
B V J D
C.R. BIBLIOTHECA
VNIVERSITATIS IAGELL.
CRACOVIENSIS

V
B
J
C
10779
I

Joannis Heinrici de Hauenſtein, JCti.

REPERTORIUM JURIS PRUTHENICI,

Nimirum,

MUNICIPALIS, CULMENSIS EMENDATI, CORRECTI ET REVISI UT ET JURIS TERRESTRIS TERRARUM PRUSSIÆ,

Singulari ſtudio collectum, combinatum & ſub competentes titulos redactum.

GEDANI,
Impenſis ipſius AUTHORIS.

Typis ULRICI KROSSII, CIƆ IƆCCXXX.

Ex Libris M. Casimiri Jarmundowicz JUD. pro Bibliotheca Collegii Juridici Universitt. Crac.

Celsissimo Principi,
Illustrissimo, Reverendissimo atque Excellentissimo Domino,
DOMINO
CHRISTOPH. JOANNI SCHEMBECK,
S. R. Imperii Principi, Episcopo Varmiensi & Sambiensi, Terrarum Prussiæ Præsidi &c.

Illustrissimo, Reverendissimo atque Excellentissimo Domino,
DOMINO
KRETKOW KRETKOWSKI,
Episcopo Culmensi & Pomezaniæ.

Illustrissimo atque Excellentissimo Domino,
DOMINO
FRANCISCO BIELINSKI,
Palatino Culmensi, & Terrarum Prussiæ Thesaurario, Kovaleviensi, Garvoliensi, Osiecensi, Strasburgensi & Mariæburgensi Capitaneo.

Illuſtriſſimo atque Excellentiſſimo Domino,

DOMINO

PETRO PREBENDAU,

Palatino Mariæburgenſi, Chriſtburgenſi & Starogardenſi &c. Capitaneo,

Illuſtribus Dominis

BURGGRABIIS REGIIS

Per-Magnificis, Nobiliſſimis, Ampliſſimis

DOMINIS

PRO-CONSULIBUS atque CONSULIBUS

Civitatis Thorunenſis & Gedanenſis.

PATRONIS MEIS GRATIOSISSIMIS.

In

IN omnibus rebus ſvadente communi ratione, ſervanda eſt æqualis proportio, ſecundum Geometriam & Arithmeticam, eoque Principibus & Viris in ſummis dignitatum ſoliis conſtitutis non niſi magna & digna offerri debent. Sed ego ab hac lege reſiliens & non perſonam Donantis conſiderans, ſublimiores oculos humilia non deſpicere bene calleo, inſimul quilibet Princeps arrogat ſibi pro augmento gloriæ ſuæ, propenſum affectum ſuis ſubjectis & humilibus hominibus conteſtari. His ego fretus, audaciori ſpiritu mihi ſuppeditante animum, coram pedibus *Veſtrarum Illuſtrisſimarum Celſitudinum, Illuſtrisſimarum Excellentiarum, Illuſtrium & Permagnificarum Dominationum*, hoc tenue opus Juris Pruthenici, tanquam *Protectorum Pruthenicalium immunitatum & Jurium, ut & Patrum illarum Civitatum, quæ inter Suas Sorores in Terris Pruſſiæ primariæ ſunt gemmæ, ubi Ipſas Themis ſua ſancta celebrat Tribunalia*, cum profundiſſima ſubmiſſione repono, addendo aſſiduas & ſupplices preces, *Veſtræ Excellentiæ ut & Dominationes* dignentur unico intuitu *Gratioſos oculos* ad præſentes paginas reflectere, tunc totum, alias imperfectum, opus animabitur, & ex fruita Gratia inter aliorum Pruthenicalium Auctorum libros ſibi locum vindicabit. Si DEus conſervabit vitam & valetudinem, Eo directore meliora edam, quæ Publico absque dubio erunt proficua. De cætero *Illuſtrisſimis & Splendidis-*

didisſimis Familiis Veſtrarum Excellentiarum & Dominationum omnimodum emolumentum, mihi vero ſuavem Affectum apprecor, qui cum ſumma deveneratione nominor

Illuſtrisſimarum Celſitudinum,
Illuſtrisſimarum Excellentiarum,
Illuſtrium & Permagnificarum Dominationum Veſtrarum

obſequioſiſſimus cliens & ſervus

Joannes Heinricus de Hauenſtein.

BENEVOLE LECTOR!

JUre consulto quam plurimum conducit ut sit certus, quo Jure in foro utatur. Nos in Prussia profecto confusum chaos Jurium habemus: Gedanum & omnes minores Civitates utuntur Jure Reviso Culmensi, cujus exemplaria, quia consistunt in MSctis, unum ab altero discrepant, quasi cum loco etiam Jus sit mutatum. Nam in transcopiando multi errores interlabuntur, qui transplantantur, conservantur & in diem ampliantur, tandem propter obscuritatem alium inferunt sensum. Similiter se res habet cum Jure Correcto, quod ab initio non suas obtinuit approbationes, quapropter per recentem Commissionem Mariæburgi enucleatum prodiit Jus Revisum; Utrumque vero in Curia Regni nullum habet valorem; Nam habemus præjudicatum, in quo utrumque pro nullo est declaratum, & non pœnitet hoc præjudicatum hic apponere: Quod de Jure Culmensi antiquo, uterinus Frater ad successionem sit proprior, quam liberi fratris Germani, tum, quod Jus Culmense Revisum & Correctum nullum sit. Inter Hæredes Jacobi Heidemann, & Georgium Ludovicum Hutfeld. Leopoli feria tertia post F. D. Annæ, Anno 1653. Propterea operæ pretium est indagare quod genuinum sit Jus Culmense? Jus antiquum ab omnibus Statibus Terrarum Prussiæ abrogatum invenimus, Jus Emendatum vero, quod nihil aliud est, quam emendatio & purgatio errorum & nævorum, Juri antiquo proximior est, nisi quod tituli in competentem seriem librorum sint redacti, loca obscuriora sunt ex antiquo more Germanico loquendi, secundum hodiernum stilum aliquantisper lucidata, & tria vel quatuor capita in essentialibus mutata,

quia

quia contra rationem communem niti videbantur. Hoc Jus in Curia Regni allegatum, nunquam fuit reprobatum, sed ad id pronuntiatum uti totam philuram præjudicatis implere possem. Et hoc Jus Emendatum introductum solummodo Thorunii. Interim ego inficias ire possum neutiquam, quod Jus Revisum propter eximium ordinem, politam combinationem, & materiarum sufficientem exhaustionem mihi maxime arrideat. Adhæc omnia quæ forsan sunt addita, sunt vel desumpta ex Juribus Nostris fundamentalibus Terrarum Prussiæ, vel ex laudis publicis, sive uti lib. 5. videre est, ex Iure Saxonico, ut de valore essentialium aliquorum, imo plurimorum, nullum subsit dubium, dolendum est quod universalium avthentica & competens deficiat approbatio, interim valet quantum est Ius Culmense, & ubi ab antiquo Iure Culmensi deviat, valet tamen ut Ius receptum, nisi aliqua controversia desuper devolvatur post Curiam. Benevole Lector, *hic habebis in præsenti opere omnia tria corpora Iuris in speculo, in quo Tibi statim harmonia & inconvenientia in uno conspectu apparebunt. Ex probatissimis exemplaribus textus sumpsi, & in Iure Correcto editionem Thomasetti, quippe quæ typis Brunsbergæ in folio impressa est, secutus sum. Sub titulos competentes simul redegi totum Ius Terrestre & omnia Iura fundamentalia Terrarum Prussiæ. Et sic Tibi* Candide Lector *exhibetur parvum volumen in quo universa Iura Forensia Pruthenicalia continentur. Hoc opus non nisi gratum Tibi venire poterit, non solum, quia ante me nemo hunc laborem suscepit, sed etiam quia multum facit ad Tuam commoditatem. Tuas censuras, quas precor ut modestæ sint, libenter perferam, mihi non stolidum principium persvadens, quasi ego a declivitate humana facillimorum errorum sim exemptus. Et nihil in hac rerum machina & universitate est adeo perfectum, quod non inhærentem errorem & defectum possideat. Interea,* Candide Lector, *vale & fave.*

De

De ABIGEIS.

Qui equum, bovem vel aliud magnum pecus de pratis vel armentis vel è ſtabulo furatur, is committit furtum ſtrangulo & vita eluendum: facto vero tali furto in ovibus, ſuibus, vel reliquis minoribus pecudibus & in numero 10. ovium vel 5. porcorum tranſcenderet, tunc æq; eadem pœna ſtatuitur. Qui etiam tales fures occultat & hoſpitat vel receptat, perpetuo relegari debet. Jus Culm. Reviſ. Lib. 5. part. 2. t. 16. Art. 11. 1. Pœna Abigeatus.

ABORTUS.

MUlier quæ per potum vel alia media partum ſui uteri abigit, ſi embrio vitalis jam jam fuerit, tunc gladio plectenda eſt, ſi vero partus nondum fuerit animatus, mulier in perpetuum releganda. Jus Culm. Rev. Lib. 5. pars. 2. tit. 7. art. 5. Vid. plura Infanticidium. 1. Pœna abortum cauſantis

ABSENTIA.

1. Quotuplex sit absentia?

SEcundum Jus Culmense duplex habetur absentia, nimirum legitima, & illegitima, seu necessaria vel voluntaria, utraque vel laudabilis vel vituperabilis, vel indifferens; necessaria laudabilis est legatorum, militum &c. seu qui Reipublicæ causa absunt; necessaria vituperabilis est eorum qui propter delictum absunt, scilicet banniti, proscripti incarcerati; necessaria indifferens est, si quis vi, exorbitante fluvio & tempestate aut alio casu fortuito detineatur. Voluntaria laudabilis est studiorum, piorum locorum; vituperabilis, quando per contumaciam abest; indifferens, qui lucri causa extra suum forum degunt. Absentia legitima, necessaria laudabilis & indifferens nemini fieri debet detrimento, neque in contumaciam pronunciari a Judicibus, tanto minus executio

2. De legitimo impedimento.

fieri debet; verba textus talia habentur: Si quis casus impediatur legitimis, quo minus ad Judicium venire possit, easq; causas per nuncium Juris ordine probaverit, extra noxam est, & Judicii dies tantisper prorogatur, quo istoc impedimento solutus fuerit. Jus Culm. Emend. Libr. 2. c. 41. Correct. l. 3. c. 83. Revis. l. 2. t. 8. art. 1. it. t. 24. art. 2. eod.

3. Quodnam sit legitimum impedimentum?

legitima causa seu impedimentum vero dicitur, cum quis Reipublicæ causa abest, vel operas domini præstat antequam in Jure conveniretur. Legitimum etiam impedimentum datur, si quis morbo laboret, in tantum ut ob valetudinem in Jure adesse non possit. Et si quis extra Provinciam abiit, priusquam in Jus vocaretur. Et si quis Patri, Matri, Uxori, liberis, fratri & sorori defunctis funus facit. Et si quis eodem tempore in alio judicio majori Actioni, majoribusve negotiis obnoxius est. Huc etiam referuntur carcer, aquæ periculum, cultus Divini & peregrinationes Religionis ergo susceptæ, priusquam lis denunciaretur. Vid. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 42. Rev. l. 2. t. 6. art. 10. tit. 8. art. 2. eod. Correct. l. 3. c. 71. quando itaque non notorium est, quod quis legitimè abfuerit, probatio requiritur. Ista vero expeditur & ex Juris præscripto docetur, si alii non subsint testes, per absentis nuncium,

qui

qui pro animi illius religione juret, nisi ejus existimationis sit, cui fides etiam injurato debeat adhiberi. Si nuncium non habeat, ipsemet jusjurandum ea propter præstabit, quamprimum ad Judicium venerit. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 42. & l. 4. c. 71. Correct. l. 3. c. 71. Rev. l. 2. t. 8. art. 1. 2. & 3. Absentiam vero quod attinet, illegitimam, voluntariam & vituperabilem, illa priori est contraria ex fundamento allegatorum, & quemadmodum legitime absens restituitur in integrum. Jus Terrestre tit. 7. §. 17. Jus Culm. Rev. l. 2. t. 24. art. 1. t. 24. art. 2. eod. Correct. l. 3. c. 83. Emend. l. 4. c. 71. Sic illegitime vel propter delictum absens in contumaciam condemnatur. Jus Culm. Correct. l. 2. c. 9. Correct. l. 3. c. 89. Rev. l. 2. t. 9. art. 2. 3. Plura vid. infra de Contumacia. Interim in condemnatione absentis etiam ordine est procedendum, debet enimvero edictaliter citari Jus Culm. uti sequentem in modum disponit: Si cujus bona, cum domi non esset, vel in alio foro domicilium haberet, in controversiam vocentur, vel arresto obstringuntur, quæsitum est quo juris remedio bona possideri debeant, & an non conveniens sit dicere, quod in Jus vocandus sit. Hoc casu defenditur juris esse rationem, ut iste in Jus vocari debeat, & siquidem non constet, ubi locorum commoretur, vel conveniri possit, more tamen cujuscunque loci recepto solennibus edictis absens vocetur. Sin autem in absentis vel extranei, qui non hujus Jurisdictionis est, bona, agatur Jure, eorumque possessio evincatur, sic ut arresti nexus ipso inscio peractus sit, eorumque possessionem occupare potest, quatenus jurare potest se tam procul extra provinciam abfuisse ut intra diem annuam, ex quo scire cœperat ad bonorum defensionem adcurrere nequiverit. Sin autem gravioris causæ necessitas obstiterit, ejus fidem faciat, ut Jus præscribit, ac nihilominus actori pro debito respondeat, si is justam conveniendi causam habere judicabitur. Jus Culm. emend. l. 4. c. 71. Rev. l. 2. t. 6. art. 6. Rev. l. 5. part. 1. t. 8. plura vid. sub v. Edictualis citatio. Quod attinet absentis Fidejusso-

4. Absens edictaliter citandus est.

5. Abſentia Regis.

res. Vid. infra ſub verbo Fidejuſſores. In abſentia Regis, vi privilegii incorporationis, D. Epiſcopus Varmienſis, vel in defectum hujus prope ſubſequens ſpiritualis vel ſecularis terreſtris Dominus, quibuscunque caſibus & defectibus requirentibus, mediante ſua prudentia & autoritate conſilioque, his terris Pruſſiæ ſubvenire atque præſidere tenentur. Vid. Jus Culm. Reviſ. l. 1. t. 2. art. 4.

6. De Prætoris abſentis Succedaneo.

Si Prætor abſit, cum maleficium committitur, Judex vicarius in ejus locum ſubſtituitur, qui de quovis maleficio recenti cognoſcendi poteſtatem habeat. Jus Culm. Emend. l. 5. c. 8. Correct. lib. 2. c. 20. & neque in defectu Judicis aut aliquot Scabinorum Judicium vacare debet ib. c. 11.

7. Abſentia & præſentia Partium coram Judicio.

Sed Judicium, quando utraque pars litigantium eſt præſens, & non abſens, quotidie ad poſtulata ſedere tenetur Jus Culm. Emend. l. 2. c. 10. & præſentium, non abſentium rationem habere debet. ib. de abſentia Debitoris, vid. Executio. Creditor.

ABSOLUTIO.

1. Quando Conventus ab inſtantia & termino abſolvatur.

ACtore prima vel ſecunda vice citante, & ad conſtitutum terminum ipſomet non comparente, tunc Reus conventus, ad inſtantiam ſui ipſius a termino, nec non etiam ab inſtantia Judicii abſolvitur eo modo : ut Actor inpoſterum ad renovationem ſeu reaſſumptionem litis non ſit admittendus, donec Reo convento factas expenſas hucusque Judiciales refuſurus ſit, ſi vero in termino tertio contumax fuerit, nec comparuerit, tunc Reus a cauſa abſolvitur, & Actor ad agendum ulterius non admittitur. Jus Culm. Rev. lib. 2. t. 9. art. 3.

ACCUSATIO.

1. De accuſationibus proſequendis & non per transactionem finiendis

SI quis ſponſionem Judici fecit, in actionem, puta rapinæ, vulnerationis vel homicidii jure proſequatur, cum vero neglecta ſponſione citra Judicis conſenſum cum adverſario transegerit, tam ei, qui vices Principis gerit, quam Judici mulctam

mulctam committit, ea de causa, quod nec sponsioni satisfecerit, nec actionem ad exitum perduxerit. It. Jus Culm. Corr. lib. 2. cap. 51. Em. l. 5. c. 1 & 17. it. Corr. l. 3. c. 1. 3. 8. 13. 16. 27. 30. 31. 51. Si causam Actor ad finem prosecutus fuerit, & deinde cum adversario sine Judicis permissu transegerit, uterque, tam Actor quam Reus Judicis mulctam incurrunt. Jus Culm. Emend. lib. 2. c. 27. Jus Corr. vero, tantum mentionem facit de Actore c. l. Item circa accusationem Criminalem partibus omnis transactio & processus destitutio sit interdicta, Jus Revis. lib. 5. part. 1. t. 4. art. 4. & Correct. lib. 2. cap. 32. imo criminaliter offensus seu vulneratus ad accusandum cogi potest, præsertim cum vulneratus clamore solenni fuisset injuriam contestatus. Is enim clamor Actionis est initium, & hoc facto necessario de jure procedendum est, nec absq; Judicis voluntate silentio supprimi debet, alias in defectu clamoris cum vulneratus agere noluerit, nec vulnera sua testato comprobaverit, regulariter læsus per Judicem ad agendum cogi haud potest Jus Culm. Emend. lib. 2. c. 28. Jus Culm. Revis. lib. 5. part. 1. t. 4. art. 2. Correct. lib. 2. cap. 49. Possunt vero accusare omnes qui annos suos perfectos attigerunt, & infamia non notati, quibus etiam alias in Jure non est interdictum criminaliter ob maleficium accusare. De his personis, quibus in Jure prohibitum est, non opus est prolixius hic disserere, quia Judicium inquisitionem ubique locorum ex Officio instituit, & pro delicti meritis procedere potest. Olim omnes causæ Criminales cum clamore & vociferatione in Judicium deducebantur, & clamor iste Accusatoris initium erat, vid. Jus Culm. Corr. lib. 2. cap. 17. Quod vero in bene constitutis Judiciis nunc merito sublatum est, & in eo sufficit, ut accusatio ordine producatur; idcirco Actor Accusati, seu delinquentis nomen & cognomen, facinus cum suis circumstantiis, utpote loco, tempore & persona in qua perpetratum est, recensere & ad pœnam debitam, vel etiam ubi reus conventus maleficium confiteri noluerit, ad torturam suam accusationem

2. An vulneratus ad accusandum cogi possit?

3. De his qui accusare possunt.

4. Quomodo accusatio sit prosequenda.

onem concludere debet, & id omne oretenus fieri, & a Notario diligenter connotari & concipi oportet. Neutiquam enim in causis criminalibus & capitalibus accusare, nec respondere in scriptis licet nec debet. Jus Culm. Rev. lib. 5. p. 1. t. 4. art. 1 & 3. Si quis absens accusetur ratione alicujus maleficii corpus & vitam concernentis in facto recenti & ferventi, is citandus tribus vicibus, postmodum tribus vicibus fidejussioni committi debet, si nemo ipsi fidejusserit, tunc in continenti proscribendus & banniendus est, ib. art. 5. Jus Corr. lib. 2. c. 9. Emend. lib. 5. cap. 4. Compluribus hominibus unum ob maleficium distinctim accusantibus, ita ut quilibet causam singulariter & plenarie prosequatur, respondere non tenetur, antequam a priori accusatione absolvatur. Si vero conjunctim actionem instituerunt, de jure ipsis respondere tenebitur. Jus Rev. ib. art. 6. plura vide infra de vulneribus vid. plura infra Forum, Criminalia.

5. Si absens ob maleficium accusetur.

6. Si plures ob vulnerationem accusent

ACCESSORIUM.

1. Appellatio ab accessoriis.

AB accessoriis & interlocutoriis vim definitivæ sententiæ non habentibus, ut quæ terminum saltem aut citationem, sine ipsius causæ amissione, proferunt, aut alias grave aliquod præjudicium Parti non afferentibus, tum omnibus a quibus directe in Jure hoc remota Appellatio est, nulla Appellatio admittenda est. Jus Terrestre Pruss. t. 6. §. 47. hoc idem innuit Jus Culm. Revisum lib. 2. t. 22. art. 3. cum alias neque in Emendato neque Correcto quicquam de hoc expressum inveniatur.

ACTA.

1. Acta Terrestria.

ACtorum Terrestrium positio in singulis Palatinatibus observetur ordine subsequenti: In Palatinatu Culmensi Feria secunda post Festum S. Johannis Baptistæ, in Radzin, in Districtu Michaloviensi ejusdem Palatinatus, Feria secunda post sub-

ſubſequenti proxima. In Palatinatu Mariæburgenſi, Feria Stumæ. In Palatinatu Pomeraniæ, Starogardiæ, prima die poſt determinationem Judiciorum poſt Feſtum S. Lucæ incidentium: ſimiliter etiam in aliis diſtrictibus hujus Palatinatus obſervari debet. Jus Terreſt. Pruſſ. t. 5. §. 24. Vid infra **Protocollum. Notarius. Judicium, Forum, Condeſcenſio.**

ACTIO. ACTOR.

Cum hoc verbum univerſum Jus comprehendat, & nil prorſus ſupereſt, quod ad eum non congruenter poſſit reduci, propterea propter amplitudinem areæ hujus digladiatoriæ operæ pretium eſſe in anteceſſum judicavimus, primo definitionem præmittere, ſecundo deſtinationes & diviſiones Actionum in medium ferre. Actio vero accipitur aliquando pro omnibus remediis, quibus vel ordinario vel extraordinario, publice vel privatim, civiliter vel criminaliter jus ſuum quis perſequitur: aliquando refertur ad cauſas civiles, aliquando ordinarias tantum, vel tantum perſonales complectitur. In genere autem definitur, jus ſive remedium perſequendi cum effectu in Judicio, quod ſibi (ſuo vel alieno, publico ſeu privato nomine) debetur ex qualibet cauſa vel ut quid detur, aut fiat aut præſtetur, vel ut quid reſtituatur. arg. lib. 178. §. 3. ff. d. verb. ſign. Sunt actiones vel Civiles, vel Criminales & Prætoriæ, perſonales ſeu reales & præjudiciales &c. Diſtinctio Actionis Civilis & Criminalis ex delicto eluceſcit ex Jure Culm. Emend. lib. 2. c. 19. in his verbis: Wergeldum vulgari vocabulo nuncupant mulctam, vel æſtimationem, qua quis actione ſe liberat vel exſolvit, quæ alioquin adverſus ipſum commiſſi facinoris cauſa Jure competat. Oritur autem hæc mulcta ex delicto civiliter intentato, quando enim actionem Civilem non habet in hujus æſtimationis rationem non deducitur. Exemp. gratia: Si quis aliquem alium non præmeditato, ſed caſu vel impru-

1. Definitio actionis & diſtinctio.

2. Per ſolutionem mulctæ eliberatio ab actione.

imprudentia occiderit: velut cum furioſus & mente captus, vel infans quem interfecerit, vel cum quis hominem fortuito, lapidis vel teli jactu percuſſerit, dum aliquid aliud eo jactu petit, vel cum in extruenda domo lapis, vel qua alia materia caſu deciderit, quo periret homo, vel cum quis ob tutelam corporis ſui quempiam ad mortem adegerit, his caſibus mulctam ſolvendo, qua cæſi dignitas vel natales æſtimantur, actioni Criminali quis ſemet exonerat. Verum ob homicidium, vulnus atrox, deformitatem ex læſione contractam, impotentiam membrorum, vel aliud delictum, quod ex propoſito & animo deliberato committitur, quandoque pœna capitis vel manus ſancita eſt, civili mulcta nemo delictum exonerat. Siquidem actio criminaliter intentetur, & reus ſua confeſſione vel aliis modis legitime convincatur. Si quis autem ob homicidium factum civiliter accuſetur, quod utique occiſi propinqui licet, quatenus plene fortaſſis probationes deficiunt, & nihilominus actores præſumptionum quibusdam adminiculis utuntur, hoc caſu, cum reus delictum fatetur, vel Jure convincitur, mulctam ſolvit. &c. Olim, omnis Actio Criminalis primordia ſua capiebat clamore, uti in diverſis locis Juris Culmenſis leguntur veſtigia. Vid. Emend. l. 5. c. 1. & 17. l. 2. c. 27. Corr. l. 3. c. 1. 3. 8. 13. 16. 27. 30. 31. 51. Quæ Solennitas, tametſi pro eſſentiali cauſa æſtimabatur, hodie in deſvetudinem venit, & in Praxi non obſervatur, uti etiam de hoc teſtatur Jus Reviſ. Culm. l. 5. p. 1. t. 4. art. 1 & 3. vid. plura ſupra de Accuſationibus. In omnibus Judiciis, quæ Jure Culmenſi cenſentur cauſæ lingua Germanica aguntur & judicantur. Omnes enim Judiciorum illorum actiones Idiomate Teutonico jam pridem expediri conſveverunt, niſi prius in locis uſus linguæ Latinæ frequentior cauſis agendis adhibeatur Jus Culm. Emend. lib. 2. c. 22. Jus Rev. l. 2. t. 4. art. 2. Corr. l. 3. c. 4. ad ſuam actionem inſtituendam regulariter nemo cogi poteſt, niſi in delictis quæ cum tumultu & clamore ſunt patrata. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 28. Rev. l. 5.

3. Clamor in Criminalibus deceſſit in conſvetudinem.

4. Qua lingva in foris utendum ſit?

l. 5. p. 1. t. 4. art. 2. it. l. 2. t. 10. art. 6, Corr. l. 2. c. 49. Nam hodie Magistratus ex Officio in ejusmodi delictis, quæ cum tumultu existunt, in delinquentes prævia inquisitione animadvertunt, quia Reipubl. interest ne delicta maneant impunita, L. 51. §. fin. ff. ad L. Aquil. l. 94. §. tametsi ff. d. solut. ne ex delicto aliquis lucrum capiat l. 134. §. 1. d. R. I. & meliorem suam causam facere possit l. 134. §. 1. d. R. I. l. 3. §. si mecum ff. ad exhibendum l. 3. §. 1. ff. d. donat. Vir.

5. Ad agendum nemo cogendus.

Nemo alterum violenter ob quodvis debitum impedito, neve per vim in Judicium pertrahito, sine Judicis permissu ac sine ministerialium ope, qui in Judicii functionem jurati sunt. Qui secus fecerit, vel sibimet ipsi Jus dixerit, æstimationem injuriæ læso, mulctam Judici dato. Judicis autem arbitrium est, pro conditione personarum & causæ, mulctam & injuriæ æstimationem augendi; eo solum excepto, si debitor ex fuga retrohatur. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 18. Correct. l. 2. c. 45.

6. Ex & in actione nemo turbandus.

Unusquisque enim ante omnia est adcitandus, & deficiente citatione legitima, neq; Scabinus, nec Judex, nec alius quisquam in Jure respondere cogitur. Jus Emend. Culm. l. 2. c. 6. Revis. l. 2. t. 6. art. 1. dissentit Jus Corr. l. 2. c. 13. Nimirum quod Scabinus respondere teneatur, sive sint per Pedellum citati, sive non. Expedita itaque formalitate adcitationis progredimur ad Judicium & Judicem ipsum, & mentionem faciemus de Judicio bannito. Hic disponit Jus Culm. Emend. l. 2. c. 7.

7. Citatio fundamentum actionis.

Prætor in singulos annos tribus vicibus, statisque temporibus Civile Judicium solenniter auspicatur. Primum quidem die duodecima post diem Christi Natalem. Secundum sexta die cum hebdomada feriarum Paschalium exiverint. Tertium cum septimana feriarum Pentecostalium finem sortita fuerint. Ab his tribus temporibus semper post dies quatuordecim consequenter exercitium Judicii Civilis indicetur. Si Judicii tempus feriæ vel dies nefastus eximat, Judicis arbitrio permittitur, diem definire, vel prorogare, quoad ipsi pro rerum temporumque ratione visum fuerit. Diem exercendæ Jurisdictionis quem Prætor constituit, solus Judicii

8. Bannitio Judicii.

Ministerialis publicus, sive præco juratus rite denunciat. Jus Culm. Rev. l. 2. t. 1. art. 3. Judex & Scabini matutino tempore faciunt initium, & tam diu cognitionem causarum exercent, quam diu litigantes præsto sunt, qui cognitionem desiderant. Evenit autem, ut cæteris expeditis unus supersit, qui petat Sessionis continuationem, forte quia causatur vel per Procuratoris vel testium absentiam, adversarius autem neget, continuationem Judicii oportere, quandoquidem nihil amplius præ manu sit quod cognitione indigeat. Hoc casu prudentum auctoritate constitutum est, ut, postquam Judex exercitium Jurisdictionis auspicatus est, jubeantur Scabini locum rapere, & sententias dicere, quam diu quisque præsto est, qui Jure disceptare cum adversario cupiat.

9. Tempus Judicii.

10. Pars proprio juri invigilare debet.

Neque vero convenit Judicem aut Scabinos præstolare cæteros qui Juri suo ipsimet non invigilant. Sic enim moribus receptum est ut præsentium, non absentium ratio habeatur. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 10. Jus Rev. l. 2. t. 1. Art. 4. Correct. l 2. c. 14. Judicium ipsum bannitur sequentibus Solennitatibus: Die Judicii existente Judex cum Scabinis tempore Judicii residere debet in Scamno, & unum inter Scabinos interrogare, an sit Judicii tempus? tunc Scabinus respondere debet; quod sit tempus Judicii: tunc Judex interroget eundem vel alium Scabinum, an posset Judicium banniri? Scabinus invenit, bannitionem evenire posse: porro ex alio interrogat, quid nam jubere aut prohibere debeat? Scabinus replicat: Judicis permissionem & Judicii fastidium, postmodo Judex pronunciat: qualiter mihi de Jure adinventum est, tunc Judicium cingo & bannio, prohibeo, quæ de Jure prohibere teneor, & permitto, ut quisque Jus suum prosequatur cum modestia & discretione, prout Juris est. Hoc itaque modo Judicium cinctum & bannitum est, & Judicium coram præsente populo pronunciari debet: Judicem cum Scabinis Judicium cinxisse & bannivisse, ut quilibet Jus suum prosequi modeste cum discretione possit, Jure mediante. Jus Revis. l. 2. t. 1. art. 5. De hac Solennitate neque in Jure Emendato, neque Correcto fit mentio, sed ex Jure

11 Solennitas banniendi Judicii.

Magde-

Magdeburgico Quæſt. Part. 1. C. 2. diſt. 1. eſt deſumpta: interim tamen in omnibus Civitatibus terrarum Pruſſiæ obſervatur. De reliquis qualitatibus & requiſitis Judicii Vid. infra de Judicio. Nos progredimur interea indagaturi perſonas tam ex Actoratu, quam Reatu coram Judicio actuaras. Singularibus favoribus fruuntur hoſpites in terris Culmenſibus: Si hoſpitem Civis vel ſi quis hoſpes Civem in Jus vocet ob debitum, quod teſtibus præſentibus probari poſſit, cauſa hæc ſtatim & incontinenti poteſt decidi. Hoſpiti vero neceſſitas imponitur jusjurandum dare, niſi gratis illi remittatur, ſe peregrinum eſſe, & tam procul ab eo foro larem habere, ut intra diem unum ad Judicium legitime conſtitutum adventare nequeat. Qui vero in Civitate in dies converſatur publice, & negotia ſua gerit, is Jure hoſpitum non cenſetur. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 39. Correct. l. 2. c. 22. it. Jus Reviſ. l. 2. t. 14. art. 4. ubi vero limitatur, ſcilicet quando hoſpes ratione immobilium agat, tunc ejus proceſſum ad Judicium ordinarium pertinere, quod ſemper poſt dies quatuordecim conſidet, & ſic hoſpes neutiquam gaudet proceſſu ſummariſſimo in hoc paſſu. Accinctus ad iter ſimili cum hoſpite gaudet privilegio: Si hoſpes quem conveniat, Jus illi dicendum eſt poſt noctis interſtitium, quatenus Jure hoſpitum uti velit. Si quis autem itineri faciundo jam accinctus hoſpitem vel Civem convenire velit, eum Judex per miniſterialem publicum ad Judicium vocet, ac Jure hoſpitum reſpondere jubeat. Si vocatus edictum neglexerit, ſive Civis ſive hoſpes, pro actore Jus dicetur, & pronunciabitur cauſam eum viciſſe, niſi conventus legitimo teneatur impedimento. Ac ſi Civis vel Hoſpes conventus in eo foro bona poſſideat, in ea Actor committatur pro modo debiti ſui, ut Juris eſt. Si bona ibi non habeat, ſiquidem præſens eſt, in cuſtodiam detur, quoad Actori ſatisfecerit. Si vero Civis Civem convenire velit, qui Poſſeſſor ſit vel non ſit, ſeu hoſpitem in Jus vocet, extra diem Judicii legitime conſtituti, Actorem illum Judex ad ordinem Juris conſtituti committat. Quod ſi Civis Actori oppoſuerit, ſe jam

12. Jus hoſpitum.

13. Ad iter accinctus.

jam ad profectionem adcinctum esse, & commerciorum suorum, vel piæ peregrinationis ergo, vel etiam alia urgente causa extra provinciam abeundi, sic ut statum Judicii diem expectare nequeat, idque mediante juramento suo comprobaverit, eodem die responsum ejus audiatur. Quod si hospes adversus Civem Actorem excipiat, se non teneri Judicium ordinarium præstolari, & in eam rem Jusjurandum juret, causa ejus præsenti die ventiletur. Si inter litigatores convenerit, nullo discrimine Civis & hospitis habito ut utrinque in Jus eatur, eo casu debet conventus adversarium stato die in Jure præstolari, nec exceptionem profectionis ad commercia sua, vel peregrinationis ad pia loca, vel abitionis extra provinciam, ad quam modo accinctus sit, prætendere potest. Sin autem hospes vel accinctus itineri faciendo, fundos & possessiones petere seu vindicare velit, hi neque hospitum, neque peregrinantium Jure utuntur, sed statos Judicii dies secundum Juris ordinem obeunto. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 40. Correct. l. 2. c. 41. Rev. l. 2. t. 6. art. 10. it. l. 2. art. 4.

14. Quando mutus conveniatur? Mutus cum in Jure conveniatur, qui lingvæ non potest Officio fungi, siquidem nutu gestuve Procuratorem petat, Procurator illi dandus est. Agetur cum eo Judicio, quoad ex signis & nutibus, quod velit, intelligi possit, eoque pacto, quanti Actoris intererit, quantumque sibi deberi palam fecerit, tanti Judex secundum Juris præscriptum litem æstimabit. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 23. Revis. l. 2. t. 10. art. 4. Correct. l. 5. c. 43.

15. Quis secundum Jus Terrestre agere possit? Secundum Jus Terrestre standi locum in Judicio non habent: Liberi contra Parentes in personalibus Actionibus, subditi item contra Dominum & vice versa, cum ob potestatem, quam quisque in suos habere debet, nullum cum suis Judicium intercedere debeat; Proscripti item & infames. Muti autem, Surdi, Pupilli, Mulieres, mente capti, conveniri quidem, & convenire poterunt, non tamen absque Tutoribus, generaliter: Qui in Jus aliquem vocare voluerit, ante omnia ipse standi locum in Judicio habere debet, & eum in Judicium vocare, quem convenire Jure permissum est. t. 6. §. 1. & 2. Si Princeps acti-

actionem sibi contra Civem subditum competere existimaverit, & ejus sit generis causa, quod ad Jurisdictionem Civilem pertineat, reus in domicilii sui foro convenitur. Sin autem Dominus Subditum ob causam Feudi, vel simile quidpiam, in Jus vocare volet, non abs ratione causam ad Vasallos rejiciet ac illorum cognitionem admittat, uti Jure cautum est. Culm. Jus Emend. l. 2. c. 33. Correct. l. 2. c. 59. Non potest agere in Jure Cessionarius, cui Actio in Jure cœpta, donata aut cessa est, nisi ad finem fuerit perducta & determinata, vel partium consensus ratione faciendæ cessionis intervenerit. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 26. Revis. l. 2. t. 10. art. 7. Vid. plura **Cessio.** Correctum Jus vero de hoc nihil continet. plura vid. de **Bannitis, Proscriptis, Mulieribus, Minoribus, Mente captis,** de actione ratione **Mercedis servorum** vide infra suo loco.

16. Non agere potest Cessionarius respectu certo.

Cum duorum controversia stato die Judicii celebrandi, non absente Judice, ac volentibus litigatoribus ad transactionis placitum remittitur, sicut extra Judicium vel auctoritate Senatus, vel per litigantium Dominos aut eorum amicos amice componatur, nec amplius in disceptationem Judicialem pertrahatur, ac nihilominus alteruter altercationem revocare non erubescit, alter nequaquam tenetur illi respondere, modo Judicis & Scabinorum testimonio constet, quod ad transactionem extrajudicialem causa rejecta fuerit, ea lege, ut utrinque compositum transactumque esse manereque debuisset. Si Scabini interim e vivis sint exempti, testimonio aliorum, qui tum in Jure præsentes fuerant, res consistit &c. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 70. Correct. l. 2. c. 46. & 47. it. l. 2. c. 56. Revis. l. 4. t. 13. art. 3.

17. De causa per complanationem amicabilem finitam.

Si quis aliquem in alio foro maleficii convincere voluerit, cujus in alio foro instituta fuerit accusatio, Judex & Scabini, pro quorum subselliis prius Judicium inchoatum erat, quid actum sit, ex libris Judicialibus suis in alienum Judicium liquido testentur. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 13. Vid. plura infra de **Litis pendentia,** de **Re-**

18. Litis pendentia non alium admittit forum.

missa itidem & de Foro, libello, Litis contestatione, reliquisque partibus essentialibus Actionis.

19. Actio incepta non est deserenda.

Actio semel incepta neutiquam est deserenda, imo Judex ad agendum cogere potest. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 27. Rev. l. 2. t. 10. art. 6. Correct. l. 2. c. 35. it. l. 3. c. 76.

20. De pace tenenda propter litem finitam, & impositum silentium.

Si quis causam ad finem vere perduxerit, & petierit, ut adversario pax & silentium imponatur, Judex pacis tenendæ legem præscribito, sic ut Auctoritate judiciali pacem litigantibus edicat, ac mandet, ne ob eam causam alter alteri molestiam exhibeat; qui secus fecerit pœnam in contemptores pacis constitutam committat. Alter vero, si recte consultum sibi voluerit, cautio est, ut Scabinis contestandi gratia sportulas præstet, ac petat rem Actis publicis adnotari. Hoc facto Scabini testimonium rei gestæ servabunt, ex quo hanc inposterum utilitatem illi consequitur, ut si deinceps adversarius negotium eam ob causam fecerit, alter testificatione Scabinorum evincat, pacem ac silentium actionis dictum impositumque. Ex quo consequenter adversarius parti læsæ æstimationem injuriæ, Prætori vero mulctam illi rei dictam, exsolvere cogetur, & inposterum ab molestia alteri temere inferenda merito temperabit. Jus Culm. Em. l. 2. c. 14. Correct. l. 2. c. 56. Rev. l. 2. t. 2. art. 5.

21. Ne quis alium in Jure impediat aut obtundat.

Nemo alium in Judicio impediat vel obtundat in loco Judicii clamando, cursitando, convicium vel aliud quidpiam illiberaliter aut impudenter agendo, quod cum actionis ejus damno vel præjudicio sit conjunctum. Si quis secus maligno studio fecerit, ob eamque rem Judicis & Scabinorum duorum testimonio convictus sit, injuriam læso, mulctam Judici luat, si præsente Burggrabio deliquerit, trium librarum, si præsente Prætore, octo solidorum mulcta esto. Ex quacunque causa Actor damni vel injuriæ æstimationem adjudicatam obtinuerit, ex eadem Prætor etiam suam mulctam recte vindicabit. Jus Culm. Emend. l. 2. c. 17. Revis. l. 2. t. 1. art. 6. Correct. l. 2. c. 44.

22. Quando Judex aliquem in Jure suo impediat.

Si Judex vel Judicium aliquem turbet in sua actione, & illi injuste juridicam executionem renuat, vel Parti suam Jurisdictionem prorsus deneget, neque Jus & Justitiam communicare & administrare velit, quod

quod facere ex Officio tenetur, & nil fecit; tunc Parti omnia sua damna ex pensas & interesse refundere tenebitur. Jus Culm. Rev. l. 2. t. 2. art. 6. Correct. l. 2. c. 43. & Emend. prolixe & cum plurimis circumstantiis l. 2. t. 16. De Actione petendæ hereditatis nihil Judici solvitur. Jus Correct. l. 2. c. 48. Actio Actore & Reo mortuo nihilominus tendit ad heredes. Jus Revis. l. 5. p. 1. t. 7. art. 2. Plura vid. **Forum.**

23 De Actione hæreditatis Judici nil debetur.

24. Actio tendit ad hæredes.

ADVOCATUS.

SI quis ea prudentia & ingenio sit præditus, ut aliis recte consulere possit, atque aliquis ab eo in rem suam consilium petat, non utique tenetur gratis illud præstare, sed ob eam causam salarium recte postulabit, & qui ejus opera utitur, non gravate dabit, quo rectius in ejus rem consulat. Si vero ille in eadem causa adversario quoque consilium dederit, infamiam incurret, & Judici mulctam exsolvet. Pauperibus & egenis, intuitu pietatis, absque mercede consilium ferat. Hoc enim ipsius Dei mandatum est. Jus Culm. Em. l. 2. c. 44. Revis. l. 2. t. 5. art. 1. Correct. l. 5. c. 60. Advocati seu Procuratores integræ existimationis sunto, æque uti Judex, nisi quod illis fas sit pro labore mercedem accipere. Si peregrè eant, ejus sumptu, qui illorum opera utitur, commeanto. Nemini operas addicunto, nisi qui justam causam habere videatur. Si conscius sibi sit Procurator malam esse causam, operas ei ne accommodato. Judex tamen Procuratori mandare solet, ut alicujus causam agat, isque mandato parere cogitur, si moribus id receptum est, non amplius utique, quam quatenus causam Juri & æquitati conformem, experiatur. Procurator si negligentiâ vel maligno studio causam alicujus deteriorem fecerit, tanti erga Deum & clientem delinquit, quanto deteriorem ejus causam fecerit. Si Procurator causam alicujus agat, & interim muneribus corruptus adversæ parti consilium suppeditet, quo Clientis sui causam prodat, vel deteriorem faciat,

1. Advocatus accipiat suum honorarium, pauperibus vero gratis patrocinari debet.

2. Advocati integræ sint existimationis.

3. Advocatorum Officium

4. Quando Advocatus per negligentiam causam perdit.

quate-

quatenus eum coram Judice accusaverit quis, cujus negotium perfide gessit, ac testibus factum convicerit, tenebitur convictus duplum damni profundere, æque ac si rem de qua agitur, jure obtinuisset vel accepisset.

5. Pœna perfidi Advocati. Mulcta ejus insuper est lingvæ mutilatio, quam ex cognitione Judicis, dimidio æstimationis pretio redimere poterit.

6. Pauperibus gratis subveniat. Pauperum causas contemplatione pietatis absque Salario agere debet, si invitus facit, in Deum delinquit, & Judex hoc illi per Decretum injungat.

7. Quando quis ab Actore & Convento simul de patrocinio sollicitatur. Si quis alium exoraverit, ut in Judicio causam suam agat, eique rationes suas bona fide concrediderit, postquam autem ad Judicem ventum est, ubi causa ventilari debuit, adversarius eidem Procuratori rationes itidem suas bona fide commiserit, dubitationis erat, utrum iste Procurator prioris Clientis causam agere possit nec ne? Nostri Juris esto; Si prior Cliens Judici conquestus fuerit, Procuratorem suum, cujus fidei suas res commiserit, ab adversa parte seductum seu corruptum, idque si Judex credere nolit, religiose probaverit, ut exinde Judex Procuratori interdicat, ne causam ejus agat, qui fidem ejus secutus rerum suarum rationes illi concrediderit. Et hoc itidem in Ecclesiastico atque in Civili Judicio pari lance receptum est. Præterea, si quis alicujus causam in Jure agat aut defendat, & Adversarius ejusdem Procuratoris fidei rationes suas in eadem causa commiserit, cum res defertur, neutri parti operam Procurator præstato. Emend. l. 2. c. 45. Revis. l. 2. t. 5. art. 2. Correct. l. 5. c. 61.

8. Uniuscujusq; causam agere tenetur. Si quis Procuratorem petit ordinarium agendis causis juratum, Procuratoris Officium est, ut causam illius agat, quantum Jure subsistit, nisi excusationem prætendere possit talem, quæ de Jure sit admissibilis. Jus Emend. l. 2. c. 46. Revis. l. 2. c. 5. art. 3. Correct. l. 2. c. 54.

9. Quando quis habet Procuratorem, non ipse nisi interrogatus, debet verba facere. Si quis causæ Procuratorem habet, pro Tribunali palam ne interloquitor. Si vero Judex litigantem interroget, an Procuratoris verba, quibus ille præivit, rata habeat, interrogatus vel affirmato vel negato, vel saltem deliberandi spacium postulato. Emend. l. 2. c. 47. Revis. l. 2. t. 5. art. 6. Correct. l. 2. c. 26. Advocatus seu Procurator in

in Judiciis sit modestus, omnibusque conviciis abstineat. Vid. Revis. l. 2. t. 5. art. 5. Emend. l. 2. c. 17. Jus terrestre terrarum Prussiæ addit: Si quis contumeliosa aliqua verba, sine quibus res ipsa narrari poterat, citatione comprehenderit, producens citationem ejusmodi, tam Actor ipse, quam Procurator ejus, unius septimanæ Sessione in turri mox puniri debebit. Reus autem a termino & citatione liber pronunciabitur. t. 6. §. 7. Advocati atque Procuratores in suis scriptis inidonea & impertinentia ne immisceant, omnes ambages fugiant, & solummodo causæ merita & necessaria proponant rationabiliter. Quo contra facto, ejusmodi inutiles nugæ & ambages per cognitionem Judicialem aboleri, parti vero eapropter expensæ refundi debent. Jus Revis. l. 2. t. 5. art. 4. Plura vide infra de Mandato, item de Juramento Calumniæ & Procurator.

10 Advocatus in foro sit modestus.

11. Pœna injuriantis Procuratoris.

12. Tractent causæ merita, & ab impertinentibus abstineant.

ADJUDICATIO.

Adjudicatio trahit originem ex contractu, cui non satisfacto, procedit adjudicatio bonorum rei, sic tamen, ut reus intra annum & diem reluendi potestatem salvam retineat; hoc sit circa pignora atque omnia credita cujusvis generis. Jure nostro receptum est, ut omnes Creditores, qui in terris Prussiæ domicilium habent constitutum, & bona debitoris intra diem annuam nexu pignoris obnoxia fecerint, ac Jus Pignorationis ordine suo produxerint, eodem Jure simul admittantur. Si non tantum in bonis esse appareat, ut omnium debitis plene luendis sufficiant, pro rata portione solutionis modo constituetur, exceptis Fisco Regio in debitis, non in pœnis, pupillis, piis locis & communitatibus privilegio utentibus, nec non iis, qui jam tum executionem rei judicatæ, vel pignoris prærogativam, vel inscriptionem Judicialem in bona debitoris obtinuerunt. Jus Revisum præ omnibus præferentiam attribuit mercedi servorum & expensis funebribus. Si quis autem intra diem annu-

1. Natura adjudicationis.

2. Si bona a pluribus Creditoribus pignori nexa sint, quis potior habeatur?

annuam neque pignoris nexum injecit, neque jure debitum exegit, non eſt quod deinceps deſiderium ejus audiatur vel admittatur. Quiſquis creditor profugi bona nexu pignoris obſtrinxerit, & Jus pignorationis ſuæ per ſingulas Judicii conſtituti vices rite proſecutus fuerit, debitum ſuum ex iisdem bonis vel poſſeſſionibus primo loco recuperabit præ cæteris, qui poſteum pignori manum injicere voluerint, nec illi fraudi erit, ſi quid aliud debitor confeſſione ſua in cæterorum compendium prætendiſſet. Sin autem primus creditor unam ex conſtituti Judicii vicibus neglexerit, vel non obierit, ſic ut poſteriores qui pignoris eandem cauſam proſequuntur, actiones ſuas pro illo ad executionem rei judicatæ perducant, illi non injuria potiores erunt, qui priores litem evicerunt, ad bona æri ſui obnoxia poſſidenda. Emend. l. 4. c. 75. Correct. l. 3. c. 121. & 122. Reviſ. l. 2. t. 24. art. 3.

3. De diverſis debitis diverſo die conditis. Si quis in Judicio conſtituto ſpoponderit, interpoſita bonorum omnium hypotheca, ſe debitum certo die exſoluturum, ac ab eodem debitore etiam alii creditores, tam ante, quam poſt ſponſionem æs ſuum Jure obtinuerint ac evicerint: hunc ſervabimus ordinem, ut illi primum ſolutionis locum ſortiantur, qui debita ſua primum jure decretoque adjudicata habent; deinde ſtipulatorem, cui in diem certum ſponſio ſub hypotheca bonorum facta eſt, vocabimus; tandem reliquos qui poſt ſponſionem æs ſuum evicerunt, in debitoris bona vel poſſeſſiones quas habet, vel poſt mortem relicturus eſt, admittemus. Emend. l. 4. c. 46. Correct. l. 3. c. 98.

4. De reali ſatisdatione ex adjudicatione in contumaciam. Si quis ob homicidium, vel vulnus illatum, conventus fuerit, & ædes ſuas hypothecæ dederit Judicio ſiſtendi cauſa, ac interim profugiat neque in Jure ſe ſiſtat, is tribus edictis evocandus eſt. Si tribus Juris conſtituti vicibus non comparuerit, tanquam in contumacem ſententia profertur, & ex hypotheca damni æſtimatio Actori, & Judicio mulcta per decretum adjudicatur. Emend. lib. 4. cap. 62. Correct. l. 3. c. 22.

5. De bonis in abſentis contumaciam pignorandis. Si cujus bona cum domi non eſſet, vel in alio foro domicilium haberet, in controverſiam vocentur, vel arreſto obſtringantur, quæſitum eſt, quo Juris remedio

bona

bona possideri debeant, & an non conveniens sit dicere, quod in Jus vocandus sit? Hoc casu defenditur Juris esse rationem, ut iste in Jus vocari debeat, & siquidem non constet, ubi locorum commoretur, vel conveniri possit, more tamen cujusque loci recepto solennibus Edictis absens vocetur. Sin autem in absentis vel extranei, qui non hujus Jurisdictionis est, bona, agatur Jure, eorumque possessio evincatur, sic ut arresti nexus ipso inscio peractus sit, eorum possessionem recuperare potest, quatenus juraverit, se tam procul extra provinciam abfuisse, ut intra diem annuam, ex quo scire cœperat, ad bonorum defensionem adcurrere nequiverit. Sin autem gravioris causæ necessitas obstiterit, ejus fidem faciat ut Juris ratio præscribit, ac nihilominus Actori pro debito respondeat, si is justam conveniendi causam habere judicabitur. Emend. l. 4. c. 71. Correct. l. 3. c. 83. Revis. l. 2. t. 24. art. 2. Si cujus fundus in Judicio solenni nexu Juris pignoretur, ratione debiti centum marcarum, qui ducentis vel trecentis æstimari posset, & creditor fundum singulis constituti Judicii diebus ordine Juris, præconio forensi inclamaverit, sic ut in possessionem mittatur, & per decretum illi fundus adjudicetur, arbitrium ejus erit, fundum porro vendendi, vel sibi retinendi. Liberum autem est debitori, fundum intra diem annuam tanti, quanti venditus erat, redimere ac liberare. Sin creditor fundum non quidem vendat, sed sibi retineat, ac illi fundus per Judicem arbitrio bonorum virorum in æstimationem addicatur, Jus itidem erit debitori, intra diem & annum, debito soluto, quod suum erat, recuperandi. Si intra diem & annum rei suæ liberandæ curam abjecerit, deinde nulla redimendi potestas relinquitur. Tenebitur autem Creditor fundi pretium, quod ultra debitum excurrit, illi restituere. Emend. l. 4. c. 72. Correct. l. 3. c. 84. Tres debitores creditorem unum in Jure solenni conveniunt, primus v. g. marcas petit decem, quas debitor fatetur. Secundus sex petit marcas, quas itidem ille sibi creditas affirmat, tertius quatuor asserit marcas, quas debitor non inficiatur, eaque omnia in Judicio constituto

6. De bonis a debitore redimendis.

7. Si tres Creditores simul debitum condicant, bona vero ad plenariam exse-

lutionem debitoris haud sufficiant, quomodo fieri debeat adjudicatio?

tuto solenniter aguntur. Itaque omnes in bona debitoris, ex ipsiusmet confessione, qua in Jure singulorum debita agnoverat, immittuntur, bona vero non omnium debito ferendo sufficiunt. Etenim si primus & secundus, quod in illorum est nominibus, integrum capiant, tertio nihil quo sibi consulat, erit reliquum. Proinde si tertius Judicis cognitionem interponi petat, quandoquidem debitor creditum ejus, confessione sua in Judicio constituto cum cæteris æque liquido testatus sit, an non teneantur cæteri tertium in viriles portiones admittere, & simul Jusjurandum dare, quod debitor tanti sit illis obnoxius, tantumque in ejus usum erogaverit, quanti actionem instituerunt? Quæstio sic deciditur: Cum tres creditores in unius debitoris bona Jure mittuntur, quo debiti nomine se teneri ipsemet in Jure confesso testatus sit, primus creditor debitum suum præcipiat, secundus porro sequatur, neque coguntur tertium in viriles portiones secum admittere. Sin autem tertio quicquam desit, quo minus debitum suum ex bonis iisdem consequatut, Jure decretoque primum & secundum adigere poterit, ut jurati fidem faciant, verum debitum se condixisse, & debitor juret non suo compendio in alicujus fraudem tantum se debiti summam agnovisse. Emend. l. 4. c. 76. Correct. l. 3. c. 123. Si quis alicujus bona extra Judicium constitutum auctoritate Judicis nexu pignoris obstrinxerit, ejusdem res erit momenti, ac si in Judicio solenniter acto decretum interpositum fuisset. Pignoris autem nexus cui Prætor suffragium tulit initium est actionis adversus eum institutæ, qui latitat, quique in Jus venire retractet, ita nimirum, ut Judex adversario postulante proxima quaque Judicii die, bona pignori nexa in Jure testetur, & creditor pignoris causam singulis ordinarii Judicii vicibus prosequatur, uti Jure jam pridem receptum est: quicquid Actor in bonis debitoris lucrifecerit, nisi conventus intra ternas Judicii constituti vices bona defendat, vel salva præstet, id edicto Judiciali in dominium & possessionem debitoris, quo redimendi Jus sit illi integrum, abnunciato. Quod ubi rite

8 De nexu pignoris a Judice extra ordinem decreto.

abnun

abnunciatum fuerit, nec ad rem debitor reſponderit, bona pignori nexa Judex creditori per decretum mancipato, & quaſi pignus ſuum nominatim adjudicato, ille pignus manu captum tribus conſtituti Judicii diebus publice proclamato. Si conventus demum non adfuerit, neque pignus luerit, poteſtas actori eſto, pignus a Judice bonorum virorum arbitrio æſtimatum, vendendi, & inde debitum ſuum, quantum liquido probaverit, ex bonis mobilibus recuperandi. Sin autem bona ſint immobilia, debitori Jus eſto intra diem annuam ea redimendi. Si pignus manu captum ſolvendo non ſufficiat, Judex Actore poſtulante ad ulteriorem pignorum executionem progreditor, eodem quo jam dictum eſt modo, pignoribus capiendis authoritatem accommodato. Si pretium pignoris debiti æſtimationem excurrat, quod ſupereſt debitori reſtituatur. Emend. l. 4. c. 77. Jus Reviſ. hic addit, primo, quod Actoris prætenſio debeat eſſe liquida. 2. Debitor ad hunc proceſſum edictaliter debeat adcitari. 3. Convento ſpacium trium menſium concedatur, quo currente ex pignoratis immobilibus poſſit excedere & 4. Conſangvineis Jus interventionis, convento verò reluitionis intra annum & diem ſalvum maneat. l. 2. t. 24. art. 1. Si cui bona cujuspiam ob debitum pignori data ſunt, atque is illa ſecundum Juris ordinem, eatenus evicerit, ut per decretum illi pro debiti modo tradantur & addicantur, poteſtas illi data intelligitur, pignora jure manucapta, poſt diem annuam ſuo arbitrio, ſuoque lubitu diſpenſandi. Emend. l. 4. c. 78. Correct. l. 3. c. 80. 85. Reviſ. l. 4. t. 4. art. 5. Vid plura ſub verbo: Pignus, Arreſtum, Debitum, Executio.

9. Alia diſpoſitio Juris Reviſi.

10. De pignoribus per decretum adjudicandis.

ADULTERIUM.

SI quis alterius uxorem legitimam ſtupraſſe deprehenſus, & in ipſo facinore captus, & in Judicium pertractus, & ibidem ab ea, quæ vim paſſa erat, de crimine & violenter illato ſtupro accuſatus fuerit, quatenus factum fatetur, capite mulcta-

1. Quomodo ſe adulter defendat & quomodo convincendus ſit.

mulctator, si neget, potior esto mulier ut illum facinoris convincat, quam innocentiam ille prætendat. Si adulter in carcerem conjectus, eoque modo actio in diem prolata fuerit, nihilominus mulieri Jus esto reum in Judicium protrahendi, & ob vim illatam accusandi. Si reus factum neget, innocentiæ rationem ostendito virorum bonorum, qui famæ sint inculpatæ, testimonio. Emend. l. 5. c. 54. Correct. l. 5. c. 39. it. l. 3. c. 31. Jus Revisum l. 5. p. 2. t. 8. prolixius & distinctius de hoc crimine verba facit, propterea totum titulum hic inserere operæ pretium judicavi: Quando maritus conjugatus cum fœmina æque conjugata impudice coit, tunc ambo rei adulterii judicabuntur, & pœnam gladii meruerunt. Itidem, si mulier maritata cum viro cœlibe adulterium commisit, ambo mortem gladio subeunt. Si vero vir uxoratus cum fœmina cœlibe scelus adulterii patraret, vir gladio, fœmina autem fustigatione & relegatione luere debet. l.c.

2. Illustratio Juris Revisi.

Adulterium regulariter pœnam capitis importat; interim tamen, quando pars conjugum læsa adultero culpam remittit, & sic cum eo amicabiliter cohabitare vult, in honorem sancti matrimonii etiam pœna corporis remittitur, ea tamen conditione, ut ambo solum vertant, persona soluta, non obstante remissione conjugatorum, nihilominus est punienda. Probe vero notandum, quod prædicta remissio & condonatio culpæ nihil operetur, cum vir conjugatus cum alterius conjuge adulterium exercuerit, sed ambo, ut supra diximus, gladio puniuntur.

3. Adulterii pœna.

Si vir eo tempore, quando sua uxor adhuc est in vivis, aliam fœminam sciens sibi matrimonio jungat, ille etiam fit adulter, & eapropter capite amputandus est. eod. Emend. l. 5. c. 56.

4. Bigamia species adulterii.

Qui propter patratum adulterium cum adversario transigit, fit infamis R. l. 5. p. 2. t. 23. art. 1. Em. l. 5. c. 91.

5. Propter adulterium transigens fit infamis.

In adulterio apprehensus delinquens per maritum aut parentem fœminæ, sicuti in casibus moderaminis inculpatæ tutelæ, impune potest occidi Jus Revis. lib. 5. p. 2. t. 7. art. 15.

6. In adulterio deprehensus impune occiditur.

ADMI-

ADMINISTRATIO.

1. De Factoribus, sociis mercatorialibus & negotiorum gestoribus.

Cum in negotiis hominis & omnimodis & variis mercaturis non solum in propria persona omnia expediri non possunt, ideo expostulat communis negotiatio & mercatura aliorum quoque hominum auxilium & assistentiam, quæ tum aliquem suis rebus & negotiis proponit, & illa per ipsum administranda venit, utpote cum navi maritimæ nauta præficitur, ad mercaturam certos factores & negotiorum gestores, & his similes; tunc Dominus, & eos constituens, qui illos talibus rebus proposuit, ex illorum contractibus obligatur, illud quod gesserint & fecerint, acceptum & ratum ferre tenetur, nisi negotiorum gestores cum certis mandatis & ad certas res & negotia constituti fuerint, tunc hasce excedere non debent nec possunt. Et si id fecerint, illorum propriæ personæ obligabuntur, nec ullus alius. Factoribus, vel aliis negotiorum gestoribus, cum negotiis, mercibus & bonis commissis seu creditis, perfide agentibus, & ex proposito dolo malo & fraudulento modo reliquos homines damnificantibus, id pro perfidia censendum esse, & infamiam & honorem ipsorum attingere, illorum etiam res & bona absque præcedenti processu eo casu arrestari possunt, & ubi exinde solutio fieri non possit, cum suis personis ad exemplum aliorum aqua & pane obstringi & carceribus detineri debent. Factore vel negotiorum famulo extra suum mandatum & famulitium singulare negotium habente, tunc propterea Dominus, qui eum suis negotiis præfecit, non obligabitur. Revis. l. 4. t. 9. art. 1. 2. 3. Correct. l. 5. c. 21. de Administratione tutelæ vid. Minor, Negotiorum Gestio,

2. Quando perfide administrant, eorum pœna.

ADIVTALITUIM,

Advitalitium Jus mutuum in omnibus bonis liberum erit Conjugibus sibi inscribere. Si qua etiam nullam dotem a marito inscriptam habuerit, quartæ tamen partis bonorum

norum mariti defuncti uxor superstes usum fructum percipiet, donec ad secundas nuptias transierit. Jus Terrest. Terr. Pruss. t. 1. §. 10.

ADJUTOR, vid. Auxilium.

ÆDIFICATIO.

1. Ædificatio in alieno solo. SI quis in alieno solo ædificium faciat, vel serat, vel arbores plantet, quicquid ædificatum, satum vel plantatum erit ad soli Dominum pertinebit. Emend. l. 3. c. 3. Correct. l. 5. c. 70. Rev. l. 3. t. 1. art. 3.

2. Si aliquis ex alieno ligno navem construat. Si quis ex alienis tabulis navem, vel quid aliud fabricaverit, corpus ex iis tabulis perfectum ejus est, cujus erant tabulæ, nisi alter juramento suo comprobaverit, non secus sibi conscium fuisse quam quod suæ essent tabulæ, id eoque se per inscitiam ex aliena materia speciem fecisse. Si ita juraverit tabularum pretium Domino restituet, vel alioquin illi satisfaciet, vel alias saltem tabulas illarum loco reponet Emend. l. 3. c. 5. Correct. l. 5. c. 71. Revis. l. 3. t. 1. art 3.

3. De puteis, foveis, cryptis viis & stratis publicis innoxie habendis. Quicunque extruendis operibus damnum dederit, datum Jure compensato. Qui puteos vel alias foveas egesserit, eas ita circumsepito, ut munitionis altitudo viri coxendicem attingat; nisi fecerit, quandocunque damnum inde nascitur, præstato. Qui cellam subterraneam, vel ejus generis foveam effodit, ita opus facito, ne quid noceat, nec in latitudinem plateæ patentis ultra septem pedes, specum concumeratam producito. Si angustior sit platea, quam ut latum opus ferre possit, subtus viam publicam opus ne porrigito. Quælibet viæ, quo currus publice commeare solent latitudo 16. pedum esto, quo currus commode currui cedere possit. Quilibet præ foribus suis stratam viam septem pedes latam habeto, in id, quod excurrit, Respublica sumptus impendito. Emend. l 5. c. 84. Correct. l. 5. c. 13. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 10.

4. De lumini- Qui domum ædificat, quam volet altissime

ſime tollendi Jus habet, niſi vicinorum luminibus ita offici-at, ut illam altius tollere Jure prohibere poſſint. Si cujus lumina alterius ædificio obſcuriora fiunt, Senatum adito, atque is luminis impedimentum ad Juris normam reducito. Emend. l. 3. c. 8. Correct. l. 5. c. 69. Reviſ. l. 3. t. 4. art. 3. *bus non officiundis.*

Si cujus ex domo ſtillicidium in aream vicini defluere conſveverit, idque vicinus pati noluerit, documentis tabularum publicarum, vel alia re literarum, vel idoneorum teſtium, qui ſint homines integræ famæ, ætate & poſſeſſionibus præditi, probandum erit, quod ſtillicidium iſtud antiquitus ita cadere ſolitum fuerit, quodque vicinus ſibi vel evictori ſuo patientiam ejus generis præſtiterit. Sic enim ſervitutem retinebit, modo per annos 30. & annuam diem ſine interpellatione uſurpaverit. Fiſtulam autem novam imponere, vel aliud ſtillicidium projicere, quo magis vel gravius nunc quam antea in aream vicini cadat, Jure prohibetur. Emend. l. 3. c. 7. Reviſ. l. 3. t. 4. art. 1. Correct. l. 5. c. 9. *5. De Jure extruendi ſtillicidii.*

Si quis vicinum ideo in Jus pertrahat, quaſi in extruendo ædificio fines areæ ſuæ transcenderit, fortius dicemus, conventum qui poſſidet Juramenti religione Jus ſuum tueri poſſe, niſi Actor cauſam teſtibus fultum attulerit. Hoc nam caſu convento, licet poſſeſſor ſit, teſtibus ſi volet, Jus ſuum propugnandi neceſſitas incumbit. Emend. l. 3. c. 9. Reviſ. l. 3. t. 7. art. 5. *6. De finibus areæ non excedendis.*

Nemo aquam publicam aggeres coacervando altius cogito, neque in caſtellis exſtructis detineto, quod cum vicini damno fiat, neve immature, cum tempore interdictum eſt, emittito. Qui ſecus fecerit damnum æſtimatum reſarcito, & nihilominus loci Magiſtratui ob factum contra leges temerarium ex ejus arbitrio mulctam exſolvito. Emend. l. 5. c. 85. Correct. l. 5. c. 27. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 19. art. 11. *7. De piſciniis & caſtellis arcendis.*

Qui alteri domum ſuam, vel alium fundum locaverit ad aliquod tempus vel annos, id præſtare tenetur, & locatum fundum cum neceſſaria ædificatione & reparatione ad debitam habitationem expenſis ſuis ſuſtentare. Ex adverſo Conductor moderate uſurpare, & penſionem promiſſam juſto tempore, prout promiſſum eſt & conventum, ſolvere tenetur: *8. De ædificatione Conductoris in fundo locato.*

D quic-

quicquid etiam cum ſcientia & voluntate in fundo ædificaverit, id Dominus ſolvere vel inpenſione defalcare debet. Si vero abſque vel contra Domini voluntatem & juſſum ædificaverit, illud Dominus ipſi refundere non tenetur. Reviſ. l. 4. t. art. 1. Qui alteri fundum ſuum pro cenſu hereditario ædificandum dederit, & poſtmodum illud ædificium abuſtum fuerit, vel ita interierit, ut una pars remanſerit, & ille ad eundem cenſum reædificare noluerit, tunc Dominus cenſus, cujus fundus eſt, & qui alteri ædificare permiſit, fundum & ædificium quod remanſit, cum omnibus attinentiis recipere poteſt, nec illi eapropter ſatisfacere tenetur. Reviſ. l. 4. t. 7. art. 11. Correct. l. 5. c. 9.

9. De fundo cenſuali ædificando.

ÆRARIUM.

DE ærario publico ubique locorum in Jure Prutenico mentio invenietur, præcipue vid. Fiſcus, Mulcta, Peculatus. Palatinus quando in executione ſententiæ ſit remiſſior neque preſſis Juſtitiam adminiſtret, quinquaginta florenorum Hungaricalium pœna plectitur, cujus mulctæ medietas parti, cui Juſtitia denegata eſt, altera vero medietas ærario publico Terrarum Pruſſiæ cedat. Item ſi aliquis Executioni voluerit reſiſtere, aut jam factam violare convictus fuerit, Pœna banni ſive proſcriptionis ac bonorum confiſcatione irremiſſibiliter puniatur, ex quibus bonis parti læſæ primum fiat ſatis; quod reliquum fuerit, prædicto Fiſco addicetur. Conſtitut. D. Sigiſmundi Thorunii conciliatæ Anno 1538. §. 12. & 13. Bombardis nemo omnino nec in propriis nec in alienis ſylvis, ſub pœna centum florenorum Hungaricalium irremiſſibiliter ſolvendorum, amodo utatur, cujus mulctæ medietas Regi, altera ærario publico Terrarum Pruſſiæ proveniat. eod. §. 23.

1. Palatinus negligens in peragenda executione, quid debeat ærario publico.

2. Bombardæ interdicuntur.

ÆS ALIENUM. Vid. Creditor.

ÆSTI-

ÆSTIMATIO.

ÆStimatio quadruplex in Jure Culmensi reperitur, nimirum: personæ, honoris, rei & delicti seu culpæ. Homo seu persona longe pluris æstimatur quam quivis thesaurus vel alia res pretiosa. Propterea qui hominem furatur sive plagium committit, furto manifesto semet obstringit, & si homo furtivus in ejus potestate inventus fuerit, eodem modo, quo de cæteris rebus furtivis furti convincitur, nec interest utrum minoris ætatis, an inopiæ excusationem opponat, sed Plagiarius in crucem agatur. Emend. l. 5. c. 69. Correct. l. 5. c. 30. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 10. Æstimatio honoris atque personæ plerumque in uno complectuntur; sic qui Scabinum in Judicio constituto inter cancellos tribunales verbis indignis convitiatus est, convitiator æstimationem injuriæ Scabino, Judici vero mulctam luito. Emend. l. 2. c. 2. Correct. l. 2. c. 2. Et quia hic initium feci de delictis, hac semita progressuri omnium delictorum, tam verbalium quam realium æstimationem per universum Jus Culmense inspiciemus, & quemadmodum de injuriis verbalibus jamjam aliqua verba fecimus, sic porro earum arridet sequens connexitas. Si quis Scabinum in Jure sedentem maligne reprehenderit ob sententiam dictam, quam cæteri Collegæ calculo suo comprobassent, singuli Scabinorum injuriæ æstimationem ab eo, qui convitium fecit exigant. Judex autem mulctam toties petat, quoties ille Scabinis injuriam æstimationem præstiterit. Emend. l. 2. c. 3. Correct. l. 2. c. 3. Si alicui parti pax & silentium est impositum, & nihilominus contraveniatur, adversarius parti læsæ æstimationem injuriæ, Prætori vero mulctam illi rei dictam, exsolvere cogetur. Emend. l. 2. c. 14. Correct. l. 2. c. 40. Revis. l. 2. t. 2. art. 5. Si quis alterum in loco Judicii obtundat clamando, cursitando, convitium vel aliud quidpiam illiberaliter aut impudenter agendo, quod cum actionis ejus damno vel præjudicio sit conjunctum. Si secus quis maligno studio fecerit, ob eamque rem Judicis & Scabinorum duorum testimonio convictus sit, injuriam læso,

1. Differentia æstimationis Juris Culmensis.

2. Æstimatio hominis.

3. Æstimatio honoris.

4. Scabinus injuriatus.

5. Æstimatio præcepti Pacis fracti & transgressi.

6. Æstimatio quando quis in Judicio læditur.

læso, mulctam Judici luat. Si præsente Burggrabio deliquerit, trium librarum, si præsente Prætore octo solidorum mulcta est. Ex quacunque causa Actor damni vel injuriæ æstimationem adjudicatam obtinuerit, ex eadem Prætor etiam suam mulctam recte vindicabit. Emend. l. 2. c. 17. Correct. l. 2. c. 44. Revis. l. 2. t. 1. art. 6. Si aliquis alterum violenter ob debitum impedit, seu per vim in Judicium protrahit, eapropter, quod sibimet ipsi Jus dixerit, æstimationem injuriæ læso, mulctam Judici dato. Judicis autem erit arbitrium pro conditione personarum & causæ, mulctam & injuriæ æstimationem augendi; eo solo excepto si debitor ex fuga retrahatur. Emend. l. 2. c. 18. Correct. l. 2. c. 45. Revis. l. 2. t. 6. art. 6. Wergeldum vulgari vocabulo nuncupant mulctam, vel æstimationem, qua quis actione se liberat vel exsolvit, quæ alioquin adversus ipsum commissi facinoris causa Jure competebat. Oritur autem hæc mulcta ex delicto civiliter intentato. Quod enim actionem civilem non habet, in hujus æstimationis rationem non deducitur. Ex. gr. Si quis aliquem alium, non præmeditato, sed casu, seu imprudentia occiderit: velut cum furiosus & mente captus, vel infans quem interfecerit, vel cum quis hominem fortuito lapidis vel teli ictu percusserit, dum aliquid aliud eo jactu petit, vel cum in exstruenda domo lapis, vel qua alia materia casu deciderit, quo periret homo. Vel cum quis ob tutelam corporis sui quempiam ad mortem adegerit, his casibus mulctam solvendo, qua cæsi dignitas, vel natales æstimantur, actioni criminali quis semet exonerat. Verum ob homicidium, vulnus atrox, deformitatem ex læsione contractam, impotentiam membrorum, vel aliud delictum, quod ex proposito & animo deliberato committitur, quicquid pœna capitis vel manus sancitum est, civili mulcta nemo delictum exoneret; Siquidem actio criminaliter intentetur, & reus sua confessione, vel aliis modis legitime convincatur. Si quis autem ob homicidium factum civiliter accusetur, quod utique propinquis occisi licet; quatenus plenæ fortassis probationes deficiunt, & nihilominus actores præsumptionum quibusdam admi-

nicu lis

7. Æstimatio, quando aliquis vi in Judicium protrahitur.

8. Qualis Wergeldum sit æstimatio.

niculis utuntur, hoc casu, cum reus delictum fatetur, vel jure convincitur mulctam solvit, quæ ex æstimato defuncti personæ debetur, marcas nimirum 24. (hæc æstimationis integra mulcta est) vicenos grossos, quorum singuli denarios octodecim in usu & foro versantes constituunt, in marcam Prutenicalem computando. Judicis autem mulcta hisce facti speciebus, secundum privilegium & libertatem Culmensem 30. solidorum, qui monetæ Prutenicalis quatuor marcas conficiunt, atque hanc maximam Judicis mulctam legislatoris constituerunt. Hinc illud nobis intelligendum erit, quod tres hujus generis mulctæ semissem æstimationis ejus (quam Wergeldi nomine vulgo censeri diximus) scilicet duodecim marcas Prutenicales adæquare consveverint. Omnes in universum mulctæ in diem istum luuntor, qui Judiciali decreto dictus est, ejus scilicet speciei nummis, qui usum & pretii functionem recipiunt, pœna æstimationis & damnorum Actori, mulcta Judici, nec enim refert superior an inferior sit, secundum municipii consvetudinem expenditor. Si dies adjecta non sit, pœna Actori, mulcta Judici intra diem decimum quartum, æstimatio vero cædis aut damni injuriæ intra mensem tertium exsolvuntor; ejusmodi scilicet nummis qui in ejusdem fori usu pretioque publice versantur. Emend. lib. 2. c. 19. Corr. l. 2. c. 28. Revis. l. 5. p. 2. art. 10. Hic intercidenter de mulcta inserui, quia non solum propter quascunque injurias, Civiles & Criminales ea debet exsolvi, sed etiam sæpius circa æstimationes obtinet, uti ex subsequentibus videre licebit: Si prætor quempiam in actione prosequenda impediverit, vel Jus non administraverit, siquidem hoc per injuriam admittat, coram eo, qui vices Principis gerit, seu coram Burggrabio conventus, in continenti respondere tenetur; præsertim eum ipsummet oportet esse, nisi legitimum causetur impedimentum, quod e vestigio probandum erit. Si non probet, sed per injuriam recuset, neque Juri parere velit, ei, qui Principis vicem sustinet ob injuriam in eum commissam, Prætor in mulctam decem librarum æris, quæ 13. marcas, & 20. solidos monetæ Prutenicæ adæquant, damnatus esto, & in

9. Æstimatio non administratæ Justitiæ per Judicem læso præstanda.

in ſolutionem debiti, cujus cauſa Jus denegaverat, actori condemnetur. Quamdiu debitum non eſt exactum nec ipſemet ſolverit, nec proximo Judicii die actionem a ſe propulerit; Interim illi Jurisdictionem in quempium exercere fas non erit, prius quam ea cauſa ſe liberaverit, uti præmiſſum eſt. Sin autem agatur de maleficio, cujus vindicandi cauſa Prætor Jus dicere noluerit, utputa de homicidio, furto, ſacrilegio, latrocinio, incendio, rapina vel aliis ejus generis facinoribus, quæ capitalia ſunt, eandem pœnam Judex ſuſtinebit, quam accuſatus perferre debuiſſet; neque hoc caſu damni æſtimatione, vel mulcta effugere poterit, quatenus in ejusmodi cauſa neglecti Officii Juris ordine convincatur. Si quis poteſtati Judicis traditus fuerit, in cuſtodia ad Juris executionem aſſervandus, isque carcerem fregerit absque Judicis culpa, negligentia, ſeu ſcientia; ſiquidem cauſa maleficium concernat, quod capitale ſit, Judex integram æſtimationem (Wergeldum totum vocant) luito. Si manus mutilationem concernat, dimidium præſtato, ac inſuper Jusjurandum jurato, niſi id remitti placuerit, ſine culpa ſua captivum evaſiſſe. Tanti itaque æſtimatur Juſtitia denegata ſeu impedita Emend. l. 2. c. 16. Correct. l. 2. c. 43. Reviſ. l. 2. t. 2. art. 6. de æſtimatione mulctarum Judicis indelictis vid. infra **Mulcta.**

10 Æſtimatio libelli famoſi. Famoſus libellus, in quo innocenti delictum ſeu crimen commiſſum injuſte objicitur, tanti æſtimatur, ut, ſi iſta, quæ innocenti objiciuntur, vera eſſent, & læſus in ſuo corpore, vita & honore criminaliter puniendus foret: tunc malitioſus ille obtrectator, hac eadem pœna, in quam innocentem, cum ſua minus veraci famoſa ſcriptura traducere voluerit, coerceri & puniri debet, & præterea iſti famoſi libelli, quodquod fuerint reperti, publice per carnificem concremari debent, etiamſi diffamatio per ſe fuerit vera, attamen ratione ejusmodi inordinatæ & iniquæ attentationis propoſitæ, arbitrie pro contemplatione exceſſus puniri debet. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 20. art. 3.

11 Æſtimatio delicti contra Conſules aut Plebiſcitum. Si quis delinquit contra Conſules vel contra Jus Civitatis & Plebiſcitum, ejus delicti mulctam Conſules ſuo placito, ſuoque arbitrio exigunt, nec eam ob rem alteri

12. Si aliquis Civitatis causa damnum patitur, quomodo hoc æstimetur?

alteri cuivis obnoxii sunt. Emend. l. 1. c. 10. Correct. l. 1. c. 7. & l. 1. c. 11. Revis. l. 1. t. 2. art. 11. Si quis Consul, Scabinus, vel quis alius Civitatis Officiis vel Ministeriis obnoxius vel juratus, in eodem Officio seu Ministerio, corporis, vitæ, seu bonorum damnum perpessus fuerit; quatenus Consules affirmant calamitatem illi causa Civitatis accidisse, is qui dedit damnum tanti luito, quanti Plebiscito constitutum est. Si Plebiscito cautum non sit, Consules expensis personæ causæque rationibus, tanti, quanti videbitur auctorem condemnato. Si damni auctor non appareat, Civitas ipsa, cujus causa damnum datum est ex æquo & bono compensato Emend. l. 1 c. 14. Correct. l. 1. c. 7. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 2. Delicta porro sequentem in modum æstimantur, præprimis quando existant criminalia: ob vulnus ita

13. Vulneris æstimatio.

alte adactum, ut in profundo ungvem, in longo digiti membrum extremum adæquet, mutilatio manus esto, manum æstimatione marcarum duodecim redimendi Jus esto, nisi Juris ordine pœnam declinaverit. Emend. l. 5. c. 14. Corr. l. 3. c. 11. & 12. Revisum de qualitate vulneris nullam facit mentionem. Si alteri duo vel plura vulnera, quæ contigua sunt uno ictu inflixerit, non amplius quam ad mutilationem manus convenitur, eam autem per decretum Judicis 12. marcarum mulcta redimit. Emend. l. 5. c. 15. Correct. l. 3. c. 14. Si tam alte vulnus descenderit, ut atrocis numero censeatur, vel ex quo membra ad usum a natura institutum fiunt inepta, & vulneratus deinde, priusquam percussorem in Jus vocet, ab incidenti morbo mortem contraxerit, hæredibus ejus post decessum illius, eo nomine nulla competit actio. Emend. l. 5. c. 18. Corr. l. 3. c. 17.

14 Æstimatio impotentiæ ex vulnere cicatricis, deformitatis &c.

Qui ob noxam corpori illatam, qua membrum quemvis propter impotentiam naturalis actionis perdit usum, vel ob vulnerationes atroces, vel ob vulnus quod in carne insedit, vel ob cicatricis deformitatem, quæ omnia uno eodemque modo censentur, in Judicio convenitur, siquidem criminaliter agatur, & reus factum non neget vel alioquin perspicuis documentis facti convincatur, pœna reo sancita est, manus præcidendæ, nec insuper alia datur

datur mulcta. Liberum autem erit condemnato, dimidio æstimationis pretio manum redimere. Sin civiliter agatur, reus in mulctam eam quam 12. marcis æstimari solet condemnatur. Si quis autem ob simplex vulnus convenitur, quod non atrox sit, quantumvis ex proposito & præmeditata noxa corpori fuerit inflicta, vel ob verborum contumelias, quibus manifesto tenetur, actori solidos 30. Judici 8. luat, atque vulneratus, quantumvis plagæ livorem contraxerit, vel sangvis subter cutem coitus, percussionis vestigia retinuerit, non itaque criminaliter agere potest, sed sufficit mulctam exsolvi. Animadvertendum tamen est, mulctam & æstimationem damni crescere mire minime solere, prout delictum majoris vel minoris momenti habeatur. Emend.

15 Æstimatio vulneris in capite.

l. 5. c. 23. Correct. l. 3. c. 26. it. c. 8. Qui in summa capitis parte vulneratur, punctim vel cæsim, vel teli ictu quo craneum lædatur, sic ut intra cutem & calvariam vulnus descendat, & satis alte inflictum appareat, vulnus hujus generis atrox censetur, & 12. marcis æstimatur. Cum craneum ictu attritum vel perforatum est, ut oculis id appareat, vulneris

16 Æstimatio aurium.

Jure censetur. Emend. l. 5. c. 24. Correct. l. 3. c. 7. Si cui auriculæ vel totæ, vel ex parte media præcidantur, ad vulnerationis atrocitatem noxa defertur, & semissem æstimationis quæ 12. Marcis censetur in mulctam reus committit. Si cui cæsim auris disjecta sit, atroci plaga, quam capillis prominentibus contegatur, ejus generis vulnus est, quod 12. marcis æstimatio compensatur. Sin auricularum aliqua pars amputetur, deformitatem notat, & 12. marcis itidem æsti-

17 Æstimatio oculorum.

matur. Emend. l. 5. c. 25. Correct. l. 3. c. 23. Si quis transversum oculos vulneretur, sic ut pilis vulnus non tegatur, ac inde cicatricem in facie deformem consequatur, deformitas ea 12. marcis æstimatur. Idem Juris & ejusdem æstimationis est, si cui supercilium præcidatur, ex quo faciei deformitas nascetur. Item si oculus ictu, punctura vel jactu eruatur, eandem æstimationis & vulneris rationem habebimus. Emend.

18 Æstimatio oris, lingvæ, scroti.

l. 5. c. 26. Jus correctum addit: Si ori, lingvæ, scroto noxa inferatur, dimidium Wergeldum etiam exsolvere teneatur.

l. 3.

l. 3. c. 15. Si maxillæ vulnerentur ictu, jactu, vel punctura, seu recto seu transverso vulnere, sic ut macula deformis ex plagæ vestigio remaneat, vulnus istud propter deformitatem quam humanæ faciei confert marcis 12. compensabitur. 19. Æstimatio maxillarum.
Emend. l. 5. c. 27. Si cui nasi pars anterior usque ad os vel nasus totus amputetur, pro atroci vulnere, ac membri deformitate noxam accipimus. Emend. l. 5. c. 28. Correct. l. 3. 20. Nasi æstimatio.
c. 15. Si cujus os ita vulneratum vel attritum fuerit, ut ex cicatrice os distortum relinquatur, membri impotentiam intelligimus. 21. Oris æstimatio.
Si dentes duo vel plures, sive primores sive intimi sint, una cum eodem jactu, ictu & punctura simul & semel frangantur, impotentis membri mulcta est & æstimatio. 22. Dentium æstimatio.
Si dens unus, vel pars dentis punctura seu jactu frangatur, ad impotentiam non refertur, sed sangvinolenti vulneris nomine venit, & Judicii 4. Solidorum mulctam lucratur. Si quis ex anterioribus dentibus, sic ut vulneratus inde eloquendi vitium contraheret, ad impotentiam, qua usus membri fit deterior, vulnus hoc erit referendum. Emend.
l. 5. c. 29. Correct. l. 3. c. 5. Si cui mentum, vel menti particula præcidatur, quatenus ex vulnere deformitas in facie resideat, 12. marcarum mulcta est & æstimatio. Emend. 23. Menti æstimatio.
l. 5. c. 30. Correct. l. 3. c. 15. Si quis punctim in collo vel cæsim ita vulneretur, ut læsis nervorum juncturis collum obtortum maneat; membrum quo minus officio fungatur destructum intelligimus, & ad æstimationem 12. marcarum noxam revocamus. Emend. l. 5. c. 31. 24. Colli æstimatio.
Cum in humero vulnus tam graviter incidit, ut brachii ad caput usque protendendi facultas non sit, membri impotentiæ adscribitur & ejusdem æstimatione censetur. Emend. l. 5. c. 32. 25. Humeri æstimatio.
Si quis punctim corpore vulneretur, ut vulnus ad interiora penetret, quanquam duplex vulnus censeri possit, partis tam interioris quam exterioris, unius tamen vulneris mulcta est. Em. 26. Corporis vulnerati æstimatio.
l. 5. c. 33. Si brachium vel crus ictu per transversum discindatur, rumpatur vel frangatur, sic ut vulnus altius in carnem non descendat, impotentiam membri notat ac marc. 12. mulcta determinatur Emend. l. 5. c. 34. Correct. l. 5. c. 26. 27. Brachii & cruris æstimatio.

28. Cubiti æſtimatio. Si quis in cubito vulneretur, inferius ſeu ſuperius ſic ut digitorum impotentia contrahatur, noxa digitorum ipſius vulneris rationem ſequuntur, nec amplius ea noxa, quam vul-
29. Manus & digitorum æſtimatio. neris æſtimatione cenſebitur. Emend. l. 5. c. 34. Idem Juris eſt, ſi quis in manu vulneretur, & inde digitorum impotentiam naſcatur, ea nimirum vulnus ſequitur, & vulneris æſtimatione cenſetur. Si quis in manu ita vulneretur, ut ipſa manus cum omnibus digitis manca ſit, & viribus ſuis deſtituta, minores noxæ majorem ſequuntur, & impotentis membri mulcta & æſtimatio conſtituitur. Si manus & digitus ita vulneretur, vel frangatur, ut diſtortionem vel impotentiam ſecum ferat, eadem erit æſtimatio. Si quis in manu vulneretur, ſangvinolento ſaltem vulnere, ac inde digitus vel articulus torporem conciliet, vulnus ſangvinolentum impotentiam membri ſequitur, & juſtæ æſtimationis, quam Wergeldum vocant partem decimam mulctæ nomine importat. Si digitus plane amputetur, abſciſſione digiti damnum erit cenſendum. Membrum digiti præciſum ad impotentiam refertur, & decimam ejus, quam diximus mulctæ partem irrogat. Membrum penitus a digito detruncatum, impotentiam ejus & vulneris atrocitatem demonſtrat. Si cui digitus unus vel plures uno ictu præcidantur, unum ſane damnum eſt, decima juſtæ æſtimationis parte ſarciendum. Quilibet digitus, vel manus vel pedis, mulctam peculiarem habet, & juſtæ æſtimationis partem decimam. Ungvis a digito præciſus vulnus ſanguinolentum notat 30. Solidorum mulcta æſtimatum. Emend. l. 5. c. 36. Correct. l. 3. c. 23.
30 Æſtimatio membri amputati. Cui membrum penitus amputetur, cujus æſtimationem jam antea in Judicio acceperat, 30. ſolidorum noxa penſatur &
31. Atrocis vulneris æſtimatio. mulcta Judici ſolvitur. Emend. l. 5. c. 37. Vulnus tormento factum, vel punctim inflictum, gladio, telo, pugione, vel alio armorum genere ad cædem accommodato, quod juſtum ungvis altitudinem adæquat, quamvis in longum non protendatur, nec non in vulnere punctim dato, ſpectamus longitudinem atrocis vulneris, cui nomen duellarii vulgus fecit, jure cenſetur, quod percuſſori capitale eſt, niſi integro æſti-

mationis

mationis pretio, quod 24. marcis circumſcribitur ſeſe redemerit. Etenim ejus generis arma quæ diximus ad cædem & necem furtive ac proditorie comparata creduntur. Sin autem vulnus atrox cæſim vel ſciſſim inflictum ſit, mortifero armorum genere, percuſſor ad manus mutilationem convenitur, niſi eam marcis 12. redemerit. Duo vel plura vulnera atrocia uno ſimul ictu cæſim inflicta, non pluris quam 12. marcis æſtimantur. Emend. l. 5. c. 38. Correct. l. 3. c. 12.
Si quis alterum ex propoſito fuſtibus, bacillis, clava lignea, 32 Æſtimatio ictus fuſtium.
vel palo crebro verberaverit, aut verberari mandaverit, ſic ut in corpore vulnera ſangvinolenta, & carnis rupturæ, nec non tumores lividi appareant, quatenus criminaliter agatur in reum pro qualitate perſonæ & delicti animadvertitur. Si plagæ ſint mortiferæ, ſic ut verberatus inde mortem contrahat, capitali ſupplicio reus afficitur. Emend. l 5. c. 39.
Correct. l. 3. c. 19. Jus Reviſum generaliter & rotunde 33. Alia diſpoſitio Juris Reviſi, circa æſtimationem illatorum vulnerum.
totum titulum de vulneribus abſolvit, ſequentem in modum: Ubi quis alterum in via publica, vel platea ex propoſito vel doloſe, absque data cauſa vulneraverit, is tanquam violator pacis publicæ manum amittit, vel perpetuo relegari debet, læſo utique mercedem chirurgicam & ſumptus cæteros, ſecundum Judicis cognitionem, refundere & pro doloribus
ſatisfacere tenetur. Reviſ. l. 5. part. 2. t. 21. art. 1. Si quis 34 Æſtimatio vulnerum ex rixa.
alteri ex rixa & contentione tantam anſam præbuerit, ut uterque verberando manus conſerat, & invicem ſeſe vulneraverint, tunc delinquens pro qualitate vulnerum, mutilationum vel ſtigmatum puniri debet & Judex pro gravitate
exceſſus pœnam augere vel minuere poteſt. ib. art. 2. Ju- 35 Æſtimatio dolorum.
dice mediante ordinaria cognitione delinquenti pœnam vulnerationis imponente, tunc læſa pars etiam ſuos dolores, mercedes chirurgicas, culpas, damna, expenſas, & quod propter paſſam mutilationem membrorum ad laborem conſvetum ſit facta inhabilis, & ſatisfactionem propter injuriam de
Jure poſtulare poteſt. ibid art. 3. Quisquis ab adverſario 36. Æſtimatio dolorum, impotentiæ membrorum,
ob vulnus atrox, vel impotentiam membri, vel injuriarum aut violentiæ cauſa, mulctam ſeu pœnam facinoris jure exege-

 rit,

& cicatricis ex vulnere.

rit, non ideo prohibetur, nisi sponte gratiam adversario facere malit, quo minus ob dolores, impensas medicorum, res neglectas, damna, membrorum impotentiam, quibus ad corporis tutelam & rem familiarem sustinendam non æque nunc uti possit. Similiter ob enormem contumeliam adversarium convenire, & ad restitutionem ac compensationem, quod sua interest compellere possit. Hoc nam casu Judicis est officium, pro qualitate causæ & delicti, proque personæ, quæ læsa dicitur, conditione, Jus unicuique dicere & administrare. Jus Emend. l. 5. c. 40. Simile disponit Jus Terrestre Prussiæ terrarum de damnis & litis expensis : Ad audaciam vero temere litigantium coërcendam in Civilibus Causis victus, victore id postulante in litis expensas semper condemnetur. Quamprimum igitur ultima definitiva sententia a superiore Judice prolata fuerit, aut etiam ab inferiore, si ab ea pars non appellaverit, aut appellationem postea deseruerit, victor partem victam ad Judicium vel Terrestre vel Palatinale, in utro nimirum causa primum agitata fuerit, ad impensas præstandas citare poterit ; quod cum fecerit, Judicium omnes expensas in litem per victorem computatas, qualia sunt justa impendia Procuratorum, itinerum, & quæ Actoris monumentis poterunt doceri, pro conscientia sua, personarum, temporum & causarum habitu ex æquo & bono optima fide examinabit moderabiturque., qua æstimatione a Judice interposita, si æstimatio ea triginta florenorum Ungaricalium valorem excedat, petitor Juramento suo corporali, quod videlicet in litem eam cum parte non minus expenderit, nec expendere potuerit, æstimationem eam confirmabit. Si valorem eum æstimatio non excesserit, petitor tamen triginta aureis contentus esse malit, quam in majorem Summam Juramentum præstare ; quamcunque summam a Judice æstimatam, victor vel Juramento comprobaverit, vel si triginta aureorum aut minori steterit, in eam victus in instanti condemnabitur, neque a moderatione hujusmodi Judicis ulli parti, ne expensæ expensas augeant, Appellatio permittetur. Si fidejussor litis expensarum nomine

37 Æstimatio damnorum & expensarum litis, secundum Jus Terrestre.

nomine intercesserit ad specificationem, seu æstimationem adcitabitur, cumque per Judicium æstimatæ, juratumque in eas fuerit a parte, aut si non majores triginta aureis fuerint, sine Juramento ex moderatione Judicis a parte accepta fidejussor a Judicio non recedendo solvere eas tenebitur, nullaque omnino dilatio ad conveniendum suum Principalem, aut ad eundem statuendum, ei concedetur. Quod si nomine expensarum citatus non comparuerit, quascunque in citationem expensas Actor posuerit, eæ absque ulla moderatione & Juramento a Judice ei decerni debebunt, proque executione rei judicatæ ad officium competens remitti. Jus Terrestre tit. 6. §. 2. & 3. Jus Culmense Revis. de damnis & expensis statuit: Expensæ Judiciales nuncupantur omnia quæ in Judicia, Advocatos, Procuratores, Præcones, seu Pedellos, & alias res ad Processum Judicialem pertinentes & necessariæ impenduntur, prout illa vigore ordinariæ taxationis postulantur, vel aliter secundum æquitatem dari oportet; ad quod etiam omne illud computari debet quod ad itinera, & ad causæ prosecutionem fuit necessarium, eo tamen modo, ut omne id deducatur, quod alioquin quis in sua domo, vel pro commoditate sua consumpturus esset. Damna appellantur, cum quis ratione causarum Judicialium aliquid de suo perdiderit, sufficienter probaturus prout alioquin, ubi per hanc causam implicatus non fuisset, seu re vera in suis facultatibus retinere potuisset. Si quis etiam poterit probare, se vere & absque omni dubio aliquod lucrum percipere potuisse, quod illi per hanc causam Judicialem & illius detentionem principaliter præpeditum & præscissum fuerit, id quoque pro damno computabitur. Quando quis in ruitione Judicialis causæ suæ, tam in agendo, quam respondendo ventilatæ, convictus pronunciatur, & id propterea ex actis perspici poterit, illum justam causam Judicialis litigii non habuisse, verum vel ex dolo malo & petulantia, seu pervicacia partem per Processum Juris involvisse, & turbasse, illique dolorem modo inferre voluisse, is pro reo tenebitur, quando id Judici-

38 Æstimatio expensarum & damnorum Judicialium secundum Jus Revisum.

 dici-

dicialiter petitum & recognitum fuerit, omnes juſtas expenſas & damna vincenti petenti refundere & reſtituere tenetur. Quæ pars juſtam agere cauſam ſibi perſvaſum habet, illa ſimul cum negotio principali in concluſione ſua ſimul refuſionem damnorum & expenſarum petere poteſt, deſuper Judex cognoſcere, an & quæ pars easdem refundere teneatur, debet, & ſi hoc in inferiori inſtantia fuerit omiſſum & prætoritum, per ſuperiores Judices corrigi, & nihilominus deſuper pronunciari poteſt. Quo cognito & obtento, pars pro qua pronunciatum eſt, in termino executionis ſua damna & expenſas liquidare eſt obſtricta cum debita probatione, in Judicis vero facultate ſitum eſt, easdem ſecundum æquitatem moderare. Inde poſt talem moderationem, per partem, quod ſcilicet expenſæ & damna non fuerint viliora, ſed in rei veritate conſiſtant, per Juramentum comprobari decet. Poſtea ferenda eſt finalis ſententia, niſi pars in ejusmodi moderatione Judicis enormiter & ſupra modum gravata fuerit, tunc ex hac cauſa poteſtatem & licentiam habebit ad ſuperiorem Judicem appellare. Reviſ. l. 2. t. 25. Jam ſequuntur delicta graviora, quorum æſtimatio non aliter, niſi cum ſanguine & corpore, ſecundum Jus Culmenſe, compenſatur. Sic qui perjurium ſciens committit, infamis eſto, & duobus digitis, quibus religionem violavit, mulctatur. Emend. lib. 2. c. 59. Corr. l. 3. c. 44. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 3. art. 1. Imo qui perſuaſionibus, donis, corruptionibus & conſiliis alium ad perjurandum ſeduxit, ſimilem pœnam meretur ib. art. 3. ſtuprum violenter illatum capitale ſupplicium obtinebit. Emend. l. 5. c. 53. Correct. l. 3. c. 31. it. l. 5. c. 39. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 9. art. 1. Adulter capite plectitur. Emend. l. 5. c. 54. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 8. art. 1. Bigamus item. Emend. l 5. c. 56. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 8. art. 5. Raptus virginum & mulierum capitalem pœnam meretur. Emend. l. 5. c. 55. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 10. art. 2. Correct. l. 5. c. 39. Si quis hominis mortui cadaver auſu proprio, ſine permiſſu Magiſtratus, ſepulchro exemerit, cui id perpetrandi Jus fasque non eſt, vim & Eccleſiæ & mortu-

39 Æſtimatio perjurii.

40 Æſtimatio perſvaſionis conſilii & corruptelæ ad præſtandum perjurium.

41 Æſtimatio ſtupri violenti.

42. Adulterii æſtimatio.

43. Bigamiæ.

44. Raptus Virginum.

45 Æſtimatio

orum

orum conditoriis fecisse judicetur, in cujus facinoris mulctam omnia sua bona, quæcunque possidet, Ecclesiæ committit. Si bona, quibus mulctetur, non habet, ad palum in cœmiterio religator, & quadraginta plagis vapulato, & secundum auricolas tondetor. Si Clericus hoc facinus designaverit, Episcopus eum omni suæ dignitatis honore privato, ac in perpetuum exuito, sic ut ad conditionis suæ statum recuperandum nullo unquam tempore sit admittendus. Quicunque Judex vero facinus hoc eo modo, quo supra scriptum exequi neglexerit, & bonorum amissionem & honoris infamiam incurrito, atque crimen hoc unicuique persequendi Jus esto publice. Em. l. 5. c. 61. Corr. l. 5. c 68. Revis. dissentit aliqualiter, & convenit magis cum Constitutione Criminal. Caroli, in verbis: Qui hominem mortuum proprio motu & audacia effoderit, vel sepulta cadavera attractaverit, si postmodum terræ remandaverit, propter hoc delictum virgis cæsus perpetuo relegari debet. Si vero corpus illud seu cadaver in sepultum reliquerit, vel tale facinus sæpius commiserit, vel armata manu consummaverit, ille gladio ad mortem puniri debet. Revis. l. 5. part. 2. t. 16. art. 13. Si quis bonæ hactenus existimationis habitus in furto palam interdiu deprehensus fuerit, quatenus res furtiva pretium quinque aureorum Ungaricalium adæquat, virgis cæditor; quatenus excesserit, furcæ supplicium esto. Si quis in furto quod noctu perpetratum sit, deprehenditur, quatenus res valorem 5. aureorum Ungaricalium adæquat, laquei pœnæ committitur. Si in viri boni, qui vitæ sit inculpatæ, domo vel area res furtiva inveniatur, hoc illi fraudi non esto. Sin autem furtiva res deprehendatur in ejus armario, pergula, cista vel alio loco concluso, cujus ipse custodiendi causa claves gerit, furti obnoxius esto. Emend. l. 5. c. 64. Correct. l. 5. c. 29. Revis. l. 5. part. 2. tit. 16. art. 2. Quicunque veneficiis & præstigiis operam dederint adhibuerintque, flammis exuruntor. Quicunque ejusmodi maleficiorum conscii fuerint, eaque celaverint, vel opem vel auxilium addiderint, quod vel confesso vel testato constet, capite

[Margin notes: erutorum cadaverum mortuorum. — 46. Alia dispositio Juris Revisi. — 47. Æstimatio furti. — 48 Æstimatio veneficii.]

capite amputantur. Emend. l. 5. c. 61. Correct. l. 5. c. 67. Revis. l. 5. p. 2. t. 2. tametsi tum Jus Emend. l. 5. c. 70. seqq.
49. Æstimatio rapinæ. ut & Corr. l. 5. c. 37. seqq. processum rapinæ attingat, & de pœna nihil prorsus commemoret, interim tamen Jus Revis. l. 5. part. 2. t. 17. art. 5. raptorem gladio dignum judicat. Reliqua delictorum genera invenies suo loco prolixius, jam pertractabimus quod æstimatur civiliter. Consules potestatem habent curandi & judicandi omnis generis annonam, utpota panem, cerevisiam, carnem, pisces & alias annonæ species, ut justo pretio præbeantur, neve cives seu homines
50. Æstimatio annonæ. innopes defraudentur. Consules etiam potestatem habent judicandi cujuscunque modi fraudem in mensuris, modiis, libris seu stateris & ulnis commissam: nec non mercium omnis generis falsitatem & malitiam vendicandi. Si quis in quamvis merce fraudem fecisse convictus fuerit, is secundum uniuscujusque loci plebiscitum ac perpetuam consuetudinem puniatur. Emend. l. 1. c. 6. Corr. l. 1. c. 6. Re-
51. Æstimatio fraudis in vendenda annona commissæ. vis. l. 1. t. 2. art. 10. Qui venalem annonam exercent, si fraudaverint vel oneraverint eandem, aut virgis cæduntur, aut a Senatu pro personarum qualitate, proque delicti modo mulctantur: Utramvis pœnam eligere malint arbitrium Senatus esto. Fraudem is etiam fecisse dicitur, qui pluris annonam vendit, quam a Consulibus constitutum est. Emend.
52 Æstimatio modiorum. l. 1. c. 7. Correct. l. 1. c. 9. Cujuscunque generis modii vel statæ mensuræ sint, quæ in molendinis ad Civitatis Jurisdictionem pertinentibus usurpantur in eos easve plebiscitum extenditur, ex cujus præscripto Consules definiunto, si qua fraus & iniquitas modio vel mensura committitur. Em.
53 Æstimatio iniqui ponderis, modii, tonnæ, ulnæ & mensuræ. l. 1. c. 8. Corr. l. 1. c. 10. In tota regione Borussica uniforme Culmense pondus, modii, tonnæ, ulnæ & reliquæ omnimodæ mensuræ & pondera debent esse; & qui contra egerit, tanquam falsarius plectendus venit. Revis. l. 1. t. 9. art. 1. de omnibus speciebus damnorum, earumque æstimatione, vid. infra sub suo titulo.

AFFIR-

AFFIRMATIVA.

Affirmativa Actoris eliditur per negativam Rei, Jus Terrestre Terrar. Pruss. t. 6. §. 43. quod etiam per universam Juris Culmensis Praxin obtinet, vid pl. **Probatio. Litis Contestatio. Confessio.**

AGER.

Qui in agro frumentum noctu furatus fuerit, laquei pœnam meretur, qui interdiu virgis cæditor. Si furtum frumenti valorem quinque marcarum excesserit, furcæ supplicium esto. Qui iter faciat, si equo frumentum vel spicas pascendi causa proponat, nec secum avehat, damnum æstimatum rependito. Sed si cujus equus lassitudinem itineris contraxerit, liberum est illi frumentum defalcare & equum pascere, quatenus uno pede stans in via publica aristas manu comprehendere poterit, nullum autem Jus est avenam secum avehendi, vel in compendium suum usurpandi. Emend. l. 5. c. 65. Correct. l. 5. c. 26. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 9. 1. Qui frumentum ex agro furatur.

Qui pecudem suam in alterius agrum vel pratum depascendi causa immiserit, damnum æstimatum præstato, prout Jure constitutum vel moribus receptum est. Sin Dominus pecudis præsens non sit cum noxam committit, & pecus pignori capiatur, quatenus damnum in continenti planum fiat, civium seu paganorum instituto, Dominus æstimationem damni restituito. Si pecus ejus sit conditionis, ut pignori capi vel includi nequeat, puta equi pavidi, seu feri, anseres vel sues, is qui damnum patitur, arbitros duos adhibeto, illis in repræsenti damnum demonstrato, mox pecudem abeuntem in domicilium suum prosequitor, & Dominum pecudis ob pauperiem factam in Jus vocato, atque is æque damni æstimationem præstato, ac si pecudi pignoris causa manus injecta fuisset. Si pecus ejus sit naturæ vel conditionis, ut facile capi includive possit, puta boves, vac- 2. Qui pecudem in alterius agrum immittit.

cas, vitulos, oves, hasce pecudes is, cui damnum est datum, in proximum civitatis vel pagi Judicium abigito, ejusdem Judicii arbitrio damnum in præsenti inspicitor & æstimator. Quanti æstimatum fuerit, tanti dominus, cujus pecudes noxam dederunt, intra diem 14. sarcire damnatus esto. Si quis pecudem ultra terminos in agro compascuo definitos immiserit, mulcta 2. soldiorum esto. Qui agrum non exaratum neque satum permeaverit, nisi pratum sit pascendi causa septum, noxam non committit. Emend. l. 5. c. 81. Correct. l. 5. c. 24. Revis. l. 5. part. 2. t. 19. art. 7. Nemo pecudem suam in alieno fundo sine ejus scitu consensuque temere pascito vel circum agito, qui secus fecerit, toties quoties fecerit, in unumquodque pecoris caput duobus solidis, vel secundum cujuscunque loci consvetudinem Domino fundi æstimatum præstato. Hoc interdictum temporale est a die D. Gregorii usque ad diem D. Martini profertur, extra quod tempus unicuique liberum est, animal agere qua volet, modo ne in sementem vel agrum satum pecudem immittat. Emend. l. 5. c. 82. Correct. l. 5. c. 23. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 8. Si quis in alieno solo ædificium faciat, vel serat, vel arbores plantet, quicquid ædificatum, satum vel plantatum erit ad soli Dominum pertinebit. Emend. l. 3. c. 3. Correct. l. 5. c. 70. Revis. l. 3. t. 1. art. 3. plura vid. **Allodium, Feudum.**

3. Nemo in alterius fundo pecudem suam pascito.

4. Quando in alterius agro pascere liceat.

5. Quod in alterius solo structum, satum aut plantatum est, cedit solo.

ALAPA. vid. Injuria.

ALEA.

1. Omnes ludi pecuniarii interdicuntur.

OMnes omnino ludi, quorum effectus injuria est, quibus de pecunia perperam certatur, in omnibus tabernis, ubi vinum, mulsum, cerevisia & vinum propinantur, & in universum ubique locis omnibus interdicti sunto. Nullus Judex ob eam rem, quæ in aleam lusa dicetur Jus dicito. Magi-

Magiſtratus quarumcunque Civitatum, plebisſcito legeque cavento, quo ludi injurii coerceantur, neque quis illorum illecebris in fraudem ſeu necem inducatur, atque injuriarum, rixarum & reliquum, quæ ex ludentium malignitate ſolent exoriri cauſæ penitus præcidantur. Quisquis hoſpes, caupo vel tabernarius domi ſuæ ludere permiſerit, tam ipſe quam luſores, Magiſtratui mulctam plebisſcito dictam, toties, quoties luſum fuerit, committunto, ſolvuntoque. Emend. l. 5. c. 86. Correct. l. 3. c. 65. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 22. art. 1. Convenit quis aliquem ob rem vel pecuniam ex ludo interdicto debitam, convento nullo neceſſitas Jure proponitur ad litem reſpondendi. Emend. l. 5. c. 87. Correct. l. 3. c. 64. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 22. art. 2. Si qui ſponſionibus contendunt, cauſa publici curſus, vel ob alias pactiones licitas & honeſtas, ejus generis cauſæ vetiti luſus numero non cenſentur, ſed Judicis & Scabinorum legitimam cognitionem admittunt. Emend. l. 5. c. 88. Si filius rem vel pecuniam Patris ludo prodegerit, Pater id, quod filius prodegit, recte vindicabit. Si autem filius poſt 21. pubertatis annum rem propriam, vel peculiarem ludo, vel alio more improbato, prodiderit, ſui ipſius id detrimentum eſto. Emend. l. 5. c. 89. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 22. art. 3. Si ſervus rem vel pecuniam ludo perdiderit, vel pignori dederit, vel vendiderit, Dominus rem ſuam a quovis in poſſeſſionem ſuam recte petet, & Juris ordine revocabit. Si rem propriam ſervus ludo perdiderit, pignori dederit, vendiderit, vel quovis alio modo ſciens volensque amiſerit, nulla Domino competit actio vel vindicatio: quippe ſervi res procurare vel luere non tenetur. Ac etiam ſi Dominus ſervo promiſiſſet, ſe indemnem illum a quovis detrimento præſtiturum, in his tamen facti ſpeciebus actionem Domino competere, nulla ratio permittit. Si autem ſervo dum in miniſterio Domini converſatur, equus vel res alia, præter ipſius culpam a furibus vel raptoribus auferatur, non inique dicemus, Dominum ſervo rem perditam præſtare debere, ac ipſi viciſſim in eam rem actionem competere adverſus eos, quibus ideo controverſiam facere

2. Ex ludo non datur actio.

3. Honeſti ludi conceduntur.

4. Si filius rem Patris ludo perdiderit.

5. De ludo ſervorum.

facere volet. Emend. l. 5. c. 90. Correct. l. 5. c. 66. Revis. l. 5. p. 2. t. 22. art. 4.

ALIMENTA.

1. De conditione alimentorum.

SI quis conveniatur ob alimenta seu cibaria sibi præstita, de quibus hospiti nondum satisfecerit, magis est, ut iis qui esculenta poculentave præbuit, conscientiæ suæ religione debitum comprobet, quam ut is qui alitus est, possit inficiari. Si is jusjurandum dederit, ea alimentorum causa est, ut post interstitium noctis debitum hospiti sit exsolvendum. Emend. l. 4. c. 42. Corr. l. 3. c. 69. Revis. l. 3. c. t. 6. art. 4.

2. Quomodo debitor mancipatus sit alendus.

Qui ob debitum in Jus vocatur, neque debitum negat, siquidem fundos & possessiones habet in facultatibus, quæ majoris pretii sunt, quam quod ab eo petitur, sat illi cautionis erit, qua ad proximum usque Judicii diem satis dare possit. Sin possessiones nullas habeat, fidejussores dare cogitur. Si dare nequeat creditori, qui ejus loci civis est, ibique domicilium constitutum habet, in manum traditur. Is mancipatum nec calore nimio, nec frigore torqueat, alimenta, quæ esui potuique sunt, subministret, operas imponat, itidem uti cæteris servis domesticis. Si vero creditor extraneus est, debitorem mancipatum in eodem foro in domo vel custodia Judicis, ubi solent homines custodiri, ea cautione relinquat, ne captivus profugiat, quin imo si volet, nervo vincire potest, alitor autem corpus minime torqueat, cibaria æque ut famulis domesticis suppeditet, nec enim fur vel furis socius, vel ejus generis maleficus censendus est. Hac tamen lege cujusvis loci consvetudine non derogabitur. Em. l. 4. c. 54. Corr. l. 3. c. 109. Revis. l. 2. t. 23. art. 6. Parentes debent liberis suis præstare alimenta. Rev. l. 3. t. 11. art. 3.

ALLODIUM.

DE Allodio in Privilegio Culmensi ab antiquis Crucigeris Anno 1251. concesso, sequentem in modum dicitur,

§ 6.

§. 6. statuimus, ut si qua forte quæstio contra aliquem de bonis suis orta fuerit, si possessor vicinos ac alios conterraneos suos, quibus notum fuerit, rem taliter se habere, & testimonium justæ possessionis habuerit, potius debeat obtinere bona illa, quam is qui eum impetit, ab ipso eadem bona alienet. Absolvimus autem prædictos Cives ab omnibus collectis injustis & hospitationibus coactivis, aliisque exactionibus indebitis, ad omnia bona eis attinentia hanc gratiam extendentes. Porro eisdem Civibus Nostris vendimus bona sua, quæ a Domo nostra habere noscuntur, ad hæreditatem Flammingicalem, ipsis & eorum hæredibus utriusque sexus, ea cum omnibus proventibus in perpetuum libere possidenda, salvis tamen his, quæ Domui Nostræ per totam terram duximus retinenda. Retinemus enim Domui Nostræ in bonis eorum omnes lacus, castores, venas salis, auri argentique fodinas, & omne genus metalli præter ferrum, ita ut tamen inventor auri, sive is, in cujus bonis inventum fuerit, Jus Fribergense in hujusmodi inventione perpetualiter obtinebit. Quod si lacus aliquis ad tres tractus sufficiens, agris alicujus prædictorum Civium adjunctus fuerit, si is, cujus agri sunt, eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in sua ponimus optione. Si vero major fuerit, quocunque instrumento in eo piscari voluerit, ad commodum duntaxat mensæ suæ, præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem. Item, si rivus aliquis agros alicujus Civis attigerit, ei, cujus agri fuerint, solummodo molendinum ædificare liceat in eodem: Si vero idem fluvius aptus fuerit pluribus molendinis, Domus Nostra in construendis eisdem aliis tertiam partem priorem sumptuum faciat, & percipiat perpetualiter tertiam partem usuum de constructis. Volumus etiam, ut de qualibet fera, quam ipsi vel eorum homines ceperint, exceptis ursis, porcis, capreolis, armum dextrum Domui Nostræ reddere teneatur. Sane quod de lacubus, molendinis, seu feris posuimus, ad illos duntaxat Cives extendimus, qui a Domo nostra, sicut supra dictum est, hæreditati esse noscuntur. Ipsis etiam hanc contulimus liberta-

1. De possessorio in allodio.

2. Vasalli terræ Culmensis absoluti sunt a collectis injustis & hospitationibus coactivis.

3. Possident sua feuda Jure hereditario Flammingicali.

4. Reservata Dominorum in allodiis.

5. Quibus

allodia vendi possint, & quomodo.

tem, ut bona sua, quæ a Domo Nostra possident, vendendi talibus sane, qui terræ ac Domui Nostræ bene competunt, habeant facultatem, ita ut hi, qui ea emerint, de manu Fratrum suscipiant, & Domui nostræ ad idem Jus, idemque servitium teneantur, quod illi nobis exinde facere debuerunt, & nos ea ipsis porrigere sine ulla difficultate debemus. Licentiamus etiam, si forte aliquis ante dictorum Civium necessitatis causa allodium suum vel 10. mansos ad majus, ab aliis bonis suis separare voluerit & vendere separatim, is idem Jus idemque servitium Domui nostræ debebit facere de reliquo, quod prius de toto noscitur debuisse. Is vero, qui idem allodium, vel 10. mansos emerit, debet ratione ejusdem allodii, cum armatura, quæ Plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis & uno equo, ad arma talia competente, Domui Nostræ ad tale obsequium esse adstrictus, quale inferius plenius describetur, addentes, ut nullus eorum, qui nunc a Domo nostra hæreditati esse noscuntur, hæreditatem aliquam possit emere præter unam.

6. Servitia feudalia tempore belli.

Statuimus siquidem, ut quicunque 40. mansos vel amplius a Domo Nostra emerit, is cum plenis armis & dextrario operto, & armis talibus competente, & aliis duobus ad minus equitet. Qui vero pauciores mansos habuerit cum Plata & aliis levioribus armis, & uno equo, ad arma talia competente, debet cum Fratribus nostris in expeditionem, quoties ab eis requisitus fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes terræ Culmensis turbatores. Cum vero præfati Pomezani in terra Culmensi, præstante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives prædicti ab omnibus expeditionibus sunt exempti; ad defensionem tamen terræ, videlicet usque ad Wislam, Ozzam & Driwanzam cum Fratribus procedere tenebuntur, ut prædictum est contra terræ quoslibet invasores.

7. Recognitio dominii.

Item statuimus, ut quilibet homo hæreditatem a Domo Nostra habens, Fratribus Nostris solvat exinde unum nummum Coloniensem, vel pro eo quinque Culmenses, & pondus duarum marcarum ceræ, in recognitionem dominii, & in signum, quod eadem bona

bona ſua habeat a Domo Noſtra, & Noſtræ debeat Jurisdictioni ſubeſſe, & Nos eum favorabiliter confovendo contra eos, qui ſibi injuriam intulerint, debemus, in quantum poſſumus, Noſtrum præſidium impartiri.

8. Quando, & quomodo cenſus debeat ſolvi.

Prædictum autem cenſum ſingulis annis in die beati Martini vel ab ipſo ad 15. dies dare debent. Quicunque autem in prædicto termino non dederit cenſum ſuum taliter puniatur: poſt primos 15. dies in 10. ſolidis; elapſis vero aliis 15. niſi perſolverit 10. ſolidorum debito ſit adſtrictus; item evolutis aliis 15. diebus tertio in aliis 10. ſolidis, ſi non ſolverit cenſum ſuum, puniatur, & nunc pro his 30. ſolidis, & pro cenſu ſuo tempore non ſoluto, ejus pignora, ſine omni contradictone accipi faciet, & habebit accepta donec ei ſatisfaciat, Domus Noſtra.

9. Servitium non præſtitum.

Item ſi forte aliquis debitum obſequium ſuum, quod Domui Noſtræ debere dignoſcitur, in expeditionibus peragendis non impenderit, & abſens fuerit, Proviſor terræ de bonis abſentis alium ſtatuat loco ſui, ſic ut Domus Noſtra ſui Juris in hac parte ſentiat nullatenus detrimentum. Item ſtatuimus, ut ſi forte aliquis ex ſupra dictis Civibus recedens a terra pactiones ſuas Domui Noſtræ non fuerit proſecutus, eidem infra 18. ſeptimanas tres termini cum ſententia præfigantur; quod ſi infra easdem 18. ſeptimanas non ſatisfecerit, pœnæ 30. ſolidorum Noſtræ Domui reddendorum, ſubjacebit. Et ſi nec nunc emendaverit, ſingulis ſex ſeptimanis ad ſatisfactionem in totidem Culmenſis monetæ ſolidis compellatur. Si vero infra annum neglexerit emendare, Domus Noſtra ſe de omnibus bonis ſuis, donec ſatisfaciat ei de omnibus, intromittat.

10. Cenſus aratrales, ſeu decimæ.

Volumus autem ut de bonis prædictorum Civium de quolibet aratro Thetonicali unus modius tritici & unus ſiliginis in menſura Wladislavienſi quæ vulgari nomine, Scheffel, dicitur, cui menſura, Culmenſis eſt adæquata, & de Polonicali aratro, quod, Hake, dicitur, unus modius tritici, in eadem menſura annuatim Diœceſis Epiſcopo pro decimis ſolvantur. Si vero idem Epiſcopus prædictos homines pro aliis decimis angariaverit, pro his Domus Noſtra tenebitur reſpondere.

11. Moneta.

Item ſtatuimus, ut una moneta, Culmenſis vide-

videlicet, ſit per totam terram, & ut de puro & mundo argento denarii fabricentur, ipſi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perſeverent, ut eorum 60. Solidi ponderent unam marcam, & dicta moneta non niſi ſemel in ſingulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit 12. novi nummi pro 14. veteribus cambientur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem, quæ venalis in foro portari conſvevit. Item quantitatem manſorum juxta morem Flammingicalem ſtatuimus obſervari. Abſolvimus etiam totam terram prædictam ab omni penitus telonei exactione &c. l. c. reliqua, quæ Jure de Allodiis ſtatuuntur, vid. ſub verb. Fundus, Feudum,

ALIENATIO.

POteſt alienare qui vel quod non eſt prohibitum. Prohibetur autem alienatio certarum perſonarum, certarumque rerum. Sic mulier absque mariti conſenſu & voluntate res ſuas, ſive ſint in reditibus, ſive poſſeſſionibus, ſive rebus mobilibus, donare non poteſt. Quod ideo conſtitutum eſt, quia uxoris tutor eſt maritus. Virgines & Mulieres, quæ ſunt extra matrimonium, res quidem ſuas alienant ſine tutorum conſenſu, ſcilicet cum in tutelam ſuam pervenerint; hæredes autem earum alienationi contradicere poſſunt, uti Jure conſtitutum eſt. Emend. l. 3. c. 21. Corr. l. 4. c. 8. it. l. 5. c. 56. Reviſ. l. 3. t. 3. art. 3. Mulier vero quæ non eſt nupta, poteſt ſua bona, quæ ſuo labore acquiſivit, emit, aut ei donata ſunt, coram Judice & Scabinis in Judicio bannito ejus loci, in quo iſta bona ſita ſunt, donare & pro lubitu alienare, Judex vero ex officio eidem aſſiſtentem debet conſtituere, qui pro ea proponat & verba faciat, qui hoc caſu tanquam ejus Curator cenſetur. Corr. l. 4. c. 21. Tutores res pupillorum ſuorum immobiles, poſſeſſiones, ſeu fundos, ſine conſenſu Magiſtratus ne vendunto neve alienanto. Em. l. 3. c. 55. Corr. l. 4. c. 13. Reviſ. l. 4. t. 14. art. 8. Liberi pater-

1. Mulier ſine conſenſu mariti non alienat.

2. Virgo & vidua alienat.

3. Mulier non nupta bene donat.

4. Tutores pupillorum fundos haud alienant.

paternam vel maternam hæreditatem inter ſe dividere poſ- 5. Alienatio portionis hæreditariæ.
ſunt, ſed nullus illorum ſeparatim portionem ſuam hæreditariam donare vel alienare poteſt, absque conſenſu cæterorum. Em. l. 3. c. 23. Rev. l. 3. t. 10 arr. 13. Corr. l. 4. c. 6. Mu- 6. Si maritus uxoris bona nequiter prodigat.
lier ſi marito malis moribus dedito nupſerit, qui facultates ejus, quas Parentes ſeu cognati luculentas in dotem ſuam dederunt, nequiter prodigat, ludo, alea vel ejus generis alienandi modis illicitis, quibus & ſuas & uxoris fortunas evertere properat, mulier eam profundendi licentiam Juris manifeſto remedio detrectare poteſt: nimirum Judicem ſuum adeat, ſibique tutorem optet, qui cauſam ejus agat. Quod ſi certis indiciis Judici planum facere poterit maritum improbato more converſari, ſic ut ex ejus luxuria periculum, ſi fortunarum ſuarum immineat, affirmate oſtenderit, rit Judex tutorem quem petivit ipſa, confirmato. Is tutor cum muliere ad poſſeſſiones bonorum pergito, eaque adminiſtrato. Si quis eam ob rem mulieri vim vel injuriam fecerit, ruptæ pacis publicæ notam incurrito. Mulier autem bona, quæ matrimonii cauſa viro contulit, vel dotis nomine tradidit, occupato, & in rem ſuam adminiſtrato. Eodem utimur Jure, ſi eveniat, ut quiſpiam in transmarinis regionibus, quin imo alibi, vel extra vel intra Pruſſiam æs alienum clam contraxerit, ac interim filiam honeſti viri in matrimonium duxerit, cum Patri & Cognatis de ejus ære alieno, quo nexus erat, non conſtitiſſet, tum non debita mariti, quæ ante ſponſalia contraxit, ex bonis vel dote mulieris minime exſolvuntor, ſed integrum eſt mulieri, res ſuas dotemque ſuam tueri ac uſucapere, quandoquidem mariti fortunæ tum particeps non fuit, ſed iniquis utique modis in fraudem illecta ſatis aperte videatur. Cæterum omne æs alienum, quod conſtante matrimonio per virum & mulierem contractum eſt, ſive mercimoniis exercendis, ſive alia quapiam cauſa ſuggerente, quandoquidem Jure Flammingenſi hæreditario, Maritus & Uxor in communione bonorum omnium, pari lucro parique damno conſtituti ſunt, ex utriusque patrimonio integro, ſine ulla prærogativa dotis vel alterius

cujusvis beneficii, Jure communi scripto mulieribus indulti, ut dissolvatur & expensatur, jam pridem moribus est constitutum. Emend. l. 3. c. 62. Correct. l. 5. c. 58. Revis. l. 4.
7. Mulier prodiga. t. 14. art. 14. Cum mulier prodiga, vel quæ suæ mentis non sit, quatenus talem eam publice esse constet, absque mariti scitu consensuve mutuam pecuniam accipit, maritus eo debito non tenetur, nec ejus illud damno contrahitur. Si quid autem ad ipsum pervenit, vel adhuc apud mulierem residet, creditori non sine ratione restituetur. Si consumptum sit, non autem in rem mariti, siquidem juratus testetur in rem suam versum non esse, nullum sustinebit periculum. Emend. l. 4. c. 40. Correct. l. 3. c. 102. Revis. l. 4. t. 15.
8. De alienatione servorum. art. 5. Si servus rem vel pecuniam Domini ludo perdiderit, vel pignori dederit, vel vendiderit, Dominus rem suam a quovis recte petet, & in possessionem suam Juris ordine revocabit. Si rem propriam servus ludo perdiderit, pignori dederit, vendiderit, vel quovis alio modo sciens volensque amiserit, nulla Domino competit actio vel vendicatio, quippe servi res procurare vel luere non tenetur. Ac etiam si Dominus servo promiserit se indemnem eum a quovis detrimento præstiturum, in his tamen facti speciebus actionem Domino competere nulla ratio permittit. Sin autem servo, dum in ministerio Domini conservatur, equus vel res alia, præter ipsius culpam a furibus vel raptoribus auferatur, non inique dicemus, Dominum servo rem perditam præstare debere, ac ipsi vicissim in eam rem actionem competere adversus eos, quibus ideo controversiam facere volet. Emend. l. 5.
9. De donationibus inter vivos & testamentis. c. 90. Correct. l. 5. c. 68. Revis. l. 5. p. 2. t. 22. art. 4. Si quis in Judicio constituto uxori, vel alicui, velut amico vel extraneo fundum, vel rem mobilem, post mortis suæ tempus Jure hæreditario habendam vel usurpandam donaverit ac dederit, ea utique conditione, quod donec in vivis fuerit, salvo donationis Jure, nihilominus rei dominium ad se pertinere velit, quæsitum est, an post ejus mortem donatarius potior sit acquirendæ rei, quam hæredes defuncti, anne ante vel post ejus mortem contradicere possint? Jure nostro ita con-

constitutum est: fundum Judiciali donatione acquisitum, & res cæteras lucrativo titulo ac labore suo partas, tam mobiles, quam immobiles, donare Judicialiter cuilibet licet, vel uxori, vel amico, vel extraneo, cui libitum fuerit, posthabita hæredum contradictione, æque in mortis causam, ac si præ manu rem donatam tradidisset. Si quis autem fundum a Parentibus profectitium & hæreditarium alii donaverit, Jus est hæredibus intra diem annuam, ex qua ad illorum notitiam pervenit, donationem retractandi, nisi legitime fuissent impediti, idque Jure probassent. Quo casu etiam post diem annuam donationem impugnare non prohibentur. Emend. l. 3. c. 12. Correct. l. 4. c. 2. & 5. Revis. l. 3. t. 8. art. 20.

10. De donationibus in Jure factis.

Unicuique liberum esto, dum in vivis agit, dumque publice conversatur, amico vel cognato cui volet, liberalitatis affectu, quin etiam extraneo referendæ, quam acceperat, quacunque causa, res mobiles & pecuniam donare tantum, quantum volet, sic ut possessionem e vestigio omittat, & in donatarium transferat. Qui vero ob adversam valetudinem decumbit, amplius donare non potest, nisi quantum semel manu brevi citra alterius adminiculum translectulum porrigere valeat, neque necessum est, ut hanc in rem proximioris hæredis consensum roget. Fundos autem & possessiones & res immobiles sine hæredum consensu donandi Jus non est, præterquam eas, quæ non a Parentibus sunt profectitiæ, sed ex rudi fundo, & donatoris negotiatione, labore vel simili titulo comparatæ sint. Has enim etiam nolentibus heredibus donare licet, sic ut coram Domino superiori, vel in Judicio constituto, præsentibus Judice & Scabinis, donatio peragatur. Hæc donatio etiam sub conditione fieri, & in tempus mortis conferri potest, ut donator rem donatam cum omni fructu, quoad inter homines erit, possideat, & donatario post mortem demum donantur, nisi inter vivos donationem revocaverit, pleno Jure relinquat ac cedat. Quicquid vero vel inter vivos, vel infirmitatis tempore sine hæredum consensu donare poterit, idem accipiendum est etiam in testamento vel ultima voluntate posse donari, legari, post testatoris mortem donatario vel lega-

legatario accipiendi habendique; ſalvo nihilominus & illæſo cujusvis Civitatis & loci more plebiscitove. Emend l. 3. c. 13. Correct. l. 4. c. 2. Reviſ. l. 3. t. 3. art. 2.

11 De donationibus absq; conditione factis.

Si quis in Jure conſtituto, Scabinis præſentibus, rem ſuam cujus adminiſtrandæ erat idoneus, alteri poſt mortem donatoris habendam, ſine quavis conditione pure donaverit tradideritque, ſic ut in ea nullum ſibi Jus inter vivos excipiat, rem eam neque mutare neque alienare poterit, quoniam absque conditione a ſeſe abdixerat poſt mortem. Emend. l. 3. c. 14. Correct. l. 4. c. 12.

12 De alienatione fundi in præceptionem donati.

Si Pater in Jure conſtituto prædium ſuo uni filiorum præ cæteris liberis habendum, ſuoque Marte diſpenſandum, absque aliqua conditione dederit tradideritque, ac deinde Pater vendiderit prædium, quod ſpeciatim filio poſſidendum adſignaverit, & nummos inde comparatos in rem ſuam converterit, quatenus filius intra diem & annum alienationi ejus prædii in ſtato Judicio non contradixerit, licet Pater poſtea prædium illud emerit rurſum, deinde diem obierit, filius tamen præ cæteris liberis nullum ſpeciale Jus nec in eam pecuniam, qua prædium vendiderat, nec in ipſum prædium denuo emptum prætendere poterit, ſed in univerſam Patris hæreditatem cum cæteris eodem Jure æquis portionibus ſuccedet. Emend. l. 3. c. 20. Correct. l. 4. c. 19. Reviſ. l. 3. t. 3. art. 6. plura vid. d. Teſtamentis & Donatione.

Abſoluta breviter materia de alienatione per donationem & teſtamentum, progrediemur & videbimus aliquot ſingulares caſus alterius ſpeciei alienationis, & tandem notabimus remedia aliqua, quomodo iniquis alienationibus occurri poſſit:

13. De Jure protimiſeos, ſeu retractus.

Si quis vendat fundum, poſſeſſiones, ædes, prædium, cenſum hæreditarium, vel quam aliam rem, quæ immobilium appellatione venit, quamque ipſemet, vel per ſucceſſionem, vel per emptionem, vel alio quovis titulo acquiſivit, proximo conſangvineo utriusque ſexus poteſtas eſto, intra diem annuam, ab eo tempore computandam, qua traditio & adſcriptio judicialiter celebrata fuit, jure protimiſeos ſeu retractus emptorem amovendi, ea lege & conditione, ut proximam ſangvinis conjunctionem, niſi de ea publice conſtet,

constet, in Jure planum faciat, & retractum tanta pecunia quantam emptor dederat, præsentibus nummis evincat, quo facto emptor proximo consangvineo fundum emptum cedere & restituere compellitur. Cum emptor intra diem annuam in fundum emptum, necessarias, probabiles & utiles impensas fecit, neque consangvineus, cui retractandi Jus erat, novum opus illi Judicis auctoritate nunciavit, si is deinde fundum in familiam revocare volet, emptori tam emptæ rei pretium, quam sumptus in eam factas, arbitrio boni viri, restituito. Si venditor dolo malo majus pretium in Judicio dixerit, quam quanto fundus venditus fuit, scilicet ut eo magis consangvineum a retractu absterreret, quatenus is fidem illi habere noluerit, venditor de conscientia sua cum Jurisjurandi religione pretium verum nuncupato. Nam qui Jure propioris conjunctionis venditionem retractare cupit, non in amplius pretium, quam quo fundus vere venditus fuit, refundendum obligatur. Emend. l. 4. c. 19. Revis. t. 6. art. 1. Vid. plura Protimiseos Jus. Si quis domum vel prædium nullo æris alieni nexu illigatum vendiderit, & in Judicio tradiderit; Creditoribus ejus Jus non est emptorem impediendi, nisi venditor, antequam fundum in Jure traderet, debiti solutionem illis spopondisset, eamque in rem fundos & possessiones suas obligasset. Hoc nam casu licet creditoribus æris alieni nomine fundum vendicare & traditionem intra diem annuam retractare. Emend. l. 4. c. 17. Correct. l. 4. c. 43. Revis. l. 4. t. 5. art. 17. De rerum vendicatione vid. infra item Retractus. Jam erit operæ pretium de rebus mere alienis seu nullius ventilare.

14. An Creditores venditionem bonorum debitoris recte impediant?

ALIENÆ RES.

SI quis intra suos parietes vel in solo suo pretiosi quidpiam invenerit, hoc ipsius proprium esto. Sin alius invenerit, cui quærendi negotium datum non erat, inventionis pretium scilicet thesauri quadrantem illi solvito, dodrantem sibi retineto. Sin autem quærendi negotium alicui commiseris, mercedem sol-

1. De thesauro in proprio aut alieno fundo invento.

ſolvito quam pepigeris, ſi nihil certi pegigeris, tantum, quantum voles dato, nec amplius ille petito. Si quis theſaurum invenerit in alieno ſolo, ad ſoli Dominum theſaurus pertinebit, inventor quadrantem accipiet. Hoc enim inventionis eſt pretium Jure noſtro conſtitutum. Emend. l. 3. c. 1. Correct. l. 5. c. 44. Reviſ. l. 3. t. 1. art. 1. Si quis in via publica rem vel pecuniam invenerit, humi defoſſam, ad territorii Magiſtratum ea pertinebit, inventori quadrantem adſcribemus. Si quis rem in via publica ſupra terram invenerit, eam Presbytero vel Judici, qui in proximis eſt, exhibeto, & hiſce verbis in ſequeſtrum deponito: Commendo vobis rem iſtam, in fide atque religione animi veſtri. Quo facto Presbyter ſingulis diebus, quibus concionem habet, publice denunciabit, rem talem in via publica eſſe inventum. Ubi deinde quis venerit, qui rem ad ſe pertinere dicat, idque probet, illi reſtituatur. Judex autem, cui res illa commendata fuit, eam toties, quoties pro Tribunali ſedet, proclamabit. Si quis poſtea teſtibus idoneis ſuum eſſe probaverit, vel certa rei ſigna dixerit, illi reſtituatur. Oportet autem ut rem nominatim exprimat, & ſuam eſſe juret. Si peregrinus eſt homo & ignotus, qui rem an i ir, Juris ordine probet, vel uti dictum eſt, juret, rem ejus eſſe propriam. Si quis rem alienam perdiderit, eodem modo recuperabit. Si intra triennium rem amiſſam nemo repetat, res in duas portiones æqualiter dividitor, quarum altera Judicio Civili, altera Eccleſiæ accreſcat. Inventori quoque & Presbytero qui publice denunciavit aliquid dari æquum quidem eſt, verum Judicis & Eccleſiæ conſiſtit arbitrio. Emend. l. 3. c. 2. Corr. l. 5. c. 45. Reviſ. addendo ſic diſponit, ut inventor, quando rem occulerit & non denunciaverit debite vel Judici vel Presbytero extradiderit, carcere puniendus ſit. l 3. t. 1. art. 2.

2. De rebus in via publica inventis.

Si quis in alieno ſolo ædificium faciat, vel ſerat, vel arbores plantet, quicquid ædificatum, ſatum vel plantatum erit, ad ſoli Dominum pertinebit. Emend. l. 3. c. 3. Correct. l. 5. c. 70. Reviſ. l. 3. t. 1. art. 3. Si quis ex alienis tabulis navem vel quid aliud fabricaverit, corpus ex iis tabulis confectum ejus eſt, cujus erant tabulæ, niſi alter Juramento ſuo comprobaverit

3. In alieno ſolo ædificatio, ſatum & plantatio

4. De nave ex alienis tabulis compacta.

probaverit

probaverit, non ſecus ſibi conſcium fuiſſe, quam quod ſuæ eſſent tabulæ, ideoq; ſe per inſcitiam ex aliena materia ſpeciem feciſſe. Si ita juraverit, tabularum pretium Domino reſtituet, vel alioquin illi ſatisfaciet, vel alias ſaltem tabulas illarum loco reponet. Emend. l. 3. c. 4. Correct. l. 5. c. 71. Reviſ. l. 3. t. 1. art. 4. Si quis ex alieno ſerico, lana vel lini ſtupa pannum, vel aliud quidpiam contexerit, quod confectum eſt, ad eum pertinet, qui materiæ dominus fuerat, ſic utiq; cum ille non neſciret alienam ſe materiam operari. Sin autem ſuam eſſe putavit, atque inſciens opus confecit, materiæ dominus mercedem illi ſolvito, & victum pro operatione præbeto. Si mercedem dare nolit, vel dicat malle ſe materiam habere, quam ſpeciem ex ea factam, eoque colore illum mercede fruſtrari contendat, Jus erit illi, qui opus fecit probare, quod ſuam eſſe materiam putaverit. Sic enim ei conſulitur ut non laborem perdat, ſed opus quanti majoris, poterit, vendat, & ejusdem generis materiam domino reſtituat, vel tantum ſaltem pecuniæ det, quanto ejus generis materiam, ſericam vel lanam, vel quicquid tandem fuit, comparare poſſit. Si domino materia non ejusdem bonitatis viſa fuerit, alter bonitatem probabit vel ipſo, quo fecit opere, vel teſtibus qui materiam viderant, vel jurisjurandi religione. Idem Juris eſt in quacunque materia, quæ ſine ſpeciei detrimento reſtitui, vel pretio compenſari poteſt. Emend l. 3. c. 5. Correct. l. 5. c. 72. Reviſ. l. 3. t. 1. art. 5. Cum hæreditas vacat, ſic ut intra diem annuam nemo petat vel adeat, ea ad poteſtatem Regiam devolvitur. Emend. l. 3. c. 49. Corr. l. 4. c. 55. Reviſ. l. 3. t. 9. art. 18.

5. De ſpeciebus ex aliena materia factis

6. Bona caduca.

ANIMAL.

Animal ſic generaliter ponitur pro omni pecude & quadrupede. Si cujus canis, verres, equus, bos, vel quodcunque aliud animal hominem interfecerit, vel membro noxam intulerit, vel pecus pecudem, dominus damnum æſtima-

1. Si animal vel quadrupes noxam vel pauperiem fecerit.

æſtimatum præſtabit, quatenus animal noxium in domum ſuam recepit, poſtquam primo factum reſciverit. Si vero noxium animal pro derelicto habeat, nec intra larem admittat, ne paſtum potumve præbeat, ob damnum injuria datum non tenetur, ſed is qui damnum paſſus eſt, animal ſi volet, noxa capiat. Nullum animal Judici mulctam committit, quantumcunque noxam nocuerit. Si pecus ſervo commendatum, pauperiem fecit, de damno tenetur is, cujus cuſtodiæ animal fuerat concreditum. Qui ſi profugerit & in facto recenti, equi, boves ſeu currus pignori capiantur, & damnum teſtato comprobetur, dominus damnum æſtimatum reſarcito, vel quo minus ſarciat Jure evincito, quatenus currus, equus vel animal pignori captum æſtimetur, vel rem & animal noxæ relinquito, atque ille, cui nocitum erat, ſibi retineto. Si quis equo utitur noxio, cujus pervicaciam non ignorat, cum equitandi cauſa conſcenderit denunciare debet obviis ut ſibi caveant, debet etiam quoquo modo ab hominibus inter equitandum deflectere: niſi fecerit, quodcunque damnum equus dederit, æſtimato ſolvendum ſibi ſciat, ſi teſtibus res manifeſta fiat; Si nulli teſtes interfuerint, ille qui de damno agit jurejurando litem decidat. Equus autem eodem Jure quo cætera animalia noxæ dedita, ut jam antea diximus, cenſeatur. Emend. l. 5. c. 80. Correct. lib. 5. cap. 22. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 19. art. 4. 5. & 6.

2. Si quod animal alienam ſegetem vel pratum depaſcatur.

Qui pecudem ſuam in alterius agrum vel pratum depaſcendi cauſa immiſerit, damnum æſtimatum præſtato, prout Jure conſtitutum vel moribus receptum eſt. Sin dominus pecudis præſens non ſit, cum noxam committit, & pecus pignori capiatur, quatenus damnum incontinenti planum fiat, civium vel paganorum inſtituto, dominus æſtimationem damni reſtituito. Si pecus ejus ſit conditionis ut pignori capi ſeu includi nequeat, puta equi pavidi vel feri, anſeres vel ſues, is qui damnum patitur, arbitros duos adhibeto, illis in repræſenti damnum demonſtrato, mox pecudem abeuntem in ſuum domicilium proſequitor, & Dominum pecudis ob pauperiem factam in Jus vocato, ac is æque damni æſtimationem præſta-

præſtato, ac ſi pecudi pignoris cauſa manus injecta fuiſſet. Si pecus ejus ſit naturæ & conditionis, ut facile capi includive poſſit, puta boves, vaccas, vitulos, oves, haſce pecudes is, cui damnum eſt datum, in proximum Civitatis ſeu pagi Judicium abigito, ejusque Judicii arbitrio damnum in repræſenti inſpicitor & æſtimator, quanti æſtimatum fuerit, tanti Dominus, cujus pecudes noxam dederunt, intra diem 14. ſarcire damnatus eſto. Si quis pecudes ultra terminos in agro compaſcuo definitos immiſerit, mulcta duorum ſolidorum eſto. Qui agrum non exaratum neque ſatum permeaverit, niſi pratum ſit paſcendi cauſa ſeptum, noxam non committit. Emend. l. 5. c. 81. Correct. l. 5. c. 24. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 19. art. 7. Nemo pecudem ſuam in alieno fundo ſine ejus ſcitu conſenſuque temere paſcito, vel circumagito, quo ſecus fecerit, toties, quoties fecerit, in unumquodque pecoris caput duobus ſolidis, vel ſecundum cujusque loci conſvetudinem, Domino fundi æſtimatum præſtato. Hoc interdictum temporale eſt, & die D. Gregorii usque ad diem D. Martini profertur, extra quod tempus unicuique liberum eſt animal agere quo volet, modo ne in ſementem vel agrum ſatum pecudem immittat. Emend. l. 5. c. 82. Correct. l. 5. c. 23. Reviſ. l. 5. p. 2. art. 8. t. 19. Nemo pecudem domi detineto, quod paſtum ſequi poteſt, exceptis Scrophis, quæ nefrendes vel porcellos ſubrumos ſeu lactantes alunt, ſed eas interim etiam ſic includito, ne quam noxam noceant. Nemo peculiarem paſtorem conducito, quo ejus qui communitatis eſt merces deterior fiat, niſi tres agri manſos ſeu proprios, ſeu clientelæ beneficio poſſideat, vel niſi domus DEO dicata ſit. His enim Jus eſt peculiarem gregibus ſuis paſtorem præficiendi. Ubi paſtoris merces in manſos conſtituta eſt, non in pecudum capita, nemo mercedem differto, ne pago paſtor deficiat. Quamcunque paſtor pecudem domo abegerit, niſi domum vel in pagum ſaltem reverſa fuerit, eam ipſe luito. Si quam pecudem lupi ſeu latrones rapuerint, & paſtor ab iisdem ſalvus evaſerit, vim autem clamore conteſtatus ſit, ejusque teſtationis auctores habeat, hoc illi

3. De paſtione pecoris in alieno fundo.

4. De pecudibus paſtori committendis.

neque periculo neque fraudi esto. Si pecus pecudem, dum in pastu sunt, mutilaverit vel proculcaverit, aut vulneraverit, & de damno isto suspectus esse pastor cœperit, pecudem, quæ noxam nocuit, demonstrato, & ab ea nocitum esse jurato, Dominus pecudis noxiæ pecudem vulneratam domi suæ curato vel pascito, quoad ipsamet pastum ire & gregem & armentum cum cæteris sequi valeat. Si pereat, interim æstimationem ejus, uti constitutum est solvito. Cum pastor in suspicionem vocatur, quasi pecudem in pagum ex pastu non reduxerit, siquidem reductum esse juret, a culpa immunis esto. Si quis autem pecudem suam reverti non animadverterit, & e vestigio pastorem adierit, ac duobus testibus præsentibus, sive viri sive mulieres sint, pecudem amissam obnuntiaverit, pastor religioni suæ ne committitor, verum pecudem amissam luere jubetor. Si pastor neget pecudem secum in pastum exivisse, potius admittendum est, ut Dominus duorum seu virorum seu fœminarum, qui viderant pecudem exire, testimonio prævaleat, quam ut pastor diversum liquido jurare possit. Emend. l. 5. c. 83. Correct. l. 5. c. 25. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 9.

5. De locatione ovium cum emptione commixta. Emit quis centum oves, easque colono locat Domino consentiente, hac conditione ut postquam pretium in oves expositum ex lana receperit, oves cum eo in semissem partiatur, pro curæ, laboris & alimentorum impensis. Locatore itaque mortuo, quatenus dum in vivis erat, pecuniam ex ovium lana integram perceperit, oves uti conventum erat, in æqualem divisionem venient. Sin autem pecuniam integram nondum receperit, quod deest hæredibus, illud supplebitur, & iisdem semis ex ea grege facta divisione restituetur. Emend. l. 4. c. 13. Correct. l. 4. c. 25. Revis. l. 3. t. 10. art. 14.

6. De vindicatione equi. Si quis equum vindicet, quem rapina vel furto sibi ablatum prætendit, idque Juris ordine probet, is qui equum possidet, auctorem suum laudato ac nominato, & ibidem ubi equus vindicatur in Jure sistito. Si vero conventus auctorem non habeat, tam pretium quo emerat, amittito, quam equum Domino restituito. Is autem qui equum vindicat, Judici spondeto, se furem, ubi deprehensus fuerit, ad pœnam

Juris

Juris ordine protracturum. Neuter vero ſumptus alteri vel damnum præſtato, vel mulctam exſolvito. Sin conventus dicat ſe rem emiſſe in foro publico, nec authorem præſtare poteſt, æque jacturam patiatur, ſed nulla eſt in eum Judicis exercitio. Sin autem conventus opponat, equum ſe a teneris ungviculis aluiſſe domi ſuæ, eumque etiam nunc ſuum eſſe, quod affirmatione vicinorum ſuorum, quibus merito fides habeatur, comprobare poſſit, potius eſt ut hominibus idoneis idem affirmantibus equum retineat, quam ut alter eum a Jure ſuo repellere debeat. Si quis animal vel rem aliam perdiderit, interim dum ab eo vindicatur, pretium ejus actori ſolvet, Judici vero mulctam, non ejus tamen generis qua fures mulctantur. Jurabit autem vel teſtibus docebit, quod rem furtivam eſſe neſciverit. Emend. l. 4. c. 28. Correct. l. 3. c. 103. 104. 105. 106. l. 5. c. 42. Reviſ. l. 3. t. 5. art. 3. de Abigeis vid. ſupra. Si equus vel aliud animal, dum adhuc inlocati vel pignoris cauſa commoratur, in rerum natura eſſe deſierit, atque is, cui locatum vel pignori datum erat, Jure teſtatum fecerit, animal ſine culpa ſua periiſſe, de damno non tenetur. Si quid tamen aliud inter eos pactum conſtitutum fuit, lex conventionis ſervabitur. Sin autem probetur, animal ejus culpa periiſſe, nihil eſt cauſæ, quo minus damnum ſua culpa datum reſarciat. Em. l. 4. c. 6. Reviſ. l. 4. c. t. 7. art. 10.

7. Si equus locatus aut pignori datus perierit.

ANNONA.

Conſules poteſtatem habent curandi & judicandi omnis generis annonam, utputa panem, cereviſiam, carnem, piſcem & alias annonæ ſpecies, ut juſto pretio præbeantur, neve cives vel homines inopes defraudentur. Conſules etiam poteſtatem habent cujuscunque modi fraudem, in menſuris, modiis, libris ſeu ſtateris & ulnis commiſſam: nec non mercium omnis generis falſitatem & malitiam vindicandi. Si quis in quavis merce fraudem feciſſe convictus fuerit, is ſecundum uniuscujusque loci plebiscitum ac perpe-

1. Conſules judicant annonam.

 tuam

tuam consvetudinem puniatur. Emend. l. 1. c. 6. Correct. l. 1. c. 6. Revis. l. 1. t. 2. art. 10. Qui venalem annonam exercent, si fraudaverint vel oneraverint eandem, aut virgis cæduntor, aut a Senatu pro personarum qualitate, proq; delicti modo mulctantor: utramvis pœnam eligere malint, arbitrium Senatus esto. Fraudem is etiam fecisse dicitur, qui pluris annonam vendit, quam a Consulibus constitutum est. Emend. l. 1. c. 7. Correct. l. 1. c. 9.

2. Pœna commissæ fraudis in venditione annonæ.

ANNUS.

1. Annus præscriptionis immobilium.

2. Annus usucapionis mobilium.

SErvitus præscribitur quando possessor per annos 30. & annuam diem sine interpellatione interpellaverit. Em. l. 3. c. 7. Correct. l. 5. c. 11. Revis. l. 3. t. 4. art. 1. Res mobiles usucapiuntur, quas quis ultra annum & diem a præsentibus, sine Juris interpellatione, possedit, sic ut possessor sibi conscius sit, bona fide rem in ejus bonis conversari. Sin autem animus ejus sibimet ipsi sit conscius malæ fidei, titulum se tueri; eo quo nos utimur Jure, nunquam poterit usucapionis frui beneficio, quantumvis longissimo tempore possessionem usurpaverit. Si cujus sunt pecudes, ex quibus fructum percepit, fructus quoscunque præter expensas pabuli percepti, restituet. Si qua causa gravior obstiterit illi, ad quem hæreditario Jure res pertinere dicitur, quo minus inter præsentes sit, adventus ejus expectandus erit, ut rem suam vindicet. Fundos autem & res immobiles & hæreditates quas quis annos 30. nec non diem annuam sine contradictione Judiciali possidet, a possessore avocare nemo potest, si is bona fide possideat. Si autem inter absentes 30. annos & annuam diem quis possederit, & is qui possessionem retractare volet, causam absentiæ probabilem, captivitatis forsan allegaverit, eamque testibus, quibus id liquido constat comprobaverit, uti Juris auctoritate jubetur, de rebus omnibus quascunque vindicandi causam sibi putaverit, ut illi Jus administretur, legibus publicis jam pridem constitutum est. Emend. l. 3. c. 10. Jus Correctum in omnibus convenit,

3. Annus præscriptionis contra absentes.

præter

præter circa res mobiles, quas tantum triennio uſu capi ſancit l. 5. c. 52. Reviſ. ſtatuit uti Emend. l. 3. t. 2. art. 1. Res in via publica inventa, ſi intra triennium non repetitur per proprietarium in duas portiones æqualiter dividitor, quarum altera Judicio Civili, altera Eccleſiæ accreſcat. Emend. l. 3. c. 2. Correct. l. 5. c. 45. Reviſ. l. 3. t. 1. art. 2. Si quis fundum a Parentibus profectitium & hæreditatem alii donaverit, Jus eſto hæredibus intra diem annuam, ex qua ad illorum notitiam pervenit, donationem retractandi, niſi legitime fuiſſent impediti, idque Jure probaſſent. Quo caſu etiam poſt diem annuam donationem impugnare non prohibentur. Emend. l. 3. c. 13. Correct. l. 4. c. 1. 5. Reviſ. l. 3. t. 8. art. 19. Si quis Juris ordine in Judicio conſtituto, Judice & Scabinis auctoribus, uxori ſuæ reditus annuos certæ ſummæ pecuniariæ, poſt mortem ſuam ſtato die, quoad ipſa vivat, percipiendos donaverit; quatenus deinde mulier inter homines eſſe deſierit, priusquam dies penſionis exeat, ejus anni reditus ad defuncti mariti hæredes revertuntur. Nam cum ipſa diem penſionis humanæ ſortis fato præventa non attigerit, nec ad hæredum Jus illud transmittit. Emend. l. 3. c. 18. Correct. l. 4. c. 17. Reviſ. l. 3. t. 8. art. 23. Si Pater in Jure conſtituto prædium ſuum uni filiorum præ cæteris liberis habendum, ſuoque marte diſpenſandum, absque aliqua conditione dederit tradideritque, ac deinde Pater vendiderit prædium, quod ſpeciatim filio poſſidendum adſignaverit, & nummos inde comparatos in rem ſuam converterit, quatenus filius intra diem & annum alienationi ejus prædii in ſtato die non contradixerit, licet Pater poſtea prædium illud emerit rurſum, deinde diem obierit; filius tamen præ cæteris liberis nullum ſpeciale Jus, nec in eam pecuniam, qua prædium vendiderat, nec in ipſum prædium denuo emptum prætendere poterit, ſed in univerſum Patris hæreditatem cum cæteris eodem Jure æquis portionibus ſuccedet. Emend. l. 3. c. 20. Corr. l. 4. c. 19. Reviſ. l. 3. t. 3. art. 6. Si quis vendat fundum, poſſeſſiones, ædes, prædium, cenſum hæreditarium, vel quam aliam rem, quæ immobilium appellatione

4. Quo anno res inventa Eccleſiæ & Judici accreſcat.

5. Annus interventionis.

6. Legati reditus annales.

7. Annus interventionis.

8. Annus utilis Juris retractus.

latione venit, quamque ipſemet, vel per ſucceſſionem, vel per emptionem, vel alio quovis titulo acquiſivit. proximo conſangvineo utriusque ſexus, poteſtas eſto intra diem annuam, ab eo tempore computandam, qua traditio & adſcriptio judicialiter celebrata fuit, Jure protimiſeos vel retractus emptorem amovendi. Emend. l. 4. c. 19. Reviſ. l. 4. t. 6.

9. Annus retractus conſangvineorum. art. 1. Omnes venditiones, pignora & alienationes intra annum & diem a modernis poſſeſſoribus repeti retractarique poſſunt per conſangvineos, ſeu per debitorem ipſum. Emend. l. 4. c. 24. l. 4. c. 17. 77. 78. 82. l. 4. c. 72. Correct. l. 3.

10. Bona per annum & diem vacantia. c. 83. 84. 86. 89. Reviſ. l. 4. t. 6. art. 6. Cum hæreditas vacat, ſic ut intra diem annuam nemo petat vel adeat, ea ad poteſtatem Regiam devolvitur. Emend. l. 3. c. 49. Correct.

11. Annus majorennitatis. l. 4. c. 55. Reviſ. l. 3. t. 9. art. 18. Cum filius annum ætatis vigeſimum primum egreſſus eſt, alterutro parentum defuncto, ſuperſtitem alterum ad bonorum diviſionem Jure compellere poteſt. Minor qui decimum quartum annum complevit, alium, ſi volet, tutorem petere poterit. Quilibet adoleſcens qui ſuis ipſemet rebus non ſufficit, tutorem accipiat, ad ætatis annum usque vigeſimum primum &c. Emend.

12. Quo anno minores tutores petere poſſunt. l. 3. c. 50. Reviſ. l. 4. t. 14. art. 5. 13. Puer quatuordecim & puella duodecim annorum tutores petere poſſunt, cum Magiſtratus conſenſu quem volent. Emend. l. 3. c. 52. Corr. l. 4. c. 50. Reviſ. l. 4. t. 14. art. 4. Emend. c. l. c. 58. Corr.

13. Qui anni a ſuſcipienda tutela excuſent. l. 4. c. 55. A tutela excuſantur, qui ſeptuaginta annorum onere premuntur. Emend. l. 3. c. 57. Reviſ. l. 4. t. 14. art. 12.

APPELLATIO.

1. De forma, quomodo appellari debeat. QUi ſententiam rogatus, quid in ea cauſa Juris ſit, neſciat illi tempus proferendi Jus eſto. Multi ſunt enim, qui non ſtatim rationes expedire poſſunt, quid quaque in re Juris ſit conſtituti. Nemo proinde ſententiam ferat, ex ſuo ſaltem arbitrio vel ingenio, ſed ex Jure ſcripto, ſic ut conſcius ſibi ſit, juſtum hoc eſſe, quod promulgat, ſi dubitet,

pœnæ

pœnæ Divinæ ſemet obſtringit, quatenus ſententiam ex nuda ſaltem opinione tulerit. Si quis prætendat ſententiam male & inique adverſus ſe dictum, eamque refutare volet, refutandi modus hic ſolennis eſto: Ego ſententiam iſtam redarguo, & injuſtam eſſe ajo, atque hanc in rem ad eum provoco, ad quem provocandi Jus eſt, ſcilicet ad Judicem ſuperiorem. Deinde cauſam peragat, uti Jure conſtitutum eſt. Stando ſententia refutatur, ſedendo fertur, ſtando Actori præſtatur æſtimatio damni, quod in Judicio committitur, & ſtando itidem Judici mulcta luitur. Si quis ſecus fecerit, modica mulcta, juxta morem a Judice coercetur. Ne quis ſententiæ ferendæ Jus uſurpato, niſi qui in Judicum ordinem lectus eſt, & niſi cui Magiſtratus ſpecialiter id commiſit. Scabini vero prudentes leguntor, & ipſimet prudentes & non inepti ſunto ad ſententias ferendas & promulgandas. In quacunq; cauſa judicaverint, ſeptem ad minimum numero ſubſelliis aſſidento, ſi plures fuerint melius æquiusque eſto. Emend. l. 2. c. 64. Correct. l. 5. c. 66. Reviſ. l. 2. t. 22. art. 2. 4.

2 Quando appellationes a Judicio Terreſtri ſint interponendæ.

Quisquis a Judicio Terreſtri appellaverit, antequam Judicium ex loco Judicii eadem die recedat, fient indifferenter ad Conventum generalem terrarum Pruſſiæ, vel ad Tribunal Regni quod prius horum celebratum fuerit. Jus Terreſt. Terr. Pruſſ. t. 6. §. 45.

3 Rex in cauſa terreſtri non conſtituit Commiſſarios, præter in appellationibus ad ſuum Tribunal.

Ut temerariæ lites amputentur, Commiſſarios, ſive Judices delegatos non deputabimus, in cauſis ad Judicium Terreſtre ſpectantibus & minus in eo jam pendentibus, niſi per Appellationem ordinariam a ſententia definitiva ſeu interlocutoria jam lata, ad Tribunal Noſtrum devolutæ fuerint; exceptis cauſis limitum bonorum Noſtrorum regalium, & diviſione fratrum & proximorum.

4. Judices, a quibus ſemel appellatum eſt, non ad eandem cauſam cognoſcendam deputantur, nec iterum can-

Nec Judices delegatos, ſeu Commiſſarios, a quibus ſemel appellatum eſt, in eadem cauſa denuo deputabimus, aut cauſam ad ipſos remittemus. Non enim veriſimile aut honeſtum videtur, quod Judex priſtinam ſuam ſententiam retractet, aut aliter poſtea judicet quam antea judicaverat. Conventus publici ſeu generales, juxta proximam ordinationem Noſtram in Pruſſia quotannis bis celebrentur, verno

vide-

dem cauſam dijudicare debent.

videlicet tempore Marienburgi ad diem St. Stanislai, tempore autem autumnali in Graudzantz, ad diem St. Michaelis. In noſtro tamen arbitrio erit, cum res ita poſtulaverit, alium locum & tempus hujusmodi conventibus præſcribere. Peculiares autem Conventus per Nos inſtituendi, locum &

5. Ad generales Conventus omnes Appellationes tam Civitatum, quam Judicii Terreſtris devolvuntur.

diem ex noſtro arbitrio ſortientur. Ad prædictos generales Conventus, omnes cauſæ tam ex Civitatibus, quam ex Judiciis Terreſtribus per Appellationem devolvantur, & etiam ſine ſpeciali commiſſione Noſtra judicentur. Deinde vero, & non antea, ad ſupremum Tribunal Noſtrum remittantur, parte provocante cui ad proſequendam Appellationem a Judicibus legitimus terminus præfigatur, quam Appellati-

6. Quo temporis ſpatio appellatio ſit proſequenda.

onem ſi intra unius anni ſpacium non proſequeretur, prior ſententia, juxta Juris communis diſpoſitionem, in rem judicatam tranſeat, & executioni demandetur. Vid. Conſtit. Terrar. Pruſſ. a D. Sigismundo Rege Anno 1538. §. 6. 7. &

7. A Judicio Terreſtri appellatur ad Conventum generalem, & a Conventu ad Tribunal Regis.

9. Reviſ. l. 2. t. 4. Ex Judiciis terreſtribus Appellationes ordinariæ fiant ad Conventus generales Terrarum Pruſſiæ, a Conventibus autem generalibus ad Regium Tribunal Noſtrum, donec alterutra partium tres conformes ſententias obtinuerit. Ut autem frivolæ & temerariæ Appellationes non nihil cohibeantur, quisquis in Judicio Terreſtri ad Conventum generalem appellaverit, tres Marcas in Judicium re-

8. Wergeldum Appellationis a Judicio Terreſtri & Conventu generali.

ponat; ſi vero a Conventu generali ad Nos appellatum fuerit, ſex floreni per triginta groſſos deponantur. Et ſi appellans coram Judice appellato ſuccubuerit, in uſum publicum Judicii, in quo erant repoſita, cedant, alioquin parti reſtituantur. § 2. & 3. l. c. Jus Terr. Pruſſ. t. 6. § 33. 34.

9. Mulctæ ſententiæ retractatæ.

Qui ſententiam retractavit, quam Scabinus in ejus detrimentum tulerat, & in eum cæteri Collegæ pedibus ierant; Si Jure & ordine ad ſuperiorem Judicem appellaverit, quatenus cauſa cadit, & Scabini ſententia comprobatur, ſportulas in ſponſionem refutatoriam depoſitas amittito. Sin autem Scabinus male pronunciaſſe decretum fuerit, provocatori ſponſionis ſportulæ reſtituuntur Emend. l. 2. c. 66. Correct. l. 2.

10. Supple-

c. 7. Reviſum hic addit: Vi Coſtitutionis Regiæ coram Judi-

Judicio Terrestri deponi debeant 3. Marcæ coram Conventu generali 6. floroni a 30. grossis propterea in Civitatibus ut 9. Marcæ deponantur Jus esse receptum. l. 2. t. 22. art. 5. Jus Terrestre t. 6. c. 1. §. 46. Privilegium Instantiarum D. Sigismundi Regis in Judiciis Terrarum Prussiæ observandum, hujus est tenoris. Sigismundus DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, ac Masoviæ &c. Dominus & Hæres: Universis & singulis, in quorum manus hæ nostræ literæ pervenerint, planum testatumque facimus, quod cum a Consiliariis, & a reliquis Ordinibus Terrarum Prussiæ, una omnium voce fuisset nobis supplicatum, ut tres tantum, non quatuor, esse vellemus Judiciorum Instantias, ita ut a secunda instantia recta ad nos, non autem ad Consiliarios Terrarum nostrarum Prussiæ fieret appellatio. Nos tantum esse in ea re omnium Ordinum consensum videntes, atque illud una considerantes, quod & Juris ordini magis congruit, & cum ipsis litigantibus, tum Consiliariis Terrar. nostrarum Prussiæ minus est onerosum futurum, quorum illi sumpta inutili, hi vero semper vacaneo labore & molestia liberabuntur, si tres tantum Judiciorum Instantiæ observentur: Judicia Civitatum & oppidorum nostrorum Prussiæ in hunc ordinem redigenda putavimus, ita ut præsentibus redigimus. Majoribus in Civitatibus Terrarum nostrarum Prussiæ apud Judicium Scabinorum primam esse volumus instantiam, a quo ad Senatum, a Senatu recta ad Tribunal nostrum Regium Appellationem fieri. In minoribus vero Civitatibus prima ut sit instantia apud Judicium Civile, a quo, si litis æstimatio non excedat pretium aut valorem quinquaginta Marcarum Pruthenicalium levis monetæ, possit fieri Appellatio ad Capitaneos & Præfectos locorum, & ibi fiat secunda instantia, a quibus, cui visum erit, liceat appellare ad Tribunal nostrum Regium. Ubi vero valorem quinquaginta marcarum excesserit, fiat Appellatio a Judicio Civili ad Consiliarios Terrarum Prussiæ nostrarum, & apud eos secunda tunc sit instantia, a quibus recte ad Regium Tribunal nostrum appelletur. Quod autem attinet ad Judicia Terrestria

mentum Juris Revisi.

11. Privilegium instantiarum.

12. Instantiæ minorum & majorum Civitatum.

reſtria, maneat & ſervetur per omnia, ut eſt in Conſtitutionibus expreſſum. Hunc nos appellationum ordinem inviolate ab omnibus in majoribus & minoribus Civitatibus Terrarum noſtrarum Pruſſiæ volumus obſervari, & mandamus, tertiam inſtantiam apud nos & non alibi eſſe debere, præſentibus decernentes. Harum, quibus Sigillum noſtrum eſt appreſſum, teſtimonio literarum. Datum Cracoviæ, feria quarta in vigilia St. Matthæi Apoſtoli & Evangeliſtæ, Anno Domini milleſimo, quingenteſimo, quadrageſimo ſecundo, Regni vero noſtri Anno trigeſimo ſexto. Sigiſmundus Rex. quodidem innuit Reviſ. l. 2 t. 22. art. 6. Sententiam quilibet revocare poteſt, quatenus Juris notio ſit, nec in eam rem municipali decreto pœna conſtituta ſit. Emend. l. 2. c. 65. Correct. l. 2. c. 6. Reviſ. l. 2. t. 22. art. 1. Quicunque ſe coram Judicio in conveniendo & reſpondendo intromiſerit, is nullo remedio Appellationis uti poteſt, neq; provocare, antequam ſententia publicetur & pronuncietur, nec utique appellari poteſt quando Judicium tempus deliberandi ſuſcipit, verbi cauſa in alterum diem refert. Sententia vero in continenti quando pronunciatur & ita ſtante pede, vel longius durante Judicio vigore Juris Saxonici redargui, nec ſubinde Appellatio fieri debet. Reviſ. l. 2. t. 22. art. 2. ab interlocutoriis, in quibus fundamentum vel cardo negotii principalis non vertitur, & ſententiæ definitivæ ſimilibus & partibus in ſuo Jure nullum ſingulare præjudicium generantibus & redundantibus, nulla Appellatio admitti debet. Rev. l. 2. t. 22 art. 3. Interpoſita ſeu obtenta appellatione, tunc parti appellanti tempus Juridicum, ſcilicet trium menſium præfigitur, quo currente Appellationem proſequi tenetur. Ubi vero talis Appellatio ab illa parte in præfixo termino, vel longiſſime intra ſpacium ſemeſtre, non fuerit proſecuta, vel apud Judicem ſuperiorem ſuſpenſa atque devoluta, adeo, ut id ordine & legitime poſſit atteſtari, Appellationem in cauſa fuiſſe in ſuperiori Inſtantia per appellantem neglectam, tunc iſta ſententia vigore Juris communis ad ſuum effectum ſcilicet in rem judicatam tranſit & exequi debet. Attamen

13. Impune appellatur.

14. Quando & quomodo appellatio interponenda.

15. Ab interlocutoria ſententia appellatio haud admiſſibilis.

16. Fatalia appellationis proſequendæ & deſertio.

in

in tali casu id ipsum apud Judicem superiorem requiri debet, ut per remissam rursus ad Judicem inferiorem causa perveniat. Emend. l. c. art. 7. Judices superiores in omnibus casibus quando causas Appellationum judicant, nemini Appellationem ad S. R. Majestatem denegare subinde nemini molestiam inferre, multoties appellantes, vel alios jurisdictioni inferiori subjectos, cujuscunque status & conditionis hi sint, carceribus mancipare debent; si quis supra vel contra debitum aggravatus, vel damnificatus fuerit, huic iste Judex, pro ejusmodi contumeliis & damnis coram S. R. Majestate tenebitur l. c. §. 8. In quacunque causa, quæ Judicio vel superioris Instantiæ, vel etiam inferioris definita fuerit, si ab ea appellatum non fuerit, aut Appellationem interpositam desertam fuisse, decreto judicatum fuerit, victus decreto Judicis satisfaciet in spacio duarum septimanarum, a tempore latæ sententiæ, sub pœna quinquaginta Aureorum Ungaricorum parti præstanda, nisi forte talis res sit, quam secundum Jus & obligationem suam a Judicio non recedendo præstare debet, tum enim in instanti satisfacere decreto debebit. In aliis autem si intra duas septimanas decreto non satisfecerit, per duos Nobiles & Præconem, qui in ipsa ultima sententia definitiva semper addi parti a Judicio debent, tam ejus nomine, quod ex judicato præstare debet, quam pœnæ quinquaginta Aureorum, intromisso in bona ejus victori detur, liberaque possessio ei tradatur, quam non prius victor dimittere tenebitur, quam & pro judicato & pœna satisfactum illi fuerit. Jus Terrestre Terrarum Pruss. t. 6. §. 4. Ad audaciam temere litigantium coercendam in Civilibus causis victus, victore id postulante, in litis expensas semper condemnetur. Quamprimum igitur ultima definitiva sententia a superiore Judice prolata fuerit, aut etiam ab inferiore, si ab ea pars non appellaverit, aut appellationem postea deseruerit, victor partem victam ad Judicium vel Terrestre vel Palatinale, in utro nimirum causa primum agitata fuerit, ad impensas præstandas citare poterit; quod cum fecerit, Judicium omnes impensas in litem

17. Appellatio unicuique est libera.

18. Quando deficit Appellatio, aut interposita deseritur & Decretum vim rei judicatæ acquirit, quomodo fieri debeat Appellatio.

19 Appellatio deserta & res judicata.

per victorem computatus, qualia sunt justa impendia Procuratorum, itinerum, & quæ Actoris documentis doceri poterunt, pro conscientia sua, personarum, temporum & causarum ratione habita, ex æquo & bono, optima fide examinabit moderabiturque. Qua æstimatione a Judice interposita, si æstimatio ea triginta florenorum Ungaricalium valorem excedat, petitor juramento suo corporali, quod videlicet in litem eam cum parte non minus expenderit, nec expendere potuerit, æstimationem eam confirmabit: Si valorem eum æstimatio non excesserit, petitor tamen triginta Aureis contentus esse malit, quam in majorem summam Juramentum præstare, quamcunque summam a Judice æstimatam, victor vel Juramento comprobarit, vel si triginta Aureorum aut minori steterit, in eam victus in instanti condemnabitur, neque a moderatione hujusmodi Judicis ulli parti, ne expensæ expensas augeant, Appellatio permittetur l. c. §. 2. Jus revisum sequentem in modum ratione expensarum disponit: Quæ pars justam causam habere putans, illa simul cum negotio principali hujusce conclusione damnorum refusionem & expensarum petere potest, desuper Judex cognoscere, an & quæ pars easdem refundere teneatur, & ubi id in inferiore aliqua instantia omissum & præteritum fuerit, per superiores Judices corrigi, & nihilominus desuper pronunciari potest; Quo cognito & obtento, pars pro qua pronunciatum, in termino executionis tales expensas & damna liquidare, & sufficienter probare tenetur, quas etiam Judex moderare, & ad æquitatem producere facultatem habebit. Proinde pars moderationem talem, & quod damna & expensæ illæ in rei veritate non viliores fuerint, jurejurando comprobare tenebitur, postquam finalis solutio fieri debet, nisi pars in tali moderatione Judicis enormiter & supra modum gravata fuerit, tunc ex hac causa ad superiorem Judicem provocandi potestatem & licentiam habebit. Revis. l. 2. t. 25. art. 4. Si quis ex possessione fundi alicujus, sive fœminam dotem in bonis aliquibus inscriptam habentem, sive quemcunque alium, bonorumque quorumcunque, vi

20. In causa expensarum Appellatio non admissibilis.

21. Quando vero pars per moderationem enormiter fuerit læsa, appellatio conceditur.

22. In causa expulsionis a Judicio Terrestri directa

aut

aut alio quocunque modo expulerit, ad Officium Palatini loci, duabus ſeptimanis ante terminum, citatione poſita, in Jus vocatus primum terminum peremptorium habebit. Palatinus autem inquiſitione de expulſione cognoſcet. Ac ſi quidem ex poſſeſſione ejectum aut motum eum eſſe apparuerit, nulla de proprietate, & dominii cognitione, aut ullis aliis Exceptionibus admiſſis, ſed iis ad ordinarium Judicium Terreſtre aut forum competens rejectis, nulla mora interpoſita, ſpoliatum priſtinæ poſſeſſioni reſtituet, Appellatione tamen directe ad Regni Tribunal ſalva inter cauſas Officii cognoſcenda. Jus Terreſtre Terrar. Pruſſ. t. 6. §. 1. c. 2. Non modo autem ab ultimis ſententiis definitivis permitti Appellatio debebit, verum ab aliis etiam, quæcunque gravius aliquod præjudicium Parti adferre ſpoſſent: ab acceſſoriis vero & interlocutoriis vim definitivæ ſententiæ non habentibus, ut quæ terminum ſaltem aut citationem, ſine ipſius cauſæ amiſſione, proferant, aut alias grave aliquod præjudicium Parti non adferentibus, tum omnibus, a quibus directe in Jure hoc Appellatio remota eſt, nulla Appellatio admittenda eſt. Jus Terreſt. t. 6. c. 1. §. 47.

tantum Appellatio ad Tribunal Regium conceditur.

23. A ſententia interlocutoria & ab Acceſſoriis non datur Appellatio.

APERTURA TESTIMONII.

Vid. infra Teſtimonium.

APPREHENSIO REORUM.

Vid. Forum. Delictum.

AQUILIA LEX. Vid. Damnum.

AQUA.

PEriculum aquæ & legitimum impedimentum, quo minus quis ad Judicium adcitatus non venit, quod, quando per nuncium Juris ordine eſt probatum, citatus extra noxam eſt,

1. Aquæ periculum eximit a termino.

& Judicii dies tantiſper prorogatur, quo iſtoc impedimento ſolutus fuerit. Emend l. 2. c. 41. & 42. Correct. l. 3. c. 70. 71. Reviſ. l. 2. t. 8. art. 1. 2. Si quis ſponſionem fecerit ſtato die ad Judicium veniendi, agendi vel reſpondendi,

2. Aquarum inundatio.

eoque die aquæ inundaverint, ut nec ipſe venire, nec nuncium mittere poſſet, proxime ſequenti, qui Judicio dictus erit die, in jus veniat, excuſationem proponat, ac Juramentum præſtet aquarum inundationem ſibi obſtitiſſe, quo minus vel ipſemet venire vel nuncium mittere potuerit, quo facto Prætor illi Jus integrum vel agendi vel reſpondendi

3. Ne aqua in piſciniis vel Caſtellis altius cogatur.

præſtabit. Emend. l. 2. c. 43. Correct. l. 3. c. 119. Nemo aquam publicam in piſciniis altius cogito, neve in Caſtellis detento, quod cum vicini damno fiat, neve immature cum tempore interdictum eſt, emittito. Qui ſecus fecerit, damnum æſtimatum reſarcito, & nihilominus loci Magiſtratui ob factum contra leges temerarium, ex ejus arbitrio mulctam exſolvito. Emend. l. 5. c. 85. Correct. l. 5. c. 27. Reviſ.

4 De ſervitute aquæ ductus.

l. 5. p. 2. t. 19. art. 11. Qui binas habet ædes contiguas, ſic ut aqua, quæ in urnis colligitur, canali vel tuba per alteras derivetur; ſi eas, ex quibus aqua fluere ſolet, vendiderit, & in Judicio conſtituto tradiderit, ſine quapiam exceptione ſervitutis ejus aquæ ductus non præſtandæ, & emptor ædes illas cum aquæductu per vicinam aream defluente poſſidere cœperit, venditor deinceps, qui ſervitutem non excepit, prohibere non poteſt, quin minus aqua per aream ſuam perfluat, uti ante venditionem fluere ſolebat. Emend. l. 3. c. 6. Corr. l. 5. c. 10. Reviſ. l. 3. t. 4. art. 2.

ARATRUM.

1. Qui furatur aratrum.

ARatrum contrectans, vel abducens arbitrarie in pecunia, vel pro qualitate carceribus vel relegatione puniri debet, multoties vero id faciens & expediens, ſi valorem 5. florenorum Hungaricalium excedat, luit capitalem pœnam furibus conſtitutam, ſi vero nominatum valorem non excedat, delinquens prævia fuſtigatione relegationem in perpetuum

tuum meretur. Qui vero equum violenter de aratro ſolverit, & cum eo aufugerit, is gladio tanquam prædo & latro, ſi vero ſimul homicidium aliquod una commiſerit, rota puniendus eſt. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 16. art. 7. Mandamus inſuper, & ita omnino habere volumus, ut Palatini debitores decimarum aratralium, & quorumvis Ecclesiaſticorum proventuum, cenſuras contumaciter ſuſtinentes, ad hujusmodi debitorum ſolutionem remediis opportunis compellant, ne Eccleſiaſtici proventibus ſuis fraudentur, vid. Conſtit. Terrarum Pruſſ. D. Sigismundi ab Anno 1538. §. 29. Volumus, ut de bonis Civium Culmenſium de quolibet aratro Teutonicali unus modius tritici, & unus ſiliginis, in menſura Vladislavienſi, quæ vulgari nomine, Scheffel dicitur, cui menſura Culmenſis eſt adæquata, & de Polonicali aratro, quod Hake dicitur, unus modius tritici, in eadem menſura annuatim Diœceſis Epiſcopo pro decimis perſolvatur. Si vero idem Epiſcopus prædictos homines pro aliis decimis angariaverit, pro his domus noſtra tenebitur reſpondere, vid. Privileg. Culmenſe §. 6.

2. Qui equum ab aratro ſolverit & abſtulerit.

3. Decimæ aratrales.

4. In quo decimæ aratrales conſiſtant, & quomodo exſolvi debeant.

ARBOR.

QUi plantatas ſeu fructiferas arbores furto abſtulerit, deterioraverit, vel abſciderit, vel etiam fructus hortorum furtive attrectaverit, pro qualitate relegari ſeu fuſtigari debent. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 16. art. 8. Si quis in alieno ſolo ædificium faciat, vel ſerat vel arbores plantet, quicquid ædificatum, ſatum ſeu plantatum fuerit, ad ſoli dominum pertinebit. Emend. l. 3. c. 3. Corr. l. 5. c. 70. Reviſ. l. 3. t. 1. art. 3. Qui arbores in ſylva cædit prope viam, unde prætereuntibus damnum dari poſſit, ſi arbor cadens hominem oppreſſerit, ſic ut illius id culpa qui dejecit, contigiſſe appareat, capite mulctator. Si animal ſeu pecudem oppreſſerit, æſtimationem pecudis præſtato, & ob temeritatem Judici mulctam ſolvito. Qui vero cædit arbores in loco, ubi homines vulgo commeare non ſolent, cum arbor caſura eſt

1. Pœna iſtius qui furatur arbores, abſcindit vel deteriorat, vel eorum fructus aufert.

2. Arborum plantatio in alieno ſolo, cedit ſolo.

3. Qui arbores cædit & hominem ſeu animal opprimit.

eſt, ter alta voce clamare debet, ut ſi quis in propinquo ſiet, periculum ſubterfugiat. Hoc ſi fecerit, & interim hominem vel pecudem arbor oppreſſerit, nullius pœnæ reus eſt. Sin autem hoc ejus culpæ adſcribitur, quod non proclamaverit, teſtibus probet, vel ſi teſtes nulli ſint, jusjurandum juret, ſe proclamaſſe. Emend. l. 5. c. 77. Corr. l. 5. c. 15. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 7. art. 11.

AREA.

1. De finibus areæ non excedendis.

SI quis vicinum ideo in Jus protrahat, quaſi in extruendo ædificio fines areæ ſuæ transſcenderit, fortius dicemus, conventum qui poſſidet, Juramenti religione Jus ſuum tueri poſſe, niſi Actor cauſam teſtibus fultam attulerit. Hoc enim caſu convento licet poſſeſſor ſit, teſtibus ſi volet, Jus ſuum propugnandi, neceſſitas incumbit. Emend. l. 3. c. 9. Reviſ. l. 3. t. 7. art. 5.

ARBITER.

1. De effectu cauſæ per arbitros finitæ.

CUm duo vel plures controverſiam ſuam, duobus vel pluribus viris bonis determinandam ac definiendam Juris optione, vel amica transactione de plano commiſerit, quicquid tandem arbitri vel compromiſſarii ejus generis cognoverint ac definierint, ratum & firmum eſto, nec in eam rem amplius, nec ullus Judex cognoſcito, nec procurator quisq; adverſum verba facito. Emend. l. 2. c. 68. Correct. l. 2. c. 58. Reviſ. l. 2. t. 3. art. 1.

2. An arbitri ad decidendum cogi poſſint?

Cum arbitri coram Judicio cauſam recipiunt, & ſe determinaturos ſpondent, ſic ut litigantes eam ob rem amplius in Judicium venire non debeant, arbitri eo caſu Jure coguntur, ut intra ſesquimenſem controverſiæ limites recta definiant, nec ampliori tempore cauſam apud illos ventilare licet. Sin autem arbitri neque receperint cauſam coram Judicio, neque dirimendæ ejusdem ſibimet ipſis neceſſitatem impoſuerit, ſi dixerint arbitrium ſuum non liquere, litigantes eo caſu ad Judicium ſolenne

ſolenne remitti debent, ut ibidem Juris ordine lis pertractetur. Emend. l. 2. c. 69. Correct. l. 2. c. 57. Reviſ. l. 2. t. 3. art. 2. Nemo poteſt actionem cedere vel omittere, quæ in Judicio conſtituto cœpit, cœptave pendet, ſed actionem oportet ad finem perduci uti Jure conſtitutum eſt. Niſi permiſſu Judiciali cedatur vel omittatur, vel niſi litigantes inter ſe tranſigant, vel ad arbitros remittantur, eorumque arbitrata cauſa determinetur. Si cui ſilentium imponatur a Judice, vel ab arbitris res abſoluta definitaque intelligitur. Emend. l. 2. c. 25. Correct. l. 2. c. 32. Reviſ. l. 2. t. 10. art. 6. Donatione inter vivos donare, inſcribere, vendere bona ſua, ad acta tamen aliqua avthentica, unicuique & cui voluerit, liberum erit: cum maxime naturali libertati conveniens ſit, ut quemadmodum quisque velit, re ſua utatur, ſeu liberum habeat arbitrium. Jus Terreſt. Terr. Pruſſ. t. 2. §. 1. de Donationibus. Emend. l. 3. c. 12. Correct. l. 3. c. 2. & 15. plura vid. infra Teſtamentum, Donatio.

3. Lis cœpta in Judicio non eſt deſerenda, aut per transactionem componenda, niſi ad arbitros ſit remiſſa.

4. Quilibet rerum ſuarum liberum habet arbitrium.

ARGENTUM. Vid. Aurum.

ARMA.

IS qui Allodium vel 10. manſos emerit, debet ratione ejusdem allodii, cum armatura, quæ Plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis & uno equo, ad arma talia competente, Domui noſtræ ad tale obſequium eſſe aſtrictus. Quicunque 40. manſos vel amplius a Domo noſtra emerit, is cum plenis armis & dextrario operto, & armis talibus competente, & aliis duobus ad minus equitet. Qui vero pauciores manſos habuerit, cum Plata & aliis levioribus armis, & uno equo ad arma talia competente, debet cum Fratribus Noſtris in expeditionem, quoties ab eis requiſitus fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes terræ Culm. turbatores.

1. Quibus armis Vaſalli in expeditione bellica debent eſſe inſtructi.

Cum vero præfati Pomezani in terra Culm. præstante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives prædicti ab omnibus expeditionibus sunt exempti; ad defensionem tamen terræ, videlicet usque ad Wissam, Ozzam & Drivanzam, cum Fratribus procedere tenebuntur, ut prædictum est, contra terræ quoslibet invasores. Privileg. Culmense §. 6.

2. Rusticis non licet arma venatoria ferre.

Revis. l. 1. t. 4. art. 2. Non liceat rusticis feras in nemoribus venari, nec laqueos in sylvis & agris ponere, canes aut retia venatoria habere, alioquin in potestate Dominorum sit bombardas, canes & retia hujusmodi auferre, & pro qualitate excessus mandatum prævaricantes, in decem marcis domino fundi applicandis, toties, quoties punire &c.

3 Nemo bombardis in sylvis utatur.

Bombardis autem nemo omnino, nec in propriis, nec in alienis sylvis, sub pœna centum florenorum Hungaricalium irremissibiliter solvendorum, amodo utatur, cujus medietas Nobis, altera ærario publico terrarum Prussiæ, proveniat.

4. Rustici neutiquam arma gerant.

Et præterea ne rustici cum bombardis, caspitibus, lanceis, gladiis, aut similibus armis, publice aut privatim incedant, eaque deferant, nisi ad venationem, aut publicam pacem tuendam, a Dominis & potestatibus suis evocati fuerint:

5. Scultetis convenit esse armatos.

Scultetis etiam exceptis, quibus ob publicam functionem armatos esse liceat. Vid. Constit. Terr. Pruss. D. Sigismundi Regis Anno 1538. confirmatas §. 21. 23. & 25. Jus Revis. Culm. l. 1. t. 2. art. 6.

6. Nemo alia arma præter acinacem gladium & pugionem in Judicio gerat.

Arma, præter gladium, acinacem aut pugionem, quibus nimirum consvetudine sua Nobilitas utitur, nemo in Judicium afferat. Cum sclopeto aut simili armorum genere deprehensus quindecim aureorum Ungaricalium mulctam dependet, neque ante solutionem eorum a Judicio recedat, sub alia quindecim aureorum pœna:

7. Pœna insolita arma in Judicio gerentium.

Ob quas quidem mulctas, si priore non soluta a Judicio abscesserit, ad Palatinum loci peremptorie nomine Judicii evocabitur, & utraque mulcta sine appellatione exigetur. Jus Terr. t. 5. §. 32. & 33. plura Vid. Vulnus.

ARRHA.

ARRHA.

Cum in Judicio constituto, Judice & Scabinis præsentibus, vel donationes insinuantur, vel aliæ res agantur, quarum testimonium & memoriam in Jure quis desiderat, ejus rei ergo solidum unum in arrham, scilicet in confirmationem, vel fidem eorum quæ gesta sunt, is cujus interest, exsolvito; eum solidum Scabini capiunto, hoc monetæ genere, quæ tum in eo foro usum obtinuit, quaque quotidie solitum est obsonari. Emend. l. 2. c. 12. Correct. l. 2. c. 4. Revis. l. 2. t. 1. art. 7. alia consignatio sportularum invenitur. Vid. infr. Sportulæ. Qui alicui servitium promittit, & accepta arrha aufugit, tunc in duplo Domino, pro eo quo conductus est, luere & cadere debet, & quicquid mercedis nomine accepit, duplicatum restituere tenetur & in primo castro in ferro laborare. Revis. l. 1. t. 8. art. 5.

1. Arrha Judicialis.

2. De pœna servorum, qui arrhas accipientes aufugiunt.

ARRESTUM.

Cum aliquis Nobilis decreto publici Conventus, Judicio Palatinorum, aut terrestri capiatur, quod sub certis pœnis in potestatem aut carcerem Civilem non tradatur, sed in manus Palatinorum. Si quis autem in Civitate, ubi nulla arx est, capitur, & auctoritate Conventus, Palatini aut Judicii in carcerem Civilem conjicitur, in potestate eorundem, & non Civitatis permaneat. Fidejussoria autem cautione a carcere hujusmodi liberetur, nisi causa fuerit criminalis. Et ut sub pœna viginti florenorum Hungaricalium, quorum medietas Palatino, altera parti læsæ cedat, absque ulla remissione persolvenda, Nobiles & eorum subditi, authoritate seu potestate Civili non capiantur, detineantur aut arrestentur. Nec Nobiles authoritate propria capiant aut detineant Cives vel eorum subditos, sed unusquisque coram Judice suo ordinario conveniatur, & Justitiam requirat, nisi in casibus recentibus & actionibus Criminalibus, prout pax perpetua disponit, statuens, quod delinquens in loco de-

1. Nobilis in carcere Civili non est detinendus.

2. Pœna Civium Nobiles capientium & arrestantium.

3. Nobiles non capiant Cives aut arrestent.

licti deprehensus, & contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit conveniri. Const. D. Sigismundi Regis, Anno 1538. Si quis potestati Judicis traditus fuerit in custodia ad Juris executionem asservandus, isque carcerem fregerit absque Judicis culpa, negligentia vel scientia: Siquidem causa maleficium concernat, quod capitale sit, Judex integram damni æstimationem (vulgo Wergeldum totum vocant) luito. Si manus mutilationem concernat, dimidium præstato, ac insuper Jusjurandum jurato, nisi id remittere placuerit, sine culpa sua captivum evasisse. Emend. l. 2. c. 16. Correct. l. 2. c. 43. Incarceratio pro legitimo impedimento censetur quo minus ad Judicium quis venire possit, quam, cum per nuncium Juris ordine probaverit, extra noxam est, & Judicii dies tantisper prorogatur, quo istoc impedimento solutus fuerit. Emend. l. 2. c. 41. & 42. Corr. l. 3. c. 70. & 71. Revis. l. 2. t. 8. art. 1. & 2. Qui ob debitum in Jus vocatur, neque debitum negat, siquidem fundos & possessiones in facultatibus habet, quæ majoris pretii sunt, quam quod ab eo petitur, sat illi cautionis erit, qua ad proximum usque Judicii diem satisdare possit. Sin possessiones nullas habeat, fidejussores dare cogitur. Si dare nequeat creditori, qui ejus loci civis est, ibique domicilium constitutum habet, in manum traditur. Is mancipatum nec calore nimio, nec frigore torqueat, alimenta, quæ esui potuique sunt subministret, operas impenat, itidem uti servis suis domesticis. Si vero creditor extraneus est, debitorem mancipatum in eodem foro, in domo vel custodia Judicis, ubi solent homines custodiri, ea cautione relinquat, ne captivus profugiat, quinimo si volet, nervo vincire potest, alitor autem corpus ut minime torqueat, cibaria æque ut famulis suis domesticis suppeditet. Nec enim fur aut furis socius vel ejus generis maleficus censendus est. Hac tamen lege cujusvis loci consvetudini non derogabitur. Si mancipatus contra creditoris voluntatem se in fugam conjecerit, priusquam debitum exsolvat, creditori Jus esto, fugitivum ubicunque locorum deprehendendi authoritate propria sine Judice, &

4. Si ex negligentia Judicis aliquis ex carcere aufugerit.

5. Incarceratio est impedimentum legale, & eximit a termino.

6. Si debitor Creditori mancipetur.

in privatam custodiam, velut pignus debiti non soluti, manu captum pertrahendi. Sin ille prætenderit, se debitum exsolvisse, & volente ac sciente creditore e vinculis discessisse, hoc probet ut Juris ordo requirit. Emend. l. 4. c. 54. Correct. l. 3. c. 109. Jus Revisum aliter disponit: Si quis tantum mutuaverit, vel alio quocunque modo tantum debiti contraxerit, ut omnia sua bona & facultates ad solutionem non sufficerent, vel ultra modum & suum posse pro aliis fidejusserit, ut nec apud suos creditores remissionem impetrare possit, nec præfati creditores alio quocunque modo tractari vel pacificari possint, tunc ad citationem & requisitionem unius vel plurium creditorum carceribus mancipari, & tamdiu detineri debet, donec creditoribus satisfaciat, seu aliter cum illis bona gratia vel voluntate transigat, & concordet, nec illi ulla abrenunciatio aut cessio bonorum, vel alias, quodcunque Juris auxilium illud fuerit, absque approbatione suorum creditorum attentatum, & usurpatum liberare & exonerare poterit. Ille autem carcer, quo mancipetur, mediocris & facilis esse debet, & tali modo qualificatus, ne illius vitæ aut corpori noxa aut aggravatio inferatur ulla. Ubi autem per creditores alimentorum & sustentationis gratia, nulla præordinatio & dispositio vel provisio facta fuerit, tunc ipsimet de hoc cogitandum erit, qualiter & quomodo suam sustentationem habere possit. Ne vero talis incarceratio velut perpetua, & ita ob debitum temporale etiam vitæ periculosa existat; talis carcer in debitis infra 100. fl. Summam existentibus, non longius quam ad spatium quinque annorum prolongari debet, quo spatio elapso, e carcere & a debito liber esto. Si vero debitum Summam 100. fl. excedat, incarceratio usque ad decem annos prolongatur quibus elapsis eliberari poterit. Si aliquis ob perpessum incendii damnum, naufragium, vel alios improvisos, & absque culpa propria factos & intercessos fortuitos casus, in æs alienum & extremum damnum incidisset, idque sufficienter probasset, literasque & inducias moratorias ad tempus quoddam a supremo Magistratu implorasset, per ejusmodi tempus a carceribus

7. Alia dispositio Juris Revisi.

bus relevari ſublevariq; debet, ut ſuorum damnorum honeſto modo remedendi & reſarciendi facultas permittatur. Reviſ. l. 2. t. 23. art. 6. Si quis alium ob rapinam, furtum vel aliud ſimile delictum, ad malam carceris manſionem adegerit, nec eum facti convincere potuerit, mulctam luito, proque injuria illata arbitrio Judicis, juxta perſonæ qualitatem ſatisfacito, & captivum manumittito. Emend. l. 5. c. 10. Correct. l. 3. c. 36. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 9. art. 4. Si quis ob ſuſpicionem maleficii carceribus mancipatus fuerit, & auſus ſit carceres effringere & violentiam in his exercere, per hoc ſe liberaturus, is adverſus ſe inducit fortem præſumptionem maleficii hujus reum eſſe, & ſubinde ad torturam trahi poſſe. Si vero malefacti hujus innocens repertus fuerit, tunc nihilominus ratione commiſſæ & exercitæ violentiæ in carceribus factæ, arbitrarie pro qualitate perſonæ & cauſæ, puniri debet. Reviſ. 5. p. 2. t. 6. Judice ſufficienter informato maleficium eſſe perpetratum, ſubinde perſona ſuſpecta, quando ſufficientia indicia incidere, absque præmiſſis citationibus carceribus mancipari & apprehendi, ſeu pro majori aſſecuratione, pro qualitate perſonarum, cuſtodiæ demandari poteſt, donec ulterius in eadem cauſa inquiſitio fiat, aut alioquin maleficium probari poſſit. Talis vero apprehenſio & captura per ordinarium Judicem, ejusque permiſſu fieri debet, & in his perſonis iſti Jurisdictioni & Judicio ſubjectis, aut etiam in crimine recenti deprehenſis, Nobiles vero perſonæ carceribus mancipari non poſſunt, niſi in recenti crimine deprehenſæ, prout ſupra dictum eſt. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 9. art. 1. Si proſcriptus capiatur in ea Civitate, cujus aditu fuerit interdictum, capitis pœnam incurrit. Sin autem in alia Civitate capiatur, ab eo, qui proſcriptionis ejus autor fuerat, is ſi eum in Jus protrahere nolit, proſcriptus liberabitur, nec ideo mulctæ luendæ ſit obnoxius. Si proſcriptus ab alio quam interdicti auctore in Judicium pertractus fuerit, Judex ab eo mulctam lucratur, & eadem ipſe, qua fuerat antea proſcriptionis nota manet illigatus. Emend. l. 5. c. 93. Correct. l. 3. c. 114. Jus Reviſum ſic ſtatuit. Qui Jure ordinario modo

8. Injuſta incarceratio.

9. Vis carceribus illata.

10. Captura reorum.

11. Si proſcriptus capiatur.

12. Alia Juris

modo in proscriptionem condemnatus fuerit, is locum illum & Jurisdictionem istam evitare tenetur, præterea vero in illo Judicio captivatus, capitis meretur pœnam. Nemo etiam pacem in illo violare, nec vim ullam ei inferre debet, & quum proscriptum prehendere voluerit, & is sese defenderit, & desuper interfectus fuerit, tunc proscripti cognatis nec Judici mulctam exsolvet. Illud vero intelligi hucusque, quousque proscriptus in his Judiciis, in quibus proscriptus est, deprehensus fuerit, nam extra illa Judicia nemo illum lædere debet; & si hoc fecerit, vel quis & desuper convenitur, is illud Jus patitur, ac si in suo Jure totus cecidisset. Secundo; tametsi quis proscriptus sit, non tamen idcirco ejus innocentia est ruitura, qua ratione negotii principalis nititur, nam cum se ex proscriptione expiaverit, sua solida innocentia fruiturus est. Revis. l. 5. p. 1. t. 18. art. 4. Cum quis proscripto, vel publicæ pacis raptori manum injicere volet, qui defendendi sua causa vim parat, siquidem resistentem occiderit, aut vulneraverit, nec agnatis occisi, nec Judici mulctam vel æstimationem facti committit. Enimvero si absque vulneratione capere eum nequiverit, & ideo vulnus vel necem intulerit, nihilominus cæsum aut vulneratum in Jus producat, & Judex adversus eundem pro ratione delicti notionem interponat. Emend. l. 5. c. 94. Corr. l. 5. c. 40. Jus Culmense de proscriptionis executione sic sancit: Quisquis ad executionem rei judicatæ proficiscitur, cum telo eandem potestatem habeto, Judici Jus esto omnibus, qui pacem jurato spoponderint, expeditionem Judicii causa ubicunque intra Jurisdictionis suæ terminos opus videbitur, indicendi; omnibus scilicet, qui pubertatis annos egressi sunt, quique per ætatem arma ferre possunt, nisi justa necessitatis causa fuerit impedimento. Omnes hi clamorem exequendi Judicii causa editum sequuntur, exceptis Sacerdotibus, Judæis, Fœminis, Æditiuis & Pastoribus. Hi enim ipsimet in expeditionem non eunt, sed alioquin suppetias suas conferunt. Sacerdos, qui Principis dignitatem obtinet, ipsemet in rem præsentem proficiscitur, cæteri, de quibus modo

Culmensis dispositio.

13 De captura proscripti se defendentis.

14 De capiendis urbibus & residentiis proscriptorum.

modo diximus, opem illi administranto. Si ad Arcem seu Castellum eant, sumptibus suis triduum ibi in stativis commorantor. Si quis proscriptus in Civitate seu Castello versari dicatur, eum Judex edicto triduano, ex quo primum eo venerat, evocato; Si evocatus non dedatur, sumptus in commeatum ibidem amplius impensi, ejus erunt damno, ad quem Civitas seu Castrum pertinet. Judex sibimet ipsi caveto, quod Jure adversus eum agat, cujus prosequendi causa domo profectus fuerit. Omnibus vero hominibus, quicunque in ea Civitate vel Castro sunt, proscriptionem irrogato, ni in Jure steterint, priusquam sex hebdomadæ & dies una præterierint, Judex armata manu Civitatem vel Castrum circumsideto, & cum expugnaverit, aratrum inducito, si Civitas fuerit mœnibus & turribus munita, funditus eam exscindito, turres & mœnia solo æquantor, fossæ replentor & complanantor. Si nulla sint Civitati propugnacula, singulorum tamen ædes, quas quisque habitat, solo æquantor. Si quis Equestri dignitate præditus, domum in ea Civitate possederit, atque is suppetias Civibus tulerit, eodem Jure censetor. Sin etiam alii tum in Civitate conversati fuerint, & Civibus opem auxiliumque tulerint, eorum Domus eandem calamitatem experiuntor. Emend. l. 5. c. 95. Correct. l. 5.

15. Captura proscripti secundum Jus Terrestre. c. 41. Processus executivus contra proscriptos talis est secundum Jus Terrestre. Si proscriptus non debito tempore se exemerit, Palatinatui ad instantiam victoris, mox post duodecim septimanas, Nobilitate omnibus bona terrestria possidentibus in Palatinatu suo, cæterisque incolis convocatis, ad Jure victum ac proscriptum capiendum, bonisque expellendum proficisci, eademque victori tradere debebit. Tenebuntur autem omnes & singuli ad executionem faciendam a Palatino legitime evocari, sub pœna quinquaginta Aureorum, ei adesse, de qua terminum in Tribunali Regni habebunt: quam quidem executionem Palatinus & officium ipsius, si modo supra scripto facere non curaverit, prima vice pœna centum aureorum, quinquaginta Tribunali Regni, & quinquaginta parti committendorum, mulctabitur:
secunda

ſecunda vice ad refuſionem a Judicio moderandorum, & juramento partis comprobandorum, condemnabitur. Nihilominus vero proſcriptus, poſt exitum duodecim ſeptimanarum, ſive a Palatino executio fiat, ſive non, vel ab ipſo victore, vel a quocunque capi, atque officio Palatinali tradi poterit. Quod cum factum fuerit, tam diu in turri detineri ab officio debebit, donec cum parte transegerit, eique ſatisfecerit. Poterit autem capi, ubicunque inventus fuerit, præterquam in domo nobilitari, in qua ſine permiſſu Patrisfamilias, neque a privato, neque ab officio ullo capi poterit. Quod ſi dominus domus ipſe permiſerit, ſine injuria aut damno ullo illius fieri id debebit; ſi non conſenſerit, proteſtatione interpoſita, ad officium Palatinale citari poterit, convictus complicitatis, eidem pœnæ ſubjacebit, cui proſcriptus ipſe ſubjectus fuit, Jus Terreſtre Terrar. Pruſſ. tit. 6. §. 8. 9. 10. Si quis alteri promiſerit pecuniam certo die, ſine cujusvis impedimento vel contradictione præſtandam, niſi ſponſionem inficietur, ſolutionis ſibi propoſuit neceſſitatem. Cæterum ante diem ſolutionis cedentem Jus non eſt Creditoribus ejus, qui pecuniam ſpopondit, eandem præoccupandi, vel arreſti nexu pignorandi. Sin autem Promiſſor diem ſuſtulerit, quem ſolutioni dixerat, & poſt eum diem pecunia pignoretur, vel condicatur, expenſas omnes pro liberanda pecunia factas, quoniam ipſe ſuo die non ſolvens impedimenti cauſam dedit, ſtipulatori refundere, & nihilominus pecuniam, uti ſpoponderat, exſolvere tenebitur. Emend. l. 4. c. 45. Reviſ. l. 4. t. 10. art. 5. Nullius in perſonam arreſti nexus locum habet, qui ſolvendo ſit, & in ejus Judicii foro poſſeſſiones habeat. Sed nec bona alicujus detineri debent, qui quod ſolvat, habet, quique ſatisdare paratus eſt de eo, quod judicatum erit ſolvendo. Cum ita ſatisdederit, officio Judicis incumbit, ut arreſtum relaxet, quantumvis adverſarius contradicat. Qui in rerum immobilium poſſeſſione non ſunt, vel quorum facultates ſuſpectæ ſunt, quive rem nequiter prodigunt, quo minus Creditoribus ſatisfacere valeant, tam ipſi quam ipſorum bona coarctari poſ-

16. Si pecunia in ſolutionem promiſſa ab aliis Creditoribus arreſti nexu conſtringatur

17. De poſſeſſionatis non arreſtandis.

possunt, sic ut semper a rebus initium fiat, priusquam ad personas deveniatur. Si quis igitur in actoris foro possessor non sit, sed alibi larem & fortunas collatas habuerit, ac in alieno Judicio conveniatur, actore postulante, non debet ejus persona detineri, sed oportet, ut actor rei forum in terris Prussiæ sequatur, utque reus cautionem præstet, se ad diem condictum coram suo Judice staturum, nisi reus in actoris foro contraxisset, vel maleficium admisisset, vel eo se loco soluturum spopondisset. Hic in casibus ratione contractus convenietur, & delinquens in loco delicti Judicium patietur. Si homines sint extranei qui conveniuntur, actor eorum forum sequi non cogitur, sed Jus habet illorum bona & personas detinendi. Emend. l. 4. c. 66. Correct. l. 4. c. 57.

18. Ad Arrestum quisque citari debet. Revis. l. 2. t. 6. art. 7. Nulli Judicium liceat arresti prætextu cujusvis bonis vel rebus manum injicere, priusquam rei Dominus legitimis edictis adcitetur, quo facultas illi sit integra causas adferendi, quibus bona sua, suamve personam defendat, pignorari non oportere. Quapropter arresta quæ dum fiunt, nullius habentur momenti. Emend. l. 4. c. 67.

19. De Arresto prosequendo. Correct. l. 4. c. 58. Revis. l. 2. t. 6. art. 8. Qui arresti nexu res alterius obstringit, arrestum ita Jure prosequatur, ut in singulos dies, quibus publice Judicium habetur, adversarium ad Judicem vocet, & actionem rebus nexis intentet, quoad Jus suum prosequatur. Nisi quis enim Juris ordine rem peragat, tacite de nexu causæ abstinere intelligitur, nec ejus usurpandæ reliquam habet facultatem. Emend. l. 4. c. 68.

20. De eo qui contra interdictum aufugerit. Correct. l. c. Si quis arresto nexus ita sit, ne quo, nisi causa cognita, discedat, ac interim interdicto neglecto profugerit, vel sine venia pedem extulerit, is perinde habetur, atque ab adversario convictus esset, & mulctam insuper Judiciariam incurrit. Emend. l. 4. c. 69. Revis. l. 2. t. 6. art. 9. Ar-

21. Norma prosequendi arresti & processus ad judicationis bonorum arrestatorum. restum coram Judice factum est initium actionis executorialis in illum, qui requiri vel aliter ad Judicium deduci non potest pro respondendo, seu de quo notorium, quod solvendo non sit. Et qui extra judicialiter coram Judice bona arrestavit, prius debitum suum, quod postulare intendit, sufficiente

enter probare tenetur, tunc arrestum illud tantum valebit, ac si in Judicio bannito factum fuerit, attamen per Judicem, quando quis id postulaverit, in primo Judicio attestetur, & arrestum illud tribus Judicii diebus, uti Juris est, prosequatur, an Debitor de Jure bona illa defendere, evincere, vel desuper respondere voluerit, quod ipsi per ordinariam citationem denunciari debet, quando tunc illud in tertia die banniti Judicii factum non fuerit, tunc Judex Actori bona illa arrestata coram Judicio adjudicare, & in pignus denominare debet, proinde bona mobilia publice vendi, immobilia vero subhastari, & quam cariori pretio potuerit, abalienari debent. Ubi vero unum vel aliud intra præfixum terminum nemo desideravit, nec justo pretio licitaverit, Judex in ultimo termino mediante sententia Scabinali, nec non taxa bonorum prudentiumque virorum, pro justa summa Actori addicere, appropriare & desuper pacem illi optare debet. Si quid tum superfluum fuerit, illud alteri restituere debet, si quid autem desideraverit, tunc Debitor ulterius pignorari debet, donec Actor pecuniam suam habeat: attamen reus conventus bona illa obtenta, vel etiam proximior ejus cognatus, mediante Jure prothymiseos vel retractus, intra annum & diem reluere pro pecunia illa, pro qua vendita fuerant, potest; nec etiam bonorum istorum obtentor vel victor usumfructum vel pensionem in debito suo abstrahere debet. Revis. l. 2. t. 24. art. 1. Qui mercemoniorum vel negocii sui causa, peregre profecturus est, impediri non debet a quopiam cujusvis debiti prætextu, si satisdare paratus sit, vel Procuratorem idoneum relinquat, cum mandato rei judicatæ parendi. Si quis itineri jam accinctus est, ipso momento, si in Jure conveniatur audiendus est. Item si ad operas Domino præstandas proficiscitur, in continenti causam dicere jubendus est. Si quis interim, antequam Judicii dies veniat, captus sit, vel morbo laborare cœpit, necessitatem impedimenti legitimi ad Judicium denunciet, more Juris usitato. Emend. l. 4. c. 70. Correct. l. 3. c. 78. Revis. l. 2. t. 6. art. 10. Si cujus bona, cum domi non

22. Captura itinerantis.

23. De arresto

in bonis absentis. non esset, vel in alio foro domicilium haberet, in controversiam vocentur, vel arresto obstringuntur, quæsitum est, quo Juris remedio bona possideri debeant, & an non conveniens sit dicere, quod in Jus vocandus sit. Hoc casu defenditur Juris esse rationem, ut iste in Jus vocari debeat, & siquidem non constet ubi locorum commoretur vel conveniri possit, more tamen cujusque loci recepto solennibus Edictis absens vocetur. Sin autem in absentis vel extranei, qui non hujus Jurisdictionis est, bona, agatur Jure, eorumque possessio evincatur, sic ut arresti nexus ipso inscio peractus sit, eorumque possessionem recuperare potest, quatenus juraverit se tam procul extra provinciam abfuisse, ut intra diem annuam, ex quo scire cœperat, ad bonorum defensionem adcurrere nequiverit. Sin autem gravioris causæ necessitas obstiterit, ejus fidem faciat, ut Juris ratio præscribit, ac nihilominus Actori pro debito respondeat, si is justam conveniendi causam habere judicabitur. Emend. l. 4. c. 71. Correct. l. 3.

24. Si bona a pluribus Creditoribus pignori nexa sint, quis potior sit habendus? c. 83. Revis. l. 2. t. 24. art. 2. Jure nostro receptum est, ut omnes Creditores, qui in terris Prussiæ domicilium constitutum habent, & bona debitoris intra diem annuam nexu pignoris obnoxia fecerint, ac Jus pignorationis ordine suo produxerint, eodem Jure simul admittantur. Si non tantum in bonis esse appareat, ut omnium debitis plene luendis sufficiant, pro rata portione solutionis modus constituetur, exceptis Fisco Regio, in debitis, non in pœnis, pupillis, piis locis & communitatibus, privilegio utentibus, nec non iis, qui jam tum executionem rei judicatæ, vel pignoris prærogativam, vel inscriptionem Judicialem in bona debitoris obtinuerunt. Si quis autem intra diem annuam neque pignoris nexum injecit, neque Jure debitum exegit, non est quod deinceps desiderium ejus audiatur vel admittatur. Quisquis Creditor profugi bona nexu pignoris obstrinxerit, & Jus pignorationis suæ, per singulas Judicii constituti vices rite prosecutus fuerit, debitum suum ex iisdem bonis vel possessionibus primo loco recuperabit, præ cæteris, qui post eum pignori manum injicere voluerint, nec illi fraudi erit, si quid aliud

aliud Debitor confeſſione ſua in cæterorum compendium prætendiſſet. Sin autem primus Creditor unam ex conſtituti Judicii vicibus neglexerit, vel non obierit, ſic ut poſteriores qui pignoris eandem cauſam proſequuntur, actiones ſuas præ illo ad executionem rei judicatæ perducant, illi non injuria potiores erunt, qui priores litem evicerunt, ad bona æri ſui obnoxia poſſidenda. Emend. l. 4. c. 75. Correct. l. 3. c. 121. Reviſ. l. 2. t. 24. art. 3. Ubi ſuperhæc Jus prioritatis obtinet merces ſervorum, ut & expenſæ funebres. Interim tamen cæteris Creditoribus Jus eſto, ab ejusmodi Creditoribus privilegialis poſcere juramenti religionem, quod nimirum eorum prætenſio vera & genuina ſit, neque in Concreditorum præjudicium ſimulate vel ſub alio prætextu aſſeratur & intentatur. Reviſ. l. c. 25. Addițio Juris Reviſ.

Si quis alicujus bona extra Judicium conſtitutum, auctoritate Judicis nexu pignoris obſtrinxerit, ejusdem res erit momenti, ac ſi in Judicio ſolenniter acto decretum interpoſitum fuiſſet. Pignoris enim nexus, cui Prætor ſuffragium tulit, initium eſt actionis adverſus eum inſtitutæ, qui latitat, quique in Jus venire detractet; ita nimirum ut Judex adverſario poſtulante proxima quaque Judicii die bona pignori nexa in Jure teſtetur, & creditor pignoris cauſam ſingulis ordinarii Judicii vicibus proſequatur, uti Jure jam pridem receptum eſt: Quicquid Actor in bonis debitoris lucri fecerit, niſi conventus intra ternas Judicii conſtituti vices bona defendat, vel ſalva præſtet, id edicto Judiciali in dominium & poſſeſſionem debitoris, quo redimendi Jus ſit illi integrum obnunciato. Quod ubi rite obnunciatum fuerit, nec ad rem debitor reſponderit, bona pignori nexa Judex creditori per decretum mancipato, & quaſi pignus ſuum nominatim adjudicato; ille pignus manu captum, tribus conſtituti Judicii diebus publice proclamato. Si conventus demum non adfuerit, neque pignus luerit, poteſtas actori eſto, pignus a Judice bonorum virorum arbitrio æſtimatum vendendi, & inde debitum ſuum, quantum liquido probaverit, ex bonis mobilibus recuperandi. Sin autem bona ſint immobilia, debitori Jus eſto intra diem 26. De nexu pignoris a Judice extra ordinem decreto.

 annuam

annuam ea redimendi. Si pignus manu captum ſolvendo non ſufficiat, Judex actore poſtulante ad ulteriorem pignorum executionem progreditor, & eodem quo jam dictum eſt modo, pignoribus capiendis autoritatem accommodato. Si pretium pignoris debiti æſtimationem excurrat, quod ſupereſt, debitori reſtituatur. Emend. l. 4. c. 77. Quod cum Reviſo ſupra allegato verbotenus ferme convenit. Correct. l. 2. c. 37. Vid. plura Pignus. Si forte parte, aut Procuratore ejus, in loco Judicii quidem præſente, per negligentiam tamen, vel etiam aliquam juſtam cauſam non reſpondente, decretum latum fuerit, ante occaſum ſolis arreſtare integrum ei erit; quo quidem ita arreſtato, ſequente die aut Judiciis ante omnes alias cauſas de eo cognoſcere Judicium tenebitur. Jus Terreſtre tit. 6. §. 17. Incarcerati hominis promiſſio de Jure locum non habere nec conſiſtere, nec ſervari debet, niſi ad ſtipulationem ſuam fuerit liberatus, ut ſe ad conſtitutos dies Juri rurſus ſiſtere debeat, tunc iterum acceſſurus, fidem ſuam præſtare & liberare tenetur. Si etiam quis liber factus promiſerit & juraverit, jusjurandum ultionis & diffidationis illud ſervare & conſumare tenetur. Reviſ. l. 4. t. 10. art. 3.

27. Arreſtatio decreti.

28. Arreſtati promiſſio.

ARX.

1. De mercatura arcibus interdicta.

INſtituræ, Fornicaturæ ac mercaturæ tantum Civitatibus permanere, nec poteſtati in arcibus, vel illorum famulis admitti debent. In Civitatibus haleces, ſal, butyrum & omnes reliquæ merces minutim divendere, vel Civibus id facere coacte impelli minime debet. Reviſ. l. 4. t. 5. art. 3. Si quis arcem vel prædium in crimen vocet, quod eo præda convecta ſit, raptores autem omnes profugerint, atque is, qui arci ſeu prædio præeſt, factum inficietur, ipſe cum duobus una teſtibus conſcientiam religione purget. Si quis vero prædam usque ad receptaculi portas proſecuti fuiſſent, ibique receptam eam eſſe teſtibus probatum fuerit, hoc pacto præfecti teſtimonium confutatur. Judex autem res raptas

2. De prædonum receptaculo.

raptas repetat, nisi restituantur, arcem seu prædium, & ejus præfectum, vel dominum, & cæteros, qui cum eo sunt, proscribat, in proscriptos autem ut Juris est deinceps animadvertatur. Emend. l. 5. c. 75. Correct. l. 5. c. 38. Plura vid. Castrum.

ASCENDENTES.

SI quis communis naturæ munere defungatur, nec filiis, nec nepotibus, nec ulterioribus descendentium post se relictis, hæreditatem ad ascendentes, puta patrem, matrem, avum, aviam & ulteriores ab intestato transmittit. Itaque cum filius rebus humanis exemptus fuerit, & liberos non reliquerit; pater & mater, si ambo supersunt, hæreditatem ejus vendicant. Sin alteruter jam antea vita decesserat, sic ut vinculum paternæ maternæve conjunctionis alterutrius morte solutum sit, fratres & sorores ad defuncti fratris successionem Jure nostro vocantur. Intelligendum hoc est de patre & matre, fratre & sororibus ab utroque latere cognationem integram præ se ferentibus. Alioquin non pater vel mater peculiariam liberorum hæreditatem adeunt, fratribus & sororibus ex uno saltem latere venientibus pene exclusis. Exemplo res erit manifestior: cum quis vir, vel qua mulier ad quartas vel quintas nuptias ordine legitimo transiisset, & ex quolibet matrimonio filium seu filiam superstitem haberet; si filius seu filia ex primo seu secundo matrimonio geniti, in rerum natura versari desierint, pater vel mater ejus hæres erit, non autem frater seu soror ex tertiis vel quartis nuptiis uno tantum necessitudinis paternæ vinculo consociati. Emend. l. 3. c. 29. Correct. l. 4. c. 26. 29. 33. Revis. l. 3. t. 9. art. 6. plura vid. de Hæreditate.

1. In defectu descendentium, ascendentes hæreditatem adeunt.

2. Vinculo matrimoniali per mortem inter parentes rapto, fratres succedunt.

De ASSASSINIIS.

UBi quis pecunia corruptus fuerit ad homicidium dolosum vel simplex committendum, & id consumaverit, is

1. Pœna hujus criminis.

is tanquam latro & homicida de vita ad mortem puniri debet; confeſſus etiam quod illum ad hoc patrandum coemerit, vel perſvaſerit, aut aliter innotuerit, is ſimiliter tanquam homicida puniendus erit. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 7. art. 8.

ASSESSORIALE JUDICIUM.

Vid. infra Forum & Inſtantia.

ASSIGNATIO ſeu Delegatio.

1. Per delegationem principalis debitor liberatur.

SI quis creditori ſuo debitum in alterius manum ſolutionis ergo delegaverit, ac creditor, omiſſo principali debitore, fidem ex Promiſſoris ſecutus fuerit, liberatur principalis, & in ejus obligationem delegatus expromiſſor ſuccedit, niſi hac lege conveniſſet, ut quatenus alter non ſolviſſet, primarius debitor maneret obligatus. Emend. l. 4. c. 53. Corr. l. 3. c. 124. Reviſ. l. 4. t. 15. art. 3.

ATTESTATIO. Vid. infra Teſtimonium.

AUCTOR.

1. De auctoris hæredibus.

SI quis auctorem ſuum laudet, vel equi vel cujuslibet alterius emptæ rei cauſa, isque jam inter homines eſſe deſierit, hæredes auctoris evictionem rei, quatenus ad eos pervenit, præſtanto Emend. l. 4. c. 31. Corr. l. 3. c. 106. Reviſ. l. 4. t. 12. art. 1.

2. Quid per auctoris mortem intelligendum.

Auctoris mortem tum intelligimus, cum alicujus Pater, Mater, Frater, Soror, vel alius conſangvineus proximus in fata conceſſit, cujus hæreditatem ille capit. Hæreditatis enim ratione jura & actiones in ſucceſſorem ab auctore tranſeunt. Emend. l. 4. c. 39.

2. Si proſcriptionis auctor mortuus ſit.

Si diem ſuum obierit is, qui pro auctore proſcripto poſtulabatur, ad proximum agnatum Jus poſtulandi tranſmittitur. Si vero proſcriptionem jure decretoque peregerit, priusquam fato ſuo

ſuo decederet, nemo deinde proſcriptionis ejus executionem uſurpato, niſi de auctoris morte certum ſit ac manifeſtum. Emend. l. 5. c. 96. Corr. l. 3. c. 115.

AURIS.

SI cui auriculæ, vel totæ vel ex parte media præſcindantur, ad vulneris atrocitatem noxa defertur, & ſemiſſem æſtimationis, quæ 12. marcis cenſetur, in mulctam reus committit. Si cui cæſim auris disjecta ſit, atroci plaga, quæ capillis prominentibus contegatur, ejus generis vulnus eſt, quod 12. marcarum æſtimatione compenſatur. Sin auricularum aliqua pars amputetur, deformitatem notat, & 12. marcis itidem æſtimatur. Em. l. 5. c. 25. Corr. l. 3. c. 15. 1. Vulnus in aure.

AVIS.

SI quis avem petat lapide vel telo, ſecundum viam, ubi publice homines ſolent ambulare, & hominem caſu percuſſerit, ut inde mortem conciliet, non ideo capitis ſupplicium commeruit. Sin quis illum inclamaverit, ne lapidem jaciat, neve telum emittat, & inclamantem ille videat, ac nihilominus telum ſeu lapidem jaciat, eoque ictu hominem interficiat, quatenus hoc teſtibus planum fiat, interfecti hominis reus eſt, nec ſecus in illum decernitur, ac ſi manu volens occidiſſet. Sin hoc in via publica contingat, ubi communiter homines converſantur, eo majorem in ſe culpam admiſit, quam fecit. Ubi enim homines publice ambulant, equo vel pede, nulli debet eſſe jaciendi vel jaculandi licentia. Emend. l. 5. c. 76. Corr. l. 5. c. 14. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 6. art. 10. 1. Si quis avem petat & hominem percuſſerit.

AURIGA.

SI auriga currum vel aliud vehiculum everterit, eo loco ubi homines commeare ſolent, proclamare debet, ut præſentes a periculo ſibi caveant, hoc facto, culpam evitat, 1. Si auriga currum everterit.

si quis inde damnum acceperit; nisi parvuli eo loco conversentur, quibus omnibus modis prospectum oportet. Etenim qui currum evertunt vel exonerant, si parvulus opprimatur, mortis ejus causam præbuisse videntur. Sin absque cæde damnum detur, ad ejus æstimationem obligantur. Emend. l. 5. c. 78. Correct. l. 5. c. 16. Revis. l. 5. p. 2. t. 6. art. 10.

2. Auriga Teloneum prætereuns. Aurigæ prætereuns vectigal tantummodo pro equis curribusque puniuntur, neutiquam vero mercatores aut in sua persona aut mercibus. Revis. l. 1. t. 4. art. 3.

AUXILIUM.

1. Auxiliarius veneficii. Quicunque cujusque sexus veneficiis & præstigiis operam dederint, adhibuerintque, quique improbatas artes callent ac exercent, quibus malos dæmones accersant, aliaque pessimorum geniorum opera patrent, flammis exuruntor, atque istud illis capitale supplicium esto, quoniam a Deo secessionem fecerunt, & dæmonibus sese malo more manciparunt. Quicunque ejusmodi maleficiorum conscii fuerunt, eaque celaverunt, vel opem & auxilium addiderunt, quod vel confesso vel testato constet, capite plectuntur. Emend. l. 5. c. 61. Correct. l. 5. c. 67. Revis. l. 5. p. 2. t. 2. art. 1.

2. Auxiliarius cædis. Qui ob opem consiliumve cædis faciendæ causa præstitam convenitur, si opem a se latam esse neget, quatenus simplici assertione insimulatur, Jurejurando se purgare potest. Sin testibus præsentibus conveniatur, juxta Juris præscriptum, nec is defendendi sua causa in Jus venerit, eo ipso litem perdit, & facinoris convictus censetur, sic ut in eum deinceps Judicium constituatur, & absens proscriptioni subjiciatur. Emend. l. 5. c. 48. Correct. l. 3. c. 24.

3. Si plures sint auxiliarii homicidii. Si plures ex proposito & mutuo consensu, voluntate & animo aliquem ad occidendum malitiose ad invicem auxilium & assistentiam præstiterint, hi omnes vita plectantur. Si vero quædam personæ absque proposito in uno ictu, vel rumore ad invicem aggredientes, sibi ipsis auxilium tulerunt, & desuper absque causa quis occisus fuerit, tunc facinorosus inquiri debet,

debet, & si innotuerit, gladio ad mortem puniri debet. Si occisus vulneribus complurimis occisus fuerit, & probari non poterit, a cujus seorsivis manibus vel facto mortuus fuerit, tunc hi, qui læsionem illam intulerint, omnes homicidii hujusce rei sunt, & arbitrarie carceribus vel temporali relegatione puniri debent; reliquorum auxiliatorum pœna pro qualitate personarum, causarum & circumstantiarum in Judicis arbitrio discretioneque sit. Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 8.

4. Processus contra auxiliarios commissæ cædis, & desuper constituta mulcta.

Qui in Judicio solenniter acto convenitur, quod opem vel auxilium, cædi, mutilationi, seu vulnerationi perpetrandæ tulerit, siquidem nuda saltem assertione criminis arguatur, religioni suæ purgandi sui causa committitur. Si testibus conveniatur, testium itidem præsidio petitoris actionem perimit. Sin opem & auxilium a se latum fateatur pro cæde facta quidem integram, quæ in occisi personam, pro natalium conditione, constituta est, noxæ æstimationem, pro membro autem ad impotentiam redacto, vel atroci vulneratione semissem ejus æstimationis actori, mulctam autem Judici suam committit. Emend. l. 5. c. 49. Correct. l. 3. c. 13. it. c. 33.

5. Si ob aliam causam in alia opis latæ gratia conveniatur.

Si mulier virum jam antea alterius maleficii vel injuriæ causa convictum & proscriptum accusaverit, quod perpetrandæ cædis mariti sui causam, opem auxiliumque præstiterit, necessitatem reus impositam habebit, actrici in Jure respondendi. Sin etiam occisi proximus agnatus & cohæres actionem ipsi propter cædem factum intentare voluerit, atq; ille litem suscepturum se profiteatur, in quovis propriori, vel viciniori foro experiundi copiam habeat, actor simul cum muliere de sistendo satisdationem exigere debebit. Em. l. 5. c. 50. Correct. l. 3. c. 25.

6. De raptoris sociis.

Qui rapiendi proposito vias obit publicas, secumque socios duxit, quorum ope rapinas convehat, & in pacatum perducat, non ille solum culpæ reus est, qui cæteris secum eundi fuit auctor, sed etiam cæteri, qui auctorem illum secuti sunt, eodem maleficio tenentur irretiti. Nec enim solus latro grassari poterat, neque prædas passim comportare. Si quis ex raptoribus præ manu sit, sine Judice capi potest, deinde vero ducendus est in Judicium, & siqui-

dem socius rapinæ fuit, æque ut princeps maleficii sententiam patietur. Si factum inficietur, ipsius prædæ vel rei raptæ testimonio, si adsit, si non adsit, aliis testibus, ut Juris est, facti conveniatur. Emend. l. 5. c. 74. Correct. l. 5. c. 36. Revis. l. 5. p. 2. t. 17. art. 4. Auxiliarii incendii gladio sunt puniendi. Revis. l. 5. p. 2. t. 15. art. 1. Qui furi consilium dedit, vel opem tulit, furti reus habetur. Qui scalas furi commodat, quibus in alienam domum furandi causa conscendat, quique in furis usum januam vel fenestram apertam habet, quive faber sciens claves adulterinas, vel alia ferramenta, ad furti usum accommodata, conficit, vel aliis hujus generis modis furi fert suppetias, is æque furti tenetor, ac fur ipse, qui res amovit, is æque cum fure ab infelici cruce vel arbore suspenditur. Emend. l. 5. c. 67. Correct. l. 5. c. 31. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 5.

7. Auxiliarius incendii.

8. Auxiliarius furis.

AURUM.

1. Aurifodina Regi reservata.

EIsdem Civibus nostris vendidimus bona sua, quæ a domo nostra habere noscuntur ad hæreditatem Flammingicalem, ipsis & eorum hæredibus utriusque sexus, ea cum omnibus proventibus id perpetuum libere possidenda, salvis tamen his, quæ domui nostræ per totam terram duximus retinenda. Retinemus enim domui nostræ in bonis eorum omnes lacus, castores, venas salis, auri argentique fodinas, & omne genus metalli, præter ferrum, ita ut tamen inventor auri, sive is, in cujus bonis inventum fuerit, idem Jus habeat, quod in terra Silesiæ in hujusmodi talibus est concessum. Inventor autem argenti, sive is, in cujus agris inventum fuerit, Jus Fribergense in hujusmodi inventione perpetualiter obtinebit. Privil. Culmense §. 6. vid. **Aurifaber.**

AURIFABER.

1. De operibus aurifabrorum.

QUilibet aurifaber opus suum, quod est tantæ magnitudinis, ut suo signo signari possit, signat. Similiter & reliqui

reliqui opifices facere debent, & merces ſuas argenteas ex probo argento, cum conſveto additamento, prout antiquitus erat, elaborare debent. Cum aliquid inauratum fuerit, tunc opus illud argenteum primum Domino ſuo opponderari debet, poſtmodum inauratio fieri eodem auro, quod a quocunque ad id datur, picturis & coloribus penitus prohibitis. Qui in quocunque uno ſupra memorato contravenit, libra una argenti cadit. Reviſ. l. 1. t. 7. art. 4.

AVENA. Vid. ſupra Ager.

BANNITIO.

NEmo proſcriptionis ſeu bannitionis ſtylo percelli debet, niſi talis cauſa ſit, quæ ad capitis pœnam, vel manus mutilationem pertineat. Emend. l. 5. c. 92. Correct. l. 3. c. 92. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 18. art. 1. Ad præcedentes citationes inculpatus non comparens per publicum edictum citatur & poſtulatur, quod edictam ſpeciem commiſſi facinoris, & quod delinquens ſe per fugam & indicia ſuſpectum reddiderit, continere debet, prout etiam terminus 14. dierum, locus, dies & hora debet præfigi, qua comparere & ſe ſiſtere jubetur, & iſta citatio in publicis locis cuique patentibus affigi debet. Cum non comparet iterum ad dies 14. adcitatur, nec non tertia vice usque ad inferendum legale condemnatur, & ad inferendum illud iterum 14. dies tanquam quartus terminus dari debet, cum hac comminatione, ubi non comparuerit, ut immediate ad proſcriptionem procedendum foret; quod ſi adhuc contumaciter & inobediens remanſerit, tunc proſcribendus eſt, prout Juris eſt. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 18. art. 2. it. t. 4. art. 5. Si proſcriptus in unius Civitatis Judicio recte ſibi cavere volet, quo minus executio interdicti adverſus eum porrigatur, neve eo nomine detineatur, neceſſum eſt, ut alienum forum ſortiatur, quod cum priori Judicio commune Jus non habeat, quodque Jure Culmenſi

1. Qui proſcribi queat.

2 Proſcriptionis proceſſus.

3. Quæ banniti ſit cautio.

menſi non utitur. Etenim eo loci facile ſe ſuſtinebit, ne ob proſcriptionis elogium in altero foro promulgatum conveniri, vel detineri poſſit. Quibus autem in locis Juris Culmenſis uſus eſt, nullam proſcriptus converſandi habet licentiam. Emend. l. 5. c. 98. Correct. l. 3. c. 116. Reviſ. l. 5. p. 1. art. 3. Si proſcriptus cum adverſario tranſegerit ob vulnerationis aut homicidii cauſam cum Judicis conſenſu permiſſuque, nihil amplius præter mulctam lege conſtitutam Judici præſtare debebit, ac ſeſe nihilominus vinculo proſcriptionis exſolvet, uti Juris ratio demonſtrat. Emend. l. 5. c. 100. Correct. l. 2. c. 42. Qui Jure ordinario modo in bannitionem condemnatus fuerit, is locum illum & Jurisdictionem iſtam evitare tenetur, præterea vero in illo Judicio captivatus capitis meretur pœnam. Nemo etiam pacem in eo violare, nec vim ullam ei inferre debet, & cum proſcriptum comprehendere voluerit, & is ſeſe defenderit, & deſuper interfectus fuerit, tunc proſcripti cognatis nec Judici mulctam exſolvet. Illud vero intellige hucusque, quousque proſcriptus in his Judiciis, in quibus proſcriptus eſt, deprehenſus fuerit; nam extra illa Judicia nemo illum lædere debet; & ſi hoc fecerit, vel quis deſuper convenitur, is illud Jus patitur, ac ſi in ſuo Jure totus cecidiſſet. Secundo, tametſi quis proſcriptus ſit, non tamen idcirco ejus innocentia eſt ruitura, qua ratione negotii principalis nititur, nam cum ſe ex proſcriptione expiaverit, ſua ſolida innocentia fruiturus eſt. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 18. art. 4. Qui proſcriptum domo vel hoſpitio exceperit, receptaverit, aut alimenta ſciens illi ſubminiſtraverit, is Magiſtratui ſecundum cauſæ qualitatem, vel cujusque loci plebisſcitum mulctam committit, toties, quoties ideo convenitur, & nihilominus bannitum exhibere cogitur. Proſcriptionis autem cauſam agentibus, mulctæ nomine haudquaquam obligatur, ſi neſciebat eum quem receptavit proſcriptum, innocentiæ ſuæ religione præſtita, mulctam omnem evitabit. Emend. l. 5. c. 97. Corr. l. 3. c. 118. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 18. art. 5. Cum proſcriptus interdicti vinculo ſe deſiderat exſolvi, ejusque

4. De transactione banniti.

5. Proſcripti captivati pœna, defendentis obitus, & liberi Juris remedium.

6. De bannitorum receptatoribus.

7. De proſcriptione abolenda.

causa Judicis officium imploret, Judex illi recte caveto & potestatem facito, sic ut adversarius consentiat, in Jus veniendi; Illi vero juramenti religiosa sui conscientia proscriptionem si incurrerit, ut ea perpetuo illigatus Jure teneretur. Exinde Judici vadem postulato, qui spondeat, eum tribus constituti Judicii diebus in Jus sponte venturum, seque legitime respondendi causa sistiturum. Si quis tum paruerit, qui illum in eam causam accusare velit, ob quam proscriptionis rigorem expertus erat, testibus innocentiam suam probato, si testium aliorum ex adversa parte confessiones obstiterint. Si cum adversario vel actore interim transegerit, nulla videtur illi necessitas imposita tribus vicibus in Jure comparendi. Emend. l. 5. c. 99. Correct. l. 3. c. 117. Rev. l. 5. p. 1. t. 18. art. 7. Ubi Judex vel actor aut ferendarius expiationem aut explicationem ex proscriptione noluerit, tunc proscriptus, si Judex non subveniat, illud Judici superiori querimonialiter indicare debet, quo adinvento, Judicem injuste denegasse, tunc pœna dignus erit refundendo actori suas expensas. Parte vero adversario id denegante, tunc in cognitione Judiciali persistere debet, an illa expiatio seu explicatio locum habeat, nec ne? Revis. l. 5. p. 1. t. 18. art. 8. Cum quis proscripto, vel publicæ pacis raptori manum injicere volet, qui defendendi sua causa vim parat, siquidem resistentem occiderit, aut vulneraverit, nec agnatis occisi, nec Judici mulctam vel æstimationem facti committit. Enimvero, si absque vulneratione capere eum nequiverit, & ideo vulnus aut necem intulerit, nihilominus cæsum aut vulneratum in Jus producat, & Judex adversus eundem pro ratione delicti notionem interponat. Emend. l. 5. c. 94. Correct. l. 5. c. 40. Quisquis ad executionem rei judicatæ proficiscitur, cum telo eandem potestatem habeto. Judici Jus esto, omnibus qui pacem jurato spoponderint, expeditionem Judicii causa, ubicunque intra Jurisdictionis suæ terminos opus videbitur, indicendi, omnibus scilicet qui pubertatis annos egressi sunt, quique per ætatem ferre arma possunt, nisi justa necessitas causæ fuerit impedimento.

8. Si abolitio bannitionis denegaretur.

9. Quomodo proscripti capiantur.

10. De proscriptionis executione.

Omnes

Omnes hi clamorem exequendi Judicii cauſa editum ſequuntor, exceptis Sacerdotibus, Judæis, Fœminis, Ædituis & Paſtoribus. Hi enim ipſimet in expeditionem non eunt, ſed alioquin ſuppetias ſuas conferunt. Sacerdos, qui Principis dignitatem obtinet, ipſemet in rem præſentem proficiſcitur, cæteri, de quibus modo diximus, opem illi adminiſtranto. Si ad arcem ſeu Caſtellum eant, ſumptibus ſuis triduum ibi in ſtativis commorantor. Si quis proſcriptus in Civitate ſeu Caſtello verſari dicatur, eum Judex edicto triduano, e quo primum eo venerat, evocato. Si evocatus non dedatur, ſumptus in commeatum ibidem amplius impenſi ejus erunt damni, ad quem Civitas ſeu Caſtrum pertinet. Judex ſibimet ipſi caveto, quod Jure adverſus eum agat, cujus proſequendi cauſa domo profectus fuerit. Omnibus vero hominibus, quicunque in ea Civitate vel Caſtro ſunt, priusquam ſex hebdomadæ & dies una præterierint, Judex armata manu Civitatem ſeu Caſtrum circumſideto, & cum expugnaverit, aratrum inducito. Si Civitas fuerit munita mœnibus & turribus, funditus eam exſcindito, turres & mœnia ſolo æquantor, foſſæ replentor & complanantor, ſi nulla ſint Civitati propugnacula, ſingulorum tamen ædes, quas quisque habitat, ſolo æquantor. Si quis Equeſtri dignitate præditus, domum in ea Civitate poſſederit, atque is ſuppetias Civibus tulerit, eodem Jure cenſetor. Sin etiam alii, tum in Civitate verſati fuerint, & Civibus opem auxiliumque tulerint, eorum domus eandem calamitatem experiuntor. Emend. l. 5. c. 95. Correct. l. 5. c. 41.

11 Secundum Jus Terreſtre proceſſus & executio contra proſcriptum.

Proſcriptus duodecim ſeptimanarum ſpatium habebit, a tempore proſcriptionis computandum, intra quod cum parte vel componere, vel ſatisfacere ei poſſit, intereaque locum in Judicio ſtandi, bona ſua vendendi, de iis diſponendi facultatem habebit, non tamen in fraudem victoris, ſed ſatisfaciendi ei cauſa: Si interim cum actore ſeu victore compoſuerit, aut ei ſatisfecerit, quietatione ejus avthentica exhibita ex Cancellaria Regia relaxatio bannitionis dari ei debebit, illeque in integrum reſtituetur, Si ne illud quidem intra tempus pro-

proſcriptione ſupra demonſtrata ſe exemerit, Palatinus ad inſtantiam victoris mox poſt duodecim ſeptimanas, Nobilitate omnibusque bona Terreſtria poſſidentibus in Palatinatu ſuo, cæterisque incolis convocatis, ad Jure victum ac proſcriptum capiendum, bonisque expellendum proficiſci, eademq; tradere victori debebit. Tenebuntur autem omnes & ſinguli ad executionem faciendam a Palatino legitime evocari, ſub pœna quinquaginta aureorum ei adeſſe, de qua Terminum in Tribunali Regni habebunt: quam quidem executionem Palatinus & Officium ipſius, ſi modo ſupraſcripto facere non curaverit, prima vice centum aureorum, quinquaginta Tribunali Regni, & quinquaginta parti committendorum, mulctabitur: ſecunda vice ad refuſionem damnorum, a Judicio moderandorum, & juramento partis comprobandorum, condemnabitur. Nihilominus vero proſcriptus poſt exitum duodecim ſeptimanarum, ſive a Palatino executio fiat, ſive non, vel ab ipſo victore, vel a quocunque capi, atque Officio Palatinali tradi poterit. Quod cum factum fuerit, tam diu in turri detineri ab Officio debebit, donec cum parte transegerit, eique ſatisfecerit. Poterit autem capi ubicunque inventus fuerit, præterquam in Domo Nobilitari, in qua ſine permiſſu patrisfamilias neque a privato neq; ab Officio ullo capi poterit. Quod ſi Dominus domus ipſe permiſerit, ſine injuria aut damno ullo illius fieri id debebit; ſi non conſenſerit, proteſtatione interpoſita ad Officium Palatinale citari poterit, convictus complicitatis, eidem pœnæ ſubjacebit, cui proſcriptus ipſe ſubjectus fuit. Atque hic proceſſus contra poſſeſſionatos ſervabitur: Si impoſſeſſionatus Jure victus fuerit, ſiquidem fidejuſſor intervenit, poſſeſſionatusq; is ſit, in eum executio modo ſupraſcripto extendetur: Si neque reus neque fidejuſſor poſſeſſionati ſint, ad ſummum intra duas ſeptimanas, aut judicatum ſolvere debebunt, aut fidejuſſores poſſeſſionatos ſtatuere de ſatisfaciendo rei judicatæ intra ſex ſeptimanas; quorum ſi neutrum fecerint, ad Officium Palatinale ad proſcribendum citari poterunt; ac ſive in termino ſteterint, ſive non, a Palatino proſcribi de-

debebunt; cum proſcripto eodem modo procedi, quemadmodum cum poſſeſſionato ſupra dictum eſt, oportet, ut captus nimirum tamdiu ſedeat, donec parti ſatisfaciat; Receptator etiam ejus, Jure receptionis ejus convictus, eadem pœna condemnetur. Jus Terreſtre Terrarum Pruſſiæ tit. 6. cap. 2. §. 7. 8. 9. 10. & 11. In Criminalibus conventus non tenetur, bannito ad denunciationem aut libellum litem conteſtari. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 10. art. 2. Banniti ſeu proſcripti non poſſunt ullo jure interventionis frui. Reviſ. l. 4. t. 6. art. 8. Emend. l. 4. c. 25. Qui executioni repugnat, neque eandem vult pati, proſcribitur, ejusque bona confiſcuntur. Reviſ. l. 2. t. 23. art. 7. Conſtit. Sigiſmundi Anno 1538. §. 13. Si proſcriptus capiatur in ea Civitate, cujus aditu fuerit interdictum, capitis pœnam incurrit. Sin autem in alia Civitate capiatur, ab eo, qui proſcriptionis ejus auctor fuerat, is ſi eum in Jus protrahere nolit, proſcriptus liberabitur, nec ideo mulctæ luendæ ſit obnoxius. Si proſcriptus ab alio quam interdicti authore in Judicium pertractus fuerit, Judex ab eo mulctam lucratur, & eadem ipſe qua fuerat antea proſcriptionis nota manet illigatus. Emend. l. 5. c. 93. Correct. l. 3. c. 114. Si mulier proſcriptione ſe non eximat, juxta Juris ordinem, neque defenſionem maturet de cæde mariti, vel de conſilio, ope & auxilio in eandem cædem ſubminiſtratis, omnia bona ſua & quicquid ad eam ex hæreditate mariti perventurum ſperabatur, amittit, & hæredes mariti in univerſam hæreditatem ſuccedunt. Emend. l. 5. c. 45. Correct. l. 3. c. 35. Si mulier virum jam antea alterius maleficii vel injuriæ cauſa convictum & proſcriptum accuſaverit, quod perpetrandæ cædis mariti ſui cauſa opem auxiliumque præſtiterit, neceſſitatem reus impoſitam habebit, actrici in Jure reſpondendi. Sin etiam occiſi proximus agnatus & cohæres actionem ipſi propter cædem factam intentare voluerit, atque ille litem ſuſcepturum ſe profiteatur, in quovis propiori, vel viciniori foro experiundi copiam habeat, actor ſimul cum muliere de ſiſtendo ſatisdationem exigere debebit. Emend. l. 5. c. 50. Correct.

12. Bannito agenti in Jure non reſpondetur.

13. Proſcriptus non utitur Jure retractus.

14. Executioni repugnans.

15. Si Proſcriptus capiatur.

16. Si mulier ſe proſcriptione non eximat.

17. Si ob aliam cauſam proſcriptus in alia opis latæ gratia conveniatur.

Correct. l. 3. c. 25. Bannitus non admittitur ad deponendum teſtimonium. Emend. l. 2. c. 50. Correct. l. 2. c. 5. Qui proſcriptionis notam ſubiverint, quique propter patratum maleficium ſententiam capitalem paſſi fuerint, eorum bona nemini obnoxia ſunto, ſed ad hæredes eorum devolvantur. Emend. l. 5. c. 101. Correct. l. 4. c. 48. de bannitione Judicii, vid. Judicium.

18. Proſcriptorum hæreditas.

BELLUM.

1. De ſervitiis vaſallorum in expeditionibus bellicis.

IS qui allodium, vel 10. manſos emerit, debet ratione ejus allodii, cum armatura, quæ Plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis & uno equo, ad arma talia competente, domui noſtræ ad tale obſequium eſſe aſtrictus, quale inferius plenius deſcribetur, addentes, ut nullus eorum, qui nunc a Domo noſtra hæreditati eſſe noſcuntur, hæreditatem aliquam poſſit emere, præter unam. Statuimus ſiquidem, ut, qui 40. manſos vel amplius a Domo noſtra emerit, is cum plenis armis & dextrario operto, & armis talibus competente, & aliis duobus ad minus equitet. Qui vero pauciores manſos habuerit, cum Plata & aliis levioribus armis, & uno equo, ad arma talia competente, debet cum Fratribus Noſtris in expeditionem, quoties ab eis requiſitum fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes terræ Culmenſis turbatores. Cum vero præfati Pomezani in terra Culmenſi, præſtante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives prædicti ab omnibus expeditionibus ſunt exempti; ad defenſionem tamen terræ, videlicet usque ad Wiſſam, Ozzam & Driwanzam cum Fratribus procedere tenebuntur, ut prædictum eſt, contra terræ quoslibet invaſores. Vid. Privilegium Culmenſe §. 6 Reviſ. l. 1. t. 4. art. 2.

Legatio D. Sigiſmundi Regis ad Ordines Terrarum Pruſſiæ, qua perſpicuum eſt, eosdem Ordines, licet unum ſint cum Regno corpus, diverſa tamen habere Jura, & ad auxilia contra quosvis hoſtium impetus ferenda, non

 eſſe

esse astrictos; Regiam quoque Majestatem Juribus Terrarum Prussiæ, nihil detractum cupere. Anno 1542.

SAlute dicta, & Gratia Regia, in hanc sententiam Orator noster verba faciet. Deliberatum erat Sacræ Regiæ Majestati, quandoquidem non sine gravi animi sui molestia, toties id frustra egit, non amplius instare atque urgere, ut pro Officio suo Do. Vestræ Terrarum harum Prussiæ rationibus consulerent, quas impediri per nonnullos intelligebat. Nam neque personæ dignitatisque suæ id esse putavit incassum ea tentari, quæ tot missis nunciis, tot tam accuratis rationibus, & modo non obtestationibus obtineri hactenus non potuerunt. Cum tamen non suæ privatæ utilitati, sed Reipublicæ Terrarum istarum commodo, periculosissimis temporibus his, pro boni Regis verique Patriæ Parentis officio, prospectum voluerit, facile conjicere possunt Do. Vestræ, quandoquidem tot legationibus nihil aliud postulatum est per S. Majestatem Regiam a Dom. Vestris, quam ut suam ipsorum & charissimorum pignorum, conjugumque suarum salutis curam susciperent, ut fortunas suas salvas vellent, ut tuendæ & defendendæ Patriæ suæ rationem aliquam inirent, quo ferendum illi animo fuerit, nihil se tantopere instando atque urgendo proficere potuisse; poterat certe offensus animus eorum curam abjicere, quos ipsos sui cura priores abjecisse, suæque postulationis & paternæ admonitionis tam exiguam habuisse rationem videbat. Sed quo paterno erga suos animo, quaque est senili prudentia, etiamsi erratum ab his graviter videbat, quos liberorum loco charos habet, non ideo tamen suum ab illis animum prorsus alienandum, neque curam eorum posthabendam existimavit; Me ad Dom. Vestras misit, ut, qui oculatus fui testis eorum, quæ proximo superiore autumno ad Budam gesta sunt, qui modo non ipse interfui miserandæ cladi illi, quam a Turcis eo tempore Respubl. Christiana majorem accepit, quam ut fando explicari queat, verbis Majestatis ejus Do. Vestras admonerem, ut animo secum diligenter reputarent, quantum in periculum non modo Ungaria & Germania, verum etiam inclitum

Polo

Poloniæ Regnum & Terræ iſtæ Pruſſiæ univerſæ ex hac tanta Chriſtiani exercitus ſtrage ſint adductæ. Si fuit aliquando, nunc hora eſt maxime, nos de ſomno ſurgere: Appropinquavit enim ille, qui tanquam leo circumiens quærit, quem devoret. Nullum ſibi quidem indictum a quoquam, & denunciatum bellum habet S. Majeſtas Regia, quæ experientia magiſtra didicit, nihil eſſe pace utilius, cujus nomen dulce, res eſt ipſa cumprimis ſalutaris. Semper itaque Majeſtas ejus a turbulentis conſiliis abhorruit, neque irritandum atque armis laceſſendum quenquam putavit, etiamſi laceſſita, neq; animum, neque vires ſibi deeſſe oſtendit, Chriſto conatus ejus adjuvante, ad vim cujusvis propulſandam, ne nunc quidem alio eſt animo, quin potius in veteri more inſtitutoque ſuo perſeverare ſtatuit; Sed ea videt eſſe tempora, quibus majora, quam unquam antea Regno ditionibusque Majeſtatis ejus impendent pericula. Quare provocare Ipſa neminem decrevit: Sed providendum eſſe nihilominus dubiis temporibus id cenſet, ſi quæ nec opinato vis alicunde major exiſtat, quemadmodum ea propelli queat. Intelligit S. Majeſtas Regia, quæ ſua ſit, quæ hoſtium potentia, ſuis ipſa viribus non eſſe fidendum proſpicit, ſed Chriſti ſolius gratiæ & miſericordiæ, qui vult nihilominus, ſi adjuvari a ſe velimus, ut & ipſi manus admoveamus. In hoc itaque ſpe omni & fiducia collocata, non in curribus, non in equis, ſed in ſolo nomine Domini Noſtri Jeſu Chriſti, perſvadet ſibi S. Majeſtas Regia, ſi ſuorum omnium vires conjunctas habeat, etiamſi nulla adſint externa auxilia, poſſe ſe tamen, Chriſto Duce, quamlibet magnam hoſtium vim propulſare; ſed ſi ſolius Regni copiis id fieri poſſe credat, metuit, ne tentare Dominum videatur: Quam ob rem in hoc ſtudium toto pectore incumbit, ut non modo Regni, verum etiam omnium terrarum ditionumque ſuarum vires, contra vim aliquam majorem, conjunctas habere queat. A qua ratione cum non abhorrere videatur, Magnus Ducatus Lithuaniæ, qui tamen ad Regnum nequaquam pertinet, quanto magis æquum eſt, eandem ad rem ſuas Do. Veſtras voluntates inclinare, quæ etiamſi

Jura habeant diverſa, idem tamen certe cum Regno corpus ſunt. Nihil eſt neceſſe repetere eandem, quæ antea quoque dicta Do. Veſtris, & quæ ipſæ pro ſua prudentia facile proſpiciunt, quam facile ſit diſperſos vincere, quam difficile in unum omnes congregatos. Si, quod Deus omen avertat, aliquid de Regno actum eſſet, quæ ſpes reliqua Terris his eſſe poſſit? Hoc itaque providendum eſt omni ratione, ut totum Regni corpus, ſi quæ vis major ſit, ei ſe opponat, adjunctis etiam eorum auxiliis, qui etſi ad Regni corpus non ſpectant, eidem tamen Domino ſubſunt. Nihil eſt, quod hic legum & patriarum Conſtitutionum fiat mentio, quæ, cum ad utilitatem Reipubl. latæ ſint, ad interitum ejus uti velle rationis non eſt. Non hoc poſtulat S. Majeſtas Regia, ut quemvis hoſtium impetum ſuas Do. Veſtræ cum Regno vires conjungant; nihil illa de Juribus Terræ hujus detractum cupit: Sed ſi uſus veniat, quod tamen prohibere divina miſericordia dignetur, ut potentior aliquis hoſtis ingruat, tum vero poſtulat S. Majeſtas Regia, ut tanquam ad commune incendium reſtingvendum, communibus omnium viribus ſuccurratur, ne ſi de legum literis diſputare, quam armis libertatem noſtram tueri maluerimus, non modo Jura noſtra nobis eripiantur, ſed nos etiam ipſi una, & conjuges liberiq; noſtri, partim vita fortuniſque omnibus evertamur, partim in duram ſervitutem captivi ducamur, quæ omnia gratia ſua & miſericordia procul a nobis Deus avertere dignetur. Admoneat Dom. Veſtras infelicis Ungariæ caſus, quæ ſi conjunctis omnium viribus hoſtili potentiæ reſtitiſſet, nondum fortaſſis ad hanc calamitatem perveniſſet, quam ſine lachrumis nemo commemorare poteſt. Hoc unum ſecum reputent Dom. Veſtræ, quæ fides Regi & Domino debeatur, quam id indecorum, quam parum honeſtum nobis futurum eſſet, quam a Nobilitate virtuteque noſtra prorſus alienum, Regem & Dominum noſtrum, de nobis bene merentem, de Regno, deque fortunis ſuis omnibus dimicantem deſerere, neque ei periclitanti omni ope noſtra adeſſe, non eſt quod Dom. Veſtræ in id tempus conſultationem hac de re rejiciant, quo armis

armis potius, quam conſilio opus futurum eſſet. Tempori providendum eſt, ſi & Regem noſtrum & nos ipſos ſalvos eſſe volumus. Nam & hæc ipſa æſtas, quæ inſtat, quid allatura ſit, quis eſt qui certo ſcire queat? Non modo Sereniſſ. Regi, ſed & Fratri ejus Imperatoriæ Majeſtati, graviter his temporibus fortuna eſt adverſata, quæ non minorem, quam ipſe Sereniſſimus Noſter Rex cladem accepiſſe certo nunciatur, qua ex re dubium non eſt, quin creverint animi communi Chriſtiani nominis hoſti. Omnia itaque formidat S. Majeſtas Regia, ac tempori proſpiciendum ſuis eſſe putat. Quapropter in his ipſis comitiis conſtituant jam tandem Dom. Veſtræ, quibus copiis adeſſe Regno poſſint, ſi quis hoſtium fiat validior impetus: Ac, ne deſint bellorum nervi, certam etiam pecuniam contribuendam decernant, qua conduci miles queat, ſi qua id neceſſitas poſtulet. Hæ ſunt, de quibus agere me cum Dom. Veſtris S. Majeſtas Regia miſit, quæ cum ejus generis ſint, ut ad ſalutem earum tuendam, ad fortunas conſervandas pertineant, etiam atque etiam pro paterno animo ſuo Dom. Veſtras hortatur, S. Majeſtas Regia, ne usque adeo Reipubl. ſuæ commodorum, neve ſui ipſius & liberorum conjugumque ſuarum ſalutis obliviſci velint, ut ſalubris his monitis S. Majeſtas R. obtemperandum non putent, meminerit potius, quid Principi ſuo, quid Patriæ ſuæ debeant, atque ad illius utilitatem conſilia ſua omnia dirigant. Quoniam vero allatæ ſunt non pridem literæ ad S. Majeſtatem Regiam a Sereniſſima Dna. Maria Hungariæ Regina, quibus poſtulat ut ratio inveniatur, qua per Sereniſſimum Dom. Daniæ Regem hominibus ejus ultro citroque tuto navigare liceat, quod niſi curatum ſit, ſibi neceſſe fore, ut aliorum Principum, ita noſtris quoque ſubditis navigationem interdicere. Harum literarum exemplum ad me miſſum Do. Veſtris profero, ut poſteaquam legerint, quid ea de re conſilii capiendum ſit, S. Majeſtati Regiæ ſignificent, quo commodis harum terrarum proſpiciatur, ut libera omnibus & ſecura ſit navigatio &c.

Samuel, Epiſcopus Plocenſ. & Vice-Cancell. ſſt.

Hoc

2. Casimiri R. dispositio, qualiter Vasalli in expeditione bellica se debeant gerere.

Hoc pro Nobis Successoribusq; reservamus, quod quilibet dignitarius & terrigena Terrarum Prussiæ ad bellicam expeditionem, quotiescunque necessitas exoptaverit, illam per Nos & Successores Nostros indici, in armis & equis decentibus, quilibet juxta continentiam Privilegii sui tenorem; alius qui careret Privilegio, secundum facultatem bonorum suorum servire erit & obligatus & obstrictus, prout & alii incolæ Regni Nostri ad hoc ipsum obligantur servitium. Privileg. D. Casimiri Regis ex Castro Marienburgensi feria sexta proxima post Festum S. Jacobi Apostoli Anno 1476.

3. Incolæ terrar. Prussiæ exempti ab omnibus hospitationibus coactivis, angariis, Podwodis, Targowe &c.

In Privilegio Culmensi omnes ad Jus Culmense addicti, & privilegiati cum suis bonis & facultatibus ab omnibus injustis angariis & coactis hospitationibus, etiam aliis illegitimis exactionibus liberi pronunciati sunt. Ideo nec oneribus Podwodarum, neque aliis Targowe & his similibus præangariis Cives in Civitatibus, tum quibuscunque laboribus rusticis vulgo Szarwarki dictis angariari vel opprimi debent. Ex Constit. Sigismundi III. Anno 1537. Revis. l. 1. t. 4. art. 1.

BENHAZA.

1. Benhazæ nullibi sunt tolerandæ.

UT opifices Civitatibus, ita & Civitates cum illis crescant, antiquitus; ordinatum est ut in pagis & suburbiis sub arcibus sitis, vel alioquin in fundo Castrensi, nullus opifex, alias Benhaza tolerari debeat. Si vero sit unus ex Nobilibus, qui aliquo magistro opifice, vel ejus Sodalitio indigeat, licitum illi sit, talem ex Civitatibus ad se postulare. Sin vero quis in fundo Castrensi, vel alias in provincia opificium suum exercere velit, id a Contuberniis hujusce opificii in Civitate contigua Contubernium solito modo postulare debet, & virtute hujus opificii legibus subjacere. Revis. l. 1. t. 7. art. 1.

BIGAMIA.

1. Pœna bigamiæ.

QUi, cum uxorem haberet, aliam insuper illa vivente in matrimonium duxerit, capite mulctator. Emend. l. 5. c. 56. Revis. l. 5. p. 2. t. 8. art. 5.

BOM-

BOMBARDA. Vid. ſupra Arma.

BRODNICIUM.

IN Terra Michalovienſi ſeptimana una ſemper poſt Culmenſia Judicia, & alternatim Brodnicii & Neofori Judicia Terreſtria ſunt celebranda. Jus Terreſtr. t. 5. §. 23.

1. Quando Judicia Terreſtria celebrantur.

BRAXATIO.

NUllus Capitaneus, Tenutarius vel Adminiſtrator bonorum Regalium in terris Pruſſiæ cereviſiam braxare debet, ſolummodo ad menſæ ſuæ & villarum Regiarum neceſſitatem. Propinare vero & in tabernas diſtribuere nullus præmemoratorum præſumat, verum uſus tabernarum iſte & propinatio perpetuis temporibus penes Civitates permanere, neque illa ullo prohibitorio, interdicto, vel alio quocunque modo, nullis coactis gravaminibus impediri debet. Cauponarii & ruſtici in pagis a braxatione cereviſiæ penitus abſtineant, idcirco etiam nullæ domus braxatoriæ in pagis exiſtere debent, niſi qui antiquitus vigore terreſtris ordinationis ad ejusmodi uſum braxatorium prætenſum Jus habent, quod tantum ad neceſſitatem ſuæ tabernæ, & non cum tonnis mediaſtinis, vel integris extradatur cereviſia, intelligendum eſt: eo quoque modo, ut hic ille cum Civitatibus adjacentibus, ſecundum illorum ordinem, quo ubique utuntur, in eadem braxatoria Jura componat. Quod poſt præmoratum tempus obtentum eſt, per hoc nullum præjudicium Jurium Civitatum redundare debet. Vini utique cremati braxatio & propinatio Capitaneis & Adminiſtratoribus bonorum Regalium, ſimili modo interdicta & prohibita ſit. Nobilibus vero, vigore prædictæ ordinationis, prout hactenus, ita & inpoſterum liberum ſit in proprias hæreditarias tabernas cereviſias braxandi, ex proprio illorum germine, & ex eo, quod cenſus nomine & loco a ſubditis ſuis percipiunt, taxatio vero

1 Solis Civitatib9 braxatio & propinatio eſt conceſſa.

2. Cremati braxatio & propinatio.

3. Taxatio cereviſiæ.

ſeu æſtimatio cereviſiæ in Civitatibus a Senatu Civitatis, in provinciis vero a Conſiliariis Terreſtribus, in Conventibus ordinariis fieri debet. Ex Conſtit. Sigiſmundi III. Anno 1542. Reviſ. l. 1. t. 6.

BURGGRABIUS.

1. Quando Scabino Burggrabio ſententiam ad invenire tenean tur.

2. Quomodo Judex inique judicans coram Burggrabio conveniatur.

NEque Burggrabio, neque Prætori ullus Scabinorum extra Judicium bannitum ſententiam adinvenire aut ferre tenetur, niſi in caſibus recentis facti. Correct. l. 2. c. 10. Si Prætor quempiam in actione proſequenda impediverit, vel Jus non adminiſtraverit, ſiquidem hoc per injuriam admittat, ac eam ob rem coram eo, qui vices Principis gerit, teſtibus præſentibus conveniatur, oportet, ut Conventus itidem teſtium adminiculo Judicium, quo minus illi fraudi ſit, evadat. Sin autem in Jus Civile vocetur fortius dicemus, ut Judicii teſtimonio convinci, quam aliis teſtibus liberari poſſit. Sin autem is, qui paſſus eſt injuriam teſtibus renunciet ſuis & religioni Prætoris, quatenus ſibi conſcius ſit, cauſam committat, Prætoris religioni ſtandum erit, ut per Jusjurandum ejus transactum videatur. Cum Prætor hac de cauſa coram Burggrabio in Jus vocatur, incontinenti reſpondeto, ſic ut ibi rite Jus conſtitutum ſit. Præſentem enim ipſummet oportet eſſe, niſi legitimum cauſetur impedimentum, quod e veſtigio probandum eſt. Si non probet, ſed per injuriam recuſet, neque Juri parere velit, ei qui vices Principis ſuſtinet, ob injuriam in eum commiſſam, Prætor in mulctam 10. librarum æris, quæ 13. marcas & 20. ſolidos monetæ Prutenicæ adæquant, damnatus eſto, & in ſolutionem debiti, cujus cauſa Jus denegaverat actori condemnetur. Quam diu debitum non exegerit, nec ipſemet ſolverit, nec proximo Judicii die actionem a ſe propulerit, interim illi Jurisdictionem in quempiam exercere fas non erit, priusquam ea ſe cauſa liberaverit uti præmiſſum eſt. Sin autem agatur de maleficio, cujus vindicandi cauſa Prætor Jus dicere noluerit, utputa de homicidio, furto, ſacrilegio, latrocinio, incendio, rapina vel

vel aliis ejus generis facinoribus quæ capitalia ſunt, eandem pœnam Judex ſuſtinebit, quam accuſatus perferre debuiſſet; neque hoc caſu damni æſtimatione vel mulcta effugere poterit, quatenus in ejusmodi cauſa neglecti Officii Juris ordine convincatur &c. Emend. l. 2. c. 16. Correct. l. 2. c. 43. Nemo alium impediat aut obtundat in loco Judicii, clamando, curſitando, convitium vel aliud quidpiam illiberaliter aut impudenter agendo, quod cum actione ejus damno vel præjudicio ſit conjunctum. Si quis ſecus maligno ſtudio fecerit, ob eamque rem Judicis vel Scabinorum duorum teſtimonio convictus ſit, injuriam læſo, mulctam Judici luat. Si præſente Burggrabio deliquerit, trium librarum, ſi præſente Prætore, octo ſolidorum mulcta eſto. Ex quacunque cauſa Actor damni vel injuriæ æſtimationem adjudicatam obtinuerit, ex eadem etiam Prætor ſuam mulctam recte vindicabit. Emend. l. 2. c. 17. Correct. l. 2. c. 44. Mulcta & Wergeldum Burggrabii intra ſex ſeptimanas exſolvi debet. Correct. l. 2. c. 24. Qui Principis vicem gerit, & cæteri Magiſtratus in cauſis ex malo proficiſcentibus, mulctam nullam exigunto, priusquam mulctæ modus Judiciali cognitione definiatur. Si quis autem in Judicio conſtituto ſua ſponte ſibi cujusvis facti mulctam indixerit, eam ſufferat, quatenus ejus facultates patiantur. Emend. l. 2. c. 20. Correct. l. 2. c. 33.

3. Si aliquis alium in Iudicio præſente Burggrabio turbet obtundet aut injuriis afficiat.

4. Quo tempore Burggrabio ſit exſolvenda.

5 Burggrabio ultra modum mulctæ nil exigito.

CADUCA.

SI hæreditas vacat, ſic ut intra diem annuam nemo petat vel adeat, ea ad poteſtatem Regiam devolvitur. Emend. l. 3. c. 49. Correct. l. 4. c. 55. Reviſ. l. 3. t. 9. art. 18. Privil. Incorporationis terrar. Pruſſiæ D. Caſimiri Ao. 1454. de naufragio.

1. Caduca ad Regem pertinent.

CÆDES. Vid. Homicidium.

CALUMNIA.

1. Juramentum Calumniæ. FActa litis conteſtatione & Judiciali cognitione ad conteſtatam litem acceptata, tunc Juramentum calumniæ ubi ab una vel altera parte petitum eſt, de Jure adjudicari, & in eodem vel proxime ſequenti Judicio ſequentem in modum jurari debet: Ego N. N. juro me credere, nec aliter ſcire vel intelligere, veram, bonam, juſtam & æquam cauſam habere, nullam etiam malitioſam aut periculoſam dilationem vel propoſitionem deſiderare, ſive fruſtraneam remiſſionem, probationemque attentare vel quærere velle; & quoties in Jure interrogatus fuero, veritatem non celare, nec falſam probationem uſurpare volo; ut etiam ob cauſam nemini, niſi Jus admiſerit, quidquam dederim, vel repromiſerim, aut in futurum dare, donare, vel ſingularia pacta alicui lucro ſimilia, ratione hujus cauſæ obtinendæ, inire velim; omnia fideliter & minus periculoſe, ut me Deus adjuvet, & ſanctum ipſius verbum. Quando principales perſonæ in loco præſentes ſunt, tnnc ipſimet in perſona præſtare debent; Si vero illorum unus vel plures abſentes fuerint, tunc illorum Mandatarii virtute commiſſi ſibi mandati jusjurandum illud, in eorum propriam & Principalium ſuorum animam ad jurandum admitti debent. Actor, a quo illud Juramentum calumniæ exigitur, jurare tenetur, ſin minus fecerit, tunc in amiſſione ſuæ cauſæ & actionis condemnari debet, acſi intentionem confeſſus & convictus fuerit. Quod ſi etiam evenerit, ut Advocatus ex propoſito & Parti adverſæ in præjudicium & faſtidium malam & injuſtam cauſam defendendo huic inſervire præſumpſerit, tunc in cognitione Judicii ad juſtam Partis inſtantiam perſiſtere debet, nec non pro qualitate productæ ſuſpicionis illi Juramentum calumniæ imponendum ſit, hoc modo: Quod in conſcientia ſua, cauſam in qua patrocinatus eſt, pro ſua intelligentia, tanquam directam & juſtam æſtimaverit. Quod Jusjurandum etiam in propria perſona in Judicio jurare, vel a cauſa iſta deſiſtere tenebitur. Reviſ. l. 2. t. 12. Plura vid. Convitium. Injuria.

CAME-

CAMERA MERCATORIALIS,

Vid. Mercator,

CAPITANEUS,

PAlatini & Capitanei citati, tam in Judicio Terreſtri, quam Conventuum publicorum, reſpondere ſint obligati: exceptis actionibus ſuper bonis Noſtris Regalibus emergentibus. Capitanei autem juxta continentiam Privilegii terrarum Pruſſiæ, ſint indigenæ poſſeſſionati, ratione quarum poſſeſſionum, ſi bona terreſtria fuerint, Judicio Terreſtri ſint ſubjecti. Vid. Conſtit. D. Sigiſmundi ab Anno 1538. §. 5. Reviſ. l. 2. t. 7. art. 4. In executione ſententiarum adjungant ſibi Palatini, nullo alio mandato excepto, Capitaneos, aut etiam ſi neceſſitas exegerit, omnibus & ſingulis Vaſallis Noſtris, ſeu Nobilibus illius Palatinatus, quod ad aſſiſtendum illi ſub Jurisjurandi debito, & amiſſione Feudorum obligatos eſſe decernimus. Si vero majori potentia ſit opus, negotium ad Nos referri volumus, ut opportunis rationis rebus provideamus. §. 11. l. c. Statuimus præterea, ut nullus Capitaneus, Nobilis, Civis aut quivis alius, cujuscunque conditionis exiſtat, perſonis, caſtris, domibus aut poſſeſſionibus alicujus ullam violentiam inferre, incurſiones facere, in publicis ſtratis inſidias ponere præſumat, ſuper his convictus, juxta antiquum Plebiscitum Terræ Culmenſis capitali pœna puniatur.* §. 14. l.c. Non Palatini, Capitanei aut Nobiles alter in alterius fundo, absq; voluntate Domini fundi, venari, nec in ſylvis feras domare & cicurare debet, quod Klupffen vocatur, ſub amiſſione rerum, equorum & curruum. Et item ut Palatini & Capitanei, quisque in ſuo Palatinatu & Capitaneatu diligenter fines terrarum obſervet, ne prædones & graſſatores ingrediendo & egrediendo impune graſſentur. §. 22. & 24. l.c. Reviſ. l. 1. t. 2. art. 6. Nullus Capitaneus, Tenutarius vel Adminiſtrator bonorum Regalium in terris Pruſſiæ cereviſiam braxare debet, ſolummodo ad menſæ ſuæ & villarum Regiarum neceſſitatem.

1. Palatinorum forum, ſint poſſeſſionati & Indigenæ ut & Capitanei.

2. Palatinorum executio cum adjunctione Capitaneorum.

3. Capitanei coercere debent omnes violentias, invaſiones & inſidias in ſtratis publicis.

4. Palatinis & Capitaneis in alterius territorio venatio interdicitur, eisque eſt injunctum ſui Palatinatus fines obſervare ne prædones graſſentur

5. Capitaneis

propinatio interdicitur.

Propinare vero & in tabernas distribuere nullus præmemoratorum præsumat, verum usus tabernarum iste & propinatio perpetuis temporibus penes Civitates permanere, neque illa ullo prohibitorio, interdicto, vel alio quocunque modo, nullis coactis gravaminibus impediri potest. Vini utique cremati braxatio & propinatio Capitaneis & Administratoribus bonorum Regalium, simili modo prohibita & interdicta sit. Revis. l. 1. t. 6. Ex Constit. Sigismundi III. Anno 1542. Vid. plura Castrum.

CAPTUS MENTE.

Mente captus & furiosus pro commisso facinore tantum civiliter conveniri potest. Emend. l. 2. c. 19. Mente captis non licitum est condere testamenta. Revis. l. 3. t. 8. art. 1.

CAPTURA. Vid. Arrestum.

CAPUT.

1. Caput vulneratum.

Qui in summa capitis parte vulneratur, punctim vel cæsim, vel teli ictu quo craneum lædatur, sic ut intra cutem & calvariam vulnus descendat, & satis alte inflictum appareat, vulnus hujus generis atrox censetur & 12. marcis æstimatur. Cum craneum ictum vel attritum vel perforatum est, ut oculis id appareat, vulneris Jure censetur. Em. l. 5. c. 24. Correct. l. 3. c. 7.

CARCER. Vid. Arrestum.

D. CASIMIRUS REX.

Privilegium Terrarum Prussiæ a D. Casimiro Poloniæ Rege, earum incolis, cum excusso Cruciferorum jugo, im

in ſua eſſent poteſtate, & ſpontaneam deditionem feciſſent, conceſſum.

IN nomine Domini Amen! Ad perpetuam rei memoriam, Nos, Caſimirus Dei Gratia Rex Poloniæ, nec non Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæque, Culmenſis, Kynsbergenſis, Elbingenſis & Pomeraniæ Terrarum Dominus & Hæres: Benignitas Regalis excellentiæ Noſtræ, quam illi propitia inſpirat Divinitas, & naturalis originaliſque præſtat inſtinctus, etſi univerſos, juſtum præſidium noſtrum & tutelam expetentes, in ſinum miſerationis & protectionis ſuſcipit; ad illorum tamen profectus, defenſionem & commoda inclinatur uberius, qui erga Nos & Regnum Noſtrum tam fervido cordis feruntur affectu, ut calamitates oppreſſioneſque ſuas hactenus illis regentium tyrannide multifarie illatus, non per alterius, niſi per Noſtram dextram credant facilius reſcindi, nec cujuſpiam throno, quam Noſtro, a quo priſcis temporibus illicita alienatione exciderant, juſtius poſſe & regi & contineri, non tam ſuperbo & avaro, quam injuſto renunciando imperio; Talium, ſiquidem firma conſtantia fideſque ſincere non ſolum dignis laudum præconiis attolli, verum etiam Regalium meretur & debet beneficiis compenſari. Significamus itaque univerſis tam præſentibus quam futuris, qualiter, etſi Prælatorum Spiritualium & Secularium, Magnificorum, Strenuorum, Nobilium, Militarium & Prudentium, videlicet Terrigenarum, Civium & univerſæ Communitatis Terrarum Pruſſiæ Culmenſis, Kynsbergenſis, Elbingenſis & Pomeraniæ, crebris precibus & legationibus ſuperioribus temporibus fuiſſemus rogati, quatenus Ipſos in eorum Juribus, libertatibus, immunitatibus & Privilegiis, & ſignanter in Unione & Liga, per Ipſos rite & ſincere inita & condita, per Magiſtratumque & Ordinem Pruſſiæ admiſſa, ad cujus enervationem & violationem Magiſter & Ordo variis viis, coloribus & violentiis hactenus uſus eſt, in quorum firmitate vel collapſu fœdus pacis perpetuæ, cum Magiſtro & Ordine Cruciferorum Sanctæ Mariæ de Pruſſia, per Germanum Noſtrum

Privilegium incorporationis.

Divæ

Divæ memoriæ Sereniſſimum Principem Dominum Wladiſ-laum, Poloniæ & Hungariæ Regem firmatum, ſubſiſtentia vel dependet ruina, & quod præfatus Magiſter & Ordo, Liga & Unione eorum demolita, dirumpere, novaque bella Nobis & Regno Noſtro inferre deſtinabant, Ipſosque Militares & Cives injuſta ſecum gerere bella impellebant, manutenere & defenſare dignaremur: Aſſerentes, ſe jugum oppreſſionum, calamitatum & gravaminum, hactenus a Magiſtro & Ordine cervicibus eorum violenta tyrannide innexum, & præfatæ Unionis & Ligæ rupturam nullatenus, niſi proviſio Noſtra, qui Ordinis illius fundator, dotator & Patronus ſumus, celeriter intervenerit, toleraturos. Nos tamen nullum eorum calamitati præſtandum cenſuimus ſuffragium, ſed Parti utriq; reconciliationi perſvaſimus eſſe inſiſtendum, ne alere oriens incendium videremur. Verum cum temporis proceſſu differentia partium adeo creſcendo invaleſceret, ac Prælati Spirituales & Seculares, Militares, Terrigenæ & Cives Terrarum prædictarum, ſpe extrema deſtituti, & injuriarum magnitudine preſſi, violentis Dominis, Jura & Privilegia atque immunitates eorum pro lubitu frangentibus, nullatenus ſibi de cætero parendum duxerunt, ſed legibus Divinis & humanis innixi, quæ injuſtis Dominis, ſcelus & nefas agentibus, nullatenus parendum decernant: Obedientia & ſubjectione Magiſtro & Ordini ſubtracta, Nos per Magnificos & Spectabiles Milites Prudentesque Viros, Johannem de Bayſen, Auguſtinum de Schewe, Gabrielem de Bayſen, Nicolaum de Wolkowo, Judicem Dirſchovienſem, Laurentium Czeitz Culmen. Ruthigerum de Bircken Thorunen. Laurentium Pilgrim Elbingen. PræConſules, Johannem Call Brunſparienſem, Gregorium Schwach Crolowgroden. Nicolaum Rodeman de Knipow, Wilhelmum Jordan, Militem, & Johannem Meidburg Gedanenſes Conſules, ambaſiatores & nuncios ſuos cum pleno mandato & legatione ad Nos transmiſſos novis precibus & legationibus ſollicitarent, quatenus non jam tantum eorum defenſioni, quantum gubernationi & regimini inſiſtere, deditionemque eorum, ſubjectionem, fidelitatem &

& perpetuam obedientiam, quam Nobis suo & omnium Prælatorum Spiritualium & Secularium, Militarium, Terrigenarum, Civium & Incolarum Universitatis totius terrarum prædictarum nominibus obtulerunt, suscipere, velut legitimus, justus & verus Dominus & Hæres Terrarum prædictarum, ac Terras præfatas ad naturam & sortem suam redeuntes, Regno Poloniæ, a cujus corpore nova & recenti memoria, contra Jus fasque sequestratæ fuerant, incorporare, reunire, appropriare atque consociare, & consolidare dignaremur; Alterius Principatum & deditionem, si regimen, si imperium, non tam per eos Nobis delatum, quam redditum, abjici contingeret, quæsituri. Nos superiora cogitatione & animo revolventes tempora, quibus nonnullæ ex Terris prædictis per Reges & Principes Poloniæ Jure legitimo & Hæreditario possessæ, tandem Prædecessori Nostro Wladislao Regi Poloniæ, bello cum finitimis & infidelibus occupato, vi & armis per Magistrum & Ordinem Prussiæ abstractæ, nunquam Juris & proprietatis Regni Nostri Poloniæ esse desiderant; Quemadmodum aliquot Sedis Apostolicæ Delegatorum, Terras ipsas Regno Poloniæ adjudicantium, definitivæ sententiæ infallibili concludunt argumento: Revolventes insuper, Magistrum & Ordinem Prussiæ a Prædecessoribus quondam Nostris Poloniæ Principibus & Dominis ad impugnationem infidelium accersitum, institutum & dotatum, magis fidelium & præsertim eorum Principum, quorum beneficio instituti dotatique erant, quam barbarorum & infidelium impugnationi, contra quos se indefesse militaturos, patentibus literis adstrinxerant, vacavisse, Terrasque eorum usurpasse; Nec juxta professionem religionis suæ contra infideles Tartaros aut Turcos, Catholica Regna & Dominia infestantes, quamvis eorum crebro expetitum fuisset auxilium, militasse, sed & insuper Poloniæ cum Tartaris aliisque infidelibus bella gerentes, a tergo invasos a gerendo bello in præsens & posterum cum infidelibus avertisse, & suspicionem belli ab illis imminentis veritos, potentiis distractis & contra illorum insidias relictis, vacare infidelium impugnationi nullatenus,

sicut

ſicut expediebat Chriſtianæ fidei, potuiſſe. Quam inſuper fragili & fluxa fide erga Clariſſimum Genitorem Noſtrum Dominum Wladislaum Poloniæ Regem fuerint, quater per ipſos rapta violataque fœdera, totiesque Regno Poloniæ per eos illata arma, quibus Regnum Poloniæ in ſuam redigere ditionem deſtinaverant, niſi cladibus multiplicibus obruti domitique fuiſſent. Nec unquam illis voluntatem Nos & Regnum Poloniæ laceſſendi, ſed facultatem defuiſſe, petita per illos a Carolo Baſilien. & Sede Apoſtolica, de rumpendo fœdere ultimo cum Regno Noſtro ſancito, licentia demonſtrant. Silentio tegere non poſſumus injuriam Magiſtri & Ordinis Pruſſiæ in exigenda a mercatoribus ſubditisque Noſtris Dacia **Funthe-Zoll**, quæ, licet ex fœdere exigi a Noſtris transmaritimisque mercatoribus non debebat, ſi Pruſſiæ mercatores ab illa ſolvi quoquo modo contigiſſet. Continuata tamen fuit pluribus annis hujusmodi in Noſtris transmaritimisque mercatoribus exactio, Pruſſiæ mercatoribus illius obtinentibus in notabili parte relaxationem. Portiones & ſortes terrarum Regni Noſtri Poloniæ & Ducatus Magni Lithuaniæ, priſcis temporibus per Magiſtrum & Ordinem occupatas, non ſolum Nobis, Regno Poloniæ, & Ducatui Magno Lithuaniæ juxta fœderis ordinationem, Magiſter & Ordo Pruſſiæ non reſtituit, ſed inſuper plura & ampliora occupavit. Accedit triſtis horrendæque Tyrannidis memoria, Civium de Choſczno, qui in præterito bello in fidem Patris Noſtri conceſſerant, ſæva clades & trucidatio, quorum a ſe defectionem nedum ferro aut mucrone, ſed nec aliquo levi verbo aut memoria ullo unquam tempore ſe Juramento corporali & literis repromiſerunt, per fœdus ultimo cum illis ictum, & quod ſolo hujusmodi execrando ſcelere publice violarunt, mulctaturos. Quo non contenti, Mercatorem Virum, Moſzier, ex eo, quod navigiis per flumen Wisla in Cracoviam merces devexerat, capitali damnaverunt ſententia, ne memorabilis ſui facti exemplum cæteros in ſequelam ſimilem traheret, ſed potius ſæva mulctatio quoslibet deterrendo profectum Regni Noſtri aboleret. His itaque & pluribus

ribus aliis evidentibus legitimisque reſpectibus perſvaſi, admoniti atque inducti, communicato cum Prælatis, Principibus, Baronibus, cæterisque Regnorum & Dominiorum Noſtrorum conſilio, ac de eorum expreſſa voluntate, approbatione, gratificatione & conſenſu, ne Divinæ voluntati, quæ hæreditatem Noſtram occupatione illicita ſolvendam, Nobisque reddendam pia miſeratione cenſuit, videamur reſiſtere, & calamitoſis afflictisque ſubditis Noſtris opem Noſtram implorantibus deeſſe, veritique ne Dominia, ſortes & terras & hæreditates Noſtras alius illicitus occupator Tyrannusque, ex quo Nobis hoſtilitas major conſurgeret, invadat, ad honorem omnipotentis Dei, ejusque Genitricis Virginis Mariæ, S. Adalberti Martyris, S. Stanislai Protomartyris Poloniæ ac totius Jerarchiæ cœleſtis, præfatorum Prælatorum Spiritualium & Secularium, Militarium, Civium, Terrigenarum & omnium Incolarum Terrarum Pruſſiæ, Culmenſis, Kynsbergen. Elbingen. & Pomeraniæ, in terra marique ſitarum, benevolam & ſpontaneam deditionem, regimen, tutelam, gubernationem, ſubjectionem, obedientiam, accepimus, aſſumpſimus, tenoreque præſentium, non per errorem aut improvide, ſed de certa Noſtra ſcientia & voluntate, in Dei nomine aſſumimus & acceptamus, Terrasque & Dominia prædicta Regno Poloniæ reintegramus, reunimus, inviſceramus & incorporamus, & ad uſum, participationem omnium bonorum, Jurium & libertatum & Prærogativarum, quibus Prælati, Barones & Nobiles Regni Poloniæ, hactenus potiti ſunt. Et ſignanter ad futurorum Regum Poloniæ, quotiescunque ſuper Electione & Coronatione illorum fieri deliberationem contingat, ad Electionem & Coronationem admittimus, annectimus & includimus: Promittentes pro Nobis, Hæredibus & Succeſſoribus Noſtris, ac univerſo Regno Poloniæ, quod prædictas Terras & Dominia, atque Prælatos Spirituales & Seculares, Barones, Militares, Nobiles, Cives, Oppidanos & cujuscunque conditionis, ſtatus & præeminentiæ homines exiſtant, hactenus in illis commorantes & inpoſterum commoraturos, favore, gratia,

 bene-

benevolentia, & affectione Regali prosequemur, & contra quascunque adversitates, impugnationes, quorumcunque hominum, illis præstabimus, velut fidelibus & subditis Nostris, Regalem assistentiam & defensam. Nec illos aut Terras prædictas a corpore & integritate Regni Nostri Poloniæ alienari, sequestrari, aut scindi patiemur. Promittentes insuper pro Nobis, Hæredibus & Successoribus Nostris, quod præfatos Prælatos, Spirituales & Seculares, ac Sacras ædes ac Ecclesias, Barones, Nobiles, & Cives atque singulos Incolas Terrarum Nostrarum prædictarum Prussiæ, in juribus, libertatibus, literis, Privilegiis, immunitatibus eorum, quæ a Principibus Spiritualibus & Secularibus, Regibus & Dominis Terrarum prædictarum obtinent, conservabimus, fovebimus, defendemus, nec unquam ea violabimus aut prævaricabimur, aut violari aut prævaricari quomodolibet, permittemus. Si autem alicui Civitati, vel privatæ personæ privilegium amissum fuerit, aliud de consilio Consiliariorum Terrarum illarum gratiose dabimus & largiemur, dummodo in hæreditatis & bonorum, quorum a Nobis petetur literalis innovatio, petens fuerit in pacifica, continua & præscriptionem habente, possessione. Ut autem Nostræ liberalitatis, æquitatis & Justitiæ dextram, his subjectionis eorum & Nostræ acceptationis felicibus, dante Domino primitiis, sentiant in universos & quemlibet eorum effusam, & in mutatione Principum, commutatam etiam & sublatam deprehendant oppressionem, Daciam, quæ in vulgari Funthe-Zoll dicitur; Item alia omnia telonea in aquis & terra, nova aut antiqua observantia, in terris duntaxat prædictis Prussiæ quomodolibet constituta: Item in terra Pomeraniæ exactionem sive Daciam, quæ Porcus, alias Narzasz, veteri institutione Ducum Poloniæ vocabatur, Regia Munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac solutionem illarum perpetuis temporibus resolvimus, dimittimus & relaxamus, nullo unquam tempore per Nos & Successores Nostros Poloniæ Reges, ex quacunque causa aut occasione instituendam aut imponendam. Item licet Magister & Ordo tempore occupationis terra-

terrarum prædictarum omnia bona & merces, quarumcunq; materiarum, divina permissione naufragium in mari passorum, velut propria ex naufragio, quasi Juris sui facta occupabant: Nos tamen, qui Rex Catholicus sumus, sortem hujusmodi naturali & Divino Jure, sedisque Apostolicæ decreto damnatam, velut crudelem & injustam execramur, pollicemurque quod res & bona, cujuscunque ponderis & valoris existant, earumque personarum, quæ maris naufragio periclitabuntur, nunquam per Nos aut Officiales Nostros, velut Nostras aut Juris Nostri petemus aut requiremus, sed illas absque diminutione per eos, quorum ante Naufragium fuerant, aut eorum propinquiores, demonstratione evidenti propinquitatem probantes, colligendas, & in usus beneplacitos decernimus convertendas: Contrariæ consvetudini aut Juri, vel potius corruptelæ, pro Nobis & Successoribus Nostris renunciando, nisi forte nullus bonorum hujusmodi extaret justus Hæres & Successor, quoniam in casu illo bona ex naufragio habita, Nostræ volumus potestati subjacere. Item omnes Prælatos, Militares, Nobiles, Cives & Incolas terrarum prædictarum in Jus, conditionem & proprietatem Regni Poloniæ translatos & invisceratos, hac etiam prosequemur Prærogativa, quod dignitates & officia hactenus illic consistentia, & inposterum constituenda: Item Castra & Tenutas Civitatum & locorum in terris prædictis, nulli extraneo aut forensi, sed proprio indigenæ, juxta observantiam aliarum terrarum Regni Nostri, conferemus. Item omnes casus notabiles, dictas terras concernentes, cum communi Consiliariorum Spiritualium & Secularium, Nobilium & Civitatum Majorum Consilio terrarum prædictarum terminabimus, tractabimus & definiemus. Item terras prædictas sub Nostro Regimine & Regni Poloniæ corpore consistentes, in suis antiquis gradibus, limitibus & terminis conservabimus, tuebimur & defendemus, nec terminos & gades terrarum ipsarum in aliquo diminui vel periclitari, velut Regni Nostri partes individuas, ullatenus patiemur. Item cum terræ ipsæ & homines ipsas incolentes, variis hactenus legibus

rum & Principantium temeritas, frenis laxatis licentiæ per quælibet devia & abrupta graditur, & manus non solum iniquas ad irrogandas injurias, sed etiam ad effundendum sangvinem innocentem cruentas immoderata audacia porrigens, quasi apud Deum ultionum omnis vindictæ ratio conquieverit, debacchatur. Sed neque ad culpam contumeliamque justus rerum æstimator retorqueat, sed potius ad providentiæ argumentum, si onere oppressionum subditi impulsi, opportuno justoque remedio, superbum, injustum atque avarum abrogent imperium, & in ditionem potestatemque alterius transmigrent, conditione actionum & temporum facultatem illis subministrante. Proinde nos Prælati, Barones, Militares, Nobiles, Cives, Oppidani & Incolæ Terrarum Prussiæ, Culmensis, Pomeraniæ & Michalovien. Status Ecclesiastici & Secularis, significamus tenore præsentium universis, tam præsentibus quam futuris; qualiter, etsi superioribus temporibus Proavi, avi & genitores nostri, & tandem Nos, graves innumerabilesque a Magistro & Ordine Prussiæ pertulissemus oppressiones: dum non solum Magister, sed & sui commendatores in Nos desæviendo, plerosque ex nobis nullo Jure servato, capitibus plecterent, alios proscriberent, alios bonis temporalibus mulctarent: & quod dictu quoque nefas est, conjuges & filias nostrarum stupris & adulteriis violentis vitiarent, in quosdam ex nobis, ut trucidaremur, ut venundaremur, caperemur & depactaremur, facultatem conferendo, totque cogebamur recognoscere & profiteri Dominos superbe avareque nobis imperantes, quot Terra Prussiæ gessit Commendatores, cum unusquisque eorum plenam principandi & imperandi apud se consistere arbitrabatur potestatem. Quidem inflati licentia, obliti professionis, quæ contra infideles militare spospondérant, nulla offensa aut injuria provocati, in Reges Principesque Poloniæ, quorum beneficio accersiti ad impugnationem infidelium dotatique & instituti, fuerant, arma convertebant, fœdere primum cum D. Casimiro, deinde cum D. Wladislao Regibus Poloniæ per illos quater firmato, & toties violato, Regni Poloniæ terras, nisi cladi-

cladibus domiti fuissent, decreverant occupasse: cogentes Nos ad gerendum secum injusta bella, licet nobiscum nunquam rem integram communicati fuissent, cum illos ad illa obeunda, alienos fines occupandi fames aut livor fastusque, non justa causa, urgeret: in quibus clades, orbitates, fortunarumque & rerum nostrarum periclitationes illic exceptas tanto majore amaritudine prosequimur, quanto constat nos imperio præsidum nostrorum coactos, non corporum solum & rerum, sed etiam animarum nostrarum, per injustas acies sæpius contraxisse discrimen, & capitibus nostris omne scelus injusti belli expiasse, Magistro & Ordine nostras clades magis ex arce spectantibus, quam relevantibus. Verum cum tot mala nullo termino aut spatio videremus finiri, atque nobis posterisque nostris majores calamitates, orbitates, Magistro & Ordine Prussiæ ad rumpendum cum Rege & Regno Poloniæ fœdus percussum ultimo corporali interposito juramento, a quo se absolvi Consilii generalis Basilien. & Summi Pontificis auctoritate multiplici instantia expetebant, & bellum de novo gerendum aspirante, parari: Ligam & Unionem omnem Justitiam æquitatemque redolentem, non quæ illis justam potestatem adimeret, se quæ injusta illos bella suscipere, & in Nos, absque Jure, denudato vacuo uti mucrone, nosque fortunis & rebus spoliare nostris prohiberet, inivimus. Hanc cum annis pluribus per Nos, Magistri & Ordinis consensu, ac imperialibus Privilegiis & confirmationibus desuper dotati, habuissemus in usu, observantia & Praxi, tanto ardore, cura & solicitudine, pro illius perpetua abolitione certatim non erubuerunt insistere, ut nos velut ethnicos hæreticosque coram Summo Pontifice asserent, & deinde ad Imperiale traherent Tribunal, non quo per abrogationem violationemque hujusmodi nostræ Unionis & Ligæ aliquid commodi aut profectus capesserent, sed ut eo liberius obstante illis nemine, execranda bella Regi & Regno Poloniæ cœterisque finitimis, nostris tandem cervicibus, ut sæpius alias accidebat, expianda moverent. Licet autem coram Tribunali Cæsareo comparendi nulla nos arctaret conditio

vel poteſtas, cum Imperiali ditioni nunquam nos remur ſubjectos eſſe; Ut tamen nihil reſtaret, quo noſtra argui poſſit Juſtitia, & pura, quam in his ad pacem reconciliationemque cum Magiſtro & Ordine gerebamus, intentio, accuſati Tribunal hujusmodi acceſſimus, & anno prope uno exacto, cum perſonarum noſtrarum ampliſſimo diſcrimine, in querelis propoſitionibusque & replicationibus verſati, licet cauſam pluribus Juſtificationibus fundatam haberemus: Tantus tamen favor Magiſtro & Ordini in pronuncianda Imperiali ſententia habitus eſt, ut Liga & Unio noſtra hujusmodi, pro qua omne certamen fuit exortum, inhibitione Cæſaris, per nos tanquam Jure arbitrario facta, rejecta caſſaretur. Magiſtro nihilominus & Ordine poſthæc inſtantibus, ut in ſexingentis florenorum millibus, Magiſtro & Ordini ſolvendis, & adeo Magiſtro & Ordini obnoxii fuiſſe & fore, juxta ac ſi pretio empti eſſemus, nova Cæſarea ſententia damnaremur, vigore cujus ad trecentorum ex nobis principalium capitalem trucidationem proceſſuros ſe, & ultionem quamlibet in nobis, velut ſervis empticiis & obnoxiis, ſumpturos, terrore publico & clamore diſponebant. Quæ quidem Cæſarea ſententia, & ejusdem Magiſtri & Ordinis Pruſſiæ inſtantia, ultra quoq; de nobis extendenda adeo nobis indigna, prout erat, viſa eſt, ut non viris modo ſed fœminis, non Catholicis ſed Scythis fœdum & intolerabile eſſet ad tantam obnoxietatem calamitatemque detrudi. Tot igitur & tantis pluribusque eas, quas, ut noſtro conſulamur honori, ſilentii tegimine, velamine, oppreſſionibus, oneribus gravaminibus atque injuriis laceſſiti, præſertim cum illas videremus infinitum trahi, & novo genere creſcere & augeri, ſuperbo, avaro & injuſto præfati Magiſtri & Ordinis dominio, authoritate & ſuffragio naturalis & humanæ legis, renunciavimus: omnem obedientiam, fidem & ſubjectionem, illis & cujuslibet eorum ſubtrahendo. Verum cum Regem & Coronam Poloniæ, præfati Ordinis Patronum, fundatorem & dotatorem, ac terras prædictas, videlicet Pruſſiæ, Culmen. Pomeraniæ & Michalovien. a corpore & proprietate Regni Poloniæ, præter Juſti

Juſtitiam & æquitatem per vim & arma alienatas, conſtat extitiſſe, priſco noſtro capiti & primævo corpori, a quo exci-deramus, poſtquam Juris noſtri eſſe cœpimus, illico nos reu-niendos reintegrandosque cenſuimus: quo amplius liquere poſſet, renunciationem & ſubtractionem obedientiæ Magiſtro & Ordini, excutiendo tyrannicum jugum & ſuperbum ava-rumque præſidium, per Nos factam, non ſolum vendicati-onem libertatis, ſed juſtum Principatum, Imperium & Solium quæſiviſſe. In hunc itaque morem ad Sereniſſimum Princi-pem D. Caſimirum, Dei Gratia Poloniæ Regem, Magnum Ducem Lithuaniæ, & hæredem Ruſſiæ & Coronam Poloniæ, in quos Jure Divino & humano præfatarum terrarum hære-ditatem & omnimodam Succeſſionem comperimus devolu-tam, ſolennes noſtros Nuncios videlicet Magnificos Nobiles & Prudentes Dominos, Johannem de Bayzen, Auguſtinum de Schewe, milites: Gabrielem de Bayzen, Nicolaum de Wolkow Judicem Derſchovienſem, Laurentium Czeitz Cul-men. Rudgerum de Bircken Thorun. Laurentium Pilgrim Elbing. Proconſules: Johannem Kal Brunsberg. Georgium Schwach Königsbergenſ. Nicolaum Rodmann de Kniphoff, Guilielmum Jordan militem & Johannem Meydeburg Gedan. Conſules. cum plena facultate transmiſimus, ac Suæ Majeſta-ti, & in ſuum Regalem Thronum, ſolitum, ditionem & po-teſtatem terras prædictas Pruſſiæ, & Culmen. Pomeraniæ & Michalovien. & quascunque alias annexas, in terra & mari conſiſtentes, perſonas noſtras, caſtra, fortalitia, civitates, op-pida, villas, res & fortunas noſtras, quæ hactenus in noſtra poteſtate ſunt, & in futurum erunt, dedimus & ſubjecimus, & præſentibus voluntarie & ſpontaneè damus perpetuo & ſubjicimus, Ipſum D. Caſimirum Regem Poloniæ pro unico juſto & legitimo Domino & Hærede ſuſcipimus, recipimus & acceptamus, ac nos & terras prædictas in Jus, ſortem, pro-prietatem & titulum Coronæ Poloniæ reintegramus, reuni-mus, incorporamus & inviſceramus: omnium Privilegiorum, libertatum, prærogativarum, Regni Poloniæ uſum & partici-pationem: & ſignanter communem cum aliis Regnicolis

futurorum Regum Electionem & Coronationem habituri, ipsamque deditionem, subjectionem, susceptionem, & obedientiam iterum atque iterum profitemur & innovamus: Subjicientes Nos terrasque prædictas in perpetuum D. Regis, & suorum Successorum, & Regni Poloniæ ditionem, gubernationem, protectionem, potestatem, fidem, imperium & regimen: Promittentes pro Nobis, Hæredibus & Successoribus nostris, sub fide & honore ac onere per Nos præstiti Juramenti, quod præfato Illustrissimo Principi D. Casimiro Poloniæ Regi, & ejus Successoribus Regibus Poloniæ, velut fideles & subjecti, quemadmodum cæteri ejusdem Regni Incolæ, parebimus, auscultabimus & obediemus, fideliter & constanter, perpetuo & in ævum, Juribus nostris semper salvis, in ipsiusque D. Regis & suorum Successorum Poloniæ Regum ditione, potestate, gubernatione, subjectione, imperio & regimine ab hac hora & in perpetuum perdurabimus & consistemus, nec ullo tempore Nos a Corona Poloniæ, cujus sumus corpus individuum, scindi, sequestrari, aut alienari permittemus, aut consentiemus. Promittententes præfato D. Casimiro Regi & suis Successoribus Regibus Poloniæ, in omnibus felicibus, adversis & quibuscunque casibus, ope, præsidio, consilio & auxilio, fideliter, contra quoscunq; eorum hostes & adversarios, & quascunque personas Ecclesiasticas vel Seculares, quacunque præfulgeant dignitate, communitates, universitates, & signanter contra Magistrum & Ordinem quondam Prussiæ, Almaniæ & Livoniæ fideliter, corpore, animo & rebus, cum effectu assistere, & bonum utile, commodum, honestum, ejusdem D. Casimiri Regis, & suorum Successorum Regum Poloniæ, juxta vires & potentias nostras extremas, efficere, dirigere & procurare, nec unquam quocunque calore, arte, necessitate, casu, opportunitate vel ingenio, præfatum D. Casimirum Regem & suos Successores, Reges & Coronam deserere, aut in præjudicium, læsionem aut offensam præsentis subjectionis & deditionis nostræ, cum Magistro & Ordine olim Prussiæ, & Magistris Almaniæ & Livoniæ aliquos tractatus, reconciliationes, inscri-

inſcriptiones, amicitias, fœdera, colloquia vel ſermones, absque Ejusdem D. Caſimiri Regis Poloniæ ſpeciali licentia vel conſenſu, inire per ſe vel quascunque ſubmiſſas perſonas, directe vel indirecte, palam vel clandeſtine, absque dolo & fraude, ſub fide & honore. Cui quidem Sereniſſimo Principi, D. Caſimiro Regi Poloniæ quam primum feliciter Terras Pruſſiæ aut Pomeraniæ ingreſſus fuerit, ad Suam requiſitionem, plene præſtabimus, præſtareque Nos adſtringimus, fidelitatis, ſubjectionis & obedientiæ, perpetuo corporali interpoſito Juramento, homagium. Et quod jam in perſonis præfatorum Nunciorum noſtrorum præſtitiſſe Nos fatemur, & recognoſcimus, & præſenti noſtra inſcriptione pro firmitate ampliori facimus & præſtamus. Actum & datum in Thorun, feria ſecunda proxima, poſt Dominicam Ramis Palmarum. Anno Domini Milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo quarto.

CASTRUM.

CAſtra & Tenutas Civitatum & locorum in terris Pruſſiæ nulli extraneo aut Forenſi, ſed propinquo indigenæ, juxta obſervantiam aliarum Terrarum Regni, conferemus vid. Privileg. Incorporationis D. Caſimiri Regis Anno 1454.

1. Caſtra tantum indigenis ſunt deferenda.

Privilegium D. Caſimiri Regis, quo non tantum ipſe Rex, ſed præcipue etiam ex Regni Senatoribus ſolenniter cavent, quod juxta prærogativam Ordinis Terrarum Pruſſiæ antea conceſſam, Caſtra & Tenutæ Civitatum atque locorum nullis extraneis, ſed veris indigenis conferri debeant:

CASIMIRUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæque Dominus & Hæres &c. Significamus tenore præſentium, quibus expedit, univerſis, quod, dum ex pluribus evidentibus & legitimis reſpectibus, Terras Pruſſiæ, Pomeraniæ &c. communicato Principum, Prælatorum, Baronum cæterorumque fidelium, noviſſime

Cracoviæ exiſtentium Regni, Ducatuum & Dominorum Noſtrorum conſilio, voluntate & conſenſu, in regimen, tutelam, gubernationem, ſubjectionem & obedientiam accepimus & aſſumpſimus, hanc ipſis prærogativam conceſſimus, quod Caſtra, Civitates & quæcunque fortalitia in terris prædictis exiſtentia, alicui extraneo aut Forenſi conferre non debemus. Ad præſens tamen certis reſpectibus moti, certa Caſtra in præmemoratis Pruſſiæ Terris exiſtentia, non ullis perſonis contra hujusmodi articulum ſuperius expreſſum, durante præſenti gwerra, & interim quoad Terræ Pruſſiæ non pacificabimus, dedimus contulimusque in regimen, tenutam & gubernationem. Ideo præſentibus in verbo Noſtro Regio ſpondemus & promittimus, quod pace, Domino ſuffragante habita, præſcripta Caſtra taliter per Nos in hactenus hujusmodi perſonis in regimen & tenutam collata, juxta tenorem & continentiam literarum Noſtrarum Cracoviæ Terris Pruſſiæ conceſſarum, illis conferemus, quibus conferri debent. Et quod etiam præſcriptis literis in omnibus earum punctis, conditionibus, clauſulis & articulis per hoc non intendimus, neque volumus in aliquo derogare, ſed ipſas ſanas, ſalvas, firmas & illæſas per Nos & Succeſſores Noſtros perpetuis temporibus tenere & obſervare, pollicemur, per præſentes, harum, quibus ſigillum Noſtrum præſentibus eſt appenſum, teſtimonio literarum. Et Nos Johannes Wladislavien. Andreas Poſnanien. DEI Gratia Epiſcopi, nec non Lucas de Gorka Poſnanien. Stanislaus de Oſtrorok Calliſien. Petrus de Opporow Lancicien. Nicolaus de Koſczelecz Wladislavien. Palatini; Petrus Sckora de Gay Caliſien. Johannes de Czarnkow Gneſcn. Hincza de Rogow Siradien. Caſtellani & Vice-Theſaurarius, Petrus de Sczekoczini Vice-Cancellarius Regni Poloniæ, Derslaus de Rythwyan Roſperien. & Nicolaus de Labiſchin Wladislavien. Caſtellani &c. præſcriptas Sereniſſimi Domini Noſtri Regis promiſſionum literas ratas & gratas habentes, præſentibus promittimus, quod ipſe Sereniſſimus Dominus Noſter, Rex, omnia ſuperius expreſſa firmiter & inconcuſſe, inviolenterq;

tene-

tenebit & obſervabit, & pro majori firmitate ſigilla Noſtra etiam præſentibus ſunt appenſa. Actum & datum in Thorunio, feria ſecunda feſti Beati Johannis Baptiſtæ, Anno Domini Milleſimo, quadringenteſimo, quinquageſimo quarto. Vid. plura Indigenatus, Arx.

CASTIGATIO MINORUM.

Vid. Coercitio.

CASUS FORTUITUS.

SI quis alteri fundum locaverit, ut in eo ædificium exſtruat, penſione in fundum conſtituta, deinde domus in eo loco poſita, incendio conſumpta fuerit, ut pars ſaltem ædificii remaneat; neque conductor in eam penſionem domum reparare velit; locator, qui fundi Dominus eſt, recte fundum & ædificium, quod reliquum manſit, cum iis, quæ ad ea pertinent, occupabit, neque conductori quidquam impenſarum nomine reſtituere videbitur. Emend. l. 4. c. 27. Correct. l. 5. c. 9. Reviſ. l. 4. t. 7. art. 11. Si quis veſtem ſartori faciendam locaverit, vel rem aliam cuivis alii vendendam dederit, & ex conventione mercedem conſtituerit, is, qui rem accepit, eandem diligenter cuſtodire, & ſalvam ac illæſam reſtituere jubetur. Si furto rem amiſerit absque culpa ſua, nimirum quod eam æque ac res ſuas, ut diligentiſſime potuerit, cuſtodiverit, idque Jure planum fecerit, nec ad reſtitutionem nec ad æſtimationem obligatur. Si domus vel conclave, in quo veſtes vel res locata cuſtodiebatur, incendio perierit, caſus ille fortuitus fraudi non erit, quatenus oſtenderit, incendium non ſua culpa ortum fuiſſe, nec rem ab ignis vi ſervari potuiſſe. Emend. l. 4. c. 4. Correct. l. 5. c. 3. Reviſ. l. 4. t. 7. art. 9. Hoc Jus eſt rerum omnium, quæ alterius fidei committuntur: Quicunque rem alterius, illo petente vel mandante, in

1. Caſus fortuitus in re locata.

2. Si res locata, depoſita, vel concredita furto vel igne fuerit amiſſa.

3. De caſu fortuito depoſiti pignoris & commodati.

in custodiam receperit, si res furto sit amissa, ad pretii restitutionem obligatur, nisi una cum rebus suis simul eam perdidisset; vel nisi juramento probet, sine culpa & negligentia sua rem amissam. Nec enim salva fide minorem alienis, quam suis rebus diligentiam præstabit. Idem est, si quis rem sibi pro nummis pignoratam furto perdiderit, ut ad pretii restitutionem teneatur. Si quis poculum argenteum, vel aliam quamcunque rem pretiosam, commodato acceperit, ei custodiendæ, eandem quam propriis curam adhibeat oportet. Si cui res aliena furto subtracta fuerit, eidem ad recuperandum actio competit. Si ille mortuus seu profugus sit, qui rei Dominus est, in rem suam recte aget. Emend. l. 4. c. 3. Revis. l. 4. t. 3. art. 5. quando quis avem petat, & eo ictu hominem interficiat, vid. supra **Avis**, quando arbor cadens hominem oppresserit, vid. **Arbor**, & si auriga currum everterit: vid. **Auriga**.

4. Si animal locatum casu perierit.

Si equus vel animal aliud, dum adhuc in locati vel pignoris causa commoratur, in rerum natura esse desierit, atque is, cui locatum vel pignori datum erat, Jure testatum fecerit, animal sine culpa sua periisse, de damno non tenetur. Si quid tamen aliud inter eos pacto constitutum fuit, lex conventionis servabitur. Sin autem probetur, animal ejus culpa periisse, nihil est causæ, quo minus damnum sua culpa datum resarciat. Emend. l. 4. c. 6. Corr. l. 5. c. 6. Revis. l. 4. t. 7. art. 10.

5. Si servo casu quid auferatur.

Si servo, dum in ministerio domini sui versatur, equus, vel res alia, præter ipsius culpam a furibus aut raptoribus auferatur, non inique dicemus, dominum servo rem perditam præstare debere, ac ipsi vicissim in eam rem actionem competere adversus eos, quibus ideo controversiam facere volet. Emend. l. 5. c. 90. Corr. l. 5. c. 66. Revis. l. 5. p. 2. t. 22. art. 4.

6. Tutor casum fortuitum non præstat.

Tutor casum fortuitum, qui provideri non potuit, etsi pupilli rebus damnum aliquod illatum sit, non præstare tenetur. Jus Terr. Pruss. l. 3. §. 17.

7. Mercatoribus casum fortuitum

Cum Rex vel Princeps, ex Regia vel Principali authoritate, causis animum serio moventibus, debitori cuipiam, literarum moratoriarum copiam faciat, ne intra præscri-

præscriptum tempus a Creditoribus ad solutionem cogi debent, prout Reges & Principes hanc immunitatem in tempus quodpiam, justis ducti rationibus, Jure suo consveverunt indulgere, tenetur nihilominus debitor creditoribus satisfacere, vel fidejussoribus aut pignoribus cavere, quod post elapsum immunitatis spacium creditum certo sint consecuturi. Hoc indultum ideo moratorii nomine in Jure censetur, quod morum saltem interponat, non autem in perpetuum obligationem tollat. Nullius enim Regis aut quisquam Debitor eam Jure consequitur immunitatem, qua Creditores suos in totum debito possint defraudare. Emend. l. 4. c. 56. Correct. l. 4. c. 56. Hoc moratorium vero obtinet, si Debitor non proterviter per suam malam voluntatem, sed vel per intensatam negotiationem rerum per aquæ, ignis, vel alterius casus fortuiti & necessitatis, vel fraudis reliquorum hominum tot damna est perpessus, ut ad solutionem sit impotens. Revis. l. 4. t. 16. art. 6. Quando commodatarius circa rem commodatam omnem adhibet diligentiam, & ea per casum fortuitum deterioratur aut perditur, tunc pro ea satisfacere non tenetur. Revis. l. 4. t. 2. art. 1.

passis datur moratorium.

8. Commodatorius casum fortuitum non præstat.

CAUTIO.

ANtequam respondeat, liberum Reo erit, si possessionatus forte Actor non sit, cautionem fidejussoriam ab eo postulare de expensis refundendis, quam si forte præstare non possit, juratoriam cautionem præstabit; ac si nec eam quidem præstiterit, Reus a citatione & termino absolvetur. Ad eundem modum Actor a Reo, possessiones non habente, si ipse in Judicio comparuerit, cautionem similem de Juri parendo & impensis, petere poterit, Reusque præstare eam tenebitur. Si per Procuratorem vel Actor vel Reus steterit, primum Procurator Mandatum legitimum proferre debebit, aut de rato cavere, quod nisi fecerit, non admittetur. Cautiones autem hæ, nisi ante litem contestatam petitæ fuerint, lite contestata peti postea non poterunt. Jus Terrest. Pruss.

1. Cautio de expensis litis, Judicio sisti & judicatum pati, ut & cautio de rato

2. Si Cautores non satis dent. in caus. Civili §. 24. usque 27. Si impossessionatus Jure victus fuerit, siquidem fidejussor intervenit, possessionatusq; is sit, in eum executio extendetur: Si neque reus neque fidejussor possessionati sint, ad summam intra duas septimanas aut judicatum solvere debebunt, aut fidejussores possessionatos statuere de satisfaciendo rei judicatæ intra sex septimanas; quorum si neutrum fecerint, ad officium Palatinale ad proscribendum citari poterunt, ac sive in termino steterint, sive non, a Palatino proscribi debebunt; Jus Terrestr. Pruss. de litis impens. §. 11. t. 6. Plura Vid. Expensæ.

3. De satisdatione cautionis. Si quis debitorem suum extra Juris solennis exercitium coram Judicis officio convenit, ob pecuniam, quam ille sine mora dandam constituerat, ac Judex utriusque partis disceptationem in proximam Judicii ordinarii diem ad suam & Scabinorum notionem protulit; conventus autem fidejussorem dedit se in Jure statuturum; quatenus igitur actor ad diem condictum in Jure comparuerit, conventus autem abfuerit, fidejussorem actor compellabit ut reum, uti spoponderat, in jure sistat. Si fidejussor sponsionem sistendi non neget, sed dicat saltem, ejus copiam habere non posse, ac si insuper fateatur, reum ob debitum illud recte conveniri, hac confessione sua convictus censetur in tantum, ut intra diem decimum quartum, ipsemet debitum exsolvere cogatur. Sin ob moram & damnum inde proveniens actor fidejussori litem moverit, juratus liquido contestari debebit, fidejussor autem æstimationem jurejurando suo minuere poterit, priusquam actor ad exsolvendam conscientiæ religionem descendat. Quicquid tandem juramento decisum fuerit, fidejussor intra dies 14. absque ulteriori mora persolvito, Judici vero mulctam, quam incurrit, præstato. Emend. l. 4. c. 57. Corr. l. 3. c. 48.

4. Variatio Juris Revisi. Revisum in omni convenit, præter ratione damni sancit, ut illum Judex moderet, & sic cum principali summa una per fidejussorem resarciatur l. 4. t. 11. art. 6. Cum quis fidejussorem constituit, pro pecunia in certum diem solvenda, neque solvit, reus principalis primo conveniendus est, si sui copiam faciat

ciat, si ejus copia non sit, fidejussor conventus quod spospondit præstare cogetur. Emend. l. 4. c. 58. Corr. l. 3. c 95. Revis. l. 4. t. 11. art. 2. Cum fidejussor in fata concessit, hæredes ejus utique non e vestigio temporis ad solutionem compelluntur, sed principalis debitor vel ejus hæredes primum excutiuntor. Quos si solvendo non esse cognitum fuerit, tum demum fidejussoris hæredes, quatenus ejus hæreditas obligationi sufficiat, solutioni faciendæ obnoxii sunto. Emend. l. 4. c. 59. Corr. l. 3. c. 90. Revis. l. 4. t. 11. art. 4.

5. Cautio tendit ad hæredes.

Cum quis in causa maleficii pro quopiam fidejubet, ut eum in Judicio sistat, si copiam ejus sistendi non habeat, æstimationem damni (quam Wergeldum vulgo vocant) præstabit. Nisi alias certa summa nominatim in fidejussoris obligationem venisset. Emend. l. 4. c. 60. Corr. l. 3. c. 91.

6. Cavens in Criminalibus

Si quis fidem interposuerit stato Judicii die sistendi alium, qui maleficii cujusvis causa reus agitur, atque is interim e vivis migraverit, ejus morte fidejussor liberabitur, modo planum faciat, illum in rebus humanis amplius non conversari. Em. l. 4. c. 61. Corr. l. 3. c. 93. Revis. l. 4. t. 11. art. 7.

7. Cavens in Criminalibus liberatur, si accusatus mortuus sit.

Si quis ob homicidium, vel vulnus illatum conventus fuerit, & ædes suas hypothecæ dederit, Judicio sistendi causa, ac interim profugiat, neque in Jure se sistat. is tribus edictis evocandus est. Si tribus Juris constituti vicibus non comparuerit, tanquam in contumacem sententia profertur, & ex hypotheca damni æstimatio Actori, & Judici mulcta per decretum adjudicatur. Emend. l. 4. c. 62. Correct. l. 3. c. 22.

8. Criminaliter Conventus, si realiter caveat, & per fugam se eripiat.

Civis qui fundum, ædes, tabernam, officinam vel macellum habet, recte possessor appellabitur, eaque possessio illi cautionis loco est, si tanti sit, quanti est actio qua convenitur. Emend. l. 4. c. 64. Correct. l. 1. c. 17. Revis. l. 4. t. 11. art. 1.

9. Possessio cautionis loco est.

Qui in alterius debitum fidejubet, fidei suæ satisfacere tenetur. Oportet autem, ut creditor prius debitorem principalem conveniat, ac si is solvendo non sit, fidejussor pro debito respondebit ac solutionem præstabit: nisi fidejussor rei principalis obligationem in se recepisset, quo casu beneficium excussionis non usurpabit, sed liberum erit credi-

10. Creditor prius debitorem, postmodo caventem convenit, nisi beneficio excussionis renunciaverit,

& debitum in se receperit. creditori etiam principali Reo non convento, a fidejussore solutionem exigere. Cum autem plures fidejussores concurrant, majoris est dubitationis, quinam priori loco sint conveniendi. Quorum causam ita distingvemus: Si plures simul pro quopiam fidem interponant, & hoc diserte conventum sit, ut singuli non in totam summam, sed in virilem saltem portionem obligentur, Creditor non amplius a singulis quam partes viriles consequetur, quibus solutis singuli liberantur, nec amplius conveniri possunt, licet sociorum aliqui solvendo non inveniantur. Sin autem plures fidejussores conjunctim in unam summam concurrant, omnes in solidum tenebuntur, sic ut Creditori liberum sit, singulos quos velit in universum debitum convenire. Cæterum fidejussoribus, quia conjunctim spoponderunt, beneficium divisionis Jure conceditur, cujus ea vis est, ut postulante fidejussore creditor jubeatur obligationem dividere, & fidejussores singulos in virilem portionem convenire. Quod tum locum habet, cum sint solvendo. Nam quo casu cœteri solvendo non sunt, is qui convenitur, in solidum præstare tenetur. Si vero plures fidejussores interveniant, usitatis obligationum formulis conjunctim & divisim, vel unus pro omnibus & omnes pro uno, vel similibus, eo casu creditoris erit optio, utrum omnes vel singulos, in universum convenire malit. Si unum in solidum convenerit, conventus solidum præstare tenetur, nec divisionis beneficio juvabitur. Si solidum unus solverit, cœteri quidem fidejussores a creditore liberantur, sed creditor tenetur illi, qui solus solvit, actiones suas cedere, quibus illi, tam a principali Reo, quam a confidejussoribus, quod ex reliquis portionibus illi deest, Jure consequatur. Emend. l. 4. c. 65. Revis. l. 4. t. 11. art. 3. De fidejussione circa moratoria vid. infra **Mercatorium.** De fidejussione itineraturi vid. infra **Iter.** De proscripti cautione vid. supra **Bannitio.** De cautione à Mandatario præstito de rato & grato &c. vid. infra **Mandatum.** Cautio de reconventione

11. Si plures sint cautores.

12. Cautione præstita non emendare potest libellum.

one, vid. Reconventio. Quilibet suum libellum mutare vel meliorare potest, priusquam Gvaranda seu cautio de reconventione & expensis non fuerit præstita, Gvaranda vero a Reo convento non exacta, prout id bene fieri potest, actoreo libello insinuato, & a Reo convento acceptato & responso dato, tunc libellus absque Rei conventi consensu amplius mutari & corrigi non potest. Revis. l. 2. t. 10. art. 5. Proposita Actoris intentione, Reus Conventus, antequam desuper respondeat cautionem ab illo exigere potest, sibi in hac causa ad suam reconventionem in eodem Judicio responsurum, & damna & expensas, ubi illi adjudicatæ fuerint, persoluturum iri, & præstant cautionem solummodo ii, qui nulla mobilia vel immobilia bona non facile distrahenda possident; & hæc per fidejussores fieri oportet; vel actor jurare debet, quod per diligentem disquisitionem nullos fidejussores invenire potuerit, & propterea jurejurando ad præstandam præmemoratam cautionem compelli potest, quod scilicet usque ad finem litis in Judicio se sistere velit. Quando reus conventus ab actore memoratam cautionem postulaverit, tunc etiam simul ab illo evictionem, seu gvarandam, urgere potest, quam etiam actor præstare tenetur, adeo ut fidejussoribus datis, vel in horum defectu jurejurando, vel etiam ubi actor nimirum sufficienter possessionatus fuerit, cum manuali repromissione reum conventum assecuret, se in eadem causa ab omnibus aliis personis & actionibus eundem liberum & indemnem servaturum fore. Revis. l 2. t. 13. Libellata actorea intentione in causa Criminali, & rei conventi cautione vel satisdatione ab actore postulata, tunc actor eandem præstare tenetur, adeo, ut Jus plenarie ad finem continuare velit; in defectu tunc fidejussoriæ cautionis, Judex eum carceribus mancipare & reservare potest. Reus conventus cautionem præstare tenetur se semper, etiam ad definitivam sententiam compariturum fore. Si vero in illo Judicio possessionatus fuerit, tunc nullum fidejussorem dare tenetur, nisi recens factum fuerit, aut alias notorium, in quibus reus conventus necessario carceribus

13. Cautio de Reconventione & expensis. Juratoria cautio.

14. Cautio in Criminalibus de continuando processu, cautio personalis.

 manci-

mancipatur. Nam hoc passu cautio illa non est necessaria. Revis. l. 5. p. 1. t. 13.

15. Cautio cum satisdatione in Criminalibus.

Ob maleficium criminaliter accusatus, ab accusatore evictionem petere potest, hæc etiam talis cautio, ut nullam alteram conditionem expectare debeat, & qui evictionem, seu guarandam promittit, eandem servare tenetur. Promittens alteri guarandam vel evictionem ob maleficium, caput vel manum concernens, postmodum alter cognatorum venit, & convenit eundem ob eandem causam, ratione cujus evictio promissa est, actore succumbente, tunc manum amittit, sed eandem luere potest cum dimidio Vergeldo, quod reo convento datur. Judici quoq; mulcta præstatur, Revis. l. 5. p. 1. t. 14.

16. Actio Criminalis corpus & vitam concernens non patitur cautionem.

Maleficium corpus & vitam concernens si sit, tunc captivus per fidejussionem liberari non potest, ne dimissus pœnam evadat, & Judicia capitalia diminuantur. Ubi vero actio Criminalis vel causa per se ipsam, ob quam captivus, ad pœnam pecuniæ directa fuerit, tunc fidejussione frui potest, attamen Judex semper penes illum capturum & apprehensionem personarum, & causarum qualitates & circumstantias bene ponderare debet. Quia sæpe numero etiam in Criminalibus caput concernentibus, omnimodæ ambiguitates incidant, quæ Judicem tum in defectu probationis plenariæ, incidentis legalis impedimenti casu, vel ingruente alia necessitate & modo, alioquin eo moveant, ut captivum per fidejussionem libertati restituat, ut sese ad actionem Criminalem semper rursus sistat: quæstionis est, an per talem fidejussionem causa non amplius esse possit? Respond. quod per fidejussionem status causæ non mutatur, sed causa permanet in terminis in quibus erat, & potest contra principalem, cum per fugam se erumperet, vel etiam fidejussores suæ fidejussioni renuncient, & principalem statuant, criminaliter procedi, Revis. l. 5. p. 1. t. 9. art. 2. & 3. de pignoratitia actione vid. Pignus.

CAUPO.

IN omnibus terris, ubi vinum, mulsum, cerevisia & vinum propo-

propinantur, omnes omnino ludi, quorum effectus injuria eſt, quibus pro pecunia perperam certatur, interdicti ſunt. Emend. l. 5. c. 86. Corr. l. 5. c. 65. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 22. art. 1. de alimentis condicendis vid. **Alimenta**, de propinationibus v. **Braxatio.**

CAUSA.

SI quis in cauſa in Judicio inſtituta, aut etiam parte citata eadem infra annum & ſex ſeptimanas non proſequatur, cauſa cadet, eamque præſcriptione amittet: Similiter, ſi decretum in negotio principali obtinuerit, aut etiam ad executionem rei judicatæ proceſſerit, illumque intra annum & ſex menſes, non Magiſtratus, ſed ſua negligentia, non proſecutus fuerit, decretum id cauſamque totam commemorati temporis præſcriptione amittet, neque iterum ſuſcitare aut revocare in Judicium cauſam eam poterit. Jus Terreſtr. Pruſſ. t. 6. de litis impenſ. §. 12. 1. Cauſa Judiciaria deſerta. Cum Judicium aliquod ordinarium celebrabitur, ſive Terreſtre ſive Palatinale, eadem die, in quam Judicium incidit, Notarius Judicii copiam ſui facere tenebitur: ad eum partes nomina & cauſas deferent, qui Regeſtrum omnium litigantium, nulli favendo, ita ut prior illum appellaverit, prior in album referatur, conſcribet, idq; publice ad valvas loci, in quo Judicia celebrabunt, proponet. Ex eo deinde albo eo ordine, quo inſcriptum nomen cujusq; eſt, præco præ foribus Judicii alta voce ter partes ad Judicium vocabit. c. l. de proceſſ. in cauſa Civil. §. 18. & 19. De cauſa finita, vid **Lis.** Vid. pl. **Actio.** 2. Cauſarum inſcriptio in Regeſtrum.

CENSUS.

STatuimus, ut quilibet homo, hæreditatem a domo noſtra habens, Fratribus noſtris ſolvat exinde unum nummum Colonienſem, vel pro eo quinque Culmenſes, & pondus duarum marcarum ceræ, in recognitionem dominii, & in ſignum 1. Cenſus Crucigeris præſtitus.

ſignum, quod eadem bona ſua habet a Domo noſtra, & noſtræ debeat Jurisdictioni ſubeſſe, & nos eum favorabiliter confovendo contra eos, qui ipſis injuriam intulerint, debemus in quantum poſſumus, noſtrum præſidium impertiri. Prædictum autem cenſum ſingulis annis in die Beati Martini, vel ab ipſo ad 15. dies dare debent. Quicunque autem in prædicto termino non dederit cenſum ſuum, taliter puniatur: poſt primos 15. dies in 10. ſolidis; elapſis vero aliis 15. diebus niſi perſolverit 10. Solidorum debito ſit aſtrictus; item evolutis aliis 15. diebus tertio in aliis 10. ſolidis, ſi non ſolverit cenſum ſuum, puniatur, & nunc pro his 30. ſolidis, & pro cenſu ſuo tempore non ſoluto, ejus pignora, ſine omni contradictione accipi faciet, & habebit accepta, donec ei ſatisfaciat, domus noſtra. Vid. Privileg. Culmenſe §. 6.

2. Cenſus Vaſallagii.

Volumus ut omnes & ſinguli Subditi noſtri terrarum Pruſſiæ in recognitionem dominii, prout etiam prius ſolitum erat, pro quolibet feſto S. Martini denarium Culmenſem, vel loco ejus quinque allenſes Prutenicales, cum uno talento ceræ albæ Nobis & Succeſſoribus Noſtris ac Officialibus ad exigendum per Nos deputatis, dent, ſolvant & conſignent. Vid. Privileg. D. Caſimiri Regis ab Anno 1476. Marienburgi editum.

3. De cenſu vendito cum pacto reemendi

Si quis alicui reditus ſuos in certam diem, cum pacto de reemendo, vendiderit, hac lege, ut liberum ſibi ſit, reſtituto pretio reditus ad ſe vocare, quandocunque velit Jus integrum habet proventus ſuos, quos hoc pacto vendiderat, redimendi ante vel poſt diem, quo percipi debent, ita quidem, ut ex numero hebdomadarum ante vel poſt diem cedentium ſolutionis ratio conficiatur. Emend. l. 4. c. 12. Corr. l. 4. c. 22. Reviſ. l. 4. t. 5. art. 20.

4. De annuo cenſu revendendo.

Qui cenſum habet annuum legi revenditionis obnoxium, illo diem functo hæredes ejus cenſum percipiunt, & nihilominus ei, cui pacto retrovenditionis proſpectum eſt, redemptionis facultatem integram conſervant, & cenſum interim, cui volent, citra cujusvis impedimentum, & absque Succeſſorum ſuorum conſenſu, cedere vel adjudicare poſſunt. Emend. l. 4. c. 14. Correct. l. 4. c. 49. Reviſ. l. 4. t. 5. art. 21.

5. Jus Retra-

Si quis vendat undum

fundum, poſſeſſiones, ædes, prædium, cenſum hæreditarium, vel quam aliam rem, quæ immobilium appellatione venit, quamque ipſemet, vel per ſucceſſionem, vel per emptionem vel alio quovis titulo acquiſivit, proximo conſangvineo utriusque ſexus poteſtas eſto, intra diem annuam, ab eo tempore computandam, qua traditio & adſcriptio judicialiter celebrata fuit, Jure protimiſeos vel retractus emptorem amovendi, ea lege & conditione, ut proximam ſangvinis conjunctionem, niſi de ea publicè conſtet, in Jure planum faciat, & retractum tanta pecunia, quantum emptor dederat, præſentibus nummis evincat. Quo facto emptor proximo conſangvineo fundum emptum cedere & reſtituere compellitur. Cum emptor intra diem annuam in fundum emptum neceſſarias, probabiles & utiles expenſas fecit, neque conſangvineus, cui retractandi Jus erat, novum opus illi Judicis auctoritate nunciavit; Si is deinde fundum in familiam revocare volet, emptori tam emptæ rei pretium, quam ſumptus in eam factos, arbitrio boni viri reſtituito. Si creditor dolo malo majus pretium in Judicio dixerit, quam quanto fundus venditus fuit, ſcilicet ut eo magis conſangvineum a retractu abſterreret, quatenus is fidem illi habere noluerit, venditor de conſcientia ſua cum jurisjurandi religione pretium verum nuncupato. Nam qui Jure propioris conjunctionis venditionem retractare cupit, non in amplius pretium, quam quo fundus vere venditus fuit, refundendum obligatur. Emend. l. 4. c. 19. Reviſ. l. 4. t. 6. art. 1. Qui tabernam ex empto vel donato acquiſiverit, ſic ut annuum inde cenſum exſolvat, quanti majoris eſt pretii fundus, quam cenſus, tanti fundum vel tabernam vendere vel dare, cui volet, non prohibetur. Emend. l. 4. c. 18. Correct. l. 3. c. 113. Si quis alteri fundum locaverit, ut in eo ædificium exſtruat, penſione ſeu cenſu in fundum conſtituta, deinde domus in eo loco poſita incendio conſumpta fuerit, ut pars ſaltem ædificii remaneat, neq; conductor in eam penſionem domum reparare velit; locator, qui fundi dominus eſt, recte fundum & ædificium quod reliquum manſit, cum iis, quæ ad eum pertinent occupabit,

[Margin: ctus circa cenſum venditum.]

[Margin: 6. De fundo cenſuali vendendo.]

[Margin: 7. De fundo emphiteutico]

neque conductori quidquam impensarum nomine restituere jubebitur. Emend. l. 4. c. 27. Correct. l. 5. c. 9. Revis. l. 4. t. 7. art. 11.

8. De domo vendita alteri census nomine obstricta.

Si quis alteri fundum vendat & in constituto Judicio tradat, ac interim in lege venditionis silentio supprimat, nexum æris alieni & census, quo fundus in hypothecam obligatus est, creditori Jus pignoris in illo fundo relinquitur integrum. Ac licet emptor prætendat, ædes se liberas emisse, & æris alieni nexum in conventionem non venisse, idque testimonio publicarum Judicii tabularum probari posse, se fundum jam ultra diem annuam sine cujusvis impedimento possedisse dicat, nihil tamen his omnibus adversus creditorem proficiet, sed magis venditorem ædium ob debiti nexum clam habitum Jure conveniat ac compellat, ut ædes ipse liberas, uti conventum fuerat, & a pignoris nexu vacuas tradat. Emend. l. 4. c. 15. Correct. l. 4. c. 18. Revis. l. 4. t. 5. art. 19.

9. De probatione census.

Si locator conductori controversiam faciat ob pensionem seu censum præteriti anni non exsolutum, conductor autem debitum inficietur, potior habendus est locator ad comprobandum jurejurando suo debitum, quam conductor ad negandum. Emend. l. 4. c. 41. Correct. l. 3. c. 68.

10. De censu & usufructu bonorum uxori donato.

Si maritus uxori in Judicio solenniter constituto fundi usumfructum seu censum, quoad ipsa vitæ hujus usura fungeretur, donaverit, uxore diem functa & æs alienum in creditorum nominibus relinquente, hæres, ad quem hæreditas mariti redierit, ex eo fundo, cujus usumfructum mulier habuerit, debitum mulieris nulla ratione solvere cogetur. Emend. l. 3. c. 17. Correct. l. 4. c. 14. Revis. l. 3. t. 8. art. 26.

11. Donatio census pecuniarii.

Si quis Juris ordine in Judicio constituto, Judice & Scabinis auctoribus, uxori suæ reditus annuos certæ Summæ pecuniariæ post mortem suam stato die, quoad ipsa vivat percipiendos donaverit, quatenus deinde mulier inter homines esse desierit, priusquam dies pensionis exeat, ejus anni reditus ad defuncti mariti hæredes revertuntur. Nam cum ipsa diem pensionis humanæ sortis fato præventa non attigerit, nec ad hæredes Jus illud transmittit. Emend. l. 3. c. 18. Correct. l. 4. c. 17.

12. De pignore censitico non nisi de-

Qui tabernam vel Officinam, vel macellum, vel pergulam cauponariam,

vel

vel cujusvis generis fundum, emptionis titulo possidet, sic ut annuam pensionem inde solvere teneatur, quantumvis annuæ pensiones, velut usurarum proventus fundi pretium excedant, non ideo tamen, si nolit, fundi proprietatem amittit, nisi tabernæ seu fundi possessio, vel ob suum debitum, vel propter annuas pensiones, etiamnum debitas, secundum Juris præscriptum evincatur, & actori per decretum in debiti sui supplementum addicatur. Tum enim demum actori liberum est, cum eo facere vel non facere quod volet. Emend. l. 4. c. 79. Correct. l. 4. c. 181. certo manu capiendo.

CELLA.

QUi cellam subterraneam, vel ejus generis foveam effodit, ita opus facito ne quid noceat, nec in latitudinem plateæ patentis ultra septem pedes specum concameratam producito. Si angustior sit platea, quam ut latum opus ferre possit, subtus viam publicam opus non porrigito. Cujuslibet viæ, quo currus publice commeare solent, latitudo 16. pedum esto, quo carrus commode currui cedere possit. Emend. l. 5. c. 84. Correct. l. 5. c. 13. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 10. 1. Structura cellæ.

CHYROGRAPHUS.

CHyrographi, apochæ & his similes scripturæ, a privatis hominibus scriptæ, & illarum sigillo confirmatæ, hæ testificantur plenarie contrascribentes, sive vero ille duobus testibus probare potuerit, eam non suam manum fore, nec sigillum sua voluntate aut scientia, sed falso sub impressum esse, tunc eo ipso ab obligatione harum literarum, & in ea contenti debiti, conventus liber est. Ubi vero in Chyrographo penes eum, qui illud scripsit, etiam alii duo testes nominati fuerint, & ab ipsismet subscriptum, tunc per hunc chyrographum omni suspicione & contradictione pars libera esto. Revis. l. 2. t. 19. art. 4. Vid. pl. Documenta. 1. Recognitio chyrographi.

CHRISTIANUS.

1. Christiani Juramentum Judæo prævalet.

SI Judæus Christianum de pecuniario debito conveniat, actionem Christianus Juramento suo potest elidere. Nullius enim Judæi Juramentum Christiano prævalet, nec cuiquam Judæo adversus Christianum jurare fas est in causis pecuniariis. Sin autem Judæus Christianum accuset ob maleficium, puta vulnerationem, membri mutilationem, vel homicidium, eo casu Judæus Christianum, qui pacem publicam violasse dicitur, in facto recenti æque convincendi potestatem habet, atque Christianus Christianorum testimonio convinceret. Emend. l. 2. c. 31. Correct. l. 3. c. 62. Si quis rem suam furto vel rapina amissam penes quempiam deprehenderit, ejus rei Judæus evictionem Christiano actori, qui furtum vel rapinam passus est, in Judicio præstare non potest, sed actor vendicandi rem suam Jus habebit. Emend. l. 2. c. 75. Revis. l. 4. t. 12. art. 2.

2. An Judæus Christiani evictor esse possit?

CHYRURGUS.

1 Chyrurgicæ expensæ ex vulnere.

SI aliquis alium in stratis publicis hostiliter aggrediatur, seu alias ex rixa vulneret, is parti læsæ æstimationem mutilationis vel dolorum, Judici mulctam, Chyrurgo vero mercedem solvet. Emend. l. 5. p. 2. t. 20. Vid pl. Vulnus.

CESSIO.

1. Nemo actionem in Jure cœptam cedere potest.

NEmo potest actionem cedere aut omittere, quæ in Judicio constituto cœpit, cœptave pendet, sed actionem oportet ad finem perduci, uti Jure constitutum est, nisi permissu Judiciali cedatur, aut omittatur, vel nisi litigantes inter se transigant, vel ad arbitros remittantur, eorumque arbitratu causa determinetur. Emend. l. 2. c. 25. Correct. l. 2. c. 32. Revis. l. 2. t. 10. art. 6. Nemo actionem in Jure cœptam alteri donare vel cedere potest, nisi ad finem fuerit perducta & determinata, vel quando partium utrinque consensus

2. Cessio actionis.

ſenſus intervenit. Emend. l. 2. c. 26. Correct. l. 3. c. 76. Reviſ. l. 2. t. 10. art. 7. Jus retractus cedi non poteſt alii, nec ei quidem, qui ejusdem generis ac familiæ ſit, niſi ſecundum eum, cui Jus iſtud competit, proximus eſſet, ad quem alioquin Jus revocandi per ordinem fuiſſet proventurum. Emend. l. 4. c. 21. Reviſ. l. 4. t. 6. art. 3. Si quis fundum vel poſſeſſiones in tantum æris alieni magnitudine oneraverit, ut niſi fundo vel poſſeſſionibus addictis, creditoribus ſatisfacere nequeat, hacque neceſſitate ductus, eum easve creditoribus in manu ceſſas reliquerit, Jus nihilominus erit proximo conſangvineo, intra diem annuam ex quo poſſeſſiones Jure evictæ, vel ſponte traditæ fuerunt, exſoluto ære alieno fundum in familiam revocandi. Emend. l. 4. c. 22. Rev. l. 4 t. 6. art. 4. De emancipatione debitor ſe eliberat per bonorum ceſſionem neutiquam, cum antea moratorio fruebatur. Correct. l. 4. c. 56. Emend. l. 4. c. 56. Creditor tenetur fidejuſſoribus, qui eidem ſatisfecerunt, actionem ſuam cedere, qua illi a principali reo ſuum recuperare poſſint; ſimiliter quando plures ſimul fidejubent cum expreſſa formula, quod omnes pro uno, & unus pro omnibus teneri vellet, & poſtmodum unus ſolus exſolvit, pro quo fidejuſſerat, tunc eidem actio contra confidejuſſores etiam cedi debet, ut id, quod ex reliquis portionibus illi deeſt, Jure conſequatur. Emend. l. 4. c. 65. Reviſ. l. 4. t. 11. art 3. Poſt rem judicatam, Jus evictum, & in terminis executivis ceſſio bonorum ſine conſenſu creditorum locum non habet. Reviſ. l. 2. t. 23. art. 6.

3. Jus retractus non ceditur.

4. In bonorum cesſione Jus Retractus etiam habet locum.

5. Qui gaviſus eſt antea moratorio, non fruitur poſtmodum beneficio cesſionis bonorum.

6. Fidejuſſoribus ſatisdantibus actio ceditur contra principalem debitorem.

7. Quando ceſſio bonorum procedat.

CITATIO.

SI ad Judicium Terreſtre quis aliquem vocaverit, citationi nomen Regium præponi, Actoris deinde atque Rei prænomen, & nomen, ſine cujusquam contumelia, & debito cuique honore ſervato, ſubjici debet: Res denique ipſa, ob quam in Judicia vocatur, in citatione breviter narrari, atque ita ſigillo, quo Judicium id utitur, conſignari debebit. Si ad

1. Forma citationis ad Judicium Terreſtre.

2. Sigilla citationis Judicii

Terrestr. Palatinique. ad Conventum Terrarum Prussiæ quis evocetur, Sigillum Terrestre Palatinatus ejus, in quo reus fuerit, ei applicabitur: Si ad Palatini Judicium, ipsius Palatini: Si ad Tribunal, Terrestre.

3. In citationibus injuriis abstinendum est.

Nemo in citatione, existimationem aut honorem alicujus lædere, verbisque aliquibus, quibus ea lædantur, uti debet. Quod, si quis contumeliosa aliqua verba, sine quibus res ipsa narrari poterat, citatione comprehenderit, producens citationem ejusmodi, tam Actor ipse, quam Procurator ejus, unius septimanæ sessione in turri mox puniri debebit. Reus autem a termino & citatione liber pronunciari.

4. Pœna injuriarum in citatione expressarum.

5. Membranæ ad citationes.

Membranæ ad citationes pro singulis grossis a quocunque Judicio & Officio dentur.

6. Insinuatio citationis & termini præfixio.

Ad Terrestre Judicium citato duarum septimanarum, ad Palatinale autem unius terminus præfigi debet, citatioque ea tanto tempore ante præfixum terminum per præconem seu ministerialem, ut vocant, Terrestrem, in bonis ejus, qui evocatur, ponetur, si absens fuerit, domesticis seu colonis insinuetur, eisque denuncietur, in Jus Dominum vocari. Si citatus possessiones nullas habet, vel ipsi per præconem in manum citatio tradatur, si præco copiam ejus habere potuerit; vel ad valvas templi ejus loci, in quo commorari eum constiterit, a præcone affigatur, vel proclametur, vel etiam Parochiæ ejus, in qua bona aliquando possedit, sine præjudicio tamen ullo legitimi Possessoris.

7. Ministerialis citationem non rite insinuans & diversam relationem faciens.

Si probari in Jure poterit, citationem a Ministeriali vel omnino non insinuatam, aut publicatam fuisse, illeque nihilominus diversam relationem fecerit, per carnificem virgis publice cædi, auribusque & naso mutilari, & ab officio removeri debet, de quo coram officio Palatinali terminum habebit.

8. Inordinata citatio.

Quæ omnia nisi inscribenda & insinuanda citatione observata fuerint, citatus vitium id in termino præfixo Judici demonstrarit, a termino & citatione liber erit. Actori autem denuo in Jus eum vocare integrum erit, ad quam citationem si non comparuerit; tum primum contumaciæ condemnabitur, nisi forte vel ex Jure, vel ex sententia Judicis peremptorius is terminus fuerit. Quod si iterum docere possit, sibi de citatione illa nihil constitisse, vel minime legitime insinuatam fuisse, ab eo-

etiam

etiam termino, & citatione, non vero à causa, toties, quoties hujusmodi vitium intervenerit, liber erit. Terminus primus in nullo Judicio peremptorius sit, præterquam ii, de quibus diserte, ut peremptorii sint, Jure constitutum est, aut inscriptione quis se submisit; in aliis causis, in quibus peremptorius terminus diserte non constitutus est, si ad primam citationem Reus non responderit, simplicis contumaciæ tantummodo contra eum feretur decretum, pro quo Actor Judici & Notario sex grossos numerabit. Contumacia ea obtenta, denuo modo supra demonstrato, & intra eosdem terminos, qui supra descripti sunt, Reum citet, qui ita secundo citatus, tum demum, tanquam in termino peremptorio, respondere tenebitur. In termino secundo peremptorio si quis non steterit, parti in causa vel lucro condemnabitur, executioque mox Actori decernetur. Jus Terrestr. Terrar. Pruss. de process. in causis Civilib. t. 6. §. 5. usque 16. Si utraque pars steterit, ut constare possit, legitime Reum in Jus vocatum, ante omnia Actor, si Reus id postulaverit, vel ipsum præconem, qui citationem insinuavit, statuere debebit, vel relationem ejus de citatione reddita ad Acta factam, ex Actis publicis proferre, quorum alterutrum nisi præstiterit, Reus a termino absolvetur. Postquam Actor citationem legitime insinuatam fuisse docuerit, causam, ob quam Reum in Jus vocarit, exponet, utque Judex, quod Jure deberi sibi existimarit, decernat, petet, ulteriusque in causa procedetur. Jus Terrestr. l. c. §. 20. usque ad 22. Tenebitur quilibet, cum ad testimonium dicendum citatus fuerit, comparere & testimonium dicere, sub pœna decem Aureorum Ungaricalium, subque eadem pœna, Subditos etiam suos statuere, si testimonium ab illis requiratur; quam pœnam Judicium Terrestre, aut Palatinale, aut Commissoriale, in quo causa versabitur, mox decernere debebit, parsque a Judicio non recedendo eam Parti & Judicio dependere, aut si eam non dependat, Judicium pro executione ad Officium Palatinale remittere. Cum autem iniquum sit, ut ad testimonium, in aliena causa dicendum, in longinquiorem aliquem locum, cum

9. Relatio insinuationis ad acta ferenda.

10. Citatio testium,

cum sumptu & molestia sua quis evocetur, liberum unicuique erit, a quo testimonium exigetur, apud proximum Judicem, vel Officium, quod elegerit, sive Terrestre, sive Civile, tam in Regno quam in Prussia, testimonium deponere, quod quidem testimonium cum ab illo Judicio obsignatum, in Judicio in quo causa vertitur, prolatum fuerit, eandem authoritatem habebit, ac si in eo ipso Judicio depositum fuisset.

11. Ad inductionem testium altera pars adcitanda.

Observari porro in omni testimonio debet, primum, ut pars, cum qua lis intercedit, ad inducendum testimonium in Judicium illud, in quo testaturi testes sunt, ad minimum duabus septimanis ante citetur, facultasque eidem fiat interrogationes suas, de quibus testis interrogetur, Judicio offerendi, contra testes testimoniave eorum, quæ ei videantur, dicendi; quod si fecerit, Judex una cum testimonio utriusque partis interrogationes & oppositiones scripto comprehendet, atque utriq; parti, si id petierit, sub sigillo edere tenebitur. Si pars citata in termino non steterit, testimonia nihilominus recipientur, partique producenti edentur; libera tamen facultate alteri parti relicta, cum apud Judicem causæ prolatæ fuerint, si, quæ contra testes aut testimonia dicat, habuerit, apud Judicem causæ ea opponendi. Si etiam testis aliquod proximum Judicium sibi elegerit, ad quos pars citari aut venire non potuerit, testimonium nihilominus recipietur, salva contradictione, si quam habeat, alterius partis apud Judicem causæ c. l. §. 37. usque 41. quod contra fidejussores in causa expensarum citando procedatur. Vid. infra de **Expensis**, quomodo circa rem judicatam. Vid. **Executio**.

12. Citatio in causa processus granicia-rii.

Qui Jure regere fines voluerit, ad Judicium Terrestre duabus septimanis ante terminum citatione insinuata vocare vicinum vicinosve debet, atque æstimationem quidem in citatione nullam ponere, sed tantummodo ad decernendum sibi ductum, sequente aut simili forma citare: Qui te citat ad constituendos limites inter bona sua hæreditaria villæ N. ab una, & tua itidem hæreditaria villa N. ab altera partibus, ad videndum audiendumque sibi Actori ductum decerni, vigore præsen-

præsentis citationis, ad quam Judici liter respondebis. Alii etiam vicini, qui contiguas cum bonis iis, inter quæ Judicium finium intercedit, possessiones habuerint, atque alia ratione negotium illud eos attigerit, ad eundem terminum una cum Principali, sequentis aut simul forma citationis vocari debebunt: citat vos ad demonstrandum parietem vestrum, si quem vos habere prætenditis villæ suæ hæreditati ipsius N. contiguum, quæ bona sua hæreditaria commemoratus N. secernere & dislimitari vult, limitibus signisque metalibus cum bonis N. Nobilis N. hæreditariis, ad quos limites constituendos citavit commemoratum N. tanquam Principalem, & vos adcitat tanquam Collaterales, ut ductum sibi Actori agnoscatis, vel eundem ductum Judicio contra commemoratum Principalem, & vos tanquam Collaterales, sibi decerni audiatis, ad præmissa Judicialiter responsuri. Si citatus in primo termino non comparuerit, simplicis contumaciæ tantum condemnetur. Si nec in secundo quidem termino peremptorio comparuerit, ductus Actori decernatur & in campum mittatur. Quo decreto interposito, Judex cum duobus Scabinis a Judicio ad id deputatis, in campum cum Actore ad ductum ejus exequendum descendet; vel si Judex ob valetudinem, vel alia aliqua impedimenta, adesse non possit, Scabinus prior vel sequens vices ejus obibit. Jus Terrestre Terrar. Pruss. de finib. regund. t. 7. §. 1. usque 7. seqq. Vid. plura **Condescensio.** Talis Praxis obtinet secundum Jus Terrestre, Jus Culmense vero sequentem in modum disponit: In omnibus casibus, ex quibus alicui in Judicio præjudicium resultare potest, prout & in omnibus actionibus & litigiis causarum, is cujus, vel alicujus alterius gratia, a quo plenipotentiam susceperit, intererit, per Judicialem præconem ordinario modo ad hoc adcitari debet, alias actus invalidus censetur; & talis citatio ex consensu & præcepto Judicis, coram quo causa ista postulatur, fieri debet. Verum enim vero in qualibet causa quilibet trina vice citari debet, antequam in causa victus pronuncietur. Quotiescunque citatus fuerit, tunc oportet eum, toties quoties primam citationem

13. Citatio est actionis basis. Trina vice quis citatus contumaciatur.

prætermiſerit, Judici mulctam præſtare, & ante exſolutionem iſtius mulctæ ulterius audiri non debet. Reviſ. l. 2 t 6. art. 1.

14 Nemo non citatus in Jure reſpondet.

Nec Scabinus nec Judex nec alius quisque in Jure reſpondere cogitur, niſi legitime per Judicii Miniſterialem publicum in Jus vocati fuerint. Judex ſi in Jure conveniatur, loco ſuo ſurgat, & Scabinum ſibi conſtituat, eoque modo Actori reſpondeat. Emend. l. 2. c. 6. Correct. l. 2. c. 13. Reviſ. l. 2. t. 6. art. 2.

15. Citatio ad incompetentem Judicem.

Si quis citatus ad locum Judicii Jurisdictionisq; cui non ſubjectus fuerit, tunc ad emanatam citationem comparere debet, cauſas ob quas ibi judicari non poſſit, propoſiturus & allegaturus. Quando vero Judex ultra productam relevantem exceptionem injuſte in Judicio attentare voluerit, tunc illud pro invalido & nullius momenti cenſendum eſt. Reviſ. l. 2. t. 6. art. 3.

16. Terminus in citatione præfixus.

In una Civitate unus & alter præſens exiſtens, die antecedente ad Judicium citari debet, ex aliis vero Civitatibus ante 14. dies citationes inſinuari debent. Ex alio ſeu altero contiguo territorio 6. ſeptimanæ, tamen quo longius e regione citatus abfuerit, eo plus dilationis pro juſta cognitione Judicii ad hoc concedi debet. Reviſ. l. c. art. 4.

17. Quando citandus præſens aut non præſens ſit.

Quilibet in præſentia exiſtens oretenus citari debet, poſt vero ſedulam requiſitionem non deprehenſus, citatio illi in domum ejus denunciari, & ſcriptotenus inſinuari debet, hoc modo, ut ipſi veraciter ad notitiam perveniat. Si vero quis omni domicilio careat hocce in loco, nec etiam ſciri poſſit, ubinam ſit deprehendendus, hunc per publicum edictum Curiæ affixum Judex adcitare debet. lib. cap. art. 5.

18. Nemo alterum in Judicium protrahet, ſed ordinario modo citet.

Ne quis alterum violenter ob quodvis debitum impedito, neve per vim in Judicium pertrahito, ſine Judicis permiſſu ac ſine Miniſterialium ope, qui in Judicii functionem jurati ſunt. Qui ſecus fecerit, vel ſibimet ipſi Jus dixerit, æſtimationem injuriæ læſo, mulctam Judici dato. Judicis autem erit arbitrium, pro conditione perſonarum & cauſæ mulctam & injuriæ æſtimationem augendi, eo ſolum excepto, ſi debitor ex fuga retrahatur. Emend. l. 2. c. 18. Correct. l. 2. c. 45. Reviſ. l. 2. t. 6. art. 6. De arreſt. Vid. ſupra Arreſtum.

19. An proſc-

Si debitoris bona conveniantur. vel

vel in pignorationis causam pertrahantur, uti Juris est, debitor autem in Jus vocatus fugam ceperit, nullius rationis est fugitivum amplius evocari, sed Actor tribus Judicii solennis vicibus bona forensi præconio prostituat, uti moribus cujusque loci receptum est. Si debitor non apparuerit, Judex Actorem pro consequendo, quod probaverit debito, in bonorum possessionem per decretum immittat, uti Juris auctoritate liquet constitutum. Emend. l. 4. c. 83. plura vid. de Contumacia. Quilibet Actor ad Judicii diem post emanatam primam citationem coram Judicio comparens, citationem attestari, nec non relationem ad acta inscribere tenetur, Reus conventus compareat nec ne: Eo tum comparente, Actor libellum suum, in quo persona vel bona, super quibus agitur, etiam causa petitionis cum petitione concludendi, de quo juris cognitionem petit, expressum & comprehensum inscriptis, unum Judici, & alterum parti insinuare debet. Revis. l. 2. t. 10. art. 1. Reus conventus trina vice citatus non comparens, quando quarto ad Judicium citatus fuerit, suum legitimum impedimentum inferre debet, quare in tribus Judicii vicibus non comparuerit, attamen cum depositione Judicis mulctæ. Hæc cum secundum Juris ordinem facta sint, ad responsionem in principali causa admittitur, & ita a contumacia liberatur. Non probato vero legali impedimento, in priori condemnatione causæ ei acquiescendum est. Revis. l. 2. t. 8. art. 3. Hæc dicta sint de Civilibus, jam indagabimus Criminalia.

Fugus citandus sit.

20. Semper attestatio insinuatæ citationis in termino fiat.

21. Quarta vice citatus impedimentum suum legale probare tenetur.

In omnibus Criminalibus actionibus & postulationibus, quibuscunque modis prout possint, vel velint, intentatis, Reus conventus ad hoc legitime semper adcitari debet, quæ citatio ipsimet tunc præsenti, vel in domum suam consvetam intimari debet. Reo vero aufugiente, ista citatio per publicum edictum exequi, & Reo convento competens tempus induciarum præstari debet. Revis. l. 5. P. 1. t. 8. Reus conventus fugam arripiens, tribus vicibus, unaquaque post 14. dies, citari debet, quando se in termino non sistat, condemnatur in proscriptionem ad inferendum legale, cum itaque etiam in

22. Citatio in criminalibus.

23. Quando criminaliter accusandus aufugiat.

 hoc

hoc quarto termino ſe non ſiſtat, proſcribitur ut Juris eſt. Reo in Criminalibus ſeſe ſiſtente, & poſtmodum in ſecundo & tertio termino Judiciali ſeſe abſentante, absque legali neceſſitate, vel fugam arripiente, tunc de Jure pro convicto cenſendus & proſcribendus eſt. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 12. art. 1. & 2. it. t. 18. art. 2.

CISTA.

1. Claves ciſtæ Judicii Terreſtris.

IN Judicio Terreſtri claves ciſtæ, in qua libri aſſervantur, tres erunt, una in Judicis, duæ in Scabinorum poteſtate. Quod ſi forte vel Judex vel ex Scabinis iis aliquis legali impedimento impediatur, Judex ſuam ſeniori Scabino, Scabini proxime ſequenti Scabino, & conſequenter, ut quisque aliquem ordine ſubſequitur, claves ſuas transmittet. Jus Terreſtre Terr. 1. Pruſſ. de Magiſtratu & Judiciis t. 5. §. 25. & 26.

CIVIS. CIVITAS.

1. Civis in Senatum legi poteſt.

VIr bonus & nulla notatus infamia, qui Civis eſt, & in Civitate domicilium conſtitutum habet, in Senatum legi poteſt, ſi Civitati in commodo futurum æſtimabitur, quantumvis fundos vel ædes proprias in Civitate non poſſideat. Emend. l 1. c. 3. Correct. l. 1. c. 3. Reviſ. l. 1. t. 2. art. 8.

2. De Cive opifice in Senatum legendo.

Vir bonus qui Civis eſt, & intra Civitatis mœnia Larem collocavit, ſive annonam venalem habeat, ſive opificium honeſti nominis exerceat, in Senatum legi poteſt, ſi ita videbitur illis, quibus optandi Jus competit, pro Jurisjurandi religione ſui. Qui vero lectus, quantum ad ordinis ſui vel opificii profeſſionem attinet, eodem Jure cum cæteris Civibus cenſetur. Emend. l. 1. c. 4. Correct. l. 1. c. 4.

3. Civis in Magiſtratus numerum lectus officium non repudiare debet.

Quicunque Conſules, Prætores vel Scabini nominati fuerint, electionem non repudianto, ſed absque ulla contradictione pro fide jusjurandi, quo Magiſtratui Civitatique ſunt obſtricti reverenter parento. Si quod plebiſcitum ſit, vel ſi qua mulcta ſit in contumacem conſtituta, eam contumax

luito,

luito, & ejus electionis immunitatem habeto. Emend. l. 1. c. 5. Correct. l. 1. c. 5. Jus Revisum loco mulctæ sancit pœnam amissionis sui Juris Civilis l. 1. t. 2. art. 9.

4. Committens contra Plebiscitum.

Qui contra plebiscitum ex conventione publica latum committit, commissum Consules nomine Civitatis exequi debent, nec hanc in rem alterius Judicis indigent authoritate. Emend. l. 1. c. 9. Correct. l. 1. c. 15. Revis. l. 1. t. 2. art. 11.

5. Committens contra Consules, Jus Civitatis & plebiscitum.

Si quis delinquit contra Consules vel contra Jus Civitatis & plebiscitum, ejus delicti mulctam Consules suo placito, suoque arbitrio exigant, nec eam ob rem alteri cuivis obnoxii sunt, quoniam ex re Civitatis publica delinquentes mulctant. Emend. l. 1. c. 10. Correct l. 1. c. 11. Revis. l. c.

6. De Civibus relegatis.

Si quis Civis adversus Senatum temere insurgat, ubi Jus Culmense receptum sit, potestas esto Senatui Civem illum ad se accersendi, ac eidem sub mulcta pecuniaria, vel sub relegatione unius, duorum vel plurium annorum denunciandi, ut animum ab ista temeritate revocet, & Magistratui æque cum cæteris Civibus obtemperet, si dicto audiens esse noluerit, mulctam vel pœnam, sive ea relegationis, sive qua alia sit, ex condicto sustineat. Si Consules Civitatis nomine quempiam relegaverint, ipsorum arbitrium est, an cum eo depacisci & relegatum in Civitatem recipere velint vel nolint. Emend. l. 1. c. 11. Correct. l. 1. c. 12. Revis. l. 1. t. 2. art. 12.

7. Civis ob patratum delictum se gratiæ Senatus committens

Si Senatus Civem accuset, ob delictum adversus Civitatem & plebiscita commissum, isque se gratiæ ejus dederit; Senatus si volet, gratiam delicti facere, & pœnam leviorem imponere, vel totam condonare suo poterit arbitrio. Emend l. 1. c. 12. Correct. l. 1. c. 15. Revis. l. 1. t. 2. art. 13.

8 Si quis Civitatis gratia damnum passus sit.

Si quis Consul, Scabinus, vel quis alius Civitatis officiis vel ministeriis obnoxius, vel juratus in eodem officio, vel ministerio, corporis, vitæ vel bonorum damnum perpessus fuerit, quatenus Consules affirmant calamitatem illi causa Civitatis accidisse, is, qui dedit damnum, tanti luito, quanti plebiscito constitutum est. Si plebiscito cautum non sit, Consules expensis personæ causæque rationibus, tanti, quanti videbitur, auctorem condemnato. Si damni auctor non appareat,

Civitas ipſa, cujus cauſa damnum datum eſt, ex æquo & bono compenſato. Emend. l. 1. c. 14. Correct. l. c. 7. Plura vid. in Privilegio incorporationis ſupra ſub verbo **Caſimirus Rex.** Item infra in ſic nominato Privilegio Culmenſi ſub verbo, **Culma.** De beneficio **Braxationis** vid. ſupra. De **Opificibus** vid. infra.

9. Cives Culmenſes ad exterum forum non ſunt trahendi.

Quam diu Cives Culmenſes juſto tempore Judicium exercent, ſeque Juri parituros ſpondent, ex legitima cognitione Principis ſui, vel ejus qui Principis perſonam gerit, tam diu ex Jure Civitatis in alienum forum ne protrahuntor, quod æque cæteris Civitatibus Jus eſto omnibus proprium. Emend. l. 2. c. 32. Correct. l. 2. c. 30. Reviſ. l. 2. t. 7. art. 1. Vid. de Privilegiis ulteriora ſub verbo, **Pruſſia.**

10. Cives non captivent Nobiles.

Cum aliquis Nobilis decreto publici Conventus, Judicio Palatinorum aut Terreſtri capitur, quod ſub certis pœnis in poteſtatem aut carcerem Civilem non tradatur, ſed in manus Palatinorum. Si quis autem in Civitate, ubi nulla arx eſt, capitur, & auctoritate Conventus, Palatini aut Judicii in carcerem Civilem conjicitur, in poteſtate eorundem, & non Civitatis permaneat; Fidejuſſoria cautione vero a carcere hujusmodi liberetur, niſi cauſa fuerit Criminalis.

11. Nobiles haud arreſto innodent Cives.

Et ut ſub pœna viginti florenorum Hungaricalium, quorum medietas Palatino, altera parti læſæ cedat, absque ulla remiſſione perſolvenda, Nobiles & eorum Subditi, authoritate ſeu poteſtate Civili non capiantur, detineantur aut arreſtentur. Nec Nobiles auctoritate propria capiant aut detineant Cives vel eorum Subditos, ſed unusquisque coram Judice ſuo ordinario conveniatur, & Juſtitiam requirat, niſi in caſibus recentibus, & actionibus Criminalibus, prout pax perpetua diſponit, ſtatuens, quod delinquens in loco delicti deprehenſus, & contrahens de contractu recenti in loco contractus, poterit conveniri. Vid. Conſtit. Sigiſmundi ab Anno 1538. Reviſ. l. 2. t. 7. art. 6.

12. Cives Terreſtria bona, & Nobiles Civilia bona poſſidere poſſunt.

Civibus bona Terreſtria, & Nobilibus Civilia bona liberum ſit deinceps emere, ita tamen ut ad paria onera utrinque ferenda ſint obligati, quod ſcilicet Cives ratione bonorum Terreſtrium, omnia Nobilitatis onera,

onera, & Nobiles ratione Civilium bonorum, omnia Civilia onera æquis passibus ferant. l. c. item Revis. l. 4. t. 5. art. 5. Cum etiam Mercatores, & præsertim peregrini sive exotici homines, in Nobilitatis sive Civitatum injuriam, pelles, frumenta, humulum, ceram, linum, & alia mercium genera, in villis & pagis, clam & publice coemere, & negotiationes illicitas exercere soleant, auctoritate Nostra Regia firmiter inhibemus, id ne de cætero fiat, statuentes, ut deinceps Subditi Dominorum merces & res suas vendibiles in Civitates juxta veterem consvetudinem ducant, & in foro publico venales exhibeant, legitima tamen Dominorum suorum, cum pellibus ferarum & bestiolarum sylvestrium, ratione habita; Alioqui emptoribus equos & currus, venditoribus autem res venditas a Præfectis Nostris adimi & confiscari volumus. l. c. Vid. plura **Mercatura**. Ubi ratione non administratæ seu protractæ Justitiæ Magistratus in Civitatibus, nempe Senatus & Judicium conveniri debeant, id nullibi alias quam coram S. R. Majestate per ordinarias præmissas citationes fieri debet. Revis. l. 2. t. 7. art. 2. De Civium foro, eorumq; actionibus inter se vid. **Forum**.

13 Mercatura tantum ad Civitates pertinet.

14. Civitatum Magistratus coram S. R. Majestate est conveniendus.

CLAMOR.

OLim omnis actio Criminalis primordia capiebat a clamore, uti in diversis locis Juris Culmensis leguntur vestigia. Vid. Emend. l. 5. c. 1. 17. l. 2. c. 27. Correct. l. 3. c. 1. 3. 8. 13. 16. 27. 30. 31. 51. Quæ solennitas, tametsi pro essentiali æstimabatur, hodie tamen in desvetudinem abiit, & in praxi non observatur, uti etiam de hoc testatur Revis. l. 5. t. 4. art. 1. & 3.

1. In criminalibus olim clamor initium actionis erat.

CLAVIS.

De clavibus cistæ Judicii Terrestris vid. supra **Cista**.

COADJUTOR, Vid. supra Auxiliarius.

COECUS.

Cœcus non potest esse testis. Emend. l. 2. c. 5. Correct. l. 5. c. 46. Revis. l. 2. t. 18. art. 1. De testamento cœci Vid. infra Testamentum.

COERCITIO.

1. De coercitione minorum.

Intra pubertatis annos minores nihil intelliguntur delinquere, quo vitam vel caput committant. Si minor quempiam occiderit, vel corporis noxam intulerit, tutor æstimationem damni præstabit, uti pro cæsi vel vulnerati conditione sancitum est, si modo minor facinoris rite convincatur. Quodcunque etiam damnum minor injuria dederit, ex ejus bonis æstimationem tutor exsolvet. Si quis adultus casu, non ex animi sui proposito, minorem interfecerit, noxam æstimatam, juxta conditionem occisi integre præstabit. Si quis minorem percusserit, vel capillo traxerit, vel virgis cæciderit, ob id, quod male fecerat, non erit culpæ adscribendum, quatenus Jurejurando probaverit, se non injuriæ causa, sed emendandi saltem animo malitiam coercuisse. Emend.

2. Immoderata coercitio Mariti & Parentis.

l. 5. c. 47. Correct. l. 5. c. 33. it. l. 3. c. 34. Si eveniat ut mariti suas uxores prægnantes graviter & supra modum plagis coerceant, ut inde fructus lethaliter læderetur, vel etiam cum Parentes suos liberos graviter vapulassent, aut ictibus & virgis castigassent, quod probabile aut forti præsumptione fulcitum sit, eos per hoc esse interfectos, hi ejusmodi immoderatam castigationem vita & corpore eluunto. Revis. l. 5.

3. Coercitio discipulorum

p. 2. t. 7. art. 6. Cum Magister discipulum manu vel ferula cædit, absque cruento sangvine, mulctam non committit. Sin ita cæciderit, ut cruenti sangvinis notam habeat, nisi quod ferularum vibicibus, vel narium effluxu fit, tam Judici quam cognatis mulctæ nomine obnoxius erit. Sin discipulum ver-

beribus occiderit, tanquam in reum cædis animadvertetur. Emend. l. 5. c. 79. Correct. l. 5. c. 17.

COEMITERIUM. Vid. Funus.

COLLATERALES. Vid. Cognatus & Hæreditas. Granicies. Condescensio.

COLONI. Vid. Rustici.

COLLUM. Vid. Vulnus.

COMPROMISSARII ARBITRI. Vid. Arbitri.

COMMISSARIUS.

UT temerariæ lites amputentur, Commissarios, sive Judices delegatos, non deputabimus in causis ad Judicium Terrestre pertinentibus, & minus in eo jam pendentibus, nisi per appellationem ordinariam, a sententia definitiva, seu interlocutoria jam lata, ad Tribunal Nostrum devolutæ fuerint, exceptis causis limitum bonorum Nostrorum Regalium, & divisione fratrum & proximorum. Nec Judices delegatos seu Commissarios, a quibus semel appellatum est, in eadem causa denuo deputabimus, aut causam ad ipsos remittemus. Non enim verisimile aut honestum videtur, quod Judex pristinam suam sententiam retractet, aut aliter postea judicet, quam antea judicaverat. Vid. Constit. Sigismundi, Anno 1538. Revis. l. 2. t. 4. plura vid. de Finibus regundis. Condescensio.

1. Rex in causa Terrestri non constituit Commissarios.

COMMODATUM.

1. Commodatum non est deteriorandum.
2. De re commodata.

QUæcunque res commodato vel pignori datur, ita restitui debet, ne deterior facta sit, vel pro ea pretium, quo fungitur æstimatum, veniet solvendum. Emend. l. 4. c. 1. Revis. l. 4. t. 2. art. 3. Correct. l. 5. c. 7. Commodo dat quis, vel commendat alicui rem mobilem, cujuscunque sit generis bona fide, atque is qui acceperat e vita deinde migravit: Si depositor vel ejus hæres rem eam ab hærede defuncti repetat, isque neget auctori suo, dum in vivis esset rem commodatam, vel apud eam depositam, interveniente Jurisjurandi religione sui actionem declinare poterit. Sin autem testibus conveniatur, ipse etiam testium adminiculo actoris petitionem elidat necessum est. Quod si conventus opponat, rem eam sibi suis nummis addictam, magis est ut rem retineat, si modo possidet, quam Actor eam vindicare possit. Si is qui rem commodavit vel deposuit Juris ordine comprobaverit, rem suam ab eo possideri, conventus negans nullo Jurejurando excusatur. Emend. l. 4. c. 2. Correct. l. 5. c. 7.

3. Si res commodata alteri porro detur.

Si quis alicui rem commodaverit, pignori dederit, vel penes aliquem deposuerit, atque is porro eandem rem tertio pro nummis mutuo sumptis oppignoravit, primus a tertio rem ne vendicato, sed ad eum regreditor cui rem suam commodaverat, pignori dederat, vel depositam crediderat. Emend. l. 4. c. 7. Correct. l. 5. c. 8. Revis. l. 4. t. 2. art. 3. Ubi vero additur, nisi ille tertius scivisset rem commodatam ejus a quo eandem accepisset, non propriam sed commodatam fuisse, tunc primo postulanti eo nomine respondere tenetur, prout ac si eadem res ab eodem ipsi commodata fuisset. Vid. l. c.

4. Quando ante præfixum tempus commodatum repeti possit.

Quando quis alteri ex bona voluntate aliquid commodaverit ad quendam singularem usum, & absque conventa vel conducta mercede, tunc commodans non repetit ante tempus, nisi commodatarius, eadem re abuteretur, vel res ipsius taliter se haberet, ut periculum incideret, rem commodatam ab ipso pereempturam & ad nihilum redactum iri. Quando etiam commodanti aliquid, ex improviso inciderit, ut re propria

pria ipse indigeat, nec absque suo damno eadem carere possit, vel etiam in hujusce rei periculum inciderit, tunc simili modo ante præfixi temporis exitum hujus, eandem recipere & rursus postulare poterit. Revis. l. 4. t. 2. art. 2. Qui rem commodatam in aliis locis, vel alio modo, vel longiori tempore, quam fuerit commodata, absque commodantis scientia & voluntate usurpaverit vel usus ea fuerit, is ratione abusus omnia damna, decessus & præjudicia refundere tenetur. Revis. l. 4. t. 2. art. 4. plura vid. de Vindicatione.

5. Quomodo commodatum restitui debeat.

COMPARITIO coram JUDICE & JUDICIO Vid. Citatio Forum, Litis contestatio.

COMPETENS FORUM & Judex, Vid. Forum.

COMPLEX DELICTI, Vid. Auxiliarius.

COMMISSUM.

1. An res alienæ committantur.

Nullus suo facto res alienas committit. Itaque si quis facinus designet ejus generis, quo bona ejus in commissum cadunt, & interim ab alio rem emerit pretio nondum soluto, re tamen integra, res venditori redhibeatur, si quid ejus ab emptore consumptum sit, compensetur, ac si quid emptionis nomine perceperit, venditori illud utrumque ut restituatur Juris dictat ratio. Emend. l. 5. c. 13. Correct. l. 5. c. 21. plura vid. Sartor.

COMMUNIO.

1. Vir & uxor vivunt in communione bonorum.

VIr ac mulier matrimonio juncti, juxta Juris Flammingensis hæreditarii ordinem, in communione bonorum vivunt. Emend. l. 3. c. 22. Revis. l. 3. t. 8. art. 21. Si eveniat, ut quispiam in transmarinis regionibus, quin imo alibi, vel extra, vel intra Prussiam, æs alienum clam contraxerit, ac interim filiam honesti viri in matrimonium duxerit, cum Patri & cognatis de ejus ære alieno, quo nexus erat certum non constitisset; tunc enim debita mariti, quæ ante sponsalia contraxerit, ex bonis vel dote mulieris minime exsolvuntor, sed integrum est mulieri res suas dotemque suam tueri ac usucapere, quandoquidem mariti fortuna tum particeps non fuit, sed iniquis utique modis in fraudem illecta satis aperte videatur. Cæterum omne æs alienum quod constante matrimonio per virum vel mulierem contractum est, sive mercimoniis exercendis, sive alia quapiam causa suggerente, quandoquidem Jure Flammingensi hæreditario maritus & uxor in communione bonorum omnium pari lucro parique damno constituti sunt, ex utriusque patrimonio integre, sine ulla prærogativa dotis, vel alterius cujusvis beneficii, Jure communi scripto, mulieribus indulti, ut dissolvatur & dispendatur, jam pridem moribus est constitutum. Emend. l. 3. c. 62. Correct. l. 5. c. 58. Revis. l. 4. t. 14. art. 14.

2 De communione unius fundi dissolvenda.

Cum hæredes quinque seu plures seu pauciores, domum, granarium vel alium fundum, erciscundæ familiæ, vel alio titulo communem possident, eumque communem amplius habere nolunt: Juris auctoritate receptum est, ut ii, qui communionem, vel societatem bonorum dissolvere desiderant, fundum communiter possessum æstimato proponere debeant, utque ii, quibus æstimatus fundus proponitur, optionem habeant, fundum æstimato pretio vel sibi retinere, vel æstimanti eodem pretio relinquere. Emend. l. 3. c. 45. Revis. l. 3. t. 10. art. 13. Vid. infra Societas.

CON-

CONCUSSIO. Vid. Injuria. Vulnus. Verbera.

CONCURSUS CREDITORUM Vid. Creditor.

CONDUCTIO. Vid. Locatio. De Conductione Servorum. Vid. Servus.

CONDESCENSIO JUDICII TERRESTRIS.

1. Citatio pro finibus regundis.

Qui Jure regere fines voluerit, ad Judicium Terrestre duabus septimanis ante terminum citatione insinuata vocare vicinum vicinosque debet, atque æstimationem quidem in citatione nullam ponere, sed tantummodo ad decernendum sibi ductum, sequente aut simili forma citare: Qui te citat ad constituendos limites inter bona sua hæreditaria villæ N. ab una, & tua itidem hæreditaria villæ N. ab altera partibus ad videndum audiendumque sibi Actori ductum decerni vigore præsentis citationis, ad quam judicialiter responndebis datum &c. Alii etiam vicini, qui contiguas cum bonis iis, inter quæ Judicium finium intercedit, possessiones habuerint, atque alia ratione negotium illud eos attigerit, ad eundem terminum una cum Principali, sequenti aut simili forma citationis vocari debebunt: Citat Vos ad demonstrandum parietem Vestrum, si quem Vos habere prætenditis, villæ suæ hæreditati ipsius N. contiguum, quæ bona sua hæreditaria commemoratus N. secernere & dislimitari vult, limitibus signisque metalibus cum bonis N. Nobilis, N. hæreditariis, ad quos limites constituendos citavit commemoratum N. tanquam Principalem, & Vos adcitat tanquam collaterales,

2. Citatio vicinorum & testium.

les, ut ductum sibi Actori agnoscatis: vel eundem ductum Judicio contra commemoratum principalem, & Vos tanquam collaterales, sibi decerni audiatis, ad præmissa judicialiter respondsuri.

3. Citati contumacia.

Si citatus in primo termino non comparuerit, simplicis contumaciæ tantum condemnetur. Si ne in secundo quidem termino peremptorio comparuerit, ductus Actori decernetur, & in campum mittatur.

4. Ipsa condescensio.

Quo decreto interposito, Judex cum duobus Scabinis a Judicio ad id deputatis, in campum cum Actore ad ductum ejus prosequendum descendet; vel si Judex ob valetudinem, vel aliqua alia impedimenta adesse non possit, Scabinus prior aut sequens vices ejus obibit.

5. Literæ innotescentiales.

Prius autem sequente aut simili forma innotescentiæ quatuor septimanarum termino præstituto, Reum ad executionem citabunt: Mandamus tibi, ut coram Nobis, tanquam a Judicio deputatis, feria secunda post festum S. N. nunc instans proxima, in loco campestri, inter bona hæreditaria Nobilis N. dicta N. & tua itidem hæreditaria dicta N. in quo videlicet commemoratus N. Actor Nos collocabit, compareas ad attentandum & videndum, Nos ab ipso duci, juxtaque ductum eum fines & limites ab illo regi & constitui, scopulis excitatis, aliisque signis metalibus constitutis, juramentumque ab eo & testibus præstari, tanquam Actore, in veram & justam constitutionem limitum ductumque, quemadmodum commemoratum ductum in Judicio Terrestri, in terminis præteritis, contra te obtinuit; ad quam executionem ejus a Judicio Terrestri deputati sumus, præmissa judicialiter attentaturus.

6. Adcitatio collateralium.

Eadem fere forma juxta modum superius descriptum Collaterales etiam adcitabuntur:

7. Limitum ductus.

In termino hoc Actor ducet Judicium pro arbitrio conscientiaq; sua. Deputati vero a Judicio, itidem pro conscientia & juramento suo, vel approbabunt ductum, vel, si minus modum æquitatis Actorem excedere, ex attestationibus & monumentis animadverterint, moderabuntur, limitesque scopulis excitatis, aliisque signis metalibus constituent, Appellatione ad superius Judicium utrique Parti salva relicta.

8. Juramentum Actorum.

Ductu finito circa finalem & acialem scopulum jurabit Actor Actoresve cum

cum Subditis, quos deputati a Judicio delegerint, in veram & justam limitationem, quodque nihil soli proprietatisve ipsius citato ademerit, aut ab illo alienarit. Quod si in eo termino citatus citative in rem præsentem non venerint, contumacesve fuerint, nihilominus Judicium tenebitur Actorem sequi, finesque secundum ductum ipsius regere, ita nimirum; ut non obstante absentia citati, in ipsius Judicii præsentia nihilominus Actor, quemadmodum supra ostensum est, circa ultimum & acialem scopulum, supra commemoratum Juramentum præstet. Qui quidem limites eo, quo demonstratum est, modo constituti, & Juramento Actoris confirmati, durabunt & servabuntur. Si ex consensu vel controversia partium, in rem præsentem remissio fiet, citatio talis edetur: Nos N. N. Judex & Scabini a Judicio N. delegati, tibi Nobili N. hæredi in N. Regio & Officii Nostri vigore mandamus, ut coram Nobis in loco campestri finitimo inter bona hæreditaria N. Nobilis N. in N. tanquam Actoris ab una, & tua itidem hæreditaria N. ab altera partibus, feria N. post festum S. N. ad instantiam præfati N. Actoris personaliter & peremptorie compareas, qui te citat in campum & rem præsentem, ex Remissione Judicii Terrestris ad Nos, ad limites inter bona N. ipsius Actoris hæreditaria, & N. bona itidem hæreditaria tua constituendos, atque audiendum & videndum, alterutri Vestrum, aut alioqui ipsi Actori ductum decerni, juxta citationem ipsius Actoris, remissionemque Judicii Terrestris, secundum limitationem commemoratorum bonorum, quam judicialiter attentabit. Simili fere citatione, verbis ad rem & personas eorum accommodatis, collaterales adcitabuntur. Quod si citatus in aliquo horum termino aliquo legali impedimento retentus, aut etiam citationis ignorantia non comparuerit, eodem modo de restitutione in integrum agere, legaleque impedimentum, aut ignorantiam probare, tandemque restitutionem obtinere poterit. Cum in rem præsentem ventum fuerit, Judicium ad limites constituendos delegatum ei, qui evidentiora signa demonstrabit, ductum adjudicabit. Itaque si alteruter ex litigantibus

9. Ductus limitum in contumaciam.

10. Citatio ex remissione Judicii.

11. Absentis restitutio in integrum.

12. Cui ductus adjudicandus.

bus vel certa literarum documenta, vel ad minus tres scopulos, seu tumulos, aggeres, signave notabilia in campo, in sylvis vero cruces in arboribus legitime limitum causa incisas, & testimonio sufficienti comprobatus, aliaq; probabilia limitum indicia demonstrabit, sub conscientia sua ei ductum adjudicabunt. Si pars utraq; signa sua habeat, ei, qui plura & notabiliora; si neutra, tum si quis fluvius aut rivus utramque possessionem distingvat, naturalis inter eas limes erit, utq; pro limite observetur, decernent. Qui quidem fluvius sive rivus si naturaliter sine ullo hominis ministerio alveum commutarit, alioque meatum suum diverterit, nihilominus primævus alveus, per quem antea aqua decurrit, verus limes hæreditatum illarum erit. Si neutra pars signa notabiliora habeat, neque rivus aliquis aut fluvius intercedat, qui ad minimum per decennium in pacifica possessione se fuisse docere poterit, ei ductus decernetur; Si ne de possessione quidem constare poterit, a Judicio deputati pro conscientia sua vel Actorem vel citatum, moderatione adhibita, ad ductum & Juramentum, si necessarium judicaverint, quemadmodum statutum est, admittent.

13. Appellatio. Si forte contra hæc Judicium ad limitationem deputatum aliquid decreverit, Parti gravatam se existimanti ad Consiliarios terrarum Prussiæ, vel Tribunal Regni indifferenter appellare liberum erit: unde deinde ad illud idem Judicium pro executione remittetur.

14. Connotatio ad Acta ductus limitum. Limites ita constitutos, tum totius ductus seriem scriptam & consignatam Partibus postulantibus idem Judicium edet, præterea vero, ad perpetuam rei memoriam in terminis terrestribus in Acta Terrestria referendam Pars alterutra curabit.

15. Sportulæ Judicio dandæ. A singulis integris bonorum limitationibus, tot nimirum, quot fecerint, etsi uno die plures fecerint, ultra alimenta quinque florenos Pars, quæ ductum obtinuerit, Judicio, seu, qui a Judicio deputati fuerint, dare tenebitur.

16. Crimen falsi propter motum metalis signi. Si quis tumulos vel veteres vel nuper judicialiter constitutos, vel alia signa metalia, seu integra, vel ex parte disjecerit, exciderit, corruperitve, terminum in Judicio Terrestri habebit. Ex Actoris & Ditati controversiis,

absque

absque quavis mora & dilatione de medio ſui duos Scabinos ad indagandam rei veritatem, Partibus termino conſtituto, in campum mittet. Et ſi compertum ſit, limitem temere violatum corruptumve eſſe, ibidem in inſtanti præſentibus Scabinis violatum limitem Citatus reſtaurabit. Ratione vero pœnæ quinquaginta aureorum in Judicio Terreſtri in primis terminis Terreſtribus conſervatum terminum peremptorium habebit. Iisdem pœnis tenebitur qui privatim ſine auctoritate Judicii limites ſignaque aliqua limitanea erexerit, conſtituerit, feceritve. Quarum pœnarum nomine eodem omnino modo, quemadmodum contra legitimi termini motorem, contra eum procederetur. Si plures unius poſſeſſionis domini fuerint, interque eos minorennes aliqui eſſent, nihilominus æque Judicium ad limitationem procedat, minorennitate aliquorum non obſtante. Vid. Jus Terreſtr. Terrar. Pruſſ. tit. 7. plura Vid. Finis.

CONDICTIO.

SI quis alterum ob crediti cauſam in Jus vocet, quod teſtibus planum facere poſſit, reus autem neget quicquam illi debere, eamque in rem innocentiam ſuam ſe religioſe teſtibus præſentibus probaturum aſſeruerit, ac ideo dilationem in tres Judicii conſtituti vices impetraverit, ut conſcientiæ Jurique ſatisfaciat, quo die ſe Jus ſuum probaturum ſuſcepit, ſi ea die cum teſtibus non adſit, Actor debiti cauſam, quod petebat, Jure vicit, ſic ut conventus intra diem decimum quartum ſolutionem præſtare compellatur. Emend. l. 4. c. 34. Correct. l. 3. c. 40. Qui coram Judicio pecuniam poſtulat, ab alio quopiam, interroget tunc Conventus, unde & quare illi debeat? Jure Actor dicere tenetur, an ex promiſſione, vel ex extradenda hæreditate debeat, vel acceperit, & hoc probare tenetur ut Juris eſt. Reviſ. l. 3. t. 6. art. 1. Emend. l. 4. c. 36. De penſione condicenda Vid. Cenſus. De alimentis condicendis Vid. Alimenta.

1. Condictio crediti.

2. Titulus debiti eſt allegandus circa conditionem.

De condictione mercedis ſervorum Vid. infr. **Merces.**

3. De diverſis debitis diverſo die condictis.

Si quis in Judicio conſtituto ſpoſponderit, interpoſita bonorum omnium hypotheca, ſe debitum certo die ſoluturum, ab eodem debitore etiam alii Creditores, tam ante quam poſt hanc ſponſionem æs ſuum Jure obtinuerint ac evicerint, hunc ſervabimus ordinem; ut illi primum ſolutionis locum ſortiantur qui debita ſua primum Jure decretoque adjudicata habeant: deinde ſtipulatorem, cui in diem certum ſponſio ſub hypotheca bonorum facta eſt, vocabimus: tandem reliquos, qui poſt ſponſionem æs ſuum evicerunt, in debitoris bona vel poſſeſſiones quaſcunque habet vel poſt mortem relicturus eſt, admittemus. Emend. l. 4. c. 46. Correct. l. 3. c. 98.

4. Si tres creditores ſimul creditum condicant.

Tres Creditores debitorem unum in Jure ſolenni conveniunt, primus, verbi gratia, marcas petit decem, quas debitor fatetur, ſecundus ſex petit marcas, quas iti dem ſibi creditas ille affirmat, tertius quatuor condicit marcas, quas debitor non inficiatur, eaque omnia in Judicio conſtituto ſolenniter aguntur, itaque omnes in bona debitoris ex ipſiusmet confeſſione, qua in Jure debita ſingulorum agnoverat, immittuntur; bona vero non omnium debito ferendo ſufficiunt. Etenim ſi primus & ſecundus, quod in illorum eſt nominibus, integrum capiunt, tertio nihil quo ſibi conſulat, erit reliquum. Proinde ſi tertius Judicis cognitionem interponi petat, quandoquidem creditum ejus confeſſione ſua in Judicio conſtituto cum cæteris æque liquido teſtatus ſit, an non teneantur cæteri, tertium in viriles portiones admittere, & ſimul Jusjurandum dare quod debitor tanti ſit illis obnoxius, tantumque in ejus uſum erogaverint, quanti actionem inſtituerunt? Quæſtio ſic deciditur: Cum tres creditores in unius debitoris bona Jure mittuntur, quod debiti nomine ſe teneri ipſemet in Jure confeſſo teſtatus ſit, primus Creditor debitum ſuum præcipiat, ſecundus porro ſequatur, neque coguntur tertium in viriles portiones ſecum admittere. Sin autem tertio quicquam deſit, quo minus debitum ſuum ex bonis iisdem conſequatur, Jure decretoque primum & ſecundum

dum adigere poterit, ut jurati fidem faciant verum debitum ſe condixiſſe, & debitor juret non ſuo compendio in alicujus fraudem tanti ſe debiti ſummam agnoviſſe. Emend. l. 4. c. 76. Correct. l. 3. c. 123. Quisquis ab alio, nec intereſt, viro ſeu muliere poſt auctoris mortem debitum exigere volet, manifeſti Juris eſt, ut teſtimoniis probatio conſtituatur. Atqui liberum erit Actori, debitum a Convento poſt Auctoris mortem petenti, Jurejurando ſuo debiti fidem facere, ſi modo conventus ejus animi religionem ſequi volet. Sin is autem opponat, ſe nullius debiti ſibi conſcium, neque ſe debitorem eſſe, tunc Actori incumbit probatio. At ſi dicat debitum a ſe ſolutum, onus probandi in ipſum Juris ordine redundat. Si minor in Jus vocetur ob æs alienum a patre contractum, nec illud minori propinquis & tutoribus liquido conſtet: Actoris erunt partes ut debitum vel teſtibus vel aliis legitimis documentis, quæ Jure requiruntur, demonſtret, hoc facto minor cogitur ad paterni debiti ſolutionem, niſi contrariis documentis vel teſtibus Actoris probationes confutare poſſit: quo caſu fortius dicendum, quod minoris, tanquam Rei, liberationi conſulatur. Emend. l. 4. c. 38. Correct. l. 3. c. 54. Reviſ. l. 3. t. 6. art. 2. Auctoris mortem tum intelligimus, cum alicujus pater, mater, frater, ſoror, vel alius conſangvineus proximus in fata conceſſit, cujus hæreditatem ille capit. Hæreditatis enim ratione Jura & actiones in Succeſſorem ab Auctore tranſeunt. Emend. l. 4. c. 39. Correct. l. 3. c. 55. Reviſ. l. c. Vid. plur. infra Creditor.

5. De probatione debiti condicendi.

6. Quid per auctoris mortem intelligatur.

CONFESSIO.

PRætori in dies ſingulos ob debitum quod liquidum & confeſſo conſtat & probatum eſt, Jurisdictionem exercendi ſine probationum ſolennitate poteſtas eſto. Emend. l. 2. c. 15. Correct. l. 2. c. 21. Quando quis mente vel ratione integra ſanus, aliquid in Judicio bannito, coram Judicibus & Scabinis confeſſus fuerit, id pro ſufficienti probatione in eadem cauſa contractum cenſendum eſt, & ad ejusmodi

1. De notione debiti liquidi

2. Propria confeſſio pleniſſima probatio.

modi confeſſionem executio Juridica absque ulteriori conſideratione contra ipſum fieri debet. Quando quis extra Judicium benevole & libere confitetur, & is, cujus intereſt, cum bonis viris obteſtetur, etiam poſtmodum duobus teſtibus judicialiter probaverit, illud tam validum ac firmum eſſe debet, ac ſi ab initio coram Judicio bannito factum foret; ubi vero quis non obteſtaretur, vel ipſe non præſens fuerit, cum alter confiteretur, tunc iſte confitens ex æquis productis cauſis revocare facultatem habet. Cum quis aliquid modo ebrioſo ex ira, vel errore factorum, vel aliis ſimilibus circumſtantiis, inconſiderate extrajudicialiter, præmemorato modo, confeſſus fuerit, tunc id revocare eidem licitum eſt, nimirum cum Jurejurando ſuo comprobaverit, ſe ex præfatis & ſimilibus cauſis ſine ratione inconſiderate elocutum eſſe, & dicta ſua neutiquam in veritate exiſtere. Reviſ. l. 2. t. 17. t. t. plura Vid. Creditor. item Tortura.

CONFISCATIO.

1. Ob maleficia, quæ morte eluit, nemo bona ſua amittit.

NEmo ob maleficium amittit bona ſua, quando vitæ amiſſione punitur, ſed ſuis proximioribus hæredibus ipſius bona cedunt & dari debent. Simili etiam modo obſervandum eſt cum his, qui metu pœnarum ſibi mortem conſciſcunt, etiamſi illud poſt latam ſententiam factum fuerit. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 24. Correct. l. 4. c. 48. Quando quis mortuorum cadavera e conditoriis proprio auſu eximit, ejus bona Eccleſiæ Fiſco omnia adjudicantur. Vid. infra Sepulchrum, item de Executione.

COMMODUM. Vid. Societas.

CONTUBERNIUM. Vid. Opifex.

CON-

CONTUMACIA.

IN Jure Terrestri ratione contumaciæ tales habentur leges: Actori in Jus reum vocare integrum erit, ad quam citationem si non comparuerit; tum primum contumaciæ condemnabitur, nisi forte vel ex Jure vel ex sententia Judicis peremptorius is terminus fuerit. Si vero citatus docere poterit sibi de citatione illa nihil constitisse, vel minus legitime insinuatam fuisse, ab eo termino & citatione, non vero a causa, toties quoties hujusmodi vitium intervenit, liber erit. Terminus nullus in nullo Judicio peremptorius sit, præterquam ii, de quibus diserte, ut peremptorii sint, Jure constitutum est, aut inscriptione quis se submisit; in aliis causis, in quibus peremptorius terminus diserte non constitutus est, si ad primam citationem Reus non responderit, simplicis contumaciæ tantummodo contra eum feretur decretum, pro quo Actor Judicio & Notario sex grossos numerabit. Contumacia ea obtenta, denuo modo supra demonstrato, & intra eosdem terminos, qui supra descripti sunt, reum citet, qui ita secundo citatus, tum demum, tanquam in termino peremptorio, respondere tenebitur. In termino secundo peremptorio, si quis non steterit Parti in Causa vel lucro condemnabitur, executioque mox Actori decernetur. Si forte parte aut Procuratore ejus, in loco Judicii quidem præsente, per negligentiam tamen, vel etiam aliam justam causam non respondente, decretum latum fuerit, ante occasum solis arrestare integrum ei erit; quo quidem ita arrestato, sequente die aut Judiciis ante omnes alias causas de eo cognoscere Judicium tenebitur. Si Actor non steterit, in quolibet termino in evasione condemnari poterit. Jus Terrestre Terrar. Pruss. tit. 6. de Process. in caus. Civil. §. 12. usque 20. circa Processum finium regundarum sic observatur: Si citatus in primo termino non comparuerit, simplicis contumaciæ tantum condemnetur. Si ne in secundo quidem termino peremptorio comparuerit, ductus Actori decernatur & in campum mittatur. Si in termino

1. Contumacia Juris Terrestris.

2. Contumacia in processu graniciario

Jure constitutam patietur: Si negat, innocentiam Jurejurando comprobabit. Emend. l. 5. c. 59. Correct. l. 3. c. 59. Vid. plura Impedimentum legale, Absentia.

CONSUL.

1. De Consulum & Pro-Consulum electione.

CUm primum Civitas Culmensis scitu consensuque Principis constituta & Jure Civili donata fuisset, Jus hoc Civibus dabatur arbitrio suo Plebiscita condendi. Hi Cives re deliberata Consules & Scabinos crearunt, qui tum ab initio jurabunt, & nunc etiam singulis annis Jusjurandum, quoties in ordinem leguntur, sui Principis & Civitatis honorem, commodum & Jus tuendi conservandique, quam optime possint ac valeant cum hominum Consilio prudentiorum. Consules vero Pro-Consules eligunt, unum vel vel plures juxta municipii consuetudinem inter ipsos usurpatam. Cæterum qui Scabinos, Consules & Pro-Consules cooptandi Jus habent, Jusjurandi religionem observanto, ne muneribus, timore, iracundia, vel favore ducti quempiam nominent, nec ullam cognationis vel arctioris amicitiæ rationem ad animum admittant. Jus Culm. Em. Cap. 1. lib. 1. Correct. lib. 1. c. 1. Revisum addit & mutat: Consules eliguntur ex Scabinis, Consules eligunt unum, duos, tres aut quatuor Pro-Consules, secundum unius cujusvis loci consuetudinem. Ista electio inter eos annuatim certa die fieri, & absque gravi impedimento non differri aut dies mutari & impediri debet. Inhibitum quoque sit Capitaneis Arcium minorum Civitatum, ne ejusmodi electioni derogent aut contrarientur, sed solum de noviter electis Jusjurandum accipiant nomine SS. Regiæ Majestatis, neque hoc denegent aut impediant. Revis. l. 1. t. 2. art. 7. Quamprimum novi Consules a veteribus adoptati sunt, spondent se Antecessorum Actis publicis non derogaturos, nec quippiam immutaturos in iis, quæ illi, quam diu Rempublicam administrarunt, in Civitatis usum egerint ac constituerint. Quo facto novis Consulibus veteres potestatem Senatoriam largiuntur

2. De potestate Senatoria novis Consulibus præstanda.

giuntur, eosque in ſubſellia ſua ſeſſum admittunt. Emend. lib. 1. c. 2. Correct. l. 1. c. 2. Vir bonus & nulla notatus infamia, qui Civis eſt, & in Civitate domicilium conſtitutum habet, in Senatum legi poteſt, ſi Civitatis id commodo futurum exiſtimabitur, quantumvis fundos vel ædes proprias in Civitate non poſſideat. Emend. l. 1 c. 3. Correct. l. 1. c. 3. Reviſ. l. 1. t. 2. art. 8. Vir bonus, qui Civis eſt, & intra Civitatis mœnia locum collocavit, ſive annonam publice venalem habeat, ſive opificium honeſti nominis exerceat, in Senatum legi poteſt, ſi ita videbitur illis, quibus optandi Jus competit, pro Jurisjurandi ſui religione. Qui vero electus eſt, quantum ad ordinis ſui vel opificii profeſſionem attinet, eodem Jure cum cæteris ejusdem ordinis Civibus cenſetor. Emend. l. 1. c. 4 Correct. l 1. c. 4. Quicunque Conſules, Prætores vel Scabini nominati fuerint, electionem non repudianto, ſed absque ulla contradictione, pro fide Jurisjurandi, quo Magiſtratui Civitatique ſunt obſtricti, reverenter parento: Si quod Plebiſcitum, vel ſi qua mulcta ſit in contumacem conſtituta, eam contumax luito, & ejus electionis immunitatem habeto. Emend. l. 1. c. 5. Corr. l. 1. c. 5. Jus Reviſum ſancit, ut non repudiet votum electionis ad quodlibet officium publicum, ſub pœna amiſſionis Juris Civitatis, l. 1. t 2. art. 9. Conſules poteſtatem habent curandi & judicandi omnis generis annonam, utputa, panem, cereviſiam, carnem, piſcem, & alias annonæ ſpecies, ut juſto pretio præbeantur, neve Cives vel homines inopes defraudentur. Conſules etiam poteſtatem habent judicandi cujuscunque modi fraudem in menſuris, modiis, libris ſeu ſtateris, & ulnis commiſſam, nec non mercium omnis generis falſitatem & malitiam vindicandi. Si quis in quavis merce fraudem feciſſe convictus fuerit, is ſecundum uniuscujusque loci plebiſcitum ac perpetuam conſvetudinem puniatur. Emend. l. 1. c. 6. Correct. l. 1. c. 6. Reviſ addit Conſulibus facultatem diſponendi ſuper quibusvis rebus, quæ ad bonum ordinem Civitatis, ejusque membrorum, & conſervationem pacis publicæ ac honeſtatis faciunt. Lib. 1. tit. 2. art. 10. Qui

3. De Cive impoſſeſſionato in Senatum legendo.

4. De opifice in Senatum legendo.

5. De electionis voto non repudiando.

6. De poteſtate Conſulum in judicanda annona, ponderibus & menſuris.

7. De exercitatione annonæ & ejus fraudibus. Qui venalem annonam exercent, si fraudaverint, vel oneraverint eandem, aut virgis cæduntor, aut a Senatu, personarum qualitate, proque delicti modo mulctantor : utramvis pœnam eligere malit, arbitrium Senatus esto. Fraudem is etiam fecisse dicetur, qui pluris annonam vendit, quam a Consulibus constitutum est. Emend. l. 1. c. 7. Correct. l. 1.

8. De Jure mensurarum. c. 9. Cujuscunque generis modii vel statæ mensuræ sint, quæ in molendinis ad Civitatis Jurisdictionem pertinentibus usurpantur, in eos easve Civitatis Plebiscitum extenditur, ex cujus præscripto Consules definiunto, si qua fraus vel iniquitas modio vel mensura committatur. Emend. l. 1. c. 8. Correct.

9. Consulum executio. l. 1. c. 10. Qui contra Plebiscitum ex conventione publica latum committit, commissum Consules nomine Civitatis exequi debent, nec hanc in rem ullius alterius Judicis indigent

10. De Jure & modo mulctarum. auctoritate. Emend. l. 1. c. 9. Correct. l. 1. c. 15. Si quis delinquit contra Consules vel contra Jus Civitatis & Plebiscitum, ejus delicti mulctam Consules suo placito suoque arbitrio exigunt, nec eam ob rem alteri cuivis obnoxii sunt, quoniam ex re Civitatis publica delinquentes mulctant. Emend. l. 1. c. 10. Correct. l. 1. c. 11. Revis. l. 1. t. 2. art. 11.

11. De Civibus relegatis. Si quis Civis adversus Senatum temere insurgat, ubi Jus Culmense receptum est, potestas esto Senatui Civem illum ad se accersendi, ac eidem sub mulcta pecuniaria, vel sub relegatione unius, duorum, vel plurium annorum denunciandi, ut animum ab istac temeritate revocet & Magistratui æque cum cæteris Civibus obtemperet. Si dicto audiens esse noluerit, mulctam vel pœnam, sive ea sit relegationis, sive qua alia, ex condicto sustineat. Si Consules Civitatis nomine quempiam relegaverint, ipsorum arbitrium est, an cum eo depacisci & relegatum in Civitatem recipere velint, vel nolint. Emend.

12. De eo qui ob patratum delictum gratiæ Senatus se commisit. l. 1. c. 11. Correct. l. 1. c. 12. Revis. l. 1. t. 2. art. 12. Si Senatus Civem accuset ob delictum adversus Civitatem & Plebiscita commissum, isque se gratiæ ejus dederit : Senatus si volet, gratiam delicti facere, & pœnam leviorem imponere, vel totam condonare, suo poterit arbitrio. Emend. l. 1. c. 12. Correct. l. 3. c. 47. Revis. l. 1. t. 2. art. 13. Ad

Sena-

Senatum si qui sponte veniant, & alteri spoponderit aliquam pecuniæ summam certa die solvendam; vel si quid aliud, cujuscunque sit generis probe faciendum stipulaverint, ac aliquis postea de fide conventionis haud impleta testimonium Senatus allegare volet; dubitabatur, an testimonium illud Jure subsistat, quove modo sit deducendum? Juris auctoritate definitum est: Cum unus vel plures coram Senatu quidquam spoponderint, vel receperint, quatenus factum hoc Consules probe sciant, sic ut Juramento suo factum asserere velint, magis est, ut testimonium Consulum prævaleat, quam ut illi sponsionem abnegare debeant. Sin autem Consules factum asserere nolint, sponsionem illi mediante Juramento suo abnegare poterunt. Quicquid Consules asserunt se præsentibus actum, quod recte meminerint, non alia Jurisjurandi religione probare tenentur, quam qua Civitati jam antea sunt obstricti. Si quis aliquem ob debitum pecuniarium convenit, & Conventus ad Senatum provocat, æquum videtur, ut Actor auctoritatem Senatus amicæ transactionis ergo sequatur: Sin Senatus causam ad Judicium Civile rejecerit, legitimæ porro notioni res committatur. Emend. l. 1. c. 23. Correct. l. 1. c. 13. 14. Si quis Consul, Scabinus, vel quis alius Civitatis Officiis vel Ministeriis obnoxius ac juratus in eodem Officio vel Ministerio, corporis, vitæ vel bonorum damnum perpessus fuerit, quatenus Consules affirmant calamitatem illi causa Civitatis accidisse, is qui dedit damnum tanti luito, quanti Plebiscito constitutum est. Si Plebiscito cautum non sit Consules in expensas pro personæ causæque rationibus, tanti, quanti videbitur, auctorem condemnanto. Si damni auctor non appareat, Civitas ipsa, cujus causa damnum datum est, ex æquo & bono compensato. Emend. l. 1. c. 14. Correct. l. 1. c. 7. Revis. l. 5. part. 2. t. 19. art. 2.

13. De Consulum testimonio.

14. De eo, qui Civitatis causa damnum patitur.

CORRUPTELA, CORRUPTIO.

IN quamcunque causam testis quispiam producitur, ne pecuniam munusve eo nomine accipito, quod si ad Judicem testi-

1. Pœna corrupti testis.

testimonii dicendi ventum sit, ei, contra quem juratur, testem illum refutandi Jus esto, quoniam pecunia muneribusve ad testimonium dicendum sit conductus. Si negat sibi pecuniam vel munus in eam rem promissum datumve, Sacramento innocentiam probato, adversarius vero testibus, quibus id liquido constet, evincito, pecuniam illi munusve datum aut promissum, & in eam rem ab ipso acceptatum. Testis hoc modo convictus Judici perjurium duobus digitis luito, & insuper infamia notator, nec amplius ad testimonium dicendum admittitor. Emend. Jus Culm. l. 2. c. 48. Correct. l. 5. c. 62. Revis. tantum de infamia & de non admissione ad testimonium imposterum, non vero de amissione digitorum mentionem facit. l. 2. t. 18. art. 3.

2. Corruptus Judex. Si aliquis Scabinus pro Sententia ab aliquo pecuniam accipiat, & eandem sententiam fert absque consensu suorum Collegarum, ista nullius est valoris. Si Scabinus de hoc fuerit convictus, ejus Collegæ eum ab officio debent removere, nec ei licitum est Scabinum esse. Corr. l. 2. c. 14.

CONTESTATIO LITIS.

1. De dilationibus tam reo quam Actori dandis. TAm Reo quam Actori licitum est singulatim secedere ad consultandum de quovis causæ capite, tribus vicibus, sic tamen ut exercitio Juris durante responsiones inferant, nisi Judex prorogare diem maluerit. Emend. l. 2. c. 29. Correct. l. 2. c. 50. Revis. statuit, quod Convento pro inferenda litis contestatione quatuordecim dies sint concedendæ l. 2. t. 14 art 1.

2. Quando lis debeat contestari, & de exceptionibg ante litis contestationem. Facta & reproducta actione Reus Conventus per se vel suum sufficientem Mandatarium in proximo Judiciali termino ad intentionem actionis respondere & litem contestari tenetur. Si vero exceptiones aliquas dilatorias habeat, quarum virtute principalis causa tantummodo differri, & non penitus tolli possit, utpote contra Jurisdictionem Judicis, vel Actoris personam inhabilem, actionis deformitatem, vel his similes; tunc has simul & semel omnes ante litem contestatam producere, & insimul probare debet, adeo,

adeo, quod ubi ex his unam quamlibet præterierit & non allegaverit, hæc ipſi poſtmodum nullum ſit allatura adjumentum. Reviſ. l. 2. t. 11. art. 1. Reo convento ratione bonorum, debiti, vel aliarum quarumcunque cauſarum accuſato, & convento, & id ſimpliciter & absque omni alia conditione malitioſe in ſua reſponſione inficiante ſeu negante, poſtea vero hujusce per ſufficientem probationem convicto, tunc non ſolum id, quod ab ipſo poſtulatum fuerit, ſed etiam in pecunia duplicata, alioque quovis pretio, & ita petitam rem duplicatam Actori deponere & reſtituere tenebitur. Reviſ. l. c. art. 5. Poſt Patris obitum minorennes ſuperſtites, quamdiu nec in tutelam ſuam pervenerint, nec alium tutorem habeant, ob debiti cauſam in Jus vocari non debent, nec viciſſim ipſi creditum petendi vel exigendi Jus habent. Si quis autem minorennium nomine creditum petere deſiderat, idem verſa vice eorundem nomine debiti actiones excipere non refragetur. Emend. l. 2. c. 24. Correct. l. 4. c. 52. Rev. l. 2. t. 10. art. 3. Cum mutus in Jure convenitur, qui non lingvæ officio poteſt fungi, ſiquidem nutu geſtuve procuratorem petat, procurator illi dandus erit. Agetur autem cum eo Judicio quod ex ſignis & nutibus quod velit intelligi poſſit, eoque pacto, quanti Actoris intererit, quantumque ſibi deberi palam fecerit, tanti Judex ſecundum Juris præſciptum litem æſtimabit. Emend. l. 2. c. 23. Correct. l. 5. c. 43. Rev. l. 2. t. 10. art. 4. Quale circa litis conteſtationem hoſpitibus contingat beneficium. Vid. Hoſpes. Reo criminaliter in Judicio convento deſideranti & petenti merito induciæ ad reſpondendum dari debent, quo tempore etiam exceptiones ſuas defenſionales, tam contra Judicem quam adverſus partem opponere & proponere poteſt. Nam nullus tenetur reſpondere in alieno & extraneo Judicio. (2) Non tenetur reſpondere proſcripto & bannito, item filius non reſpondet pro maleficio ſui Patris: Nemo etiam ſermone incognito tenetur reſpondere, talibus & his exceptionibus ſimilibus juſtificatis, & pro legitimis pronunciatis, Conventus Reus frui debet, his vero exceptionibus rejectis & reprobatis, Reus

3. Conventus malitioſe negans.

4. Minoribus absque Tutoribus in Jure agentibus non reſpondetur, nec ipſi litem conteſtantur.

5. De muto convento.

6 De litis conteſtatione in Criminalibꝰ.

Conventus directe ad institutam actionem respondere, & in causa ulterius cum probationibus & documentis procedere debet. Revis. l. 5. p. 1. t. 10. art. 2. Conclusio, Vid. infra.

CONSILIUM.

De Consiliis Juridicis vid. supra Advocatus.

1. Consilium in causa veneficii.

Qvicunque ad præstigia, veneficia, improbatas artes, & malos dæmones geniosve accersendos consilia tulerunt, & factum vel confessio seu testato constet, capite mulctantur, Em. l. 5. c. 61. Corr. l. 5. c. 67. Revis. l. 5. p. 2. t. 2. art. 1. Qui furi consilium dedit, vel opem tulit, furti reus tenetur. Emend. l. 5. c. 67. Corr. l. 5. c. 31. Revis. l. 5. part. 2. t. 16. art. 5. vid. Furtum.

CONTRACTUS.

Vid. Emptio. Venditio. Contractus Societatis Vid. Societas.

1. Contractus forum.

Si quis in Actoris foro possessor non sit, sed alibi lares & fortunas collocatas habuerit, ac in alieno Judicio conveniatur, Actore postulante, non debet ejus persona detineri, sed oportet, ut Actor rei forum in terris Prussiæ sequatur, atque reus cautionem præstet se ad diem condictum coram suo Judice staturum, nisi Reus in Actoris foro contraxisset, vel maleficium admisisset, vel eo se loco soluturum spospondisset. His enim casibus ratione contractus convenietur, & delinquens in loco delicti Judicium patietur. Si homines sunt extranei qui conveniuntur, Actor eorum forum sequi non cogitur, sed Jus habet, illorum bona & personas detinendi. Emend. l. 4. c. 66. Corr. l. 4. c. 57. Revis. l. 2. t. 6. art. 7. vid. infr. Mutuum, Commodatum, Depositum, Pignus, Interventio. Locatio, Societas.

Obli-

Obligatio. Fidejussio. Evictio Transactio. Tutela & Curatela. Forum. Stipulatio.

CONVENTUS PUBLICI.

SI ad Conventum Terrarum Prussiæ quis evocetur, sigillum Terrestre Palatinatus ejus, in quo reus fuerit, ei applicabitur: Si ad Palatini Judicium, ipsius Palatini: Si ad Tribunal Terrestre. Vid. Jus Terrest. Terr. Pruss. t. 6. sect. 1. §. 6. — 1. Sigillum citationis ad Conventum.

in causis Judicii Terrestris Appellationes, antequam Judicium ex loco Judicii eadem die recedat, fient indifferenter ad Conventum generalem Terrarum Prussiæ, vel ad Tribunal Regni, quod prius horum celebratum fuerit. Qui appellat a Conventu generali Terrarum Prussiæ, tres florenos per triginta grossos, qui, si appellans in superiori Judicio succubuerit, in usum Judicii cedant; si causam obtinuerit eirestituantur sub pœna: Jus Terrest. Terar. Pruss. t. 6. sect. 1. §. 45. 46. vid. plura: Appellatio. Palatini & Capitanei citati tam in Judicio Terrestri quam coram publico Conventu respondere, sint obligati. vid. Constit. Terrar. Pruss. D. Sigismundi ab Anno 1538. Revis. J. Culm. l. 2. t. 7. art. 4. — 2. Appellatio ad Conventum.

Conventus autem publici seu generales, juxta proximam ordinationem nostram, quotannis bis celebrentur, verno videlicet tempore Marienburgi ad diem St. Stanislai; tempore autem autumni ad Graudentz ad diem S. Michaelis. In nostro autem arbitrio erit, cum res ita postulaverit, alium locum & tempus hujusmodi Conventibus præscribere. Peculiares autem Conventus per nos instituendi locum & diem ex nostro arbitrio sortientur. Ad prædictos generales Conventus omnes causæ tam ex Civitatibus, quam ex Judiciis Terrestribus per Appellationem devolvantur, & etiam sine speciali commissione nostra judicentur. Deinde vero & non antea, ad supremum Tribunal nostrum remittantur, parte provocante, cui ad prosequendam Appellationem a Judicibus legitimus termi- — 3. Locus & tempus Conventuum generalium.

nus

nus præfigatur. Quam appellationem, si intra unius anni spacium non prosequeretur, prior sententia, juxta Juris communis dispositionem, ut prædictum est, in rem transeat judicatam, & executioni demandetur. Ante Conventum vero publicum per nos & Successores nostros singulariter instituendum, in singulis Palatinatibus, Culmensi videlicet, Marienburgensi & Pomeraniæ fiat Nobilitatis Convocatio Particularis, quam secundum morem antiquum Palatini in singulis districtibus Palatinatus sui, ad aliquem locum convenientem literis suis convocent, ut Nuncii ad ejusmodi Conventum mittendi eligantur. Qui autem vocatus non comparuerit, pœnam duarum marcarum pendet, cujus medietas Palatino ejus loci, altera vero ærario publico proveniat; exceptis dictarum Terrarum Prussiæ Consiliariis nostris, sive equestris sive Civilis sint Ordinis. vid. Constit. D. Sigismund. l. c. §. 8. 9. & 10.

4. Conventus particulares.

5. Pœna non comparentis in Conventu.

CONVENTIO. Vid. Actio.

CONVENTIONALIS LIBELLUS. Vid. Libellus.

CONVICIUM.

1. Conviciis abstinendum est in Judicio.

NEmo alium impediat aut obtundat in loco Judicii clamando cursitando, conviciando, vel aliud quidpiam illiberaliter aut impudenter agendo, quod cum actionis ejus damno vel præjudicio sit conjunctum. Si quis secus maligno studio fecerit, ob eamque rem Judicis & Scabinorum duorum testimonio convictus sit, injuriam læso, mulctam Judici luat. Si præsente Burggrabio deliquerit, trium librarum, sin præsente Prætore, octo solidorum mulcta esto. Ex quacunque causa Actor damni vel injuriæ æstimationem adjudicatam obtinuerit, ex eadem etiam Prætor mulctam suam recte

recte vindicabit. Emend. l. 2. c. 17. Correct. l. 2. c. 44. Si quis Scabinum in Jure sedentem maligne reprehenderit, ob dictam sententiam, quam cæteri collegæ calculo suo comprobassent, singuli Scabinorum injuriæ æstimationem ab eo, qui convicium fecit, exigunt: Judex autem mulctam toties petat, quoties ille Scabinis injuriam passis æstimationem præstiterit. Em. l. 2. c. 3. Corr. l. 2. c. 2. Nemo in Citatione existimationem aut honorem alicujus lædere, verbisque aliquibus, quibus ea læduntur, uti debet. Quod si quis contumeliosa aliqua verba, sine quibus res ipsa narrari poterat, citatione comprehenderit, producens citationem ejusmodi, tam Actor ipse, quam procurator ejus, unius septimanæ sessione in turri mox puniri debebit: Reus autem a termino & citatione liber pronunciari Jus Terrest. tit. 6. §. 7. sect. 1. Advocati & Procuratores in scriptis & verbis ab omnibus illicitis calumniis & injuriis verbalibus abstineant, & qui contra fecerit, quoties id factum fuerit, toties pro qualitate & cognitione Judicii puniri, & nihilominus Parti læsæ ratione injuriarum respondere tenebitur. Revis. lib. 2. t. 5. art. 5. Injuriæ committuntur verbis, scriptis & factis, quo tum quis ex temerario proposito, & petulanti modo proximum suum masculini seu fœminini generis in honore diffamaverit, & ad diminuendum eundem proscicerit & male affecerit, & idcirco in Jure conventus fuerit, is parti læsæ post adinventam innocentiam, publicam revocationem vel palinodiam canere vel facere tenebitur, & propterea mulcta pecuniaria, vel etiam pro modo causarum carceribus castigari debet. Si alicui pacis præceptum indictum fuerit, & nihilominus alterum diffamare præsumat, ac criminibus proscideret, tunc pœnam pacis interdicti incurrit, & nihilominus læso competentem transactionem præstare tenetur. Revis. l. 5. part. 2. t. 20. art. 1. & 2. de Famosis Libellis vid. infr. Mortuo injuriante cessat & tollitur causa, nec post hæredes eo nomine conveniri Jus est, nisi cum prædefuncto processus fuerit inchoatus, & lis contestata; nam eo casu hæredes processum sequi tenentur,

2. De convicio propter sententiam dicto

3. Citatio haud sit contumeliosa.

4. Advocati abstineant ab injuriis.

5. Pœna injuriarum.

6. Quomodo actio injuriarum evanescat.

tur. Quando læſus vel injuriatus in cauſa injuriarum intra annum & diem non fuerit proſecutus ſuam actionem, computando a tempore quo injurias reſciverit, tunc actio exſtinguitur & ulterius non poteſt nec debet cum eadem audiri. Quod de in literalibus injuriis non intelligendum eſt, quia actio in literalibus injuriis non proſcribitur ante ſpacium triginta annorum. Quando læſus injurias remiſerit, vel per amicabilem cohabitationem, converſationem, vel alia indicia easdem diſſimulaverit & poſtpoſuerit, tunc poſtmodum cum actione admittendus non eſt. Reviſ. l. c, art. 5. & 6. Vid. plura Injuria.

CONCLUSIO.

1. De concluſione proceſſus.

Lite jam in Jure conteſtata, & ita intentione & reſponſione directe inſinuata, tunc ambæ partes in eodem termino ſuas probationes indicare, nec non munimenta literaria, quæ ad fundandam intentionem illorum uſurpare intendant, publicare, & ſubinde Judici & Parti copiam dare tenebuntur. In ſequenti termino declaratoria, & quod cum uno quoque probare intendunt producere, & ſic conſequenter ad interrogatoria, reinterrogatoria recluſiva, nec non examinationem teſtium procedere, & omnia teſtimonia literaria producere tenebuntur. Hoc incompetentibus juridicis induciis, & adhoc præſtitutis terminis facto, ſi ulterioribus productis renunciatum & ad ſententiam concluſum fuerit, ad hanc ambabus vicibus, actis traditis, quibus una poſitione ſimul ad ſententiam concludere poſſint; penes traditionem poſitionis ambæ partes ſtipulant gvarandam, ſe in cauſa ſcripto vel oretenus nihil producturas, ſed ſententiam definitivam præſtolaturas fore. Hoc modo omnes proceſſus continuari & inpoſterum replicæ & duplicæ, prout & omnes reliquæ ambages penitus è medio tolli debent. Reviſ. l. 2, t. 11. art. 4.

CON-

CONVOCATIO PUBLICA.

Vid. Conventus.

CORPUS.

Cum quis alterum aliquem noctu vel interdiu invadit ne- 1. Proprii corporis neceſſaria tutela.
mine præſente, qui rem geri videat, alter retrocedit quantum poteſt, ac lubens ſe ab eo miſſum fieri cupit; ille plagas ingerere pergit, alter ubi videt ſibi defenſionis neceſſitatem impoſitam, pari vi reſiſtit, & ob tutelam ſui corporis hominem interficit, quæritur, quomodo fidem juſtæ ac neceſſariæ defenſionis facere debeat? Noſtri Juris auctoritate reſponſum eſt, ut is, quamprimum ejus copiam habere potuerit, Judicem adeat, & Judicis poteſtati ſe committat, eidem etiam gladium ſuum in notionem legitimam tradat, atque Judex eum in finem recipiat, quoad innocentiam, quam præ ſe fert, oſtenderit. Si quis illum cædis accuſet, Judex illum in Jure ſiſtat, & ille a defuncti cognatis actionem ſuſcipiat. Deinde Jure decernetur, ut reus, quatenus ob tutelam ſui corporis ſe cædem facere coactum prætendit, Jurejurando probet ſuo, tribus vel pluribus ſe retroceſſiſſe, nec amplius evadere potuiſſe, coactum demum defenſionem paraſſe, & quicquid ejus fecerit, ob neceſſariam ſaltem corporis ſui tutelam perpetraſſe. Si teſtibus præſentibus reus accuſetur, ipſe quoque teſtibus actionem declinandi prærogativam habebit. Si nemo ſit ex propinquis occiſi, qui cum percuſſore criminaliter experiri velit, omnis in illum interfecti nomine actio evaneſcit, & defenſionem neceſſario factam ſatis abundeque probaſſe Jure cenſebitur. Emend. l. 5. c. 51. Correctum de hoc nihil diſponit, ſed Reviſum prolixa facit verba de iſta legitima corporis proprii
tutela: Defenſio neceſſaria vocatur, cum quis lethiferis 2 Additamenta Juris Reviſi.
armis vel enſibus aggreſſus impugnatur vel verberatus fuerit, & commode abſque periculo, læſione ſui corporis, vitæ, honoris & bonæ famæ evadere nequiverit, ſed ad defenſi-

onem & tuitionem sui corporis & vitæ vindicandæ gratia susceperit, & compulsorem vel angariatorem interemerit, is propterea nemini tenetur. Revis. l. 5. t. 7. art. 12. Qui vero post factum deprensum alicujus necessariæ defensionis gloriari vel uti voluerit, eamque pars adversa negaverit, tunc facinorosus talem jactantiam de Jure sufficienter probare tenetur: quo non facto pro reo habendus & censendus est Si vero nullus intersuerit, tunc facinorosus quamprimum potest Judicem accedere & adire & cum corpore suo Judici se subdere, committereque potestati tenetur. Quod si quis illum accusaverit, Judex illum præsentabit & sistet, & cognatis occisi respondere tenebitur: facinorosus nihilominus de sua necessaria defensione jactans, tunc jurare tenetur, se ab occiso aggressum, compulsum, & absque periculo corporis, & vitæ evadere nequivisse. Si vero actor facinorosum cum testibus convenerit, tunc facinorosus cum testibus ad evadendum ab accusatione proprior esse debet. Ubi etiam aliquis accusaverit, & facinorosus sese Judicis potestati commiserit, vel alias Jure receptus fuerit, tunc Judex omnes circumstantias personarum, locorum, armorum, vulnerum, item uniuscujusque vitæ & conversationis diligenter inquirere & ponderare debet, & exinde adinvenire, an ista necessaria defensio locum habere possit, nec ne? Si minimum adhuc supersit dubium, tunc Judex ex Officio ulterius inquirere, & in defectu probationum juramentum purgatorium, prout supra dictum est, facinoroso adjudicare debet. art. 13. l. c. Homicidam excusat non solum proprii corporis tutela, sed etiam reliquæ circumstantiæ, adeo cum quis ob pudicitiam cum uxore sua vel filia commissa, facinorosum in facto ipso interemerit, item cum quis pro defensione sui ipsius vel sui proximi corporis, vitæ vel bonorum alterum interfecerit: Furiosi & impuberes utique excusantur, prout & omnes hi ab ordinario Magistratu ad aliquem recipiendum & apprehendendum missi, si hisce temere & audacter adversum itum fuerit, & iste adversator desuper interemptus fuerit, de Jure excusantur: quando autem ejusmodi excusationes locum habere debent, vel in quantum per hoc

hoc liberari debeant, diſcretus Judex pro qualitate perſonarum & circumſtantiarum ponderabit, ac proinde procedet. art. 14. l. c. Cum quis aliquem in via publica prædandi animo invadit, atque ille defenſionem parat, & latroni vitam adimit, nec amicis occiſi nec Judici damni vel mulctæ nomine ſit obnoxius. Si fides illi non habeatur, quod corporis & rerum ſuarum tutelam occupaverit, quatenus facti teſtes in promptu ſecum ſint, eorum teſtimonio ſtabitur, ſi nulli ſint teſtes, religione ſacramenti res expeditur. Emend. l. 5. c. 52. Si quis punctim in corpore vulneretur, ut vulnus ad interiora penetret, quanquam duplex vulnus cenſeri poſſit partis tam interioris quam exterioris, unius tamen vulneris mulcta eſt. Emend. l. 5. c. 33. Si quis occiſum in Judicium deferat, & in ejus corpore Scabini neque vulnera, neque plagas, nec alia cædis ſigna deprehendere poſſint, ex quibus indicium ſit, eum cæde conſumptum fuiſſe, atque poſt Scabinorum teſtimonium proximus agnatus virum integræ famæ, in ipſo facinore non deprehenſum, ejus cædis reum facere velit, & nuda quidem accuſatione, probabilius dicitur, reum jurejurando ſuo accuſationem elidere. Sin autem teſtibus Actori adſtipulantibus accuſatur, & cædes clamore violentiæ inteſtatum venit, itidem innocentiam ejus defendendi Jure conſtitutum eſt. Emend. l. 5. c. 42. Corr. l. 3. c. 27. Qui corpora punitorum in patibulo ſeu rota exiſtentium ſuis veſtibus ſpoliant, fuſtigatione puniri debent, ſi vero corpora fuerint ablata, & id ab amicis factum fuerit, illud incarceratione & in corpore puniri debet; peregrinis vero id facientibus ex malo propoſito vel ad effaſcinationem promovendam, hi pro qualitate virgis cæſi relegari, vel aliter arbitrarie puniri debent. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 16. art. 14. de corpore delicti vid. Criminalia.

3. Defenſio contra latronem.

4 Vulnus corporis.

5. Si in occiſi corpore nulla ſigna appareant.

6. De corporibus punitorum ſpoliatis.

CORONATIO.

AD Honorem Omnipotentis DEI, ejusque genetricis Virginis Mariæ, S. Adalberti Martyris, S. Stanislai Protho- 1. Status & Ordines Pruſſiæ ad Corona-

tionem Regis sunt vocandi. tho martyris Poloniæ & totius Jerarchiæ cœlestis, præfatorum Prælatorum Spiritualium & secularium, Militarium, Civium, Terrigenarum & omnium incolarum Terrarum Prussiæ, Culmensis, Kynsbergen, Elbingen, & Pomeraniæ, in terra marique sitarum, benevolam & spontaneam deditionem, regimen, tutelam, gubernationem, subjectionem, obedientiam accepimus, assumpsimus, tenoreque præsentium, non per errorem aut improvide, sed de certa Nostra scientia & voluntate, in Dei nomine assumimus & acceptamus, terrasq; & dominia prædicta Regno Poloniæ reintegramus, reunimus, invisceramus & incorporamus, & ad usum, participationem omnium bonorum, Jurium & libertatum & prærogativarum, quibus Prælati, Barones & Nobiles Regni Poloniæ, hactenus potiti sunt, & signanter ad futurorum Regum Poloniæ, quotiescunque super Electione & Coronatione illorum fieri deliberationem contingat, Electionem & Coronationem admittimus, annectimus & includimus: Promittentes pro Nobis, Hæredibus & Successoribus Nostris, ac universo Regno Poloniæ, quod prædictas Terras & dominia, atque Prælatos spirituales & Seculares, Barones, Militares, Nobiles, Cives, Oppidanos & cujuscunque conditionis, status vel præeminentiæ homines existant, hactenus in illis commorantes & imposterum commoraturos, favore, gratia, benevolentia, & affectione regali prosequemur, & contra quascunque adversitates, impugnationes quorumcunque hominum illis præstabimus; velut fidelibus & subditis Nostris, Regalem assistentiam & defensam &c. vid. Privilegium Incorporationis D. Casimiri ab Anno 1454.

D. Sigismundi Regis literæ, quibus Ordinibus Terrarum Prussiæ, qui vigore Privilegii ad Electionem Filii vocati non fuerunt, postea tamen Electionem ratam habuerunt, cavet, quod ea præteritio illis fraudi esse non debeat, & specialiter obligat Sigismundum Augustum Filium, ut annum decimum quintum egressus, pro more Antecessorum, juret se Privilegia & Indulta, tam publice quam

quam privatim, conservaturum, & quamdiu hoc ipsum Juramentum non præstiterit, Ordines etiam Terrarum & Civitatum ad servandum suum Juramentum Majestati ejus præstitum astrictos esse non debere, sed ubi Majestas ejus satisfecerit, tum demum omnem fidelitatem & obedientiam præstare oportere:

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, totiusque Prussiæ & Masoviæ &c. Dominus & Hæres, manifestum facimus universis, quia licet Privilegia & libertates Statibus & Ordinibus Terrarum Nostrarum Prussiæ, tam Ecclesiasticis, quam Secularibus, a Majoribus Nostris & data & concessæ, ac per Nos confirmata & confirmatæ, inter alia id potissimum contineant, ut dicti Ordines & Status Prussiæ ad futurorum Regum Poloniæ, quotiescunque super Electione & Coronatione illorum deliberationem fieri contingat, ad Electionem & Coronationem vocari & admitti debeant. Quia tamen in eligendo Sereniss. Principe Domino Sigismundo, Secundo Rege Poloniæ & Magno Duce Lithuaniæ, Filio Nostro Charissimo, hoc ipsum prætermissum est, non data quidem opera, sed quod Nobis viventibus & Regno nondum vacante, magisque divina Ordinatione, quam humano consilio, Electio ipsa Majestatis suæ contigit: Considerantes tantum prædictorum Statuum & Ordinum Terrarum Nostrarum Prussiæ, erga Nos & Serenissimam Familiam Nostram, fidem, affectum & observantiam, & hanc ipsam Electionem Sereniss. Filii nostri præter vocationem eorum factam approbaverint, & similiter ipsum eligendo ratam atque gratam habuerint: nolentesque, ut per hujusmodi Electionem, ad quam vocati non erant, aliquid imposterum privilegiis & libertatibus dictorum statuum & ordinum earundem Terrarum Nostrarum Prussiæ derogetur: Decernimus, ut deinceps, quotiescunque Regem decedere, & Regnum vacare, aut Electionem quomodocunq; celebrari contigerit. Domini Consiliarii Ordines utriusque Regni Poloniæ, antequam ad Electionem procedant, prius prædictos Status & Ordines Terrarum Prussiæ, de hac ipsa novi

novi Regis Electione, certiores faciant, ac eosdem ipſos Status, ſecundum antiquam conſuetudinem & contenta Privilegiorum eorum, ad eam vocent & admittant. Volentes præterea pro tanta eorum in Nos & Filium Noſtrum chariſſimum integritate, viciſſim eis providere, ut & ipſi in ſuis Juribus & Privilegiis ac libertatibus, conſvetudinibusque approbatis absque ullo conſervarentur detrimento, pollicemur illis præſentibus literis Noſtris: Quod, quandocunque ipſe Sereniſſ. Filius Noſter, poſt mortem noſtram ad ætatem legitimam, nempe ad annos quindecim completos, perveniens, poſſeſſionem Regni & Dominiorum noſtrorum adire voluerit, tenebitur illis id totum præſtare, quod Anteceſſores Noſtri Reges Poloniæ & Nos Ipſi præſtitimus ex debito, ad quod ejus Majeſtatem, ut Filium & ſucceſſorem Noſtrum, tenore præſentium obligamus, videlicet, quod jurare debebit, omnia Jura, Libertates & Privilegia, Libertates Immunitatesve earundem Terrarum Puſſiæ, tam Eccleſiaſticas quam Seculares, Eccleſiis, tum ipſis Terris, earundemque Prælatis, Baronibus, Nobilibus, Civibus, Incolis & quibus libet perſonis, cujuscunque ſtatus & conditionis exiſtentibus, per Divos Prædeceſſores Noſtros Principes, tam Spirituales quam Seculares, Reges & Dominos Terrarum prædictarum, juſte & legitime donatas & conceſſas, & per Nosmet Ipſos confirmatas manu tenere, ſervare, cuſtodire & attendere, in omnibus conditionibus atque punctis, & omnia illicite ab êisdem Terris alienata aut diſtracta, pro eſſe ſuo ad proprietatem earundem Terrarum recuperare: Terminos etiam earum non minuere, ſed pro virili defendere & dilatare. Et quamdiu hoc ipſum Juramentum Majeſtas ſua non præſtiterit, & huic debito ſuo Regio non ſatisfecerit, Ipſi univerſi Status & Ordines earundem Terrarum & Civitatum Noſtrarum Prúſſiæ ad ſervandum Juramentum ſuum, quod Majeſtati ſuæ præſtiterunt, non erunt adſtricti neque obligati. Verum quandocunque poſt mortem Noſtram ſupradictis omnibus idem Sereniſſimus Filius Noſter, in ætate legitima exiſtens, ſatisfecerit, & hujusmodi Juramentum debitum præſtiterit,

ſtiterit, univerſi earundem Terrarum Noſtrarum Pruſſiæ Status & Ordines Subditi Noſtri, illi ut vero & legitimo Domino & Regi ſuo coronato, omnem fidelitatem & obedientiam obſequiaque, ſecundum Juramentum a ſe illi factum, præſtare & exhibere tenebuntur. In cujus rei teſtimonium, Sigillum Noſtrum præſentibus eſt appenſum. Datum in Conventu generali Cracovienſi, feria ſexta ante Dominicam Judica proxima, Anno Domini Milleſimo, quingenteſimo, trigeſimo, Regni vero Noſtri vigeſimo quarto.

Chriſtophorus de S. Caſtel.
Capit. Cracovien. ac R. P.
Cancell. ſſt.

Hoc idem videre licet in Jure Culmenſi Reviſo l. 1. t. 5. art. 4.

CREDITOR.

SI quis alterum ob crediti cauſam in Jus vocet, quod teſtibus planum facere poſſit, Reus autem neget ſe quicquam illi debere, eamque in rem innocentiam ſuam ſe religioſe teſtibus præſentibus probaturum aſſeruerit, ac ideo dilationem in tres conſtituti Judicii vices impetraverit, ut conſcientiæ Jurique ſatisfaciat, quo die ſe Jus ſuum probaturum recepit, ſi eo die cum teſtibus non adſit, Actor debiti cauſam, quod petebat, Jure vicit, ſic ut Conventus intra diem quartum decimum ſolutionem præſtare compellatur. Emend. l. 4. c. 34. Correct. l. 3. c. 40. Cum Patri vel ob maleficium vel ob debitum in conſtituto Judicio controverſia movetur, ac eidem teſtium laudandorum facultas proponitur, ejus filii teſtimonium in re Patris dicere non poſſunt, ſive ſint emancipati, ſive nunc etiam in poteſtate manuve patria converſentur. Emend. l. 3. c. 51. Correct. l. 3. c. 38. Reviſ. l. 2. t. 18. art. 2. Si quis debitorem ſuum extra Juris ſolennis exercitium coram Judicis Officio convenit ob pecuniam, quam ille ſine mora dandam conſtituerat, ac Judex utriusque Partis diſceptationem in proximum ordinarii Judicii diem ad ſuam & Scabinorum notionem protulit, conventus autem fide-

1. De conditione crediti

2. In cauſa crediti filius Patri haud teſtatur.

3. De fidejuſſore ſiſtendo in cauſa crediti.

fidejussorem dedit, se in Jure staturum. Quatenus igitur Actor ad diem condictum in Jure comparuerit, conventus autem absfuerit, fidejussorem Actor compellabit, ut rem uti spospondera, in Jure sistat. Si fidejussor sponsionem sistendi non neget, sed dicat, saltem ejus copiam habere se non posse, ac si insuper fateatur reum ob debitum illud recte conveniri, hac confessione sua convictus censetur in tantum, ut intra quartum decimum diem ipsemet debitum exsolvere cogatur. Sin ob moram & damnum inde proveniens Actor fidejussori litem moverit, juratus liquido contestari debebit, fidejussor autem æstimationem Jurejurando suo minuere poterit, priusquam Actor ad exsolvendam conscientiæ religionem descendat. Quicquid tamen Juramento decisum fuerit, fidejussor intra dies quatuordecim absque ulteriori mora Actori persolvito, Judici vero mulctam, quam incurrit præstato. Emend. l. 4. c. 57. Corr. l. 3. c. 57. 58.

4. Titulus crediti est edendus.

Si quis ob debitum quempiam in Jus vocet, & conventus dici desideret, qua causa, quove titulo debitum a se petatur, Actor causam vel titulum profiteri Jure tenetur, puta, utrum ex sponsione debeat, an ex hæreditate quam accepit, & quæ sunt alia harum causarum genera. Emend. l. 4. t. 36. 51. Correct. l. 3. c. 50. 53. Revis. l. 3. t. 6. art. 1. Quando vero titulus oritur ex ludo, conventus nequidem respondere tenetur. Vid. Correct. & Emend. l. c.

5. De probatione crediti.

Quisquis ab alio, nec interest, viro & muliere post auctoris mortem debitum exigere volet, manifesti Juris est ut testimoniis probatio constituatur. Atqui liberum erit Actori debitum a convento post auctoris mortem petenti, Jurejurando suo debiti fidem facere, si modo conventus ejus animi religionem sequi volet. Sin is autem opponat, se nullius sibi debiti esse conscium, neque se debitorem esse, tunc Actori incumbit probatio. At si dicat debitum a se solutum, onus probandi in ipsum Juris ordine redundat. Si minor in Jus vocetur ob æs alienum a Patre contractum, nec illud minori, propinquis & tutoribus liquido constet, Actoris erunt partes ut debitum vel testibus vel aliis legitimis documentis, quæ Jure nituntur, demonstret. Hoc pacto minor cogi-

cogitur ad paterni debiti solutionem, nisi contrariis documentis vel testibus Actoris probationes confutare possit: quo casu fortius dicendum est, quod minoris tanquam rei liberationi consulatur. Emend. l. 4. c. 38. Correct. l. 3. c. 54. Revis. l. 3. t. 6. art. 2. Auctoris mortem tum intelligimus, cum alicujus pater, mater, frater, soror vel alius consangvineus proximus, in fata concessit, cujus hæreditatem ille capit. Hæreditatis enim ratione jura & actiones in Successorem ab auctore transeunt. Emend. l. 4. c. 39. Corr. l. 3. c. 55. Revis. l. 3. t. 6. art. 2. Cum quis ob debitum quempiam convenit post Auctoris mortem, cujus debiti documentum in tabulis publicis jam pridem præscriptum sit, siquidem conventus exceptionem objiciat debiti persoluti, necessitatem sibimet imponit solutionem Juris ordine comprobandi. Hoc ubi rite peregerit, testimonium tabularum publicarum evanescit, conventus autem ejus debiti nomine liberatur. Emend. l. 4. c. 37. Correct. l 3. c. 52. Ubi duo cives in una Jurisdictione Civili possessionati invicem ratione debiti sese convenire velint, id coram illorum competente Judice facere tenentur & nullibi alibi. Si vero civis alterum ex proposito ad peregrinum Judicium traxerit, is alteri omnes expensas & damna refundere & præterea 50. aureos Hungaricales persolvere tenetur, nisi quis fugitivus e Civitate fuerit, vel huic libertati scienter renunciaverit, & in extraneis locis & Judiciis ad respondendum se obligaverit, vel etiam solutionem pecuniarum, vel mercium restitutionem & bonorum in aliis locis fiendam destinaverit, convenerit & repromiserit; in ejusmodi casibus creditor debitorem suum coram ordinariis Judiciis, vel in eo loco, quo se adstrinxit & eum deprehendit, absque præmemoratarum pœnarum commissione & luitione convenire potest. Revis. l. 2. t. 7. art. 3. Correctum Jus C. hoc breviter absolvit, quando dicit: Si duo Cives in una Civitate possessionati ratione debiti alter alterum convenire velit, actionem suam coram competente suo Judice, & non alias, instituat. libr. 3. c. 56. Qui ob debitum pecuniarium actionem instituit, eamque testibus com-

6. Quid per auctoris mortem intelligendum.

7. Exceptio debiti soluti.

8. Ubi creditor debitorem convenire debeat.

9. Si quis actionem suam testibus com-

probare velit. comprobare volet, quatenus teſtes bonæ ſint exiſtimationis & probatæ fidei, eorum ſuffragio rem obtinebit. Teſtibus in Judicio ſiſtendis dies decreti præfigi ſolet: Actori ſex ſeptimanarum terminus, aut ſi malit, die qui Judicio proxime celebrando conſtitutus eſt, niſi conventus ſe innocentem eſſe prætendat: Sin autem exceptionem pecuniæ ſolutæ objiciat, Actoris teſtes hac exceptione declinabit, ſic ut ipſimet Juris adminiculo ſolutionem factam probandi ſit facultas. Emend. l. 2. c. 52. Correct l. 3. c. 57. Cum mulier prodiga, vel quæ ſuæ mentis non ſit, quatenus talem eam eſſe publice conſtet, absque mariti ſcitu conſenſuve mutuam pecuniam accipit, maritus eo debito non tenetur, nec ejus illud damno contrahitur: Si quid autem ad ipſum pervenit, vel adhuc penes maritum reſidet, creditori non ſine ratione reſtituitur. Si conſumptum ſit, non autem in rem mariti, ſiquidem juratus teſtetur, verſum eſſe, nullum ſuſtinebit periculum. Emend. l. 4. c. 40. Correct. l. 3. c. 102. Reviſ. l. 4. t. 15. art. 5. Si quis alterum conveniat ob debitum, & Jure mediante ſeu per Jusjurandum, ſeu juridicas probationes eum convincat, tunc conventus illud debitum illo ipſo die perſolvere, & præterea Judicii mulctam pendere tenebitur. Si etiam ita convenitur ratione debiti, & illud confeſſus fuerit, tunc illud intra ſpacium quatuordecim dierum perſolvere tenetur. Sin minus ſolvit, Judex ſuam mulctam lucratur, & debitori debet ſolutionem injungere ex officio, poſt dies octo, tum poſt tres dies, tum poſt duos dies, tandem poſt unam noctem, quoties non ſatis fecerit, toties Judex habet ſuam mulctam deſuper. Si mulctam non dederit nec debitum perſolverit, tunc ipſi poſſeſſionem ſequeſtrabit, hoc eſt, ipſius res & bona, & proinde compellit illum per ſententiam & Juſtitiam, ut debitum perſolvere & mulctam pendere teneatur. Si utique poſſeſſione bonorum propria caruerit, demandat Judex ſuper illo, ubicunque deprehenſus fuerit detinendum pro illa pecunia & mulcta, quique ipſum prætereа detinuerit etiam Judici mulctam ſolvito. Emend. l. 4. c. 52. Reviſ. l. 2. t. 23. art. 2. Correct. l. 3. c. 58. Si Judæus Chri-

10. Quando prodigæ mulieri pecunia credatur.

11 De ſolutione conſtituenda.

12. Actio crediti inter Ju-

Christianum de pecunia debita conveniat, actionem Christianus juramento suo potest elidere. Nullius enim Judæi Juramentum Christiano prævalet, nec cuiquam Judæo adversus Christianum jurare fas est in causis pecuniariis. Sin autem Judæus Christianum accuset ob maleficium, puta vulnerationem, membri mutilationem vel homicidium, eo casu Judæus Christianum, qui pacem publicam violasse dicetur, in facto recenti æque convincendi facultatem habet, atque Christianus, ut Christianorum testimonio convinceret, Em. l. 2. c. 31. Correct. l. 3. c. 62.

dæum & Christianum.

13. Si mulier virum in Jus vocet.

Si mulier virum conveniat ob crediti causam, eamque in rem testes producere velit, magis probandum est, quod vir bonorum virorum testatione mulieris actionem elidere possit. Ob maleficium autem, vulnerationem, membrorum mutilationem, vel homicidium, æque mulieri Jus est ac viro, eum qui pacem publicam violaverit in recenti facinore testibus convincendi. Emend. l. 2. c. 53. Correct. l. 3. c. 63. Nullus Judex ob eam rem, quæ in alea perditur, Jus dicito Emend. l. 5. c. 86. Correct. l. 3. c. 64. Revis. l. 5. part. 2. t. 22. art. 2. Emend. l. 4. c. 51.

14. Condictio alimentorum

Si quis conveniatur ob alimenta seu cibaria sibi præstita, de quibus hospiti nondum satisfecerit, magis est, ut is qui esculenta poculentave præbuit, conscientiæ suæ religione debitum comprobet, quam ut is, qui alitus est, possit inficiari. Si ille Jusjurandum dederit, ea alimentorum causa est, ut ut post interstitium noctis debitum hospiti sit exsolvendum. Emend. l. 4. c. 42. Correct. l. 3. c. 69. Revis. l. 3. t. 6. art. 4.

15 Minor sine tutore nec convenitur, nec ipse convenit in causa crediti.

Post Patris obitum minorennes superstites, quam diu nec in tutelam pervenerint suam, nec alium tutorem habeant, ob debiti causam in Jus non vocantur, nec vicissim ipsi creditum petendi vel exigendi Jus habent. Si quis autem minorennium nomine creditum petere desiderat, idem versa vice eorundem nomine debiti actiones excipere non refragetur. Emend. l. 2. c. 24. Correct. l. 4. c. 51.

16 Si maritus uxoris bona nequiter prodigat,

Si eveniat ut quispiam in trans marinis regionibus, quin imo alibi, vel intra, vel extra Prussiam æs alienum clam contraxerit, ac interim filiam honesti viri in matrimonium duxerit, cum Patri & cogna-

cognatis, de ejus ære, quo nexus erat, alieno, certum non constitisset, tunc enim debita mariti, quæ ante sponsalia contraxit, ex bonis vel dote mulieris minime exsolvuntur, sed integrum est mulieri res suas dotemque suam tueri ac usurpare, quandoquidem mariti fortunarum particeps non fuit, sed iniquis utique modis in fraudem illecta satis aperte videatur. Cæterum omne æs alienum, quod constante matrimonio per virum & mulierem contractum est, sive mercimoniis exercendis, sive alia quapiam causa suggerente: quandoquidem Jure Flammingiensi hæreditario maritus & uxor in communione bonorum omnium pari lucro, parique damno constituti sunt; ex utriusque patrimonio integro, sine ulla prærogativa dotis, vel alterius cujusvis beneficii, Jure communi scripto, mulieribus indulti, ut dissolvatur & expendatur, jam pridem moribus est constitutum. Emend. l. 3. c. 62. Corr. l. 5. c. 58. Revis. l. 4. t. 14. art. 14.

17. De notione debiti liquidi.

Prætori in dies singulos ob debitum, quod liquido & confesso probatum est, jurisdictionem exercendi, sine probationis solennitate, potestas esto. Emend. l. 2. c. 15. Corr. l. 2. c. 21.

18. De Jure hospitum.

Si quis Civis hospitem, vel si quis hospes Civem in Jus vocet ob debitum, quod testibus præsentibus probare possit, causa hæc statim & in continenti potest decidi. Hospiti vero necessitas imponitur jusjurandum dare, nisi quis ejus gratiam facere velit, se peregrinum esse, & tam procul ab eo foro larem habere, ut intra diem unum ad Judicium legitime constitutum adventare nequeat. Qui vero in Civitate in dies publice versatur, & negotia sua gerit, is Jure hospitum non censetur. Em. l. 2. c. 39. Revis. l. 2. t. 14. art. 3.

19. Quo Jure hospites, & ii, qui ad iter accincti sunt, utuntur.

Si hospes quem conveniat, Jus illi dicendum est post noctis interstitium, quatenus Jure hospitum uti velit. Si quis autem itineri faciendo jam accinctus hospitem vel civem convenire velit, eum Judex per Ministerialem publicum ad Judicium vocet, ac Jure hospitum respondere jubeat. Si vocatus edictum neglexerit, sive civis cive hospes, pro Actore Jus dicetur & pronunciabitur causam eam vicisse, nisi conventus legitimo teneatur impedimento. Ac si conventus hospes

hoſpes ſeu civis in eo foro bona poſſideat, in ea actor mittatur pro modo debiti ſui ut Juris eſt. Si bona ibi non habeat, ſiquidem præſens eſt, in cuſtodiam detur, quoad Actori ſatisfecerit. Si vero civis civem convenire velit, qui poſſeſſionatus ſit vel non ſit, ſive hoſpitem in Jus vocet extra diem Judicii legitime conſtituti, Actorem illum Judex ad ordinem Juris conſtituti remittat. Quod ſi civis Actori oppoſuerit, ſe jam ad profectionem accinctum eſſe, vel commerciorum ſuorum vel piæ peregrinationis ergo, vel etiam alia urgente cauſa extra Provinciam abeundi, ſic ut ſtati Judicii diem expectare nequeat, idque mediante Juramento ſuo comprobaverit, eodem die reſponſum ejus audiatur. Quod ſi hoſpes adverſus Civem Actorem excipiat, ſe non teneri Judicium ordinarium præſtolari, & in eam rem jusjurandum juret, cauſa ejus præſente die ventiletur. Si inter litigatores convenerit, nullo diſcrimine civis & hoſpitis habito, ut utrinque in Jus eatur, eo caſu debet conventus adverſarium ſtato die præſtolari, nec exceptionem profectionis ad commercia vel peregrinationis ad pia loca, vel abitionis extra Provinciam, vel quovis modo accinctus ſit, prætendere poteſt. Si vero hoſpes vel accinctus itineri faciundo fundos & poſſeſſiones petere ſeu vindicare velint, hi neque hoſpitum neque peregrinantium Jure utuntur, ſed ſtatos Judicii dies ſecundum Juris ordinem obeunto. Emend. l. 2. c. 40. Reviſ. l. 2. t. 14. art. 4. Corr. l. 2. c. 41. Ne quis alterum violenter ob quodvis debitum impedito, neve per vim in Judicium pertrahito, ſine Judicis permiſſu, ac ſine Miniſterialium ope, qui in Judicii functionem jurati ſunt. Qui ſecus fecerit, vel ſibimet ipſi Jus dixerit, æſtimationem injuriæ læſo, mulctam Judici dato. Judicis autem erit arbitrium, pro conditione perſonarum & cauſæ mulctam & Injuriæ æſtimationem augendi, eo ſolum excepto, ſi debitor ex fuga retrahatur. Emend. l. 2. c. 18. Corr. l. 2. c. 45. Reviſ. l. 2. t. 6. art. 6. debitum ex falſis literis vid. **Falſarius.**

20. Ne cui vis fiat ob debitum quodvis extra Jus.

Jure noſtro receptum eſt, ut omnes creditores, qui in Terris Pruſſiæ domicilium conſtitutum habent, & bona debitoris

21. Si bona a pluribus creditoribus pi-

gnori nexa sint, quis potior habeatur? ris intra diem annuam nexu pignoris obnoxia fecerint, ac Jus pignorationis ordine suo produxerint eodem Jure simul admittuntur. Si non tantum in bonis esse appareat, ut omnium debitis plene luendis sufficiant, pro rata partione solutionis modus constituetur, excepto Fisco Regio, in debitis, non in pœnis, pupillis, piis locis & communitatibus privilegio utentibus, nec non iis, qui jam tum executionem rei judicatæ, vel pignoris prærogativam, vel inscriptionem Judicialem in bona debitoris obtinuerunt. Si quis autem intra diem annuum neque pignoris nexum injecit, neque Jure debitum exegit, non est, quod deinceps ejus desiderium audiatur vel admittatur. Quisquis creditor debitoris profugi bona nexu pignoris obstrinxerit, & Jus pignorationis suæ per singulas constituti Judicii vices rite prosecutus fuerit, debitum suum ex iisdem bonis vel possessionibus primo loco recuperabit, præ cæteris, qui post eum pignori manum injicere voluerint, nec illi fraudi erit, si quid aliud debitor confessione sua in cæterorum compendium prætendisset. Sin autem primus creditor unam ex constituti Judicii vicibus neglexerit vel non obierit, sic ut posteriores, qui pignoris eandem causam prosequuntur, actiones suas præ illo ad executionem rei judicatæ perducant, illi non injuria potiores erunt, qui priores litem evicerant, ob bona æri suo obnoxia possidenda. Emend. l. 4. c. 75. Corr. l. 3. c. 121. & 122.

22. De debitoribus profugis. Cum quis debitor solum verterit, nec in Judicio vocatus stiterit, bonis a se relictis, quæ pensionibus annuis obnoxia sint, siquidem ab eo loco, ubi conversari eum compertum esset, in Jus vocetur, neque pareat neque bona defendat, creditores & cæteri, quibus pensiones in fundum obligatæ sunt, quatenus post fugam ejus possessionem bonorum Jure decretoque manu ceperant, liberam habebunt potestatem, ex usu suo quoad videbitur, bona disponendi, sic ut profugo Jus sit, possessiones pignori captas, intra diem annuam, ex qua fuerant alienatæ, redimendi. Emend. l. 4. c. 82. Corr. l. 3. c. 89.

23. An profugus citandus sit? Si debitoris bona convenientur, vel in pignorationis causam pertrahantur, uti Juris, debitor

debitor autem in Jus vocatus fugam ceperit, nullius rationis eſt, fugitivum amplius evocari, ſed Actor tribus Judicii ſolennibus vicibus bona forenſi præconio proſtituat, uti moribus cujusque loci receptum eſt. Si debitor non apparuerit, Judex Actorem pro conſequendo, quod probaverit debito, in bonorum poſſeſſionem per decretum immittat uti Juris auctoritate liquet conſtitutum. Emend. l. 4. c. 83. Corr. l. 3. c 85. Tres Creditores debitorem unum in Jure ſolenni conveniunt, primus verbi gratia marcas petit decem, quas debitor fatetur, ſecundus ſex petit marcas, quas itidem ſibi creditas ille affirmat, tertius quatuor conducit marcas, quas debitor non inficiatur, eaque omnia in Judicio conſtituto ſolenniter aguntur, itaque omnes in bona debitoris ex ipſiusmet confeſſione, qua in Jure debita ſingulorum agnoverat, immittuntur, bona vero non omnium debito ferendo ſufficiunt. Etenim, ſi primus & ſecundus, quod in illorum eſt nominibus, integrum capiant, tertio nihil quo ſibi conſulat, erit reliquum. Proinde ſi tertius Judici cognitionem interponi petat, quandoquidem debitor creditum ejus confeſſione ſua in Judicio conſtituto cum cæteris æque liquido teſtatus ſit, an non teneantur cæteri tertium in viriles portiones admittere, & ſimul jusjurandum dare, quod debitor ſit tanti illis obnoxius tantumque in ejus uſum erogaverint, quanti actionem inſtituerant? Quæſtio ſic deciditur: Cum tres creditores in unius debitoris bona Jure mittuntur, quod debiti nomine ſe teneri ipſemet in Jure confeſſo teſtatus ſit, primus Creditor debitum ſuum præcipiat, ſecundus porro ſequatur, neque coguntur tertium in viriles portiones ſecum admittere. Sin autem tertio quidquam deſit, quo minus debitum ſuum ex bonis iisdem conſequatur, Jure decretoque primum & ſecundum adigere poterit, ut jurati fidem faciant verum debitum ſe condixiſſe, & debitor juret, non ſuo compendio in alicujus fraudem tantam ſe debiti ſummam agnoviſſe. Emend. l. 4. c. 76. Correct. l. 3. c. 123. Reviſ. l. 2. t. 24. art. 3. in fin. Vid. plura **Executio, Emancipatio, Pignus, Arre-**

24. Si tres debitores ſimul debitum condicant.

25. An creditores venditionem debitoris recte impediant? ftum, Moratorium. Si quis domum vel prædium nullo æris alieni nexu illigatum vendiderit, & in Judicio tradiderit, creditoribus ejus non eft Jus impediendi emptorem, nisi venditor, antequam fundum in Jure traderet, debiti solutionem illis spospondisset, eamque in rem fundos & obligationes suas obligasset. Hoc enim casu licet creditoribus æris alieni nomine fundum vendicare, & traditionem intra diem annuam retractare. Emend. l. 4. c 17. Correct. l. 4. c. 43. Revis. l. 4 t. 5. art. 17.

26. Donatarii an Creditores in bonis donatoris recte præferantur? Si quis alicui pecuniam in Judicio constituto donaverit, cujuscunque minoris aut majoris summæ, post mortem suam ex bonis suis omnibus percipiendam, ac deinde ab hac luce migraverit, ære alieno creditoribus obstrictus, creditores debita sua, quæ probari possunt, quæque confesso liquida sunt, ex defuncti bonis percipiunto. Em. l. 3. c. 16. Correct. l. 4. c. 21. Revis. l. 3. t. 8. art. 25. Vid. plura Debitum. Condictio.

CREDULITAS.

1. Juramentum credulitatis. Jusjurandum ratione debiti vel similis causæ Civilis ad quendam præstitum diem præstiturus, si ante diei adventum moriatur, tunc Actor defuncti hominis hæredes adcitare debet, qui Juramentum credulitatis continuare & jurare tenebuntur, adeo, quod pro certo credant, defunctum illud Juramentum bona conscientia præstare potuisse. Revis. l. 2. t. 20. art. 3. Emend. nil dicit de hoc Juramento, sed tantum vult, ut si cui Juramentum decreto adjudicatum sit certo die præstandum, atque is interim è vivis abeat, priusquam dies cesserit, Actor hæredes defuncti in Jus vocato, & dicam illis scribito, ipsi vero litem suscipere coguntur. Emend. l. 2. c. 17: Correctum præcipit, ut hæredes adcitati sive affirmative, sive negative respondeant. Correct. l. 3. c. 180.

CRI-

CRIMINALIA,

CRiminales causæ & actiones hæ omnes vocantur, in qui- 1. Quid sit
bus in corpus & vitam vel alias in publicam pœnam causa crimi-
quis accusatur. Revis. l 5. p. 1. in exordio. Ob delictum nalis.
vel maleficium quilibet respondere debet in eo foro ubi 2. Delicti
delictum vel maleficium commisit. Emend. lib. 2. c. 34. forum.
Correct. l. 2. c. 60. Revis. l. 5. p. 1. t. 1. art. 1. Tametsi 3. Forum de-
Nobiles Regni Poloniæ, & eorum Subditi, authoritate seu licti.
potestate Civili, neutiquam capi, detineri, aut arrestari debe-
ant, neque Nobilibus licitum sit, auctoritate propria capere
aut detinere Cives, sed unusquisque coram Judice suo ordi-
nario conveniatur, & Justitiam requirat; in casibus vero
recentibus, & actionibus criminalibus, prout pax perpetua
disponit, statuitur, quod delinquens in loco delicti deprehen-
sus, poterit conveniri. Vid. Const. D. Sigismundi ab Anno
1538. §. 16. Revis l. c. Violentiæ viarum publicarum, 4. Quis sit Ju-
stupra violenta, invasiones, & alia varia maleficia, judicare dex cognitivus
debet Judex & Scabini, & alioquin nullus alius, cum scitu in Crimina-
Burggrabii, vel hujus qui superiora Judicia habet, vel pro libus.
consvetudine cujusque loci. Revis. l. 5. p. 1. art. 2. Si Præ- 5. Si Judex in
tor quempiam in actione prosequenda impedierit, vel Jus causa sua
non administraverit, siquidem hoc per injuriam admittit, ac quempiam
eam ob rem coram eo, qui vices Principis gerit, testibus impediat, seu
præsentibus conveniatur, oportet, ut conventus itidem testi- Jus non dicat.
um adminiculo Judicium, quo minus illi fraudi sit, evadat.
Sin autem is qui passus injuriam dicitur, testibus suis renun-
ciet, & religioni Prætoris, quatenus sibi conscius sit, causam
committat, Prætoris religioni standum erit, ut per Jusjuran-
dum ejus transactum videatur. Cum Prætor hac de causa
coram Burggrabio in Jus vocatur, in continenti respondeto,
sic ut ibi Jus rite constitutum sit: præsentem enim ipsummet
oportet esse, nisi legitimum causetur impedimentum, quod e
vestigio probandum est. Si non probet, sed per injuriam
recuset, neque Juri parere velit, ei qui Principis vicem susti-

net, ob injuriam in eum commissam, Prætor in mulctam decem librarum æris, quæ tredecim marcas & viginti solidos monetæ Pruthenicæ adæquant, damnus esto, & in solutionem debiti, cujus causa Jus denegaverat, Actori condemnator. Quamdiu debitum non exegerit, nec ipsemet solverit, nec proximo Judicii die actionem Jure a se propulerit, interim illi jurisdictionem in quempiam exercere fas non erit, priusquam ea se causa liberaverit, uti præmissum est. Sin autem agatur de maleficio cujus vindicandi causa Prætor Jus dicere noluerit, utputa de homicidio, furto, sacrilegio, latrocinio, incendio, rapina, vel aliis ejus generis facinoribus quæ capitalia sunt, eandem pœnam Judex sustinebit, quam accusatus perferre debuisset, nec hoc casu damni æstimatione vel mulcta defungi poterit, quatenus in ejusmodi causa neglecti officii Juris ordine convincatur. Si quis potestati Judicis traditus fuerit, in custodia, ad Juris exercitionem asservandus, isque carcerem fregerit, absque Judicis culpa, negligentia vel scientia, siquidem causa maleficium concernat, quod capitale sit, Judex integram damni æstimationem (vulgo Wergeldum totum vocant) luito, si manus mutilationem concernat, dimidium præstato, ac insuper Jusjurandum jurato, nisi id remitti placuerit, sine culpa sua captivum evasisse. Emend. l. 2 c. 16. Correct. l. 2. c. 43. Revis. l. 2. t. 2. art. 6.

6. De Prætoris Succedaneo in ejus absentia.

Si Prætor absit, cum maleficium committitur, Judex Vicarius in ejus locum substituitur qui de quovis maleficio recenti cognoscendi potestatem habeat: Prætorem utique convenit legitima potestatis Judicialis auctoritate initiatum esse. Emend. l. 5. c. 8. Correct. l. 2. c. 20.

7. Quando causæ criminales veniant in Judicium.

Criminales causæ coram Judicio producuntur (1) ad instantiam Accusatoris, (2) per denunciationem, quando Judici vel Judicio maleficium commissum publice in Judicio denunciatur, (3) facinus in Judicium deducitur per inquisitionem, hoc est, cum Judex ex Officio & Officii causa facinus inquirit, & ita tum ex Officio procedit, (4) etiam factum in Judicium deducitur per modum objectionis, hoc est, cum quis sub prætextu & defensione causæ suæ, Judici, Actori, vel testibus maleficium vel faci-

facinus aliquod objicit, quam ob rem nec Judex, Actor, nec Testis esse possit. Revis. l. 5. p. 1. tit. 3. Cum quod facinus seu qua violentia noctu vel interdiu committitur, cujus quispiam integræ alioquin vir opinionis insimuletur, rectius dicemus, ut is testibus actionem perimat, quam vel cujusvis testimonio convinci debeat, nisi in re præsenti fuerit, cum factum perpetraretur. Emend. l. 5. c. 3. Si Judæus Christianum de pecuniario debito conveniat, actionem Christianus Juramento suo potest elidere. Nullius enim Judæi Juramentum Christiano prævalet, nec cuiquam Judæo adversus Christianum jurare fas est in causis pecuniariis. Sin autem Judæus Christianum accuset ob maleficium, puta vulnerationem, membri mutilationem, vel homicidium, eo casu Judæus Christianum, qui pacem publicam violasse dicetur, in facto recenti, æq; covincendi potestatem habet atque Christianus, ut Christianorum testimonio convinceret. Emend. l. 2. c. 31. Correct. l. 3. c. 62. Si mulier virum conveniat ob crediti causam, eamque in rem testes producere velit, magis probandum est, quod vir bonorum virorum testatione mulieris actionem elidere possit. Ob maleficium autem, vulnerationem, membrorum mutilationem vel homicidum æque mulieri Jus est ac viro, eum qui pacem publicam violaverit in recenti facinore testibus convincendi. Emend. l. 2. c. 53. Correct. l. 3. c. 63. Omnes annos suos perfectos attingentes & infamia non notati, quibus etiam aliter de Jure non est interdictum, criminaliter ob maleficium accusare possunt: de his personis, quibus de Jure prohibitum est, prolixius proponere non necessarium est, quia Judicium inquisitorium ubique locum habet, & quamvis actorea pars fuerit rejecta & repudiata, tamen Judex ex Officio rebus & causis ulterius inquisitis in causa procedere potest. Revis. l. 5. p. 1. t. 4. art. 1. Si quis vulneratus agere noluerit, nec vulnera sua testato comprobaverit, eum Judex ad agendum cogere non potest, nisi vulneratus clamore solenni injuriam suam fuisset contestatus: Is enim clamor actionis est initium, quo facto causam Jure prosequi cogetur, nec absque Judicis voluntate silentio sup-

8. De criminali actione evitanda.

9. In criminal. Judæus æque convincit atque Christianus.

10. In Criminalibus vir & mulier parile Jus probandi habent.

11 Qui criminaliter agere possunt.

12. An vulneratus ad agendum cogi possit.

ſupprimere debebit. Emend. l. 2. c. 28. Correct. l. 2.
13 Alia diſpoſitio Juris Reviſi. c. 49. Reviſum aliqualiter variat: Neminem ad accuſationem nondum in Judicio cœptam invitum cogendum eſſe, certum eſt, & cuilibet licet ſuum damnum, quousque libuerit, ſilere. Actione vero inchoata, eandem Actor, prout Juris eſt, deducere tenetur, vel Judici mulctam præſtare, nec non parti emendam cum refuſione expenſarum. Ubi vero quis contra alterum verbis vel factis proterviter quid attentare præſumpſerit, & is, cui talia objiciuntur, effringere & purgare voluerit, tunc illum diffamatorem eo adigere poteſt, ut Jure eum accuſet, agat, vel perpetuum ſilentium, mediante Jure & ſententia, pronuncietur, & ipſi imponatur, Reviſ. l. 5. p. 1. t. 4. art. 2. quomodo Clamor ſit inquiſiti-
14. Delicta minorum. onis ſeu actionis initium vid. ſupra Clamor. Inter pubertatis annos minores nihil intelliguntur delinquere, quo vitam vel caput committant. Si minor quempiam occiderit, vel corporis noxam intulerit, tutor æſtimationem damni præſtabit, ut pro cæſi ſeu vulnerati conditione ſancitum eſt, ſi modo minor facinoris rite convincatur. Quodcunq; etiam damnum minor injuria dederit ex ejus bonis æſtimationem
15 Alia diſpoſitio Juris Reviſi. tutor exſolvet. Emend. l. 5. c. 47. Correct. l. 3. c. 34. Rev. ſic dicit: Homo intra annos 15. exiſtens, corpus ſuum ob furtum committere non poteſt; Pueri vero hujus tutores ex ejus bonis pro furto ſatisfacere tenentur. Aſt cum puer proximus pubertati, vel 15. annorum, & furtum magnum, ac aliæ tam moleſtæ quam periculoſæ proinde repertæ circumſtantiæ, adeo, ut malitia ætatem ſuppleat, tunc in Judicis diſcretione conſiſtere debet, qualiter in iſta cauſa procedendum ſit. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 16. art. 6 Correct. ſtatuit: Si infans non habet in bonis furtum compenſandi, virgis cædatur.
16. Quomodo accuſatio procedat. Corr. l. 5. c. 33. Olim omnes cauſæ Criminales cum clamore & vociferatione in Judicium deducebantur, & clamor iſte accuſationis initium erat, quod in bene conſtitutis Judiciis nunc merito intermiſſum eſt, & in eo ſufficit, quod accuſatio ordine producatur; idcirco Actor vel inculpati nomen & cognomen, facinus cum ſuis circumſtantiis, utpote loco,

loco, tempore & perſona, in qua ſcelus perpetratum eſt, recenſere, & ad pœnam meritam, vel etiam ubi Reus conventus maleficium confiteri noluerit, ad torturam ſuam accuſationem concludere debet, & id omne oretenus fieri & a Notario diligenter & concipi neceſſum eſt. Nam Scriptotenus in cauſis Criminalibus & Capitalibus nec accuſare nec reſpondere licet, Reviſ. l. 5. p. 1. t. 4. art. 3. Filius pro maleficio Patris, poſtquam is vita defunctus eſt, actionem nullam patitur. Pater pro filio, qui facinoris accuſatur, non niſi ſemel intervenire poteſt, donec ejus manui poteſtatique filius adhuc eſt ſuppoſitus, ſic ut jurejurando filii crimen purget, niſi evidentius ipſo facto redarguatur. Si Pater & filius ejusdem criminis rei peragantur, Pater filium maleficio ſolvere vel eximere nequit, priusquam ſemet ipſum purgaverit, Emend. l. 5. c. 11. Corr. l. 3. c. 74. Si Pater in Judicio filium in ſua adhuc poteſtate conſtitutum defendere volet, & poſtquam ad Juramenti deciſionem ventum fuit, cauſa ceciderit, uterque tam pater quam filius accuſatione ſunt obnoxii, pater vero ſemet eximere poterit æſtimationis mulcta, hoc eſt Wergeldo, quod vocant integro, ſi cauſa capitalis eſt, dimidio autem, ſi manus mutilationem concernit, exſoluta. Hanc pecuniam Actori dato & ſuam inſuper Judici mulctam luito. Actor autem nihilominus cauſam adverſus filium proſequi ne prohibetor. Emend. l. 5. c. 12. Correct. l. 3. c. 75. Si quis ſponſionem Judici fecerit in actionem, puta, rapinæ, vulnerationis vel homicidii, Jure proſequatur, & neglecta ſponſione citra Judicis conſenſum cum adverſario transegerit, tam ei qui vices Principis gerit, quam Judici mulctam committit, ea de cauſa, quod nec ſponſioni ſatisfecit, nec actionem ad exitum perduxit. Si cauſam Actor ad finem proſecutus fuerit, & deinde cum adverſario ſine Judicis permiſſu transegerit, uterque tam Actor quam Reus Judicis mulctam incurrit. Emend. l. 2. c. 27. Correct. l. 2. c. 35. Reviſ. addit, quod Reus nihilominus meritam pœnam corporis eluere debeat. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 4. art. 4. Si quis abſens accuſetur ob maleficium, cædem, vulne-

17. Quatenus Pater pro filio intercedat.

18. Si Pater defenſionem ſui filii non peregerit.

19. De actionibus & Juris ſponſione proſequendis.

20. Si quis abſens de ma-

lesicio conveniatur. vulnerationem atrocem, vel ejus generis simile factum recens designatum, cujus pœna in corpus delinquentis extenditur, dies illi dicitor post triduanæ noctis interstitium, deinde vadem ter postulato. Si vadimonium sua fide nemo præstare velit, absens in continenti proscribitor, nec Actori deinceps testibus eum convincendi necessitas esto. Emend. l. 5. c. 4. Correct. l. 2. c. 9. Revis. l. 5. p. 1. t. 4. art. 5. & tit. 11. c. l.

21. Variatio Juris Revisi. dicitur: Accusans aliquem ob maleficium, & ipsemet non comparens Judici suam mulctam & reo convento pœnam pendit, reo convento ab actione absoluto, & titulo sequenti: Reo convento in causis Criminalibus sese sistente, & postmodum in secundo & tertio Judiciali termino sese absentante absque legali necessitate, vel fugam arripiente, tunc de Jure pro convicto censendus & proscribendus est. Reus conventus fugam arripiens, tribus vicibus unaquaque post quatuordecim dies citari debet, quo non comparente, condemnatur in proscriptione ad legale, & quando in quarto termino non

22. Quando plures unum conveniunt. comparet, proscribitur. Revis. l. 5. p. 1. t. 12. Compluribus hominibus unum ob maleficium distinctim accusantibus, ita ut quilibet causam singulariter plenarie prosequatur, respondere non tenetur, antequam a prioris accusatione absolvatur. Si vero omnes conjunctim quamcunq; actionem egerint, jure ipsis respondere tenetur. Revis. l. 5. p. 1. t. 4. art. 6. de Vulneribus

23. Inquisitio ex Officio Judicis. vid. infra. Quoniam sæpe numero maleficia committuntur, ubi nulli Accusatores reperiuntur, attamen maxime necessarium & utile sit maleficia de Jure prosequi, ac in terrorem aliorum puniri, ideo Judici de Jure concessum & commissum est, prout etiam id facere tenetur, Actore non existente ex Officio inquirere & debitam pœnam exigere debet. Miserabilium hominum homicidia debet & potest postulare Judex, ne homicidium impunitum & injudicatum permaneat: Si quis etiam homicidium illud prosecutus est, & postmodum aliquis ex consangvineis venerit, & Jure ad hoc sese obtulerit, hunc Judex admittere & postulationem decernere debet Jure mediante. Judex ex Officio in causis Criminalibus nihil proponere & incipere potest, nisi ipsi prius commissum scelus bene

bene notum & conſcium ſit, & tum poſt ſufficiens teſtimonium in certam perſonam ſuſpicionem cadentem habeat, tunc ad minus talis perſona ratione hujusce maleficii infamata, vel alia indicia adeſſe & exiſtere debent, quare ſuſcepturus & inquiſitionem apprehenſurus ſit; alioquin Judex ſeſe aggravat, & litem ſuam propriam facit. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 7. de Vulneribus, Inquiſitione, Probationibus, Præſumptionibus, Tortura, Denunciatione, &c. Vid. infr. de Citatione vid. ſup. it. de Captura Reorum Vid. Arreſtum. Cum quis in cauſa maleficii pro quopiam fidejubet, ut eum Judicio ſiſtat. Si copiam ejus ſiſtendi non habeat, æſtimationem damni, quam Wergeldum vocant, præſtare debet, niſi alias certa ſumma nominata in fidejuſſionis obligationem veniſſet. Emend. l. 5. c. 60. Correct. l. 2. c. 38. Vid. plura Cautio. Conteſtatio litis ſeu Reſponſio Vid Conteſtatio litis. de Contumacia, item de bonis punitorum, Vid. ſupra Confiſcatio. de Proſcriptione Vid. Bannitus. Qui ob homicidium vel aliud maleficium arguitur, non in continenti, ſed poſt noctis interſtitium, is tribus conſtituti Judicii vicibus vocator & accuſator, amplius deinde ne vocator, ſi non in tribus illis vicibus adfuerit, ſeque defenderit, proſcriptioni obnoxius eſt. Emend. l. 5. c. 5. Correct. l. 3. c. 29. Cum quis rem furto vel rapina ſibi ablatum, penes aliquem poſtridie comprehenderit, quam ille palam emit, neque clam habuit, ejusque rei teſtes allegat, hic recentis facinoris actione non tenetur, quantum vis res furtiva penes eum inventa fuerit, niſi talis ſit, quem exſortem Juris cenſemus, h. e. qui infamiæ nota jam antea laborat: unicuique liberum eſt Judicis permiſſu rem ſuam a quocunque vendicare. Si Poſſeſſor contradicat, antequam in Jus ventum ſit, Actor eum in continenti ad Judicium invitet. Si in Jus ambulare noluerit, alter nefaſto clamore factum conteſtetur, & illi tanquam furi manum injiciat, æque ac in recenti facinore deprehenſo,

23. Fidejuſſio in criminalibus.

24 De actione Criminali comperendinata.

25. De vindicatione rei furtivæ.

etenim dum fugam capeſſit, maleficio ſeſe obſtringit. Sin autem volens in Judicium venerit, Actor rem ſuam Jure vendicato. Si conventus exceperit rem eam, puta ſi pannus vel linteum ſit, ſuis ſumptibus textam, vel ſi animal ſit, in ſtabulis ſuis educatum, quatenus poſſeſſor id legitimis teſtimoniis probaverit, ad retinendam rem eam potior erit, eo, qui alienam appetit. Si furtiva ſeu rapta res penes aliquem deprehendatur, atque is auctorem ſuum alleget, is porro tertium & ita deinceps, poteſt enim res eadem per plures ambulare perſonas, tamdiu de auctore in auctorem deſcendimus, donec ad furem ſeu raptorem perveniatur. Emend. l. 5. c. 6. de Teſtimoniis Purgatoriis Vid. infra. Quando quis propter delictum ſubmittit ſe gratiæ Senatus. Vid. ſupra Conſul.

CRUCIGERI.

Vid. infr. Culmenſe Privilegium, & ſupra Caſimirus in Privilegio incorporationis.

CULMA.

1. In foris Juris Culmenſis Germanico idiomate eſt utendum.

IN omnibus Judiciis, quæ Jure Culmenſi cenſentur, cauſæ lingva Germanica aguntor & judicantor. Omnes enim Judiciorum illorum actiones idiomate Teutonico jampridem expedire conſveverunt, niſi quibus in locis uſus lingvæ latinæ frequentior cauſis agendis adhibeatur. Emend. l. 2. c. 22. Corr. l. 3. c. 4. Reviſ. l. 2. t. 10. art. 2.

Privilegium Culmenſe.

FRater Eberhardus dictus de Seyne, Præceptor Domus Sanctæ Mariæ Theutonicorum per Alemanniam, & vices gerens Magiſtri Generalis per Livoniam & Pruſſiam, univerſis Chriſti fidelibus, præſentem paginam inſpecturis, orationes in Domino Jeſu Chriſto. Noverit Univerſitas Veſtra, quod

quod nos, cum ad partes Pruſſiæ pro negotiis plurimis veniſſemus promovendis, inter alia, quæ nobis diffinienda occurrerunt ibidem negotia, Cives Culmenſes & Thorunenſes turbatos invenimus pro eorum Privilegio, quondam eis a Magiſtro noſtro bonæ memoriæ Fratre Hermanno dicto de Salcza, & Fratre Hermanno Balkone, primo ejusdem terræ Commendatore, donato, & poſtmodum per incendium Civitatis Culmenſis amiſſo, cujus rei veritatem a Fratribus Noſtris ac aliis viris honeſtis nos plenius cognoſcentes, de communi conſilio Fratrum noſtrorum ibidem exiſtentium, pariter & conſenſu, dictos Cives lætificantes, Privilegium prædictum ipſis reſtaurandum duximus, in hunc modum:

Frater Hermannus Domus Hoſpitalis Sanctæ Mariæ Theutonicorum Hieroſol. Magiſter, & Frater Hermannus Balko ejusdem Ordinis in Pruſſia Proviſor, nec non totus ejusdem domus Conventus, univerſis Chriſti fidelibus, hanc paginam inſpecturis, ſalutem in vero ſalutari.

Quanto plura, quantoque majora Culmenſis terræ, ac præcipue Civitatum noſtrarum incolæ, Culmenſis ſcilicet & Thorunenſis, tum pro Chriſtianitatis defenſione, tum pro domus noſtræ promotione, diſcrimina ſuſtinebant, tanto ardentius atque efficatius in omnibus, quibus cum Juſtitia poſſumus, eis adeſſe volumus & debemus. Hinc eſt quod eisdem Civitatibus hanc indulſimus perpetualiter libertatem, ut earum Cives eligant ſibi in iisdem Civitatibus ſingulos Judices annuatim, qui domui noſtræ & Communitati Civitatum competunt earundem: Eisdemque Judicibus ceſſimus perpetualiter de parte tertia mulctarum Judicialium, pro culpis majoribus penſatarum, pœnam minorum exceſſuum, quæ quotidiana dicitur, videlicet 12. nummos, & infra eos totaliter concedendo. Ita ut quicquid de talibus Judex infra Tribunal indulſerit, de quatuor ſolidis videlicet & infra, id etiam ex parte domus noſtræ ſit indultum. Veruntamen de majoribus culpis, ur ſunt homicidia, ſangvinis effuſio & his ſimilia, Judex absque Fratrum noſtrorum aſſenſu nihil remittat, nos etiam partes illas, quæ nos contigerint, in

1. Patrocinium Civitatis Culmenſis & Thorunenſis.

2. Libera electio Senatus & ejus Jus cognoſcendi.

in eisdem Judiciis vendere & infeudare cuiquam non debemus.

3. Termini Civitatis Culmensis.

Igitur Civitati Culmensi dedimus ad prata pascua, & alios usus communes, a terminis cujusdam villæ, quæ Ust appellatur, per descendum Wissæ, usque ad terminos cujusdam lacus, qui dicitur Rensche, & de ipso lacu ascendendo usque ad villam, quæ Rude vocatur, & juxta terminos ejusdem villæ usque ad aliam villam Lunawe dictam, & sic directe ad viam, quæ ducit ad insulam S. Mariæ, per viam vero directe usque ad terminos cujusdam villæ, quæ Grobene dicitur, & sic ulterius ad vallem quæ Browina nuncupatur.

4. Libera piscatura.

Nec hoc tacendum est, quod liberum erit piscari sæpe dictis civibus in prædicto lacu, qui dicitur Rensche, sicut & nobis. Præterea supradicta bona, tam in sylvis, quam in pratis & agris, cum omni utilitate, quam domus nostra percipere possit ab inde, dicti cives in perpetuum libere possidebunt. Flumen vero Wissam a Villa quadam, quæ dicitur Topulna, per descensum, usque ad lacum, qui Rensche vocatur, cum omni utilitate, exceptis Insulis & Castoribus, ad communes usus piscandi, prædictis Civibus & peregrinis duximus assignandum.

5. In terris Culmensibus vigeant Jura Magdeburgica, in causis dubiis sententia a CivitateCulmensi petatur, & illa sit primaria Civitas.

Statuimus autem in eisdem Civitatibus Jura Magdeburgensia in omnibus sententiis in perpetuum observari, hoc indulto, ut cum reus aliquis Magdeburg. in sexaginta solidis puniri debeat, hic in triginta solidis Culmens. monetæ mulctetur, eodem modo in culpis aliis proportionaliter observando. Si vero aliquis dubietatis scrupulus de Jure Judiciario, vel de Juris Judiciarii sententiis Civitatibus emerserit, in eisdem idem articulus a Culmensis Civitatis Consulibus requiratur, quia eandem Civitatem capitalem esse volumus ac digniorem inter alias jam constructas, & si quæ adhuc infra Wissam, Ozzam & Driwanzam construentur.

6. Naulum Vistulæ.

Dicti vero Cives ac Feudales earundem Civitatum de communi consensu cesserunt de Jure, quod in Wissa super navigio hactenus habuerunt, ipsum cum omni utilitate domui nostræ libere resignando hac tamen conditione præmissa, quod nos dictum navigium pro Summa, quanta volumus & possumus, locare seu vendere debeamus hominibus quibus voluerimus, qui

qui in Civitatibus, Culmensi videlicet & Thorunensi residentes Justitiam exhibeant unicuique, & accipiant coram Civitatum Judicibus earundem, & naulum usque ad præsens consvetum debeamus absque augmento aliquo deinceps observare. Hyemali vero tempore, cum fuerit glacies, Fratres de Consilio Judicum & Consulum earundem Civitatum naulum statuant, ut eorum discretioni videbitur expedire. Statuimus etiam ut omves Clerici & viri religiosi, de quacunque religione extiterint, absque omni naulo perpetualiter cum rebus eorum, quas secum habuerint, traducantur. Quod si quis ex prædictis ductoribus navium exprædictis aliquem traducere ausu temerario contradixerit, leviori culpæ subjaceat, quali scilicet quatuor solidorum pœna consvevit adscribi.

Promisimus etiam, ut in eisdem Civitatibus nullas domos emere debeamus; Si vero aliquis domum aut aream suam domui nostræ contulerit intuitu pietatis, eam ad alios usus construere non debeamus, nisi ad quos aliquis ex Civibus construet domum suam, & eadem exinde Jura & consvetudines observare, quæ & quas alii de suis domibus observabunt. In his tamen conditionibus munitiones nostras quas in eisdem Civitatibus jam habemus, volumus non includi. — 7. Crucigeris non est licitum domos emere.

Parochiam in Culmine dotavimus quatuor mansis juxta civitatem & aliis quadraginta, ubi eisdem fuerint demonstrati. Parochiam vero Thorunensem dotavimus quatuor mansis juxta Civitatem, & aliis quadraginta, ubi etiam fuerint assignati Et in iisdem Ecclesiis Jus Patronatus nostræ domui retinemus, eis in Plebanis idoneis provisuri. Cæterum si aliquæ Parochiæ in villis supradictorum Civium fabricatæ fuerint, si tum villarum singulæ earundem octoginta mansos vel amplius habuerint, promisimus Parochiarum quamlibet prædictarum quatuor mansis, nostra speciali parte dotare, & Jus Patronatus habebimus perpetuo indotatis, eis etiam in idoneis Sacerdotibus provisuri. — 8. Parochia Culmensis & Thorunensis cum Jure Patronatus.

Ad hæc statuimus, ut si qua forte quæstio contra aliquem de bonis suis orta fuerit, si possessor vicinos ac alios conterraneos suos, quibus notum fuerit, rem taliter se habere, & testi- — 9. Possessio justa.

testimonium justæ possessionis habuerit, potius deberet obtinere bona illa, quam is qui eum impetit, ab ipso eadem bona alienet. Absolvimus autem prædictos Cives ab omnibus Collectis injustis & hospitationibus coactivis, aliisque exactionibus indebitis, ad omnia eis attinentia hanc gratiam extendentes. Porro iisdem Civibus nostris vendidimus bona sua, quæ a domo nostra habere noscuntur ad hæreditatem Flammingicalem, ipsis & eorum hæredibus utriusque sexus, ea cum omnibus proventibus in perpetuum libere possidenda, salvis tamen his, quæ domui nostræ per totam terram duximus retinenda. Retinemus enim domui nostræ in bonis eorum omnes lacus, castores, venas salis, auri argentique fodinas, & omne genus metalli præter ferrum, ita ut tamen inventor auri, sive is, in cujus bonis inventum est, idem Jus habeat, quod in terra Ducis Silesiæ, in hujusmodi talibus est concessum. Inventor autem argenti, sive is, in cujus agris inventum fuerit, Jus Fribergense in hujusmodi inventione perpetualiter obtinebit. Quod si lacus aliquis ad tres tractus sufficiens agris alicujus prædictorum Civium adjunctus fuerit, si is, cujus agri sunt, eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in sua ponimus optione. Si vero major fuerit, quocunque instrumento in eo piscari voluerit, ad commodum duntaxat mensæ suæ præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem. Item si rivus aliquis agros alicujus Civis attigerit, ei, cujus agri fuerint, solummodo molendinum ædificare liceat in eodem: Si vero idem fluvius aptus fuerit plurimis molendinis, domus nostra in construendis eisdem aliis tertiam partem priorem sumptuum faciat, & percipiat perpetualiter tertiam partem usuum de constructis. Volumus etiam, ut de qualibet fera, quam ipsi vel eorum homines ceperint, exceptis ursis, porcis & capreolis, armum dextrum domui nostræ reddere teneantur. Sane quod de lacubus, molendinis, seu feris posuimus, ad illos duntaxat Cives extendimus, qui a domo nostra, sicut supra dictum est, hæreditarii esse noscuntur. Ipsis etiam hanc contulimus libertatem, ut bona sua, quæ a domo

10. Cives terræ Culmensis immunes sunt a collectis injustis & hospitationibus.
11. Jura feudalia.
12. Castores, venæ salis, auri, argentique fodina, ferrum.
13. Lacus.
14. Fluvius, molendinum
15. Feræ.
16. Venditio feudorum.

domo nostra possident, vendendi talibus sane, qui terræ ac domui nostræ bene competunt, habeant facultatem, ita ut hi, qui ea emerint, de manu Fratrum suscipiant, & domui nostræ ad idem Jus idemque servitium teneantur, quod illi nobis exinde facere debuerunt, & nos ea ipsis porrigere sine ulla difficultate debemus. Licentiamus etiam, si forte aliquis antedictorum Civium necessitatis causa allodium suum vel 10. mansos ad majus, ab aliis bonis suis separare voluerit & vendere separatim, is idem Jus idemque servitium domui nostræ debebit facere de reliquo, quod prius de toto noscitur debuisse. Is vero, qui idem allodium vel 10. mansos emerit, debet ratione illius Allodii, cum armatura, quæ Plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis, & uno equo ad arma talia competente, domui nostræ ad tale obsequium esse adstrictus, quale inferius plenius describetur, addentes, ut nullus eorum, qui nunc a domo nostra hæreditarii esse noscuntur, hæreditatem aliquam possit emere præter unam. Statuimus siquidem, ut quicunque 40. mansos vel amplius a domo nostra emerit, is cum plenis armis & dextrario operto, & armis talibus competente, & aliis duobus ad minus equitet. Qui vero pauciores mansos habuerit, cum Plata & aliis levioribus armis & uno equo, ad arma talia competente, debet cum Fratribus nostris in expeditionem, quoties ab eis requisitus fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes terræ Culmensis turbatores. Cum vero præfati Pomezani in terra Culmensi, præstante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives prædicti ab omnibus expeditionibus sunt exempti; ad defensionem tamen terræ, videlicet usque ad Wissam, Ozzam & Driwanzam cum Fratribus procedere tenebuntur, ut prædictum est, contra terræ quoslibet invasores. Item statuimus, ut quilibet homo, hæreditatem a domo nostra habens, Fratribus nostris solvat exinde unum nummum Coloniensem, vel pro eo quinque Culmenses & pondus duarum marcarum ceræ, in recognitionem dominii, & in signum, quod eadem bona sua habet a domo nostra

17. Expeditio bellica.

18. Census feudalis.

nostra, & nostræ debeat Jurisdictioni subesse, & nos eum favorabiliter, confovendo contra omnes, qui ei injuriam intulerint, debemus, in quantum possumus, nostrum præsidium impertiri. Prædictum autem censum singulis annis in die Beati Martini vel ab ipso ad 15. dies dare debent. Quicunque autem in prædicto termino non dederit censum suum, taliter puniatur: Post primos 15. dies in 10. solidis; elapsis vero aliis 15. nisi persolverit, 10. solidorum debito sit astrictus; Item evolutis aliis 15. diebus, tertio in aliis 10. solidis, si non solverit censum suum, puniatur, & nunc pro his 30. solidis, & pro censu suo tempore non soluto, ejus pignora, sine omni contradictione accipi faciet, & habebit accepta, donec ei satisfaciat, domus nostra. Item si forte aliquis debitum obsequium suum, quod domui nostræ debere dignoscitur, in expeditionibus peragendis, non impenderit, & absens fuerit, Provisor terræ de bonis absentis alium statuat loco sui, sic ut domus nostra sui Juris in hac parte sentiat nullatenus detrimentum. Item statuimus, ut si forte aliquis ex supradictis Civibus recedens a terra pactiones suas domui nostræ non fuerit prosecutus, eidem infra 18. septimanas tres termini cum sententia præfigantur; Quod si infra easdem 18. septimanas non satisfecerit pœnæ 30. solidorum nostræ domui reddendorum subjacebit; & si nec tunc emendaverit, singulis sex septimanis ad satisfactionem in totidem Culmensis monetæ solidis compellatur. Si vero infra annum neglexerit emendare, domus nostra se de omnibus bonis suis, donec satisfaciat ei de omnibus, intromittat. Volumus autem ut de bonis prædictorum Civium, de quolibet aratro Teutonicali unus modius tritici, & unus siliginis in mensura Wladislaviensi, quæ vulgari nomine Scheffel dicitur, cui mensura Culmensis est adæquata, & de Polonicali aratro, quod Hacke dicitur, unus modius tritici in eadem mensura annuatim diœcesis Episcopo pro decimis persolvatur. Si vero idem Episcopus prædictos homines pro aliis decimis angariaverit, pro his domus nostra tenebitur respondere. Item statuimus, ut una moneta, Culmensis videlicet per

[Margin notes: 19. Terminus exsolvendi census & executio. — 20. Subtractum obsequium in expeditione bellica. — 21. Decimæ aratrales. — 22. Moneta.]

per totam terram, ut & de puro mundo argento denarii fabricentur, ipſi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perſeverent, ut eorum 60. ſolidi ponderent unam marcam, & dicta moneta non niſi ſemel in ſingulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit 12. novi nummi pro 14. veteribus cambientur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem, quæ venalis in foro portari conſvevit. Item quantita- 23. Manſus.
tem manſorum juxta morem Flammingicalem ſtatuimus obſervari. Abſolvimus etiam totam terram prædictam ab omni 24. Teloneum.
penitus telonei exactione.

Et ne præmiſſæ Conſtitutiones, promiſſiones & pacti- 25. Privilegii hujus corroboratio.
ones ab aliquo Succeſſorum noſtrorum infringi valeant aut mutari, præſentem paginam conſcribi fecimus, eam bullarum noſtrarum appenſionibus roborando. Hujus rei teſtes ſunt Fratres noſtri, Poppode Oſterna, Albertus de Langenberg, Theodoricus Marſchalcus, Berlewinus in Culmine, Ludovicus in Quidzin Proviſores; Seculares vero Burchardus Burggrabius Megdeburgenſis, Johannes de Pach, Fridericus de Scherweſt, Bernhardus de Kamentz, & alii quam plures, tam religioſi, quam ſeculares. Acta ſunt hæc in Thorun. Anno incarnationis Domini Milleſimo, ducenteſimo trigeſimo tertio, quinto Calendas Januarii. Quoniam igitur hoc Privilegium per nos Fratrem Eberhardum de Seyne eſt renovatum, de conſilio Fratrum noſtrorum Civiumque ſæpe dictorum conſenſu, quædam in eo ſunt mutata, articulis ſcilicet quibusdam exceptis & quibusdam interpoſitis, qui in Privilegio non continebantur antiquo. Ut autem hæc noſtra felix donatio firma & inconcuſſa permaneat, nec in poſterum ab aliquo poſſit infringi; Cives quoque dicti ſuper ſui mutatione Privilegii nullum penitus gravamen ſuſtineant, præſentem paginam Sigilli noſtri munimine roboramus. Hujus rei teſtes ſunt Fratres noſtri, Ludovicus Proviſor Pruſſiæ, Henricus, Commendator terræ Culmenſis, Henricus Marchalcus, Henricus Stango in Chriſteburg, Hartmundus in Elbinga, Mengotus in Balga, Quhalo in Zantir, Johannes in Culmine, Ravino in Thorun, Hertwicus in Redino Commenda-

mendatores, Fratresque domus seniores, Theodoricus de Sulinge, Conradus de Norenberg, Volpertus de Marpurg, Henricus de Moguntia: Seculares vero Johannes Scultetus, Reinico, Razo, Rudolphus, Ludeko, Eckehardus, Wasmundus, Cives Culmenses; Feudales vero Hildebrandus Senior, Gotfridus, Fridericus de Neu, Wilhelmus, Hermannus Scultetus in Thorun, Dithardus, Conradus, Lampertus, Lutdechus, & alii quam plures, tam Religiosi quam Seculares. Datum in Culmine Anno Incarnationis Dominicæ, Millesimo, ducentesimo, quinquagesimo primo, Calendis Octobris &c.

Privilegium D. Casimiri Regis

Quo omnia Jura per terras Prussiæ abrogantur, & unum Jus Culmense in omnium reliquorum locum sufficitur, ut juxta ejus tenorem omnes causæ & controversiæ decidantur & determinentur:

IN Nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam, Cum inter ea, quæ unitatem Dominii attestantur, Juris uniformitas præcipuum habeatur indicium. Proinde Nos Casimirus, Dei Gratia Rex Poloniæ, nec non terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ Prussiæque ac Culmensis, Elbingensis & Pomeraniæ Dominus & Hæres &c. Significamus tenore præsentium, quibus expedit universis præsentibus & futuris, harum notitiam habituris, quod, dum post bellorum discrimina terras nostras Prussiæ ad unitatem Dominii nostri, à quo alias exciderant, favore Divino recuperassemus, reperimus Magnificos, Strenuos, Generosos ac Nobiles terrarum præfatarum incolas multiplicibus ac diversis gaudere Juribus, quorum quædam & legitimas negligebant Successiones, ac Justitias hominum perturbabant & involvebant, sæpiusque quod norma debeat esse Justitiæ, litigiorum & seditionum erat occasio. Cui malo occurrere volentes, pulsati etiam precibus Magnificorum & Nobilium Palatinorum, Castellanorum, Dignitariorum, totiusque Communitatis & Baroniæ terrarum nostrarum Prussiæ, & signanter de Districtibus

Pome

Pomeraniæ, Marienburgen. & Stumen. alias Pomezanienſis, omnia Jura Pruthenicalia, Magdeburgenſia, Pomerania ac Feudalia, in quibus alias tempore Magiſtri & Ordinis conſiſtebant, & ipſis regulabantur, ab ipſis removentes, abrogantes, & perpetuo abolentes loco omnium Jurium prædictorum unum Jus Culmenſe, quo Diſtrictus Culmenſis gaudet & fruitur, ipſis & eorum poſteris, juxta ejus veram naturam, ſubſtantiam, qualitatem & conditionem, de conſenſu omnium Prælatorum & Baronum Noſtrorum conferimus & largimur, perpetuo & in ævum. Quo Jure judicari inter ſe debebunt & expediri, omnesque cauſas & controverſias eorum, juxta tenorem Juris Culmenſis prædicti, ſecundum quod in ſuis capitulis, punctis & conſvetudinibus ſcriptum & declaratum exiſtit, decident & determinabunt. Ab omnibus etiam oneribus ac daciis inconſvetis, quibuscunque appellentur nominibus, quas Magiſtro & Ordini de bonis eorum dare cogebantur, ipſos libertamus. Abrenunciantes inſuper devolutionem bonorum hæreditariorum, quæ Nobis & Dominio Noſtro Jure feudandi cedebant & debebantur, ac ab eadem recedentes, Succeſſionem poſteris eorum in perpetuum donantes. Hoc duntaxat pro Nobis & Succeſſoribus Noſtris excipiendo & reſervando, quod quilibet dignitarius & terrigena terrarum Pruſſiæ ad bellicam expeditionem, quotiescunque neceſſitas exoptaverit illam per Nos & Succeſſores Noſtros indici, in armis & equis decentibus, quibus juxta continentiam ſui Privilegii & tenorem; alius qui careret Privilegio, ſecundum facultatem bonorum ſuorum ſervire erit obligatus & obſtrictus, prout & alii Incolæ Regni Noſtri ad hoc ipſum obligantur Servitium. Præterea volumus ut omnes & ſinguli præfati Subditi Noſtri in recognitionem Dominii, prout etiam prius ſolitum erat, pro quolibet Feſto S. Martini denarium Culmenſem, vel loco ejus quinque allenſes Pruthenicales, cum uno talento ceræ albæ Nobis & Succeſſoribus Noſtris ac Officialibus ad exigendum per Nos deputatis, dent, dent, ſolvent & conſignent. Inſuper volumus, quod nullus Dignitariorum aut Terrigenarum in Lacubus habeat,

habeat, præter quod antiquitus habuit, tempore Magiſtri & Ordinis, neque etiam de illis lacubus ſe intromittat, quorum piſcatura ad Magiſtratum & Ordinem pertinebat: Eſto quod lacus prædicti hæreditates aliquorum contingant vel eis contineantur. Harum quibus Sigillum Noſtrum præſentibus eſt ſubappenſum, teſtimonio literarum. Actum in Caſtro noſtro Marienburgenſi Feria ſexta proxima poſt Feſtum S. Jacobi Apoſtoli. Anno Dom. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto. Præſentibus Reverendiſſ. & Reverendis in Chriſto Patribus, Dominis, Jacobo S. Gzneſ. Eccleſiæ Archi-Epiſcopo & Primate, Sbigneo Władislavienſi & Regni Poloniæ Vice-Cancellario, Vincentio Culmen. Epiſcopis: Nec non Magnificis, Strenuis & Generoſis Nicolao de Cuchno, Lancicien. Andrea de Greczkow Inowladislav. Stiborio de Bayſen Marienburgenſ. Ocha de Machwitz Pomeran. Ludovico de Mortang. Culmen. Palatinis: Johanne de Rythwian Sendomirien. & Regni Poloniæ Marſchalco, Joanne de Mor de Tarnow Woynicen. Joanne de Opporow Breſten. Nicolao de ibidem Brzeſzinen. Mathia de Schluſow Cruſchwitien. Nicolao Dambrowski Culmen. Nicolao Feltſdorff Pomeran. Fabiano de Legenſdorff Elbing. Caſtellanis, & aliis quam plurimis ad præmiſſa teſtidus fide dignis. Datum per manus Reverendi in Chriſto Patris Dom. Sbignei Epiſcopi Wladislavienſis & Vice-Cancellarii, nec non Venerabilis Urielis de Gorka Gneſnen & Poſnanien. Eccleſiarum Præpoſiti, Cancellarii Regni Poloniæ, ſincere Nobis dilectorum.

Vid. Privilegium incorporationis ſub verbo **Caſimirus**, De Judiciis Palatini Culmenſis Vid. **Palatinus. Judicium.**

CULPA.

Vid. infra **Tutor. Damnum, Commodatum.**

CURA-

CURATOR.

Curator & Tutor sæpius in Jure Pruthenico promiscue ponuntur; Propterea omnia de hac materia inveniuntur sub verbo Tutor.

DACIA.

D. Casimirus in Privilegio incorporationis §. 3. dicit inter alia gravamina Prussiæ contra Magistrum & Ordinem: Silentio tegere non possumus injuriam Magistri & Ordinis Prussiæ in exigenda a Mercatoribus Subditisque Nostris Dacia Funthe-Zoll, quæ licet ex fœdere exigi a Nostris transmarinisque mercatoribus non debebat, si Prussiæ Mercatores ab illa solvi quoquo modo contigisset: Continuata tamen fuit pluribus annis hujusmodi in Nostris transmarinisque Mercatoribus exactio Prussiæ Mercatoribus illius obtinentibus in notabili parte relaxationem.

1. Dacia abrogatur.

Et in eodem mox insequitur Privilegio: Ut Nostræ liberalitatis, æquitatis & Justitiæ dextram, his subjectionis & Nostræ acceptationis felicibus, dante Domino, primitiis, sentiant in universos & quemlibet eorum effusam, & in mutatione Principis, commutatam etiam & sublatam deprehendant oppressionem, Daciam, quæ in vulgari, Funthe-Zoll, dicitur; item alia omnia telonea in aquis & terra, nova aut antiqua observantia, in terris duntaxat prædictis Prussiæ quomodo libet constituta: Item in terra Pomeraniæ exactionem sive Daciam, quæ Porcus, alias Narzasz, veteri institutione, Ducum Poloniæ vocabatur, Regia Magnificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac solutionem illarum perpetuis temporibus resolvimus, dimittimus & relaxamus, nullo unquam tempore per Nos aut Successores Nostros Poloniæ Reges, ex quacunque causa aut occasione instituendam aut imponendam. Vid. Privileg. Incorporat. ab Anno 1454. Idem D. Casimirus alio loco dicit: Ab omnibus oneribus ac

2. Telonea abrogantur omnia.

3. Porcus seu Narzasz.

ac Daciis inconſvetis, quibuscunque appellentur nominibus, quas Magiſtro & Ordini de bonis eorum dare cogebantur, Incolas & Terrigenas Pruſſiæ libertamus. Vid. Privileg. ab Anno 1476.

DAMNUM.

1. De pecunia certa die ſolvenda.

SI quis alteri de damno ſibi dato controverſiam faciat, eo quod pecuniam in certum diem debitam ex præſcripto ſuæ ſponſionis non exſolverit, tenetur Actori conventus reſpondere, ſive non ſpoſponderit. Emend. l. 4. c. 35. Corr. l. 3. c. 49. Reviſ. l. 4. t. 10. art. 5. de damnis litis & proceſſus Vid. Expenſas.

2. Si quis in Officio Civitatis damnum paſſus ſit.

Si quis Conſul, Scabinus vel quis alius Civitatis Officiis vel miniſteriis obnoxius ac juratus in eodem Officio vel miniſterio, corporis, vitæ vel bonorum damnum perpeſſus fuerit, quatenus Conſules affirmant calamitatem illi cauſa Civitatis accidiſſe, is qui dedit damnum, tanti luito, quanti Pleciſcito conſtitutum eſt. Si Plebiſcito cautum non ſit, Conſules in expenſas pro perſonæ cauſæque rationibus, tanti, quanti videbitur, auctorem condemnanto. Si damni auctor non appareat, Civitas ipſa, cujus cauſa damnum datum eſt, ex æquo & bono compenſato. Emend. l. 1. c. 13. Corr. l. 1. c. 7. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 19. art. 2. de Damno Tutoris, Commodatarii depoſitarii Vid. infra. Quilibet illud damnum quod ſua culpa & negligentia aliis hominibus datum eſt, reſarcire tenetur. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 19. art. 1.

De Damnis injuria datis.

3. De effuſo & dejecto.

QUi ex alicujus domo ex jactu in corpore ſuo damnificatus fuerit, Dominus domus, vel qui in domo habitat, damnum illud perferre & perſolvere tenetur: Si vero proinde in corpore ſuo periclitaverit, tunc pro homicidio involuntario cenſendum eſt. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 19. art. 3.

4. Si quis jaculando ex improviſo hominem percuſſerit.

Si quis petat lapide vel telo ſecus viam, ubi non ſolent homines ambulare, & hominem caſu percuſſerit, ut inde mortem illi

illi conciliet, non ideo capitis ſupplicium commeruit. Si quis illum inclamaverit, ne lapidem jaciat, neve telum emittat, & inclamantem ille videat, ac nihilominus telum vel lapidem jaciat, eoque ictu hominem interficiat; quatenus hoc teſtibus planum factum ſit, interfecti hominis reus eſt, nec ſecus in eum decernitur, ac ſi manu volens occidiſſet. Sin hoc in via publica contingat, ubi communiter homines converſantur, eo majorem in ſe culpam admiſit qui fecerit; ubi enim homines publice ambulant equo vel pede, nulli debet eſſe jaciendi vel jaculandi licentia. Emend. l. 5. c. 76. Corr. l. 5. c. 14. Si canis, equus, verres, bos vel quodcunque animal hominem interfecerit, vel membro noxam intulerit, vel pecus pecudem; dominus damnum æſtimatum præſtabit, quatenus animal noxium in domum ſuam recepit, poſtquam primum factum reſciverit. Si vero noxium animal pro derelicto habeat, nec intra larem admittat, nec paſtum potumve præbeat, ob damnum injuria datum non tenetur, ſed is, qui damnum paſſus eſt, animal ſi volet pro noxa capiat. Nullum animal Judici mulctam committit, quantamcunque noxam nocuerit. Si pecus ſervo commendatum pauperiem fecerit, de damno tenetur is, cujus cuſtodiæ fuerat animal concreditum: qui ſi profugerit, & in facto recenti equi, boves ſeu currus pignori capiuntur, & damnum teſtato comprobetur dominus damnum æſtimatum ſarcito, vel quo minus ſarciat, Jure evincito, quatenus currus, equus vel animal pignori captum æſtimetur, vel rem & animal noxæ relinquito, atque ille cui nocitum fuerat ſibi retineto. Si quis equo utitur noxio, cujus perficaciam non ignorat, cum equitandi cauſa aſcenderit, denunciare debet obviis, ut ſibi caveant, debet enim quoquo verſum ab hominibus inter equitandum deflectere; niſi fecerit, quodcunque damnum equus dederit, æſtimatum ſibi ſolvendum eſſe ſciat, ſi teſtibus res manifeſta fiet. Si nulli teſtes interfuerint, ille qui de damno agit, jurejurando ſuo litem decidat, equus autem eodem Jure, quo cætera animalia noxæ, ut jam antea diximus, cenſeatur. Emend. l. 5. c. 80. Corr.

5. Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur.

6. Si quod animal alienam ſegetem vel pratum depaſcatur.

Corr. l. 5. c. 22. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 19. art. 4. 5 & 6. Qui pecudem ſuam in alterius agrum vel pratum depaſcendi cauſa immiſerit, damnum æſtimatum præſtato, prout Jure conſtitutum vel moribus receptum eſt. Si dominus pecudis præſens non ſit, cum noxam committit, & pecus pignori capiatur, quatenus damnum in continenti planum fiat, Civium vel paganorum inſtituto, dominus æſtimationem damni reſtituito. Si pecus ejus ſit conditionis, ut pignori capi aut includi nequeat, puta equi pavidi vel feri, anſeres vel ſues, is, qui damnum patitur, arbitros duos adhibeto, illis in re præſenti damnum demonſtrato, mox pecudem abeuntem in domicilium ſuum proſequitor, & dominum pecudis ob pauperiem factam in Jus vocato, atque is æque damni æſtimationem præſtato, ac ſi pecudi pignoris cauſa manus injecta fuiſſet. Si pecus ejus ſit naturæ vel conditionis ut facile capi includive poſſit, puta boves, vaccæ, vituli, oves, haſce pecudes is, cui damnum eſt datum, in proximum Civitatis vel pagi Judicium abigito, ejusdem Judicii arbitrio damnum in re præſenti inſpicitor & æſtimator, quanti æſtimatum fuerit, tanti dominus, cujus pecudes noxam dederunt, intra diem quartum decimum ſarcire damnas eſto. Si quis pecudem ultra terminos in agro compaſcuo definitos immiſerit, mulcta duodecim ſolidorum eſto. Qui agrum non exaratum neque ſatum permeaverit, niſi pratum ſit, paſcendi cauſa ſeptum, noxam non committit. Emend. l. 5. c. 81. Corr. l. 5. c. 24. in tantum tamen in Emend. & Corr. hoc titulo eſt differentia, quia ultimum dicit, quod pro unoquaq; pecude in ſegete aut prato apprehenſa ſolvi debeant 2. ſolidi, & ſic pecudes non eſſe captivandas, in paſcuo vero alterius dominus pro ſua reperta pecude ſex nummos ſolvat.

7. De paſtione pecoris in alieno fundo.

vid. l. c. Reviſ. in omnibus convenit cum Emendato, niſi quod etiam de his duobus ſolidis mentionem faciat. Reviſ. lib. 5. p. 2. t. 19. art. 7. Nemo pecudem ſuam in alieno fundo, ſine ejus ſcitu conſenſuque temere paſcito & circumagito. Qui ſecus fecerit, toties, quoties fecerit, in unum quodvis pecoris caput duobus ſolidis, vel ſecundum cujusve loci

loci consvetudinem domino fundi damnum æstimatum præstato. Hoc interdictum temporale est, & a die Georgii usq; ad diem Divi Martini profertur, extra quod tempus unicuiq; liberum est animal agere, quo volet, modo ne in sementem vel agrum satum pecudem immittat. Emend. l. 5. c. 83. Corr. l. 5. c. 23. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. art. 8. Nemo pecudem domi detineto, quæ pastum sequi potest, exceptis scrofis quæ nefrendes vel porcellos suos lactantes alunt, sed eas interim etiam sic includito, ne quam noxam noceant. Nemo peculiarem pastorem conducito, quo ejus qui communitatis est, merces deterior fiat, nisi tres agri mansos, seu proprios seu clientelæ beneficio possideat, vel nisi domus Deo dicata sit. His enim Jus est, peculiarem gregibus suis pastorem præficiendi, ubi pastoris merces in mansos constituta est, non in pecudum capita, nemo mercedem differto, ne pago pastor deficiat. Quamcunque pecudem domo pastor abegerit, nisi domum vel in pagum saltem reversa fuerit, eam luito. Si vel lupi aut latrones quam pecudem rapuerint, & pastor ab iisdem saltem evaserit, vim autem clamore contestatus sit, ejusque testationis auctores habeat, hoc illi ne periculo neque fraudi esto. Si pecus pecudem, dum in pastu sunt, mutilaverit, vel proculcaverit aut vulneraverit, & de damno hoc pastor suspectus esse ceperit, pecudem, quæ noxam nocuit, demonstrato, & ab eo nocitum esse jurato. Dominus pecudis noxæ pecudem vulneratam domi suæ curato & pascito, quoad ipsamet ire & gregem vel armentum cum cæteris sequi valeat. Si pereat interim, æstimationem ejus, uti constitutum est, solvito. Cum pastor in suspicionem vocatur, quasi pecudem ad pagum ex pastu non reduxerit, siquidem reductum juret, a culpa immunis esto. Si quis autem pecudem suam non reverti animadverterit, & e vestigio pastorem adiverit, ac duobus testibus præsentibus, sive viri sive mulieres sint, pecudem amissam obnunciaverit, pastor religioni suæ ne committitor, verum pecudem amissam luere jubetor. Si pastor neget, pecudem secum in pastum exivisse, potius admittendum

8. De pecudibus pastori committendis.

dum est, ut dominus duorum, seu virorum seu fœminarum, qui pecudem exire viderunt, testimonio prævaleat, quam ut pastor diversum liquido jurare possit. Em. l. 5. c. 83. Corr. l. 5. c. 25. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 9. Quicunque exstruendis operibus damnum dederit, Jure compensato. Qui puteos vel alias foveas egesserit, eas ita circumsepito, ut munitionis altitudo viri coxendicem atttingat, nisi fecerit, quodcunque damnum inde nascitur, præstato. Qui cellam subterraneam, vel ejus generis foveam effodit, ita opus facito ne quid noceat, nec in latitudinem plateæ patentis ultra septem pedes specum concameratum producito. Si angustior sit platea, quam ut latum opus ferre posset, subtus viam publicam, opus ne porrigito. Cujuslibet viæ, qua currus publice commeare solent, latitudo sedecim pedum esto, quo currus commode currui cedere possit. Quilibet præ foribus suis stratam viam septem pedes latam habeto: in id quod excurrit, Respublica sumptum impendito, salva cujusque loci consvetudine. Emen. l. 5. c. 84. Correct. l. 5. c. 13. Rev. l. 5. p. 2. t. 19. art. 10. Nemo aquam publicam in piscinis altius cogito, neve in Castellis detineto, quod cum vicini damno fiat, neve immature, cum tempore interdictum est, emittito. Qui secus fecerit, damnum æstimatum resarcito, & nihilominus loci Magistratui, ob factum contra leges temerarium, ex ejus arbitrio mulctam exsolvito. Emend. l. 5. c. 85. de vehiculi eversione vid. Auriga. Qui arbores in sylva cædit prope viam, unde prætereuntibus damnum dari possit, si arbor cadens hominem oppresserit, sic ut illius id culpa, qui dejecit, contigisse appareat, capite mulctator. Si animal vel pecudem oppresserit, æstimationem pecudis præstato, & ob temeritatem Judici mulctam solvito. Qui vero cædit arbores in loco, ubi homines vulgo commeare non solent, cum arbor casura est, ter alta voce exclamare debet, ut si quis in propinquo sit, periculum supter fugiat. Hoc si fecerit, & interim hominem vel pecudem arbor oppresserit, nullius pœnæ reus est. Sin autem hoc ejus culpæ adscribitur, quod non proclamaverit testibus probetur, vel si

9. De puteis, foveis, cryptis, viis ac stratis publicis innoxie habendis.

10. De piscinis & castellis arcendis.

11. Qui arbores cædit & hominem opprimit.

ſi teſtes nulli ſunt, Jusjurandum juret ſe proclamaſſe Emend. l. 5. c. 77. Correct. l. 5. c. 15. Damnum ex mutilatione vid. Vulnus.

DECIMÆ.

IN Privilegio Culmenſi ſequens mentio fit de decimis: Volumus autem, ut de bonis Civium Culmenſis Terræ de quolibet aratro Theutonicali unus modius tritici, & unus ſiliginis in menſura Wladislavienſi, quæ vulgari nomine Scheffel dicitur, cui menſura Culmenſis eſt adæquata, & de Polonicali aratro, quod Hacke dicitur, unus modius tritici, in eadem menſura annuatim Diœceſis Epiſcopo pro decimis exſolvatur. Si vero idem Epiſcopus prædictos homines pro aliis decimis angariaverit, pro his domus noſtra tenebitur reſpondere. vid. Crucigerorum Privilegium Culmenſe. §. 6. Palatini debitores decimarum aratralium, & quorumvis proventuum Eccleſiaſticorum Cenſuras contumaciter ſuſtinentes, ad hujusmodi debitorum ſolutionem remediis opportunis compellant, ne Eccleſiaſtici proventibus ſuis fraudentur. vid. Conſtit. Pruthen. D. Sigismundi Regis ab anno 1538.

1. Decimæ aratrales & earum executio.

DEBITUM. Vid. Creditor.

DELICTUM. Vid. Criminalia.

DESCENDENTES in HÆREDITATE. Vid. Hæreditas.

DENEGATA JUSTITIA. Vid. Juſtitia.

DECRETUM, Vid. Sententia.

DESERTIO ACTIONIS,

Vid. Actio, Appellationis. vid. Appellatio,

DENS.

Vulnera dentium, vid. Vulnus.

DENARIUS.

1. Valor denariorum.

CRucigeri de denariis ſic ſanciunt: Statuimus ut una moneta, Culmenſis videlicet, ſit per totam terram, & ut de puro & mundo argento denarii fabricentur, ipſi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perſeverent, ut eorum LX. ſolidi ponderent unam marcam, & dicta moneta non niſi ſemel in ſingulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit XII. novi nummi pro XIV. veteribus cambientur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem, quæ venalis in foro portari conſvevit. vid. Privilegium Culmenſe.

DELEGATIO.

1. Delegatio debiti.

SI quis creditori ſuo debitum in alterius manum ſolutionis ergo delegaverit, ac creditor omiſſo principali debitore fidem expromiſſoris ſecutus fuerit, liberatur principalis, & in ejus obligationem delegatus expromiſſor ſuccedit, niſi hac lege conveniſſet, ut, quatenus alter non ſolviſſet, primarius debitor remaneret obligatus. Emend. l. 4. c. 53. Corr. l. 3. c. 24. Reviſ. addit, niſi expreſſe creditor ſibi reſervaverit, in eventum expromiſſor non ſolvat, ad priorem debitorem ſuum habeat recurſum. Reviſ. l. 4. t. 15. art. 3.

DEFEN-

DEFENSIO.

Cum quis alterum aliquem noctu & interdiu invadit, nemine præsente, qui rem geri videat, alter retrocedit, quantum poteſt, ac lubens ab eo ſe miſſum fieri cuperet; ille plagas ingerere pergit, alter ubi videt, ſibi defenſionis neceſſitatem interpoſitam, pari vi reſiſtit, & ob tutelam ſui corporis hominem interficit, quæritur, quomodo fidem juſtæ ac neceſſariæ defenſionis facere debeat? Noſtri Juris auctoritate reſponſum eſt, ut is, quamprimum ejus copiam habuerit, Judicem adeat, Judicis ſe poteſtati committat, eidem etiam gladium ſuum in notionem legitimam tradat, atque Judex eum in finem recipiat, quoad innocentiam, quam præ ſe fert, oſtenderit. Si quis eum cædis accuſet, Judex illum in Jure ſiſtat, & ille a defuncti cognatis actionem ſuſcipiat. Deinde Jure decernetur, ut reus, quatenus ob tutelam ſui corporis ſe cædem facere coactum prætendit, jurejurando ſuo probet, tribus vel pluribus ſe paſſibus retroceſſiſſe, nec amplius evadere potuiſſe, coactum demum defenſionem paraſſe, & quicquid ejus fecerit, ob neceſſariam ſaltem corporis ſui tutelam perpetraſſe. Si teſtibus præſentibus reus accuſetur, ipſe quoque teſtibus actionem declinandi prærogativam habebit. Si nemo ſit ex occiſi propinquis, qui cum percuſſore criminaliter experiri velit, omnis in illum interfecti nomine actio evaneſcit, & defenſionem neceſſario factam ſatis abundeque probâſſe Jure cenſebitur. Emend. l. 5. c. 51. Corr. l 5. c. 59. Reviſ. variat in verbis: Ubi aliquis accuſaverit, & facinoroſus ſeſe Judicis poteſtati commiſerit, vel aliter Jure receptus fuerit, tunc Judex omnes circumſtantias perſonarum, locorum, armorum, vulnerum, item uniuscujusque vitam & converſationes diligenter inquirere & ponderare debet, & exinde adinvenire, an iſta neceſſaria defenſio locum habere poſſit, nec ne. Adinvento poſtmodum minimo aliquo dubio, tunc Judex ex officio ulterius inquirere, & in defectu probationum, juramentum purgatorium, prout ſupra memoratum eſt, facinoroſo

1. De proprii Corporis tutela.

2. Additamentum Juris Reviſ.

cinoroso adjudicare debet. Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 13.

3. Quid sit moderamen inculpatæ tutelæ.

Defensio autem necessaria vocatur, cum quis lethiferis armis vel ensibus aggressus impugnatur, vel verberatus fuerit, & commode absque periculo, vel læsione sui corporis, vitæ, honoris & bonæ famæ evadere nequiverit, sed ad defensionem & tuitionem sui corporis & vitæ compulsus & adactus fuerit. Qui tunc veram & necessariam defensionem sui corporis & vitæ vindicandi fecerit, & compulsorem vel angariatorem interemerit, is propterea nemini tenetur. Revis. l. 5. p. 2. t. 7 art. 12.

4. Defensio contra latronem.

Cum quis aliquem in via publica prædandi animo invadit, atque ille defensionem parat, & latroni vitam adimit, nec amicis occisi nec Judici damni vel mulctæ nomine fit obnoxius. Si fides illi non habeatur, quod corporis & rerum suarum tutelam occupaverit, quatenus facti testes in promptu secum sint, eorum testimonio stabitur; Si nulli sint testes, religione Sacramenti res expeditur. Emendat l. 5. c. 52. Correct. l. 5. c. 35.

5. Defensio Juridica in Criminalibus coram Judicio.

Reus conventus ad instantiam Actoris vel per Judicem ex Officio citatus personaliter comparere tenetur, & per nullum Plenipotentem vel Mandatarium expedire potest: Nam in Criminalibus caussis & actionibus quilibet ipsemet se defendere & innocentiam suam deducere tenetur: Si vero reus Conventus coram Judicio stans suam innocentiam per Ferendarium aliquem producere voluerit, hoc ei concedi debet, & in defectu illius Judex illi unum ex Officio attribuere tenetur, ne se ipsum negligat aut pertrahat. Revis. l. 5. p. 1. t. 10. art. 1. Defensio Proscripti, Vid. **Bannitus**. Defensio sui Palatinatus, Vid. **Palatinatus**.

6. Quando pater pro filio interveniat.

Filius pro maleficio Patris, postquam is vita defunctus est, actionem nullam patitur. Pater pro filio, qui facinoris accusatur, non nisi semel intervenire potest, donec ejus manui potestatique filius adhuc est suppositus, sic ut Jurejurando filii crimen purget, nisi evidentius ipso facto redarguatur. Si Pater & filius ejusdem criminis rei peragantur, Pater filium maleficio solvere & eximere nequit, priusquam semet ipsum purgaverit,

Emend.

Emend. l. 5. c. 11. Correct. l. 3. c. 74. Si Pater in Judicio filium in sua adhuc potestate constitutum defendere volet, & postquam ad Juramenti decisionem ventum fuit, causa ceciderit, uterque tam Pater quam filius, accusatione sunt obnoxii. Pater vero sese eximere poterit æstimationis mulcta, hoc est, Wergeldo, quod vocant integro, si causa capitalis est, dimidio autem, si manus mutilationem concernit, exsoluto. Hanc pecuniam Actori dato, & suam insuper Judici mulctam luito. Actor autem nihilominus causam adversus filium prosequi ne prohibetor. Emend. l. 5. c. 12. Correct. l. 5. c. 75.

7. Si Pater defensionem filii non peragat.

DEPOSITUM.

Commodat quis vel commendat alicui rem mobilem, cujuscunque sit generis bona fide, atque is, qui acceperat, e vita deinde migravit, si depositor vel ejus hæres rem eam ab hærede defuncti repetat, isque neget, auctori suo, dum in vivis esset, rem commodatam, vel apud eum depositam, interveniente Jurisjurandi sui religione, actionem poterit declinare. Sin autem testibus conveniatur, ipse etiam testium adminiculo actoris petitionem elidat, necessum est. Quod si Conventus opponat, rem eam sibi suis nummis addictam, magis est, ut rem retineat, si modo possidet, quam Actor eam vindicare possit. Si is qui rem commodavit vel deposuit Juris ordine comprobaverit, rem suam ab eo possideri, Conventus negans nullo Jurejurando excusatur. Em. l. 4. c. 2. Revis. l. 4. t. 3. art. 4. Correct. l. 5. c. 7. Quæcunque res commodato vel pignori datur, ita restitui debet, ne deterior sit facta, vel pro ea pretium qua fungitur, æstimatum veniet exsolvendum. Emend. l 5. c. 1. Correct. l. 5. c. 5. Revis. l. 4. t. 3. art. 1. Hoc Jus est rerum omnium quæ alterius fidei committuntur: Quicunque rem alterius illo petente vel mandante in custodiam receperit, si res furto sit amissa, ad pretii restitutionem obligatur, nisi una cum rebus suis simul eam perdidisset, vel nisi Juramento probet, sine culpa

1. De re commodata vel deposita.

2. Restitutio commodati.

3. Si res commodata vel deposita perdatur vel furto amoveatur.

culpa & negligentia ſua rem amiſſam. Nec enim ſalva fide minorem alienis quam ſuis rebus diligentiam præſtabit: idem eſt, ſi quis rem ſibi pro nummis pignoratam furto perdiderit, ut ad pretii reſtitutionem teneatur. Si quis poculum argenteum, vel aliam quamcunque rem pretioſam commodato acceperit, ei cuſtodiendæ eandem, quam propriis, curam adhibeat, oportet. Si cui res aliena furto ſubtracta fuerit, eidem ad recuperandum actio competit. Si ille mortuus vel profugus ſit, qui rei dominus eſt, in rem ſuam recte aget. Emend. l. 4. c. 3. Correct. l. 5. c. 32. Reviſ. l. 4. t. 3. art. 5.

4. Quomodo depoſita reſtitui debeant. Cui aliquid ad conſervandum datur, is illud Domino ſuo, ad quem ſpectat, omni tempore, quando poſtulatur, reſtituere tenetur, cum omnibus ſuis pertinentiis, & quicquid forte in conſervatione fuerit, id abſque omni Judiciario proceſſu, etiamſi deponens depoſitario aliquid debeat, eique deſuper omnia bona ſua obligaverit, attamen talis prætextus cauſa, bona depoſita minime detinere, nec in ſolutum trahere debet. Quod ſi etiam depoſitarius ære alieno hominibus obligatus fuiſſet, & deſuper eo moriente, res depoſitæ in bonis ſuis repertæ fuerint, tamen propterea creditores nullo modo easdem ſibi appropriare, ſed ante omnia deponenti reſtituendæ erunt. Reviſ. l. 4. t. 3. art. 2.

5. Si depoſitarius depoſitum neget. Si aliquis in periculoſis tumultibus, ignis vel aquæ inundationis neceſſitate, alicui alteri aliquid concrediderit, & ad conſervandum dederit, depoſitarius vero illud poſtmodum ex propoſito abnegaverit, vel ſuppoſuerit, hujus, prout eſt Juris convictus, illud in duplo reſtituere tenetur, & nihilominus ſatisfacere, imo & a Magiſtratu pro qualitate cauſæ puniri debet. Reviſ. l. c. art. 3. Sequeſtratio Vid. infra.

DENUNCIATIO.

1. Denunciatio criminalis. COmparente quopiam coram Judicio & commiſſum maleficium denunciante, tunc Judex ad ulteriorem inquiſitionem propterea obſtrictus eſt, denunciator autem tenetur hujusce ſufficientes circumſtantias & teſtimonia indicare

dicare, ut in ea causa eo modo procedi possit, prout alioquin in aliis criminalibus causis moris & consvetudinis est. Revis. l. 5. p. 1. t. 5.

DIABOLUS Vid. de Veneficis.

DIES.

PRætor in singulos annos tribus vicibus statisque temporibus civile Judicium solenniter auspicatur, primum quidem die duodecima post diem Christi natalitium, secundum, sexta die cum hebdoma feriarum Paschalium exiverit, tertium, cum septimana feriarum Pentecostalium finem sortita fuerit. Ab his tribus temporibus semper post dies quatuordecim consequenter exercitium Judicii civilis indicitor. Si Judicii tempus feriæ vel dies nefastus eximant, Judicis arbitrio permittitur diem diffindere vel prorogare, quoad ipsi rerum temporumque ratione visum fuerit. Emend. l. 2. c. 7. Correct. l. 2. c. 19. Revis. l. 2. t. 1. art. 3. Si quis Civis hospitem, vel si quis hospes Civem in Jus vocet ob debitum quod testibus præsentibus probari possit, causa hæc statim & in continenti potest decidi. Hospiti vero necessitas imponitur, Jusjurandum dare, nisi quis ejus gratiam facere velit, se peregrinum esse, & tam procul ab eo foro larem habere, ut intra diem unum ad Judicium legitime constitutum adventare nequeat. Qui vero in Civitate in dies publice conversatur, & negotia sua gerit, is Jure hospitum non censetur. Emend. l. 2. c. 39. Corr. l. 2. c. 22. Revis. l. 2. t. 14. art. 4. Qui coram Consulatu per sponsionem receperit, se quempiam alicujus facinoris ad certum diem testibus convictuturum, si non convicerit, vel ad diem condictum non adsit, litem perdit, & actione adversarius liberatur, nisi qua causa gravior obstiterit alteri, quo minus in Judicio adesset. Causam autem absentiæ consulatui probabit Juramento ad Deum testem, & sacrosanctum ejus verbum composito, uti Juris aucto-

1. Dies Judiciorum.

2. Hospitis causa eadem die est judicanda.

3. De testimonio certo die edendo.

auctoritate constitutum est. Emend. l. 2. c. 54. Correct. l. 1. c. 18. it. l. 5. c. 63. Si convento Sacramentum debiti decreto sit adjudicatum certo die præstandum, atque is interim e vivis abeat, priusquam dies cesserit, Actor hæredes in Jus vocato, & dicam illis scribito, ipsi vero litem suscipere coguntur. Emend. l. 2. c. 57. Correct. l. 3. c. 110. Revis. injungit h. l. hæredibus Juramentum credulitatis, mediante quo certi sint, quod defunctus jurare potuisset. Revis. l. 2. t. 20. art 3. Si aliquis certo die Jusjurandum ad audiendum receperit, & intra illud tempus moriatur, tunc reus conventus præ defuncti hæredibus illud Jus præstare debet ad præstitutum illum diem, nisi ipsi propter Deum remittere velint. Correct. l. 3. c. 111. Revis. l. 2. t. 20. art. 4. Diebus feriatis Juramentum ne exigito, neve jurato, exceptis iis causis, quæ hoc capite recensentur, nimirum in sanctione pacis publicæ Juramentum etiam feriato die recte præstatur. Sic jurare licet adversus eum, qui in recenti facinore captus est, licet feriæ tempus eximant. Qui pacem publicam turbat diebus feriatis, is feriarum beneficio vel exceptione nequaquam fruitor. Quodcunque Juramentum die feriata per sponsionem receptum est, id sua die, qua venerit, exsolvito. Qui Juramenti religionem spoponderat ad certum diem, nisi eo die præstiterit, ejus facinoris convictus habetur de quo se juraturum receperat, nisi qua causa gravior obstiterit, quam Deo teste religione probari oportebit. Si Jusjurandum, ut daretur, pro tribunali receptum fuerat, Judici mulcta debetur, & ei, qui cum justo Sacramento contestatur, æstimatæ rei pœna adjudicatur. Si autem is, qui Juramenti religionem exsolvere debet, stata die paratus sit conscientiæ suæ satisfacere, alter autem Jusjurandum acceptare nolit vel non adsit, eo loco Juris, ubi jurari debet ille tam a Sacramento liber erit quam a debito, cujus causa Deum testem interponere debuerat, si modo planum facere poterit ad fidem religionis exsolvendam se fuisse paratum. Si cui pecunia vel argentum solvendum est, quatenus vel ad Judicii diem præsto non sit vel pecuniam non accipiat, non ideo pecuniam suam amittit,

4. De juramento certo die præstando.

5. Si is moriatur cui certo die jurandum fuit.

6. De juramento die feriato præstando.

ſed diei ſaltem, jacturam facit. Tribus autem ſtati Judicii vicibus Jus obire jubebitur: Si non adſit, neque teſtimonia ſua peragat cauſam perdit, niſi cauſa gravior impediverit puta ſi captivus ſit, vel alia neceſſitate diſtentus, quo minus nuncium mittere potuerit, ad impedimentum probandum. Hoc enim caſu damnum non patietur. Prætor utique Jus adminiſtrabit, prout decreto, judicatum eſt. Cum autem quis ad probandam neceſſitatis fidem adfuerit, is Judicem adeat & impedimentum Juramenti religione liquido conteſtetur. Judex autem uti antea, judicavit, ita nunc Judicium repetat, eodemque loco res habeatur ac ſi ſtato die ad peragendum cauſam adfuiſſet. Emend. l. 2. c. 60. Correct. l. 5. c. 63. Reviſ. l. 2 t. 20, art. 5. & 6. Feriæ ſunt omnes dies 7. Quid ſint dies feriatæ.
Dominicæ, & reliquæ dies in honorem Dei, & memoriam Sacroſancti nominis a Chriſtiana Eccleſia ſolenniter celebrari conſtituti. Ligati vero dies ſunt, qui alias Chriſtianæ & Politicæ neceſſitatis gratia de Jure feriati ſtatuti ſunt, prout ſunt tempus Adventus ante nativitatem Chriſti, dies 70. ante Paſcha, Septimanæ crucis, Menſis Auguſti & tempus meſſium. In feriatis & ligatis diebus nil tale ſimile ſuſcipi vel tractari debet, quod ad Judiciales controverſias & actus quocunque modo pertinere poſſet, & quod factum fuerit in his diebus qui in honorem Dei celebrantur, omne quod fit de Jure invalidum & nullum cenſeri debet. Ubi vero in diebus ligatis partes expreſſe & præſumptive hujusmodi libertati renunciaverint, id quod tali modo factum, validum & firmum pronunciandum eſt. Rev. l. 2. t. 15. art. 1. 2. Si Scabini in eandem 8. De die ſententiæ ferendæ prorogando.
ſententiam pedibus ſimul ire nequeunt, cum ſimul in Judicio conſtituto quid Juris ſit rogantur, licentiam habento, in alterum vel tertium diem, qui Judicio dictus eſt, animi ſenſum prorogandi. Tertio ſane die, vel ipſi ſententiam ferunto, vel ſi Jus neſciant, aliunde, und fas eſt, petunto, nec in ulteriorem diem cognitiones ſuſtinentor. Emend. l. 2. c. 63. Correct. l. 2. c. 8. Uxor Marito defuncto poſt diem trigeſimam, is enim menſis luctui datur, cum liberis & aliis mariti hæredibus diviſionem inire cogitur. Emend. l. 3. c. 43. Corr.

9. Ante diem nuptiarum debet fieri hæreditatis exdivisio.

l. 4. c. 23. Revis. l. 3. t. 10. art. 11. Quilibet viduus vel vidua, priusquam ad secunda vota migraverit, ante diem nuptiarum liberis vel cæteris defuncti mariti vel mulieris hæredibus, secundum religionem hercifcundæ familiæ, nisi Juramenti gratiam liberi vel hæredes ipsis fecerint, hæreditatis divisionem præstanto, ni faciant, juxta cujusce loci Plebiscitum vel consvetudinem puniuntor. Emend. l. 3. c. 44.

10. Venditio cum pacto certo die reemendi.

Revis. l. 3. t. 10. art. 12. Si quis alicui reditus suos in certam diem cum pacto de reemendo vendiderit, hac lege, ut liberum sibi sit, restituto pretio reditus ad se revocare quandocunque velit; Jus integrum habet proventus suos, quos hoc pacto vendiderat, redimendi ante vel post diem, quo percipi debent, ita quidem, ut ex numero hebdomadarum ante vel post diem cedentium, solutionis ratio conficiatur. Emend.

11. Probatio in certam diem suscepta.

l. 4. c. 12. Correct. l. 4. c. 22. Revis. l. 4. t. 5. art. 20. Si quis alterum ob crediti causam in Jus vocet, quod testibus planum facere possit, reus autem neget se quicquam illi debere, eamque in rem innocentiam suam se religiose testibus præsentibus probaturum asseruerit, ac ideo dilationem in tres constituti Judicii vices impetraverit, ut conscientiæ Jurique satisfaciat, quo die se Jus suum probaturum recepit, si eodem die cum testibus non adsit, Actor debiti causam, quod petebat, Jure vicit, sic ut Conventus intra diem quartum decimum solutionem præstare compellatur. Emend. l. 4. c. 34.

12. De solutione in certum diem promissa.

Si quis alteri de damno sibi dato controversiam faciat, eo quod pecuniam in certum diem debitam ex præscripto suæ sponsionis non exsolverit, tenetur Actori conventus respondere, sive non sposponderit. Emend. l. 4. c. 35. Correct.

13. Fidejussio accusatum certa die sistendi.

l. 3. c. 49. Si quis fidem interposuerit stato Judicii die sistendi alium, qui maleficii cujusvis causa reus agitur, atque is interim e vivis migraverit, ejus morte fidejussor liberabitur, modo planum faciat, illum in rebus humanis amplius non conversari. Emend. l. 4. c. 61. Revis. l. 4. t. 11. art. 7. Qui

14. De arresto singulis Judicii diebus prosequendo.

arresti nexu res alterius obstringit, arrestum ita Jure prosequatur, ut in singulos dies, quibus publice Judicium habetur, adversarium ad Judicium vocet, & actionem rebus nexis

inten-

intentet, quoad Jus ſuum proſequatur. Niſi quis enim non Juris ordine rem peragat, tacite de nexu cauſæ intelligitur abſtinere, nec ejus uſurpandæ reliquam habet facultatem. Emend. l. 4. c. 68. Correct. l. 2. c. 37. it. l. 4. c. 58. De die ſolutionis, Vid. Solutio. Exſolutionem mercedis ſervorum eadem die, Vid. Condictio. De diverſis debitis diverſo die condictis, Vid. Creditor. De ſponſionibus in certum diem, Vid. Sponſio. De die exſolutionis Wergeldi & Mulctæ, Vid. Mulcta. Dies ex actione propter falſas literas legitime Juris ordine obſervandus, Vid. Falſum. Qui frumentum noctu furatus fuerit, laquei pœnam meretur, qui interdiu, modo virgis cæditur. Emend. l. 5. c. 65. Correct. l. 5. c. 26. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 16. art. 9. Vid. plura Feriæ.

DIFFIDATIO. Vid. Incendium.

DIGNITAS.

D. Sigiſmundus Rex promittit: omnes Prælatos, Militares, Nobiles, Cives & incolas Terrarum Pruſſiæ in Jus, conditionem & proprietatem Regni Poloniæ translatos, & inviſceratos, hac etiam proſequemur prærogativa, quod dignitates & officia, hactenus illic conſiſtentia, & in poſterum conſtituenda, item caſtra & Tenutas Civitatum & locorum in terris prædictis, nulli extraneo aut forenſi, ſed proprio indigenæ juxta obſervantiam aliarum Terrarum Regni Noſtri conferemus, vid. Privileg. incorporat. ab anno 1454. §. 7. de Præſide Provinciæ vid. Varmia, de Palatinis vid. infra. de Capitaneis & Conſulibus ſupra.

1. Dignitates tantum ſunt conferendæ indigenis.

Privilegium D. Caſimiri Regis.

Quo non tantum ipſe Rex, ſed præcipui etiam ex Regni

Senatoribus ſolenniter cavent, quod juxta prærogativam Ordinibus Terrarum Pruſſiæ antea conceſſam, Caſtra & Tenutæ Civitatum atque locorum nullis extraneis, ſed veris indigenis conferri debeant:

CAſimirus DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæque Dominus & Hæres &c. Significamus tenore præſentium, quibus expedit, univerſis: Quod, dum ex pluribus evidentibus & legitimis reſpectibus, Terras Pruſſiæ, Pomeraniæ &c. communicato Principum, Prælatorum, Baronum, cæterorumque fidelium noviſſime Cracoviæ nobiſcum exiſtentium, Regni Ducatuum & Dominiorum Noſtrorum Conſilio, voluntate & Conſenſu, in Regimen, tutelam, gubernationem, ſubjectionem & obedientiam accepimus & aſſumpſimus, hanc ipſis prærogativam conceſſimus, quod Caſtra, Civitates & quæcunque fortalitia, in Terris prædictis exiſtentia, alicui extraneo aut forenſi conferre non debemus. Ad præſens tamen certis reſpectibus moti, certa caſtra in præmemoratis Pruſſiæ Terris exiſtentia non nullis Perſonis contra hujusmodi Articulum ſuperius expreſſum, duranti præſenti gverra & interim, quoad Terras Pruſſiæ non pacificabimus, dedimus, contulimusque in Regimen, tenutam & gubernationem. Ideo præſentibus in verbo Noſtro Regio ſpondemus & promittimus, quod pace, Domino ſuffragante, habita, præſcripta Caſtra taliter per Nos in hactenus hujusmodi perſonis in regimen & tenutam collata, juxta tenorem & continentiam Literarum Noſtrarum Cracoviæ Terris Pruſſiæ conceſſarum, illis conferemus, quibus conferri debent. Et quod etiam præſcriptis literis in omnibus earum punctis, conditionibus, clauſulis & articulis per hoc non intendimus, neque volumus in aliquo derogare, ſed ipſas ſanas, ſalvas, firmas & illæſas per Nos & Succeſſores Noſtros perpetuis temporibus, tenere & obſervare, pollicemur per præſentes harum, quibus Sigillum Noſtrum præſentibus eſt appenſum, teſtimonio Literarum. Et Nos Joannes Wladiſlavien Andreas Poſnanien. DEI Gratia Epiſcopi. Nec non Lucas de Gorka Poſnanien. Stani-

Stanislaus de Ostrorock Callisien. Petrus de Opporow Lancicien, Nicolaus de Kosczelecz Władislavien. Palatini, Petrus Sckora de Gay Calisien, Johannes de Czarnkow Gnesen, Hincza de Rogow Siradien. Castellani & Vice-Thesaurarius, Petrus de Sczekoczini Vice-Cancellarius Regni Poloniæ, Derslaus de Rythwian Rosperien, & Nicolaus de Labischin Władislavien. Castellani &c. præscriptas Serenissimi Domini Nostri Regis promissionum literas ratas & gratas habentes, præsentibus promittimus, quod Ipse Serenissimus Dominus Noster Rex omnia superius expressa, firmiter & inconcusse, inviolabiliterque tenebit & observabit, & pro majori firmitate Sigilla Nostra etiam præsentibus sunt appensa. Actum & datum in Thorun. Feria secunda Festi Beati Joannis Baptistæ. Anno Domini Millesimo quadringentesimo, quinquagesimo quarto.

Ad Relationem præfati Magnifici Petri de Sczekoczin, R. P. Vice-Cancellarii.

Cautio D. Sigismundi Regis,

In persona Joannis Balinskii, quod posthac non nisi Terrarum Prussiæ indigena, & vernaculæ lingvæ peritus in ipsarum Terrarum Consilium recipi & admitti debeat.

SIgismundus DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæque &c. Dominus & hæres: Manifestum facimus tenore præsentium, universis & singulis, quibus expedit, Quod, cum alias Nos volentes generosum & fidelem Nobis dilectum Joannem Balinsky ob meritorum suorum exigentiam, amplioribus honorum fastigiis evehere, ei Castellanatus Gedanen. Dignitatem in Terris Prussiæ ea vice contulissemus, mandavimus eum in ipsarum Terrarum Consilio recipi & admitti, verum cum præmissa Privilegiis earundem Terrarum obsistere dicantur, ex eo quod idem Joannes indigena illarum Terrarum non existens, ipsarum etiam lingvæ imperitus; præsenti nostro decreto declaramus, & in verbo nostro Regio affirmamus, intentionis nostræ

ſtræ non fuiſſe nec eſſe per prædictam noſtram collationem & Mandatum memoratis Privilegiis aliquatenus derogare, aut quomodo libet ea tollere vel abrogare. Decernimus igitur prædictam noſtram collationem & mandatum, quatenus dictis Privilegiis aliquomodo adverſetur, Terris noſtris Pruſſiæ in aliquo non præjudicare, aut ad ſimilia permittenda in conſequentiam ſeu exemplum in poſterum trahi non poſſe, neque debere, Dictosque Terrarum Pruſſiæ Conſiliarios eundem Joannem in Conſilium recipient, noſtroque Mandato pareant, ab hujusmodi Privilegiis receſſiſſe cenſeri aut judicari a quoquam non debere, neque poſſe, nolentes eos aut Terras prædictas, ob noſtræ complacentiæ obſequia hac duntaxat vice nobis impenſa præjudicium aliquod aut jacturam reportare. In quorum omnium teſtimonium has noſtras literas fieri juſſimus Noſtro Sigillo communitas. Datum in Brzeſcie Kujavien. Feria quarto ipſo die Beati Andreæ Apoſtoli: Annorum Domini Milleſimo Quingenteſimo decimo nono, Regni autem noſtri tredecimo.

Chriſtohorus de S. Palatinus &c. Cracovien. ac R. P. Cancella. Sse.

Ad Relationem Magnifici Chriſtophori de Schidlowicz, Palatini & Generalis Cracovienſis, ac Regni Polon. Cancellarii &c.

Vid. plura Indigenatus.

DILATIO.

1. Actori & Rei dilatio danda.

TAm reo quam Actori licitum eſt, ſingulatim ſecedere, ad conſultandum de quovis cauſæ capite tribus vicibus, ſic tamen ut exercitio Juris durante reſponſiones inferant, niſi Judex prorogare maluerit diem. Emend. l. 2. c. 29. Corr. l. 2. c. 50. Reviſum luculentius reddit rem: Quando aliquis ab alio convenitur, is de Jure 14. dies ad reſpondendum habet

2. Melioratio Juris Reviſi.

habet, nec non ad litis contestationem. Revis. l. 2. t. 14. art. 1. Lite per sententiam Judicis contestata, tunc partes ab utraque habent tres quaterdenas vel sex septimanas, in quibus omnes suas necessitates, probationes, & quicquid alioquin ad rem pertinet, producere debent, qui tale tempus silentio præterierit postmodum ad nullam ulteriorem probationem admitti debet, nisi extra Judicium illud aliæ probationes allaturæ forent, ad quas obtinendas tempus illud non sufficeret; Ad hoc Judex pro qualitate & exigentia causæ dilationem necessariam uni vel alteri parti concedere debet, nempe extra Terras Prussiæ tres menses, ultra mare & regionem annus & dies, hoc est, annus & sex septimanæ & tres dies pro cognitione Judiciali, l: c. art. 2. de Jure Hospitum vid. Hospes. de itineri accinctis vid. Iter. 3. Dilatio ad probandum.

Quamdiu Juridica vel a Judicio concessa dilatio durat, tam diu nec Judicium nec pars in eadem causa quicquid attentari præsumere debet; ubi vero simile quid acciderit, id de Jure nullum & invalidum censeri debet. Si vero alicui dilatio Juridica præstituta, vel a parte ipsamet acceptata fuerit, nec huic satisfactum fuerit, tunc eo Jure pro quo induciæ illi datæ & acceptatæ fuerint, ulterius non sit fruiturus. Revis. l. 2. t. 14. art. 5. 4. Stante dilatione nihil innovandum.

In Criminalibus reo Convento desideranti & petenti merito induciæ ad respondendum per Judicem dari debent, quo tempore etiam suas exceptiones defensionales, tam contra Judicem, quam adversus partem producere & opponere potest. Nam nullus tenetur respondere in alieno & extraneo foro. (2.) Non tenetur quis respondere proscripto seu bannito; talibus & his similibus exceptionibus justificatis, & pro legitimis pronunciatis, frui potest, his vero rejectis & reprobatis, reus Conventus directe ad institutam actionem respondere tenetur, & ita in causa ulterius cum probationibus & documentis procedere. Revis. l. 5. p. 1, t. 10. art. 2. vid. plura Contestatio litis. 5. Dilatio ad respondendum in criminalibus.

DILIGENTIA.

DE diligentia tutorum, Vid. Tutor. De adhibenda diligentia in pignore, deposito, commodato & contractu Societatis, Vid. infra & supra.

DIRSSAWIA.

JUdicia Terrestria Dirssawiensia celebrantur, primo feria secunda post Festum Circumcisionis Domini, secundo feria secunda post Festum St. Lucæ Evangelistæ.

DISCIPULUS.

1. Coercitio discipulorum

CUm Magister discipulum manu vel ferula cædit, absque cruento sangvine, mulctam non committit. Sin ita cæciderit, ut cruentam sangvinis notam habuerit, nisi quod ferularum vicibus vel narium effluxu fit, tam Judici quam cognatis mulctæ nomine obnoxius erit. Sin discipulum verberibus occiderit, tanquam in cædis reum animadvertitur. Emend. l. 5. c. 79. Correct. l. 5. c. 17.

DIVISIO. Vid. Excussio. Hæreditas.

DIVORTIUM. Vid. Adulterium.

DOCTOR.

1. Doctor exemptus à tortura, & tutela.

DOctores non mediante tortura in Criminalibus sunt examinandi, sed cum cæteris in Officio & dignitate constitutis viris a tortura eximuntur. Per Revis. l. 5. p. 1. t 17. §. 3. Doctores Medicinæ excusantnr a tutela. Revis. l. 4. t. 14. §. 12.

DOCU-

DOCUMENTUM.

POntificis Maximi Sigilla, Bullas vocamus, earum Diplomata, cum rite recteque dantur, & accipiuntur, commodo ſunt & emolumento. Regum Sigilla permagnam vim habent, & Epiſcoporum ac Principum, omniumque Communitatum Sigilla ſunt legitima, atque hæc quidem tam in aliis, quam ipſorum propriis cauſis & negotiis locum obtinent. Aliorum autem Sigilla nullam vim habent, præter quam in cauſis illorum propriis. Civitates itidem Sigilla habere debent cum Conſenſu & permiſſu Principis. Sin absque Principis conſenſu habuerint, nullius ſunt roboris, præterquam in propriis illorum negotiis. Omnes Judices publice uti poſſunt Sigillis, eaque valent in cauſis ad illorum Jurisdictionem pertinentibus. Qui Privilegium conſcribit vel concedit, ſeptem quam minimo teſtes adhibeto: quo plures ſint, eo melius erit. In quolibet Privilegio teſtimonium eorum qui in rebus humanis eſſe deſierunt, æque ac viventium ratum eſto. In conficiendis Privilegiorum literis, annum nati Salvatoris adſcribito. Teſtium etiam Sigilla ad rei majorem evidentiam adponere fas eſto. Emend. l. 1. c. 16. Corr. l. 5. c. 64. — 1. De documentorum forma probante & Sigillis.

Omnes Scripturæ a Judicio nec non locis ſpectabilioribus emanatæ pro validis cenſeri debent, a Judicio ſuperiori vel inferiori perfectæ, ſi modo Judicii vel Civitatis Sigillo fuerint ſigillatæ. Omnes literæ a Regibus, Principibus, Dominis & Civitatibus ſub illorum Sigillo emanatæ, plenum robur habere debent, ſive in nova aliqua cauſa, vel ad innovationem & transſumptionem veteris alicujus fuerint conceptæ. Publica inſtrumenta Notariorum, ſi modo illa cum aſſiſtentia teſtium & conſcriptione ſeu annotatione totius cauſæ, cum omnibus ſuis circumſtantiis, & quicquid aliter de Jure ad talia inſtrumenta neceſſarium ſit, proviſum fuerit, pro validis ſuſcipienda & uſurpanda ſunt; Eatenus tamen, quatenus iſti Notarii non ſolum ratione illorum creationis ab his ſuperioritatibus ſeu poteſtatibus, quibus de Jure competit, verum etiam ab ordinario Magiſtratu loci, in quo iſta inſtrumenta — 2. De variis inſtrumentis.

concepta & confecta sunt, suæ legitimationis & legalitatis sufficientem probationem habeant. Chyrographi, Apochæ, & his similes Scripturæ, a privatis hominibus scriptæ, & illorum Sigillo confirmatæ, hæ testificantur plenarie contra scribentes, sive vero ille duobus testibus probare potuerit, eam non suam manum fore, nec Sigillum sua voluntate, aut scientia sed falso subimpressum esse, tunc eo ipso ab obligatione harum literarum & in ea contenti debiti, liberum fore, ubi vero in Chyrographo penes eum, qui Chyrographum scripsit, etiam alii duo testes nominati fuerint, & ab ipsismet Documentum simul subscriptum, tunc per hoc illud Documentum omni suspicione & contradictione liberum & immune

3. Libri mercatorum.

esse debet. (Quod idem innuit Corr. l. 3. c. 61.) Mercatorum libri & Regestra si fuerint directe & decenter conscripta, & alias absque suspicione reperta, probant utique de jure, eo tamen modo, ubi ab adversa parte per sufficientes probationes non poterit comprobari, is cujus liber est, id Jurejurando suo confirmare tenebitur. Cum nudis vero scripturis & copiis

4. De Scripturis in totam & non in partem valentibus.

non sigillatis nil probare potest. Quando Scriptura quælibet, quæcunq; etiam illa sit in Judicio producta & ab eodem pro valida pronunciata fuerit, tunc omnia per hanc in eadem Scriptura contenta, tanquam valida tenenda sunt, nisi quod aliud singulare expressum fuerit, & nemini etiam protestatio adjumento esse potest, ut eandem Scripturam ex parte tantum ipsi inservientem, & non in toto produxerit & insinu-

5 Documenta partibus sunt communicanda.

averit. Omnes Scripturæ judicialiter ab una parte, in una causa productæ parti adversæ communicari debent, de his vero quæ judicialiter non sunt productæ, Actor a reo convento nihil simile postulare potest, in quo fundamentum suæ intentionis firmiter ponat: e contrario actor reo convento etiam hasce Scripturas, quæ non solum incidenter causæ inserviant, sed & super quibus reus conventus fundamentum suæ defensionis & exceptionis ponere potest, communicare tenetur. Et debent omnes similes Scripturæ in toto & in particulari insinuari, ut de rectitudine & ineptitudine vel invaliditate unius vel alterius partis Judex eo melius dijudi-

care

care & discernere posset. Revis. l. 2. t. 19. tt. Scabinis nulla est necessitas imposita cujusvis causæ & actionis memoriam retinere, nisi cum quispiam quid illorum, quæ in Judicio aguntur, ad acta publice referri petat: eamque ob rem Scabinis, quod par est præstet. Quæcunque autem ad Acta referuntur eorum memoriam conservare, deque iis in Judicio testimonium dicere tenentur Scabini, quoties hoc ab eis petitur ac postulatur. Emend. l. 2. c. 11. Correct. l. 2. c. 16. Revis. l. 2. t. 1. art. 7. Cum in Judicio constituto, Judice & Scabinis præsentibus, vel donationes insinuantur, vel aliæ res aguntur, quarum testimonium & memoriam in Jure quis desiderat, ejus rei ergo solidum unum in arrham, hoc est in confirmationem vel fidem eorum, quæ gesta sunt, is, cujus interest, exsolvito, eum solidum Scabini capiunto, hoc monetæ genere, quæ tum in eo foro usum obtinuit, quaque quotidie solitum est obsonari. Emend. l. 2. c. 12. Correct. l. 2. c. 4. Revis. l. 2. t. 1. art. 8. Vid. plura Protocollum, Sportulæ. Si quis aliquem in alio foro maleficii convincere voluerit, cujus in alio foro instituta fuerat accusatio, Judex & Scabini, pro quorum subselliis prius Judicium inchoatum erat, quid actum sit, ex libris suis judicialibus in alienum Judicium liquido testentur. De cæteris quoque causis, in Jure tractatis, Judex & Scabini vel tabulis publicis, vel affirmatione sua in subsidium alterius Judicii testimonium ferant, & ex alio Judicio, cum ita res tulerit, ejusdem generis testimonium recipiant. Emend. l. 2. c. 14. Correct. l 3. c. 52. Revis. l. 2. t. 18. art. 12. vide plura Testis, de falsis literis vide Falsum.

6. Arrha Judicialis.

7. Quæ sportulæ pro servando documento dentur.

8. De testimonio Judiciali.

DOLUS.

De dolo & falsitate Annonæ vid. Annona, vid. plura Emtio, Factor, Falsum.

DOLOR.

DOLOR.

1. An ultra mulctam actio de doloribus competat.

QUisquis ab adversario ob vulnus atrox vel impotentiam membri, vel injuriarum aut violentiæ causa mulctam seu pœnam facinoris jure exegerit non ideo prohibetur, nisi sponte gratiam adversarius facere malit, quo minus ob dolores impensas medicorum, res neglectas, damna, membrorum impotentiam quibus ad corporis tutelam & rem familiarem sustinendam non æque nunc uti possit, similiter ob enormem contumeliam, adversarium convenire, & ad restitutionem ac compensationem ejus, quod sua intrrest, compellere possit. Hoc enim casu Judicis est officium pro qualitate causæ & delicti, proque personæ, quæ læsa dicitur, conditione, Jus unicuique dicere & administrare. Emend. l. 5. c. 40. vide plura Vulnus.

DOMINUS. DOMINIUM.

1 De dominio fundi in Jure traditi retinendi.

QUi prædium, vel alium quempiam fundum emit quocunque pretio, illique fundus ille auctoribus in Jure Judice & Scabinis simpliciter ac sine conditionis adjectione traditur: Si quis deinceps ob debitum a venditore contractum prædio vel fundo controversiam facere vel manum injicere velit, nulla ratio cogit emptorem, ut cum eo Judicium suscipiat, modo testimonium Scabinorum, vel publicarum tabellarum planum faciat, prædium vel fundum in jure sibi simpliciter & sine conditionis adjectione datum ac traditum esse: hoc enim pacto fundi dominium retinebit, nisi traditio istæc dolo malo in cæterorum creditorum præjudicium & fraudem facta fuisset. Emend. l. 4. c. 16. Corr. l. 4. c. 16. Revis. l. 4. t. 5. art. 18. Qui rem vendicare volet, cujuscunque sit generis vel speciei, quam prætendit a furibus vel raptoribus ablatam, rei gestæ fides vendicationem tribuet, sicut jure probet, rem suam fuisse & nunc esse, eamq; furto vel rapina sibi ablatam ereptamq;. Emend. l. 4. c. 29. Corr.

2. Dominium rei vindicandæ est probandum.

Corr. l. 3. c. 107. Revis. l. 3. t. 5. art. Cum duo singulatim monile aureum vel argenteum facere curaverint unius formæ & speciei, sic ut alterum ab altero dignoscere facile non sit, alter si suum perdat, & alter quasi suum vendicare velit, possessoris potior est conditio rem suam retinendi, quam petitoris alienam appetentis, probabit autem rem suam esse, & suo sumptu fabrefactam. Emend. l. 4. c. 30. Corr. l. 3. c. 108. Revis. l. 3. t. 5. art. 4. Si servus rem vel pecudem domini ludo perdiderit vel pignori dederit, vel vendiderit, dominus rem suam a quovis recte petet, & in possessionem suam Juris ordine revocabit. Si rem propriam servus ludo perdiderit, vendiderit, vel quovis alio modo sciens, volens, amiserit, nulla domino competit actio vel vendicatio, quippe servi res procurare vel luere non tenetur: ac etiamsi dominus servo promisisset, se indemnem illum a quovis detrimento præstiturum, in his tamen facti speciebus actionem domino competere nulla promittit ratio. Sin autem servo, dum in ministerio domini conversatur, equus vel qua res alia præter ipsius culpam a furibus vel raptoribus auferatur, non inique dicemus, dominum servo rem perditam præstare debere, ac ipsi vicissim in eam rem competere actionem adversus eos, quibus ideo controversiam facere volet. Emend. l. 5. c. 90. Corr. l. 3. c. 66. Revis. l. 5. p. 2. t. 22. art. 4. de condicenda mercede servorum contra dominos vid. **Condictio.** Crucigeri de cognitione sui dominii sequenter loquuntur: Statuimus, ut quilibet homo, hæreditatem a domo nostra habens, fratribus nostris solvat exinde unum nummum Coloniensem, vel pro eo quinque Culmenses & pondus duarum marcarum ceræ, in recognitionem Dominii & in signum, quod eadem bona sua habet a domo nostra, & nostræ debeat Jurisdictioni subesse, & nos eum favorabiliter confovendo contra eos, qui sibi injuriam intulerint, debemus, in quantum possumus, nostrum præsidium impertiri. Prædictum autem censum singulis annis in die Beati Martini, vel ab ipso ad XV. dies dare debent. Quicunque autem in prædicto termino non dederit censum suum

3 De dominio rerum ejusq; formæ probando.

4. Si Servus Domini res perdat.

5. Recognitio dominii.

ſuum, taliter puniatur: **Poſt** primos XV. dies in X. ſolidis; Elapſis vero aliis XV. niſi perſolverit X. ſolidorum ſit aſtrictus; Item evolutis aliis XV. diebus tertio in aliis X. ſolidis, ſi non perſolverit cenſum ſuum, puniatur. Et nunc pro his XXX. ſolidis, & pro cenſu ſuo tempore non ſoluto, ejus pignora, ſine omni contradictione, accipi faciet, & habebit accepta, donec ei ſatisfaciat, domus noſtra. Item ſi forte aliquis debitum obſequium ſuum, quod domui noſtræ debere dignoſcitur, in expeditionibus peragendis non impenderit, & abſens fuerit, Proviſor terræ de bonis abſentis alium ſtatuat loco ſui, ſic ut domus noſtra ſui Juris in hac parte ſentiat nullatenus detrimentum. vid. Privileg. Culmenſ. §. 6. D. Caſimirus Rex taliter ſancit: Præterea volumus, ut omnes & ſinguli præfati ſubditi noſtri in recognitionem dominii, prout etiam prius ſolitum erat, pro quolibet Feſto S. Martini denarium Culmen. vel loco ejus quinque allenſes Pruthenicales, cum uno talento ceræ albæ Nobis & Succeſſoribus Noſtris ac Officialibus ad exigendum per Nos deputatis, dent, ſolvant & conſignent. Privilegium D. Caſimiri
6. Vaſallus Dominum offendens. Regis, datum in Caſtro Marieburg. Anno 1476. Cum Vaſallus bona ſua vendiderit & proximiores cognati venditoris adverſus Dominum Feudi proterviter de facto & perfide egerint, & hujusce prout Juris eſt, convicti fuerint, hi tanquam indigni Juris retractus cenſeantur. vid. Reviſ. l. 4. t. 6.
7. UbiDominus ſuos Subditos conveniat. art. 8. in fin. Si Princeps actionem ſibi contra Civem ſubditum competere exiſtimaverit, & ejus generis ſit cauſa, quæ ad Jurisdictionem civilem pertineat, reus in domicilii ſui foro convenitur. Sin autem dominus ſubditum ob cauſam Feudi vel ſimile quidpiam in Jus vocare volet, non absque ratione cauſam ad Vaſallos rejiciet, ac illorum cognitionem admittet, uti Jure conſtitutum eſt. Emend. l. 2. c. 33. Corr. l. 2. c. 59. vid. plura **Feudum. Fundus** it. **Libertas.**

Quando domini pecora damnum faciunt, vid. **Damnum.**
8. De acquirendo rerum dominio, the- Si quis intra parietes ſuos vel in ſolo ſuo pretioſi quippiam invenerit, hoc ipſius proprium eſto. Sin alius invenerit, cui

cui quærendi negotium datum non erat, inventionis preti- ſauro invento.
um, hoc eſt, theſauri quadrantem illi ſolvito, dodrantem
ſibi retineto. Sin autem quærendi negotium alicui commiſeris mercedem ſolvito, quam pepigeris, ſi nihil certi pepigeris, tantum, quantum voles dato, nec amplius illi petito. Si quis theſaurum invenerit in alieno ſolo, ad ſoli dominum theſaurus pertinebit, inventor quadrantem accipiet, hoc enim inventionis eſt pretium Jure noſtro conſtitutum. Emend. l. 3. c. 1. Correct l. 5. c. 44. Reviſ. l. 3. t. 1. art. 1. Si 9. De re inventa in via publica.
quis in via publica rem vel pecuniam invenerit humi defoſſam, ad territorii Magiſtratum ea pertinebit, inventori quadrantem adſcribemus. Si quis rem in via publica ſupra terram invenerit, eam Presbytero vel Judici, qui in proximis eſt, exhibeto, & hisce verbis in ſequeſtrum deponito. Commendo vobis rem iſtam in fide & religione animi veſtri. Quo facto Presbyter ſingulis diebus quibus concionem habet, publice denunciabit, rem talem in publica via fuiſſe inventam. Ubi deinde quis venerit, qui rem ad ſe pertinere dicat, idque probet, illi reſtituatur. Judex autem cui res commendata fuit, eam toties quoties pro Tribunali ſedet, proclamabit. Si quis poſtea teſtibus idoneis ſuam eſſe probaverit, vel certa rei ſigna dixerit, illi reſtituatur. Oportet autem ut rem nominatim exprimat & ſuam eſſe juret. Si peregrinus eſt homo & ignotus, qui rem amiſit, juris ordine probet, vel uti dictum eſt, juret, rem ejus eſſe propriam: Si quis rem alienam perdiderit, eodem modo recuperabit. Sin intra triennium rem amiſſam nemo repetat, res in duas portiones æqualiter dividitor, quarum altera Judicio civili, altera Eccleſiæ adcreſcat. Inventori quoque & Presbytero, qui publice denunciavit, aliquid dari æquum quidem eſt, verum Judicis & Eccleſiæ conſiſtit arbitrio. Emend. l. 3. c. 2. Correct. l. 5. c. 45. Reviſ. addit, quod is, qui aliquid invenerit, inventum occultando retinuerit nec Judici attulerit, is pro qualitate carceribus puniri, & nihilominus ad reſtituendam iſtam compelli debet. l. 3. t. 1. art. 2. Si quis in alieno ſolo ædificium 10 Qui in alieno ſolo plantet, ædificat, &c. is plantat
faciat, vel ſerat, vel arbores plantet: quicquid ædificatum,
ſatum

& ædificat soli Domino. satum vel plantatum erit, ad soli Dominum pertinebit. Em. l. 3. c. 3. Correct. l. 5. c. 70. Revis. l. 3. t. 1. art. 3.

11. Qui ex alienis tabulis navem fabrefecerit. Si quis ex alienis tabulis navem, vel quid aliud fabrefecerit, corpus ex iis tabulis confectum ejus est, cujus erant tabulæ, nisi alter Juramento comprobaverit, non secus sibi conscium fuisse, quam quod suæ essent tabulæ, ideoque se per inscitiam ex aliena materia speciem fecisse. Si ita juraverit, tabularum pretium Domino restituet, vel alioquin illi satisfaciet, vel vel alias saltem tabulas illarum loco reponet. Emend. l. 3. c. 4. Correct. l. 5. c. 70. Revis. l. 3. t. 1. art. 4.

12 De speciebus ex aliena materia factis. Si quis ex alieno serico lana vel lini stupa pannum, vel aliud quidpiam contexuerit, quod confectum est, ad eum pertinet, qui materiæ Dominus fuerat, sic utique cum ille non nesciret, alienam se materiam operari. Sin autem suam esse putaverit, atque ita nescius opus confecit materiæ Dominus mercedem illi solvito, & victum pro operatione præbeto, si mercedem dare nolit, vel dicat malle se materiam habere, quam speciem ex ea factam, eoque colore illum mercede frustrari contendat, jus erit, illi, qui opus fecit, probare, quod suam esse materiam putaverit: Sic enim illi consulitur, ne laborem perdat, sed opus, quanti majoris poterit, vendat & ejusdem generis materiam Domino restituat, vel tantum saltem pecuniæ det, quanto ejus generis materiam, sericum lanam, & quicquid tantum fuit, comparare jussit. Si Domino materia non ejusdem bonitatis visa fuerit, alter bonitatem probabit, vel ipso, quod fecit, opere, vel testibus, qui materiam viderant, vel Jurisjurandi religione. Idem Juris est in quacunq; materia, quæ sine speciei detrimento restitui vel pretio compensari potest. Emend. l. 3. c. 5. Correct. l. 5. c. 72. Revis.

13. Quando Dominus suam rem concedendo etiam fructus lucretur. l. 3. t. 1. art. 5. Si quis fundum vel alia bona, a quodam alio, ad quem illa non spectabant, cum tamen pro Domino istorum tenebat, bona fide emerit, vel alio legitimo dono, vel quocunque de Jure constanti & Juridico titulo consecutus fuerit, & in se transtulerit, tunc ejusmodi possessor ob suum legitimum titulum & bonam fidem lucratur omnes fructus ex bonis his profectos, & eorum proprietatem consequitur

quitur cum vera possessione. Idcirco verus Dominus istius rei postmodum superveniens & suam rem postulans, præmemoratos fructus & commoditates a Possessore requirere & exigere non potest: Qui vero scienter possidet aliena bona, quando ea ab ipso Jure requiruntur, etiam horum bonorum fructus commoditatesque restituere & refundere tenetur. Revis. l. 3. t. 1. art. 6. Vid. plura Præscriptio, Servitus, Donatio, & Testamentum.

DOMICILIUM. DOMUS.

Forum Domicilii Vid. Forum.

PRoscriptus potest capi ubicunque inventus fuerit, præterquam in domo Nobilitari, in qua sine permissu Patrisfamilias neque a privato neque ab Officio ullo capi poterit, quod si Dominus Domus ipse permiserit, sine injuria aut damno ullo illius fieri id debebit; si non consenserit, protestatione interposita ad Officium Palatinale citari poterit, convictus complicitatis eidem pœnæ subjacebit, cui proscriptus ipse subjectus fuit. Jus Terrestr. t. 6. c. 3. §. 10. vid plura Fundus. 1. Domus Nobilitaris.

DONATIO.

CUilibet liberum est, dum in vivis agit, dumque publice conversatur, amico vel cognato, cui volet liberalitatis affectu, quin etiam extraneo, referendæ, quam acceperat, gratiæ causa, res mobiles & pecuniam donare tantum quantum volet, sic ut possessionem e vestigio omittat & in donatarium transferat. Qui vero ob adversam valetudinem decumbit, amplius donare non potest, nisi quantum semel manu brevi citra alterius adminiculum translectulum porrigere valeat, neque necessum est, ut hanc in rem proximioris hæredis consensum roget. Fundos autem & possessiones & res immobiles, sine hæredum consensu donandi Jus non est, præterque eas, quæ non a Parentibus profectitiæ, sed ex 1. De donatione inter vivos.

rudi fundo & donatoris negotiatione, labore & ſimili titulo comparatæ ſunt. Has enim nolentibus etiam hæredibus donare licet, ſic ut coram Domino ſuperiore vel in Judicio conſtituto præſentibus Judice & Scabinis donatio peragatur. Hæc Donatio etiam ſub conditione fieri & in tempus mortis conferri poteſt, ut Donator rem donatam cum omni fructu, quoad inter homines erit, poſſideat, & donatario poſt mortem demum donantis niſi inter vivos donationem revocaverit, pleno Jure relinquat ac cedat. Quicquid vero vel inter vivos vel infirmitatis tempore ſine hæredum conſenſu donari poteſt, idem accipiendum eſt etiam in teſtamento vel ultima voluntate poſſe donari, legari, dari poſt teſtatoris mortem donatario vel legatario accipiendum habendumque. Salvo nihilominus & illæſo cujusvis civitatis & loci more plebiſcitove. Emend. l. 3. c. 12. Correct. l. 4. c. 1. 2. Reviſ. l. 3.

2. Quomodo donationes fieri debeant.

t. 3. art. 2. Ubi quis in bonis ſuis alicui alteri quid tradere vel donare voluerit, is id in publicis locis judicialibus facere debet, ubi vero impedimenta talia regalia fuerint, ut ad Judicium accedere non poſſet, tunc duos Scabinos cum Notario ad ſe in domum ſuam accerſitos id cœptum ſuum coram illis aperire, & peragere debet, qui in proxime futuro Judicio judicialiter atteſtare & ad acta inſcribi, curabunt; ubi vero celeres vel alii incommodi caſus & neceſſitates Scabinorum præſentiam diſtulerint, tunc eandem donationem in præſentia duorum honeſtorum & non ſuſpectorum teſtium expedire poteſt, qui in proxime futuro Judicio jurejurando ſuo corporali Juramento comprobare, & quod cauſa ſic & non aliter ſeſe habuerit obteſtari debet. Quæ donationes extra hosce præſcriptos modos & vias factæ ſi fuerint, hæ de Jure invalidæ & nullæ cenſeri debent. Reviſ. l. 3. t. 3. art. 1.

3. Cuilibet donare licet.

Donatione inter vivos donare inſcribere, vendere bona ſua, ad acta tamen aliqua authentica, unicuique & cui voluerit, liberum erit: cum maxime naturali libertati conveniens ſit, ut, quemadmodum quisque velit, re ſua utatur. Jus Terreſtr. t. 2. §. 1.

4 De donationibus in Jure factis.

Si quis in Judicio conſtituto uxori vel alii, cui velit, amico, vel extraneo, fundum vel rem mobilem poſt mortis ſuæ tempus

pus Jure hæreditario habendam ac usurpandam donaverit ac dederit, ea utique conditione, quod donec in vivis fuerit, salvo donationis Jure nihilominus rei Dominium ad se pertinere velit, quæsitum est, an post ejus mortem donatarius potior sit acquirendæ reique hæredes defuncti donationem ante vel post ejus mortem contradicere possint. Jure nostro ita constitutum est, fundum judiciali donatione acquisitum, & res cæteras lucrativo titulo, vel labore suo partas, tam mobiles quam immobiles donare judicialiter cuilibet vel uxori, vel amico, vel extraneo, cui libitum fuerit, posthabita hæredum contradictione, æque in mortis causam, ac si præ manu rem donatam tradidisset. Si quis vero fundum a Parentibus profectitium & hæreditarium alii donaverit, Jus est hæredibus intra diem annuam, ex qua ad illorum notitiam pervenit, donationem retractandi, nisi legitime fuissent impediti, idque Jure probassent: quo casu etiam post diem annuam donationem oppugnare non prohibentur. Emend. l. 3. c. 13. Correct. l. c. Si quis in Jure constituto Scabinis præsentibus rem suam, cujus administrandæ erat idoneus, alteri post mortem donatoris habendam, sine quavis conditione pure donaverit tradideritque, sic ut in ea nullum sibi Jus inter vivos excipiat: rem eam neque mutare neque alienare poterit, quoniam absque conditione pureque a sese post mortem abdixerat. Emend. l. 3. c. 14. Correct. l. 4 c. 12. Si quis inter vivos rem, quæ sui Juris esset, in Judicio constituto donaverit, sic ut ipse dominium & fructum rei donatæ, quoad superstes sit, excipiat vel retineat: donatore mortuo firma rataque est donatio, nisi eam dum viveret, revocasset. Mortuo donatario res nihilominus ad legitimos hæredes ejus Jure devolvitur. Emend. l. 3. c. 15. Correct. l. 4. c. 10. Revis. l. 3. t. 3. art. 7. Si Pater in Judicio constituto Judice & Scabinis autoritatem præstantibus, uni liberorum certam pecuniæ summam, cujus donandæ Jus habet, post mortem suam ex omnibus bonis paternis præcipiendam, suoque arbitrio tractandam ac disponendam donaverit, ita ut Pater, quoad in rebus humanis fuerit, liberum ejus pecuniæ usum & arbi-

5. De donationibus absq; conditione factis.

6. Si donator aut donatarius decesserit.

7. De præceptione bonorum uni ex liberis donata.

arbitrium sibimet ipsi retineat: ea donatio quatenus vivo Parente non revocata neque mutata, fuerit, deinceps rata firma inviolataque maneto, & donatarius post Parentis mortem ex bonis paternis, immobilibus quidem, quæ in ejus Judicii districtu sita sunt, mobilibus autem ubicunque locorum, intra vel extra forum possessis, eam pecuniæ summam præ cæteris liberis præcipuam habeto. Omnes enim donationes & traditiones in constituto Judicio, Judice Scabinisque auctoribus celebratæ, juxta qualitatis suæ conditionem, robur ac firmitatem obtinent. Omnes autem donationes coram consulatu factæ nullius sunt roboris, neque Jure consistunt, quandoquidem in loco Juris solenniter constituto non fuerint peractæ. Emend. l 3. c. 19. Correct. l. 4. c. 15 Revis.

8. De alienatione fundi in præceptionem donati.

l. 3. t. 3. art. 6. Si Pater in Jure constituto prædium suum uni filiorum pro cæteris literis habendum suoque marte dispensandum, absq; aliqua conditione, dederit tradideritque, ac deinde Pater vendiderit prædium, quod speciatim filio possidendum assignaverat, & nummos inde comparatos in rem suam converterit, quatenus filius intra diem & annum alienationi ejus prædii in stato Judicio non contradixerit, licet Pater prædium illud postea rursum emerit, deinde diem suum obierit, filius tamen, quem diximus, præ cæteris liberis nullum speciale Jus, nec in eam pecuniam, qua prædium vendiderat, nec in ipsum prædium denuo emptum prætendere poterit, sed in universam Patris hæreditatem cum cæteris eodem Jure virilibus utique portionibus succedet. Emend.

9. An mulier sine tutoris auctoritate res suas donare possit.

l. 3. c. 20. Correct. l. 4. c. 19. Mulier absque mariti voluntate consensuque res suas, sive sint in reditibus, possessionibus, sive rebus mobilibus donare non potest, quod ideo constitutum est, quia tutor uxoris est maritus. Virgines & mulieres, quæ sunt extra matrimonium res quidem suas abalienant, sine tutorum consensu, scilicet cum in tutelam suam pervenerint: hæredes autem earum alienationi contradicere possunt uti Jure constitutum est. Emend. l. 3. c. 21. Correct. l. 4 c. 8.

10. Liberi portiones hæreditarias

Revis. l. 3. t. 3. art. 3. Liberi paternam vel maternam hæreditatem inter se dividere possunt, sed nullus eorum separatim

tim portionem suam hæreditariam donare vel alienare potest absque cæterorum consensu. Emend. l 3. c. 23. Correct. l. 4. c. 6. Revis. l. 3. t. 3. art. 4. Qui alicui in Judicio bannito bona sua dederit & tradiderit, adeo ut sibi ipsi nullam vim & potestatem faciendi vel intromittendi reservaverit, tunc illam donationem absque legitima & relevante causa revocare & mutare non potest. Revis. I. 3. t. 3. art. 5. Vid. plura **Testamentum**.

non possunt donare.

II. Donatio non revocatur.

DOS.

I De assignanda dote.

IN quæcunque bona tam mobilia quam immobilia, si filii super sint, æquis sortibus filii tantum succedant: masculis deficientibus, filiæ. Existentibus autem filiis filiæ dotem per parentes, dum in vivis essent, inscriptione, vel exemplo alterius filiæ assignatam habebunt. Quæ nisi a Parentibus assignata fuerit, per fratres & duos proximos ex parte patris, & duos ex parte matris, duosque Scabinos Terrestres illius districtus, in quo habitabunt, per Judicium Terrestre electos intra annum & sex menses assignari & constitui debebit. Interim quoad elocentur, pro conditione sua honeste a fratribus educentur & exhibeantur. Quod si intra annum & sex menses, quemadmodum supra constitutum est, dos assignata illis non fuerit, portiones suas una cum fratribus æquo Jure tam in Paternis quam Maternis bonis habebunt. Dote autem ita illis assignata, nullum ultra eam sibi Jus hæreditarium in bonis paternis vel maternis, aliorumve ascendentium, ac etiam per aliquem ex fratribus steriliter decedentem, si alii ex fratribus superstites sint, vendicare poterunt, licet nulla eo nomine renunciatio facta sit. Nec ut dos ratione decedentium fratrum sibi augeatur a fratribus, petere, sed illæ sortes fratrum steriliter decedentium, ad fratres solos aut fratrum masculini sexus liberos, qui super vixerint, pleno Jure devolventur. Jus Terrest. t. 1. §. 1. usque 5.

DUELLUM, Vid. Vulnus & Homicidium.

DUCTUS

DUCTUS FINIUM.

Vid. Condeſcenſio Judicii Terreſtr.

DRIWANTZA.

INter Civitates quæ ſunt, & adhuc infra Wiſſam, Ozzam, & Driwanzam conſtruuntur; Civitas Culmenſis Capitalis & Primaria eſt ſecundum Privileg. Culm. §. 3. Omnes Cives & incolæ Terrar. Culmenſ. ab omnibus expeditionibus bellicis ſunt exempti, ad defenſionem tamen Terræ, videlicet usque ad Wiſſam, Ozzam & Driwanzam cum Fratribus procedere tenebuntur contra Terræ prædictæ quoslibet invaſores l. c. §. 6.

EBRIETAS.

1. Confeſſio ex ebrietate. CUm quis aliquid modo ebrioſo, ex ira vel errore factorum, vel aliis ſimilibus circumſtantiis inconſiderate extra Judicialiter, præmemorato modo, confeſſus fuerit, tunc id revocare taliter tenetur; ut Jurejurando ſuo comprobaverit, ſe ex prætactis & ſimilibus cauſis ſine ratione inconſiderate elocutum eſſe, & in rei veritate non ſic ſe habere, Rev. l. 2. t. 17. art. 3.

2. Homicidium ab ebrio commiſſum. Ubi homicidium non ex propoſito, nec dolo malo, ſed ex culpa & negligentia, vel imperitia, fortuito caſu, commiſſum fuerit, hujus eſt pœna Wergeldum cum mulcta Judicis exſolvere; ita cum quis ex ebrietate vel petulantia aliquem in vita læſerit & interfecerit, licet apud eundem nullum propoſitum vel dolus malus exſtiterit, tunc ratione hujusmodi exceſſus extraordinarie puniendus venit, vel cum Wergeldo & mulcta, vel pro qualitate cauſæ carceribus, aut etiam intemporali relegatione. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 6. art. 9.

ECCLE-

ECCLESIA.

QUid debeatur Ecclesiæ de rebus in via publica inven- 1. Parochia Culmensis & Thorunensis.
tis vid. supra Dominium. Parochiam in Culmine dotavimus quatuor mansis juxta Civitatem & aliis quadraginta, ubi eisdem fuerint demonstrati. Parochiam vero Thorunensem dotavimus quatuor mansis juxta Civitatem, & aliis quadraginta, ubi ei fuerint assignati. Et in eisdem Ecclesiis Jus Patronatus nostræ domui retinemus, eis Plebanis idoneis provisuri. Cæterum si aliquæ Parochiæ in villis supradictorum Civium fabricatæ fuerint, si tum Villarum singulæ earundem octoginta mansos vel amplius habuerint, promisimus Parochiarum quamlibet prædictarum quatuor mansis de nostra speciali parte dotare. Et Jus Patronatus habebimus perpetuo in dotatis, eis etiam idoneis Sacerdotibus provisuri, vid. Privileg. Culm. §. 5. Et præterea, ut 2 Ecclesiastici nc Ecclesiis bona adscribant.
Ecclesiastici bona Terrestria Ecclesiis adscribenda & appropriauda sive incorporanda, absque speciali consensu nostro a modo, non nisi a suis Vasallis emant, ne obsequia nobis ex ipsis debita intereant; Pro se vero privatim illa emere possunt. Quæ si in vita sua non alienaverint, aut cuipiam non donaverint, ad eorum propinquos & consangvineos devolvantur. Mandamus insuper, & ita omnino habere volumus, 3. Executio decimarum aratralium.
ut Palatini debitores decimarum aratralium, & quorumvis Ecclesiasticorum proventuum censuras contumaciter sustinentes ad hujusmodi debitorum solutionem remediis opportunis compellant, ne Ecclesiastici proventibus suis fraudentur. Vid. Constit. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538.

EDULIA. Vid. Annona.

EDUCATIO. Vid. Tutor.

EDICTALIS CITATIO.

Vid. supra Citatio.

EFFRACTIO.

Vid. Arrestum, Furtum & Vis.

EFFATUM. Vid. Testis.

ELECTIO.

Electio Regis vid. Rex. Electio Consulum & Scabinorum vid. Consul, Judicium.

ELBINGA.

1. Facultas monetam cudendi.

CUm Moneta justam & fidelem ligam pondusque habentis cusio, Terram quamlibet & nobilitet & fœcundet: Volumus ut in quatuor locis terrarum prædictarum, videlicet in Thorun. Gdansk & Elbing & Kynsberg, duntaxat gwerra præsenti durante, fidelis & justa, imaginem nostram & subscriptionem tituli nostri continens, Moneta cudatur, præfatorum Prælatorum Spiritualium & Secularium, Militarium, Civium, Terrigenarum Terrarum prædictarum impensis. Pace autem Domino suffragante, habita, tantum in Thorun. & in Gdansk sine præjudicio Privilegii Thoruniensis Civitatis, nostris Regalibus cudatur impensis; Proviso tamen, quod Moneta ipsa in pondere & grano & liga debita nullatenus minuatur. vid. Privileg. incorporat. §. 8. it. Rev. l. 1. tit. 5, art. 1. plura vid. Gedanum, Thorunium.

EMAN-

EMANCIPATIO.

1. De alterius fundi mancipatione.

SI a debitore posseſſio per miſſionem emancipata ſit, & bonorum uſus interdictus, quoties poſſeſſionem uſurpat, vel in fundum emancipatum ingreditur, toties mulctam Judici committit niſi Juris ordine poſſeſſionis interdictum aboleverit vel retractaverit. Emend. l. 4. c. 73. Correct. l. 3. c. 87. Si pater vel mater unum ex filiis vel filiabus, data bonorum ſuorum portione emancipaverit, ſive manu paterna liberatus in parentum convictu remanſerit, ſive peculiarem alat familiam, quatenus parentibus defunctis hæreditatem petere & cum cæteris ad ſucceſſionem æqualiter admitti volet, neceſſitatem propoſitam habebit pro Jurisjurandi ſui religione omnia bona, quæ per manumiſſionem e ſacris paternis acceperat, ſiquidem mobilia ſint, in diviſionis communionem redigere: de immobilibus vero, quæ cerni monſtrarique poſſunt, Juramentum non datur, atque his in commune collatis, cum cæteris æqualiter admittitur, quantumvis Juri diviſionis renunciaverit, niſi in conſtituto Judicio renunciaſſet, vel ſolenni Juramento ſe bonis hæreditariis abdicaſſet. Emend. l. 3. c. 48.

2. Emancipatio liberorum.

EMPTIO VENDITIO.

1. Ne quis alium ab emptione repellat.

SI quis rem venalem, pecudes vel merces oſtenderit, & quod venum eſt propoſitum, emere velit, nulli alteri Jus eſt eum repellendi, vel in emtione præveniendi, quoad ille precio mercem licitatur. Qui contra fecerit ex plebiſcito mulctabitur. Sin autem ab emtione ſponte quis abeat, vel inter licitandum diſcedat, cuivis alteri liberum erit licitationem facere, ac de rebus vel mercibus emendis cum venditore paciſci. Emend. l. 4. c. 11. Corr. l. 5. c. 2. Rev. l. 4. t. 5. §. 13. Emtione inter duas vel plures perſonas approbata, collata & concluſa, tunc venditor emtori rem emtam tradere tenetur, omni modo, quo illi vendidit, ex adverſo emtor pretium conventum venditori ſtatim perſolvere tene-

2. Traditio rei emptæ & ſolutio.

netur nisi inter ipsos ratione traditionis & pretii emtitii aliter contractum, conventum & comprobatum fuerit, omnes domus, prædia, jacentes fundi, coram ordinariis Judiciis in quibus siti sunt, vendi & tradi debent, & sine hoc nulla emtio valida censeri debet, quod in permutatione & aliis alienationibus tenendum est. Revis. l. 4. t. 5. art. 6. & 7.

3. Venditio cum pacto reemendi.

Si quis alicui reditus suos in certam diem cum pacto de reemendo vendiderit hac lege, ut liberum sibi sit, restituto pretio reditus ad se revocare, quandoq; velit, Jus integrum habet, proventus suos, quos hoc pacto vendiderat, redimendi ante vel post diem quo percipi debent, ita quidem, ut ex numero hebdomadarum ante vel post diem cedentium, solutionis ratio conficiatur. Emend. l. 4. c. 12. Corr. l. 4. c. 22. Revis. l. 4. t. 5. art 20.

4. De emptione cum locatione commixta.

Emit quis centum oves, eosque colono locat, domino consentiente, hac conditione, ut postquam pretium in oves expositum ex lana receperit, oves cum eo in semissem partiatur, pro curæ, laboris & alimentorum impensis. Locatore itaque mortuo, quatenus dum in vivis erat, pecuniam ex ovium lana integram perceperit, oves uti conventum erat, in æqualem divisionem venient. Sin autem pecuniam integram nondum receperit, quod deest, hæredibus ejus supplebitur, & iisdem semis ex ea grege facta divisione restituetur. Emend. l. 4. c. 13. Correct. l. 4. c. 25.

5 De annuo censu revendendo.

Qui censum habet annuum, legi revenditionis obnoxium, illo diem functo, hæredes ejus censum percipiunt, & nihilominus ei, cui pacto retrovenditionis prospectum est, redemtionis facultatem integram conservant, & censum interim, cui volent, citra cujusvis impedimentum, absque successorum suorum consensu cedere vel abdicere possunt. Emend. l. 4. c. 14. Revis. l. 4. t. 5. art. 21.

6 De domo vendita & nexu debiti in ea silentio in actu traditionis oppresso.

Si quis alteri fundum vendat & in constituto Judicio tradat, ac interim in lege venditionis silentio supprimat nexum æris alieni, quo fundus in hypothecam obligatus est, creditori Jus pignoris in illo fundo relinquitur integrum. Ac licet emtor prætendat, ædes se liberas emisse, & æris alieni nexum in conventionem non venisse, idque testimonio publicarum Judicii tabularum pro-

probari posse, seque fundum jam ultra diem annuam sine cujusvis impedimento possedisse dicat: nihil tamen his omnibus adversus creditorem proficiet, sed magis venditorem ædium ob debiti nexum clam habitum Jure conveniat ac compellat, ut ædes ipsi liberas, uti conventum fuerat, & a pignoris nexu vacuas tradat. Emend. l. 4. c. 15. Corr. l. 4. c. 18. Revis. l. 4. t. 5. art. 19. Qui prædium vel alium quempiam fundum emit, quocunque pretio, illique fundus ille, auctoribus in Jure, Judice & Scabinis, simpliciter ac sine conditionis adjectione traditur: si quis deinceps ob debitum a venditore contractum prædio vel fundo controversiam facere vel manum injicere velit, nulla ratio cogit emtorem, ut cum eo Judicium suscipiat, modo testimonium Scabinorum vel publicarum tabellarum planum faciat, prædium vel fundum in Jure sibi simpliciter & sine conditionis adjectione datum ac traditum esse: Hoc enim pacto fundi dominum emtor retinebit, nisi traditio isthæc dolo malo in cæterorum creditorum præjudicium & fraudem facta fuisset. Em. l 4. c. 16. Corr. l. 4. c. 16. Rev. l. 4. t. 5. art. 18. Si quis domum vel prædium nullo æris alieni nexu illigatum vendiderit & in Judicio tradiderit, creditoribus ejus non est jus impediendi emtorem, nisi venditor, antequam fundum in Jure traderet, debiti solutionem illis spospondisset, eamque in rem fundos & possessiones suas obligasset. Hoc enim casu licet creditoribus æris alieni nomine fundum vendicare, & traditionem intra diem annuam retractare. Em. l. 4. c. 17. Corr. l. 4. c. 43. Revis. l. 4. t. 5. art. 17. Qui tabernam vel fundum ex emto vel donato acquisivit, sic ut annuum inde censum exsolvat, quanti majoris pretii est fundus, quam census, tanti fundum vel tabernam vendere vel dare, cui volet, non prohibetur. Emend. l. 4 c. 18. Corr. l. 3. c. 112. Spirituales personæ bona Terrestria suis Ecclesiis inscribere, appropriare vel incorporare, & absque speciali S. R. Majestatis consensu emere minime possunt: & id etiam quando factum fuerit, non ulterius quam ad suos subditos intelligendum est, ne servitia, quæ communi utilitati ex bonis terrestribus

7. Venditio sine conditionis adjectione.

8. An Creditores venditionem impediant.

9. De fundo censuali vendendo.

10. An Ecclesiastici bona terrestria emere possint?

ſtribus competunt, intereant. Pro illorum privatis perſonis ſpirituales perſonæ bene bona terreſtria emere poſſunt, quæ, ſi in illorum vita aliis addicta vel donata non fuerint, poſt mortem illorum cognatis & conſangvineis ordinaria ſucceſ-

11. Cives emunt bona Terreſtria & Nobiles bona Civilia.

ſione cedere debent. Reviſ. l. c. art. 4. Civibus bona terreſtria æque prout etiam Nobilibus bona Civilia emere liberum eſt, eo tamen modo, ut utrinq; ſimilia onera ſuſtinere & ferre teneantur, ſcilicet, ut Cives ratione bonorum terreſtrium omnia onera Nobilium, & Nobiles ratione bonorum Civilium omnia onera ſimul ſuſtinere teneantur. Reviſ. l. c.

12. Damnum & commodum rei emptæ.

art. 5. Emtione concluſa, & ab ambabus partibus approbata, omne commodum a tempore illo ex bonis divenditis in emtorem cadit, prout e contrario, omne periculum damni & deteriorationis rei emtæ futurum in illum transfertur; niſi venditor in traditione bonorum moram nexerit, vel periculoſe in his verſatus fuerit, & in damnificatione reus exſtiterit, tunc damnum ipſi & non emtori adjudicandum erit. Reviſ.

13. An a contractu venditionis emptionis recedere liceat?

l. c. art. 8. Quando quis publice alicui alteri in præſentia honeſtorum & proborum virorum vel ad invicem inter ſe aliquid juſte & directe vendiderit, tunc illam emtionem obſervare tenetur, vel emtoris voluntati ſatisfacere per compoſitionem amicabilem aut cognitionem Judicis: Ubi vero emtor ex cauſis certis emtionem ſervare non poſſet nec vellet, tunc venditor eo nomine illum ulterius compellare non poteſt, niſi ut illi damna in quæ ratione non ſervati contractus ipſum induxerit, in quantum probabilia exſtiterint, pro cognitione Judiciali rurſus refundat & deponat. Corr. l. 5.

14. Venditio conſiſtit in traditione & ſolutione.

c. 1. Reviſ. l. c. art. 9. Re duobus vel pluribus diſtinctim & ſubſecutive vendita, tunc illa res illum ſequi, cedere & permanere debet, cui ad manus ſuas realiter tradita eſt, etiamſi emtio ultima fuerit, ſi vero venditor a primo emtore pecuniam receperit, vel ſuper emtione illa contractum confecerit, tunc primus emtor merito præire, & præferri debet, etiamſi res illa alicui alteri inſinuata ſeu tradita fuerit, reliqui emtores vero venditorem ratione omnium damnorum & præjudiciorum ob non factam traditionem emergen-

gentium, & ulterius emergendorum, Jure & legitime convenire possunt, & venditor subinde iisdem refusionem damnorum præstare tenetur. Revis. l. c. art. 10. Quando equus vel aliud pecus vendatur, vel aliquod vitium, quod usum ipsius impedit, & animal deterius effecerit, venditor scienter & ex proposito reticuerit, is illud animal & pecus recipere tenetur, quando illi justo & debito tempore, hoc est spacio unius mensis restitutum fuerit, & emtori sua pecunia reddita. Si vero animal illud culpa emtoris deterius factum fuerit, hoc persolvere tenetor; in emtoris quoque arbitrio consistit, an emtum pecus retinere vel detericrationem ex pretio datæ pecuniæ sibi compensare velit, adeo, ut illi venditor tantum pecuniæ retrodare velit, quantum pecus in suo valore deterius factum est. Revis. l. c. art. 11. vid. plura **Equus.** **Evictio** vid. infra. Nulla emtio vel permutatio ratione prædiorum vel fundorum jacentium vespertino tempore facta! valida & firma censetur, nisi matutino tempore ratificata fuerit. Revis. l. c. art. 14. Nullum prorsus commercium in Festo & sancto die fieri debet in ullis merbibus, antequam officium in Ecclesia peragatur sub amissione mercium & trium bonarum marcarum. Revis. l. c. art. 15. Nemo ulla prædia vendere debet absque scientia sui Domini hæreditarii, sub amissione istius prædii. Revis. l. c. art. 16. vid. plura Jus **Protimiseos**, **Interventio**, **Vindicatio**, **Mercatura**.

15. Quando pecus aut equus venditur.

16. Venditio immobilium vespertino tempore.

17 Die feriata haud venditur.

18. Prædia absque consensu Domini non sunt vendenda.

ENSIS. Vid. Arma.

EPISCOPUS.

Vid. Aratrum, Decimæ. Episcopus Varmiensis, vid. **Varmia.**

EQUUS.

EQUUS.

1. Si conductor equi profugerit.

SI quis vestem sartori faciendam sarciendamque dederit, vel equum vel aliud animal alteri locaverit, atque conductor interim profugerit re locata domi suæ vel ubi habitaverit, relicta; dominus vestis vel animalis rem suam recte vendicabit & obtinebit, nec profugi creditores pro debito suo vestem sive animal locatum ullo Juris nexu poterant detinere. Emend. l. 4. c. 5. Corr. l. 5. c. 4. Si equus vel aliud animal, dum adhuc in locati vel pignoris causa commoratur, atque is, cui locatum vel pignori datum erat, Jure testatum fecerit, animal sine culpa sua periisse, de damno non tenetur. Si quid tamen aliud inter eos pacto constitutum fuit, lex conventionis servabitur. Sin autem probetur, animal ejus culpa periisse, nihil est causæ, quo minus damnum sua culpa resarciat. Emend l. 4. c. 6. Corr. l. 5. c. 6. Qui iter facit, si equo frumentum vel spicas pascendi causa proponat, nec secum avehat, damnum æstimatum rependito. Etenim, si cujus equus lassitudinem itineris contraxerit, liberum est illi, frumentum defalcare & equum pascere, quatenus uno pede stans in via publica aristas manu comprehendere possit. Nullum autem Jus est, avenam secum avehendi & in compendium suum usurpandi. Em. l. 5. c. 65. Corr. lib. c. 25. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 9. Apprehendente equum, & dicente aliquo, sibi furatum vel prædatum esse, idque se probaturum, prout Juris est, tunc conventus bene ad suum evictorem sese referre, eumque denominare potest, & in eo loco statuere, quo equus vindicatur & conducitur. Quod si vero reus conventus suo evictore caruerit, ex defectu, quod eum habere non potest, perdit suam pecuniam pro equo datam, & ad hoc equum actori reddere tenetur, sed nullus alteri sumtus refundere victus, nec aliquam pœnam luere, vel mulctam dare debet. Si vero conventus dicat, se emisse equum in libero & publico foro, nec habere ullum evictorem, tunc perdit equum, non autem propterea mulctandus est. Si conventus dixerit, se a primis ungulis pecus

2. Si equus locatus seu pignori datus perierit.

3. Si cujus equus in itinere frumentum depàscatur.

4. Equi vindicatio.

pecus in suo stabulo educasse, illudque adhuc hodierna die suum esse, illud fide dignis viris & suis vicinis probare velle, tunc eum propiorem esse ad equum retinendum cum testibus fide dignis, prout Juris est, quam ut alter eum destituere possit. Amittens quis res vel pecudes, eo tempore quum apud illum condictæ fuerint, easdem persolvere & Judici mulctam præstare tenetur, sed non instar furis habetur, attamen approbare, & per testimonia liquidum facere debet sibi ignotum esse eas furtivas fuisse. Revis. l. 3. t. 5. art. 3. Corr. l. 3. c. 103. & 104.

5. Probatio dominii circa vindicationem equi.

Si apprehendat aliquis equum conveniendo asserens, sibi furto vel rapina ereptum esse, tunc suum Dominium sequentem in modum probare debet: nimirum suam dextram plantam ponat in anteriorem ungulam sinistri pedis vindicandi equi, & sinistra manu arripiat equi dextram aurem, Jurejurandique religione super capite equi comprobet libellatum equum suum fuisse & adhuc esse, sibi furto seu rapina esse sublatum, tunc conventus litem denunciet provocando suo evictori; illum actor in tantum sequatur ut evictum equum ad evictorem ducat, ut videat an præsentem equum vendiderit & desuper evictionem præstiterit nec ne? Si ratione equi conventus nullum habet evictorem, amittit suam pecuniam quam pro equo solverat & equum legitimo Domino restituere debet. Correct. l. 3. c. 103. Vid. plura Evictio.

6. Furtum equi.

Qui equum violenter de aratro solverit, & cum eo aufugerit, is gladio, tanquam prædo & latro ac si in aliquo latrocinium commiserit, rota puniri debet. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 7. Equus noxius vid. Damnum.

ERROR. Vid. Ebrietas.

EVICTIO.

1. De Auctoris hæredibus.

SI quis auctorem suum laudet, vel equi vel cujuslibet rei alterius emtæ causa, isque jam inter homines esse desierit,

erit, hæredes auctoris evictionem rei, quatenus ad eos pervenit, præstanto. Emend. l. 4. c. 31. Correct. l. 3. c. 106. Revis. l. 4. t. 12. art. 1.

2. De evictionibus tam in causis criminalibus quam civilibus.

Cum quis alteri sponsionem maleficii ergo, vel aliam ob ejus generis causam, quæ capite vel manu sancita sit, fecit promisitque, si deinceps vel cognatus ejus, qui spopondit, vel alius quispiam intervenit, adversus quem sponsio integra præstari debebat, atque is eum, qui sponsoris fidem secutus fuerat, ob eandem causam in Jus pertrahat, si quidem Actor iste causam perdidit expromissor manu mulctator, quam mulctam illi dimidio æstimatæ injuriæ, vel damni injuria dati pretio, hoc est duodecim Marcis Prutenicis redimere fas esto, æstimationem eam convento, cui sponsionem promiserat, mulctam autem quatuor solidorum bonæ monetæ Judici præstato. Sin autem in causa civili quis pro pecunia credita vel fundo vel re mobili evictionem spospondérit, & interim alius actionem moveat ei, cui evictionis nomine promissum fuerat, expromissor utique actorem Jure propulsare debet ab actione, quam instituit; ni facere possit, pecuniam rem vel fundum, pro quibus spospondérat, convento præstet ac restituat. Emend. l. 2. c. 74. Correct. l. 2 c. 53.

3. Criminaliter accusatus ab actore evictionem petere potest.

Ob maleficium criminaliter accusatus, ab accusatore evictionem petere potest, quæ talis est cautio, ut conventus de omnibus aliorum conventionibus & conditionibus securus sit; & qui evictionem præstitit, eandem servare tenetur. Promittens alteri guarandam vel evictionem ob maleficium caput vel manum concernens, si postmodum alter cognatorum venit, & convenit eundem ob eandem causam, ratione cujus evictio promissa est, actore succumbente, evictor manum amittit sed eandem luere potest cum dimidio Wergeldo pro reo convento Judici etiam mulcta debita manet. Revis. l. 5. p. 1. t. 14.

3. Judæus Christiano idoneus evictor non est.

Si quis rem suam furto vel rapina amissam penes quempiam deprehenderit, ejus rei Judæus evictionem actori, qui furtum vel rapinam passus est, in Judicio præstare non potest, sed actor rem suam vendicandi Jus habebit. Emend. l. 2. c. 75. Revis. l. 4. t. 12. art. 2.

5 An venditor evictionem

Si quis palam professus fuerit, se domum suam vel

vel rem aliam, præsentibus arbitris, alii sine fraude doloque malo vendidisse, sic ut arrha data, vel haustu, qui solennis est propinato, contractus sit firmatus, necessum est, ut vel venditioris legem impleat, vel emptori, quo magis a venditione recedere velit, non amplius ab eo venditor exiget, quam ut de damnis eam ob rem datis, quia dicto non stetisset, quatenus illa probari possunt, intercedente legitima cognitione, sibi satisfaciat. Emend. l. 4. c. 10. Quandocunque venditor pecuniam emptitiam recipit, statim & hujus proprietatem adipiscatur: emptor ideo etiam æquum est, ut semper ratione rei venditæ a venditore evincatur, & in sua proprietate non impediatur: Si desuper emptor impugnatus fuerit, tunc id venditori ordinario modo denunciare & ei evictionem indicare debet, quam emptori suis expensis præstare tenebitur. Quodsi non fecerit, tunc emptor nihilominus causam defendere & omnia desuper facere, ad extremum usque quæ Processus per omnes instantias postulat, quodsi subinde res empta fuerit evicta, tunc ratione pecuniæ emptitiæ a suo venditore cum expensis judicialibus omnia perpessa damna repetere potest. Si vero talis denunciatio venditori non facta fuerit in eo inventa emptorem indemnem præstare non tenetur. Revis. l. 4. t. 5. art. 12. Qui suum evictorem equi alicujus vel alterius rei causa, quæ ab ipso vindicatur, convenerit, & evictor mortuus fuerit, prædefuncti hæredes equi vel alterius rei evictores tenentur esse. Quando quis alteri, qualiscunque res fuerit, vendiderit, vel alio quocunq; modo a se transtulerit, & eadem res postea a Possessore vindicata fuerit, tunc is qui primo eandem alienavit, tenetur citatus indicare, quo titulo & Jure eam habuerit & a primo Possessore legitime adjudicata fuerit, tunc venditor emptori tenetur suam pecuniam vel quod alias ab illo acceperit, totaliter refundere & restituere: Si etiam primus alienator singulariter defensionem & evictionem re promiserit, eo casu non solum pecuniam, uti supra dictum est, sed etiam omnia propter hanc causam emergentia damna & expensas refundere debet. Revis. l. 4. t. 12. art. 1. & 3. Ad evictorem unicuiq; provo-

præstare teneatur.

6. Venditor semper evictionem præstare tenetur.

7. Effectus evictionis.

8. Provocatio ad suum evictorem.

provocare licet, si evictionem sibi competere docuerit, quod si fecerit, evictorem suum nominare in Judicio debet, Judicium autem secundum rei exigentiam dilationem ei dato. Jus Terrestr. t. 6. c. 3. §. 30. Evicta possessio vid. Possessio.

EXAMEN.

Examen Testium vid. Testis.

EXACTIO.

IN Privilegio Culmensi absoluti sunt Cives & incolæ terræ Culmensis ab omnibus Collectis injustis & hospitationibus coactivis, aliisque exactionibus indebitis, ad omnia bona eis attinentia hac gratia sese extendente. Privileg. Culm. §. 6. Prædicti Cives etiam ab oneribus Potwodarum, Targowe aliisque his similibus præangariis, vel quibuscunque laboribus rusticis, vulgo Szarwarki, dictis emunes sunt, vid. Constitutio Sigismundi III. ab An. 1537.

EXCEPTIO.

Ex Jure Terrestri.

1. Exceptio contra personam.

QUi exceptionem contra personam evitare vult, considerare debet quem in Jus vocet, ante omnia ipse standi locum in Judicio habere debet, & eum in Judicium vocare, quem convenire Jure permissum est. Standi autem locum in Judicio non habent, liberi contra Parentes in personalibus actionibus; subditi item contra dominum, & viceversa, cum ob potestatem, quam quisque in suos habere debet, nullum cum suis Judicium intercedere debeat; Proscripti item & infames. Multi autem surdi, pupilli, mulieres, mente capti, conveniri quidem & convenire poterunt, non tamen absque tutoribus. Jus Terrest. t. 6. c. 1. §. 1. 2. Cautionibus & satisdationibus, vel exactis, vel intermissis, reus, si quas

2. Quando exceptiones opponi debe-

quas exceptiones habuerit, ſive perpetuæ eæ ſint, ſive temporales & dilatoriæ, opponere eas poterit. Si forte extra territorium, aut diſtrictum ſuum evocatum, aut aliqua alia ex cauſa forum ibi ſe non habere quis oſtendat, aut ſi quas contra actorem exceptiones habeat, veluti ſi ex iis ſit, qui ſtandi locum vel ipſe, vel ſine aliis in Judicio non habeat; ſi item vel non ipſi actori, vel una cum illo aliis conjunctim actio iſta competat, quæ quidem exceptio tum competet, ſi dividi actio non poſſit, aut actor vel aliorum nomine de rato non caveat, aut non ſuam partem ſolam perſequi velit; alterutrum enim horum ſi fecerit, exceptio hæc locum non habebit, contra Procuratorem, item, ut ſi mandatum non habeat, neque de rato caveat, aut infamia notatus ſit, & ſi qua alia in Procuratorem Jure exceptio competit: contra citationem & terminum iis exceptionibus, de quibus ſupra ſtatutum eſt, uti poterit. Jus Terr. l. c. §. 28. 29. Ad perimendam exceptionem fori actor conſiderabit, ut ad ſuumquemque Judicem in Jus vocet, quem convenire velit, quisque attendere debebit. Si enim pars partem in aliud forum aut Jurisdictionem, quam ad quam reus pertinere docebitur, evocaverit, nulla & irrita erit. Quod ſi vero reus ultra Judicem aut Jurisdictionem alicujus agnoverit, vel in Judicem aliquem conſenſerit, vel etiam obligatione vel inſcriptione ſua illius Judicio ſe ſubmiſerit, Jurique ſuo renunciaverit, Jus dicenti parere debebit. Si præter hæc a non ſuo Judice nihilominus parere juſſus fuerit, quemadmodum ſupra conſtitutum eſt, ſententia Judicis nullius momenti erit. Jus Terreſt. l. c. §. 3. 4. Ratione exceptionis deficientis & inordinatæ citationis, ſi probari in Jure poterit, Citationem a Miniſteriali vel omnino non inſinuatam, vel non legitime inſinuatam aut publicatam fuiſſe, illeque nihilominus diverſam relationem fecerit, per carnificem virgis publice cædi, auribusque & naſo mutilari, & ab officio removeri debet, de quo coram officioPalatinali terminum habebit. Quæ omnia niſi inſcribenda & inſinuanda citatione obſervata fuerint, & citatus vitium id in termino præfixo

ant, earumq; ſpecies.

3. Exceptio incompetentis fori.

4. Exceptio deficientis aut inordinatæ citationis.

Judici demonſtrarit, a termino & citatione liber erit. Actori autem denuo in Jus eum vocare integrum erit, ad quam citationem ſi non comparuerit; tum primum contumaciæ condemnabitur, niſi forte vel ex Jure vel ex ſententia Judicis peremtorius is terminus fuerit. Quod ſi iterum docere poſſit ſibi de citatione illa nihil conſtitiſſe, vel minus legitime inſinuatam fuiſſe, ab eo etiam termino & citatione, non vero a cauſa, toties, quoties hujusmodi vitium intervenerit, liber erit. Jus Terreſt. l. c §. 11. 12. 13. In exceptione litis denunciandæ ad evictorem etiam unicuique provocare licet, ſi evictionem ſibi competere docuerit; quod ſi fecerit, evictorem ſuum nominare in Judicio debet; Judicium autem ſecundum rei exigentiam dilationem ei dare. Jus Terr. l. c. §. 30. Qui exceptionibus ſuis ante litem conteſtatam non uſus fuerit, lite conteſtata ulterius iisdem haud fruitur. Judex autem partium controverſia de hujusmodi exceptionibus audita, interloquetur, & exceptionem locum habere, vel non habere pronunciabit Partibus ut ulterius cauſam proſequantur injunget. Quod ſi alterutra partium decreto eo Judicis gravatam ſe exiſtimarit, in re præſenti appellare poterit. Jus Terreſt. l. c. l. 32. 33. In termino monumentorum producendorum pars, quæ ad ea provocaverit ſine ulla dilatione aut exceptione, ſub amiſſione cauſæ exhibere ea tenebitur. l. c. §. 43. In terminis executivis e. g. Circa intromiſſionem in bona alicujus, nullæ dilationes, exceptiones, impedimenta legalia, & appellationes ſunt admiſſibiles. Jus Terr. t. 6. c. 3. §. 5.

5. Exceptio litis denunciandæ.

6. De interlocuto ad exceptiones lato, ante litis conteſtationem.

7. Exceptio non admittitur in termino producendorum monumentorum

8. Executio non admittit exceptiones.

Exceptiones in Jure Culmenſi.

9. Exceptiones dilatoriæ.

INſtituta actione illatoque libello Conventionali, reus Conventus per ſe vel ſuum ſufficientem mandatarium in proximo Judiciali termino, ad intentionem actoris reſpondere & litem conteſtari tenetur. Si vero aliquas exceptiones dilatorias, quarum virtute principalis cauſa tantummodo differri, & non penitus tolli poſſit, utpote contra Jurisdictionem

onem Judicis vel actoris personam inhabilem, vel actionis difformitatem, vel his similes habeat; tunc has simul & semel omnes ante litem contestatam ad acta producere, & una probare debet, adeo, quod ubi ex his unam quamlibet præterierit, & non allegaverit, hæc illi postmodum nullum sit allatura adjumentum; Productis a reo convento exceptionibus suis dilatoriis, Judex interloquendo pronunciare debet, an oppositæ exceptiones habeant valorem nec ne, & an lis contestanda & ad merita causæ principalis procedendum sit.

De cætero habet reus conventus etiam suas exceptiones peremptorias, quibus oppositis intentio actoris in totum destruitur & annihilatur; e. g. Exceptio rei judicatæ, solutionis, transactionis &c. has Conventus sive ante, sive post litem contestatam inferendi liberam habet optionem, omnes tamen etiam simul & conjunctim ingeri debent. Rev. l. 2. t. 11. art. 1. usque 3. 10. Exceptiones peremptoriæ.

Reo in Judicio convento desideranti & petenti, merito induciæ ad respondendum dari debent, quo tempore etiam suas exceptiones defensionales, tam contra Judicem, quam adversus partem opponere & proponere potest; nam nullus tenetur respondere in alieno sive extraneo Judicio; (2.) Non tenetur respondere proscripto & bannito, idem filius non respondet pro maleficio sui parentis, nemo etiam sermone incognito tenetur respondendo regerere. Talibus & his similibus exceptionibus justificatis & pro legitimis pronunciatis, eisdem conventus frui potest; his vero rejectis & reprobatis directe ad institutam actionem respondebit & in causa, seu primario negotio, ulterius probando & documenta producendo, procedet. vid. Revis. l. 5. t. 10. art. 2. 11. Quales dentur exceptiones.

Quando reus conventus per exceptionem actori vel testibus aliquid maleficium objicit, & vel ad agendum vel ad perhibendum testimonium, eos inhabilitat, per quod ab accusatione vel testimonio de Jure rejiciuntur & repelluntur, tunc Judici ansa & occasio præbetur ulteriorem inquisitionem ingredi. Attamen illud debet fieri per novum Processum, nam ad propositam exceptionem modo 12. Maleficium per formam exceptionis objectum.

accu-

accuſationem & teſtimonium conventus tardat & inhibet. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 6. vid. plura **Actio. Forum, Judex, Teſtis.**

EXCUSSIO.

1. Beneficium excuſſionis. QUi in alterius debitum fide jubet, fidei ſuæ ſatisfacere tenetur. Oportet autem, ut creditor prius debitorem principalem conveniat, ac ſi is ſolvendo non ſit, fidejuſſor pro debito reſpondebit ac ſolutionem præſtabit: niſi fidejuſſor rei principalis obligationem in ſe recipiſſet, quo caſu beneficium excuſſionis non uſurpabit, ſed liberum erit creditori etiam principali reo non convento, a fidejuſſore ſolutionem exigere. Cum autem plures fidejuſſores concurrant, majoris eſt dubitationis, quinam priori loco ſint conveniendi. Quorum cauſam ita diſtingvemus: Si plures ſimul pro quopiam fidem interponant, & hoc diſerte conventum ſit, ut ſinguli non in totam ſummam, ſed in virilem ſaltem portionem obligentur, creditor non amplius a ſingulis, quam partes viriles conſequetur, quibus ſolutis ſinguli liberantur, nec amplius conveniri poſſunt, licet ſociorum aliqui ſolvendo non inveniantur. Sin autem plures fidejuſſores conjunctim in unam ſummam concurrant, omnes in ſolidum tenebuntur, ſicut creditori liberum ſit, ſingulos quos velit in univerſum debitum convenire. Cæterum fidejuſſoribus, quia conjunctim ſpoſponderunt, beneficium diviſionis Jure conceditur, cujus ea vis eſt, ut poſtulante fidejuſſore, creditor jubeatur obligationem dividere, & fidejuſſores ſingulos in virilem portionem convenire. Quod tum locum habet, cum ſint ſolvendo. Nam quo caſu cæteri ſolvendo non ſunt, is qui convenitur, in ſolidum præſtare tenetur. Si vero plures fidejuſſores interveniant, uſitatis obligationum formulis conjunctim & diviſim, vel unus pro omnibus & omnes pro uno, vel ſimilibus, eo caſu creditoris erit optio, utrum omnes vel ſingulos in univerſum convenire malit. Si unum in ſolidum convenerit, conventus ſolidum præſtare tene-

tenetur, nec divisionis beneficio juvabitur. Si solidum unus solverit, cæteri quidem fidejussores a creditore liberantur, sed creditor tenetur illi, qui solus solvit actiones suas cedere, quibus ille, tam a principali reo, quam a confidejussoribus, quod ex reliquis portionibus illi deest, Jure consequatur. Emend. l. 4. c. 65. Revis. l. 4. t. 11. art. 3.

EXDIVISIO.

Hæreditatis Exdivisio vid. **Hæreditas.** Societatis Exdivisio vid. **Societas.**

EXECUTIO.

EXecutio rerum judicatarum & causa inscriptione veniens, sine ulla exceptione temporis ac dilatione semper judicari debet. Jus Terrest. t. 5. §. 2. In termino peremptorio secundo si quis non steterit, parti in causa vel lucro condemnatur, executioque mox actori decernitur, Jus Terrest. t. 6. c. 1. §. 16. In quacunque causa, quæ Judicio vel superioris instantiæ, vel etiam inferioris definita fuerit, si ab ea appellatum non fuerit, aut appellationem interpositam desertam fuisse, decreto judicatum fuerit, victus decreto Judicis satisfaciet in spacio duarum septimanarum a tempore latæ sententiæ, sub pœna quinquaginta aureorum Ungaricorum parti præstanda, nisi forte talis res sit, quam secundum Jus & obligationem suam a Judicio non recedendo præstare debet: tum enim in instanti satisfacere decreto debebit. In aliis autem si intra duas septimanas decreto non satisfecerit, per duos Nobiles & Præconem, qui in ipsa ultima sententia definitiva semper addi parti a Judicio debent, tam ejus nomine, quod ex judicato præstare debet, quam pœna quinquaginta aureorum, intromissio in bona ejus victori detur, liberaque possessio ei tradatur, quam non prius victor dimittere tenebitur, quam & pro judicato & pœna satis-

1. Executio non patitur exceptiones.
2. Executio in contumaciam.
3. Executio rei judicatæ.

ſatisfactum illi fuerit. Si intromiſſionem in bona non admiſerit; Executio rei judicatæ ad officium Palatini loci deferetur, reusque ad officium Palatini intra terminum duarum ſeptimanarum citabitur; in termino eo nullas dilationes, exceptiones, legalia impedimenta, appellationes, aut quascunque alias exceptiones admittet, niſi poſt latum decretum, quod exceptioni demandatum erat, tranſactionem, liberationem ſeu quietationem, vel ipſius victoris, vel ex actis aliquibus authenticis, ex quibus parti ſatisfactum eſſe conſtare poſſit, oppoſuerit, vel in termino ipſo judicatum ſolvat; tum enim omnino executio ceſſabit, aut ſi contra ea nihilominus executionem Palatinus extenderit, Appellatio ad tribunal Regni libera erit. Si nihil eorum præſtiterit aut docuerit, Palatinus aut Vice-Palatinus executionem realem in bonis victi faciendam decernet, intraque duas ſeptimanas Officium ad bona Jure victi, victori autoritate brachii Regalis & Officii ſui Palatinalis tradenda, mittit: ſimul vero etiam pœnam a Judicio interpoſitam commiſſam decernet, aliamque ipſe duplo majorem, & pœnam Proſcriptionis, ſi Executioni ſe oppoſuerit: Cujus pœna uti prioris itidem, niſi Executioni paruerit, dimidia pars Officio Palatinali, reliqua victori cedat: atque ad pœnas eas dependendas terminum aliarum duarum ſeptimanarum præfigit, in quo nullis omnino Exceptionibus aut dilationibus admiſſis, ut quibus in primo Executionis termino uti Reus debuerat, eum proſcribet. Ita proſcriptus duodecim ſeptimanarum ſpacium habebit, a tempore proſcriptionis computandum, intra quod cum parte vel componere, vel ſatisfacere ei poſſit: intereaque locum in Judicio ſtandi, bona ſua vendendi, de iis diſponendi, facultatem habebit, non tamen in fraudem victoris, ſed ſatisfaciendi ei cauſa: Si interim cum victore compoſuerit, aut ei ſatisfecerit, quietatione ejus avthentica exhibita ex Cancellaria Regia, relaxatio bannitionis dari ei debebit, illeque in integrum reſtituetur. Si ne intra illud quidem tempus Proſcriptione modo ſupra demonſtrata, ſe exemerit, Palatinus ad inſtantiam victoris mox poſt duodecim ſeptimanas, Nobilitate omnibusque

busque bona terreſtria poſſidentibus in Palatinatu ſuo, cœteriſque incolis convocatis, ad Jure victum ac proſcriptum capiendum boniſque expellendum proficiſci, eademque victori tradere debebit. Tenebuntur autem omnes & ſinguli ad Executionem faciendam a Palatino legitimè evocari, ſub pœna quinquaginta Aureorum, ei adeſſe, de qua terminum in Tribunali Regni habebunt: quam quidem Executionem Palatinus & Officium ipſius, ſi modo ſupraſcripto facere non curaverit, prima vice pœna centum Aureorum, quinquaginta Tribunali Regni & quinquaginta Parti committendorum, mulctabitur: ſecunda vice ad refuſionem damnorum, a Judicio moderandorum, & Juramento Partis comprobandorum, condemnabitur. Nihilominus vero proſcriptus poſt exitum duodecim ſeptimanarum, ſive a Palatino executio fiat, ſive non, vel ab ipſo actore, vel a quocunque capi, atque Officio Palatini tradi poterit. Quod cum factum fuerit, tam diu in turri detineri ab Officio debebit, donec cum Parte transegerit, eique ſatisfecerit. Poterit autem capi, ubicunque inventus fuerit, præterquam in domo Nobilitari, in qua ſine permiſſu Patrisfamilias, neque a privato, neque ab Officio ullo capi poterit. Quod ſi Dominus domus ipſe permiſerit ſine injuria aut damno ullo illius fieri id debebit; ſi non conſenſerit, Proteſtatione interpoſita ad Officium Palatinale citari poterit; convictus complicitatis, eidem pœnæ ſubjacebit, cui Proſcriptus ipſe ſubjectus fuit. Atque hic quidem Proceſſus contra poſſeſſionatos ſervabitur: Si impoſſeſſionatus Jure victus fuerit, ſiquidem fidejuſſor intervenit, poſſeſſionatusque is ſit, in eum Executio modo ſupra ſcripto extendetur: Si neque Reus neque Fidejuſſor poſſeſſionati ſint, ad ſummum intra duas ſeptimanas aut judicatum ſolvere debebunt, aut fidejuſſores poſſeſſionatos ſtatuere de ſatisfaciendo rei judicatæ intra ſex ſeptimanas; quorum ſi neutrum fecerint, ad Officium Palatinale ad proſcribendum citari poterunt, ac ſive in termino ſteterint, ſive non, a Palatino proſcribi debebunt; cum proſcripto eodem modo procedi, quemadmodum cum poſſeſſionato

proſcripto, ut captus tamdiu nimirum ſedeat, donec Parti ſatisfaciat; Receptator etiam ejus, Jure receptionis ejus convictus, eadem pœna condemnetur. Si quis cauſa in Judicio inſtituta, aut etiam Parte citata, eadem intra annum & ſex ſeptimanas non proſequatur, cauſa cadet, eamque proſcriptione amittet: Similiter, ſi Decretum in negocio principali obtinuerit, aut etiam ad executionem rei judicatæ proceſſerit, illamque intra annum & ſex menſes, non Magiſtratus, ſed ſua negligentia non proſecutus fuerit, Decretum id cauſamque totam commemorati temporis Præſcriptione amittet, neque iterum ſuſcitare aut revocare in Judicium cauſam eam poterit. Quod ſi etiam forte Citatum ſe a parte aliqua quis diceret, Citationemque ejus ad Præſcriptionem objiciendam proferret; Pars autem a qua Citatio profecta dicetur, ſuo ſcitu vel juſſu eam traditam negaret, juramento corporali de ignoratione ſua præſtito, Præſcriptione removeri non poterit. Jus Terreſt. t. 6. §. 4. usque 13. De executione in cauſa Graniciaria vid. Condeſcenſio Judicii Terreſtris.

4 Pœna Palatini decretum non exequentis.

Cum fruſtra ſententiæ ferantur, niſi legitimæ executioni demandentur, volumus & irrefragabili Conſtitutione ſancimus, ut deinceps unusquisque, cujusvis conditionis aut eminentiæ fuerit, rei judicatæ ſine omni contradictione, cum effectu pareat & obſequatur; Alioqui locorum Palatini, nullo alio mandato expectato, legitimam executionem faciant, adjuncto ſibi, ubi Cauſæ conditio id poſtulaverit, Capitaneo & Nobilibus illius diſtrictus, aut etiam, ſi neceſſitas exegerit, omnibus & ſingulis Vaſallis noſtris, ſeu Nobilibus illius Palatinatus, quos ad aſſiſtendum illi ſub Jurisjurandi debito, & amiſſione feudorum obligatos eſſe decernimus. Si vero majori potentia ſit opus, negocium ad nos referri volumus, ut opportunis rationis rebus provideamus. Palatinos ſimiliter ad hujusmodi executiones faciendas, juſtitiamque oppreſſis miniſtrandam, Jurisjurandum nobis præſtitum adigat, quos etiam, ſi remiſſiores fuerint, quinquanginta florenorum Hungaricalium pœna plecti volumus, cujus mulctæ medietas parti, cui Juſtitia denegata eſt, altera vero medietas Ærario publi-

5. Pœna executioni resistentis.

publico Terrarum Prussiæ cedat. Ubi autem quis Executioni voluerit resistere, aut jam violare convictus fuerit, pœna banni sive præscriptionis, ac bonorum confiscatione irremissibiliter puniatur; Ex quibus bonis parti læsæ primum fiat satis; quod reliquum fuerit, prædicto fisco applicetur. Vid. Constitutionis D. Sigismundi Regis ab An. 1538. §. 11. 12. 13.

6. Quomodo Executio propagatur.

Quando sententia est lata, nec ab ea appellatum, vel etiam interposita appellatio deserta fuerit, & post appellationem ista causa continuata ad Judicem primæ instantiæ vi remissæ venerit, tunc ad præmissam citationem partis succumbentis absque impedimento executio in termino sex septimanarum, hoc est, intra sex septimanarum dilationem, expediri debet. Ista executio non amplius quam summa rei vel bona in sententia specificata continet, administrari & expediri debet; & si quis in ære solvendo non fuerit, etiam in Jurejurando comprobare poterit, se neque pecuniam neque argentum exhabere, tunc bona ipsius mobilia, qualiacunque etiam existant, ex quibus creditori quam commodissime persolvi poterit, capi, quæ & debitor sub Jurejurando suo, omnia nominare tenebitur. Deficientibus autem bonis mobilibus, vel non in tantum, quantum ad solutionem necessarium fuerit, existentibus, tunc executio procedet in bona immobilia, & postmodum in nomina debitorum existentia, nisi alia compositio inter partes ambas intercesserit; tandem in defectu præmemoratarum rerum extendetur executio adversus personam debitoris. Revis. l. 2. t. 23. art. 1.

7. Propter mercedem servorum parata executio.

Si servus mercedem a domino condixerit, eamque Jure probaverit, vel obtinuerit, non ideo dominus Judici mulctam committit, sed tenetur servo mercedem eo die, priusquam sol occidat, exsolvere. Emend. l. 4. c. 43. Corr. l. 3. c. 67. Rev. l. 2. t. 23. art. 3.

8. De solutionis die constituenda.

Qui alium Jure convenerit ob pecuniam sibi debitam, & necessitate Jurisjurandi, propter inficias adversarii expressa, causam vicerit, cogitur eo ipso die debitor & pecuniam actori solvere, & Judici mulctam luere. Sin autem Conventus debitum agnoscat, intra diem quartum decimum actori satisfacere tenetur, nisi faciat, Judici mul-

ćta committitur: Deinceps solutioni præstandæ constituat prætor diem octavum, deinde triduum, deinde biduum, tandem etiam noctis interstitium. Quoties his vicibus non non obtemperaverit, toties Judicis mulctam incurrit. Si neque debitum neque commissi mulctam exsolverit, Judex ejus bona manu capit, deinde Jure decretoque cogit ad debiti mulctæque solutionem, Si bona, quæ possideri queant, non habeat, interdicto Judicis circumscribitur, cujus ea vis est, ut detineatur, ubicunque deprehendi possit, quoad a mulcta debitoque se præstiterit immunem. Qnisquis eum interim receptaverit, mulctam itidem eidem Judex irrogabit. Emend. l. 4 c. 52. Corr. l. 3. c. 58. Revis. l. 2. t. 23. art. 2. Quando executio ad bona mobilia sese extendit, tunc illa judicialiter diligenter per inventarium conscribenda, annotanda, & postmodum subhastanda, distrahenda & vendenda erunt. Si autem intra spacium quatuordecim dierum nullus emtor repertus fuerit, tunc bona illa per viros peritos taxari, & creditori adjudicari & tradi debent. Ubi vero debitor vel creditor super taxa se gravatum esse senserit, moderatio penes Honor. Judic. consistere debet. Ubi quis super bonis immobilibus & fundis Jus aliquod obtinuerit, tunc sequenti modo executio promoveri debet, ut nimirum creditor in possessionem & proprietatem fundi, in quantum debitum ipsius concernit, Jure intromittatur, & debitori rumatio in tempore dilationis debito Juris, seu in tribus mensibus demandetur, & creditor in continenti introimissionem ad venditionem bonorum immobilium vel fundorum progredi potest, in quantum potuerit, & debet talis subhastatio bonorum aut fundorum manifeste per publicationem notificari, vel alias pro cujusque loci consvetudine subinde procedi, ut id ad omnium notitiam pervenire possit; Attamen id omne tali modo, ut illi tres menses ad rumationem nihilominus liberi permaneant, fieri debet, ubi etiam prædium illud alienatum vel venditum fuerit, tunc debitori & proximioribus cognatis Jus retractus intra annum & diem salvum persistat, prout & omnibus reliquis creditoribus, quando

9. Executio in immobilia.

do damna sua propter debita ex fundo isto resarciri posse existimaverint, liberum esto. Quod si etiam prædium illud majori pretio quam ad delenda debita requiritur, distractum fuerit, tunc residuum debitori restitui vel pluribus creditoribus existentibus istud impedientibus, pro commodo illorum coram Judicio deponi debet. Currentibus supra dictis tribus Mensibus, quando nullus emtor fundi invenitur, mediante & consueta Judiciali taxa creditori, in quantum debitum ipsius concernit, adjudicari & tradi, si vero residuum aliquid fuerit, debitori restitui debet. Revis. l. 2. t. 23. art. 4. 5. Si quis tantum mutuaverit, vel alio quocunque modo tantum debiti contraxerit, ut omnia sua bona & facultates ad solutionem non sufficerent, vel ultra suum posse, sua insufficientia bona pro alio in cautionem fidejussoriam oppignoraverit, nec apud suos creditores remissionem impetrare possit, ac præfati creditores omnes alias compositiones amicabiles & transactiones renuant, tunc ad citationem & requisitionem unius vel plurium creditorum carceribus mancipari, & tamdiu detineri debet, donec creditoribus satisfaciat vel aliter cum illis amicabiliter transigendo componat; nec illum ulla abrenunciatio vel cessio bonorum, vel alias quodcunque Juris remedium illud fuerit, absque ratihabitione & assensu suorum creditorum attentatum & usurpatum, liberare & exonerare poterit. Ille vero carcer quo mancipatur mediocris & tolerabilis esse debet, & tali modo constitutus, ne illi inde in corpore vel sanitate inferatur detrimentum. Ubi vero a creditoribus ratione sustentationis & alimentorum pro mancipato non debita facta fuerit provisio, tunc ipsemet pro sua sustentatione & necessario victu erit sollicitus. Ne vero talis incarceratio ob debitum temporale videatur perpetua, & ipsi vitæ periculosa existat; Propterea ejusmodi Arrestum in debitis, quæ Summam centum florenorum non exhauriunt, non diutius quam perquinquennium perseverabit, & incarceratus ab universa debiti summa, ab omni conventione liber esto. Quando quispiam ob perpessum incendii damnum, naufragium, vel alios improvisos, & absque sua culpa

10. De mancipatione personæ ipsius debitoris.

culpa factos seu contingentes fortuitos casus, in æs alienum & extremum damnum incidisset, idque sufficienter probasset, literasque & indicias moratorias ad tempus quoddam a supremo Magistratu implorasset, per ejusmodi tempus a carceribus relevari, & sublevatio suorum damnorum honesto modo quærendi facultas permitti debet. Revis. l. 2. t. 23. art. 6.

11. Qui se executioni opponit. Qui Magistratui in exercitio sui Officii, præcipue vero in executione sese opposuerit, vel etiam pedellis vel aliis, qui ad exequendum ex Officio missi sunt, vim repugnando intulerit, is pro qualitate delicti, relegatione vel in corpore & vita punitor. Rev. l. 5. p. 2. t. 5. art.

12. Remedia contra executionem injustam. Quando Judex vel ejus Executor in executione contra contenta sententiæ excedat, vel etiam reus conventus justas causas adversus sententiam, ob quam executio fieri debet, habuerit, seu ubi causa in ulteriori Judiciali cognitione pependerit, fatalia appellationis non transpiraverint, sententia falsis testibus & probationibus fundata fuerit, vel alioquin aliqua nullitas in sententia lata exstiterit, aut causa ista antea per transactionem sopita, debitori remissa, & per solutionem præstitam evanuerit, tunc executio tam diu remoranda erit, donec summarie & confestim a Judice cognitum fuerit, an allegatio gravaminis partis locum inveniat nec ne. Revis. l. 2. t. 23. art. 8.

EFFRACTIO.

Vid. Arrestum. Furtum. Vis publica.

EXHÆREDATIO.

1. Causæ, ob quas filius exhæredari potest. Quatuordecim habentur causæ, ob quas filius exhæredari possit: (1) Quando filius parentem ex malo proposito concutiat. (2) Si filius parentem enormiter injuriis verbalibus proscindere præsumat, & ejus famam dehonestet. (3) Si parentem capitalis criminis accuset. (4) Si se veneficio & superstitiosis artibus imbuat. (5) Si ante diem in patris vitam inquirat. (6) Si cum privigna sua coeat, vel alias patris

patris cubile per ſcelus maculet. (7) Si contra Jura patrem conveniat, & grave damnum det. (8) Si patrem, ſi eſt captivus, non eliberet, vel pro eo cautionem præſtet. (9) Si inhibuerit parenti eleemoſynas dare & teſtamentum condere. (10) Si filius contra parentum conſenſum mimos ſequatur & ſe proſtituat. (11) Si parenti interdicat, ne promittat ut filia ad connubia convolet, filia vero interea ad fornicationem delapſa, meretrix ſit facta. (12) Si pater ſit mente captus, & filius ei alimenta deneget. (13) Si filius fiat hæreticus, & militet contra fidem Chriſtiano-Catholicam. (14) Si renuerit pro parente fide jubere in cauſa debiti. Mediantibus his cauſis filius ſucceſſione hæreditatis facit ſe indignum. Corr. l. 5. c. 48. Liberi ex octo cauſis Parentes ſuos exhæredare poſſunt: (1) Si parentes filium criminaliter accuſent, excepto crimine læſæ Majeſtatis & hæreſi contra ſanctam Chriſtianam fidem. (2) Quando parentes in corpus & vitam liberorum inſidias ſtruunt. (3) Si parentum quidam cum uxore filii, aut genero, ſeu etiam cum ejus concubina ſcandaloſe ſe immiſceat. (4) Quando parentes liberis impediunt libertatem Teſtamenta faciendi de peculio ſuo Caſtrenſi & quaſi Caſtrenſi. (5) Si parens in vitam ſuæ uxoris, aut mater reciproce in ſui mariti veneno aut alio modo machinetur. (6) Quando parentes liberis ſuis mente captis & furioſis non de debitis alimentis provident. (7) Si parentes captivos ſuos liberos non ex ergaſtulo liberant. (8) Si liberi genuinæ Chriſtiano-Catholicæ fidei ſint addicti, parentes vero hæſitent in infidelitate. Corr. l. 5. c. 49 Pater & mater, quando condere Teſtamenta volunt, tenentur liberis, ſi cauſas illas exhæredandi non habuerint, ad minus illorum legitimam, in proprietatibus & uſibus fructibus absque onere relinquere; & illud etiam de nepotibus intelligendum eſt, adeo tamen, ubi illorum plures fuerint, hi unam tantum partem avi ſui & parentum percipere debent, computantur enim omnes pro una perſona. Reviſ. l. 3. t. 8. art. 11.

2. Cauſæ, ob quas filii Parentes exhæredare poſſunt.

3. De legitima conſtituenda.

EXHIBITIO.

1. Exhibitio documentorum.

EXhibitio depositi vid. Depositum. Omnes Scripturæ judicialiter ab una parte in una causa productæ parti adversæ communicari debent. De his vero, quæ judicialiter non sunt productæ, actor a reo convento exhibitionem postulare potest neutiquam, in quo fundamentum suæ intentionis ponere possit: Econtrario actor reo convento etiam hasce Scripturas, quæ non solum incidenter causæ inserviant, sed & super quibus reus conventus fundamentum suæ defensionis & exceptionis ponere potest, communicare tenetur; & debent omnes similes Scripturæ in toto & in particulari insinuari, ut in validitate certitudine & in rectitudine unius vel alterius partis Judex eo melius dijudicare & discernere possit. Revis. l. 2. t. 19. art. 6.

EXPEDITIO BELLICA.

Vid. supra Bellum.

EXPENSÆ.

1. Processus expensarum secundum Jus Terrestre.

AD audaciam vero temere litigantium coërcendam, in Civilibus causis victus, victore id postulante, in litis expensas semper condemnetur. Quamprimum igitur ultima definitiva sententia a superiori Judice prolata fuerit, aut etiam ab inferiore, si ab ea pars non appellarit, aut appellationem postea deseruerit, victor partem victam ad Judicium vel Terrestre vel Palatinale, in utro nimirum causa primum agitata fuerit, ad impensas præstandas citare poterit, quod cum fecerit, Judicium omnes expensas in litem per victorem computatas, qualia sunt justa impendia Procuratorum, itinerum, & quæ actoris monumentis doceri poterunt, pro conscientia sua, personarum, temporum & causarum ratione habita, ex æquo & bono, optima fide examinabit moderabiturque.

biturque. Qua æstimatione a Judice interposita, si æstimatio ea triginta florenorum Ungaricalium valorem excedat, petitor Juramento suo corporali, quod videlicet in litem eam cum parte non minus expenderit, nec expendere potuerit, æstimationem eam confirmabit: Si valorem eum æstimatio non excesserit, petitor tamen triginta aureis contentus esse malit, quam in majorem summam Juramentum præstare; quamcunque summam a Judice æstimatam victor vel Juramento comprobarit, vel si triginta aureorum aut minori steterit, in eam victus in instanti condemnabitur, neque a moderatione hujusmodi Judicis ulli parti, ne expensæ expensas augeant, appellatio permittetur. Si fidejussor litis expensarum nomine intercesserit, ad specificationem seu æstimationem adcitabitur; cumque per Judicium æstimatæ, juratumque à parte in eas fuerit, aut si non majores triginta Aureis fuerint, sine Juramento ex moderatione Judicis a Parte acceptæ fidejussor a Judicio non recedendo, solvere eas tenebitur, nnllaque omnino dilatio ad conveniendum suum Principalem, aut ad eundem statuendum, ei concedetur. Quod si nomine expensarum citatus non comparuerit, quascunque in Citationem expensas Actor posuerit, eæ absque ulla moderatione & Juramento a Judice ei decerni debebunt, proque Executione rei judicatæ ad Officium competens remitti. Jus Terrest. c. 3. §. 2. 3. Notarius tam Judicii Terrestris, quam Palatinalis, a quibuscunque scriptis, quæ in Libros referentur, aut ex iis edentur, non majus salarium accipiat, quam sequenti æstimatione præscribitur. A resignatione nimirum perpetua, triginta grossos: a dotalitiis & advitalitiis obligationibus totidem: ab obligatione quacunque, qua se ad dandum vel faciendum aliquis obligat, duodecim grossos: a pœna cotumaciæ, a prorogatione termini seu limitatione ex consensu partium, a renunciatione Ministerialis, protestationibus, arrestis Judicialibus, aliisque actibus similibus, senos grossos: a sententia definitiva grossos duodenos, cujus quidem Salarii tertia pars Notario; reliquæ duæ Judicio obvenire debent. Ab extractu autem ex Actis soli

2. In causa expensarum non datur appellatio.

3 Taxa expensarum Judicii Terrestris.

Notario de singulis paginis plene ab utraq; conscriptis quini grossi solventur. Jus Terrest. t. 5. §. 36. Cum quis aliquid in Judicio bannito coram Judicibus dat, donat, similiter pro aliis rebus, quarum in Judicio bannito de Jure confessio, attestatio, vel memoria desideratur, pro his Judicio & Notario competens Salarium dari debet, prout sequens Taxa expensarum Judicialium in civilibus docet:

4. Taxa expensarum Judicialium secundum Jus Revisum.

Taxa

Expensarum Judicialium in Civilibus.

Pro Citationibus.

Judicio	(in majoribus Civitatibus) -	20.	Solidi.
	(in minoribus Civitatibus) -	10.	-
Notario	(in majoribus Civitatibus) -	10.	-
	(in minoribus Civitatibus) -	5.	-
Procuratorum Judiciorum seu Pedello.	(in majoribus Civitatibus)	8.	-
	(in minoribus Civitatibus)	4.	-

De Requisitionibus & Citationibus.

De unaquaq; Requisitione ad Judicium bannitum	3.	-
Pro citatione unius cujusvis personæ -	3.	-

De unoquoque teste qui simpliciter examinatur:

Judicio - - - - -	8.	Solidi.
Notario - - - - -	5.	-
Procuratori - - - - -	3.	-

De porrectis intertogatoriis dupliciter solvendum est.

De Mandatis, attestationibus natalium, contractibus & his similibus in Judicio obvenientibus, quando ad Acta connotantur:

Judicio - - - - -	16.	Solidi.
Notario - - 1. Marca.		
Procuratori - - - - -	8.	-

De

De arrestis eorumque prosecutionibus.

Judicio - - - - -	5.	Solidi.
Notario - - - - -	5.	-
Procuratori - - - - -	5.	-

De intromissione solvit emptor seu Creditor.

Judicio, seu his qui nomine Judicii actum intromissionis peragunt - - -	30.	-
Notario - - - - -	5.	-
Procuratori - - - - -	5.	-

De publicatis coram Judicio scriptis:

Notario de duabus paginis - - -	3.	-

Pro sententiis Actor aut Victor pro quo pronunciatur solvit:

Judicio - - - - -	8.	-
Notario - - - - -	6.	-
Prolocutori - - - - -	4.	-

De extraditione copiarum de Actis Judicialibus:

Judicio - - - - -	5.	-
Notario pro unaquaque pagina - -	5.	-
Procuratori - - - - -	20.	-
Pro connotatione alicujus actus coram Officio Judicis - - - - -	10.	-
Procuratoribus pro unaquaq; causa finita solvuntur a 100. Marcis - - -	100.	grossi.
Item de unoque actu seu in scriptis seu verbotenus intra nostras terras peracto accipit Procurator - - - -	10.	groff.

De depositis seu sequestratis pecuniis, quæ vel vi sententiæ aut mediante consensu partium coram Judicio sequestrantur aut deponuntur nihil solvitur.

Expensæ Judiciales proprie nuncupantur omne quod ad Judicium, 5. Quid sint expensæ Judiciales.

dicium, Advocatos, Procuratores, Præcones & alias res ad Judicialem Processum necessarias expenditur, prout id vigore ordinariæ taxæ postulatur, vel alias secundum æquitatem dari oportet; Ad quod etiam omne id computari debet, quod ad itinera, sumptus & alias res ad causæ prosecutionem spectantes necessarium fuit, eo tamen modo, ut omne id deducatur, quod alioquin quis in domo sua, vel pro qualitate sua consumpturus esset. Revis. l. 2. t. 25. art. 1. Damna appellantur, cum quis ratione causarum Judicialium aliquid de suo perdiderit, sufficienter probaturus, quod alioquin, ubi per hanc causam implicatus non fuisset, vere & de facto retenturus fuisset. Poterit etiam quis probare, se vere & absq; omni dubio aliquod lucrum percipere potuisse, quod illi propter hanc causam Judicialem & illius expectationem principaliter præpeditum & recissum fuisse, hoc quoque pro damno computandum est l. c. art. 2. Quando quis in ruitionem causæ suæ tam in agendo, quam respondendo ventilatæ convictus pronunciatur, & id præterea ex actis perspici poterit, illum justam causam litigandi non habuisse: Verum vel ex dolo malo, petulantia, vel pervicacia, partem in Jure Processibus vexasse, & dolorem inferre voluisse, is pro reo tenebitur, quando id Judicialiter petitum & recognitum fuerit; Omnes justas expensas & damna parti vincenti refundere & restituere tenebitur l. c. art. 3. Quæ pars justam causam habere sibi persvasa est, illa simul cum negotio principali & hujusce conclusione damnorum refusionem & expensarum petere potest, desuper Judex cognoscit, an & quæ pars easdem refundere teneatur; Et ubi id in inferiori aliqua instantia omissum & præteritum fuerit, per superiores Judices corrigi, & nihilominus desuper pronunciari potest; Quo cognito & obtento, pars, pro qua pronunciatum est, in termino executionis tales expensas & damna liquidare, & sufficienter probare tenetur, quas etiam Judex moderare, & ad æquitatem redigere facultatem habebit. Proinde pars talem moderationem, & quod damna & expensæ illæ in rei veritate non viliores fuerint, Jurejurando comprobare tenebitur,

6. Quid sit damnum.

7. Temere litigans.

8. Processus expensarum.

bitur; Poſtquam ſolutio finalis fieri debet. Si pars in tali moderatione Judicis enormiter & ſupra modum gravata fuerit, tunc ad ſuperiorem inſtantiam libera appellationis erit provocatio l. c. art. 4. Si quæ Civitates ſententiam quam ipſæmet ignorant, aliunde petiverint, Scabinis qui ſententiam tulerunt, in ſingulas earum tres quadrantes bonos unius marcæ, nummorum ſcilicet ejus generis, qui eo loco probi ſunt atque recepti, quibus ea, quæ potui ac eſui ſunt, comparari ſolent, ſportularum nomine perſolvunto. Uter litigantium cauſa ceciderit, ſportulas luito, vel ambo ex lege conventionis æquis portionibus pendunto. Emend. l. 2. c. 62. Corr. l. 2. c. 5. Reviſ. addit: Si pars cadat ſententia, ſolvit expenſas, niſi aliter inter litigantes conventum ſit, l. 2. t. 21. art. 4. Cautio de Reconventione & expenſis vid. ſupra **Cautio.** Pater & Mater expenſas in ſuum filium ad negociandum, vel alia honeſta opera, aut opificia impendens, quatenus bene collata fuerint, illa omnia in futura diviſione hæreditatis non erunt deducenda, nec eadem in toto conferenda, ſed pro bonorum virorum arbitrio & qualitate bonorum æquitas æſtimanda eſt, inprimis ideo: Quia etiam alias Parentes liberis debita alimenta ſubminiſtrare, nec non apud ſe in domo pro neceſſitate ſuſtentare teneantur; niſi filius probare poterit parentum omnimodam ſententiam omnia illa donandi fuiſſe, quæ alias in nuptias liberorum, nec non alias res ſimiles impenſum fuerit, ibi nulla expreſſa ordinatio & diſpoſitio Parentum reperitur, qualiter in hiſce circumſtantiis ſtatuendum & tenendum ſit, tunc ejusmodi ſumtus pro æquitate æſtimandi & huic, in quem ſunt collati, in diviſione deducendi ſunt. Rev. l. 3. t. 11. art. 3. Expenſæ funebres vid. **Funus.**

9. Quæ ſportulæ dentur in ſententiam aliunde petitam.

10. Expenſæ in liberos factæ.

EXTERUS, Vid. Forum, Indigenatus,

EX-

EXPOSITIO.

Expoſitio Infantum vid. Infans.

EXPULSIO.

Vid. Intromiſſio. Rumatio, Poſſeſſio.

FABER.

1. Faber claves adulterinas conficiens

QUi furi conſilium dedit vel opem tulit, furti reus habetur, qui ſcalas furi accommodat, quibus in alienam domum furandi cauſa conſcendat, quique in furis uſum januam vel feneſtram apertam habet, quive faber ſciens claves adulterinas, vel alia ferramenta ad furti uſum accommodata conficit, vel aliis hujus generis modis furi fert ſuppetias, is æque furti tenetor ac fur ipſe, qui res amovit, isque æque cum fure ab infelici cruce vel arbore ſuſpenditor. Emend. l. 5. c. 67. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 16. §. 5.

FACTOR.

1 Domini pro ſuis factoribus ſeu negotiorum geſtoribus obligantur.

CUm in hominis negotiis & omnimodis maritimis mercaturis in propria perſona non omnia expediri poſſint, ideo poſtulat communis negotiatio & mercatura, aliorum quoque hominum auxilium & aſſiſtentiam, tum aliquem ſuis rebus & negotiis mercator præponit, & illa per ipſum adminiſtranda curat, utpote cum navi maritimæ nauta præficitur, ad mercaturam certi factores, & negotiorum geſtores, ſeu his ſimiles; tunc dominus ſeu conſtituens, qui illos talibus rebus præpoſuit; ex illorum contractibus obligatur, illudque quod geſſerint & fecerint acceptum & ratum habere tenetur, niſi negotiorum geſtores cum certis mandatis & ad certas res & negotia præſtituti fuerint, tunc haſce excedere non debent nec poſſunt, & ſi id fecerint illorum propriæ

propriæ perſonæ tantum obligabuntur, nec ullus alius. Rev' l. 4. t. 9. art. 1. Factoribus vel aliis negotiorum geſtoribus, cum negotiis, mercibus, cum creditis & bonis perfide agentibus, & ex propoſito dolo malo & fraudulento modo reliquos homines damnificantibus, id pro perfidia cenſendum eſſe & infamiam & honorem ipſorum attingere, Jura volunt; hinc illorum etiam res & bona abſque præcedenti proceſſu eo caſu arreſtari poſſunt, & ubi exinde ſolutio fieri non poſſit, pro ſuis perſonis ad exemplum aliorum, aqua & pane obſtringi & carceribus detineri debent. l. c. art. 2. Factore vel negotiorum famulo extra ſuum mandatum & famulitium ſingulare negotium habente, tunc propterea dominus, qui eum ſuis negotiis præfecit, non obligabitur. l. c. art. 3.

2. Pœnæ factorum perfide agentium.

3. Factor ſuum mandatum excedens

FACTUM.

FActum recens intelligimus, cum quis in ipſo facinore palam deprehenditur, vel poſt facinus recens admiſſum ex fuga retrahitur: item, qui res furtivas, vel per rapinam amotas in ædibus ſuis cuſtodit: quive furtivum quidpiam per feneſtram vel oſtium in cœnaculum vel habitationem ſuam projecit; quive cum telo vel armis, quibus ad offenſionem pacis publicæ fuerat abuſus, comprehenditur, eoque modo comprehenſus cum infauſta vociferatione in Judicium pertrahitur. Omnes hi recentis facinoris notam incurrunt. Emend. l. 5. c. 2. Corr l 2, c. 18. Sub pœna viginti florenorum Hungaricalium, quorum medietas Palatino, altera parti læſæ cedat, abſque ulla remiſſione perſolvenda, Nobiles & eorum ſubditi, autoritate ſeu poteſtate Civili, non capiantur, detineantur aut arreſtentur. Nec Nobiles autoritate propria capiant aut detineant Cives vel eorum ſubditos, ſed unusquisque coram Judice ſuo ordinario conveniatur, & Juſtitiam requirat, niſi in caſibus recentibus & actionibus Criminalibus, prout pax perpetua diſponit, ſtatuens, quod delinquens in loco delicti deprehenſus, & contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit conveniri.

1. Quid ſit factum recens.

2. Factum recens quodcunq; forum absq; conſideratione perſonæ, admittit.

veniri. Vid. Constitutiones Sigismundi Regis Terrar. Pruss. ab anno 1583. §. 16.

FALSUM.

1. Falsa relatio ministerialis.

SI probari in Jure poterit, Citationem a Ministeriali vel omnino non insinuatam, vel non legitime insinuatam aut publicatam fuisse, illeque nihilominus diversam relationem fecerit, per carnificem virgis publice cædi, auribusq; & naso mutilari, & ab Officio removeri debet, de quo coram Officio Palatinali terminum habebit. Jus Terrest. t. 6. c. 1. §. 11.

2. De falsis literis.

Si penes quempiam adulterinæ literæ deprehendantur, quas ob pecuniam eo falsitatis genere mutuandam, vel ad alterius nomen sceleri suo præficiendum conscripserit, erit in eum falsi animadversio, modo juxta Juris ordinem de crimine sit manifesto convictus. Em. l. 5. c. 58. Correct. l. 3. c. 60.

3 Additamenta Juris revisi.

Revis. prolixius loquitur: Qui falsa sigilla, literas, instrumenta, libros & Regestra conficit, iisdemque sciens & de industria Judicialiter vel extrajudicialiter utitur. Item, qui acta Judicialia aut Protocolla Officiorum radicat, falsat, mutat, aut ex dolo malo & proposito quocunque modo delet, & plus quam veritatis fuit, in alterius commodum aut detrimentum inscribit, ille per omnia falsum committit, & pro sua qualitate & ratione delicti, animi & damni, vita plecti debet. Revis. l. 5. p. 2. t. 18. art. 3.

4. Processus criminis falsi

Cum quis alium in Jus vocat, eumque accusat, vel ob literas falso confectas, vel ob debitum, vel ob vim sibi allatam, reus autem ad Judicium suis vicibus ordine constitutum defendendi sua gratia non veniet, actor causam eam in reum Jure obtinuit, sic ut intra dies quatuordecim ille rem judicatam facere jubeatur, nisi quod gravius impedimentum obvenerit. Itaque cum actor omnes actionis suæ partes in reum solenniter peregerit, ut testimonio Judicis & Scabinorum executio sit decreta in dies quatuordecim, in dies octo, in triduum, tandem in diem unum. Bona rei ob eam causam, quam actor Jure vicit manu & auctoritate Judicis capiantur, & reo usus & aditus

tus

tus illorum interdicatur. Sin reus in eo foro nulla bona possideat, Judex eum edicto suo circumscribat: Ubicunque tum actor illum apprehenderit detinendi ac impediendi, absque Judice Jus habebit propter rem in eum judicatam: nec reus innocentiam prætendere poterit, sed debitum quanti judicatum est exsolvere cogetur. Ob vim vero factam adversus eum decernetur uti in pacis publicæ violatores legibus sancitum est. Oportet autem ut Actor fractæ pacis reum evidenter convinciat, ut in eum falsi Judicium exerceatur. Si Actor reum antea de crimine falsi, de debito, vel de pace violata in Judicio suspectum non fecerit, etiam nunc actionem intendere non prohibetur, si reus factum agnoscit, pœnam Jure constitutam patietur: Si negat, innocentiam Jurejurando comprobabit. Emend. l. 5. c. 59. Correct. l. 3. t. 59.

5. Quid sit falsum.

Falsum vocatur, quando ex proposito, fraudulento modo, in præjudicium & damnum alterius veritas occultatur, & pro ea quid aliud inducitur & insimulatur. Revis. l. 5. p. 2. t. 18 art. 1. De falso Testimonio vid. Testimonium.

6. Falsa mercatura.

Falsis libripendiis, mensuris & ponderibus, prout etiam variis falsis negociationibus & mercaturis aromatum, similiumq; nemo usurpare præsumat: Qui contra fecerit, & hujusce convictus fuerit, is pro qualitate & magnitudine admissi, carceribus, mulcta pecuniaria, vel etiam publica fustigatione & relegatione puniri debet. Prætereaque falsis mercimoniis privari & cadere. l. c. art. 4.

7. Sigillorum effractio alienorum.

Si apud aliquem testamenta occlusa vel aliæ obsigillatæ scripturæ depositæ fuerint, a Depositario ex proposito aperte & diversæ parti notificatæ fuerint, is desuper committit falsum, & ideo accusatus etiam tanquam falsarius pro qualitate causæ puniri debet. Revis. l. c. art. 5. De falsa Moneta vid. Moneta.

8. Qui alienum nomen assumpsit.

Qui sibi ipsi alienum nomen vel cognomen dederit, vel alioquin cujuscunque status glorietur, ad defraudandum, vel per hoc alios homines ad decipiendum, is falsum committit, & pro qualitate personarum & circumstantiarum arbitrarie punitur. Revis. l. c. art. 7.

9. Terminus motus.

Qui malitioso & periculoso modo signa limi-

limitania amoverit, abſciderit vel ſuſtulerit, is ideo in corpore pro qualitate cauſæ puniri debet: Si vero id ex propoſito in talibus ſignis limitaneis pro dirigendis navigationibus & directione velorum poſita factum fuerit, is gladio puniri debet. l. c. art. 8. vid. plura Condeſcenſio. Poſtquam in hoc maleficio circumſtantiæ obveniant variæ & omnimodi caſus in hocce accidere poſſint, tunc nulla certa pœna illinc præſcribi debet, ſed quilibet diſcretus Judex cauſarum & perſonarum qualitates bene ponderabit, & ex hisce perſpiciet, quali propoſito & dolo malo vel fraude, item quoties & multoties id factum, in quantum cauſæ valuerint, & quanti enormitas læſionis & damni æſtimata fuerit, it. An iſta læſio ſolummodo privatum, & unicum hominem, vel etiam publice totam Regionem & Civitates concernat & attingat, & etiam pro talibus & ſimilibus circumſtantiis Judex ſuam ſententiam moderandam judicabit. l. c. art. 9. De falſo Inventario vid. Inventarium.

10. Criminis falſi variæ circumſtantiæ.

FATUUS. Vid. Teſtimonium, Forum.

FAMOSUS LIBELLUS.

1 Pœna famoſi libelli.

SI quis aliquem famoſis Scriptis vel Libellis hisque ſimilibus a ſe divulgatis, & ſuo baptiſmali nomine & cognomine non ſubſcriptis injuſto innocenter nomine affecerit, crimina & facinora objecerit, & iſta talia fuerint, ut ſi vera reperirentur, læſus in ſuo corpore vita & honore criminaliter puniendus foret, tunc malitioſus ille obtrectator hac eadem pæna, in quam innocentem cum ſua minus veraci & famoſa Scriptura traducere voluerit, coërceri & puniri debet; & præterea iſti famoſi libelli quotquot fuerint inventi, publice per carnificem concremari debent, etiamſi diffamatio per ſe fuerit vera, attamen ratione ejusmodi inordinatæ & iniquæ attentationis propoſitæ, arbitrarie pro qualitate exceſſus puniri debet. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 20. art. 3.

FERA.

FERA.

DE qualibet fera Magiſtro Ordinis Teutonici, quam incolæ Terrarum Culmenſium vel eorum homines ceperint, exceptis urſis, porcis & capreolis, armum dextrum reddere tenebantur, vid. Privileg. Culmenſ. §. 6. vid. plura Venatio.

FERIÆ.

Conſignatio Dierum Feriatarum in Judiciis Terrarum Pruſſiæ obſervandarum.

JANUARIUS.

1 Circumciſionis Chriſti.
6 Trium Regum.
20 Fabiani & Sebaſtiani.
25 Converſionis S. Pauli.

FEBRUARIUS.

2 Purificationis B. V. Mariæ.
6 Dorotheæ.
22 Cathedræ S. Petri.
24 S. Mathiæ Ap.

MARTIUS.

4 Caſimiri.
12 Gregorii.
17 Gertrudæ.
25 Annunciationis B. V. Mar.
NB. Feſtorum Paſchatis.

APRILIS.

23 Georgii.
24 Adalberti.
25 Marci Evang.

MAJUS.

1 Philippi & Jacobi.
3 Inventionis S. Crucis.
8 Stanislai.
NB. Aſcenſionis Domini.
NB. Pentecoſtes.
NB. SS. Corporis Chriſti.

JUNIUS.

24 S. Joannis Baptiſtæ Nativitatis.
29 SS. Petri & Pauli.

JULIUS.

2. Viſitationis B. M. Virginis.

AUGUSTUS.

1 Petri in Vinculis.
4 Dominici.

JULIUS.

13 Margarethæ.
15 Divisionis Apostolorum.
22 Mariæ Magdalenæ.
25 S. Jacobi.
26 S. Annæ.

AUGUSTUS.

6 Transfigurationis Christi Domini.
10 Laurentii.
15 Assumptionis B. Mar. Virg.
20 Bernardi.
24 Bartholomæi.
29 Decollationis S. Joannis Baptistæ.

SEPTEMBER.

8 Nativitatis B. Mariæ Virginis.
14 Exaltationis S. Crucis.
21 Matthæi Ap. & Evang.
29 Michaëlis Archang.

OCTOBER.

4 Francisci.
7 Brigittæ.
15 Hedvigis.
18 Lucæ Evang.
21 Ursulæ.
28 SS. Simonis & Judæ.

NOVEMBER.

1 Sanctorum omnium.
2 Animarum.
11 Martini.
19 Elisabethæ.
21 Præsentationis B. Mariæ Virginis.
25 Catharinæ.
30 Andreæ.

DECEMBER.

4 Barbaræ.
6 Nicolai.
8 Conceptionis B. Mar. Virg.
13 Luciæ.
21 Thomæ Ap.
25 Nativitatis Christi Domini cum sequentibus festis.
30 Davidis.

1. Quid sint feriæ & dies ligati.

Feriæ sunt omnes dies Dominicæ & reliquæ dies in honorem Dei & memoriam SSti nominis a Christiana Ecclesia solenniter celebrari, constitutæ. Ligati autem dies sunt, qui alias Christianæ & Politicæ necessitatis gratia, de Jure Feriati statuti sunt, prout sunt tempus Adventus ante Nativitatem Christi dies 70. ante Pascha, hebdomade Crucis, mensis Augusti & tempus Messium. Revis. l. 2. t. 15. art. 1. In feriatis & ligatis diebus nil tale simile suscipi vel tractari debet, quod ad Judiciales controversias & actus quocunque modo perti-

2. Die feriata Judicialia cessant.

pertinere posset, & quod factum fuerit in his diebus qui in honorem Dei celebrantur, de Jure invalidum & nullum censeri debet. Ubi vero in his diebus ligatis partes expensæ & præsumptive hujusmodi libertati renunciaverint, id quod tali modo factum est, validum & firmum pronunciandum est. l. c. art. 2. Diebus Feriatis ne Juramentum exigito, neve jurato, exceptis iis causis, quæ hoc capite recensentur, nimirum in sanctione pacis publicæ juramentum etiam Feriato die recte præstatur. Sic jurare licet adversus eum, qui in recenti facinore captus est, licet Feriæ tempus eximant. Qui pacem publicam turbat diebus Feriatis, is Feriarum beneficio vel exceptione nequaquam fruitor. Quodcunque Juramentum die Feriato, per sponsionem receptum est, id sua die, qua venerit exsolvito. Emend. l. 2. c. 60. Corr. l. 5. c. 63. Revis. l. 2. t. 20. art. 6. Nulla mercatura vel permutatio ratione fundorum aut prædiorum sancto aut Feriato die & Festo fieri debet antequam officium in Ecclesia sit peractum, sub amissione mercium & mulcta trium bonarum marcarum, Revis. l. 4. t. 5. art. 15. Nullus famulus contubernalis diem Lunæ vel reliquos dies operarios feriare debet, si non ordinarie Feriatæ dies in hasce dies inciderint, sub pœna trium marcarum. Quilibet servus tenetur fideliter servire, nec ullo unquam die tam Feriato quam operario absque consensu domini sui exire debet; quod si vero ipsi concessum fuerit exire, tunc sub pæna ad præstitum tempus se se sistere oportet. Revis. l. 1. t. 8. art. 4.

3. An die feriata Juramentum præstari debeat.

4. Die feriata nulla mercatura exercenda.

5. Famulis opificum aut servis non licitum est diem lunæ aut alios feriare.

FERRUM.

Fodina ferri libera est concessa incolis Prussiæ, Privil. Culmens. §. 6.

FEUDUM.

ADhæc statuimus, ut si qua forte quæstio contra aliquem de bonis suis orta fuerit, si possessor vicinos ac alios conterraneos suos, quibus notum fuerit, rem taliter se habere,

1. Privilegia feudalia.

bere, & teſtimonium juſtæ poſſeſſionis habuerit, potius debeat obtinere bona illa, quam is, qui eum impetit, ab ipſo eadem bona alienet. Abſolvimus autem prædictos Cives ab omnibus collectis injuſtis & hoſpitationibus coactivis aliisq; exactionibus indebitis, ad omnia bona eis attinentia hanc gratiam extendentes. Porro eisdem Civibus noſtris vendidimus bona ſua, quæ a domo noſtra habere noſcuntur, ad hæreditatem Flammingicalem, ipſis & eorum hæredibus utriusque ſexus, ea cum omnibus proventibus in perpetuum libere poſſidenda, ſalvis tamen his, quæ domui noſtræ per

2 Reſervationes dominorum.

totam terram duximus retinenda. Retinemus enim Domui noſtræ in bonis eorum omnes lacus, caſtores, venas ſalis, auri argentique fodinas, & omne genus metalli, præter ferrum, ita ut tamen inventor auri, ſive is, in cujus bonis inventum fuerit, idem Jus habeat, quod in terra Ducis Sileſiæ, in hujusmodi, talibus eſt conceſſum, inventor autem argenti, ſive is, in cujus agris inventum fuerit, Jus Fribergenſe in

4. Permutatio lacus cum agro.

hujusmodi inventione, perpetualiter obtinebit. Quod ſi lacus aliquis ad tres tractus ſufficiens, agris alicujus prædictorum Civium adjunctus fuerit, cujus agri ſunt, eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in ſua ponimus

4. Libera Piſcatura.

optione. Si vero major fuerit, quocunque inſtrumento in eo piſcari voluerit, ad commodum duntaxat menſæ ſuæ præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam faculta-

5. Molendinum.

tem. Item ſi rivus aliquis agros alicujus Civis attigerit, ei, cujus agri fuerint, ſolummodo molendinum ædificare liceat in eodem: Si vero idem fluvius aptus fuerit pluribus molendinis, domus noſtra in conſtruendis eisdem aliis tertiam partem priorem ſumptuum faciat, & percipiat, per-

5. Feræ.

petualiter tertiam partem, uſuum de conſtructis. Volumus etiam, ut de qualibet fera quam ipſi vel eorum homines ceperint, exceptis urſis, porcis & capreolis, armum dextrum Domui noſtræ reddere teneantur. Sane quod de Lacubus, molendinis ſeu feris poſuimus, ad illos duntaxat Cives extendimus, qui à Domo noſtra, ſicut ſupra dictum eſt, hæreditati

6. Feudorum venditio.

eſſe noſcuntur. Ipſis etiam hanc contulimus libertatem, ut

bona

bona ſua, quæ a Domo noſtra poſſident, vendendi talibus ſane, qui Terræ ac Domui noſtræ, bene competant, habeant facultatem, ut hi, qui ea emerint, de manu fratrum ſuſcipiant, & Domui noſtræ ad idem Jus, idemque ſervitium teneantur, quod illi nobis exinde facere debuerunt, & nos ea ipſis porrigere ſine ulla difficultate debemus. Licentiamus etiam, ſi forte aliquis antedictorum Civium, neceſſitatis cauſa allodium ſuum, vel X. manſos ad majus, ab aliis bonis ſuis ſeparare voluerit & vendere ſeparatim, is idem Jus idemque Servitium Domui noſtræ, debebit facere de reliquo, quod prius de toto noſcitur debuiſſe. Is vero qui idem allodium vel X. Manſos emerit, debet ratione ejusdem allodii, cum armatura, quæ Plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis, & uno equo, ad arma talia competente, Domui noſtræ ad tale obſequium eſſe adſtrictus, quale inferius plenius deſcribetur, addentes, ut nullus eorum, qui nunc a Domo noſtra hæreditati eſſe noſcuntur, hæreditatem aliquam poſſit emere præter unam. Statuimus ſiquidem, ut, quicunque XL. Manſos vel amplius a Domo noſtra emerit, is cum plenis armis & dextrario operto, & armis talibus competente, & equis duobus ad minus equitet. Qui vero pauciores manſos habuerit, cum Plata & aliis levioribus armis, & uno equo, ad arma talia competente, debet cum fratribus noſtris, in expeditionem, quoties ab eis requiſitus fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes Terræ Culmenſis turbatores. Cum vero præfati Pomezani in terra Culmenſi, præſtante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives prædicti ab omnibus expeditionibus ſunt exempti; ad defenſionem tamen terræ videlicet usque ad Wiſſam, Ozzam & Driwanzam cum Fratribus procedere tenebuntur, ut prædictum eſt, contra terræ quoslibet invaſores. Item ſtatuimus, ut quilibet homo, hæreditatem a Domo noſtra habens, fratribus noſtris ſolvat exinde unum nummum Colonienſem, vel pro eo quinque Culmenſes & pondus duarum Marcarum ceræ, in recognitionem Dominii, & in ſignum, quod eadem bona ſua habet a

7. Servitium bellicum Vaſallorum.

8 Cenſus feudales in recognitionem Dominii.

Domo noſtra, & noſtræ debeat Jurisdictioni ſubeſſe, & Nos eum favorabiliter confovendo contra eos, qui ei injuriam intulerint, debemus, in quantum poſſumus, noſtrum præſi-
9. Terminus exſolvendi cenſus. dium impartiri. Prædictum autem cenſum ſingulis annis in die Beati Martini, vel ab ipſo ad XV. dies dare debent. Quicunque autem in prædicto termino non dederit cenſum ſuum, taliter puniatur: Poſt primos XV. dies in X. ſolidis, illapſis vero aliis XV, niſi perſolverit, X. ſolidorum debito ſit adſtrictus; item evolutis aliis XV. diebus tertio in aliis X. ſolidis, ſi non ſolverit cenſum ſuum puniatur, & nunc pro his XXX. ſolidis & pro cenſu ſuo tempore non ſoluto, ejus pignora, ſine omni contradictione, accipi faciet, & habebit
10 Denegatio obſequiorum accepta, donec ei ſatisfaciat, Domus noſtra. Item ſi forte aliquis debitum obſequium ſuum, quod Domui noſtræ debere dignoſcitur, in expeditionibus peragendis, non impenderit & abſens fuerit, proviſor terræ de bonis abſentis alium ſtatuat loco ſui, ſic ut Domus noſtra ſui Juris in hac parte ſentiat nullatenus detrimentum. Item ſtutuimus, ut ſi forte aliquis ex ſupradictis Civibus recedens a Terra pactiones ſuas Domui noſtræ non fuerit proſecutus, eidem infra XVIII. ſeptimanas tres termini cum ſententia præfigantur; Quod ſi infra easdem XVIII. ſeptimanas non ſatisfecerit, pœnæ XXX. ſolidorum noſtræ Domui reddendorum ſubjacebit; Et ſi nec tunc emendaverit, ſingulis ſex ſeptimanis ad ſatisfactionem in totidem Culmenſis monetæ ſolidis compellatur; Si vero infra annum neglexerit emendare, Domus noſtra ſe de omnibus bonis ſuis, donec ſatisfaciat ei de omnibus, intromittat.
11. Decimæ aratrales. Volumus autem, ut de bonis prædictorum Civium, de quolibet aratro Theutonicali, unus modius tritici, & unus ſiliginis in menſura Wladislavienſ. quæ vulgari nomine Scheffel dicitur, cui menſura, Culmenſis eſt adæquata, & de Polonicali aratro, quod Hake dicitur, unus modius tritici, in eadem menſura annuatim Diœceſis Epiſcopo pro decimis perſolvatur. Si vero idem Epiſcopus prædictos homines pro aliis decimis angariaverit, pro his Domus noſtra tenebitur reſpon-
12. De cudenda moneta. dere. Item ſtatuimus, ut una moneta, Culmenſis videlicet, ſit

fit per totam Terram,& ut de puro & mundo argento denarii fabricentur; Ipsi quoque Denarii in tanto valore perpetu-aliter perseverent, ut eorum LX. solidi ponderent unam Marcam, & dicta Moneta non nisi semel in singulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit, XII. novi nummi pro XIV. veteribus cambientur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem, quæ venalis in foro portari consvevit. Item quantitatem Mansorum juxta morem flammingicalem statuimus observari. Absolvimus etiam totam terram prædictam ab omni penitus telonei exactione. Privil. Culm. 13. Quantitas mansorum & absolutio a Teloneo.

§. 6. D. Casimirus Rex abrenunciavit devolutioni bonorum hæreditariorum quæ sibi & Dominio suo Jure Feudi cedebant & debebantur, ac ab eadem recedens, Successionem posteris in terris Prussiæ eorum in perpetuum donavit: hoc duntaxat, pro se & Successoribus suis excipiendo & reservando, quod quilibet dignitarius & terrigena terrarum Prussiæ ad bellicam expeditionem, quotiescunque necessitas exoptaverit, illam per Regem & Successores suos indici, in armis & equis decentibus, quilibet juxta continentiam Privilegii sui tenorem: alias, qui careret Privilegio, secundum facultatem bonorum suorum, servire, erit obligatus & obstrictus, prout & alii incolæ Regni Polonici ad hoc ipsum obligantur Servitium. 14. Successio in Feudis. 15. Servitium bellicum.

Præterea voluit Rex, ut omnes & singuli præfati Subditi sui, in recognitionem Dominii, prout etiam prius solitum erat, pro quolibet Festo S. Martini denarium Culmensem, vel loco ejus quinque allenses Pruthenicales, cum uno talento ceræ albæ Regi & Successoribus suis, ac Officialibus ad exigendum per Regem Deputatis dent, solvant & consignent. 16. Census feudalis.

Insuper voluit Rex, quod nullus Dignitariorum & terrigenarum in lacubus Jus habeat, præter quod antiquitus habuit, tempore Magistri & Ordinis, neque etiam de illis lacubus se intromittat, quorum Piscatura ad Magistrum & Ordinem pertinebat, esto quod lacus prædicti hæreditates aliquorum contingant vel eis contineantur. Vid. Privil. D. Casimiri Regis in Castro Marienburgensi editum Anno 1476. 17. Lacus.

Divus Sigismundus sequenter sancit, ut Ecclesiastici bona terrestria Ecclesiis ascri- 18 Ecclesiastici non bona

terreſtria ſuis Eccleſiis attribuant.

benda & approprianda ſive incorporanda, absque ſpeciali conſenſu noſtro a modo non niſi a ſuis Vaſallis emant, ne obſequia nobis ex ipſis debita intereant; Pro ſe vero privatim illa emere poſſunt, quæ ſi in vita ſua non alienaverint, aut cuipiam non donaverint, ad eorum propinquos & conſangvineos devolvantur.

19 Cives bona terreſtria & Nobiles bona Civilia poſſunt emere.

Civibus bona Terreſtria, & Nobilibus Civilia bona liberum ſit deinceps emere, ita tamen, quod ad patria onera utrinque ferenda ſint obligati, quod ſcilicet Cives ratione bonorum Terreſtrium, omnia Nobilitatis onera, & Nobiles ratione Civilium bonorum, omnia Civilia onera, æquis paſſibus ferant. Vid. Conſtitutiones Sigiſmundi Thorunii editas Anno 1538. §. 19. & 20. De Donatione fundi ſeu Feudi videatur **Fundus.**

20. Monachus amittit feudum ſuum.

Si Vir liberum ſuum qui minorennis eſt ad votum Monachale adſtringit & ſimul in Monaſterium mittit, durante vero minorennitate eundem ex Monaſterio revocat, tunc minor ille fundos & feudalia ſua hæreditaria, tanquam nunquam Monachus factus fuerit, retinet. Eodem Jure fruitur etiam Virgo, ſic tamen, ut puer nondum annum vigeſimum primum, Virgo autem decimum octavum nondum exiverit. Si vero Juvenis 21. Annos natus ſe voto Monaſteriali in conventu conſecraverit, tunc fundos & bona hæreditaria ut & feudalia amittit, & ejus feudum ſive ejus Dominus, ſive ejus proximi hæredes recipiunt. Idem Juris obtinet circa Virginem plusquam 18. annos nata. Si vero Virgo eat inficias ſe nondum annum 18. adeptam eſſe, tunc teſtimonio ſuorum Parentum, Conſangvineorum, aliorumque hominum convinci debet, qui per Jusjurandum liquidum faciant quod jamjam ſit majorennis, & per hoc paternam & omnem hæreditatem amittit. videatur Jus Correct. l. 5. c. 50.

21. Quando Maritus fit Monachus.

Si maritus ſine conſenſu ſuæ Conſortis legitimæ ſe Ordini conventus alicujus Monachorum dedicaverit & eapropter ab uxore ſua in Jus vocatus fuerit, tunc Ordinem ſuum relinquere debet, & tamen ſua feudalia Jura & bona retinet, neque Domino feudi retro danda ſunt. Nam unicuique Marito equidem liberum eſt Sagum ſuum absque conſenſu ſuæ Uxoris deponere & armis ſecularibus vale-

valedicere, nihilominus tamen salvum & integrum vinculum matrimoniale manet. Correct. l. 5. c. 51. Quando Dominus Vasallum suum ratione Feudi conveniat vid. Dominus. De Feudo Leoburgensi & Bythoviensi, vid. Leoburgum,

FIDEJUSSIO, Vid. Cautio.

FIDELITAS.

Juramentum Fidelitatis vid. Rex.

FILIUS.

DE ludo Filii vid. Alea, Quando Pater pro Filio intercedat. vid. Defensio, De testimonio Filii in causa Patris, vel vice versa, vid. Testis, Filius in causa criminali Parentis sui non tenetur respondere. Revis. l. 5. p. 1. t. 10. art. 2. vid. plura Hæreditas, Liberi,

FINIS. LIMES seu TERMINUS,

SI quis tumulos vel veteres vel nuper judicialiter constitutos, vel alia signa metalia, seu integra, vel ex parte aliqua disjecerit, exciderit, corruperitque, terminum in Judicio Terrestri habebit. Ex actoris & citati controversiis, absq; quavis mora, & dilatione de medio sui duos Scabinos ad indagandam rei veritatem, partibus termino constituto, in campum mittet. Et si compertum sit, limitem temere violatum corruptumve esse ibidem in instanti præsentibus Scabinis violatum limitem citatus restaurabit. Ratione vero pœnæ quinquaginta aureorum in Judicio Terrestri in primis terminis Terrestribus conservatum terminum peremptorium habebit. Iisdem pœnis tenebitur, qui privatim sine autoritate Judicii limites signaque alia limitanea erexerit, con-

1. Pœna termini moti.

conſtituerit, feceritve. Quarum pœnarum nomine eodem omnino modo, quemadmodum contra legitimi termini motorem contra eum procedetur. Jus Terr. t. 7. § 24. 25. Si aliquis reali aliqua injuria, ob limites controverſas, agro, frumentis, & id genus ſimilibus, damni aliquid dederit, ejusmodi cauſas non Palatinus, ſed Judicium Terreſtre judicabit, ſecundumq; exigentiam rei de iis decernet. Jus Terreſt. t. 5. §. 29. Si quis in controverſia finium aut ſimili fundum vel limites oculis ſubjici prius oportuiſſe docuerit; priusquam conteſtari eum limitem Judex cogat, in rem præſentem mittet. Jus Terreſt. t. 6. §. 31. vid. plura **Condeſcenſio, Falſum.** De finibus areæ vid. **Area.** Defenſio Finium Capitaneatus vid. **Capitanus.** Statuimus, ut ſi qua forte quæſtio contra aliquem de bonis ſuis orta fuerit, ſi poſſeſſor vicinos ac alios conterraneos ſuos, quibus notum fuerit, rem taliter ſe habere, & teſtimonium juſtæ poſſeſſionis habuerit, potius debeat obtinere bona illa, quam is, qui eum impetit, ab ipſo eadem bona alienet. vid. Priv. Culmenſ. §. 6.

2. Injuria realis ex controverſiis ratione limitum.

3. Controverſiæ finium cardo eſt, poſſeſſio.

FISCUS.

1. In concurſu Creditorum Fiſcus præ aliis Creditoribus habet prærogativam.

JUre noſtro receptum eſt, ut omnes creditores qui in Terris Pruſſiæ domicilium conſtitutum habent, & bona debitoris intra diem annuam nexu pignoris obnoxia fecerint, ac Jus pignorationis ordine ſuo produxerint, eodem Jure ſimul admittantur. Si non tantum in bonis eſſe appareat, ut omnium debitis plene luendis ſufficiant pro rata portione ſolutionis modus conſtituetur, excepto Fiſco Regio, in debitis non in pœnis, pupillis, piis locis & communitatibus Privilegio utentibus, nec non iis, qui jam tum executionem rei judicatæ, vel pignoris prærogativam, vel inſcriptionem Judicialem in bona debitoris obtinuerunt. Si quis autem intra diem annuam neque pignoris nexum injecit, neque Jure debitum exegit, non eſt, quod deinceps ejus deſiderium audi-

audiatur vel admittatur. Emend. l. 4. c. 75. Revis. l. 2, t. 24. art. 3. vid. plura Mercatura,

FLAMMINGICALE JUS.

1. Successio & mansi computantur secundum Jus Flammingicale.

CIvibus Terræ Culmensis vendidimus bona sua, quæ a Domo nostra habere noscuntur ad hæreditatem Flammingicalem, ipsis & eorum hæredibus utriusque sexus, ea cum omnibus proventibus in perpetuum libere possidenda, salvis tamen his, quæ domui nostræ per totam Terram duximus retinenda. Item quantitatem mansorum juxta morem Flammingicalem statuimus observari. vid. Privil. Culm. §. 6.

FLUMEN.

1. Molendinum.

SI rivus aliquis agros alicujus Civis attigerit, ei, cujus agri fuerint, solummodo molendinum ædificare liceat in eodem: Si vero idem fluvius aptus fuerit pluribus molendinis, domus nostra in constituendis eisdem aliis tertiam partem priorem sumptuum faciat & percipiat perpetualiter tertiam partem usuum de constructis. vid. Privileg. Culmens. §. 6.

2. Navigatio.

Ne in fluminibus Terrar. Prussiæ ab antiquo Navigabilibus quibuscunque obstacula fiant, ut tam piscibus quam navibus & lignis liber transitus permittatur; bonis ac Juribus nostris Regalibus & quorumcunque Privilegiis antiquis, & præscripta consvetudine, salvis. vid. Constitutiones Sigismundi Regis ab An. 1538. §. 17. plura vid. Navigium,

FODINA.

1. Crucigeri sibi auri argentiq; fodinas, tanquam regale, reservaverunt.

Retinemus Domui nostræ in bonis eorum omnes lacus, castores, venas salis auri argentique fodinas, & omne genus metalli præter ferrum, ita ut tamen Inventor auri sive is, in cujus bonis inventum fuerit, idem Jus habeat, quod in Terra Ducis Silesiæ, in hujusmodi, talibus est concessum.

Inven-

Inventor autem argenti, five is, in cujus agris inventum fuerit, Jus Fribergenfe in hujusmodi inventione perpetualiter obtinebit. Privil. Culm. §. 6.

FOEMINA.

1. Fœmina abortum caufans aut infanticidium patrans.

Mulieres quæ per potus & alia media fibi ipfis fructus fui corporis abigunt. Si abactus partus jam fuerit vitalis tunc mulier pœna gladii, fi vero minus vitalis fuerit perpetua relegatione puniri debet. Mulieres infantes fuos poft partum clam interficientes, in eo convictæ & confeffæ, tanquam homicidæ dolofi rotæ imponi vel vivæ fepeliri & fuffocari debent. Revif. l. 5. p. 2. art 4. 5.

2. Fœmina poteft effe teftis.

Fœminæ poffunt effe teftes nifi in eis caufis, quibus eas Jure prohiberi expreffe receptum eft. Emend. l. 2. c. 50. Vid. plura Teftis.

3. Si mulier ob cædem aut vulnerationem accufetur.

Si mulier in recenti facinore cædis aut vulnerationis deprehendatur, majoris eft rationis, ut Actor eam teftimonio fidedignorum hominum convincere poffit, quam innocentiam illa prætendere, quo minus Judicium patiatur. Si mulier accufetur ob cædem vel vulnerationem, cujus Judicium eodem die factum fit, quatenus illa de parendo Juri vadimonium conftituit, patior erit ad probandam teftibus fidedignis innocentiam fuam, quam ut in accufationis periculum conjici debeat. Si Mulier conveniatur ob maleficium comperendinatum, ejus Jusjurandum ad elidendam actionem illi fubferviet, ne quod amplius periculum fit expectandum. Emend. l. 5. c 44. Correct. l. c. 10. Mulier profcripta vid. fupra Bannitus.

4. Mulieres femper tutores habere debent.

Mulieres in aliena cura & tutela femper fint, & filiæ familias quidem in Parentum aut fratrum, fi adulti fint, tutorumve agnatorum, vel iis non exiftentibus proximorum cognatorum: Uxores cum maritorum confenfu, tutore adhibito, liberam difponendi facultatem habeant. Jus Terreft. t. 3. §. 20. Mulieres & Virgines tutoribus femper indigere non eft incognitum. Emend. l. 3. c. 58. Revif. l. 4. t. 14. art. 13. De Tutoribus mulieri in litem dandis vid. Tutor.

Tutor. Uxor. Si mulier virum conveniat ob crediti causam, eamque in rem testes producere velit, magis probandum est, quod Vir bonorum virorum testatione mulieris actionem elidere possit. Ob maleficium autem, vulnerationes, membrorum mutilationem vel ho micidium, æque mulieri Jus est ac viro, eum qui pacem publicam violaverit in recenti facinore testibus convincendi. Emend. l. 2. c. 53. Correct. lib. c. 63. Stuprum violentum vid. Stuprum.

5. Si mulier virum in Jus vocet.

Mulier absque mariti voluntate consensuque res suas sive sint in reditibus possessionibus; sive rebus mobilibus donare non potest: quod ideo constitutum est, quia tutor uxoris est maritus. Virgines & mulieres quæ sunt extra matrimonium, res quidem suas abalienant, sine tutorum consensu, scilicet cum in tutelam suam pervenerint: Hæredes autem earum alienationi contradicere possunt, uti Jure constitutum est. Emend. l. 3. c. 21. Correct. l. 4. c. 20. vid. plura Donatio.

6. An mulier sine authoritate tutoris res suas donare possit?

Legum decrevit autoritas, ut virgines & mulieres in omnibus actionibus, pro quovis tribunali, nisi tutores in litem habeant ad agendum a Judice ne admittuntor. Maritus Uxoris tutor est, si præsens sit: sin extra Provinciam agat, uxor auctore Judice tutorem optato, eum scilicet optato, qui vel mariti vel uxoris cognatus aut propinquus sit. Hoc ideo constitutum est, quia majoris gratiæ sunt mulieres in Judicio quam viri. Nam illæ si quæ in Jure verba faciant, vel quoquo modo causæ vel Juri illarum detrimento fraudive esse videantur, modo postea inficias eant, nullius testimonio revelluntur. Si mulieribus Jusjurandum deferatur vel adjudicetur, non tutores illarum sed ipsæmet in conscientiam suam juranto. Tutores pro mulieribus fide jubento, ipsæ autem judicatum faciunto. Hæc tutelæ species tamdiu consistit, quoad maritus domum reverterit, vel quoad ipsa mulier constitutam velit. In singulas enim causas fœminis Jus est novum tutorem optandi & priorem abdicandi. Emend. l. 3. c. 61.

7. De Virginum & mulierum tutoribus in litem dandis.

FORNICATIO.

1. Pœna fornicationis.

QUoniam Scortatio in Decalogo divino graviter prohibita ſit & exprobretur, ideo ejusmodi criminis præcavendi gratia omnes publicæ impudicæ mulieres relegari & expelli debent, & ubi perſonæ maſculini generis in tali vita ſcandaloſa repertæ fuerint, hæ ad exemplum carceribus vel pœnis pecuniariis puniri debent; Reliquæ vero ſolutæ mulieres, quæ non publico ſcortatorio modo, attamen in impudicitia occulte vivunt, ſimiliter temporalibus carceribus, vel etiam pro qualitate circumſtantiarum, aut pluralitate commiſſæ impudicitiæ, Relegatione puniri debent. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 12. Vid. pl. Stuprum.

FORTUITUS CASUS.

Vid. Caſus. Damnum. Locatio. Creditor. Mutuum. Servus.

FORUM.

De Foro, Magiſtratu & Judiciis ſecundum Jus Terreſtre.

1 Palatini ſuos Vice-Palatinos habeant

2. Quando Vice-Palatinus Judicia exerceat ſua.

CUm Palatini ob negotia tam Reip. quam ſua, vacare interdum Judiciis non poſſint, integrum eis erit habere Vice-Palatinos, qui quidem ſint Nobiles, indigenæ, ac ibidem poſſeſſionati. Exercebunt autem Judicia ſingulis quatuor ſeptimanis; in Palatinatu nimirum Culmenſi prima menſis cujusque die, durante quidem vita moderni Palatini, alternatim Neofori & Radzini: illo vero decedente, Radzini tantum: in Marieburgenſi, ſeptima ejusdem Menſis Stumæ: in Pomeraniæ, decima quarta, idque Starogardiæ, in oppido Swiecie & Tucholiæ alternatim, durante autem vita moderni Palatini Skarſſeviæ, poſt deceſſum vero ipſius, non niſi in tribus

tribus locis illis superioribus, Skarssevia omissa. Quod si in diem festum aliquis ex diebus istis inciderit, die sequenti Judicia ordinantur. A festo autem D. Margaretæ ad festum Exaltationis S. Crucis Jura prorsus omnia sistantur ac sileant, excepta executione rerum judicatarum, & causis ex inscriptione venientibus, quas sine ulla exceptione temporis ac dilatione judicare semper tenebuntur. Judicabunt autem causas tantummodo Civiles: Recognitiones quoque atque Inscriptiones quascunque recipient, & rem judicatam exequentur. Vice-Palatini in primis Judiciis, quæ habebunt, Juramentum in hæc, quæ sequuntur, verba, præsente Nobilitate, præstent, Juramentumque hoc illorum in publica Acta referatur. Ego N. juro, quia juste secundum Deum, Jus scriptum, æquitatem, & Partium controversias judicabo, recognitionesque suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, Civis & peregrini discrimine sublato: Et neque favorem, neque odium, neque præmium, neque minas, aut inimicitias aliorum curabo, sed in judicando solum Deum & Jus scriptum, æquitatem, Partium controversias & recognitiones, in hisque omnibus conscientiæ meæ Judicium sequar & audiam, rem judicatam fideliter exequar, aliaq; negotia mihi incumbentia pro posse meo faciam: Sic me Deus adjuvet, & Sancta Christi Crux.

3 De quibus causis Vice-Palatinus cognoscat.

4. Juramentum Vice-Palatini.

Judicia autem Palatinalia ipsi Palatini, moderni quidem quater in anno, singulis nimirum quatuor Anni temporibus, habebunt, eademque quatuor septimanis ante publicabunt. Exercebunt autem illa in Palatinatu Culmensi, Neofori: in Mariæburgensi, Stumæ: in Pomeraniæ vero, durante vita moderni Palatini vel Starogardiæ, vel in oppido Swiecie, vel Tucholiæ, vel Skarssevíæ. Qui vero inposterum constituentur Palatini, singulis quibusque octo septimanis Judicia habebunt, & ita quidem, ut in Culmensi Palatinatu, Radzini semper habeantur; in Mariæburgensi, Stumæ; in Pomeraniæ alternis vicibus Starogardiæ, in oppido Swiecie & Tucholiæ. Judicare possunt eadem omnia, quæ & Vice-Palatini, ac insuper Causas bannitionum, invasionis domesticæ, & quæcunque ex præscripto Constitutionum Terrarum Prussiæ

5. Judicia Palatinalia quando exerceantur.

6. Quas causas Palatinus judicet?

Prussiæ ad illorum Judicia spectant. Palatini in primis Judiciis suis iisdem, quibus Vice-Palatini, verbis Juramentum Corporale, præsente Nobilitate, præstabunt idque Juramentum ad acta publica referetur. Ego N. juro, quia juste secundum DEUM, Jus scriptum, æquitatem & partium controversias judicabo, recognitionesque suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, civis & peregrini, discrimine sublato. Et neque favorem, neque odium, neque præmium, neque minas, aut inimicitias curabo, sed in judicando solum DEum, & Jus scriptum, æquitatem, partium controversias, & recognitiones, in hisce omnibus conscientiæ meæ Judicium sequar & audiam, rem judicatam fideliter exequar, aliaq; negotia mihi incumbentia pro posse meo faciam: Sic me DEUS adjuvet & sancta Christi Crux. Judicium causamve nullam Palatinus vel Vice-Palatinus prorogare, diemque Judiciis præfinitum proferre poterit, nisi forte utriusque partis consensu & postulatu id fiat: Mulctas etiam nullas, nisi quæ vel Jure expressæ sint, vel in quas nominatim quis se obligavit, decernet. Si privato cum Palatino in causa ad Judicium Palatinale pertinente, controversia intercesserit, Palatinus apud vicinum Palatinum respondere debet, utrum Actor elegerit, is de controversia cognoscere, & rem judicatam exequi tenebitur. Si Palatinus ejusve Vice-Palatinus causas officii sui statis temporibus non judicarint: Decreta tam a se lata, quam ab aliis quibusvis Judiciis ad se remissa non executus fuerit; aut quo alio modo contra officium suum peccarit, metasve ejus excesserit, eo nomine ad Tribunal Regni citatus, prima vice pœnam centum aureorum committet, altera vice in damnis condemnabitur. Notarius Palatini in eodem modo Nobilis, possessionatus, juratusque sit. Quod si plebejum aut impossessionatum habuerit, ille itidem juratus sit: Factum autem ejus, si qua in re peccaverit Palatinus præstabit, de eoque conventus respondebit. Judices Terrestres eligi debent in locis, conventibus particularibus destinatis: in Pomeraniæ autem Palatinatu, & Terra Michaloviensi in locis, in quibus Judicia celebrari consveverunt,

7. Juramentum Palatini.
8. Palatinus aut Vice-Palatinus non prorogant Judicium.
9. Mulctæ.
10. Forum Palatini.
11. Si Palatinus aut Vice-Palatinus Jus non administret.
12. Palatini Notarius.
13. Judices Terrestres.

runt, ab universa Nobilitate in conventibus per Palatinos intra sex septimanas a defuncti excessu indicendis; qui quidem Judices cum a Rege confirmati fuerint, literis Regiis exhibitis, sequens Juramentum præsente Nobilitate, quæ ad Judicia convenerit, præstare debent: Ego N. juro, quia juste secundum DEum, Jus scriptum, æquitatem & partium controversias judicabo, recognitionemque suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, civis & peregrini discrimine sublato. Et neque favorem neque odium, neque præmium, neque minas aut inimicitias curabo, sed in judicando solum DEum, & Jus scriptum, æquitatem, partium controversias & recognitiones, in hisce omnibus conscientiæ meæ Judicium sequar & audiam, aliaque negotia mihi incumbentia fideliter & pro posse meo faciam: Sic me DEUS adjuvet & sancta Christi Crux. Quod quidem Juramentum ab eis præstitum in acta refertur. Scabini ad quævis Judicia sint in universum octo numero, cum autem locus aliquis vacarit, tam Scabini, quam Notarii Terrestres ab universa Nobilitate, quæ ad Judicia convenerit, prima Judiciorum die singuli in unoquoq; Palatinatu, eligi debent, ita ut majoris partis Judicio in electione stetur, electique etiam sine confirmatione Regia ad officium admitti. In Palatinatu autem Pomeraniæ in quo Judicia separatim in singulis districtibus haberi solent, uno autem Notario, in omnibus districtibus utuntur, electio Notarii in Conventu Starogardiensi, ejus rei causa a Palatino post Notarii excessum intra sex septimanas indicendo haberi debet. Inprimis autem Judiciis Scabini supra scriptum, Notarii autem sequens Juramentum præstare debebunt. Ego N. juro: Quia juste secundum DEUM, Jus scriptum, æquitatem & Partium controversias, protestationes juridicas, Judicis decreta, in librum Actorum Terrestrium inscribam & inscribi curabo: in judicando, consulendo & scribendo solum DEUM, Justitiam sanctam & æquitatem, Partium recognitiones, controversias ac Judicis sententias, in hisque omnibus conscientiæ meæ Judicium sequar & audiam, aliaque negotia mihi incumbentia fideliter & pro posse

14. Juramentum Judicum Terrestrium.

15. Numerus Scabinorum.

16. Notarius Pomeraniæ.

17. Notarii Terrestris Juramentum.

posse meo peragam : sic me DEUS adjuvet & sancta Christi Crux. Eligi autem debent, tam Judices quam Scabini & Notarii, in aliquo districtu Palatinatus ejus, in quo Judicia administrare debent, possessionati, Nobiles, indigenæ, integræ famæ. In Palatinatu vero Culmensi, ex Consulari Ordine Civitatis Thorunienſis duo sint Scabini, secundum consvetudinem antiquam, a Nobilitate modo suprascripto eligendi, in numerumque octo Scabinorum referendi. Ne autem propter absentiam Scabinorum aliquot Judicia differantur, statuimus, tres Scabinos, cujusque Palatinatus, cum Judice Terrestri & Notario, ad Judicia administranda obeundaque sufficere. Judicia autem Terrestria haberi debent, in Culmensi Palatinatu, Radzini & Thorunii bis in anno; primo, Feria secunda post Festum Corporis Christi Radzini, secundo, Feria secunda post Festum sanctæ Hedwigis Thorunii: In Michaloviensi autem septimana una semper post Culmensia Judicia, & alternatim Brodnicii & Neofori: In Mariæburgensi, Stumæ, primo, Feria secunda post conductum Paschæ, secundo Feria secunda post Lamperti: In Palatinatu Pomeraniæ, in singulis districtibus Judicia itidem haberi debebunt bis in anno; & Dirsaviensia quidem Starogardiæ, primo, Feria secunda post Festum Circumcisionis Domini; secundo, Feria secunda post Festum St. Lucæ Evangelistæ: In aliis itidem districtibus, locis consvetis, ita nimirum, ut Svecensia duabus septimanis Dirssaviensia subsequantur; post Svecensia vero aliorum porro Districtuum una septimana invicem se consequantur, Quæ si in diem Festum inciderint, feria proxima subsequente celebrentur. Positio Actorum Terrestrium in singulis Palatinatibus observetur ordine subsequenti. In Palatinatu Culmensi; Feria secunda post Festum S. Joannis Baptistæ in Radzin : In districtu Michaloviensi ejusdem Palatinatus, Feria secunda post subsequenti proxima: In Palatinatu Marieburgensi, Feria Stumæ : In Palatinatu Pomeraniæ, Starogardiæ, prima die post determinationem Judiciorum post Festum S. Lucæ incidentium: similiter etiam in aliis distri-

18. Judices, Scabini & Notarii debent esse indigenæ.

19. In Judicio Terrestri Culmensi duo Consules Thorunenses sint Scabini

20. Quot Scabini ad Judicium requirantur.

21. Judicia Terrestria in Palatinatu Culmensi.

22. Judicia Terrestria in Palatinatu Pomeraniæ.

23. Positio Actorum Terrestrium.

districtibus hujus Palatinatus observari debet. Claves cistæ, in qua libri asservantur, tres erunt, una in Judicis, duæ in Scabinorum potestate. Quod si forte vel Judex, vel ex Scabinis iis aliquis, legali impedimento impediatur, Judex suam Seniori Scabino, Scabini proxime sequenti Scabino, & consequenter, ut quisque aliquem ordine subsequitur, claves suas transmittet.

24. Claves Cistæ Judicii Terrestris.

Causas Civiles Judicium Terrestre omnes judicabit: Interpretantes igitur Constitutionem, quæ in violentos olim lata fuit, Statuimus, ut si quis in domum vel possessionem alterius invaserit, in publicis viis insidias posuerit, vim armata manu alicui intulerit, vulneraverit vel occiderit, ad Palatini cognitionem vis ea pertineat.

25. Actio propter vim illatam pertinet ad Palatinum.

Si vero reali aliqua injuria, ob limites controversos, agro, frumentis, & id genus similibus, damni aliquid dederit ejusmodi causas non Palatinus, sed Judicium Terrestre judicabit, secundumque exigentiam rei de iis decernet.

26 Quæ causæ ad Judicium Terrestre pertineant.

Cum autem libera unicuique Appellatio a definitivis sententiis esse debeat, ob rem male judicatam nullum Judicium tam Terrest. quam Palatinale aut Commissoriale, aut quodcunque citari debebit: Poterit autem citari ob excessus & gravamina, si quæ in Officio suo commiserit, ad Tribunal Regni, condemnatusque prima vice pœnam quinquaginta aureorum Ungaricalium; secunda refusionem damnorum actori luet.

27. Judicii male judicantis, & ad Tribunal Regni citati non comparentis pœna.

Causa a partibus aut Procuratoribus earum perorata, ut Judices remotis arbitris libere sententiam dicant, omnes, qui in Judicio jurati non sunt, secedere debent.

28. Secessus Partium è Judicio.

Arma præter gladium, acinacem aut pugionem, quibus nimirum consvetudine sua Nobilitas utitur, nemo in Judicium afferat. Cum Sclopeto aut simili armorum genere deprehensus quindecim aureorum Ungaricalium mulctam dependat, neque ante solutionem eo Judicio recedat, sub alia quindecim aureorum pœna: ob quas quidem mulctas, si priore non soluta a Judicio abscesserit, ad Palatinum loci peremptorie nomine Judicii evocabitur, & utraque mulcta sine appellatione exigetur.

29 Inconsveta arma in Judicium non sunt ferenda.

Si in Judiciorum loco aliquem quis vel vulneraverit, vel occiderit, a quocunque comprehensus per officium Palatinale capitis

30. Homicidium aut vulneratio in Judicio.

pitis pœna puniatur; si etiam evaserit, ad idem officium Palatinale citetur, itidemque capitali supplicio afficiatur.
31. Avthenticæ copiæ. Quæcunque ex libris Terrestribus eduntur, signo Terrestri obsignentur, quod apud Judicium esse debebit, manuque
32. Sportulæ Notariorum. ejusdem Notarii Terrestris subscribantur. Notarius tam Judicii Terrestris, quam Palatinalis, quibuscunque scriptis, quæ in libros referentur, aut ex iis edentur, non majus salarium accipiat, quam squenti æstimatione præscribitur. A resignatione nimirum perpetua, triginta grossos: a dotalitiis & advitalitiis obligationibus totidem, ab obligatione quacunque, qua se ad dandum vel faciendum aliquis obligat, duodecim grossos: a pœna contumaciæ, a prorogatione termini seu limitatione ex consensu partium, a renunciatione Ministerialis, protestationibus, arrestis Judicialibus, aliisque artibus similibus, senos grossos: a sententia definitiva grossos duodenos. Cujus quidem salarii tertia pars Notario; reliquæ duæ Judicio obvenire debent. Ab extractu autem ex actis soli Notario de singulis paginis plene ab utraque conscriptis quini
33. Mulctæ. grossi solventur. Ex mulctis omnibus & parte ea salariorum, quæ a Judicio secundum superiorem constitutionem obvenit,
34 Abrogatio Notariorum publicorum. æqualiter Judex & Scabini inter se divident. Publicorum Notariorum, qui contrariis instrumentis sæpe causas intricabant, usu abrogato, in locum illorum Ministeriales Terrestres substituimus, qui duobus Nobilibus adhibitis, quæ Judiciali denunciatione aut attestatione opus habebunt,
35. Ministeriales Terrestres eorumq; juramentum. exequentur. Debent autem Ministeriales in primis Judiciis Terrestribus vel Palatinalibus sequens Juramentum præstare. Ego N. juro, quia ex nunc & in postea fidelis ero Serenissimo Domino meo Regi &c. negotia Judiciorum mihi commissa & credita, & citationes fideliter faciam, superque quibuscunq; negotiis, postquam requisitus fuero, fideliter recognoscam, non amore, odio, pretio vel favore, sed pro Deo & Justitia, nec ero consentiens cuiquam malitiæ, quæ posset quoquo modo opprimere veritatem, sed omnia integra fide, tam in Judicio, quam extra, absque dolo peragam, recognoscam & exequar, nihilque unquam falsi committam: Ita me

me Deus adjuvet & omnes Sancti. Si quis Ministerialem eo tempore, quo officio suo fungitur, occiderit, vulneraverit, aut pulsaverit, eadem pœna, qua violator securitatis publicæ judiciorumve puniri debet.

36. Qui Ministerialem occidit aut vulnerat.

Quilibet autem Ministerialis apud Palatinum ejus Palatinatus respondere tenebitur, in quo Excessus aliquis commissus ab eo fuerit. Jus Terrest t. 5.

37. Forum Ministerialis.

Quamdiu Cives Culmenses justo tempore Judicium exercent, seque Juri parituros spondent, ex legitima cognitione sui Principis, vel ejus qui Principis personam gerit, tamdiu ex Jure Civitatis in alienum forum ne pertrahuntor. Quod æque cæteris Civitatibus omnibus proprium Jus esto. Emend. l. 7. c. 32. Corr. l. 2. c. 30, Revis. l. 2. t. 7. art. 1. Ubi Princeps seu Dominus Vasallos conveniat, Vid. Dominus.

38. Quilibet in suo foro conveniendo est.

Ob delictum vel maleficium quilibet respondere debet in eo foro ubi delictum vel maleficium commisit. Emend. l. 2. c. 34. Correct. l. 2. c. 60. Revisum taliter disponit:

39. Forum delicti.

Judice sufficienter informato maleficium esse perpetratum, & subinde in personam quandam, sufficientibus indiciis vel præsumptionibus incidentibus, tunc absque præmissis citationibus suspectus carceribus mancipari apprehendique aut pro majori custodia, pro qualitate personarum, servari potest, donec ulterius in eadem causa inquisitio fiat, vel alioquin maleficium probari possit. Talis vero apprehensio & captura per ordinarium Judicem ejusque permissu fieri debet, & in his personis isti Jurisdictioni & Judicio subjectis, vel etiam in crimine recenti deprehensis: Nobiles vero personæ carceribus mancipari non possunt, nisi in recenti facto seu crimine deprehensæ. Revis. l. 5. p. 1. t. 9. art. 1.

40. Illustratio Juris Revisi.

Omnia maleficia ibi sunt judicanda ubi perpetrantur, vel facinorosus in recenti facto mancipatur & deprehensus fuerit: malefactore vero evadente, tunc ad locum delicti citari debet, & eo non comparente, contra ipsum ad bannitionem & proscriptionem proceditur; si etiam in alio loco captus & deprehensus fuerit, tunc ibidem conveniri & judicari debet, exceptis personis Nobilibus, Regni Poloniæ & Terrarum Prussiæ, eorumque Subditorum, qui extra locum

41. Forum delicti.

delicti commissi nullibi nisi coram suo ordinario Judice de Jure
42. In Civitatibus in causa illatæ vis publicæ, judicat Judex & Judicium cum scitu Burggrabii. conveniri queunt. Revis. l. 5. p. 1. t. 1. Violentiæ viarum publicarum, stupra violenta, violentæ invasiones, & alia varia maleficia judicare debet Judex & Scabini, & alioquin nullus alius, cum scientia Burggrabii vel hujus qui superiora Judicia habet, vel pro consvetudine cujusque loci. Revis. l. 5. p. 1. t. 2. Forum hospitis, quando aliquem de rapina convenit, vid. **Rapina.** Sub pœna viginti florenorum Hungaricalium, quorum medietas Palatino, altera parti læsæ cedat, absq; ulla remissione persolvenda, Nobiles & eorum Subditi, authoritate seu potestate Civili, non capiantur, detineantur aut arrestentur. Nec Nobiles autoritate propria capiant aut detineant Cives vel eorum Subditos, sed unusquisque coram Judice suo ordinario conveniatur, & Justitiam requirat, nisi in casibus recentibus & Actionibus Criminalibus, prout pax perpetua disponit, statuens, quod delinquens in loco delicti deprehensus & contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit conveniri. vid. Constitutio Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 16. Revis. l. 2. t. 7. art. 6. Generaliter

43. Nobiles non Cives, nec Cives Nobiles trahant in suum forum.

44. Ubi quis agit, ibidem reconveniri debet. constitutum est, ut Actor ibi forum sortiatur ubi agit, ideoq; post actionem jure finitam in eodem foro conventi quoque actiones accipere & litem Juris ordine prosequi cogetur. Emend. l. 2. c. 35. vid. plura **Reconventio.**

45. Civis Civem in suo foro conveniat. Ubi duo Cives eodem Civitatis Jure censentur, si alter alterum debiti causa volet in Jus vocare, nequaquam alibi, quam pro competenti suove Judice convenito. Emend. l. 2. c. 36. Revis. l. 2. t. 7. art. 3. ubi additur: Si aliquis Civis alium de indu-

46. Additamenta Juris Revisi. stria in peregrinum & incompetens Judicium trahat; ille convento omnes expensas & damna resarcito, & simul quinquaginta Aureos Hungaricales in pœnam exsolvito. Excepto casu: Si aliquis per fugam ex Civitate eripuerit, aut suo beneficio fori sciens renunciaverit, seu in exteris foris & Judiciis respondere sit obligatus, vel solutionem debiti & insinuationem mercium aut bonorum, in aliis locis stipulaverit: In his casibus, creditor suum debitorem coram suo Judi-

Judicio ordinario, vel in eo loco, quo se obstrinxit, quando eum apprehendit, absque præmemoratarum pœnarum luitione, convenire & justificare potest. l. c. Si quis citatus ad incompetentem Judicem, cujus Jurisdictioni non subjectus est, fuerit, tunc ad emanatam citationem comparere & causas, quare ibi judicari non possit, proponere & allegare tenetur. Quando vero Judex ultra productam relevantem exceptionem injuste in Judicio attentare voluerit, tunc illud pro invalido & nullius momenti censendum est. Revis. l. 2. t. 6. art. 3.

47. Citatio ad incompetentem Judicem.

Actor ad suum quemque Judicem in Jus vocet, quem convenire velit, quisque attendere debebit. Si enim Pars Partem in aliud forum, aut Jurisdictionem, quam ad quam Reus pertinere docebitur, evocaverit, nulla & irrita erit. Quod si vero reus ultro Judicem aut Jurisdictionem alicujus agnoverit, vel in Judicem aliquem consenserit, vel etiam obligatione, vel inscriptione sua illius Judicio se submiserit, Jurique suo renunciaverit, Jus dicenti parere debebit. Si præter hæc a non suo Judice nihilominus parere jussus fuerit, quemadmodum supra constitutum est sententia Judicis nullius momenti erit. Jus Terrest. t. 6. c. 1. §. 3. 4. Ubi Palatinus conveniatur vid. **Palatinus.**

48. Incompetens Judex secundum Jus Terrestre.

Si Scholasticus Laicus, qui Sacris non initiatus est, ab alio Scholastico vulneretur, actionem læsus coram civili Judice loci ejusdem attentato, nec ad Ecclesiasticum forum pertrahendi reum Jus habeto. Civilis autem Judex vulnerationis causa secundum Juris ordinem Jus dicito. Em. l. 2. c. 37. Corr. l. 3. c. 77.

49. Criminalia non pertinent ad forum spirituale.

Judex eum qui coram ipso Jure convenitur, ad aliud Judicium remittere non debet, nisi res de qua agitur in alio foro sita est: hoc enim casu apud eum de re controvertitur, cujus Jurisdictioni subjacet, vel nisi conventus sponte sua cognitionem de re controversa in alieno Judicio sit passurus. Neq; Judici Jus est, quempiam ab actione sua prosequenda excludere, nisi cum ejus consensu, qui convenitur. Emend. l. 2. c. 38. Correct. l. 2. c. 33. Revis. l. 2. t. 7. art. 8.

50. Remissio a foro ad forum

Nullius in personam arresti nexus locum habet, qui solvendo sit, & in ejus Judicii foro possessiones habeat, sed nec bona alicujus deti-

51. Actor sequitur forum rei.

detineri debent, qui, quod ſolvat, habet; & fundos poſſidet, quique ſatisdare paratus eſt de eo, quod judicatum erit ſolvendo. Cum ita ſatisdederit officio Judicis incumbit, ut arreſtum relaxet, quantumvis adverſarius contradicat. Qui in rerum immobilium poſſeſſione non ſunt, vel quorum facultates ſuſpectæ ſunt, quive rem nequiter prodigunt, quo minus creditoribus ſatisfacere valeant, tam ipſi, quam illorum bona coarctari poſſunt, ſic ut ſemper a rebus initium fiat, priusquam ad perſonas deveniatur. Si quis igitur in Actoris foro poſſeſſor non ſit, ſed alibi larem & fortunas collocatas habuerit, ac in alieno Judicio conveniatur; actore poſtulante, non debet ejus perſona detineri, ſed oportet, ut Actor rei forum in Terris Pruſſiæ ſequatur, atque reus cautionem præſtet, ſe ad diem condictum coram ſuo Judice ſtaturum, niſi reus in actoris foro contraxiſſet, vel maleficium admiſiſſet, vel eo ſe loco ſoluturum ſpoſpondiſſet. His enim caſibus ratione contractus convenietur, & delinquens in loco delicti Judicium patietur. Si homines ſint extranei, qui conveniuntur, actor eorum forum ſequi non cogitur, ſed Jus habet, illorum bona & perſonas detinendi. Lib. 3. c. 66.

52. Notabilium caſuum forum in Pruſſia eſt.

Correct l. 4. c. 57. Reviſ. l. 2. t. 6. art. 6. D. Caſimirus Rex ſtatuit: Omnes cauſas notabiles, terras Pruſſiæ concernentes, cum communi Conſiliariorum Spiritualium & Secularium, Nobilium & Civitatum majorum Conſilio Terrarum prædictarum terminabimus, tractabimus & definiemus. Vid. Privil. Incorporationis §. 7.

53. Forum Magiſtratus Civitatenſis.

Ubi ratione non adminiſtratæ vel pertractæ Juſtitiæ Magiſtratus in Civitatibus, nempe Senatus & Judicium conveniri debeant, id nullibi alibi, quam coram S. R. Majeſtate, per ordinarias præmiſſas Citationes fieri oportet. Reviſ. l. 2. t. 7. art. 2.

54. Civis non habet forum coram Judicio Terreſtri.

Nullus Judex Terreſtris, Civem extra Civitatem citare poteſt, niſi bona terreſtria hæreditaria habeat; ſi vero Civem inculpare voluerit, id coram Judicio Civili intra civitatem, cujus Civis eſt, facere tenetur. Reviſ. l. 2. t. 7. art. 5.

55. Forum ratione immobilium.

Cauſis inter homines bona immobilia eorumque poſſeſſiones attingentibus, incidentibus, horum ratione, quilibet in illo Judicio, in quo iſta bona ſita ſunt,

ſunt, vel ubi reus conventus ſuum Domicilium fovet, conveniri debet, nec ideo ad ullum peregrinum Judicium trahendus eſt, Reviſ. l. 2. t. 7. art. 7.

FOVEA.

Quicunque exſtruendis operibus damnum dederit, Jure compenſato. Qui puteos vel alias foveas egeſſerit, eas ita circumſepito, ut munitionis altitudo viri coxendicem atttingat, niſi fecerit, quodcunque damnum inde naſcitur, præſtato. Qui cellam ſubterraneam vel ejus generis foveam effodit, ita opus facito, ne quid noceat, nec in latitudinem plateæ patentis ultra ſeptem pedes ſpecum concameratum producito. Si anguſtior ſit platea, quam ut latum opus ferre poſſit, ſubtus viam publicam opus ne porrigito. Cujuslibet viæ, qua currus publice commeare ſolent, latitudo ſedecim pedum eſto, quo currus commode currui cedere poſſit. Quilibet præ foribus ſuis ſtratam viam ſeptem pedes latam habeto: in id quod excurrit, respublica ſumtum impendito, ſalva cujusque loci conſvetudine. Emend. l. 5. c. 84. Corr. l. 5. c. 13. Rev. l. t. art. 1. Damnum ex fovea.

FRACTIO.

Fractio pacis vid. Pax. Fractio carceris vid. Carcer.

FRATER.

Fratrum Succeſſio, vid. Hæreditas Fratrum Interventio.

FRAUS. vid. Dolus.

FRIBERGENSE JUS. Vid. ſupra Fodina.

FRUMENTUM.

1. Frumenti furtum.

QUi frumentum noctu furatus fuerit, laquei pœnam meretor: qui interdiu, virgis cæditor. Si furtum frumenti valorem quinque marcarum excesserit, furcæ supplicium esto. Qui iter facit, si equo frumentum vel spicas pascendi causa proponat, nec secum avehat, damnum æstimatum rependito. Etenim, si cujus equus lassitudinem itineris contraxerit, liberum est illi frumentum defalcare & equum pascere, quatenus uno pede stans in via publica aristas manu comprehendere possit. Nullum autem Jus est, avenam secum avehendi & in compendium suum usurpandi. Emend. l. 5. c. 75. Correct. l. 5. c. 26. Rev. l. 5. p. 2. t. 16. §. 9. vid. plura Annona. Nemo ex Nobilibus, vel ullus colonus, cum frumento, vel aliis mercibus negociari debet, sed illud civitatibus solum concessum est, tum etiam solum cives in majoribus & minoribus Civitatibus naves ducere & exercere possunt, in quas Nobiles & Terrestres sua propria, & ex suo fundo conquisita frumenta, & quicquid census nomine acceperint, invehere & deportare in quaslibet civitates possint; attamen reversi renavigando navibus, nullas alias merces imponant, solummodo quæ ad illorum domus necessitatem spectant, & debent quoque nautæ indigenæ, advenis & peregrinis præferri. Nullus etiam civis, in Nobilium vel rusticorum villis frumenta emere debet, sed ea omnia ad civitates portanda & devehenda sunt. Proinde Sigismundus I. statuit & ordinavit, quod ubi aliquæ emtiones mercium extra forum civitatum factæ vel contractæ fuerint, tunc merces illæ venditoribus & emptoribus, equi & currus ab officialibus adimi & confiscari debent, exinde Fisco tertia pars, Capitaneo loci tertia pars, & tertia pars qui talia mercimonia deprehenderit & detinuerit, addici debent: Capitanei sub pœna quingentorum florenorum Polonical. fisco pendendorum, & exsolvendorum, id exequi tenebuntur, nec ullæ etiam nundinæ in pagis tolerari, sed in civitates, ad quas spectant, remitti debent; Omnes circumfora-

2. Fluitatio & mercatura frumenti.

foranei nullibi in regione possessionem habentes, utique non tolerari debent, sed cum ademptione mercium sunt puniendi. Judæi vigore antiquæ ordinationis nullibi in territorio tolerari, multominus ad coemptionem & evectionem illarum mercium admitti debent, sub amissione bonorum & pæna 50. floren. Polonicorum toties, quoties desuper deprehensi fuerint: Similiter in minoribus civitatibus nulli institores (vulgo vendeti dicti) admitti debent, sub amissione mercium, Revis. l. 4. t. 5. art. 2.

FUGA.

SI mancipatus contra creditoris voluntatem in fugam se conjecerit, priusquam debitum exsolvat, creditori Jus esto fugitivum, ubicunque locorum deprehendi possit, authoritate propria sine Judice comprehendendi, & in privatam custodiam, velut pignus debiti non soluti manu captum, pertrahendi. Sin ille prætenderit, se debitum exsolvisse, & volente ac sciente creditore e vinculis discessisse, hoc probet, ut Juris ordo requirit, utque cæterorum debitorum solutio probari consvevit. Em. l. 4. c. 54. Corr. l. 3. c. 109. 1. Si mancipatus profugerit.

Cum quis debitor solum verterit, nec in Judicio vocatus stiterit, bonis a se relictis, quæ pensionibus annuis obnoxia sint, si quidem ab eo loco, ubi conversari eum compertum esset, in Jus vocetur, neque pareat, neque bona defendat, creditores & cæteri, quibus pensiones in fundum obligatæ sunt, quatenus post fugam ejus possessionem bonorum Jure decretoque manu cæperunt, liberam habebunt potestatem, ex usu suo, quoad videbitur, bona disponendi, sic ut profugo Jus sit, possessiones pignori captas intra diem annuam, ex qua fuerant alienatæ vindicandi. Em. l. 4. c. 82. Corr. l. 3. c. 82. 83. 2. Si debitor aufugerit & bona post se reliquerit.

Si debitoris bona conveniantur, vel in pignorationis causam pertrahantur, uti Juris est, debitor autem in Jus vocatus fugam cæperit, nullius rationis est, fugitivum amplius evocari, sed actor tribus Judicii solennibus vicibus, bona forensi præconio prostituat, uti moribus cujusque loci receptum est. 3. An profugus debitor citandus sit?

Si debitor non apparuerit, Judex actorem pro consequendo, quod probaverit, debito in bonorum possessionem per decretum immittat, uti Juris authoritate liquet constitutum. Emend. l. 4. c. 83. Corr. l. 3. 83. vid. plura **Contumacia.**

4. Si criminaliter accusatus aufugiat. Si quis accusetur absens ratione alicujus maleficii corpus & vitam concernentis, ex facto recenti, is citandus est tribus vicibus. Postmodum tribus vicibus fidejussioni committi debet, si nemo pro ipso fidejusserit, tunc in continenti proscribendus & banniendus est. Revis. l. 5. p. 1. t. 4. art. 5. vid. plura **Proscriptio.**

5. Si conductor profugerit. Si quis vestem sartori faciendam sarciendamq; dederit, vel equum vel aliud animal, alteri locaverit, atque conductor interim profugerit re locata domi suæ vel ubi habitaverit, relicta; dominus vestis, vel animalis, rem suam recte vendicabit & obtinebit, nec profugi creditores pro debito suo vestem sive animal locatum, ullo Juris nexu poterunt detinere, Emend. l. 4. c. 5. Corr. l. 5. c. 4.

6. Debitor ex fuga propria auctoritate ad Judicium trahi potest. Ne quis alterum violenter ob quodvis debitum impedito, neve per vim in Judicium pertrahito sine Judicis permissu, ac sine Ministerialium ope, qui in Judicii functionem jurati sunt. Qui secus fecerit, vel sibimet ipsi Jus dixerit, æstimationem injuriæ læso mulctam Judici dato. Judicis autem erit arbitrium pro conditione personarum & causarum mulctam & injuriæ æstimationem augendi, eo solum excepto, si debitor ex fuga retrahatur. Emend. l. 2. c. 18. Corr. l. 2. c. 45. Revis. l. 2. t. 6. art. 6. vid. plura **Absens. Forum.** De servis profugis vid. **Servus. Subditus.** Fuga incarcerati vid. **Arrestum. Carcer.** Fuga suspecti promovet magnam suspicionem Judicis in Criminalibus, vid. Revis. l. 5. p. 1. t. 16. art. 2.

FUNDUS.

1. De donatione fundi. Cuilibet liberum est, dum in vivis agit, dumque publice conversatur, amico vel cognato, cui volet, liberalitatis affectu, quin etiam extraneo, referendæ, quam acceperat, gratiæ causa, res mobiles & pecuniam donare tantum,

quantum volet, ſic ut poſſeſſionem e veſtigio omittat, & in donatarium transferat. Qui vero ob adverſam valetudinem decumbit, amplius donare non poteſt, niſi quantum ſemel manu brevi citra alterius adminiculum trans lectulum porrigere valeat: neque neceſſum eſt, ut hanc in rem proximioris hæredis conſenſum roget. Fundos autem & poſſeſſiones & res immobiles, ſine hæredum conſenſu donandi Jus non eſt, præterquam eas, quæ non a Parentibus profectitiæ, ſed ex rudi fundo & negotiatione, labore, & ſimili titulo, comparatæ ſunt. Has enim nolentibus etiam hæredibus donare licet, ſic ut coram Domino ſuperiore, vel in Judicio conſtituto, præſentibus Judice & Scabinis, donatio peragatur. Hæc donatio etiam ſub conditione fieri, & in tempus mortis conferri poteſt, ut donator rem donatam cum omni fructu, quoad inter homines erit, poſſideat, & donatario poſt mortem demum donantis, niſi inter vivos donationrm revocaverit, pleno Jure relinquat ac cedat. Quicquid vero vel inter vivos, vel infirmitatis tempore, ſine hæredum conſenſu donari poteſt, idem accipiendum eſt etiam in teſtamento vel ultima voluntate poſſe donari, legari, dari poſt teſtatoris mortem Donatario vel Legatario accipiendum habendumque, ſalvo nihilominus & illæſo cujusvis Civitatis & loci more plebiſcitove. Emend. l. 3. c. 12. Correct. l. 3. c. 2. Reviſ. l. 3. t. 3. art. 2.

2. De Donatione inter vivos alicujus fundi, uſufructu vero ad dies vitæ reſervato.

Si quis in Judicio conſtituto uxori vel alii, cui velit, amico vel extraneo fundum, vel rem mobilem poſt mortis ſuæ tempus jure hæreditario habendam ac uſurpandam, donaverit, ac dederit, ea utique conditione, qnod donec in vivis fuerit, ſalvo donationis Jure nihilominus rei Dominium ad ſe pertinere velit, quæſitum eſt, an poſt ejus mortem donatarius potior ſit acquirendæ rei, quam hæredes defuncti donationem ante vel poſt ejus mortem contradicere poſſint. Jure noſtro ita conſtitutum eſt, fundum judiciali donatione acquiſitum, & res cætera lucrativo titulo vel labore ſuo partas, tam mobiles quam immobiles donare judicialiter cuilibet vel uxori, vel amico, vel extraneo, cui libitum fuerit, poſthabita hæredum contradictione, æque in mortis cauſam, ac ſi præ manu

rem donatam tradidiſſet. Si quis vero fundum a Parentibus profectitium & hæreditarium alii donaverit, Jus eſt hæredibus intra diem annuam, ex qua ad illorum notitiam pervenit donationem retractandi, niſi legitime impediti fuiſſent, idq; Jure probaſſent: quo caſu etiam poſt diem aunuam donationem oppugnare non prohibentur. Em. l. 3. c. 13. Corr. l. 4. c. 5.

3. De fundi uſufructu uxori donato. Si maritus uxori, in Judicio ſolenniter conſtituto, fundi uſum fructum, quoad ipſa vivæ lucis uſura fungeretur, donaverit, uxore diem functa, & æs alienum in creditorum nominibus relinquente, hæres, ad quem mariti hæreditas redierit, ex eo fundo, cujus uſum fructum mulier habuerat, debitum mulieris ſolvere nulla ratione cogetur. Emend. l. 3. c. 17. Corr. l. 4. c. 14. Reviſ. l. 3. t. 8. art. 26.

4. De alienatione fundi in præceptionem donati. Si Pater in Jure conſtituto prædium ſuum uni filiorum præ cæteris liberis habendum, ſuoque Marte diſpenſandum absque aliqua conditione dederit tradideritque, ac deinde Pater vendiderit prædium, quod ſpeciatim filio poſſidendum aſſignaverat, & nummos inde comparatos in rem ſuam converterit, quatenus filius intra diem & annum alienationi ejus prædii in ſtato Judicio non contradixerit, licet Pater prædium illud poſtea rurſum emerit, deinde diem ſuum obierit, filius tamen, quem diximus, præ cæteris liberis nullum ſpeciale Jus; nec in eam pecuniam, qua prædium vendiderat, nec in ipſum prædium denuo emptum prætendere poterit, ſed in univerſam patris hæreditatem cum cæteris eodem Jure virilibus utique portionibus ſuccedet. Emend. l. 3. c. 20. Correct. l. 4. c. 19. Reviſ. l. 3. t. 3. art. 6.

5. De hæreditario fundo ære alieno diſſolvendo. Si defunctus non alia bona, præter fundum, in foro ſuo reliquerit, hæres ejus qui fundum occupat, omne æs alienum, de quo liquido conſtat, defuncti diſſolvere cogitur, quatenus hæreditatis deſcriptionem non confecerit. Sin autem, uti par eſt, inventarium cum ſcitu & conſenſu Judicis conſcripſerit explorandi cauſa, quantæ ſint hæreditatis illius facultates, & quantum ex ea creditoribus debeatur, hoc caſu nulla cogitur neceſſitate, qua cui debitum ultra vires hæreditatis exſolvat, niſi quod ſponte ſua facere volet. Si per hæredem ſtet, quo minus creditoribus fun-

fundum oppignorare liceat, Jure creditores eum cogent, & fundum illum nexu debiti mancipabunt Jure solenni, eumque pro æris sui debito sibi adjudicari postulabunt. Si quis deinde fundum liberare vel defendere volet, sciat pro debito sibi respondendum & creditoribus solutionis ergo satisfaciendum esse. Emend. l. 3. c. 41. Correct. l. 4. c. 42. Revis. l. 3. t. 10. art. 2. Cum hæredes quinque, seu plures, seu pauciores, domum, granarium, vel alium fundum hercilcundæ familiæ, vel alio titulo communem possident, eumque communem amplius habere nolunt, Juris autoritate receptum est, ut ii, qui communionem seu societatem bonorum dissolvere desiderant, fundum communiter possessum æstimato proponere debeant, utque ii, quibus æstimatus fundus proponitur, optionem habeant, fundum æstimato pretio vel sibi retinere, vel æstimanti eodem pretio relinquere. Emend. l. 3. c. 45. Correct. l. 4. c. 6. Revis. l. 3. t. 3. art. 4. Cum quis filias duas inter vivos reliquas haberet, majorem natu in matrimonium collocavit & fundum in dotem dedit, quem illa cum marito triennium & amplius possidet. Patre die functo natu minor postulat, fundum in divisionem vocari, quandoquidem hactenus pro indiviso habitaverint, nec illi fundus eo loco, quo rite fieri debuit traditus, & transscriptus fuerit. Opponit altera, quæ maritata est, se fundum citra contradictionem tamdiu habuisse & possedisse, publice cum sorore semper conversatam, ultra diem annuam altum silentium fuisse, ideoque non teneri se fundum ad divisionem prostituere. Hæc facti species ita Jure definitur: Si fundus in Judicio constituto, testibus, Judice & Scabinis, in dotem majori Sorori datus est, eaque illum diem annuam absque legitima contradictione possedit, rata erit donatio, & minor soror ab actione repelletur. Sin autem id coram Judicio constituto solenniter actum non est, ut majori Sorori & ejus marito fundus in dotem cederet, minor æquali Jure cum majore ad divisionem fundi paterni vocabitur. Et licet major cum marito suo tamdiu fundum habuit ac possedit, nec junior interim actionem movit, Juri tamen ejus hoc pacto non præjudicatur. Nam etsi quivis alius hæreditatem sibi obvenientem,

6 De communione unius fundi dissolvenda.

7. De fundi divisione inter Sorores controversa.

tem, intra diem annuam non petivit, non ideo Jus suum facit deterius, nisi fundi sint, qui solenni Judiciorum more alii donarentur, & Donatio nemine, ut Juris est, contradicente per annuam diem constitisset. Emend. l. 3. c. 46. Corr. l. 3. c. 43. Revis. l. 3. t. 11. art. 1.

8. De fundorum hypotheca. Res immobiles, fundos & possessiones debitor, quocunque tandem crediti nomine conveniatur, pignori vel hypothecæ dare non potest, nisi in ejus fori Judicio, ubi res immobiles sitæ sunt. Emend. l. 4. c. 8. Correct. l. 3. c. 81.

9. De domo vendita, quæ nexu æris alieni obstricta fuerat. Si quis alteri fundum vendat, & in constituto Judicio tradat, ac interim in lege venditionis silentio supprimat nexum æris alieni, quo fundus in hypothecam obligatus est, creditori Jus pignoris in illo fundo relinquitur integrum. Ac licet emtor prætendat, ædes se liberas emisse, & æris alieni nexum in conventionem non venisse, idque testimonio publicarum Judicii tabularum probari posse, seque fundum jam ultra diem annuam sine cujusvis impedimento possedisse dicat: nihil tamen his omnibus adversus creditorem proficiet, sed magis venditorem ædium ob debiti nexum clam habitum Jure conveniat ac compellat, ut ædes ipsi liberas, uti conventum fuerat, & a pignoris nexu vacuas tradat. Emend. l. 4. c. 15. Correct. l. 4. c. 18. Revis. l. 4. t. 5. art. 19.

10. De dominio fundi in Jure traditi retinendo. Qui prædium vel alium quempiam fundum emit quocunque pretio, illique fundus ille auctoribus in Jure Judice & Scabinis simpliciter ac sine conditionis adjectione traditur: Si quis deinceps ob debitum a venditore contractum prædio vel fundo controversiam facere *vel* manum injicere velit, nulla ratio cogit emtorem, ut cum eo Judicium suscipiat, modo testimonium Scabinorum, vel publicarum tabellarum planum faciat, prædium vel fundum in Jure sibi simpliciter & sine conditionis adjectione datum ac traditum esse: hoc enim pacto, fundi dominium emtor retinebit, nisi traditio isthæc dolo malo in cæterorum creditorum præjudicium & fraudem facta fuisset. Emend. lib. 4. c. 16. Correct. lib. 4. c. 16. Revis. lib. 4. t. 5. art. 18.

11. An Creditores venditionem fundi Si quis domum vel prædium, nullo æris alieni nexu illigatum vendiderit, & in Judicio tradiderit,

rit, creditoribus ejus non eſt Jus impediendi emtorem, niſi venditor antequam fundum in Jure traderet, debiti ſoluti- onem illis ſpoſpondiſſet, eamque in rem fundos & poſſeſ- ſiones ſuas obligaſſet. Hoc enim caſu licet creditoribus æris alieni fundum vendicare, & traditionem intra diem annuam retractare. Emend. l. 4. c. 17. Corr. l. 4. c. 43. Reviſ. I. t. 5. art. 17. Qui tabernam vel fundum ex emto vel donato ac- quiſivit, ſic ut annuum inde cenſum exſolvat, quanti majo- ris eſt pretii fundus, quam cenſus, tanti fundum vel tabernam vendere vel dare, cui volet, non prohibetur. Emend. l. 4. c. 18. Corr. l. 3. c. 113. De Jure protimiſeos circa fundos, vid. **Protimiſis.** Si proximus conſanguineus emtorem ad retrahendam venditionem in Jus vocaſſet, ac emtionis pre- tium Jure & more ſolviſſet, interim autem priusquam cauſa peragatur, fundus emtus ſubito caſu interierit, vel incendio perierit, vel alioquin deterior factus ſit, conſangvineo libe- rum erit arbitrium vel inſtitutum proſequendi vel ab actione deſiſtendi. Em. l. 4. c. 20. Si quis fundum vel poſſeſſiones in tantum æris alieni magnitudine oneraverit, ut niſi fundo vel poſſeſſionibus addictis creditoribus ſatisfacere nequeat, hacque neceſſitate ductus eum easve creditoribus, vel in Jure ſolenni, vel extra Judicium in manu reliquerit, Jus nihilominus erit proximo conſangvineo, intra diem annuam, ex quo poſſeſ- ſiones Jure evictæ vel ſponte traditæ fuerant, exſoluto ære alieno fundum in familiam revocandi. Emend. l. 4. c. 22. Si quis alteri fundum locaverit, ut in eo ædificium exſtruat, penſione in fundum conſtituta, deinde domus in eo ſolo poſita, incendio conſumpta fuerit, vel ita perierit, ut pars ſaltem ædificii remaneat, neque conductor in eam penſi- onem domum reparare velit, locator, qui fundi dominus eſt, recte fundum & ædificium, quod reliquum manſit, cum iis, quæ ad ea pertinent, occupabit, neque conductori quic- quam impenſarum nomine reſtituere jubebitur. Emend. l. 4. c. 27. Correct. l. 5. c. 9. Reviſ. l. 4. t. 7. art. 11. Si cujus fundus in Judicio ſolenni nexu Juris pignoretur, ratione de- biti centum marcarum, qui ducentis vel trecentis æſtimari poſſet, & creditor fundum ſingulis conſtituti Judicii diebus,

debitoris recte impediant.

12. De fundo cenſuali vendendo.

13. Si fundus emtus, ſtante retractu, perierit.

14. De fundo qui debiti nexu obſtrictus eſt, revocando.

15. De fundo emphitevtico

16. De fundo a debitore redimendo.

ordine Juris præconio forensi inclamaverit, sic in possessionem mittatur, & per decretum illi fundus addicatur, arbitrium ejus erit, fundum porro vendendi & sibi retinendi: Liberum autem erit debitori, fundum intra diem annuam tanti, quanti venditus erat, redimere & liberare. Sin creditor fundum non non quidem vendat, sed sibi retineat, ac illi fundus per judicem arbitrio bonorum virorum in æstimatum addicatur, Jus itidem erit debitori, intra diem & annum debito soluto, quod suum erat, recuperandi. Si intra diem & annum rei suæ liberandæ curam abjecerit, deinde nulla redimendi potestas relinquitur. Tenebitur autem creditor, fundi pretium, quod ultra debitum excurrit, illi restituere. Em. l. 4. c. 72. Corr.

17. De possessione interdicta. l. 3. c. 84. Si a debitore possessio per missionem emancipata, & bonorum usus interdictus sit, quoties possessionem usurpat, vel in fundum emancipatum ingreditur, toties mulctam Judici committit, nisi Juris ordine possessionis interdictum aboleverit vel retractaverit. Emend. l. 4. c. 73. Corr. l. 3. c. 87. Cum de fundo possessor moribus deducitur,

18 De Jure possessionis evictæ. hoc est, cum decreto Judicis interdicitur, vel bonorum usu & aditu abstineat, ejus fundi creditor, quem per triduum & trinoctium habuit adjudicatum, deinceps possessionem usurpato, hoc est, inito, cænato, potato, dormito, tribus deinde constituti Judicii vicibus, quibus singulis dies quatuordecim intercedunt, præconio forensi publice fundum inclamato, quarta vice Judex possessionis securitatem indicito, ac vacuam illi possessionem ex Scabinorum decreto in manum tradito. Quibus solenniter peractis Jus illi esto, fundum vendendi consensu & æstimatione Judicis interveniente. Si quid ultra debitum ex fundo comparatum fuerit, debitori, quantum excurrit, restituitur. Si quid ultra debitum ex fundo comparatum fuerit, debitori, quantum excurrit, restituitur. Si cuid deerit, ulterius ad pignora capienda progrediendum erit, quod creditori satisfaciat. Emend. l. 4 c. 74.

19. De fructu pignoris capti. Corr. l. 3. c. 88. Si quis Jure fundum alterius evicerit, sicut debiti nomine creditori possessio tradatur, liberum erit eidem, vel occupare fundum habitationis causa, vel cuivis alii

alii locare. Quod si debitor intra tempus lege constitutum, hoc est, intra diem annuam, possessionem ad se revocare velit, non tenetur creditor fundi fructus vel pensiones ex locato perceptas, in compensationis rationem adducere. Si cui fundus in pecuniam creditam sponte pignori datus sit, is qui pignus accepit, fructus vel pensionis ex locato perceptæ defalcationis ergo nullam rationem habiturus est, nisi diserte inter contrahentes aliud convenisset. Emend. l. 4. c. 81. Corr. l. 3. c. 86. Cum quis debitor solum verterit, 20. De profugorum debitorum fundis.
nec in Judicio vocatus stiterit, bonis a se relictis, quæ pensionibus annuis obnoxia sint, siquidem ab eo loco, ubi conversari eum compertum esset, in Jus vocetur, neque pareat neque bona defendat, creditores & cæteri, quibus pensiones in fundum obligatæ sunt, quatenus post fugam ejus possessionem bonorum Jure decretoque manuceperunt, liberam habebunt potestatem, ex usu suo, quoad videbitur, bona disponendi, sic ut profugo liceat, possessiones pignori captas intra diem annuam, ex qua fuerant alienatæ redimere. Em. l. 4. c. 82. Corr. l. 3. c. 89. Revis. l. 2. t. 24. §. 2. Nemo 21. De pastione pecoris in alieno fundo,
pecudem suam in alieno fundo, sine ejus domini scitu consensuque temere pascito, vel circumagito. Qui secus fecerit, toties, quoties fecerit, in unumquodque pecoris caput duobus solidis, vel secundum cujusque loci consvetudinem domino fundi damnum æstimatum præstato. Hoc interdictum temporale est, & ad diem Divi Martini profertur, extra quod tempus unicuique liberum est, agere animal, quo volet modo, ne in sementem, vel agrum satum pecudem immittat. Emend. l. 5. c. 82. Corr. l. 5. c. 23. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. §. 8. De fundi præscriptione vid. Præscriptio.
Si hospes vel accinctus itineri faciundo, fundos & possessiones 22. Quando hospes ratione fundi agat,
petere seu vindicare velint, hi neque hospitum neque peregrinantium Jure utuntor, sed status Judicii dies secundum Juris ordinem obeunto. Emend. l. 2. c. 50. in fin. Correct. l. 2. c. 41. De conventione ratione fundi vid Forum. De executionibus in fundos, vid. Executio. De alienatione

tione fundorum hæreditariorum, vid. **Donatio.** De fundi oppignoratione, vid **Pignus.** De emtione fundi, vid·

23. Fundus Coloni. **Emtio. Reemtio. Evictio.** Nemo rusticorum absq; consensu sui domini prædium suum vendere potest, sub pœna amissionis fundi. Revis. lib. 4. tit. 5. art. 16. vid. plura **Feudum. Dominus. Domus.**

FUNUS.

1. De mortuorum cadaveribus non eruendis. SI quis hominis mortui cadaver ausu proprio, sine permissu Magistratus sepulchro exemerit, cui id perpetrandi Jus fasque non est, vim & Ecclesiæ & mortuorum conditoriis fecisse judicatur, in cujus facinoris mulctam omnia sua bona, quæcunque possidet, Ecclesiæ committit. Si bona, quibus mulctetur, non habeat, ad palum in cœmiterio religator, & quadraginta plagis vapulato, ac secundum auriculas tondetor. Si Clericus facinus hoc designaverit, Episcopus eum omni suæ dignitatis honore privato, ac in perpetuum exuito, sic ut ad conditionis suæ statum recuperandum nullo unquam tempore sit admittendus. Quicunque vero Judex facinus hoc eo modo, quo supra scriptum est, exequi neglexerit, & bonorum amissionem & honoris infamiam incurrito. Atque crimen hoc unicuique persequendi publice Jus esto. Emend. l. 5. c. 62. Corr. l. 5. c. 68. Revis. taliter di-

2. Alia dispositio Juris Revisi. sponit: Qui hominem mortuum ex proprio motu effoderit, & sepulta cadavera attractaverit, postmodum terræ mandaverit, is virgis cæsus perpetuo relegari debet. Si vero corpus illud & cadaver insepultum reliquerit, vel tale facinus sæpe commiserit, vel armata manu consummaverit, ille gladio ad mortem puniri debet. Qui justificatos maleficos ad patibulum vel in rota suis vestibus spoliant, fustigatione puniri debent, si vero corpora fuerint ablata, & id ab amicis factum sit, tunc illud delictum incarceratione & corporis luitione expiandum venit: Quando vero peregrinæ personæ illud ex

malo proposito vel effascinatione usurpata illud faciant, hi pro qualitate virgis cæsi relegantor, vel alias arbitrarie puniuntor. Rev. l. 5. p. 2. t. 16, art. 13. 14. Quod funera propinquorum eximant ab observatione termini judicialis, vid. Impedimentum. Expensæ funebres, vid. Expensæ.

FURIOSUS.

FUriosus excusatur ab homicidio. Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 15. vid. plura de Furiosis, sub verbo: Testis. Tutor. Actio.

FURTUM.

FRumenti furtum, vid. Frumentum. Equus furatus, vid. Equus. Furti crimen dupliciter accipimus: aliud enim manifestum est, cum quis noctu vel interdiu domum vel cœnaculum introiverit, ibique quidquid præ manu fuit animo furandi contrectaverit, & priusquam res furtivas alio transferret, deprehensus fuerit: aliud furtum nec manifestum dicimus, cum fur rem furtivam vel vi raptam alii tradit, qui rei ejus conditionem non ignorat. Si quis vestem alicujus clam exportavit, nec ante quartum diem domino, id a se factum denunciavit, ille si volet, furti eum arguere potest, quatenus antea rem subtractam requisiverit, & fur vestem inficiatus fuerit. De furto autem conventus ejus criminis nomine respondere cogitur. Actor autem testato rem vindicet, eamque sibi furto ablatam probet, si res præsens sit; si absit, reum virorum bonorum testimonio convincat, quibus liquido constet, quique rem eam actori furto sublatam certis indiciis demonstrent. Emend. l. 5. c. 63. Corr. l. 5. c. 28. Furtum est, cum quis non solum furando, antequam eò, quo destinaverat, abstulerit, & desuper clamore & rumore hominum excitato, cum rebus furtivis apprehen-

1. De furto manifesto & minus manifesto.

2. Quid sit furtum.

ſus fuerit; verum etiam cum fur non capitur vel cum rebus deprehenditur, ſed cum iisdem aufugerit, & in ſuam vel aliorum hominum poſſeſſionem transtulerit. Reviſ. l. 5. p. 2.
3. De pœna furti. t. 16. art. 1. Quisquis in facto recenti comprehenſus ac captus, cum re furtiva, vel per vim rapta, in Judicium pertrahitur, nullum poteſt autorem laudare, quatenus in continenti propter furtum accuſatur. Si quis bonæ hactenus exiſtimationis habitus in furto palam interdiu deprehenſus fuerit, quatenus res furtiva pretium quinque Aureorum Ungaricalium non attingit, virgis cæditor, quatenus exceſſerit, furcæ ſupplicium eſto. Si quis in furto, quod noctu perpetratum ſit, deprehenditur, quatenus res valorem quinque Aureorum Ungaricalium adæquat, laquei pœna committitur. Si in viri boni, qui vitæ ſit inculpatæ, domo vel area res furtiva inveniatur, hoc illi fraudi non eſto. Sin autem res furtiva deprehendatur in ejus armario, pergula, ciſta, vel alio loco concluſo, cujus ipſe cuſtodiendi cauſa claves gerit, furti obnoxius eſto. Emend. l. 5. c. 64. Correct. l 5. c. 29. Reviſ.
4. Additamenta Juris Reviſi. l. 5. p. 2. t. 16. art. 12. 15. ubi additur: Quisque tamen diſcretus Judex circumſtantias cauſæ & perſonarum, ut & frequentiam delicti, & ſpem emendationis ponderabit, & nihilominus pœnam in relegationem cum perpetuo Juramento exultionis extendere debet. l. c.
5. Furtum cum effractione & violentia. Furtum quis committens vel die noctuve patrans, & in domum alterius per incenſionem, fracturam violentam, cum armis quibus reſiſtentes fructumque contrectantes offendere poſſit, is laqueo puniri debet, ſive furtum illud exiſtat leve, ſive grave. Rev.
6. De furis ſociis. l 5. p. 2. t. 16. art. 3. Si plures furtum committant, & ex furto pretium quinque Aureos Hungaricales excedens lucrati ſint, tunc omnes Virgis cæſi relegandi ſunt. Si vero furtum hoc cum effractione violenta factum ſit, omnes patibulo pœnam eluant. Reviſ. l. c. art. 4. De auxiliariis furti vid.
7. De minoribus furantib9 Auxilium. Quamdiu quis infra quindecim pubertatis annos conſtitutus eſt, furto vitam non committit. Furtum autem tutores ex pupilli facultatibus iis, ad quos ea res pertinet, reſtituant. Si pupillus in bonis, quod reſtitui poſſit,

non

non habeat, virgis cædatur. Emend. l. 5. c. 68. Correct. l. 5. c. 33. Revisum addit: Si vero delinquens annum decimum quintum prope adimpleverit, & aliæ periculosæ circumstantiæ emergant, si scilicet malitia ætatem suppleat, tunc Judicis discretioni, quomodo in causa procedendum sit, relinquitur. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art 6. De furto aratri vid. Aratrum. Qui plantatas vel fructiferas arbores furto abstulerit, deterioraverit, aut etiam alias hortos furtive attractaverit, pro qualitate relegatione & fustigatione puniri debet. Revis. l. 5. p. 2, t. 16. art. 8. De Plagio, Sacrilegio, Sepulchro violato vid infra. De Abigeatu vid. supra. De cadaveribus punitorum vid. Funus. Vindicatio. Si quis, cum inter alios consedisset, crumenam suam, in qua pecuniam reconditam habebat, ipsemet absciderit, ac occultaverit, mox ab aliis, qui intersunt, furto sibi ablatam prætenderit, excepto eo, penes quem res vel pecunia furtiva deprehensa forte fuisset: quo casu Judicium in eam rem datur, uti Jure constitutum est. Cum autem pecunia penes eum qui amisisse simulaverat, deprehenditur, siquidem sexaginta vel plures sint denarii, arbitrio Judicis secundum facti qualitatem mulctabitur. Emend. l, 5. c. 66. Correct. l. 5. c. 34.

8. Additio Juris Revisi.

9. Furtum hortorum.

1. Si quis rem suam occultet, ac alios furti insimulet.

GEDANUM. Vid. Elbinga. Thorunium.

GESTIO NEGOTIORUM.

Vid. supra Administratio.

GERMANICA LINGUA.

Vid. Lingua.

GLADIUS. Vid. Arma.

GRANICIARIA CAUSA.

Vid. supra Condescensio.

GRAUDENTUM.

1. Graudenti celebratur conventus publicus. CONventus publici seu generales, juxta proximam ordinationem nostram, in Prussia quotannis bis celebrentur, Verno videlicet tempore Marienburgi, ad diem S. Stanislai; tempore autem Autumni in Graudentz ad diem S. Michaelis. In nostro tamen arbitrio erit, cum res ita postulaverit, alium locum & tempus hujusmodi Conventibus præscribere. Peculiares autem Conventus per nos instituendi locum & diem ex nostro arbitrio sortientur, vid. Constitutiones D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 8.

GRATIA.

Qui se submittat Gratiæ Senatus, vid. Consul.

GRAVITAS.

1. Uxores prægnantes. SI mariti Uxores suas prægnantes indebitè & supra modum, quo fructus ventris lætaliter læderetur, percutiant, si hoc probetur & forti præsumtione nitatur, fructum hicinde interfectum esse, hi corpore & vita puniri debent, Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 7. Mulieres prægnantes etiam eximuntur a tortura, Revis. l. 5. p. 1. t. 17. art. 3.

GUARANDA. Vid. Cautio.

GULA.

GULA. Vid. Vestitus.

GUBERNATIO.

DE Gubernatione Castrorum, Civitatum & quorumcunq; Fortalitiorum in Terris Prussiæ existentium vid. infra Indigenatus.

HÆRETICUS.

Hæreticus non potest esse testis, vid. Testis. Hæreticus exhæredari potest. vid. Exhæredatio.

HÆRES. HÆREDITAS.

Quid secundum Successiones, de Jure Terrestri observandum sit.

IN quæcunque bona, tam mobilia quam immobilia, si filii superstint, æquis sortibus filii tantum succedant: masculis deficientibus filiæ. Existentibus autem filiis, filiæ dotem per Parentes, dum in vivis essent, inscriptione, vel exemplo alterius filiæ assignatam habebunt. Quæ nisi a Parentibus assignata fuerit, per fratres & duos proximos ex parte Patris, & duos ex parte Matris, duosque Scabinos Terrestres illius districtus, in quo habitabunt, per Judicium Terrestre electos, intra annum & sex menses assignari & constitui debebit. Interim quoad elocentur, pro conditione sua honeste a fratribus educentur & exhibeantur. Quod si intra annum & sex menses, quemadmodum supra constitutum est, Dos assignata illis non fuerit, portiones suas una cum fratribus æquo Jure tam in paternis quam maternis habebunt. Dote autem ita illis assignata, nullum ultra eam sibi Jus hæreditarium, in bonis paternis vel maternis, aliorumve Ascendentium, ac etiam

1. Directe descendentes utriusq; sexus.
2. Dos filiarum.

etiam per aliquem ex fratribus ſteriliter decentem, ſi alii ex fratribus ſuperſtites ſint, vendicare poterunt, licet nulla eo nomine renunciatio facta ſit. Nec ut Dos decedentium fratrum ſibi augeatur a fratribus, petere, ſed illæ ſortes fratrum ſteriliter decedentium, ad fratres ſolos, aut fratrum maſculini ſexus liberos, qui ſupervixerint, pleno Jure devolventur. Quod ſi fratres omnes ſteriliter decedant, ſorores earumque liberi in ſtirpes in bonis ſuccedent: ſororibus itidem amitis, materteris, avunculis, aliisque cognatis, non tamen patruis, vel patruelibus, aliisve agnatis una cum fratribus ſorores earumque Succeſſores in ſtirpes itidem ſuccedent. Nec maritus in bonis uxoris, nec uxor in bonis mariti poſt mortem alterius, quicquam Juris amplius (Juribus tamen ejusmodi præteritis nihil nocendo) ſibi vendicare, aut uſurpare poterunt, quam quod ad Acta publica quæcunque avthentica legitime inſcriptum ſibi docere poterunt. Loco vero ſucceſſionis mutuæ in dimidiam partem bonorum, quæ hactenus in uſu fuit, bona, quæ ad maritum attulerit, dotemque & contra dotem a marito ſibi inſcriptam, integram habere debebit, quas ita marito inſcribere liberum erit, ne amplius tamen, quam dimidiam partem bonorum ſuorum iis oneret. Et dotis quidem proprietas ad illam, hæredesque ipſius pertinebit: Contra dote autem ad vitæ tempora utetur, fruetur que; Succeſſoribus tamen defuncti, de reſtitutione poſt mortem ſuam, inſcriptione in aliqua bona libera, vel ſua, vel fidejuſſorum ſufficienter poſſeſſionatorum, cavere tenebitur. Advitalitium etiam Jus mutuum in omnibus bonis liberum erit Conjugibus ſibi inſcribere. Si quæ etiam nullam dotem a Marito inſcriptam habuerit, quartæ tamen partis bonorum mariti defuncti uxor ſuperſtes uſumfructum percipiet, donec ad ſecundas nuptias tranſierit. Succeſſionum autem hæc erit ratio. Primo per directam lineam deſcendentes ſuccedent. Itaque ſi quis decedens filios aut filias; ex aliis autem filiis aut filiabus nepotes neptesve, aut etiam ulteriore gradu deſcendentes reliquerit, vel etiam nullos filios filiasve, ſed tantum nepotes neptesve, aut ulteriores,

3. Succeſſio Collaterali-um.

4. Succeſſio Conjugum.

5. Succeſſio lineæ directæ cum Jure repræſentationis.

riores, in bona Avi Aviæque in ſtirpes ſuccedant, tantum videlicet unius cujusque ſtirpis poſteri accepturi, quantum ad Parentes ipſorum, ſi in vivis eſſent, ſortem pertineret. Si neque filios filiasve, neque ab iis deſcendentes quis reliquerit, fratres autem, vel fratribus non exiſtentibus, ſorores germanæ, defunctorumve fratrum, aut ſororum liberi, deſcendentesque exſtiterint, ſecundum ea, quæ ſupra ſtatuta ſunt, in ſtirpes itidem ſuccedant. Si neq; per directam lineam, neq; a fratribus & ſororibus deſcendentes exſtiterint, proximi Succeſſores Aſcendentes per directam lineam ſint, in qua linea hi gradus ſunt: Pater, Mater, Avus, Avia, Proavus, proavia, Abavus, Abavia, cæterique omnes, qui in Jure Parentum nomen obtinent. Neque deſcendentibus per directam lineam vel a fratribus & ſororibus neq; aſcendentibus per directam lineam ullis exiſtentibus quarto loco cæteri vel agnati vel cognati, ut Patrui, Avunculi, Propatrui, Proavunculi, & ſimiles ab iisdem deſcendentes, eo, quo Pater & Avus ipſorum, ſi in vivis eſſent, Jure ſuccederent, id eſt in ſtirpes. Succedere autem quisque debet in ea tantum bona, quæ ab eo proficiſcuntur, per quem cognatione defuncto conjungitur, ut paterni propinqui in paterna bona ſuccedant, materni vero in dotem tantum, vel bona materna. Itaque, ſi quis ex una tantum uxore liberos aut ab iis deſcendentes habuerit, in utraque bona tam patris quam matris, eo, quod ſupra conſtitutum eſt inter mares & fœminas, diſcrimine conſervato, ſuccedent: Si ex pluribus uxoribus, in paterna quidem bona conjunctim itidem ſuccedent, in materna ſeparatim, ſuæ quisque matris. Eodem modo, ſi germanum fratrem, aut fratre deficiente ſororem, aut ab iis deſcendentes defunctus reliquerit, itidem tam in paterna quam materna bona defuncti ſuccedant: Si conſangvineos fratrem ſororemve, aut ab iis deſcendentes defunctus reliquerit, in paterna defuncti bona tantum ſuccedent, in materna autem materni propinqui defuncti, quamvis remotiores. Itidem, ſi uterinus frater ſororve, aut ab iis deſcendentes exſtiterint, materna tantum bona defuncti capient, ad paterna autem paterni tantum propinqui admittentur. etſi remotiore gradu conjuncti

6. Succeſſio Collateralium.

7. Succeſſio Aſcendentium in linea directa.

8. Cognatorum Succeſſio

juncti illis sint, profectiorum autem seu quæsitorum bonorum defuncti, eadem semper conditio sit, quæ paternorum, vid. Jus Terrest. t. 1.

9. Renunciatio hæreditatis.

Si hæreditati, in quam debebat succedere, quis renunciaverit, sive filius, sive quicunque alius, ad debita quidem solvenda, aut alia onera hæreditatis non tenebitur, bona autem creditoribus dimittere debet, ac si suspicio aliqua fuerit, ex hæreditate aliquid ad illum pervenisse, a creditore ad Judicium Terrestre vocatus, terminum peremptorium habebit, in quo corporale Juramentum præstet, nihil ex bonis defuncti se possidere, aut dolo malo possidere desiisse, quod si præstare recusarit, ac liquidum debitum quod petetur, fuerit, ad solvendum cogatur, Jus Terrest. t. 2. §. 6.

10. An liberi hæreditatem donare possint.

Liberi paternam vel maternam hæreditatem inter se dividere possunt, sed nullus illorum separatim portionem suam hæreditariam donare vel alienare potest absque cæterorum consensu. Emend. l. 3. c. 23. Corr. l. 4. c. 6.

11. De Successione descendentium ab intestato, secundum Jus Culmense.

Quicunque descendentes vocantur hæredes, masculini vel fœminini sexus, cæteros omnes tam in ascendenti quam collaterali linea collocatos, quantumvis in gradu cognationis illi sint propiores, excludunt. Verbi gratia: Decedit quis, relictis post se pluribus filiis & filiabus, æqualiter omnes in viriles succedunt portiones. Item, decedit quis, relictis superstitibus filiis & neptibus, nepotes cum ejus filiis, hoc est cum patruis, avunculis, amita vel martertera suis, æque sunt hæredes in bonis avitis, non in capita quidem, sed in stirpes. Personam enim Parentum referunt, easque portiones accipiunt, quas parentis, si tum viverent, accepturi fuissent. Hoc Jus repræsentationis appellamus; in quo locum non habet vulgata regula: Qui gradu propior est, a Successione remotiorem excludit: nisi parentes, dum in vivis erant, portiones suas præcepissent, & Jure familiæ erciscundæ in judicio constituto cum religione Jurisjurandi sui renunciassent. Hoc enim casu nepotes una cum defuncti filiis non admittuntur. Idem intelligendum de cæteris descendentibus, nec enim hæreditas recta linea excidit, quamdiu descendentes supersunt' Emend. l. 3. c. 24. Corr.

l. 4.

l. 4. c. 34. Revis. l. 3. t. 9. art. 1. 12. De liberis ex diverso matrimonio procreatis. Si quis diem functus sit, relictis ex matrimonio tam primo quam secundo liberis & uxore superstite, quam tertiis sibi nuptiis copulaverat, nec ex ea liberos susceperat, hæreditatis suæ tam in mobilibus, quam in immobilibus rebus consistentis semissem ad liberos utriusque matrimonii, utpote suos hæredes in capita dividendum, & alterum semissem ad uxorem superstitem transmittit. Emend. l. 3. c. 25. Revis. l. 3. t. 9. art. 2. 13 An frater vel soror, an nepotes potiori loco censeantur. Mulier ex hominibus abiit, relicta sorore germana & nepote ex filia procreato: qua quidem filia, nihil interest, utrum ex bonis maternis emancipata fuerit, nec ne: bonorum ejus potior erit hæres nepos, qui matris locum occupat, quam ut soror germana ad hæreditatem aspirare debeat. Emend. l. 3. c. 26. Corr. l. 4. c. 34. Revis. l. 3. t. 9. art. 3. 14. De liberis naturalibus sive spuriis. Filius vel filia naturalis partem suam hæreditatis ex bonis maternis æque capit, ut cæteri fratres vel sorores legitimi, sive ante vel post naturalem, constante jam matrimonio inter homines esse ceperint. Emend. l. 3. c. 27. Corr. l. 4. c. 45. Revis. l. 3. t. 9. art. 4. 15. Hæreditas spuriorum. Spurius, qui nullos hæredes post se relinquit, habet primo pro hærede succedente matrem suam naturalem, si vero mater ejus e vita migravit, tunc ejus fratres, sive sint germani, seu non, æqualibus portionibus hæreditatem adeunt. In defectu fratrum seu sororum, cæteri Consanguinei, qui ratione defunctæ matris parile Jus sangvinis habent, in hæreditate succedunt, quatenus suum Jus sanguinis in Jure liquidum fecerint. Em. l. 3. c. 31. Corr. l. 4. c. 46. Rev. l. 3. t. 9. art. 16. 16. De liberis legitimandis. Si quis ex concubina liberos sustulerit, deinde justis nuptiis eam sibi conjunxerit, ac itidem ex ea, postquam in manum convenerat, liberos genuerit, priores liberi censentur legitimi propter matrimonium subsecutum. Itaque patre diem functo, tam priores quam posteriores æqualiter succedunt, ex Juris præscripto. Emend. l. 3. c. 28. Corr. l. 4. c. 47. Rev. l. 3. t. 9. art. 5. 17. De Successione ascendentium. Si quis communis naturæ munere defungatur, nec filiis nec nepotibus, nec ulterioribus descendentium post se relictis, hæreditatem ad ascendentes, puta patrem, matrem, avum, aviam, & ulteriores ab intestato trans-

transmittit. Itaque cum filius rebus humanis exemptus fuerit, & a ſe liberos non reliquerit, pater & mater, ſi ambo ſuperſunt, hæreditatem ejus vendicant; Sin alteruter jam antea vita deceſſerat, ſic ut vinculum paternæ maternæve conjunctionis alterutrius morte ſit ſolutum, fratres & ſorores ad defuncti fratris ſucceſſionem Jure noſtro vocantur. Intelligendum hoc eſt de patre & matre, fratre & ſororibus ab utroque latere cognationem integram præ ſe ferentibus: alioquin enim pater vel mater peculiarium liberorum, hæreditatem adeunt, fratribus & ſororibus ex uno ſaltem latere venientibus penitus excluſis. Exemplo res erit manifeſtior: Cum quis vir vel qua mulier ad quartas vel quintas nuptias ordine legitimo tranſiiſſet, & ex quolibet matrimonio filium vel filiam ſuperſtitem haberet: Si filius vel filia, ex primo vel ſecundo matrimonio geniti, in rerum natura verſari deſierint, pater vel mater ejus hæres erit, non autem frater vel ſoror, ex tertiis vel quintis nuptiis uno ſaltem neceſſitudinis fraternæ vinculo conſociati. Emend. l. 3. c. 29. Corr.

18. Avus an patruum aut avunculum excludat.

l. 4. c. 27. Reviſ. l. 3. t. 9. art. 6. Si defunctus ſuperſtites relinquat avum ſimul & patruum vel avunculum, vel amitam, vel marterteram, is hæreditatem ſuam ad avum devolviſſe certis argumentis intelligitur, itidem etiam ad Proavum & cæteros qui ordine conſequuntur. Em. l. 3. c. 30. Corr. l. 4. c. 33 Rev. l. 3. t. 9. art. 7. 8. Aſt diſſentit Jus Culm. vet. l. 4.

19. Quod frater & ſoror poſt Patris obitum matri præferantur.

c. 77. Cum quis fato defunctus res quaſcunque in bonis ſuis reliquerit, & itidem liberos legitimis natalibus ortos ſecundum ſe ſuperſtites habuerit, illorum adhuc matre inter vivos manente, ſi poſt ejus obitum unus ex liberis itidem fati ſui munus impleat, hæreditatem ejus cæteri fratres vel ſorores, quatenus æquis ambulant natalibus, adipiſcuntur, matrem autem excludunt. Cum vero fratres & ſorores omnes diem ſuum obierint, neque ſobolis ſpem reliquerint, matrem hæredem poſtremo nanciſcuntur. Emend. l. 3. c. 32. Corr.

20. De Succeſſione collaterali fratris & filiorum fratribus.

l. 4. c. 29. Reviſ. l. 3. t. 9. art. 9. Si quis vita decedens, ſuperſtites habeat fratrem vel ſororem, utroque parentum latere conſociatos, & præmortui fratris filium: eo caſu fra-

ter

ter & soror fratris vel sororis liberos a capiendis bonis excludunt. Nec enim inter collaterales receptum est, ut Jure quod ajunt, repræsentationis, in parentis defuncti locum substituantur. Emend. l. 3. c. 33. Corr. l. 4. c. 35. Rev. l. 3. t. 9. art. 11.

21. De fratribus ex alterutro parente conjunctis, & fratris mere germani filii.

Si quid humanitus illi contigerit, qui fratrum alterutrius conjunctionis consanguineum vel uterinum & fratris filium, præmortui, qui cum utriusque parentis vinculo natales æquos & integros habuerat, in vivis post se reliquos habeat, frater ex altero saltem parente natus liberis præmortui fratris, qui duplici utriusque parentis vinculo nitebatur, capiendæ hæreditatis ergo præfertur. Emend. l. 3. c. 34. Corr. l. 4. c. 36. Revis. l. 3. t. 9. art. 12.

22. An patruus unius lateris, an patrui filius, utroq; Parentum vinculo subnixi, potior habeatur?

Si quis decedens, superstites habuerit patruum, vel patris fratrem, consangvineum saltem vel uterinum unius lateris, & patrui filium utrisque natalibus cum defuncto consociati: ratione Juris introductum est, ut æqualibus partitionibus ad hæreditatem defuncti vocentur. Emend. l. 3. c. 35. Rev. l. 3. t. 9. art. 12. Corr. l. 4. c. 35. ubi vero utrique æqualem portionem hæreditariam attribuit.

23. De hæreditate sine fratribus & sororibus derelicta.

Cum hæreditas sine fratribus & sororibus derelicta in plano ponitur, quicunque post fratres & sorores gradu pari defunctum attingunt, pari Jure viriles portiones hæreditatis capiunt, nullo sexus virilis vel muliebris discrimine constituto. Emend. l. 3. c. 36. Corr. l. 4. c. 26. Revis. l. 3. t. 9. art. 14. 15.

24. Avus an frater ex uno latere præferatur.

Si quis diem functus reliquerit inter vivos avum & fratrem consanguineum saltem, vel uterinum, avus ad defuncti hæreditatem solus admittitur. Emend. l. 3. c. 37. Corr. l. 4 c. 33.

25. De patruo vel avunculo & fratris vel sororis filio.

Patruus vel avunculus, amita vel martertera & defuncti fratris vel sororis liberi, pari gradu parique Jure in successionibus censentur. Emend. l. 3. c. 38. Revis. l. 3. t. 9. art. 13.

26. Fratrum liberi utrum in stirpes an capita succedant.

Si quis extremis suis defunctus, præ mortui fratris vel sororis unius vel plurium disparis numeri, unum vel plures liberos superstites habuerit, omnes illos pariter ad ejus hæreditatem in capita, non in stirpes vocari constitutum est. Emend. l 3. c. 39. Correct. l. 4. c. 44 Revis. l. 3. t. 9. art. 15.

27. De hæreditatis petitione, & cognationis Jure

Si cui hæreditas obvenit pro Judicio constituto, semet ipsum sistito, & defunctum, qui hæreditatem

probando vel cautione præstanda. ditatem post se reliquam habuit, nuncupato, deinde gradum cognationis suæ profitetor, eamque testibus & Jurisjurandi religione comprobato, atque hic hæreditatis adeundæ ritus esto Hæreditatis autem ergo, vel fundis & possessionibus vel fidejussoribus probe caveto; si quis potior hæres intra diem annuam adfuerit, ut ei loco cedat. Sin autem is, qui proxime ad hæreditatem accedit, post ampliorem diem veniat, majoris impedimenti causa retentus, is in Judicio constituto, necessitatis, quam prætendit, fidem, ut Juris est, facito, si deinde cognationem potiorem probaverit, hæreditatem præcipito. Emend. l. 3. c. 40. Correct. l. 4. c. 39.

28 De hæreditatis ære alieno dissolvendo. Revis. l. 3. t. 10. art. 1. Si defunctus non alia bona præter fundum in foro suo reliquerit, hæres ejus, qui fundum occupat, omne æs alienum, de quo liquido constat, defuncti dissolvere cogitur, quatenus hæreditatis descriptionem non confecerit. Sin autem, uti par est, inventarium cum scitu & consensu Judicis conscripserit explorandi causa, quantæ sint hæreditatis illius facultates, & quantum ex ea creditoribus debeatur, hoc casu nulla cogitur necessitate, qua cui debitum ultra vires hæreditatis exsolvat, nisi quod sua sponte facere volet. Si per hæredem stet, quo minus creditoribus fundum oppignorare liceat, Jure creditores illum cogent, & fundum illum nexu debiti mancipabunt Jure solenni, eumq; pro æris sui debito sibi adjudicari postulabunt. Si quis deinde fundum liberare vel defendere volet, sciat pro debito sibi respondendum, & creditoribus solutionis ergo satisfaciendum esse. Emend. l. 3. c. 41. Corr. l. 4 c. 42. Revis. l. 3. t. 10. art. 2. De Successione Jurisdictionis hæreditariæ vid. Jurisdictio.

29. De usu & Judicio familiæ herciscundæ. Cum uxor in manum viri convenit, marito deinde mortuo, mulier beneficio Juris Culmensis semissem omnium bonorum capit, liberi vel alii quicunque tandem sint viri hæredes altero semisse potiuntor. Mulier quæ liberos habet superstites, in bonorum possessione manet, quamdiu ad secundas nuptias non convolaverit, quatenus nimirum absq; liberorum fraude ac detrimento bona administrat, & quatenus liberi, qui suæ jam factæ sunt ætatis, portionem

patri-

patrimonii sui non exigunt. Alioquin mulier post diem tricesimum, is enim mensis luctui datur, cum liberis & aliis mariti hæredibus divisionem inire cogitur, ut Juris ratio præscribit. Si defunctus liberos ex priori matrimonio superstites reliquit, ii semissem omnium bonorum una cum cæteris æqualiter capiunt. Idem de uxore, quæ ante maritum decessit, deque liberis ejus ex anterioribus nuptiis erit intelligendum. Emend. l. 3. c. 43. Corr. l. 4. 23. Revis. l. 3. t. 10. art. 11. Quilibet viduus vel vidua, priusquam ad secunda vota migraverit, ante diem nuptiarum liberis vel cæteris defuncti mariti vel mulieris hæredibus, secundum religionem herciscundæ familiæ, nisi Juramenti gratiam liberi vel hæredes ipsis fecerint, hæreditatis divisionem præstanto: Ni faciant juxta cujusque plebiscitum vel consvetudinem puniuntor. Si cum minoribus instituatur divisio, ea in Consulatus & Judiciorum libros publicos, ob rei gestæ testimonium rite refertur. Quod in quibusdam locis Terrarum Prussiæ receptum est, ut Parentes superstites minorennium liberorum portiones in usu possessioneque retineant, quoad illi in tutelam suam pervenerint, si parentes interim vel sua ipsorum culpa, vel ad vim majorem, DEO connivente, facultatibus labi ceperint, id absque liberorum fraude dispendioque esto. Minores in bonis parentum tacitam hypothecam habento, ejusque Jure cæteris creditoribus omnibus præferuntor. Emend. l. 3. c. 44. Rev. l. 3. t. 10. art. 12.

30. De exdivisione ante secundas nuptias instituenda.

Cum hæredes quinque seu plures, seu pauciores domum, granarium vel alium fundum herciscundæ familiæ, vel alio titulo communem possident, eumque communem amplius habere nolunt, Juris authoritate receptum est, ut ii, qui communionem vel societatem bonorum dissolvere desiderant, fundum communiter possessum æstimato proponere debeant, utq; ii, quibus æstimandus fundus proponitur, optionem habeant, fundum æstimato pretio vel sibi retinere, vel æstimanti eodem pretio relinquere. Emend. l. 3. c. 45. Revis. l. 3. t. 10. art. 13.

31. De communione unius fundi dissolvenda.

Cum quis filias duas inter vivos reliquas haberet, majorem natu in matrimonium colloca- vit,

32. De fundi divisione inter sorores

controversa. vit, & fundum in dotem dedit, quem illa cum marito triennium & amplius possedit. Patre diefuncto natu minor postulat, fundum in divisionem vocari, quandoquidem hactenus pro indiviso habitaverint, nec illi fundus eo loco, quo rite fieri debuit, traditus & transscriptus fuerit. Opponit altera, quæ maritata est, se fundum citra contradictionem tamdiu habuisse & possedisse, publice cum sorore semper conversatam, ultra diem annuam altum silentium fuisse, ideoque non teneri se fundum ad divisionem prostituere. Hæc facti species ita Jure definitur: Si fundus in Judicio constituto, testibus, Judice & Scabinis, in dotem majori sorori datus est, eaque illum diem annuam absque legitima contradictione possedit, rata erit donatio & minor soror ab actione repelletur. Sin autem id coram Judicio constituto solenniter actum non est, ut majori sorori & ejus marito fundus in dotem cederet, minor æquali Jure cum majore ad divisionem fundi paterni vocabitur. Et licet major cum marito suo tamdiu fundum habuit ac possedit, nec junior interim actionem movit, Juri tamen ejus hoc pacto non præjudicatur. Nam etsi quivis alias hæreditatem sibi obvenientem, intra diem annuam non petivit, non ideo Jus suum facit deterius, nisi fundi sint, qui solenni Judiciorum more alii donarentur, & donatio nemine, ut Juris est, contradicente per annuam diem constitisset. Emend. l. 3. c. 46. Correct. l. 3. c. 43. Revis. l. 3. t. 11. art. 1.

33. De eo quod Pater liberorum alicui præcipiendum dedit. Cum pater uni ex liberis, quos ex diversis nuptiis sustulit, rem mobilem præ cæteris sigillatim habendam dederit, Judice & Scabinis in Jure auctoribus, patre mortuo rata est donatio, nec cogitur filius, quod datum est, in divisionem conferre. Illud autem quod super est, omnes ex æquo dividunt, si iisdem legitimis natalibus omnes sint procreati. Emend. l. 3. c. 47. Corr. l. 4. c. 11. Revis. l. 3. t. 11. art. 2.

34. De emancipatione liberorum. Si pater vel mater unum ex filiis vel filiabus, data bonorum suorum portione, emancipaverit, sive manu paterna liberatus in parentum convictu remanserit, sive peculiarem alat familiam, quatenus parentibus defunctis hæreditatem petere cum cæteris ad successionem

onem æqualiter admitti volet, neceſſitatem propoſitam habebit, pro Jurisjurandi ſui religione omnia bona, quæ per manumiſſionem e ſacris paternis acceperat, ſiquidem mobilia ſint, in diviſionis communionem redigere, de immobilibus vero, quæ cerni monſtrarique poſſunt, Juramentum non datur, atque hic in commune collatis cum cæteris æqualiter admittitur, quantumvis Juri diviſionis renunciaverit, niſi in conſtituto Judicio renunciaſſet, vel ſolenni Juramento ſe bonis hæreditariis abdicaſſet. Emend. l. 3. c. 48. Corr. l. 4. c. 31. Rev. l. 3. t. 11. art. 2. Cum hæreditas vacat, ſic ut 35. De bonis caducis.
intra diem annuam nemo petat vel adeat, ea ad poteſtatem Regiam devolvitur. Emend. l. 3. c. 49. Corr. l. 4. c. 28. Reviſ. addit. Si exiſtat præſumtio, quod aliqui in exteris 36. Praxis circa bona caduca.
Regionibus hæredes exiſtant, anno præterlapſo edictaliter, in loco jacentis hæreditatis, & in trium adjacentibus dominorum territoriis adcitari debent, nemine comparente hæreditas fiſco adjudicatur altero anno effluxo. Si poſtea hæres adventet, probare tenetur ignorantiam mortis defuncti, quo caſu ejus hæreditas ei reſtitui debet. Reviſ. l. 3. t. 9. art. 18. Quid Juris ſit circa Juramenta hæredum, vid. **Juramentum**. Occiditur quispiam, uxore prægnante ſuperſtite, proximus 37. De eo quod ex occiſi vindicta provenit.
agnatus cædem ulciſci Jure cepit, Jus autem vindictæ peragendæ uxor æque ac agnatus habet, interim in vitam ingreditur infans, & mox poſt ortum ab hac luce ſubtrahitur, priusquam cædis paternæ vindicta judiciali decreto determinetur: dubitationis erat, ſi qua pecunia nomine transactionis vel pœnæ, ob cædis perſecutionem proveniſſet, utrum ad matrem ex filii ſucceſſione devoluta ſit, an ad agnatum proximum, qui cædis vindictam peregit, magis pertinere videatur? Et non ignoti Juris eſt, eam pecuniam, quæ poſt infantis mortem in cædis vindictam legitime ceſſit, ad matrem devolui, non ad proximum agnatum pertinere. Æquum autem eſt, ut mater agnato, ſumtus in eam rem factos reſtituere jubeatur. Emend. l. 5. c. 46. Corr. l. 3. c. 37. Qui 38. Bona criminaliter punitorum.
in cauſa maleficii criminali vita punitur, omnia ſua bona ſolis ſuis hæredibus relinquit, nec ullus alius eadem occupare

poteſt

poteſt. Corr. l. 4. c. 48. Reviſum excipit tantum crimen læſæ Majeſtatis, quo caſu omnia relicta bona ad fiſcum devolvuntur. Reviſ. l 3. t. 9. art. 17. Paterfamilias dat ſuo filio, qui in ſuis ſacris eſt, decem fruſtra ceræ, ut cum iisdem mercaturæ cauſa Norimbergam diſcedat, filius cum commiſſa cera fit redux, fratresque & ſorores cum eo ſecundum portiones hæreditarias iſtam ceram dividere volunt; ille dicit: Parentem ſibi iſta decem fruſtra ceræ præcipiendo dediſſe, quod tamen non coram Judicio bannito factum eſt. Quæritur, an filius libellatam ceram, quando aſſertionem ſuam Jurisjurandi religione confirmet, retineat, vel quid Juris ſit? Jus diſponit: Si defuncti viri liberi nondum e laribus parentis ſeparati ſui Juris facti ſint, tunc filius omnia relicta bona ſui parentis cum cæteris liberis exdividere tenetur. Neutiquam procedit in Jure aſſertio, quatenus parens ceram præcipiendo filio dediſſet, qui tamen cum ea manſit in patria poteſtate, neq; iſta donatio coram Judicio facta eſt Corr. l 4. c. 37. vid. pl. Iventarium, Teſtamentum, Donatio. An expenſæ educationis a maſſa hæreditaria deducantur? vid. Educatio. De Interventione hæredum, vid. Interventio. Retractus. De hæredibus ſociorum in contractu, vid. Societas. Quatenus injuriæ tendunt ad hæredes, vid. Injuria.

39 De in præceptionem hæreditatis datione.

HOMICIDIUM.

1. Palatinus cognoſcit de homicidio in terreſtribus.

2. De homicidii inſimulatione.

VUlnerum & homicidii cognitio in Terreſtribus, vi Conſtitutionum, tantum ad Palatinum ſpectat, vid. Jus Terreſt. t. 5. §. 28. Si in captura proſcripti proſcriptus occidatur, vid. Bannitus. Ratione homicidii tam civiliter quam criminaliter poteſt agi, vid. Mulcta. Si quis alium inſimulet teſtibus adhibitis, quaſi agnatum vel hoſpitem ſuum interfecerit, cujus cadaver in re præſenti Scabini non inſpexerant, teſtibus actionem reus Juris ordine declinabit:

Sin absque testibus conveniatur, ut se crimine liberet, religioni ejus committitur, nisi cædem actor clamore fuisset contestatus. Emend. l 5. c. 41. Correct. l. 3. c. 28. Si quis occisum in Judicium deferat, & in ejus corpore Scabini neq; vulnera, neque plagas, nec alia cædis signa deprehendere possint, ex quibus indicium sit, eum cæde consumptum fuisse, atque post Scabinorum testimonium proximus agnatus virum integræ famæ, in ipso facinore non deprehensum, ejus cædis reum facere velit, & nuda quidem accusatione; probabilius dicitur, reum Jurejurando suo accusationem elidere. Sin autem testibus actori adstipulantibus accusatur, & cædes clamore violentiæ in testatum venit, itidem testibus innocentiam ejus defendendi Jure constitutum est. Emend. l. 5. c. 42. Corr, l. 3. c. 27. Si mulier in recenti facinore cædis aut vulnerationis deprehendatur, majoris est rationis, ut actor eam testimonio fide dignorum hominum convincere possit, quam innocentiam illa prætendere, quo minus Judicium patiatur. Si mulier accusetur ob cædem vel vulnerationem, cujus Judicium eodem die factum sit, quatenus illa de parendo Juri vadimonium constituit, potior erit ad probandam testibus fide dignis innocentiam suam, quam ut in accusationis periculum conjici debeat. Si mulier conveniatur ob maleficium comperendinatum, ejus Jusjurandum ad elidendam actionem illi subserviet, ne quod amplius periculum sit expectandum. Emend. l. 5. c. 44. Correct. l. 3. c. 10. Inter pubertatis annos, minores nihil intelliguntur delinquere, quo vitam vel caput committant. Si minor quempiam occiderit, vel corporis noxam intulerit, tutor æstimationem damni præstabit, uti pro cæsi vel vulnerati conditione sancitum est, si modo minor facinoris rite convincatur. Quodcunq; etiam damnum minor injuria dederit, ex ejus bonis æstimationem tutor exsolvet. Si quis adultus casu, non ex animi sui proposito, minorem interfecerit, noxam æstimatam juxta conditionem occisi integre præstabit. Si quis minorem percusserit vel capillo traxerit, vel virgis ceciderit, ob id, quod male fecerat, non erit culpæ adscribendum,

3. Si in corpore occisi signa non appareant.

4. Si mulier ob cædem aut vulnerationem accusetur.

5. De minori cædente vel cæso & de minorum coercitione.

bendum, quatenus Jurejurando probaverit, se non injuriæ causa, sed emendandi animo malitiam coërcuisse. Em. l. 5. c. 47. Corr. l. 3. c. 34. De ope auxilioque cædis, vid. Auxilium. Cum quis alterum aliquem noctu vel interdiu invadit, nemine præsente, qui rem geri videat, alter retrocedit quantum potest, ac lubens ab eo se missum fieri cuperet; ille plagas ingerere pergit, alter ubi videt, sibi defensionis necessitatem impositam, pari vi resistit, & ob tutelam sui corporis hominem interficit, quæritur, quomodo fidem justæ ac necessariæ defensionis facere debeat? Nostri Juris autoritate responsum est, ut is, quamprimum ejus copiam habuerit, Judicem adeat, & Judicis potestati se committat, eidem etiam gladium suum in notionem legitimam tradat, atque Judex eum in fidem recipiat, quod innocentiam, quam præ se fert, ostenderit. Si quis illum cædis accuset, Judex illum in Jure sistat, & ille a defuncti cognatis actionem suscipiat. Deinde Jure decernetur, ut reus, quatenus ob tutelam sui corporis se cædem facere coactum prætendit, Jurejurando suo probet, tribus vel pluribus se passibus retrocessisse, nec amplius evadere potuisse, coactum demum defensionem parasse, & quicquid ejus fecerit, ob necessariam saltem corporis sui tutelam perpetrasse. Si testibus præsentibus reus accusetur, ipse quoque testibus actionem declinandi prærogativam habebit. Si nemo sit ex propinquis occisi, qui cum percussore criminaliter experiri velit, omnis in illum interfecti nomine actio evanescit, & defensionem necessario factam satis abundeque probasse Jure censebitur. Emend. l. 5. c. 51. Correct. l. 5. c. 59. Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 13. 14. Quid debeatur Judici propter homicidium improvisum, & in genere de casu fortuito, quo homo occiditur, vid. Mulcta, Damnum. Quando homo occiditur, qui tres vel quatuor liberos habet, si maleficus per unum eorum in Jure convenitur, & suam peragit causam, tunc reliquis liberis respondere de suo facto ulterius non tenetur. Corr. l. 3. c. 20. Quandoquidem Deus altissimus expresse in suo deca-

6. De proprii corporis tutela.

7. Si vir occiditur qui habet liberos.

8 Pœna homicidii.

decalogo mandaverit, ut, qui ſanguinem hominis ſuderit, hujus ſanguinis reus eſſe debeat; ideo omnia rationabilia Jura hoc ſecuta, & omnes hi, qui ex propoſito aliquem occiderint, de vita ad mortem gladio ultore puniri debent, Reviſ. l. 5. p. 2. t. 7. art. 1. Qui vero doloſe ex propoſito 9. Homicidium ex inſidiis in proximo malitioſum homicidium commiſerit, & quidem in via publica, vel alias in ſua poſſeſſione, is rota ad mortem tundi, & juſtificari debet, l. c. art. 2. Omnes etiam hi 10. Veneficium. pro homicidis habendi ſunt, qui per ſortilegium & veneficia homines ſcienter interficiunt vitamque adimunt: ideo etiam capite plectendi ſunt. l. c. art. 3. vid. **Infanticidium. Coërcitio.** De Aſſaſſineis vid. ſupra. vid. plura **Defenſio.** Homicida & cædes, quæ adverſum homines 11. Quis miſerorum hominum cædes poſtulare debeat? miſeros perpetrantur, Judex per ſe, qui poteſt ac debet inquirere, nimirum quod pulice intereſt, ne cædes maneant impunitæ. Si quis miſeræ perſonæ cædem exequi ceperit, deinde ab hac luce migraverit, ad Judicem actionis perſecutio devolvitur. Si poſtea ſupervenerit agnatus, & actionem ordine Juris ad ſe revocaverit, ejus deſiderio Judex ſubſcribito, & actionem illi credito. Emend. l. 5. c. 9. Corr. l. 2. c. 61.

HONOS.

Qui aliquid promittit ſub honore ſuo, pro conſervanda 1. An promiſſio lædat honorem non ſervata. ſanitate vita & corpore, ſi non poteſt fidem ſervare, ejus honori per hoc non derogatur. Rev. l. 4. t. 10. art. 2. vid. plura **Injuria. Convicium.**

HORA.

Hora Judicialis, vid. **Judicium.**

 HOR-

HORTUS.

1. Furtum in hortis.

QUi plantatas vel fructiferas arbores furto abstulerit, deterioraverit, vel absciderit, qui etiam alias furtive attractaverit, pro qualitate relegatione, vel fustigatione puniri debet. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 8.

HORTULANUS.

Vid. Merces. Servus. Subditus.

HOSPES. HOSPITATIO. HOSPITIUM.

1. De Jure hospitum.

SI quis Civis hospitem, vel si quis hospes civem in Jus vocet ob debitum, quod testibus præsentibus probari possit, causa hæc statim & in continenti potest decidi. Hospiti vero necessitas imponitur, Jusjurandum dare, nisi quis ejus gratiam facere velit, se peregrinum esse, & tam procul ab eo foro larem habere, ut intra diem unum ad Judicium legitime constitutum adventare nequeat. Qui vero in civitate in dies publice conversatur, & negotia sua gerunt, ii Jure hospitum non censentur. Emend. l. 2. c. 39. Corr. l. 2. c. 22. Revis. l. 2. t. 14. art. 3. Si hospes quem conveniat, Jus illi dicendum est post noctis interstitium, quatenus Jure hospitum uti velit. Si quis autem itineri faciundo jam accinctus hospitem vel civem convenire velit, eum Judex per ministerialem publicum ad Judicium vocet, ac Jure hospitum respondere jubeat. Si vocatus edictum neglexerit, sive civis sive hospes, pro actore Jus dicetur & pronunciabitur, causam eam vicisse, nisi conventus legitimo teneatur impedimento. Acsi civis vel hospes conventus in eo foro bona possideat, in ea actor immittatur pro modo debiti sui, ut Juris est. Si bona ibi non habeat, siquidem præsens

2. Quo Jure hospites, & ii, qui ad iter accincti sunt, utuntur.

sens est, in custodiam detur, quoad actori satisfecerit. Si vero civis civem convenire velit, qui possessor sit, vel non sit, sive hospitem in Jus vocet, extra diem Judicii legitime constituti actorem illum Judex ad ordinem Juris constituti remittat. Quod si civis actori opposuerit, se jam ad profectionem accinctum esse, vel commerciorum suorum, vel piæ peregrinationis ergo, vel etiam alia urgente causa, extra Provinciam abeundi, sic ut statum Judicii diem expectare neqveat, idque mediante Juramento suo comprobaverit, eodem die responsum ejus audiatur. Quod si hospes adversum civem actorem excipiat, se non teneri Judicium ordinarium præstolari, & in eam rem Jusjurandum juret, causa ejus præsente die ventiletur. Si inter litigatores convenerit, nullo discrimine civis & hospitis habito, ut utrinque in Jus eatur, eo casu debet conventus adversarium stato die in Jure præstolari, nec exceptionem profectionis ad commercia sua, vel peregrinationis ad pia loca, vel abitionis extra provinciam, vel quovis modo accinctus sit, prætendere potest. Sin autem hospes vel accinctus itineri faciundo fundos & possessiones petere seu vindicare velint, hi neque hospitum, neque peregrinantium Jure utuntor, sed statos Judicii dies secundum Juris ordinem obeunto. Em. l. 2. c. 40. Corr. l. 2. c. 41. Rev. l. 2. t. 14. art. 4. De condictione alimentorum hospitis vid. **Alimenta.** Hospes civem conveniebat rei vendicatione, conventus nihil a se deberi probaturum se recipiebat. Hospes alteram civi actionem intentabat, is itidem se religioso Jure fidei manusque suæ purgari posse profitebatur. Decreto dies probationibus peragendis constituebatur. Ubi dies venit, hospes Jure Provinciali probationes testium ac Jurisjurandi, uti decretum erat, postulabat. Scabini expectandum esse de plano interloquebantur, quamdiu Judicium exerceretur. Conventus interveniens ajebat, se pecuniæ, quam actor petebat, sponsionem facere, si provocationi suæ ad Judicem, ad quem Juri provocari liceat, cedatur, ac decerni rogabat, an provocationem actor sequi teneretur? Hospes excipiebat, se Juris cognitionem desiderare,

3. De sententia redargutoria causa per decretum prolata.

derare, si non conventus Scabinorum decreto, quoad hoc die Judicio exercebitur, satisfecerit, sibi Jus decreti, quod peteret, potius adjudicatum iri, quam ut adversarii provocationem sequi debeat. Utriusque causæ definitionem Scabini ad proximum solennis Judicii diem, proferebant. Quæsitum est, an probabilius admittendum sit, quod hospes causam obtinuerit, quandoquidem civis probationes, quas receperat, non peregit? Et non est incogniti Juris, siquidem Scabini controversiæ definitionem ad proximum stati Judicii diem protulerunt actore sciente, neque legitimis modis contradicente, quod tam actor, quam reus Judicii diem, & Juris sui decisionem, itidem ut antea, operari debeant. Quamdiu enim sententiæ, quæ totam rem definiant, non promulgantur, nec hospes nec civis Jure suo defraudatus intelligitur. Emend. l. 2. c. 67. Corr. l. 5. c. 12. Cum hospes hospitem rapinæ volet insimulare, quæ in extraneis Provinciis commissa sit, primum omnium in eo Judicio actionem proponat, ubi rapina recens facta dicitur. Sin ibi Jus suum consequi nequiverit, vel legitimo impedimento retractus in Judicium illud venire non possit, potestas ipsi erit, etiam in alio Judicio, quocunque venerit, experiundi, ibique Judicis officio juxta ordinem illi Jus administrabitur, quatenus nemo contradicit. Tribus autem constituti Judicii vicibus actor causam peragat, priusquam ad Juris executionem procedatur. Emend. l. 5. c. 73. Corr. l. 3. c. 42. Revis. l. 5. p. 2. t. 17. art. 2. De hospitio proscripti, vid. **Bannitus.** Absolvimus cives Terrarum Culmensium ab omnibus collectis injustis & hospitationibus coactivis, aliisque exactionibus indebitis, ad omnia alia bona eis attinentia hanc gratiam extendentes videatur Privil. Culmens. §. 6. Revis. l. 1. t. 4. art. 1. Hospitium furis, vid. **Furtum.** pl. **Alimenta.**

4 Si hospes hospitem rapinæ reum faciat.

5. Prussia ab hospitationibus coactivis absolvitur.

HYPOTHECA.

1. Præscriptio hypothecæ.

Hypotheca aut obligata bona, nisi intra quindecim annorum decursum ad acta aliqua authentica renovata fuerit,

fuerit, præſcribitur, Jus Terreſt. t. 4. §. 2. vid. plura **Præſcriptio.**

2. De tacita pupillorum hypotheca in bonis tutorum.

Quanquam Jure ſcripto communi tutores teneantur cautiones præſtare, pupilli rem ſalvam fore: conſvetudine tamen Juris Culmenſis receptum eſt, ut tutorum facultates & bona pupillis, ob geſtam tutelam, tacite ſint obligata ſic ut in bonis tutorum præ aliis creditoribus pupilli ſint potiores ad detrimenta rerum ſuarum ex iis reſarcianda. Tutor non rebus ſolum, verum etiam perſonæ datur: quapropter ejus muneri vel maxime incumbit, ut pupilli ſecundum generis dignitatem & patrimonii facultates liberalibus diſciplinis erudiantur & bonis moribus imbuantur. Emend. l. 3. c. 59. Rev. l. 4. t. 14. art. 9. vid. pl. **Tutor.**

3. Quatenus bonorum omnium hypotheca ſit accipienda.

Spondet quis alteri præſentibus arbitris, judice & Scabinis in Judicio conſtituto, pecuniam certo die dandam, ſine quavis impedimenti exceptione, ejusq; ſponſionis ergo bonorum omnium hypothecam proponit, aliquanto deinde tempore poſt eam ſponſionem fundum emit, & ex eo fundo penſionem annuam certo die præſtandam, alii cuipiam in Jure cedit ac transſcribit, prior creditor debitum ſuum ex penſionibus fundi, qui poſt ſponſionem emtus fuerat, petere non poteſt, ſed qui penſiones fundi ſuis deinde nummis acquiſivit, Jus ſuum controverſiâ recte tuebitur. Emend. l. 4. c. 48. Corr. l. 3. c. 100.

4. De bonorum omnium hypotheca.

Res immobiles, fundos & poſſeſſiones debitor, quocunque tandem crediti nomine conveniatur, pignori vel hypothecæ dare non poteſt, niſi in ejus fori Judicio, ubi res immobiles ſitæ ſunt. Emend. l. 4. c. 8.

5. De domo vendita, quæ nexu æris alieni obſtricta fuerat.

Si quis alteri fundum vendat, & in conſtituto Judicio tradat, ac interim in lege venditionis ſilentio ſupprimat nexum æris alieni, quo fundus in hypothecam obligatus eſt, creditori Jus pignoris in illo fundo relinquitur integrum. Ac licet emtor prætendat, ædes ſe liberas emiſſe, & æris alieni nexum in conventionem non veniſſe: idque teſtimonio publicarum Judicii tabularum probari poſſe, ſeque fundum jam ultra diem annuam ſine cujusvis impedimento poſſediſſe dicat: nihil tamen his omnibus adverſus creditorem proficiet,

ſed

ſed magis venditorem ædium, ob debiti nexum clam habi-
lum, Jure conveniat ac compellat, ut ædes ipſi liberas, uti
conventum fuerat, & a pignoris nexu vacuas tradat. Em.
6. Hypotheca locatoris. l. 4. c. 15. Corr. l. 4. c. 18. Reviſ. l. 4. t. 5. art. 19. Loca-
tor hypothecam in omnibus illatis bonis, durante locatione,
præ omnibus creditoribus conductoris habet. Reviſ. l. 4.
t. 7. art. 6. vid. plura Locatio, Pignus.

HUMERUS.

De vulneribus in humero, vid. Vulnus.

JACULATIO.

Quando per eam homo occiditur, vid. Damnum.

IGNORANTIA. Vid. Teſtis.

IGNIS.

Vid. Incendium. Quando domus locata combuſta
fuerit, vid. Locatio.

ILLATA BONA. Vid. Hæreditas.

IMMOBILIA.

Vid. Fundus. Hæreditas. Feudum. Allodium.

IMPEDIMENTUM.

1. De legitimis impedimentis. SI quis cauſis impediatur legitimis, quo minus ad Judici-
cium venire poſſit, easque cauſas per nuntium Juris
ordine

ordine probaverit, extra noxam est, & Judicii dies tantisper prorogatur, quo ad istoc impedimento solutus fuerit. Qui fidejussores constituit de sistendo, ac postea reus necessitate præveniatur, fidejussores impedimenti causam probanto, vel Jusjurandum præstanto, nec id per nuncium expedire fas esto. Emend. l. 2. c. 41. Corr. l. 3. c. 70. Revis. l. 2. t. 8. art. 1. Legitimum dicitur impedimentum, cum quis Reip. causa abest, vel operas Domino præstat, antequam in Jure conveniretur. Legitimum etiam impedimentum dicitur, si quis, vel si qua morbo laboret, in tantum, ut ob valetudinem in Jure adesse non possit: & si quis extra Provinciam abiit, prius quam in Jus vocaretur: & si quis patri, matri, uxori, liberis, fratri vel sorori defunctis funus facit: & si quis eodem tempore in alio Judicio majori actioni majoribusve negotiis obnoxius est. Quas causas quilibet ex Jure præscripto sufficienter docebit, ac per nuncium suum, qui pro animi illius religione juret, Judici probabit: nisi ejus sit existimationis, cui fides etiam injurato adhiberi debeat. Si nuncium non habeat, ipsemet Jusjurandum in eam rem præstabit, quamprimum ad Judicium venerit. Legitimi impedimenti numero censentur etiam carcer, aquæ periculum, cultus divinus & peregrinationes religionis ergo susceptæ, priusquam lis denunciaretur. Emend. l. 2. c. 42. Corr. l. 3. c. 71. Revis. l. 2. t. 8. art. 1. Si quis sponsionem fecerit, stato die ad Judicium veniendi, agendi vel respondendi, eoque die aquæ inundaverint, ut nec ipse venire, nec nuncium mittere posset, proxime sequenti, qui Judicio dictus erit, die in Jus veniat, excusationem proponat, ac Juramentum det, aquarum inundationem obstetisse sibi, quo minus vel ipsemet venire, vel nuncium mittere potuerit: quo facto prætor illi Jus integrum vel agendi vel respondendi præstabit. Emend. l. 2. c. 43. Correct. l. 3. c. 119. vid. plura Mercatura. Judicium. Restitutio in integrum.

2. Quodnam sit legitimum impedimentum.

3. De eo qui aquarum inundatione detinetur.

Quomodo morbus probetur, vid. Morbus. Reus conventus trina vice citatus non comparens, quando quarto ad Judicium citatus fuerit, suum legitimum impedimentum inferre debet

4 Terminus inferendæ legalitatis.

debet, quare tribus Judicii vicibus non comparuerit, attamen Judici mulctam deponet, ut Juris est, & postmodum ad responsionem in causa principali admittitor, elisa sua contumacia; Si non legale impedimentum suum probaverit in priori causæ condemnatione conquiescat. Revis. l. 2. t. 8. art. 3. Si citatus in termino aliquo legali impedimento retentus fuerit, aut etiam citationis ignorantia non comparuerit, potest de restitutione in integrum agere, legaleque impedimentum aut ignorantiam probare, tandemque restitutionem obtinere poterit. Jus Terrest. t. 7. § 17.

5. Restitutio in integrum propter legale impedimentum.

IMPENSÆ LITIS. Vid. Expensæ.

IMPOSSIBILE.

Omnes stipulationes debent fieri de re possibili, alioquin de Jure nullæ & invalidæ sunt, Rev. l. 4. t. 10. art. 2.

INÆDIFICATIO. Vid. Ædificatio.

INCANTATIO. Vid. Veneficium.

INCORPORATIO.

Vid. Privilegium Incorporationis, sub verbo Casimirus. it. Leoburgum.

INCARCERATIO.

Vid. Carcer. Arrestum.

IN-

INCOMMODUM.

Vid. Societas, Emtio.

INCOMPETENS JUDEX.

Vid. Forum, Judex.

INCENDIUM.

UBi quis Jure ordinario non conventus, insuper aliquid de facto cum diffidatione, aggressione, viarum latrocinio & incendio tentaverit & ceperit, is tanquam violator pacis publicæ in vita puniri debet; Si etiam incendio damnum ded rit, tunc publice igne concremari debet. Si quis tale factum moliretur, etiamsi tale incendium appositum non ceperit, nec damnum dederit, nihilominus tanquam incendiarius & latro igne puniendus est. Similiter etiam sententionandum est de his omnibus, qui pecunia, vel alio modo pro latronibus coëmti vel conducti fuerint, etiamsi nihil fecerint subsecutum, attamen gladio scelus eluere debet. Ubi vero quis ante consum̃atum factum propositi pœnituerit, literas reposuerit, aut alias sese publice denunciaverit, quod suam voluntatem mutaverit, & in facinore proposito pœnitentiam egerit, huic pœna ordinaria remitti, & alioquin pro qualitate, relegatione vel publica castigatione puniri debet. Ubi etiam alioquin super talibus collocutionibus vel diffidationibus talem conditionem annexerint, & mali sui propositi, prætextum prætendere voluerint, nimirum casu, quo non transigeretur, illud sese prosequi velle; Hi non contrastando tali conditioni, tanquam publici violatores pacis publicæ & diffidatores puniri debent. Revis. l. 5. p. 2. t. 15. Si res locata incendio perdita fuerit, vid. Locatio. 1. Pœna incendiarii.

INCESTUS.

1. Pœna incestus.

CUm quis ſeſe cum perſona ſibi conſanguinitate juncta commiſcuerit, quam nequidem in uxorem ducere poſſet, is commiſit inceſtum, & quando illud ſcienter factum eſt, ambo capite plectuntur. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 9.

INDIGENATUS.

1. Dignitates tantum Indigenis ſunt conferendæ.

D. Caſimirus Rex ſancit: Omnes Prælatos, Militares, Nobiles, Cives & incolas Terrarum Pruſſiæ in Jus, conditionem & proprietatem Regni Poloniæ translatos & inviſceratos, hac etiam proſequemur Prærogativa, quod Dignitates & Officia hactenus illic conſiſtentia & inpoſterum conſtituenda; Item Caſtra & Tenutas Civitatum & locorum in Terris prædictis, nulli extraneo aut forenſi, ſed proprio indigenæ juxta obſervantiam aliarum Terrarum Regni noſtri, conferemus, vid. Privilegium incorporationis Terrar. Pruſſ. §. 8. ſub verbo Caſimirus, ſupra.

PRIVILEGIUM

D. Caſimiri Regis, quo non tantum ipſe Rex, ſed præcipui etiam ex Regni Senatoribus ſolenniter cavent, quod juxta Prærogativam Ordinibus Terrarum Pruſſiæ antea conceſſam, Caſtra & Tenutæ Civitatum atque locorum nullis extraneis, ſed veris indigenis conferri debeant,

CAſimirus DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Ruſſiæ Pruſſiæque Dominus & Hæres &c. Significamus tenore præſentinm, quibus expedit, univerſis, quod, dum ex pluribus evidentibus & legitimis reſpectibus, Terras Pruſſiæ, Pomeraniæ &c. communicato Principum, Prælatorum, Baronum, cæterorumque fidelium noviſſime Cracoviæ Nobiſcum exiſtentium Regni, Ducatuum & Dominiorum Noſtrorum conſilio, voluntate & conſenſu, in regimen, tutelam

telam, gubernationem, ſubjectionem & obedientiam accepimus & aſſumpſimus, hanc ipſis Prærogativam conceſſimus, quod Caſtra, Civitates & quæcunque Fortalitia, in Terris prædictis exiſtentia, alicui extraneo aut forenſi conferre non debemus. Ad præſens tamen certis reſpectibus moti, certa Caſtra, in præmemoratis Pruſſiæ Terris exiſtentia, nonnullis perſonis contra hujusmodi articulum ſuperius expreſſum, durante præſenti gwerra, & interim quoad Terras Pruſſiæ non pacificabimus, dedimus contulimusque in regimen, tenutam & gubernationem. Ideo præſentibus in verbo noſtro Regio ſpondemus & promittimus, quod pace, Domino ſuffragante, habita, præſcripta Caſtra, taliter per nos in hactenus hujusmodi perſonis in regimen & tenutam collata, juxta tenorem & continentiam literarum Noſtrarum, Cracoviæ Terris Pruſſiæ conceſſarum, illis conferemus, quibus conferri debent, & quod etiam præſcriptis literis in omnibus earum punctis, conditionibus, clauſulis & articulis per hoc non intendimus neque volumus in aliquo derogare, ſed ipſas ſanas, ſalvas, firmas & illæſas per Nos & Succeſſores Noſtros, perpetuis temporibus, tenere & obſervare pollicemur per præſentes, harum, quibus Sigillum Noſtrum præſentibus eſt appenſum, teſtimonio literarum. Et nos Joannes Wladislavienſ. Andreas Poſnanien. DEI Gratia Epiſcopi; nec non Lucas de Gorka Poſnanien. Stanislaus de Oſtrorock Calliſien. Petrus de Opporow Lancicien. Nicolaus de Koſczeleez Wladislavien. Palatini; Petrus Sckora de Gay Calliſien. Joannes de Czarnkow Gneſen. Hincza de Rogow Siradien. Caſtellani & Vice-Theſaurarius, Petrus de Sczekoczini Vice-Cancellarius Regni Poloniæ, Derslaus de Rythwyan Roſperien. & Nicolaus de Labiſchin Wladislavien. Caſtellani &c. præſcriptas Sereniſſimi Domini noſtri Regis promiſſionum literas ratas & gratas habentes, præſentibus promittimus, quod Ipſe Sereniſſimus Dominus Noſter Rex omnia ſuperius expreſſa, firmiter & inconcuſſe inviolabiliterque tenebit & obſervabit, & pro majori firmitate ſigilla noſtra etiam præſentibus ſunt appenſa. Actum & da-

& datum in Thorun, Feria secunda Festi beati Joannis Baptistæ, Anno Domini Millesimo, Quadringentesimo, Quinquagesimo Quarto.

Ad relationem præfati Magnifici Petri Schekoczim R. P. Vice-Cancellarii.

Cautio D. Sigismundi Regis,

In persona Joannis Balinski, quod posthac non nisi Terrarum Prussiæ indigena, & vernaculæ linguæ peritus in ipsarum Terrarum Consilium recipi & admitti debeat.

SIgismundus Dei Gratia, Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæque &c. Dominus & hæres, manifestum facimus tenore præsentium universis & singulis, quibus expedit, quod cum alias Nos volentes generosum & fidelem Nobis dilectum Joannem Balinski, meritorum suorum exigentiam, amplioribus honorum fastigiis evehere, ei Castellanatus Gedanen. Dignitatem in Terris Prussiæ ea vice con tulissemus, mandavimus eum in ipsarum Terrarum Consilio recipi & admitti. Verum cum præmissa Privilegiis earundem Terrarum obsistere dicantur, ex eo, quod idem Joannes indigena illarum Terrarum non existens, ipsarum etiam linguæ imperitus, præsenti Nostro Decreto declaramus, & in verbo Nostro Regio affirmamus, intentionis Nostræ non fuisse nec esse, per prædictam Nostram collationem & mandatum memoratis Privilegiis aliquatenus derogare, aut quomodolibet ea tollere vel abrogare. Decernimus igitur prædictam Nostram collationem & Mandatum, quatenus dictis Privilegiis aliquomodo adversetur, Terris nostræ Prussiæ in aliquo non præjudicare, aut ad similia permittenda, in consequentiam seu exemplum in posterum trahi non posse, neq; debere, per dictosque Terrarum Prussiæ Consiliarios eundem Joannem in Consilium recipiendum Nostroque Mandato parendum, ab hujusmodi Privilegiis recessisse censeri aut judicari a quoquam non debere, neque posse, nolentes eos aut

aut Terras prædictas, ob Noſtra complacentiæ obſequia, hac duntaxat vice Nobis impenſa, præjudicium aliquod aut jacturam reportare. In quorum omnium teſtimonium has Noſtras literas fieri juſſimus Noſtro Sigillo communitas. Datum in Brzeſczie Kujavien, Feria quarto, ipſo die Beati Andreæ Apoſtoli, Annorum Domini Milleſimo, Quingenteſimo, Decimo nono, Regni autem Noſtri tredecimo.

Ad relationem Magnifici Chriſtophori de Schidlowicz, Palatini & General. Cracov. ac R. P. Cancellarii &c.

Chriſtophorus de S. Palatinus & C. Cracovien. ac R. P. Cancell, ſſt.

Diploma

Juris indigenatus Terrarum Pruſſiæ, confirmatorium a Sereniſſimo ac Potentiſſimo Principe D. D. AUGUSTO II. Poloniarum Rege 1699.

AUGUSTUS II. DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Severiæ Czernichoviæque, nec non Hæreditarius Dux Saxoniæ & Princeps Elector. Significamus præſentibus literis Noſtris, quorum intereſt univerſis & ſingulis: Si unquam vetera Inſtituta & primæva Jura firmius tueri & manu tenere Regiæ incumbit curæ & protectioni, profecto vel maxime ea, quæ antiquiſſimis firmantur Privilegiis, ſolenniſſimis Regum nituntur ſponſionibus & Diplomatibus, ac legibus ipſis ſtabiliuntur, & quæ majorum prudentia contra temporum iniquitatem, contagionem ambitus, ac morum corruptelam, tanquam duratura jecit fundamenta. Hinc avitum Jus indigenatus Pruthenici, vetuſtiſſimis cum Divis Prædeceſſoribus

Noſtris

Noſtris ac Republica ſubnixum & fundatum compactatis, declarationibus & cautionibus Regiis, ac præcipue Privilegio Incorporationis, uti Jus ſpeciale, cardinale, primitivum & primarium, roboratum Conſtitutionibus publicis Anno 1638 & 1647. ab univerſa Republica ſancitis, denique Pactis conventis Noſtris inviolabiliter munitum, tanto pronius in tuitionem Noſtram ſuſcipimus, quanto luculentius Nobis conſtat, veteres Pruthenos gloriæ avidos, ſuccedaneis Poſteris, hanc Prærogativam Indigenatus, retroactis ſeculis, excuſſo immani Crucigerorum jugo, profligata eorundem Tyrannide, cruento profuſi ſangvinis diluvio, funeſto magnarum Proſapiarum excidio, propter ſpontaneam ad corpus Reipl. acceſſionem, ampliſſimorumque bonorum Epiſcopatuum, Palatinatuum, Capitaneatuum, Tenutarum, aliarumque facultatum, ad diſpoſitionem Noſtram Regiam Juſtitiamque diſtributivam devolutionem quæſiviſſe, meruiſſe, ac eviciſſe, & tot vergentibus annis continuo zelo, ac non interrupto ardore firmiter propugnaſſe ac defendiſſe. Quandoquidem vero inſurgente contra hoc idem Jus cardinale indigenatus Pruthenici vaſta & inani ambitu, per tot diſpendia publicæ rei, diffidentiarum incommoda, & abſtruſa quoque molimina, toties repetitis rupturis Conventuum publicorum cuncta diſcordiis civilibus feſſa & ſemota e conſpectu Ordinum publica ſtatus tranquillitate, turbata erant omnia. Proinde accedentibus ad Nos Nunciis Terreſtribus a Statibus & Ordinibus Terrarum Pruſſiæ, ex Conventu Generali Graudentinenſi, pro nuperis Regni Generalibus Comitiis ablegatis, ſolennibus ſupplicationibus, ut Jura Provincialia publica, præſertim Jus avitum indigenatus (cujus vigore omnes vacantiæ tam Spirituales quam Seculares, in Terris Pruſſiæ indigenis tantum Pruthenis ibidem genitis & degentibus, deferri debent) Regia Noſtra Authoritate protegeremus, redintegraremus, vindicaremus, & ſecuturis temporibus in pleno robore & vigore conſervaremus. Nos itaque inſiſtendo antiquiſſimo Privilegio incorporationis, Diplomatibus Sereniſſ. Prædeceſſorum Noſtrorum, tam legibus publicis ac Pactis conventis

ventis, obviando denique omnibus in futurum conſequentiis, fatalem confuſionem ac malorum ſeriem poſt ſe trahentibus, & periculoſum ambitum e diametro Juribus indigenatus repugnantem, reſtringendo, non tantum hæc eadem Jura, Privilegia & immunitates tanto ſudore & ſanguine Majorum partas prærogativas, cautiones, Reſcripta Terris & Civitatibus Pruſſiæ, ſingulariter autem ſuper indigenatum data, collata & conceſſa, tenore & vigore præſentis diplomatis Noſtri conſervanda, confirmanda & ratificanda eſſe duximus: Prout in omnibus punctis, clauſulis & articulis, ut in ſe ſonant, conſervamus, confirmamus, & ratificamus, ſed & inſuper fide Regia ſpondemus, cavemus & promittimus, quod Dignitates tam Spirituales quam ſeculares, Officia, Beneficia, Caſtra, Tenutas Civitatum & pagorum, omniaque bona in Terris Pruſſiæ ubique locorum exiſtentia Juſtitiæ diſtributivæ ſubjecta, vacantia & vacatura, juxta obloquentiam eorum Jurium, nonniſi veris, nativis, propriis & indubitatis Indigenis & Terrigenis earum Terrarum Pruſſiæ, ibidem genitis & degentibus de Nobis & Republica bene meritis, dabimus & conferemus, idque ſub nullitate Privilegiorum Noſtrorum & nominationum, ipſaque incapacitate ſuper ſecus obtinentes. Ad extremum contrarias a D. D. Prædeceſſoribus Noſtris vel Nobiſmet Ipſis factas collationes in ſequelam, exemplum & allegationem a nemine trahi debere; nec in quopiam Juribus Indigenatus præjudicare poſſe, vel derogare, firmiter cavemus & declaramus, præſentibus literis Noſtris in ævum perennaturis. In cujus rei fidem præſentes manu Noſtra ſubſcriptas Sigillo Regni communiri juſſimus. Datum Warſaviæ, Anno Domini Milleſimo, Sexcenteſimo Nonageſimo nono.

Vid. plura Leoburgum.

INFAMIA.

Qui corpus vel manum redimit, quod quæve per ſententiam illi abjudicabitur, nullum Jus habere intelligitur, hoc

1. De his qui notantur infamia.

hoc est, infamia notatur, velut qui ob furtum, rapinam vel pœnam corporalem se redemerit vel transegerit. Emend. l. 5. c. 91. Corr. l. 2. c. 52. Revis. prolixiora facit verba: Qui manum suam vel corpus, quod illi Jure abdicatum est, propter aliquod commissum maleficium redimit, is infamis & honore destitutus est, it. omnes manifesti lenones & mulieres, quæ in ejusmodi domibus inpudicitiæ gratia sese sustentant: etiam hi, qui suas uxores, liberos & reliquos prostituunt: item, omnes hi, qui ratione furti, adulterii ac rapinæ paciscuntur, aut bona furtiva vel rapta restituunt, & eo nomine convincuntur, tandem omnes hi infamia notantur, qui ob sua maleficia sive corpore, sive ipsa vita pœnam subeunt, item, qui publice proscribuntur, banniuntur & perpetuo relegantur. vid. Revis. lib. 5. p. 2. t. 23. art. 1.

2. Illustratio Juris Revisi.

3. Quomodo infamia sit probanda.

Qui aliquem infamiæ nota maculare, vel infamiam modo objicere voluerit, is id per plenaria & sufficientia documenta probare tenetur, nec Jurejurando suo vel testibus, qui tantummodo ex aliis audiverunt, efficere quicquam potest, sed actor aperte probare debet, reum conventum per Justitiam & sententiam condemnatum esse & ejusmodi pœnam sustinuisse, quæ ipsius honorem abolet, & alioquin reum conventum talem personam reddit, quæ de Jure pro infami censetur. l. c. art. 2. Qui ita infamis est, is Judex esse non potest, nec dignus censetur, quemcunque honoris locum obtinere, imo nequidem in ullo Judicio testis esse potest, quoniam defectu honoris laborat, l. c. art. 3.

INFANS.

1. De infantibus expositis.

DE homicidio infantis vid. Mulcta. Tutor. Si mulier infantem suum abdicando & projicendo in viam, vel ante domos exposuerit, hæc hujusce convicta, vel in facinore comprehensa, pro qualitate arbitrarie puniri debet, peremto vero puero, ex tali expositione, tunc ista mater, quæ ex proposito periculose exposuerit, etiam in vita puniri debet. Revis. l. 5. p. 2. t. 14. vid. plura Damnum.

INFAN-

INFANTICIDIUM.

SI quis adultus casu, non ex animi sui proposito, minorem interfecerit, noxam æstimatam, juxta conditionem occisi integre præstabit. Si quis minorem percusserit vel capillo traxerit, vel virgis ceciderit, ob id, quod male fecerat, non erit culpæ adscribendum, quatenus jurejurando probaverit, se non injuriæ causa, sed emendandi animo malitiam coërcuisse. Emend. l. 5. c. 47. Corr. l. 3. c 34. Mulieres, quæ per potus & alia media sibi ipsis fructus sui corporis abigunt, si partus fuerit vitalis, pœna gladii, si minus vitalis fuerit, perpetua relegatione puniendæ sunt; Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 4. Mulieres infantes suos post partum clam interficientes, in eo convictæ & confessæ, tanquam homicidæ dolosi rotæ imponi, & vivæ sepeliri & suffocari debent, l. c. art. 5. Eventu, quo mariti uxores suas prægnantes indebite vel supra modum, quo fructus lethaliter læderetur, vel etiam parentes suos liberos gravius vapularent, ictibus vel virgis castigarent; Si hoc probabile & forti præsumptione niteretur, quod illos per hoc interfecerint, hi corporis afflictivam pati, & vita puniri debent. l. c. art. 6.

1. De interfectione & coercitione liberorum seu infantum.

2. Abactio infantum ex utero.

3. Pœna infanticidii.

INJURIA.

NE cui fiat injuria ob debitum vid. **Creditor.** Si quis Scabino convitium facit, convitium propter sententiam, & ne quis alterum in Judicio impediat, vid. **Judex. Judicium. Sententia.** De injuriis opificum, vid. **Opifex.** **Famosus libellus** vid supra. Injuriæ committuntur, verbis, scriptis & factis, tum quis ex proposito temerario, & petulanti modo, proximum suum masculini vel fœminini generis in honore diffamaverit, & ad diminuendum eundem prosciderit & male affecerit; si eapropter aliquis conventus fuerit, is parti læsæ, post adinventam innocentiam, publicam revocationem, vel palinodiam canere vel

1. Pœna injuriarum.

facere tenebitur, & præterea mulcta pecuniaria, vel etiam pro modo causarum, carceribus coërcendus est. Si alicui a Magistratu pacis præceptum indictum, vel silentium impositum fuerit, & nihilominus alterum diffamare præsumpserit, ac criminibus prosciderit, tunc pœnam fractæ pacis publicæ incurrit, & tamen læso nihilominus competentem transactionem præstare tenetur. Rev. l. 5. p. 2. t. 20. art. 1. 2.

2. Injuria realis. Alapæ, vellificationes & verbera absque carnalibus vulneribus facta, sunt reales injuriæ; qui tales committit mulctam præstabit, & pœnam subiet, quam Judex pro modo causarum

3. Morte injuriantis evanescit actio. augere vel minuere potest, l. c. art. 4. Mortuo injuriante, cessat & tollitur causa, nec post hæredes eo nomine conveniri possunt, ast si cum prædefuncto processus fuerit inchoatus, & lis contestata, tunc eo casu hæredes processum sequi

4. Præscriptio & abolitio injuriarum. tenentur, l. c. art. 5. Quando læsus vel injuratus in causis injuriarum intra annum & diem non fuerit prosecutus suam actionem, computando a tempore quo injurias resciverit, tunc actio extinguitur & ulterius non potest nec debet cum eadem audiri. Quod ideo de verbalibus injuriis intelligendum est, quia actio in literalibus injuriis consistens non præscribitur ante spatium triginta annorum. Item, quando læsus injurias remiserit, vel per amicabilem cohabitationem, conversationem, vel alia indicia easdem dissimulaverit & postposuerit, tunc postmodum cum actione

5. Advocati injuriantes. admittendus non erit, l. c. art. 6. Advocati & Procuratores in scriptis & verbis debent esse modesti, & abstinere ab incompetentibus injuriis atque cavillationibus; qui contravenit, toties, quoties fit, pro qualitate, & pro bene placito Judicii satisfacere tenetur, & nilominus ratione in-

6. Reales injuriæ judicantur tantum coram Judicio Terrestri. juriæ illatæ parti affixæ satisfaciat. Revis. l. 2. t. 5. art. 5. Coram Judicio Terrestri reales injuriæ ob limites controversos & si aliquis agro, frumentis & id genus similibus, damnum quicquam dederit, tantum judicantur, secundumq; exigentiam rei de eis decernitur, neque Palatino licitum

7. In citationibus injuriis abstinendum est. est in ejusmodi causis cognoscere, Jus Terrest. t. 5. §. 29. Nemo in citatione, existimationem aut honorem alicujus lædere, verbisque aliquibus, quibus ea lædantur, uti debet.

Quod

Quod si quis contumeliosa aliqua verba, sine quibus res ipsa narrari poterat, citatione comprehenderit, producens citationem ejusmodi, tam Actor ipse, quam Procurator ejus, unius septimanæ sessione in turri mox puniri debebit: Reus autem a termino & citatione liber pronunciari debet. Jus Terrest. t. 6. c. 1. §. 7. vid. plura **Damnum. Vulnus. Convicium. Infamia. Calumnia.**

INOBEDIENTIA.

SI quis civis adversus Senatum temere insurgat, ubi Jus Culmense receptum sit, potestas esto Senatui, civem illum ad se accersendi, ac eidem sub mulcta pecuniaria, vel sub relegatione unius, duorum vel plurium annorum demandandi, ut animum ab istac temeritate revocet, & Magistratui æque cum cæteris civibus obtemperet. Si dicto audiens esse noluerit, mulctam vel pœnam, sive ea sit relegationis, sive qua alia ex condicto sustineat. Si Consules Civitatis nomine quempiam relegaverint, ipsorum arbitrium est, an cum eo depacisci & relegatum in Civitatem recipere velint, vel nolint. Em. l. 1. c. 11. Corr. l. 1. c. 12. Rev. l. 1. t. 2. art. 12. Quod Regni nemo incolarum Prussiæ parere debeat, nisi prius ipsis omnia Jura & Privilegia, tam publica quam privata, & quasvis literas, libertates & immunitates a majoribus suis donatas literis suis confirmaverit, & juxta continentiam & tenores earundem in debita executione posuerit, vid. Rex.

1. Coercitio inobedientis Civis.

2. Nemo prius obedire tenetur Regi, nisi prius omnia Privilegia confirmaverit.

INOFFICIOSUM TESTAMENTUM. Vid. Testamentum.

IMPOSSESSIONATUS.

Vid. Possessio.

INQUISITIO.

1. Judex ex Officio debet inquirere.

QUoniam sæpe numero maleficia committantur, ubi nulli accusatores reperiuntur, attamen multum interſit, ut delicta non maneant impunita, ſed in terrorem aliorum perſequantur; ideo Judici de Jure commiſſum & conceſſum eſt, prout etiam id facere tenetur, accuſatore non exiſtente, ex officio inquirere, & meritam pœnam exequi debet. Rev. l. 5. t. 7. art. 1.

2. Inquiſitio ex Officio homicidii in miſerabili perſona perpetrati.

Miſerabilium hominum homicidia debet & poteſt poſtulare Judex, ne homicidium impunitum & injudicatum permaneat: Si quis etiam homicidium illud proſecutus eſt, & poſtmodum aliquis ex conſanguineis venerit, & Jure ad hoc ſeſe obtulerit, hunc Judex admittere, & poſtulationem decernere debet, Jure mediante. l. c. art. 2. vid. plura. Miſerabiles perſonæ.

3. In inquiſitione requiritur, ut ſit corpus delicti & perſona ſuſpecta.

Judex ex officio in criminalibus cauſis nihil proponere & incipere poteſt, niſi ipſi prius commiſſum ſcelus bene notum & conſcium ſit; & tum poſt ſufficiens teſtimonium in certam perſonam ſuſpicionem ſuſcipere & inquirere ſi voluerit, tunc ad minus talis perſona ratione hujusce maleficii ſuſpecta eſſe, & alia indicia ſubeſſe debent, quare ſuſcepturus & apprehenſurus ſit media inquiſitionis: alioquin Judex ſeſe aggravat, & litem facit ſuam propriam. Reviſ. l. c. art. 3. vid. plura De Præſumptionibus. Fortuna. Criminalia.

INSTRUMENTUM.

1. De Inſtrumentis judicialibus.

OMnes ſcripturæ a Judicio & ſubſelliis ſuperioribus emanatæ, pro validis cenſeri debent, ſive a Jurisdictione ſuperiori fuerint exhibitæ, ſi modo ſub Civitatis vel Judicii Sigillo ſint corroboratæ. Reviſ. l. 2. t. 19. art. 1.

2. Reſcripta Principum.

Omnes literæ a Regibus, Principibus, Dominis & Civitatibus ſub illorum Sigillo emanatæ, plenum robur habere debent, ſive in nova aliqua cauſa, vel ad innovationem, vel tranſumptionem veteris alicujus fuerint formatæ. l. c. art. 2.

3. Inſtrumenta Notariorum.

Publica inſtru-

instrumenta Notariorum, si modo illa, cum assistentia testium & comprehensione annotationeque totius causæ cum omnibus suis circumstantiis, & quicquid alias de Jure ad talia instrumenta necessarium sit, provisum fuerit, seu pro validis suscipienda & usurpanda sunt, eatenus tamen, quatenus isti Notarii non solum ratione illorum creationis ab his potestatibus, quibus de Jure competit, verum etiam ab ordinario Magistratu loci, in quo ista instrumenta concepta & confecta sunt, suæ legitimationis & juridicæ legalitatis sufficientem in forma probante legitimationem habeant, l. c. art. 3. Chirographi, Apochæ & his similes Scripturæ, a privatis hominibus scriptæ, & illorum Sigillo confirmatæ, hæ testantur plenarie contra Scribentes: Si vero conventus testibus probare poterit, tam Scripturam non suam manum, nec Sigillum sua voluntate aut scientia, sed falso subimpressum esse, tunc eo ipso ab obligatione harum literarum, & in ea contenti debiti, liber pronuncietur: Ubi vero in Chirographo penes eum, qui illud scripsit, etiam alii duo testes nominati fuerint, tunc instrumentum istud omnis suspicionis expers, & econtrario validissimum judicari & censeri debet. Libri mercatoriales proborum mercatorum more debent esse compacti, & qualificati, & omni suspicione egentes, propterea semiplene probant, & is, qui in suum librum seu Regestrum provocat, Juramentum suppletorium juret, si alias per adversariam partem non sufficientia documenta fuerint producta. Nuda copialia aut scripta absque sigillo & non auctorisata probationes plane non inferunt, l. c. art. 4. Si aliqua scriptura, sit qualiscunq; sit, coram Judicio producitur, eaque avthentica pronunciatur, tunc illa, universusq; ejus tenor, plenariam vim probandi habet: nisi aliquid incongruum fuerit, & nemo per protestationem suam intentionem in tantum salvare poterit, ut producta scriptura in certis punctis tantum pro se, & in reliquis contentis non contra se militet, l. c. art. 5. Omnes scripturæ, quæ a parte judicialiter sunt productæ, etiam alteri parti communicandæ sunt; de non productis, neque ad acta insinuatis, actor a Convento neque inspectionem neque communicatio nem

4. Instrumenta privatorum.

5. Libri mercatorum.

6. An Scriptura publice aut privatim producta ex parte modo & ex altera parte non valeat?

7 An pars parti instrumenta communicare teneatur,

tionem pro fundamento intentionis ſui libelli & actionis requirere poteſt. Econtrario actorem oportet convento omnia documenta, quæ contingenter ad cauſam faciunt, in quibus conventus fundamentum ſuæ defenſionis & exceptionis fundet, communicare, & omnes ſcripturæ non particulariter, ſed integræ ſuntextradendæ, ut Judex pro cauſæ meritis juſtis & injuſtis ſufficienter poſſit cognoſcere, l. c. art. 6. vid. pl. Sigillum, Falſum, Teſtimonium, Documentum.

INSIDIÆ.

1 Pœna inſidiarum in ſtratis publicis.

STatuimus, ut nullus Capitaneus, Nobilis, Civis aut quivis alius, cujuscunque conditionis exiſtat, perſonis, Caſtris, domibus aut poſſeſſionibus alicujus ullam violentiam inferre, incurſiones facere, in publicis ſtratis inſidias ponere, præſumat: Super his convictus, juxta antiquum plebiſcitum Terræ Culmenſis capitali pœna puniatur. vid. Conſtitutiones Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 14. vid. pl. Vis, Rapina.

INSTANTIA.

1. Inſtantiæ Civitatum majorum & minorum.

APpellationes vigore Regiæ Conſtitutionis ordinario modo a Judicio Terreſtri ad conventus Terrarum & Civitatum Pruſſiæ, in conventibus generalibus annalibus, & inde ad Sacram Reg. Majeſtatem. In majoribus Civitatibus prima inſtantia eſt apud Judicium, hinc appellatio ad Magiſtratum Conſularem, a Magiſtratu Conſulari ad S. R. Majeſtatem devolvitur. In minoribus Civitatibus itidem prima inſtantia apud Judicium Civile, hinc inde appellatur ad Capitaneum iſtius loci, quatenus cauſa non concernat quinquaginta marcarum ſummam; ſi vero cauſa major, quæ quinquaginta marcas excedat Pruthenicales, fuerit, tunc a Judicio Civili ad conventum Terrarum & Civitatum Pruſſiæ appellari debet, inde, prout etiam a Capitaneo procedit ad S. R. Majeſtatem. Reviſ. lib. 2. t. 22. art. 6. vid plura Appellatio.

Privi-

Privilegium D. SIGISMUNDI Regis,

De Instantiis (quas vocant) in Judiciis Terrarum Prussiæ observandis.

SIGISMUNDUS DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ &c. Dominus & Hæres, universis & singulis, in quorum manus hæ Nostræ literæ pervenerint, planum testatumque facimus, quod cum & a Consiliariis, & a reliquis Ordinibus Terrarum Nostrarum Prussiæ, una omnium voce fuisset Nobis supplicatum, ut tres tantum, non quatuor, esse vellemus Judiciorum Instantias, ita, ut a secunda instantia recta ad nos, non autem ad Consiliarios Terrarum Nostrarum Prussiæ fieret Appellatio. Nos tantum esse in re omnium Ordinum consensum videntes, atque illud una considerantes, quod & Juris Ordini magis congruit, & cum ipsis litigantibus, tum Consiliariis Terrarum Nostrarum Prussiæ minus est onerosum futurum, quorum illi sumptu inutili, hi vero supervacaneo labore & molestia liberabuntur, si tres tantum Judiciorum instantiæ observentur: Judicia Civitatum & Oppidorum Nostrorum Prussiæ in hunc ordinem redigenda putavimus, ita ut præsentibus redigimus. Majoribus in Civitatibus Terrarum Nostrarum Prussiæ apud Judicium Scabinorum primam esse volumus instantiam, a quo ad Senatum, a Senatu recta ad Tribunal Nostrum Regium Appellationem fieri. In minoribus vero Civitatibus prima ut sit instantia apud Judicium Civile, a quo, si litis æstimatio non excedat pretium aut valorem quinquaginta marcarum Pruthenicalium levis monetæ, possit fieri Appellatio ad Capitaneos & Præfectos locorum, & ibi fiat secunda instantia; a quibus, cui visum erit, liceat appellare ad Tribunal Nostrum Regium. Ubi vero valorem quinquaginta marcarum excesserit, fiat Appellatio a Judicio Civili ad Consiliarios Terrarum Nostrarum Prussiæ, ut apud eos tunc secunda sit instantia, a quibus recta ad Regium Tribunal Nostrum appelletur. Quod autem attinet ad Judicia Terrestria, maneat & servetur per

omnia, ut est in Constitutionibus expressum. Hunc Nos Appellationum ordinem inviolate ab omnibus in majoribus & minoribus Civitatibus Terrarum Nostrarum Prussiæ volumus observari, & mandamus, tertiam instantiam apud Nos & non alibi esse debere, præsentibus decernentes. Harum, quibus Sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Datum Cracoviæ feria quarta, in vigilia S. Matthei, Apostoli & Evangelistæ; Anno Domini, Millesimo, quingentesimo, quadragesimo secundo, Regni vero Nostri Anno trigesimo sexto. Sigismundus Rex, sspt.

INTERVENTIO.

De interventione patris vid. Filius. ingenere vid. Retractus.

INTERESSE PECUNIARIUM.

Vid. Usura.

INTERLOCUTORIA SENTENTIA.

1. An ab interlocutoriis sit appellandum?

NOn modo autem ab ultimis sententiis definitivis permitti Appellatio debebit, verum ab aliis etiam, quæcunque gravius aliquod præjudicium Parti adferre possent: ab Accessoriis vero & Interlocutoriis vim definitivæ sententiæ non habentibus, ut quæ terminum saltem aut citationem, sine ipsius causæ amissione, proferant, aut alias grave aliquod præjudicium parti non offerentibus, tum omnibus, a quibus directe in Jure hoc Appellatio remota est, nulla Appellatio admittenda est Jus Terrest. t. 6, c. 3. §. 47. A sententia interlocutoria, in qua fundamentum principalis causæ non est situm, & tamen sententiæ definitivæ speciem habente

bente, & partibus in ſuo Jure periculum non inferente, Appellatio concedi non debet. Reviſ. l. 2. t. 22. art. 3.

INTERROGATORIA TESTIUM.

1. Alteri parti facultas interrogatoria porrigendi non eſt adimenda.

OBſervari in omni teſtimonio debet, primum ut pars, cum qualis intercedit, ad inducendum teſtimonium in Judicium illud, in qua teſtaturi teſtes ſint, ad minimum duabus ſeptimanis ante citetur, facultasque eidem fiat interrogationes ſuas, de quibus teſtis interrogetur Judicio offerendi, contra teſtes teſtimoniave eorum, quæ ei videantur, dicendi; quod ſi fecerit, Judex una cum teſtimonio utriusq; partis interrogationes & oppoſitiones ſcripto comprehendet, atque utrique parti, ſi id petierit, ſub Sigillo edere tenebitur. Jus Terreſt. t. 6. c. 1. §. 39. Si quis teſtes ſit inducturus, prius illos coram Judicio denominare debet cum inſinuatione articulorum ſuorum Poſitionalium, ſuper quibus ratione illorum ſcientiæ teſtes interrogari debent; horum articulorum etiam adverſæ parti, contra quam teſtes iſti inducuntur, copia extradenda eſt, ut in futuro termino, quando teſtes ſiſtuntur, ſua contrainterrogatoria deſuper, ſi fuerit opus, formare & ad acta porrigere poſſit, quæ tum etiam Judici ſoli & non parti produci, teſtes vero ad illa, ut Juris eſt, quando ad hoc ordinarie fuerint adcitati, examinari debent. Reviſ. l. 2. t. 18. art. 4. vid. plura Teſtis.

INTROMISSIO.

1. Proceſſus intromiſſionis ſecundum Jus Terreſtre.

IN quacunque cauſa, quæ Judicio vel ſuperioris inſtantiæ, vel etiam inferioris definita fuerit, ſi ab ea appellatum non fuerit, aut Appellationem interpoſitam deſertam fuiſſe, decreto judicatum fuerit, victus decreto Judicis ſatisfaciet in ſpatio duarum ſeptimanarum, a tempore latæ ſententiæ, ſub

 pœna

Pœna quinquaginta aureorum Ungaricorum, parti præstanda, nisi forte talis res sit, quam secundum Jus & obligationem suam a Judicio non recedendo præstare debet: tum enim in instanti satisfacere decreto debebit. In aliis autem, si intra duas septimanas decreto non satisfecerit, per duos Nobiles & Præconem, qui in ipsa ultima sententia definitiva semper addi Parti a Judicio debent, tam ejus nomine, quod ex Judicato præstare debet, quam pœnæ quinquaginta aureorum Intromissio in bona ejus victori detur, liberaque possessio ei tradatur, quam non prius victor dimittere tenebitur, quam & pro judicato & pœna satisfactum illi fuerit. Si intromissionem in bona non admiserit; Executio rei adjudicatæ ad officium Palatini intra terminum duarum septimanarum citabitur; in termino eo nullas dilationes, exceptiones, legalia impedimenta, Appellationes, aut quascunq; alias exceptiones admittet, nisi post latum decretum, quod executioni demandatum erat, transactionem, liberationem seu quietationem, vel ipsius victoris, vel ex actis aliquibus Avthenticis, ex quibus Parti satisfactum esse constare possit, opposuerit, vel in termino ipso judicatum solvat; tum enim omnino executio cessabit, aut si contra ea nihilominus executionem Palatinus extenderit, Appellatio ad Tribunal Regni libera erit. Jus Terrest. t. 6. c. 3. §. 4. 5. vid. plura. Creditor. Arrestum. Executio.

INVASIO.

1. Judex cognitivus violentæ invasionis.

INterpretantes Constitutionem, quæ in violentos olim lata fuit, statuimus, ut si quis in domum vel possessionem alterius invaserit, in publicis viis insidias posuerit, vim armata manu alicui intulerit, vulneraverit, vel occiderit, ad Palatini cognitionem vis ea pertineat. Jus Terrest. t. 5. §. 28. vid. plura Vulnus. Vis publica.

IN-

INVENTOR.

SI quis intra parietes suos vel in solo suo preciosi quippiam invenerit, hoc ipsius proprium esto. Sin alius invenerit, cui quærendi negotium datum non erat, inventionis pretium, hoc est, thesauri quadrantem illi solvito, dodrantem sibi retineto. Sin autem quærendi negotium alicui commiseris, mercedem solvito, quam pepigeris: Si nihil certi pepigeris, tantum, quantum voles dato, nec amplius illi petito. Si quis thesaurum invenerit in alieno solo, ad soli dominum thesaurus pertinebit, inventor quadrantem accipiet, hoc enim inventionis est pretium, Jure nostro constitutum. Em. l. 3. c. 1. Cor. l. 5. c. 44. Rev. l. 3. t. 1. art. 1. Si quis in via publica rem vel pecuniam invenerit humi defossam, ad territorii Magistratum ea pertinebit, inventori quadrantem adscribemus. Si quis in via publica supra terram invenerit, eam Presbytero vel Judici, qui in proximis est, exhibeto, & hisce verbis in sequestrum deponito: Commendo vobis rem istam in fide atq; religioni animi vestri. Quo facto Presbyter singulis diebus quibus concionem habet, publice denunciabit, rem talem in publica via fuisse inventam. Ubi deinde quis venerit, qui rem ad se pertinere dicat, idque probet, illi restituatur. Judex autem, cui res commendata fuit, eam toties, quoties pro Tribunali sedet, proclamabit. Si quis postea testibus idoneis suam esse probaverit, vel certa rei signa dixerit, illi restituatur. Oportet autem, ut rem nominatim exprimat, & suam esse juret. Si peregrinus est homo & ignotus, qui rem amisit, Juris ordine probet, vel uti dictum est, juret, rem ejus esse propriam. Si quis rem alienam perdiderit, eodem modo recuperabit. Sin intra triennium rem amissam nemo repetat, res in duas portiones æqualiter dividitor, quarum altera Judicio Civili, altera Ecclesiæ accrescat. Inventori quoque & Presbytero, qui publice denunciavit, aliquid dari æquum quidem est, verum Judicis & Ecclesiæ consistit arbitrio. Emend. l. 3. c. 2. Corr. l. 5. c. 45. Revis. l. 3.

1. Inventor thesauri.

2. De inventis in via publica.

3. Inventor æris in fodinis. l. 3. t. 1. art. 2. Inventor auri, ſive is, in cujus agris inventum fuerit, idem Jus habeat, quod in Terra Ducis Sileſiæ in hujusmodi talibus eſt conceſſum. Inventor autem argenti, ſive is, in cujus agris inventum fuerit, Jus Fribergenſe perpetualiter in hujusmodi inventione obtinebit. Jus Culm. §. 6.

INVENTARIUM.

1. Inventarium quomodo ſecundum Jus Terreſtre conficiatur. QUicunque hæreditatem, aut etiam uſum fructum poſſederit, poſt mortem defuncti intra menſem quatuor teſtibus de fide dignis ſuæ conditionis, adhibitis, hæredibusq; aut aliquot ex illis vocatis, inventarium facere tenebitur, quod niſi fecerit, aut fides Inventario adhibita non fuerit, in Jus Terreſtre eo nomine vocatus peremptorium terminum habebit, atque ad primam citationem reſpondere tenebitur, corporaleque Juramentum præſtabit, omnia bona fide in Inventarium a ſe relata, nihilque ex bonis defuncti a ſe celatum vel celari. Jus Terreſt. t. 1. in fin. 2. Beneficium Inventarii. Moritur aliquis, & relinquit poſt ſe bona immobilia, & alioquin nulla alia bona, hæres ſuus, qui hæreditatem ejus petiit, omnia debita liquida perſolvere tenetur, quod obtinet quando hæreditatem non ſub beneficio acceptaverit: Ubi vero competens inventarium cum ſcitu & voluntate Judicii conſcribere curaverit, ad acquirendas tam hæreditatis facultates, quam etiam ut ſciat, in quantum ſeſe debita creditorum extenderint, tunc ultra contenta & vires Inventarii nemini ſolvere tenetur, niſi ex benigna voluntate id facere velit: Si vero hæres ex bonis hæreditariis creditoribus ſolvere noluerit, tunc Jure illum cogant & Arreſtis obſtringant Judicialibus, & ſecundum ductum Juris contra eum agant. Si aliquis hæreditatem liberare & evincere voluerit, pro debito reſpondeat & actori per ſolutionem ſatisfaciat. Reviſ. l. 3. t. 10. art. 2. 3. Quomodo ſecundum Jus Culmenſe conficiatur Inventarium. Qui aliquam hæreditatem ſub beneficio Inventarii adeundam exiſtimaverit, is primo hos omnes, qui in illa aliquod Jus habent, legatarios, creditores & reliquos ad ejusmodi confectionem

ctionem Inventarii & conscriptionem bonorum citari curabit, præsentes & bene notos cum suis nominibus & cognominibus, ignotos cum generali clausula, & omnes illos qui aliquod Jus habent, vel in hisce bonis habere prætendant, per Edictum publicum vocari debent, cum præfixo sufficienti termino currente, quo locum istum attingere, & tempus & locum ipsum, quo se sistant, scire possint, simulque hæres quod proponere intendat, denunciare debet, l. c. art. 3. Hæres tale Inventarium spacio unius mensis, a tempore vel acceptatæ hæreditatis inchoare, & in sequentibus duobus mensibus continuare debet, adeo, ut universum tempus trium mensium excurrat, nisi hæreditas in diversis locis sita fuerit, & plus temporis requiratur, in quem eventum ad cognitionem Judicii tempus illud prolongari, & ad summum in spacium unius anni extendi potest. l. c. art. 4. Creditoribus legatariis & reliquis penes Inventarium simul comparentibus, hæres nihilominus duos vel tres fide dignos & nemini suspectos viros cum Notario Judiciali desuper habere debet, alias illud Inventarium invalidum est nec hæredi prodesse poterit, l. c. art. 5. Omnia in hæreditate reperta in propriis vel reliquis oppignoratis, mutuatis, vel concreditis rebus, vel bonis immobilibus & mobilibus, in inventarium inferri debent, & hæres sibi reservare potest ea, quæ forte ex errore vel ignorantia omisit, in futurum collaturus, ut & si quid in illud illatum inventarium non pertinens sibi damnum allaturum non esse, l. c. art. 6. Quando creditores, legatarii & alii forte existimant, hæredem cum conscriptione bonorum debite non processisse vel aliquid omisisse, tunc liberum est, prout Juris, illud comprobare, & si eis plenaria probatio deficeret, hæredi Jusjurandum deferre possunt, qui etiam Juramenti religione comprobare debet, se omnia plenarie connotasse, l. c. art. 7. Si hæres, vel qui alioquin Inventarium conficere tenetur, aliquid dolose in Inventario reticuerit, vel occultaverit, & dehinc convictus fuerit, is beneficio inventarii non sit fruiturus, sed omnia debita & condicta persolvat, quasi hæreditatem simpliciter absque

4. In quo tempore inventarium edendum sit?

5. De rebus in Inventario consignandis.

6. De corroboratione Inventarii.

7. De falso Inventario.

8. De conclusione Inventarii. absque Inventario adiisset, l. c. art. 8. Hærede omnia cum præmissis Ceremoniis in Inventarium inferente, tunc cum assistentibus personis, utpote Notario Judiciali, nec non testibus ipsismet subscribere & subsigillare, ut & coram publico Judicio deponere, ubi tunc creditoribus & reliquis interessentibus bonorum copia communicari debet. l. c. art. 9.

9. De usu & effectu Inventarii. Inventarium, prout Juris est, debite conscribens, non amplius inprimis obligatur, etiam non ulterius conveniri potest, quam sese hæreditas extenderit: secundo etiam creditoribus primo venientibus & legatariis persolvere potest tantum, quantum in hæreditate fuerit, vel inter se invicem conventum est, & nulla actio contra hæredem conceditur, sed creditores invicem contra se agant, ubi semper creditores legatariis sunt præferendi: tertio, hæres postulare & conferre tenetur omnes impensas funebres, ad sepeliendum factas, prout & omne id, quod ad conscriptionem bonorum & Inventarium conficiendum impenditur, & si qua in hæreditate habet nomina debiti, parile Jus cum creditoribus habet, nec præ eo ulla prærogativa ratione temporis aut Privilegii fruuntur, l. c. art. 10.

IRA. Vid. Ebrietas.

ITER.

1. Si itineri accinctus detineatur. Qui mercimoniorum, vel negotii sui causa, peregre profecturus est, impediri non debet a quopiam, cujusvis debiti prætextu, si satisdare paratus sit, vel procuratorem idoneum relinquat cum mandato rei judicatæ parendi. Si quis itineri jam accinctus est, eo ipso monumento, si in Jure conveniatur, audiendus est. Item, si ad operas domino præstandas proficiscitur, in continenti causam dicere, jubendus est. Si quis interim, antequam Judicii dies veniat, captus sit, vel morbo laborare ceperit, necessitatem impedimenti legitimi ad Judicium denunciet, more Juris usitato. Emend.

Emend. l. 4. c. 70. Corr. l. 3. c. 78. Revis. l. 2. t. 6. art. 10. Si reus Jurejurando fidem fecerit, sibi pro mercimoniis exercendis, vel aliis negotiis expediendis, extra Provinciam peregre proficiscendi necessitatem incumbere, sicut ad diem Judicio constitutum adesse nequeat: hoc ipso Juris obeundi necessitas remittitur, Juramentum autem in continenti reus interponito, & actor uti juratum est acceptato. Sin vero Provinciam non exiverit, sed impedimenti colore fucum fecerit, Judici mulctam, actori pœnam fraudis & mendacii luit, nec non Judicii vices, si ita volet actor, præstolari compellitur, nec Jus amplius habet necessitatem prætendendi, nisi Judicis & actoris consensu proficiscatur. Emend. l. 2. c. 30. Corr. l. 3. c. 120. Si hospes quem conveniat, Jus illi dicendum est post noctis interstitium, quatenus Jure hospitum uti velit. Si quis autem itineri faciundo jam accinctus hospitem vel civem convenire velit, cum Judex per ministerialem publicum ad Judicium vocet, ac Jure hospitum respondere jubeat. Si vocatus edictum neglexerit, sive civis, sive hospes, pro actore Jus dicetur & pronunciabitur, causam eam vicisse, nisi conventus legitimo teneatur impedimento. At si civis vel hospes conventus in eo foro bona possideat, in ea actor immittatur, pro modo debiti sui, ut Juris est. Si bona ibi non habeat, siquidem præsens est, in custodiam detur, quoad actori satisfecerit. Si vero civis civem convenire velit, qui possessor sit, vel non sit, sive hospitem in Jus vocet, extra diem Judicii legitime constituti, actorem illum Judex ad ordinem Juris constituti remittat. Quod si civis actori opposuerit, se jam ad profectionem accinctum esse, vel commerciorum suorum, vel piæ peregrinationis ergo, vel etiam alia urgente causa extra Provinciam abeundi, sic, ut statum Judicii diem expectare nequeat, idque mediante juramento suo comprobaverit, eodem die responsum ejus audiatur. Quod si hospes adversus civem actorem excipiat, se non teneri Judicium ordinarium præstolari, & in eam rem Jusjurandum juret, causa ejus præsente die ventiletur. Si inter litigatores convenerit, nullo discrimine civis & hospitis

2. Si reo proficiscendi necessitas incumbere dicatur

3. Quo Jure itineri accincti utantur.

ſpitis habito, ut utrinque in Jus eatur, eo caſu debet conventus adverſarium ſtato die in Jure præſtolari, nec exceptionem profectionis ad commercia ſua, vel peregrinationis ad pia loca, vel abitionis extra Provinciam, vel quovis modo accinctus ſit, prætendere poteſt. Si vero hoſpes vel accinctus itineri faciundo, fundos & poſſeſſiones petere, ſeu vindicare velint, hi neque hoſpitum, neque peregrinantium Jure utuntor, ſed ſtatos Judicii dies, ſecundum Juris ordinem obeunto. Emend. l. 2. c. 40. Correct. l. 2. c. 41. Reviſ. l. 2. t. 14. art. 4. vid. plura Indigenatus.

JUDÆUS.

1. De actionibus inter Judæum & Christianum.

SI Judæus Chriſtianum de pecuniario debito conveniat, actionem Chriſtianus Juramento ſuo poteſt elidere. Nullius enim Judæi Juramentum Chriſtiano prævalet, nec cuiquam Judæo adverſus Chriſtianum jurare fas eſt in cauſis pecuniariis. Sin autem Judæus Chriſtianum accuſet ob maleficium, puta vulnerationem, membri mutilationem, vel homicidium: eo caſu Judæus Chriſtianum, qui pacem publicam violaſſe dicetur, in facto recenti æque convincendi poteſtatem habet, atque Chriſtianus, ut Chriſtianorum teſtimonio convinceret. Emend. l. 2. c. 31. Corr. l. 3. c 62.

2 Quod Judæus Chriſtiani idoneus evictor non ſit.

Si quis rem ſuam furto vel rapina amiſſam penes quempiam deprehenderit, ejus rei Judæus evictionem actori, qui furtum vel rapinam paſſus eſt, in Judicio præſtare non poteſt, ſed actor rem ſuam vendicandi Jus habebit. Emend. l. 2. c. 75. Reviſ. l. 4. t. 12. art. 2. Judæus non ſequitur ad capiendum proſcriptum. Corr. l. 5. c. 41.

3. De Judæorum mercatura.

Judæi vigore antiquæ ordinationis nullibi in territorio tolerari, multo minus ad coemptionem & evectionem illarum mercium admitti debent, ſub amiſſione bonorum & pœna quinquaginta florenorum Polonicalium, toties, quoties deſuper deprehenſi fuerint, Rev. l. 4. t. 5. art. 2.

Judæ-

Judæorum Privilegium.

De adeundis Civitatibus Prussiæ, & in iisdem libere exercendis negociationibus.

STEPHANUS DEI Gratia Rex Poloniæ &c. Princeps Transylvaniæ &c. Significamus præsentibus literis Nostris, quorum interest universis & singulis, exhibitas Nobis esse literas Pargamenicas infra scriptas, Sigillo Regni communitas, & manu olim Seren. Sigismundi Augusti Regis Poloniæ, Antecessoris Nostri subscriptas, cum supplicatione a Nobis, ut easdem literas Auctoritate Nostra Regia approbare & confirmare dignaremur. Quarum literarum tenor de verbo ad verbum, ut sequitur:

SIGISMUNDUS DEI Gratia Rex Poloniæ &c. universis & singulis Prælatis, Spiritualibus & Secularibus, Archi-Episcopis, Episcopis, Palatinis, Castellanis, Capitaneis, Tenutariis, & eorum vices gerentibus, Nobilibus, Pro-Consulibus, Consulibus Civitatum & Oppidorum, in Regno Nostro Poloniæ, Ducatibus & Terris Nostris Prussiæ, ac Masoviæ nominatim autem Civitatum Thorunensis, Elbingensis & Gedanensis, aliarumq; Civitatum & Oppidorum Terrarum nostrarum Prussiæ Civibus & incolis Nobis fidelibus dilectis, Gratiam Nostram Regiam. Sincere & fideliter dilecti! Accepimus querelam universitatis Judæorum tam Nostrorum quam subditorum Regni Nostri, quod tametsi a D. olim Parente Nostro libera facultas illis ubique in Regno ac Dominiis Nostris, more aliorum subditorum, mercandi fuerit concessa, super quod literas Majestatis olim paternæ, ad supplicationem omnium pro illis Ordinum Regni in Conventione generali Cracoviensi, concessas Nobis exhibuerunt: nihilominus tamen prohiberentur ingredi in primas Civitates in Prussia, pro exercenda exercitatione in venditionibus & emptionibus, quasi illi hostes Patriæ, & non subditi Nostri essent, supplicando humiliter Nobis, ut sine causa ipsos a Civitatibus Nostris, præsertim a Thorunio, Elbinga, Gedano,

& aliis oppidis in Prussia existentibus, exerceri non promitteremus; quoniam itaque, quæ ad intercessionem omnium Ordinum in generali Conventione sunt impetrata, labefactare Nobis minime conveniat, ad res omnes, ad quorum notitiam, hoc Nostrum Privilegium pervenerit, literis scribendum, duximus: Mandantes, & sic omnino habere volentes, ut deinceps prædictos Judæos Nostros & subditorum Nostrorum subditos, libere ad Civitatem ingredi, ibidemq; rem mercatorialem, juste & legitime exercere permittatis & permittere faciatis, non obstantibus quibusvis exceptionionibus & excusationibus universis, Auctoritati Majestatis Nostræ contrariis. In hoc enim fora, ac alia tempora, in Civitatibus Nostris a Nobis & Prædecessoribus Nostris præposita & instituta sunt, ut liceat omnibus subditis Nostris, cujuscunque status & conditionis sint, sub debita securitate ad eas ipsas Civitates mercaturæ exercendæ causa venire, ibidemque stare & morari, libereque & secure inde recedere, nulla conditione obstante: aliter igitur facere non ausuri sub gravissima indignatione Nostra. Harum, quibus Sigillum Nostrum præsens est appensum, testimonio literarum. Datum Vilnæ Feria quinta ante Festum B. V. Mariæ die proxima Anno 1551. Regni nostri 22.

Sigismundus Augustus Rex.

Nos itaque Stephanus Rex, supra memoratus, supplicationi præfatæ benigne annuendo præinsertas literas confirmamus, approbamus & ratificamus, ac in villis hujusmodi negociationes etiam exercere possint ipsis concedimus, decernentes has ipsas literas, quatenus de Jure robur debitæ & legitimæ firmitatis obtinere debere, in cujusque rei fidem, & evidentiæ testimonium manu Nostra subscripsimus, & Sigillo Regni sub appenso communiri mandavimus. Datum in Niepolomicz d. 29. Januarii Anno 1583.

Stephanus Rex.

JU-

JUDEX. JUDICIUM.

Ratione Judicis & Judicii Terreſtris vid. ſupra Forum.

Condeſcenſio.

Conſtitutiones

Terrarum Pruſſiæ, in publicis comitiis Thorunii conciliatæ, & D. SIGISMUNDI Regis authoritate pro commodo publico confirmatæ.

SIGISMUNDUS DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ totiusque Pruſſiæ, Maſoviæ &c. Dominus & hæres: Significamus tenore præſentium, quibus expedit, univerſis præſentibus & futuris harum notitiam habituris, quia conſulere volentes multiplicibus erroribus & abuſibus, qui cum in divinis ac etiam in humanis rebus inoleverant in Terris & Civitatibus Noſtris Pruſſiæ, ac bonæ Reformationi defectuum & diſſidiorum, quæ in ipſis Terris oborta fuerant, utiliter intendentes de conſilio & conſenſu omnium Conſiliariorum & Nunciorum communitatis, tam Militaris, quam etiam Civilis Ordinis, infra ſcriptas Conſtitutiones edidimus, promulgavimus & confirmavimus. In primis, quisque Palatinus habeat apud ſe exemplum ſeu copiam Privilegii Terrarum Pruſſiæ, & illud unicuique petenti oſtendet, & coram eo legi faciet, quod Nos manu tenere, & ſecundum ipſius tenorem tam Spiritualium quam Secularium Dignitates, Officia & Capitaneatus ſolis & propriis Terrarum Pruſſiæ Indigenis conferemus. Judicia Terreſtria in ſingulis Palatinatibus quotannis bis ſerventur, ita ut in Palatinatu Culmenſi primum Judicium feria tertia poſt Dominicam Quaſimodogeniti, ſecundum autem feria tertia poſt Lamperti celebretur. In aliis autem Palatinatibus, juxta veterem conſvetudinem obſervetur. Ex quibus quidem Judiciis Terreſtribus Appellationes ordinariæ fiant ad

1. Ratio ſubſequentium Conſtitutionum.

2. Inſtitutio Judicii Terreſtris.

Conventus generales Terrarum Prussiæ ; A Conventibus autem generalibus ad Regium Tribunal Nostrum donec alterutra partium tres conformes sententias obtinuerit. Ut autem frivolæ & temerariæ Appellationes non nihil cohibeantur, quisquis in Judicio Terrestri ad Conventum generalem appellaverit tres marcas in Judicium reponat; Si vero a Conventu generali ad Nos appellatum fuerit, sex floreni per triginta grossos deponantur. Et si appellans coram Judice appellato succubuerit, in usum publicum Judicii, in quo erant repositi, cedant; alioquin parti restituantur. Nec Palatini causas ad Jus Terrestre spectantes, nisi de consensu partium, judicent, & provocantes ad Judicium Terrestre remittant: Exceptis causis levioribus, quæ videlicet valorem decem marcarum non excedant. Hæ quidem sine strepitu Judicii de simplici & plano ab eis componi possunt. In causis autem sangvinis & facto recenti deprehensis, indilatam Justitiam ministrent, nec partes condescentes ad componendam amicè inter se controversiam cogant, nec ullas pœnas exigant, nisi per Judicium decretas, quarum pœnarum tertia pars Judicio Terrestri, reliquæ duæ partes Palatino loci cedant. Palatini & Capitanei citati tam in Judicio Terrestri, quam Conventuum publicorum respondere sint obligati: Exceptis actionibus super bonis Nostris Regalibus emergentibus, Capitanei autem juxta continentiam Privilegii, Terrarum Prussiæ sint indigenæ possessionati, ratione quarum possessionum, si bona Terrestria fuerint, Judicio Terrestri sint subjecti. Ut autem temerariæ lites amputentur, Commissarios sive Judices delegatos non deputabimus in causis ad Judicium Terrestre spectantibus, & minus in eo jam pendentibus, nisi per appellationem ordinariam, de qua superius dictum est, a sententia definitiva, seu interlocutoria jam lata, ad Tribunal nostrum devolutæ fuerint; exceptis causis limitum bonorum Nostrorum Regalium, & divisione fratrum & proximorum. Nec Judices delegatos seu Commissarios, a quibus semel appellatum est, in eadem causa denuo

3. Palatini non debent judicare causas, quæ pertinent ad Judicium Terrest. nisi leviores & violentias.

4. Palatinorum & Capitaneorum forum.

5. Rex in causa ad Judicium Terrestre spectante non delegabit Commissarios.

6 Judex, a quo semel est appellatum in

denuo deputabimus, aut causam ad ipsos remittemus. Non enim verisimile aut honestum videtur, quod Judex pristinam suam sententiam retractet, aut aliter postea judicet, quam antea judicaverat.

altera instantia haud iterum judicet.

Conventus autem publici seu generales, juxta proximam Ordinationem Nostram, in Prussia quotannis bis celebrentur, Verno videlicet tempore Mariemburgi, ad diem St. Stanislai; tempore autem Autumni in Graudentz ad diem S. Michaelis. In Nostro tamen arbitrio erit, cum res ita postulaverit, alium locum & tempus hujusmodi Conventibus præscribere.

7. Celebratio, institutio & cadentia Conventuum generaliorum.

Peculiares autem conventus per Nos instituendi locum & diem ex Nostro arbitrio sortientur.

8. Conventus peculiares.

Ad prædictos generales Conventus omnes causæ tam ex Civitatibus quam ex Judiciis Terrestribus per appellationem devolvantur, & etiam sine speciali Commissione Nostra judicentur.

9. De quibus causis Conventus generales cognoscant.

Deinde vero, & non antea, ad supremum Tribunal Nostrum remittantur, parte provocante, cui ad prosequendam Appellationem a Judicibus legitimus terminus præfigatur, quam Appellationem si intra unius anni spacium non prosequeretur, prior sententia juxta Juris communis dispositionem, ut prædictum est, in rem transeat judicatam & executioni demandetur. Ante Conventum vero publicum per Nos & Successores Nostros singulariter instituendum, in singulis Palatinatibus, Culmensi videlicet, Marienburgensi & Pomeraniæ, fiat Nobilitatis Conventio particularis, quam secundum morem antiquum Palatini, in singulis districtibus Palatinatus sui, ad aliquem locum convenientem literis suis convocent, ut nuncii ad hujusmodi Conventum mittendi eligantur.

10. De institutione & indictione Conventuum peculiarium.

Qui autem vocatus non comparuerit, pœnam duarum Marcarum pendet, cujus medietas Palatino ejus loci, altera vero ærario publico proveniat; exceptis dictarum Terrarum Prussiæ Consiliariis nostris, sive Equestris sive Civilis sint ordinis.

11. Pœna in Conventu non comparentium.

At cum frustra sententiæ ferantur, nisi legitimæ executioni demandentur, volumus & irrefragabili Constitutione sancimus, ut deinceps unusquisque, cujusvis conditionis aut eminentiæ fuerit, rei judicatæ sine omni contradictione, cum effectu pareat & obsequatur; alioqui loco-

12. Executio sententiæ coram Conventu aut Judicio Terrestri latæ

locorum Palatini, nullo alio mandato expectato, legitimam executionem faciant adjuncto sibi, ubi causæ conditio id postulaverit, Capitaneo & Nobilibus illius districtus, aut etiam, si necessitas exegerit, omnibus & singulis Vasallis Nostris, seu Nobilibus illius Palatinatus, quos ad assistendum illi sub Jurisjurandi debito & amissione Feudorum obligatos esse decernimus. Si vero majori potentia sit opus, negocium ad nos referri volumus, ut opportunis rationibus rebus provideamus. Palatinos similiter ad ejusmodi executiones faciendas, Justitiamque oppressis ministrandam, Jurisjurandum Nobis præstitum adigat, quos etiam, si remissiores fuerint quinquaginta florenorum Ungaricalium pœna plecti volumus, cujus mulctæ medietas parti, cui Justitia denegata est, altera vero medietas ærario publico Terrarum Prussiæ cedat. vid. Constitutiones D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 1. usq; 12.

13. De Scabinorum Electione. Qui in Scabinorum ordinem elegitur, Scabinus est, quamdiu vixerit, nisi vel in Senatum adoptetur, vel ob aliquod maleficium, puta furtum, perjurium, adulterium, & ejus generis similia, loco moveatur, sic ut de maleficio coram Judice & Scabinis in Judicio constituto, Juris ordine fuerit convictus. Emend. l. 2. c. 1. Correct. l. 2. c. 1. Revis. l. 2. t. 2. art. 2.

14. Conditio eligendorum Scabinorum. Judex & Scabini, pro cujuscunque loci Jure & Privilegio, a Senatu eliguntur. Judex & Scabini honesti Viri, & in eo loco quo eliguntur possessionati esse debent. Revis. l. c. art. 1.

15. Si quis Scabino convicium faciat. Si quis Scabinum in Judicio constituto, intra Cancellos tribunalis, verbis indignis conviciatus fuerit, & Scabinus injuriam sibi factam testimonio cæterorum consortium, vel alioquin duorum aut vel trium fide dignorum hominum, qui præsentes fuissent, & convicium audivissent, comprobaverit, conviciator æstimationem injuriæ Scabino, Judici vero mulctam luito. Emend. l. 2. c. 2. Corr. l. 2. c. 2.

16. De convicio propter sententiam dicto. Si quis Scabinum in Jure sedentem maligne reprehenderit ob dictam sententiam, quam cæteri Collegæ calculo suo comprobassent, singuli Scabinorum injuriæ æstimationem ab eo, qui convicium fecit, exigant: Judex autem mulctam toties petat, quoties ille Scabinis injuriam passis æstima-

æſtimationem præſtiterit. Emend. l. 2. c. 3. Corr. l. 2. c. 3. Prætori Scabinus ſententiam dicere non cogitur extra Judicium, præterquam in non recentis criminis maleficio. Emend. l. 2. c. 4. Correct. l. 2. c. 10. vid. plura **Sententia.** Nec Scabinus, nec Judex nec alius quisquam in Jure reſpondere cogitur, niſi legitime per Judicii miniſterialem publicum in Jus vocati fuerint. Judex ſi in Jure conveniatur, loco ſuo ſurgat & Scabinum ſibi ſubſtituat, eoque modo actori reſpondeat. Emend. l. 2. c. 6. Correct. l. 2. c. 13, Reviſ. l. 2. t. 6. art. 2. Si Prætor vel Scabini morte præventi vel alioquin impedimento legitimo detenti fuerint, in eorum locum alii interim ſubſtitui poſſunt, ſi neceſſitas hoc exigat, ad donationem puta rite inſinuandam, ſic ut adminus duo vel tres Scabini in Jure ſedeant; ſic enim donatio rata habebitur. Emend. l. 2. c. 5. Corr, l. 2. c. 11. Prætor in ſingulos annos tribus vicibus ſtatisque temporibus Civile Judicium ſolenniter auſpicatur, primum quidem die duodecima poſt diem Chriſti Natalitium: ſecundum, ſexta die cum hebdoma feriarum Paſchalium exiverit: tertium, cum ſeptimana feriarum Pentecoſtalium finem ſortita fuerit. Ab his tribus temporibus ſemper poſt dies quatuordecim conſequenter exercitium Judicii Civilis indicitur. Si Judicii tempus feriæ vel dies nefaſtus eximant, Judicis arbitrio permittitur diem diffindere vel prorogare, quoad ipſi pro rerum temporumque ratione viſum fuerit. Emend. l. 2. c. 7. Correct. l. 2. c. 19. Reviſ. l. 2. t. 1. art. 3. De loco Jurisdictionis vid. **Jurisdictio.** Judex & Scabini matutino tempore judicandi faciunt initium, & tamdiu cognitionem cauſarum exercent, quamdiu litigantes præſto ſunt, qui cognitionem deſiderant. Evenit autem, ut cæteris expeditis unus ſuperſit qui petat Seſſionis continuationem, forte quia cauſatur vel Procuratoris vel teſtium abſentiam, adverſarius autem neget continuari Judicium oportere, quandoquidem nihil amplius præ manu ſit quod cognitione indigeat. Hoc caſu prudentium auctoritate conſtitutum eſt, ut poſtquam Judex exercitium Juris-

17. Quando Scabinus ſententiam dicere debeat?

18. Judex & Scabini haud citati, in Jure non reſpondent, & Judex conventus cedit ſuo loco.

19. Si Prætor aut Scabinus moritur vel legitimo impedimento detinetur.

20. De ſtatis temporibus Judicii Civilis ſolenniter celebrandis.

21. Quamdiu Juris dicendi exercitium duret?

Jurisdictionis auſpicatus eſt, jubeantur Scabini locum capere & ſententias dicere, quamdiu quisquam præſto eſt, qui Jure diſceptare cum adverſario cupiat. Neque vero convenit Judicem & Scabinos præſtolari cæteros, qui Juri ſuo non ipſimet invigilant. Sic enim moribus receptum eſt, ut præſentium non & abſentium ratio habeatur. Emend. l. 2.

22. De memoria cauſarum & actionum tenenda

c. 10. Correct. l. 2 c. 15. Reviſ. l. 2, t. 1, art. 4. Scabinis nulla eſt neceſſitas impoſita cujusvis cauſæ & actionis memoriam retinere, niſi cum quispiam quid illorum, quæ in Judicio aguntur, ad acta publice referri petat: eamque ob rem Scabinis, quod par eſt, præſtet. Quæcunque autem ad acta referuntur, eorum memoriam conſervare, deque iis in Judicio teſtimonium dicere tenentur Scabini, quoties hoc ab eis petitur ac poſtulatur. Emend. l. 2. c. 11. Corr. l. 2. c. 16. Reviſ. l. 2. t. 1. art. 7. De arrha Judiciali vid.

23. De Pace tenenda pro cauſis Jure finitis.

Arrha. Si quis cauſam ad finem Jure perduxerit, & petiverit adverſarium pacem vel ſilentium a Judice imponi, Judex pacis tenendæ legem præſcribito, ſic ut ex auctoritate Judiciali pacem litigantibus edicat ac mandet, ne ob eam cauſam alter alteri moleſtiam exhibeat: qui ſecus fecerit, pœnam in contemptores pacis conſtitutam committit: alter vero, ſi recte ſibi conſultum voluerit, cautio eſt, ut Scabinis conteſtandi gratia ſportulas præſtet, ac petat, rem actis publicis adnotari. Hoc pacto Scabini teſtimonium rei geſtæ conſervabunt, ex quo hanc impoſterum utilitatem ille conſequetur, ut ſi deinceps adverſarius negotium eam ob cauſam fecerit, alter teſtificatione Scabinorum evincat, pacem vel ſilentium actionis dictam impoſitumque: ex quo conſequenter adverſarius parti læſæ æſtimationem injuriæ, Prætori vero mulctam illi rei dictam exſolvere cogetur, & impoſterum ab moleſtia alteri temere inferenda merito temperabit. Emend. l. 2. c. 13. Corr. l. 2. c. 40. Reviſ. l. 2. t. 2. art. 5.

24. Si Judex quempiam in Jure impediat vel Jus non dicat.

De teſtimonio Judiciali vid. Teſtimonium. Si Prætor quempiam in actione proſequenda impedierit, vel Jus non adminiſtraverit, ſiquidem hoc per injuriam admittat, ac eam

ob

ob rem coram eo, qui vices Principis gerit, teſtibus præſentibus conveniatur, oportet, ut conventus itidem teſtium adminiculo Judicium, quo minus illi fraudi ſit, evadat. Sin autem in Jus Civile vocetur, fortius dicemus, ut Judicii teſtimonio convinci, quam aliis teſtibus ſuis renunciet, & religioni Prætoris, quatenus ſibi conſcius ſit, cauſam committat, Prætoris religioni ſtandum erit, ut per Jusjurandum ejus transactum videatur. Cum Prætor hac de cauſa coram Burggrabio in Jus vocatur, in continenti reſpondeto, ſic, ut ibi Jus rite conſtitutum ſit: præſentem enim ipſummet oportet eſſe, niſi legitimum cauſetur impedimentum, quod e veſtigio probandum erit. Si non probet, ſed per injuriam recuſet, neque Juri parere velit ei, qui Principis vicem ſuſtinet, ob injuriam in eum commiſſam, Prætor in mulctam decem librarum æris, quæ tredecim marcas & viginti ſolidos monetæ Pruthenicæ adæquant, damnas eſto, & in ſolutionem debiti, cujus cauſa Jus denegaverat actori condemnator. Quamdiu debitum non exegerit, nec ipſemet ſolverit, nec proximo Judicii die actionem eam a ſe Jure propulerit, interim illi Jurisdictionem in quempiam exercere fas non erit, priusquam ea ſe cauſa liberaverit, uti præmiſſum eſt. Sin autem agatur de maleficio, cujus vindicandi cauſa Prætor Jus dicere noluerit, utputa de homicidio, furto, ſacrilegio, latrocinio, incendio, rapina, vel aliis ejus generis facinoribus, quæ capitalia ſunt, eandem pœnam Judex ſuſtinebit, quam accuſator perferre debuiſſet: neque hoc caſu damni æſtimatione vel mulcta defungi poterit, quatenus in ejusmodi cauſa neglecti officii, Juris ordine convincatur. Si quis poteſtati Judicis traditus fuerit, in cuſtodiam, ad Juris exercitionem aſſervandus, isque carcerem fregerit, absque Judicis culpa, negligentia vel ſcientia, ſiquidem cauſa maleficium concernat, quod capitale ſit, Judex integram damni æſtimationem (vulgo Wergeldum totum vocant) luito, ſi manus mutilationem concernat, dimidium præſtato, ac inſuper Jusjurandum jurato, niſi id remitti placuerit, ſine culpa ſua captivum evaſiſſe. Emend. l. 2. c. 16. Corr. l. 2. c. 43.

Revisum longe aliter disponit: Si Judex aut Judicium aliquem in suo Jure & actione impediat, & per injuriam parti nullam operam ferens Justitiæ administrationem recusaret, & læso Juris cognitione sua subvenire nolit; tunc parti omnia damna & expensas, una cum interesse moræ resarcire tenetur. Revis. l. 2. t. 2. art. 6.

25. Ne in loco Judicii alter alteri sit impedimento.

Nemo alium impediat, aut obtundat in loco Judicii clamando, cursitando, conviciando, vel aliud quippiam illiberaliter aut impudenter agendo, quod cum actionis ejus damno vel præjudicio sit conjunctum. Si quis secus maligno studio fecerit, ob eamque rem Judicis & Scabinorum duorum testimonio convictus sit, injuriam læso, mulctam Judici luat: Si præsente Burggrabio deliquerit, trium librarum, sin præsente Prætore, octo solidorum mulcta esto. Ex quacunque causa actor damni vel injuriæ æstimationem adjudicatam obtinuerit, ex eadem etiam Prætor mulctam suam recte vendicabit. Emend. l. 2. c. 17. Correct. l. 2. c. 44. Revis. l. 2. t. 1. art. 6.

26. Si aliquis in Judicio vulneretur.

Si in Judiciorum loco aliquem quis vel vulneraverit, vel occiderit, a quocunque comprehensus per officium Palatinale capitis pœna puniatur; si etiam evaserit, ad idem Officium Palatinale citetur, itidemque capitali supplicio afficiatur. Jus Terrest. t. 5. §. 34. Ne cui vis fiat ob debitum vid. **Creditor.** De mulctis & pœnis pecuniariis vid. **Mulcta.**

27. Qua lingva in Jure sit agendum?

In omnibus Judiciis, quæ Juri Culmensi censentur, causæ lingua Germanica aguntor & judicantor. Omnes enim Judiciorum illorum actiones idiomate Teutonico jam pridem expediri consveverunt, nisi quibus in locis usus linguæ latinæ frequentior agendis causis adhibeatur. Emend. l. 2. c. 22. Correct. l. 3. c. 4. Revis. l. t. art. vid. plura **Minor Mutus.**

28. An quævis actio cedi vel omitti possit?

Nemo potest actionem cedere vel omittere, quæ in Judicio constituto cæpit, cæptave pendet; sed actionem oportet ad finem perduci, uti Jure constitutum est, nisi permissu Judiciali cedatur vel omittatur, vel nisi litigantes inter se transigant vel ad Arbitros remittantur, eorumque arbitratu causa determinetur, si cui silentium imponatur a Judice vel ab arbi-

arbitris, res absoluta definitaque intelligitur. Emend. l. 2. c. 25. Correct. l. 2. c. 32. Revis. l. 2. t. 10. art. 6. Nemo actionem in Jure cæptam alteri donare vel cedere potest, nisi ad finem fuerit perducta & determinata, vel quod partium utrinque consensus conveniat. Emend. l. 2. c. 26. Rev. l. c. art. 7. Si quis sponsionem Judici fecerit, in actionem, puta rapinæ, vulnerationis vel homicidii, Jure prosequatur, & neglecta sponsione citra Judicis consensum cum adversario transegerit, tam ei qui vices Principis gerit, quam Judici mulctam committit, ea de causa, quod nec sponsioni satisfecit, nec actionem ad exitum perduxit. Si causam actor ad finem prosecutus fuerit, & deinde cum adversario sine Judicis permissu transegerit, uterque tam actor quam reus Judicis mulctam incurrit. Emend. l. 2. c. 27. Corr. l. 2. c. 35. An vulneratus ad agendum cogi possit. vid. **Vulnus.** De dilationibus tam Actori quam reo dandis, vid. **Dilatio.** Vid. plura **Forum.** Ubi duo Cives eodem civitatis Jure censentur, si alter alterum debiti causa volet in Jus vocare, nequaquam alibi quam pro competenti suove Judice convenito. Emend. l. 2. c. 36. Correct. l. 3. c. 56. Revis. l. 2. t. 7. art. 3. Judex eum qui coram ipso Jure convenitur, ad aliud Judicium remittere non debet, nisi res, de qua agitur, in alio foro sita est: hoc enim casu apud eum de re controvertitur, cujus Jurisdictioni subjacet, vel nisi Conventus sponte sua cognitionem de re controversa in alieno Judicio sit passurus. Neque Judicio Jus est, quempiam ab actione sua prosequenda excludere, nisi cum ejus consensu, qui convenitur. Emend. l. 2. c. 38. Correct. l. 2. c. 34. Revis. l. 2. t. 7. art. 8. Vid. **Hospes. Iter. Impedimentum legale. Advocatus. Testis. Fœmina. Juramentum. Perjurium. Sententia. Expensæ.** Si Scabini in eandem sententiam pedibus simul ire nequeant, cum in Judicio constituto quid Juris sit rogantur, licentiam habento in alterum vel tertium diem, qui Judicio dictus est, animi sensum prorogandi. Tertio

19. De actionis cessione.

30. De actionibus & Juris sponsionibus prosequendis

31 De competente Judice adeundo.

32 De remissione ad aliud Judicium.

33. Si Scabini in ferenda sententia dissenserint.

Tertio ſane die vel ipſi ſententiam ferunto, vel ſi Jus neſciant, aliunde, unde fas eſt, petunto, nec in ulteriorem diem cognitiones ſuſtinentor. Emend. l. 2. c. 63. Correct. l. 2. c. 8.

34. Si quis ſententiam rogatus, quid Juris ſit, neſciat.

Qui ſententiam rogatus, quid in ea cauſa Juris ſit neſciat, illi tempus proferendi Jus eſto. Multi ſunt enim qui non ſtatim rationes expedire poſſint, quid quaque in re Juris ſit conſtituti. Nemo proinde ſententiam ferat ex ſuo ſaltem arbitrio vel ingenio, ſed ex Jure ſcripto, ſic ut conſcius ſibi ſit, juſtum hoc eſſe, quod promulgat. Sin dubitet, pœnæ Divinæ ſemet obſtringit, quatenus ſententiam ex nuda ſaltem opinione tulerit. Si quis prætendat ſententiam male vel inique adverſus ſe dictam, eamque refutare volet, refutandi modus hic ſolennis eſt: Ego ſententiam iſtam redarguo, & injuſtam eſſe ajo, atque hanc in rem ad eum provoco, ad quem provocandi Jus eſt, hoc eſt ad Judicem ſuperiorem, deinde cauſam peragat, uti Jure conſtitutum eſt. Stando ſententia refutatur, ſedendo fertur. Stando Actori præſtatur æſtimatio damni, quod in Judicio committitur, & ſtando itidem Judicii mulcta luitur. Si quis ſecus fecerit, modica mulcta, juxta morem, a Judice coercetur. Ne quis ſententiæ ferendæ Jus uſurpato niſi qui in Judicium ordine lectus eſt, & niſi cui Magiſtratus ſpecialiter id commiſit. Scabini vero prudenter leguntor, & ipſimet prudentes & non inepti ſunto ad ſententias dicendas & promulgandas. In quacunque cauſa judicaverint, ſeptem ad minimum numero ſubſelliis aſſidento: ſi plures fuerint, melius æquius eſto. Emend. l. 2. c. 64. Vid. **Sententia.** De arbitris & compromiſſariis. Vid. **Arbiter.**

35. De Prætoris abſentis ſuccedaneo.

Si Prætor abſit, cum maleficium committitur, Judex Vicarius in ejus locum ſubſtituitur, qui de quovis maleficio recenti cognoſcendi poteſtatem habeat: prætorem utique convenit, legitima poteſtatis judicialis autoritate initiatum eſſe. Emend. l. 5. c. 8. Corr. l. 2. c. 20.

36. Qui miſerorum hominum cauſas criminales

Homicidia & cædes, quæ adverſum homines miſeros perpetrantur, Judex per ſe, qui poteſt ac debet, ulciſci: nimirum quod publice intereſt, ne cædes maneant impunitæ.

Si

Si quis miſeræ perſonæ cædem exequi ceperit, deinde ab hac luce migraverit, ad Judicem actionis perſecutio devolvitur. Si poſtea ſupervenerit agnatus, & actionem ordine Juris ad ſe revocaverit, ejus deſiderio Judex ſubſcribito, & actionem illi credito. Emend. l. 5. c. 9. Correct. l. 2. c. 61.

poſtulare debeat?

37. Libera electio Judicum a Cruciferis Terris Pruſſ. conceſſa.

Quanto plura quantoque majora Culmenſis Terræ, ac præcipuè Civitatum Noſtrarum Incolæ, Culmenſis ſcilicet & Thorunenſis, tum pro Chriſtianitatis defenſione, tum pro Domus Noſtræ promotione, diſcrimina ſuſtinebant, tanto ardentius atque efficacius in omnibus, quibus cum Juſtitia poſſumus, eis adeſſe volumus & debemus. Hinc eſt, quod eisdem Civitatibus hanc indulſimus perpetualiter libertatem, ut earum Cives eligant ſibi in iisdem Civitatibus ſingulos Judices annuatim, qui Domui Noſtræ & Communitati Civitatum competant earundem, eisdemque Judicibus ceſſimus perpetualiter de parte tertia mulctarum Judicialium, pro culpis majoribus penſatarum, pœnam minorum exceſſuum, quæ quotidiana dicitur, videlicet 12. nummos, & infra eis totaliter concedendo: Ita ut quicquid de talibus Judex infra tribunal indulſerit, de quatuor ſolidis videlicet & infra, id etiam ex parte Domus Noſtræ ſit indultum. Verumtamen de majoribus culpis, ut ſint homicidia, ſangvinis effuſio & his ſimilia, Judex absque Fratrum noſtrorum aſſenſu nihil remittat, Nos etiam partes illas, quæ Nos contigerint, in eisdem Judiciis vendere vel infeodare cuiquam non debemus. Privil. Culm. §. 1.

38. Notio debiti liquidi.

Prætor judicare & cognoſcere poteſt quolibet die in debitis liquidis quæ propria confeſſione probantur. Emend. l. 2. c. 15. Correct. l. 2. c. 21.

39. Jurisdictio Judicis.

In omnibus civitatibus Juris eſt, ut Judex judicet per ſententias. Emend. l. 2. c. 9. Corr. l. 2. c. 25.

40. Pœna ſimplicis contumaciæ.

Qui ad Judicium ordinarium bannitum non venit, ſonante campana, is ſolvit unum ſolidum bonæ monetæ. Si vero aliquis ad Judicium bannitum non venit, & eum legale impedimentum non retinet, is duos ſolidos bonæ monetæ ſolvit vel quodcunque aliud in plebiſcito ſancitum eſt. Correct. l. 1. c. 8.

41. Formalia banniendi

Die Judicii adveniente & exiſtente Judex cum Scabinis reſidere debent in ſcamno, & unum inter Sca-

Scabinos interrogare; an ſit Judicii tempus. Scabinus reſpondendo illud invenire debet per ſententiam, quod ſit tempus Judicii. Tunc Judex interrogat eundem vel alium Scabinum, an poſſit Judicium bannire? Scabinus regerendo invenit, ſe poſſe id facere. Judex ulterius interrogat, quid nam prohibere debeat? Scabinus iterum adinvenit: Judicis permiſſionem & Judicii faſtidium. Tandem Judex pronunciat: qualiter mihi de Jure adinventum eſt, ſic Judicium cingo & bannio, prohibeoque quæ de Jure prohibere teneor, & permitto, ut quilibet Jus ſuum proſequatur cum modeſtia & diſcretione prout Juris eſt. Hoc itaque modo Judicium cinctum & bannitum eſt: Hoc facto Judicium pro populo præſente denunciare debet, Judicem cum Scabinis Judicium cinxiſſe, ut quilibet Jus ſuum proſequi modeſte cum diſcretione poſſit, Jure mediante. Reviſ. l. 2. t. 1. art. 5. Donationes omnes coram Judicio fieri debent. vid. **Donatio.** Item: Omnes oppignorationes eveniunt, ſi concernant immobilia, coram Judicio. vid. **Pignus.** De Judicialibus expenſis ſeu ſportulis. vid. **Expenſæ.** Solennitates coram Judice circa Teſtamentum. vid. **Teſtamentum.** De Judis Officio in criminalibus. vid. **Criminalia.** Quando Judex vel ejus Executor deſignatam executionem altius vel longius quam in ſententia contentum fuerit, protrahere & extendere voluerit, & ita modum exceſſerit, vel etiam reus conventus juſtas cauſas adverſus ſententiam, ob quam Executio fieri debet, habuerit, cauſa in ulteriori judiciali cognitione pependerit, fatalia appellationis non præterfluxerint, ſententia falſis teſtibus & probationibus fundata fuetit, aliqua nullitas in ſententia commiſſa ſit, cauſa illa antea per transactionem ſit compoſita & ſopita, debitori remiſſa, vel conventus prætenſionem perſolutionem jam deleverit, tunc executio tamdiu remoranda erit, donec ſummarie & confeſtim Judex cognoverit, an exceptiones partis relevantes fuerint, nec ne. Reviſ. l. 2. t. 23. art. 8. De verborum obligationibus

42. Remedium Juris contra inordinatam & iniquam executionem Judicis.

&

& ſtipulationibus coram Judicio factis vid. **Obligatio.** Si quis citatus ad locum Judicii Jurisdictioni ſuæ non ſubjectum fuerit, tunc ad hoc comparere tenetur, cauſas, quare ibi judicari non poſſit propoſiturus & allegaturus. Quando vero Judex ultra productam relevantem exceptionem injuſtè in judicio attentare voluerit, tunc illud pro invalido, & nullius momenti cenſendum eſt. Reviſ. l. 2. t. 6. art. 3. Qui infamis eſt, is Judex eſſe non poteſt, nec quemcunque honoris locum poſſidet, nec in ullo Judicio pro deponendo teſtimonio admittitur, quoniam in honore ſuo plenus non eſt. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 23. art. 3. Quod diebus feriatis non celebranda ſint Judicia, vid. **Feriæ.** Quod fundus tantum coram Judicio debeat vendi & tradi, vid. **Fundus.**

43. Judex incompetens.

44. Judex debet eſſe integræ famæ.

JURAMENTUM.

QUi ſuam cauſam alio modo ſufficienter probat & liquidam facit, deſuper nullum Jusjurandum præſtare tenetur; Quando vero cauſæ & probationes ambiguæ exſtiterint, tunc ab arbitrio Judicis dependet, an huic vel alteri parti Jusjurandum ſit deferendum, & præcipue huic parti, quæ melioribus & potioribus probationibus nititur Juramentum ſuppletorium adjudicari debet, quatenus eædem tales exſtiterint, quæ de Jure ſemiplenæ pro cauſæ meritis faciant, tamen hoc Juramentum ſuppletorium non ſubintelligitur locum habere, quando probationes ab utraque parte æque imperfectæ fuerint, nam eo caſu potius reo convento quam actori Jusjurandum adjudicari debet. Quando vero pars alteri in ambiguis cauſis Juramentum ipſamet detulerit, illud altera pars ſuſcipere, vel priori parti referre tenetur; Quo facto is, cui Jusjurandum delatum eſt, absque excuſatione jurare debet, aut cauſa cadat. Reviſ. l. 2. t. 20. art. 1. Nulli Jus fasque eſto, qui ob homicidium, vulnerationem vel quodvis debitum teſtium aſſeveratione munitum, in Jus vocatur, Juramento ſingulari actionem elidendi. Emend. l. 2. c. 55. Reviſ.

1. Quæ Pars litigantium jurare debeat?

2. An Juramentum teſtibus prævaleat?

3. An Juramentum remitti poſſit ſine venia Judicis?

Reviſ. l. 2. t. 20. art. 2. Actor ſi cui ſanctiſſima affectione ductus, vel bonorum virorum interceſſionis ergo Juramenti gratiam facere volet, non alienum erit a religione Judicantis, ut in eam rem conſentiat. Emend. l. 2. c. 56. Correct. addit: Si Judex non velit conſentire, tunc actor delatum Juramentum debet acceptare, aut Judici mulctam quatuor ſolidorum bonæ monetæ ſolvere tenetur. vid. Correct. l. 2. c. 29. Reviſ. Remiſſionem Juramenti tantum in facultate partis absque Judicis aſſenſu ſitam eſſe ſtatuit. Reviſ. l. 2. t. 20. art. 7.

4. Si moriatur is, qui Juramentum certo die præſtare debet.

Si convento ſacramentum debiti decreto ſit adjudicatum, certo die præſtandum, atque is interim e vivis abeat, priusquam dies ceſſerit, actor hæredes defuncti in Jus vocato, & dicam illis ſcribito, ipſi vero litem ſuſcipere coguntor. Emend. l. 2. c. 57. Reviſ. materiam luculentiorem reddit, quando dicit: Hæredes Juramentum credulitatis præſtare & jurare tenebuntur, adeo, quod pro certo credant, defunctum illud Juramentum bona cum conſcientia præſtare potuiſſe, vid. Reviſ. l. 2. t. 20. art. 3.

5. Si moriatur is cui jurari debuit.

Si convento Jusjurandum decreto ſit adjudicatum certo die præſtandum, atque interim actor inter homines eſſe deſierit, priusquam dies veniat, conventus defuncti hæredibus in eundem diem conſcientiæ religionem præſtabit, ſi non pietatis intuitu Juramenti gratiam illi facere malint. Emend. l. 2. c. 58. Reviſ. l. 2. t. 20. art. 4.

6. Terminus præſtandi Juramenti.

Quando Jusjurandum a Judice adjudicatum vel a parte delatum fuerit, illud intra ſpatium ſex ſeptimanarum præſtari debet, quo non præſtito, de facto convictus erit, ideo quatenus jurare debuiſſet, niſi legali impedimento fuerit præpeditus, quod probare tenetur, & mediante Juramento evadit. Sin vero illud ſuum Jusjurandum præſtare paratus fuerit, quod ipſi adjudicatum vel delatum erat, ſub præfixo termino, nec ille recipere voluerit, vel etiam abſens fuerit eo tempore, quo actus Juramenti præſtandi celebrandus erat, tunc a Jurejurando liberatur, & a debito pro quo Juramentum præſtari debuerat, abſolvitur, niſi hujusce teſtes habuerit ſe illud præſtare & continuare voluiſſe. Reviſ. l. 2. t. 20. art. 5. Quando

tuto-

tutores jurare debeant in litem, vid. Tutor. Facta juridica litis contestatione, & judiciali cognitione ad contestatam litem acceptata, Juramentum calumniæ, ubi ab una vel altera parte petitum fuerit, de Jure adjudicari & in eodem, vel proxime sequenti Judicii die infra subsequentis capitis jurare debet: Ego N. N. juro, me credere, nec aliter scire vel intelligere, veram, bonam, justam & æquam causam habere, nullam etiam temeram & malitiosam dilationem aut propositionem desiderare, vel frustraneam remissionem & probationem attentare vel quærere velle; & quoties in Jure interrogatus fuero, veritatem non celare, nec falsam probationem usurpare volo; quod etiam ob hanc causam nemini, nisi Jus admiserit, quicquam dederim, donaverim vel repromiserim, vel in futurum dare, donare, singulariaque pacta lucri similia inire, aut ratione hujus causæ obtinere velim, omnia fideliter & minus periculose, ut me Deus adjuvet & Sanctum ipsius Verbum. Quando Principales Personæ in loco præsentes sunt, tunc ipsimet in Persona hoc Juramentum præstent; Si vero illorum unus vel plures absentes fuerint, tunc illorum Mandatarii virtute commissi sibi mandati Jusjurandum illud, in eorum propriam & Principalium suorum animam ad jurandum admitti debet. Actor a quo illud Juramentum calumniæ exigitur, jurare tenetur; Sin minus fecerit, tunc in amissione suæ causæ & actionis condemnari debet; si vero illud reus conventus renuerit, censendum est acsi quicquid erat libellatum, confessus & eo convictus fuerit. Quod si etiam evenerit, ut Advocatus ex proposito & parti adversæ in præjudicium & fastidium malam & injustam causam defendendo, alicui inservire præsumpserit, tunc in cognitione Judicii ad instantiam partis; nec non pro qualitate productæ suspicionis, persistere debet, illi Juramentum Calumniæ imponere, hoc modo: Ut in conscientia sua, causam, in qua patrocinatur pro sua intelligentia tanquam genuinam & justam æstimaverit. Quod Jusjurandum etiam in propria persona in Judicio jurare, vel a causa ista desistere ten-

7. Juramentum calumniæ.

tenebitur. Revis. l. 2. t. 12. art. 1. usque 5. An Juramentum die feriata sit præstandum, vid. **Feriæ.** Juramentum Regis, vid. **Rex.** Si ab utraque parte instrumenta & testes fuerint inducti, erit in potestate Judicis ei parti, quæ fide digniora documenta produxerit, ut in supplementum ea confirmet, Juramentum injungere. Jus Terrest. t. 6. c. 1. §. 43. in fin. Vid. plura de **Probationibus.** De Juramentis testium, vid. **Testis.** De Juramento æstimatorio in causa actionis expensarum, vid. **Expensæ.** Vid. plura **Creditor. Judæus.**

8. Juramentum suppletorium.

JURISPERITI. Vid. Consiliarius.

JURISDICTIO.

1. De Successione Jurisdictionis hæreditariæ.

De captura Nobilium in Jurisdictione civitatensi, & captura Civium per Nobiles facta, vid. **Nobilis.** Si quis in vivorum desvetudinem abierit, ac Jurisdictionem hæreditati consociatam secundum se habuerit, ex qua trientem proventuum perceperat. Vivis adhuc fratre & sororis filio ex utroque cognationis & agnationis latere sibi conjunctis, quærebatur utri potius jurisdictionis ususfructus deberetur? Legibus nostris ita constitutum habemus. Jus hæreditariæ jurisdictionis, vel triens fructuum ex ea provenientium, & si quid aliud Jurisdictionis ejus proprium est, ex præscripto Juris Culmensis ad utriusque sexus hæredes, qui proxime locum obtinent, devolvitur, idque moribus etiam receptum est. Si in eandem Jurisdictionem fundi, possessiones sive census, vel alia bona Feudi beneficio collata sint, eorum Jus & proprietas Jurisdictionem ipsam sequuntur. Reditus autem pecuniarii, vel mulctæ, vel pœnæ honorariæ, qui quæve ex ea Jurisdictione provenissent, vel excepti exceptæve fuis-

fuissent, quidquid horum fructuum Judex, dum in vivis non percipit, post mortem ejus ad hæredes utriusque sexus proficiscitur. Jus itidem Jurisdictionis prætoriæ (Sculteriam vulgus vocat) quam quis emtionis perpetuo titulo comparavit, ad utriusque sexus hæredes devolvitur; ea tamen conditione, ut semper masculi, quatenus ad officium jurisdicendi sint idonei, fœminis præferantur. Emend. l. 3. c. 42. Correct. l. 2. c. 31. Revis. l. 3. t. 9. art. 19. De loco Jurisdictionis & Jurisdictione Judicis, vid. **Judex, Judicium.** De actione Principis adversus subditos suos, vid. **Dominus, Forum.** Secundum id, ut ad suum quemque Judicem in Jus vocet, quem convenire velit, quisque attendere debebit. Si enim Pars partem in aliud forum, aut Jurisdictionem, quam ad quam reus pertinere docebitur, evocaverit, nulla & irrita erit. Quod si vero Reus ultro Judicem aut Jurisdictionem alicujus agnoverit, vel in Judicem aliquem consenserit, vel etiam obligatione, vel inscriptione sua illius Judicio se submiserit, Jurique suo renunciaverit, Jus dicenti parere debebit. Si præter hæc a non suo Judice nihilominus parere jussus fuerit, quemadmodum supra constitutum est, sententia Judicis nullius momenti erit. Jus Terrest. t. 6. §. 3. 4.

2. Evocatio extra jurisdictionem ad incompetentem Judicem.

JUSTITIA.

Si Judex in causa sua quempiam impediat vel Jus non dicat, vid. **Judex.** Ubi Judex vel actor vel Ferendarius expiationem vel explicationem permittere noluerit, tunc proscriptus, si Judex id fecerit, illud Judici superiori quærimonialiter indicare debet: quo adinvento Judicem injuste denegasse, tunc pœna dignus erit, refundendo actori suas expensas, parte verò adversaria id denegante, causa in cognitione judiciali persistit, an illa expiatio vel explicatio fieri debeat nec ne? Revis. l. 5. p. 1. t. 18. art. 8. Si Palatinus ejusve

1. Justitia denegata Proscripto se ex proscriptione exempturo.

2. Palatinus Justitiam

non admini-ſtrans.

Vice Palatinus Cauſas Officii ſui ſtatis temporibus non judicarint: Decreta tam a ſe lata, quam ab aliis quibusvis Judiciis ad ſe remiſſa non executus fuerit; aut quo alio modo contra Officium ſuum peccarit, metasve ejus exceſſerit, eo nomine ad Tribunal Regni citatus, prima vice pœnam tentum Aureorum committet, altera vice in damnis condemnabitur. Jus Terreſt. t. 5. §. 13.

3. Palatinus de admini-ſtranda Juſtitia Regi jurare, ea vero denegata mulctatur.

Palatinos ad executiones faciendas, Juſtitiamq; oppresſis miniſtrandam, Juris jurandum nobis præſtitum adigat, quos etiam, ſi remisſiores fuerint, quinquaginta florenorum Hungaricalium pœna plecti volumus, cujus mulctæ medietas parti, cui Juſtitia denegata eſt, altera vero medietas ærario publico Terrarum Pruſſiæ cedat. Vid. Conſtitutio. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 12. vid. plura Executio. Judex Judicium.

KYNSBERGA. Vid. Regiomontum.

LACUS.

1. Permutatio agri cum lacu & libera piſcatura in lacu.

SI locus aliquis ad tres tractus ſufficiens agris alicujus prædictorum Civium adjunctus fuerit, ſi is, cujus agri ſunt, eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in ſua ponimus optione. Si vero major fuerit, quocunque inſtrumento in eo piſcari voluerit, ad commodum duntaxat menſæ ſuæ præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem. vid. Privil. Culmen. §. 6.

2. Jura lacuum.

Volumus, quod nullus Dignitariorum aut Terrigenarum in lacubus habeat, præter quod antiquitus habuit, tempore Magiſtri & Ordinis, neque etiam de illis lacubus ſe intromittat, quorum piſcatura ad Magiſtrum & Ordinem pertinebat, eſto quod lacus prædicti hæreditates aliquorum contingant vel eis contineantur. vid. Privileg. D. Caſimiri ab Anno 1476. Datum ex Caſtro Marienburgenſi. vid. plura Piſcatura.

LATRO.

LATRO. Vid. Rapina, Incendium.

LEGALE IMPEDIMENTUM.

Vid. Impedimentum.

LEGATUM.

Legatus censûs uxori. vid. Censûs. Liberis testamento suorum Parentum contradicentibus, vel penitus evertentibus, nihilominus Legata per hæredes præstari & perfici debent, nisi Legata etiam legitimam excesserint, tunc deducta legitima ex residuis legata, in quantum sese extenderint, pro rata portione persolvuntur, & illud non solum de inofficiosis testamentis, sed etiam de Donationibus & traditionibus intelligendum est, nimirum quod liberi usque ad illorum plenariam legitimam petere & eandem consequi possint. Revis. lib. 3. t. 8. art. 14. Creditores semper præferuntur legatariis. Revis. lib. 3. t. 10. art. 10.

1. Evicto inofficioso testamento, nihilominus legata sunt exsolvenda.

LEGITIMA.

Pater vel Mater quando mortis causâ per testamenta inter hæredes disponere volunt, tunc debent & tenentur liberis, si causas illos ex hæredandi non habuerint, ad minus illorum legitimam in proprietatibus & usibus fructibus absque onere relinquere, & illud etiam de nepotibus intelligendum est, adeo tamen ubi illorum plures fuerint, si unam, tantum partem avi illorum vel suorum Parentum percipientes, pro persona una computari debent. Quando Pater vel Mater, unum, duos, tres vel quatuor liberos habuerit, tunc legitima vel necessaria hæreditas, deducto & persoluto ære alieno est tertia pars omnium derelictorum bonorum, si vero liberi quinque vel plures fuerint, tunc legitima est, dimidietas omnium bonorum post solutionem omnium debitorum existentium.

1. De Jure legitimæ.

ſtentium. Si Pater & Mater in ſua ultima voluntate uni vel pluribus liberorum Legitimam illorum debitam non ordinaverit, ſed tacite ſilentio prorſus præterierit, vel expreſſe exhæredaverit & propterea nullas legitimas & relevantes cauſas exhæredationis allegaverit, tunc præteriti & exhæredati teſtamentum illud impugnare & retro trahere poſſunt. Reviſ. l. 3. t. 8. art. 11. 12. 13. vid. ſupra **Legatum**. Sicuti Parentes ſuis liberis legitimam relinquere tenentur, ita quoque exigit naturalis æquitas ut liberi non habentes naturales & legitimos hæredes, teſtari vero volentes, Parentibus etiam legitimam relinquere debent, & eſt legitima illa, tertia pars bonorum tam in Parentibus, quam majoribus avis. Quisquis teſtamentum ordinare voluerit, nullos hæredes in deſcendenti vel aſcendenti linea habens, is hæredes quamvis fratres fuerint, inſtituere non tenetur, ſed dodrantem vel quartam partem bonorum illis relinquere tenetur, & ſi quid ultra factum fuerit, tunc illud in tantum invalidum cenſendum eſt, in quantum ultra debitam quartam ſeſe extenderit. Reviſ. l. c. art. 15. & 16. Corr. lib. 4. c. 2.

2. Quæ legitima aſcendentibus relinquenda.

LENOCINIUM.

SI quis honoris & honeſtatis adeo immemor & neſcius ſit, ut lucri levisſimi cauſa, conjugem ſuam vel legitimos & naturales liberos ad impudicitiam irritare, vel ipſemet proſtituere voluerit, is gladio ultore puniri debet. Si hoc vero factum ſit, in perſonis inhoneſtis vel ſolutis, arbitrarie pro qualitate coërceri debent. Reviſ. lib. 5. p. 2. tt. Omnes manifeſti lenones & mulieres, quæ in ejusmodi domibus impudicitiæ gratia ſeſe ſuſtentant, etiam hi, qui ſuas uxores, liberos, & reliquos proſtituunt, infames cenſentur. Reviſ. lib. 5. p. 2. art. 1. Vid. plura **Stuprum**.

1. Pœna lenocinii.

2. Lenones ſunt infames.

LEO-

LEOBURGUM.

Diploma Ratificationis Fœderis Perpetui.

Welaviæ initi, & Feudi in Diſtrictus Leoburgenſem ſimul & Bythovienſem Sereniſſimo FRIDERICO WILHELMO, Marchioni & Electori Brandenburgico, datum Bidgoſtiæ die ſexta Menſis Novembris, Anno Domini. 1657.

NOs itaque Joannes Caſimirus, Rex Poloniæ Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolenſciæ, Czernichoviæque, nec non Svecorum Gothorum, Vandalorumque; Rex Hæreditarius, teſtamur præſentibus pro nobis, Succeſſoribusque noſtris Regibus & Regno Poloniæ ac Magno Ducatu Lithuaniæ, Nos univerſa & ſingula capita pactis ſupra ſcriptis comprehenſa, bona fide ex Senatus Conſulto approbamus, confirmamus & rati habemus. Promittentes verbo Regio & ſubfide præſtiti tam a Nobis quam Conſiliariis Noſtris Officialibusque lateri Noſtro aſiidentibus juramenti nos prædictis pactis poſt hæc conſtanter inhæſuros curaturosque, ut omnia & ſingula Pactorum capita, quæ a noſtra parte ac Reipublicæ Poloniæ nomine promiſſa ſunt, ſancte & religioſe obſerventur, imo impedituros ne a quopiam violentur. Et quoniam nonnulla ad Nos in negotio conjunctionis armorum & aliis remiſſa ſunt, atque ſuper iis ſequenti ratione inter nos & Sereniſſimum Principem Electorem ſupra memoratum conventum eſt modo infra ſcripto, ea ſecundum conventionem initam adimus, illaque eandem vim atque vigorem cum ſuperioribus articulis ex Senatus Conſulto habere volumus, atque hiſce tribuimus, pollicemurque eadem fide jurata in proximis comitiis, omnia quæ ſuperioribus articulis continentur, & quæ hic ſequuntur, omnium Ordinum conſenſu confirmatum & ratihabitum iri, igitur probe perpendentes, tum pericula, quæ Suæ Serenit. Electorali, Terriſque ipſius per ipſam ſeparationem a partibus Suedicis immineant, tum quanti interſit Noſtri atque Reipublicæ, Vicinum Nobis Principem juſtis devincire modis, tum inprimis, quanta

quamque utilia Nobis Regnoque Poloniæ, per effectivam & actualem armorum Nobiscum conjunctionem, præstare sua Serenitas Electoralis deinceps possit officia, tam belli quam pacis tempore; Ad demonstrandam præterea singularem propensionem Nostram, Regnique Nostri erga suam Serenitatem Electoralem, Ejusque Domum inclytam, Suæ Serenitati Electorali, ejusdemque Posteris masculis ex legitimo thoro descendentibus pariter ex Senatus Consilio & consensu D. D. Consiliariorum, tam Spiritualium quam Secularium Regni Nostri, duas præfecturas Leoburgensem & Bythoviensem, cum omnibus & singulis eorum Vasallis, fructibus, Libertatibus, Eminentiis, Censibus, Proventionibus, Juribus & pertinentiis universis tenendas, habendas, fruendas, utendas & possidendas in perpetuum Jure Feudi, pro Nobis & Successoribus Nostris Regibus Poloniæ dedimus, concessimus ac illum de iis ipsis arcibus & oppidis Bythow & Lauenburg investimus & tenore præsentium damus & concedimus & investimus, Officiarios Nostros, & Incolas quoscunque ibidem juramentis & subjectionibus, quibus hactenus Nobis & Reipublicæ obstricti fuerant, hoc ipso exsolventes. Præterea de ampliori Gratia & Benevolentia Nostra, Serenitatem Ejus ac Illius Hæredes ab omni Juramento nec non tributis & exactionibus, quibuscunque Nobis & Posteris Nostris, ratione dictarum Arcium & Oppidorum præstandis dimittimus, & liberos facimus, prout olim a Ducibus Pomeraniæ eædem Præfecturæ a Bythow & Lauenburg, tenebantur; Pollicemur præterea pro Nobis & Successoribus Nostris, dictum Serenissimum Principem & Ejus Hæredes in prædictis Arcibus & earum pertinentiis, quantum in Nobis est, defendere ac tueri. Tenebitur autem & obligatus esse debebit præfatus Serenissimus Elector Ejusque Successores ad singulas Successorum Nostrorum Regum Poloniæ Coronationes, Consiliarios aut Officiales suos mittere, qui hoc ipsum Jus Feudale ex præfatis Arcibus & Oppidis, ad Regnum pertinens recognoscent, & literas ejus recognitionis & renovationis Feudi, quæ gratis illis debent dari, a novis Regibus accipient. Quod si aliqua legi-

legitima cauſa impediet, ut hoc officium & debitum in coronationibus Succeſſorum Noſtrorum non fecerint, nihil ea negligentia illis detrimenti afferri debebit, dummodo alio brevi tempore poſt coronationem id præſtare curaverint. Ubi vero Sereniſſimus Princeps D. Fridericus Wilhelmus, Marchio & Elector Brandenburgicus in Pruſſia Dux &c. ſine legitimis maſculis Feudi hæredibus, vel eorum legitimi maſculi Feudi hæredes non relicta prole virili decederent, ſtirpsque & progenies eorum Maſcula & legitima deficeret, ex tunc prædictæ arces & oppida Bythow & Lauenburg cum omnibus ſuis bonis, ſubditis, Vaſallis, fructibus, Libertatibus, Juribus, Eminentiis & pertinentiis univerſis, ac cum pleno Jure & poſſeſſione, citra omnem difficultatem ad Nos & Poſteros Noſtros Reges Poloniæ redibunt. Et ſiquidem ad præſens Præfecturæ iſtæ a Donatariis Noſtris poſſidentur, ideo uſum fructum ante hanc ceſſionem debitum, atquequicquid Juris in illis habuerunt unquam, alia ratione, dignisque modis compenſabimus, ita ut vacua omnino poſſeſſio & plena fructuum perceptio ſuam Seren. Electoralem, ex hoc ipſo tempore manere ne quisquam ipſi ratione ſatisfactionis ſuæ negotium faceſcere debeat. Jurisdictio Epiſcopi Vladislavienſis in templa Catholica Sacerdotesque, integra maneat, proventus videlicet, decimæ, cenſus, & ſi qui ſint alii, Parochis & Eccleſiis ſuis extradentur, & renuentes ad extradendum a Præfectis ejusdem Serenitatis cogentur. Cauſæ tam Nobilium quam & Plebejorum matrimoniales ad forum Eccleſiaſticum pertinebunt, Nobilitas Juribus, Privilegiis, Bonisque ſuis eodem modo ac ſub immediato Dominio noſtro utebatur, utetur, frueturque ſub ſua Serenitate Electorali. Decreta rerum judicatarum, prout ſub immediato Dominio Noſtro lata ſunt, inviolata maneant: gubernationis & appellationum ratio eadem erit, quæ fuit ſub Ducibus Pomeraniæ, ſalvis Privilegiis. Jura Patronatus Regia reſervantur ejus Serenitati Electorali & Nobilibus: ſi quæ habent, juxta Privilegium & uſum eorundem, ita tamen, quod juxta declarationem circa hanc conventionem ab ejus Serenitate factam ad

ad Ecclesias Catholicas Parochiales præsentabit, Ejus Serenitas Electoralis Sacerdotes catholicos, ad commendationem Episcoporum Vladislaviensium, ab iisdem Episcopis Vladislaviensibus instituendos, ita, ne Ecclesia duorum Mensium spatio vacare possit &c. reliqua negotium Elbingense spectant. Præmissum Pactum Feudi in Comitiis Generalibus Anno Domini 1658. die 10. Julii Warsaviæ celebratis Ordines Regni approbarunt. Vid. Constit. ejusdem Anni.

De Juribus Districtuum
Leoburgensis & Bythoviensis,
a Terris Prussiæ avulsorum,
a D. JOANNE CASIMIRO,
Rege Poloniæ & Republica in Comitiis Warsaviensibus die 17. Mensis Martii, Anno 1659. celebratis.

Cum propter integritatem Reipublicæ, Districtus Leoburgensis & Bythoviensis Sereniss. Electori Brandenburgico per Pacta Conventa in præcedentibus Comitiis approbata, in Feudum concesserimus: Id circo ne per hanc alienationem Incolæ eorundem Districtuum Status Equestris in præeminentiis suis mutationem aliquam patiantur. Annuendo desideriis Nunciorum Palatinatus Pomeraniæ, prout dictorum Incolarum Immunitatibus, in Pactis Conventis sufficienter jam cavimus, ita & nunc Rescriptum Nostrum Posnaniæ, die 19. Mensis Decembr. Anno 1657. ex minori Cancellaria Nostra extraditum, aliasque omnes, nominatis districtibus, hoc nomine datas assecurationes & declarationes nostras, authoritate præsentis Conventus in toto approbamus, illos circa antiquas libertates, honores, prærogativas, consuetudines, & bonorum Terrestrium uti hæreditariorum Allodialium liberam dispositionem, prout in Regno, ab immediata incorporatione utebantur, conservando hinc Inscriptiones authenticæ & manuales,

nuales, Contractus intercissæ, & quævis publicæ & privatæ transactionis, Processus, Decreta quævis, ac Tribunalia suum robur & valorem habebunt, & in Causa amissorum vel quovis modo amittendorum bonorum terrestrium liberum illis, illorumque posteris, ad Nos & Rempubl. recursum præcavemus, salvo Jure bonorum & personarum Ecclesiæ Catholicæ, quorum usus ut & exercitium Religionis cum plena, prout ante, Jurisdictione Episcopali, Jure patronatus cui de Jure competit, absque ullo impedimento in toto conservari debet. Vid. Constitut. ab Anno 1659. sub Tit. Securitas Jurium. &c.

Jura Districtuum
Leoburgensis & Bythoviensis
Etiam a Serenissimo
MICHAELE,
Poloniarum Rege simul cum Juribus Regni & Magni Ducatus Lithuaniæ ac Provinciarum Annexarum, confirmantur his verbis.

QUamobrem motu proprio, animoque deliberato, pro more & consvetudine Divorum Antecessorum Nostrorum Poloniæ Regum & Magnorum Ducum Lithuaniæ omnia Privilegia, Inscriptiones, Donationes, ad Vitalitates, liberalitates, prærogativas & immunitates Regni Poloniæ & Magni Ducatus Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kyoviæ, Volhiniæ, Podlachiæ, Livoniæque ut & inspecie Ducatus Prussiæ Lauenburgi & Bythoviæ, juxta Jura sua &c. vid. Constitut. ab Anno 1670. tit. Confirmatio.

His ipsis Verbis Serenissimus Joannes III. Jura Regni & Provinciarum annexarum inspecie quoque Leoburgensium & Bythoviensium confirmat. Constit. Anno 1676. tit. Confirmatio.

Qui hodie feliciter imperat Serenissimus AUGUSTUS II. in Confirmatione Generali Jurium, iisdem verbis utitur &

& exemplo D. D. Prædecessorum suorum Joannis Casimiri, Michaëlis, & Joannis III. Juribus Leoburgensibus & Bythoviensibus in specie cavet. In Pactis Conventis idem Serenissimus Rex ut Jura, Privilegia & immunitates Districtuum Leoburgensis & Bythoviensis, tam Spirituales quam Seculares, prout per omnia sub immediato Dominio Regni iisdem utebantur, ut juxta Jura & Constitutiones Regni conserventur, se attenturum, & quatenus illorum Districtuum Incolæ Equestris status ultra consensum Laudi in Conventibus suis contributionibus non aggraventur, Authoritatem suam Regiam ad Serenissimum Electorem Brandenburgicum, Sacra Regia Majestas interposituram spospondit. vid. Constit. 1697. tit. Confirmatio. Et Pacta Conventa ante sancita ejusdem Anni 1697. & Anni 1699. ut & in Proparcie General. Confœderat. Sendomir Anno 1710. impressa.

Juribus
Districtuum Leoburgensis & Bythoviensis
Serenissimus
AUGUSTUS II. Rex
Et Respublica iterum cavet.

QUamvis manutentionem Jurium libertatum & immunitatum Incolis Districtuum Leoburgensis & Bythoviensis Equestris status in Pactis Conventis sufficienter caverimus, nihilominus ad enixam Nunciorum Terrestrium Prussiæ instantiam authoritate præsentis Conventus Constitutionem Anni 1659. reassumimus, idque pro majori securitate eorundem incolarum quo circa antiquas libertates, honores, prærogativas, consvetudines & inviolatam bonorum terrestrium possessionem, liberamque illorum dispositionem, tum quoq; circa Judicia Terrestria, Castrensia & Tribunalitia cum Officialibus loci illius in integro maneant, ac in omnem casum alicujus pressuræ vel periculi liberum illis eorumque posteris juxta

juxta mentem prætactæ Conſtitutionis ad Nos & Rempublicam recurſum reſervamus. Vid. Conſtit. Anno 1699. fol. 35. tit, wierdzenie Securitatis &c.

LIBELLUS.

SI quis aliquem famoſis ſcriptis vel Libellis a ſe divulgatis & ſuo baptiſmali nomine & cognomine non ſubſcripto, injuſto & innocenti nomine affecerit, crimina & facinora objecerit, & iſta talia ſi fuerint, ut cum vera reperirentur, læſus in ſuo corpore vita & honore criminaliter puniendus foret, tunc malitioſus iſte obtrectator, hac eadem pœna, in quam innocentem, cum ſua minus feraci, famoſa ſcriptura traducere voluerit, coërceri & puniri debet, & præterea iſti famoſi libelli, quotquot fuerint reperti, publice per carnificem concremari debent, etiamſi diffamatio per ſe fuerit vera, attamen ratione ejusmodi inordinatæ & iniquæ attentationis propoſitæ, arbitrarie pro qualitate exceſſus puniri debet. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 20. art. 3. Quilibet actor ad Judicii diem poſt emanatam primam citationem coram Judicio comparens, citationem atteſtari, nec non relationem ad acta inſcribere tenetur, reus conventus compareat aut non compareat, eo tum comparente, actor libellum ſuum, in quo perſona vel bona ſuper quibus agitur, etiam cauſa petitionis, cum petitione concludenti, quod cognoſcendum deſiderat, expreſſum & comprehenſum in ſcriptis, unum judici & alterum parti inſinuari debet. In levioribus vero cauſis, ne proceſſus protrahantur, nec homines detineantur, oretenus & ſummario modo agi & reſponderi, nec non deſuper ulterius judicari debet; omnia vero quæ ita aguntur, per Notarium Judicialem conſcribi & ad acta referri debent, Reviſ. lib. 2. t. 10. art. 1. Quilibet ſuam actionem & libellum mutare vel meliorare poteſt, quousque cautio vel Gvaranda non fuerit præſtita, Gvaranda vero a reo convento non exacta, prout id bene fieri poteſt, & libello conventionali inſinuato, eoque reo convento acceptato, ſeu reſponſo dato, tunc Libellus absque rei, con-

1. Pœna libelli famoſi.

2. De illatione libelli.

3. Quoad libellum ſuum mutare eſt licitum.

conventi consensu amplius mutari & corrigi non potest. Revis. lib. 2. t. 10. art. 5. vid. plura Actio.

LIBER.

De libris Mercatorialibus. vid. Mercator.

LIBERI.

Vid. Filius. Minor. Tutor. Hæreditas. Spurius. Testimonium. Infanticidium. Emancipatio. Exhæredatio. Testamentum. Donatio.

LIBERTAS.

1. De homine in servitem vindicando.

SI quis alterum, tanquam hominem proprium vendicaverit, tunc Dominium suum super illo, prout juris est probare tenebitur, ubi reus conventus ad libertatem suam provocaverit, actore autem probante proprietatem vel reo convento confitente, tunc merito actori extradi & illum sequi oportet. Qui literas Libertatorias a suo Domino sub quo natus est, vel libertatem suam testibus comprobare potuerit, & habuerit, tunc eo ipso merito sit fruiturus; ubi vero quis in aliquo loco per quinquennium commoratus, a suo Domino, cui illud bene notum fuerit, non requisitus sit, is juris præscriptione usurus, & ab ulteriori requisitione liber futurus sit, secundum Constitutionem ab Anno 1529. Si quis alterum conveniat quod suus sit homo proprius, tunc conventus facilius per testimonium bonorum virorum actionem evadit, quam ut actor eum vindicare possit. Si vero habeat instrumentum libertatis & missionis e proprietate, eodem frui debet, nec ulteriori testimonio opus habet. Emend. l. 4. c. 33, Revis. l. 1. tit. 8. art. 3. Corr. l. 3. c. 73. vid. plura Servus subditus.

LIBE-

LIBERUM ARBITRIUM.

Vid. Teſtamentum Donatio.

LIGNUM. Vid. Navis.

LIMES. Vid. Finis, Condeſcenſio.

LINGUA.

IN omnibus Judiciis, quæ Juri Culmenſi cenſentur, cauſæ lingua germanica aguntor & judicantor. Omnes enim judiciorum illorum actiones idiomate Teutonico jam pridem expediri conſueverunt, niſi quibus in locis, uſus linguæ Latinæ frequentior agendis cauſis adhibeatur. Emend. lib. 2. c. 22. Corr. lib. 3. c. 4. Reviſ. l. 2. t. 10. art. 2. Nemo ad linguam quam non intelligit reſpondere tenetur. Reviſ. l. 5. p. 1. t. 10. art. 1. De Muto vid. infra. 1. Qua lingua in foris utenda.

LIS. LITIGIUM.

LIs finita. vid. Judex. Judicium. Litis conteſtatio. vid. Conteſtatio. Si a tutoribus prætermiſſum fuerit, quanti a pupillis, aut hæredibus eorum, moderatione Judicis præcedente, in litem jurabitur, tantum damni nomine præſtare illis tenebuntur. Jus Terreſt. t. 3. §. 7. Quanti a pupillis in litem juratum fuerit contra ſuos tutores, ſine exceptione & appellatione ulla, damni nomine eis præſtare, bonaque nihilominus iis reſtituere & rationes reddere tenentur. l. c. §. 14. De litis expenſis & temero Litigio, vid. Expenſas. 1 Pupillorum juramentum in litem.

LITISPENDENTIA.

1. Pendente lite nihil innovandum.

QUamdiu Juridica vel a Judicio concessa dilatio durat, tamdiu nec Judicium, nec pars, in eadem causa quicquam attentari præsumere debet; ubi vero simile quid acciderit, id de Jure nullum & invalidum censeri debet; si vero alicui dilatio juridica præstituta, vel a parte ipsamet acceptata fuerit, & tamen non satisfecerit, tunc eo Jure, pro quo induciæ illi datæ & acceptatæ fuerint, ulterius non sit fruiturus. Revis. l. 2. t. 14. art. 5. vid. plura Judex. Judicium.

LOCUTIO.

1. Jura locatoris & conductoris.

QUi alteri domum suam, habitationem vel alium fundum locaverit, ad aliquod tempus vel annos, id præstare tenetur, & locatum fundum cum necessaria ædificatione & reparatione ad debitam habitationem expensis suis sustentare. Ex adverso Conductor moderate usurpare, & pensionem promissam justo tempore prout promissum & conventum est, solvere tenetur: quicquid etiam cum scientia & voluntate in fundo ædificaverit, id dominus solvere vel a pensione defalcare debet. Si vero absque vel contra domini consensum & jussum ædificaverit, illud dominus ipsi refundere non tenetur. Revis. l. 4. t. 7. art. 1.

2. Qualem diligentiam conductor adhibere debeat.

Domum vel alium fundum in conductione habens, illum tanta diligentia conservare & custodire tenetur, tanquam diligens Paterfamilias in suis propriis rebus adhibere solet. Si damnum aliquod per suam injuriam vel culpam evenerit, per quod fundus deterior redderetur, & prorsus interiret, idque, prout Juris est, super illo probatum fuerit, tunc conductor damnum illud persolvere & refundere tenetur. l. c. art. 2.

3. Quando Conductor ante terminum locationis excedere debet.

Conductor ante præstitutum tempus condescendere tenetur, cum domino magna, improvisa & probabilis necessitas inciderit, ut ipsemet extra domum istam habitare non possit: item cum conductor pensionem non solverit, vel domum enormiter incommodave-

rit

rit vel damnificaverit, vel negotia inconvenientia tractaverit, seu publicas scortationes, aut alias res prohibitas exercuerit, ita tamen ut illi justæ induciæ, adminus quadrans anni ad Rumationem dentur, nec amplius census nomine, quam de præterito tempore solvere teneatur. l. c. art. 3. Quando Dominus vel locator domum locatam aut fundum vendiderit, tunc conductor statim condescendere vel cedere non tenetur, verum ordinatum tempus ad Rumationem seu Paschæ vel Michaëlis præstolari & expectare, prout & illi etiam Rumatio ante semestre tempus ordinate denunciari debet, nisi in locatione aliter conventum fuerit; Si vero conductori exinde aliquod damnum, quod illi præfixum tempus non fuerit, evidens emerserit, tunc dominum eo nomine convenire potest. l. c. art. 4. Moritur quis qui alteri domum, fundum vel quid aliud ad certos annos locaverit, hæredes illius id servare tenentur, nec conductorem ante lapsum vel præterfluxum tempus, ejicere possunt. l. c. art. 5. Quamprimum Conductor in domum vel fundum locatum descenderit, consequitur Dominus ratione promissæ pensionis, in omnibus bonis illatis & inventis tacitam hypothecam, adeo, ut non soluta pensione bona illa in domo arrestare, & præ cæteris Creditoribus ob suum censum domesticum sibi prospicere possit. l, c. art. 6. vid. plura Rumatio. Si quis alteri fundum locaverit, ut in eo ædificium exstruat, pensione in fundum constituta, deinde domus in eo solo posita incendio consumta fuerit vel ita perierit, ut pars saltem ædificii remaneat, neque conductor in eam pensionem domum reparare velit, locator, qui fundi dominus est, recte fundum & ædificium quod reliquum mansit, cum iis, quæ ad ea pertinent, occupabit, neque conductori quicquam impensarum nomine restituere jubebitur. Emend. l. 4. c. 27. Correct. l. 5. c. 9. Revis. l. 4. t. 7. art. 11. Emit quis centum oves, eosque colono locat, domine consentiente, hac conditione, ut postquam pretium in oves expositum ex lana receperit, oves cum eo in semissem partiatur pro curæ, laboris & alimentorum impensis. Locatore itaque mortuo, quatenus dum

4. Si fundus durante conductione vendatur.

5. Hæredes contractui locationis stare debent.

6. Quale Jus locator in bonis mobilibus conductoris habeat?

7. De fundo emphiteutico

8. De emptione cum locatione commixta.

dum in vivis erat, pecuniam ex ovium lana integram perceperit, oves uti conventum erat, in æqualem divisionem venient. Sin autem pecuniam integram nondum receperit, quod deest, hæredibus ejus supplebitur, & iisdem semis ex eo grege, facta divisione, restituatur. Emend. l. 4. c. 13. Corr. l. 4. c. 25. Revis. l. 3. t. 10. art. 14.

9. De pensione condicenda. Si locator conductori controversiam faciat, ob pensionem anni præteriti non exsolutam, conductor autem debitum inficietur, potior habendus est locator, ad comprobandum Jurejurando suo debitum, quam conductor ad negandum. Emend. l. 4. c. 41. Correct. l. 3. c. 68. Revis. l. 3. t. 6. art. 3.

10. Si res locata vel furto vel incendio perierit. Si quis vestem sartori faciendam locaverit, vel rem aliam cuivis alii vendendam dederit, & ex conventione mercedem constituerit, is qui rem accepit, eandem diligenter custodire, & salvam & illæsam restituere jubetur. Si furto rem amiserit absque culpa sua, nimirum quod eam æque atque res suas, ut diligentissime potuit, custodiverit, idque Jure planum fecerit, nec ad restitutionem nec ad æstimationem obligatur. Si domus vel conclave, in quo vestis vel res locata custodiebatur, incendio perierit casus illi fortuitus fraudi non erit, quatenus ostenderit, incendium non sua culpa ortum fuisse, nec rem ab ignis vi servare potuisse. Emend. l. 4. c. 4. Correct. l. 5. c. 3. Revis. l. 4. t. 7. art. 9.

11. Si conductor profugerit. Si quis vestem sartori faciendam farciendamque dederit, vel equum vel aliud animal alteri locaverit, atque conductor interim profugerit, re locata domi suæ vel ubi habitaverit, relicta; Dominus vestis vel animalis rem suam recte vendicabit & obtinebit, nec profugi creditores pro debito suo vestem sive animal locatum ullo Juris nexu poterunt detinere. Emend. l. 4. c. 5. Corr. l. 5. c. 4.

12. Si animal locatum perierit. Si equus vel aliud animal, dum adhuc in locati vel pignoris causa commoratur, atque is cui locatum vel pignori datum erat, jure testatum fecerit, animal sine culpa sua periisse, de damno non tenetur. Si quid tamen aliud inter eos pacto constitutum fuit, lex conventionis servabitur. Sin autem probetur animal ejus culpa periisse, nihil est causæ, quo minus damnum sua culpa datum resarciat.

ciat. Emend. l. 4. c. 6. Corr. l. c. 6. Reviſ. l. 4. t. 7. art. 10. Vid. pl. Penſio.

LUDUS. Vid. Alea. Condictio.

LUMEN.

1. De luminibus officiundo.

Qui domum ædificat, quam volet altiſſime tollendi Jus habet, niſi vicinorum luminibus ita officiat, ut illum altius tollere Jure prohibere poſſit. Si cujus lumina alterius ædificio obſcuriora fiant, Senatum adito, atque is luminis impedimentum ad juris normam reducito. Emend. lib. 3. c. 8. Corr. lib. 5. c. 69. Reviſ. lib. 3. t. 4. art. 3.

MAGIA. Vid. Veneficium.

MAGDEBURGUM.

1. Jus Magdeburgicum ab initio obtinebat in Pruſſia.

Poſt cinctam & occupatam primùm Civitatem Culmenſem, datum eſt illius incolis Jus Magdeburgenſe; cujus vigore deficiente, pro ulteriori Juris illuſtratione proprium Jus Plebiſciti ad invenerunt, unde Jus illud denominationem Juris Culmenſis accepit, in quo ſimul comprehenſum eſt Privilegium Culmenſe, & Jus hæreditarium Flammingicale. Illud Jus poſtmodum, per Summum Magiſtratum & terræ Commendatorem Paulum Ruſzdorffium Anno 1435. in totam terram Culmenſem, & per Regem Caſimirum Anno 1476. piæ & laudabilis memoriæ ad Pomeraniæ nec non a Pomeſaniæ ad Marieburgenſem & Stumenſem diſtrictum, relatum & propagatum eſt. Reviſ. l. 1. t. 1. art. 1. Statuimus autem, in eiſdem Civitatibus Jura Magdeburgenſia in omnibus ſententiis in perpetuum obſervari, hoc indulto, ut cum reus aliquis Magdeburg in ſexaginta ſolidis puniri debeat, hic in triginta ſolidis Culmenſ monetæ mulctetur, eodem modo

modo in culpis aliis proportionaliter obſervando. Si vero aliquis dubietatis ſcrupulus de Jure judiciario, vel de Juris Judiciarii ſententiis Civitatibus emerſerit, in eisdem idem Articulus a Culmenſis Civitatis Conſulibus requiratur, quia eandem Civitatem Capitalem eſſe volumus ac digniorem inter alias jam conſtructas & ſi quæ adhuc infra Wiſſam, Ozzam & Driwanzam conſtruentur. Privil. Culmenſ. §. 3.

Privilegium
D. CASIMIRI REGIS,

Quo omnia Jura per Terras Pruſſiæ abrogantur, & unum Jus Culmenſe in omnium reliquorum locum ſufficitur, ut juxta ejus tenorem omnes cauſæ & Controverſiæ decidantur, & determinentur.

IN Nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Cum inter ea, quæ unitatem Dominii atteſtantur, Juris Uniformitas præcipuum habeatur indicium: Proinde Nos Caſimirus DEI Gratia Rex Poloniæ, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæque, ac Culmenſis, Elbingenſis & Pomeran. Dominus & Hæres &c. Significamus tenore præſentium, quibus expedit univerſis præſentibus & futuris, harum notitiam habituris, quod, dum poſt bellorum diſcrimina terras Noſtras Pruſſiæ ad unitatem Dominii noſtri, a quo alias exciderant, favore Divino recuperaſſemus, reperimus Magnificos, Strenuos, Generoſos ac Nobiles Terrarum præfatarum Incolas multiplicibus ac diverſis gaudere Juribus, quorum quædam & legitimas negligebant ſucceſſiones, ac Juſtitias hominum perturbant & involvebant, ſæpiusque quod norma debebat eſſe juſtitiæ, litigiorum & ſeditionum erat occaſio. Cui malo occurrere volentes, pulſati etiam precibus Magnificorum & Nobilium Palatinorum, Caſtellanorum, Dignitariorum totiusque communitatis & Baroniæ terrarum Noſtrarum Pruſſiæ, & ſignanter de diſtrictibus Pomeraniæ, Marienburgenſi

burgenſi

burgensi & Stumensi alias Pomezaniensis, omnia Jura Prutenicalia, Magdenburgensia, Pomeraniæ ac feudalia, in quibus alias tempore Magistri & Ordinis consistebant, & ipsis regulabantur, ab ipsis removentes, abrogantes, & perpetuo abolentes loco omnium Jurium prædictorum unum Jus Culmense, quo districtus Culmensis gaudet & fruitur, ipsis & eorum posteris, juxta ejus veram naturam, substantiam, qualitatem & conditionem, de consensu omnium Prælatorum & Baronum nostrorum, conferimus & largimur perpetuo & in ævum. Quo Jure judicari inter se debebunt & expediri, omnesque causas & controversias eorum, juxta tenorem Juris Culmensis prædicti, secundum quod in suis capitulis, punctis & consuetudinibus scriptum & declaratum existit, decident & determinabunt. &c. Actum in Castro nostro Marienburgen. Feria sexta proxima post festum Sancti Jacobi Apostoli, Anno Domini 1476.

MAGISTRATUS.

Vid. Consul. Judicium. Personæ Magistratus exemptæ sunt a tortura. Revis. l. 5. p. 1. t. 17. art. 3. Si Magistratui exequenti repugnatur. Vid. Executio.

MAGISTER.

Vid. Coercitio discipulorum. Opifex.

MAJESTAS.

QUi criminis læsæ Majestatis reus condemnatus est, relinquit omnia sua bona, exclusis omnibus cœteris hæredibus, Magistratui, Revis. l. 3. t. 9. art. 17. 1. Crimen læsæ Majestatis.

MA-

MAJORENNITAS.

1. Quando minor fiat major.

IN tutela ad decimum octavum ætatis annum minorennes sint, quem cum attigerint, Judicio Terrestri annum ætatis probent, administratioque rerum ad illos pertinentium a Judicio eis decernatur. Decreto interposito tutores omnia bona, tam immobilia, quam mobilia, eorum, in usum, possessionem, & administrationem sine dilatione ulla tradere eis tenebuntur, tutelæque suæ administrationis, tam ipsorum bonorum, quam omnium fructuum, redituum & proventuum, præsentibus duobus propinquis pupilli, rationem eis reddent. Et administratio quidem bonorum, tam immobilium, quam mobilium, mox ad eos transferetur: immobilia tamen bona, antequam vigesimum quintum ætatis annum expleverint, nisi ex iis causis, & modo, ex quibus & quo tutores alienare ea posse supra constitutum est, alienare nullo modo poterunt. Jus Terrest. t. 3. §. 13. Præterlapso anno vigesimo primo secundum Jus Culmense adolescens fit major. vid. Revis. l. 4. t. 14. art. 5. Corr. lib. 5. c. 55. §. 1. vid. plura Tutor.

MALEFICIUM, Vid. Criminalia.

MALEDICTIO.

1. Pœna maledicentium.

QUi sub Domini nostri & Salvatoris passione execratur vel ejus morte, sacramentis & his similibus idque in vanum usurpaverit, is pœna pecuniaria, vel carceribus & quo minus abinde abstinuerit, & se non emendaverit, tandem relegatione puniri debet. Revis. lib. 5. p. 2. t. 1. art. 2.

MANUS.

Manus Vulnerata. Vid. Vulnus. Documentum propriæ manus, vid. Chirographus. Vid. plura Mulcta.

MAN-

MANCIPATIO.

1. Si debitor creditori mancipetur.

QUi ob debitum in Jus vocatur; neque debitum negat, si quidem fundos & possessiones in facultatibus habet, quæ majoris sunt pretii, quam quod ab eo petitur, sat illi cautionis est, qua ad proximum usque Judicii diem satisdare possit. Sin possessiones nullas habeat, fide jussores dare cogitur. Si dare nequeat creditori, qui ejus loci civis est, ibique domicilium constitutum habet, in manum traditur, is mancipatum nec calore nimio, nec frigore torqueat: alimenta, quæ esui potuique sunt subministret operas imponat itidem uti cœteris servis domesticis. Si vero creditor extraneus est, debitorem mancipatum, in eodem foro, in domo vel custodia Judicis, ubi solent homines custodiri, ea cautione relinquat, ne captivus profugiat: quin imo, si volet, nervo vinciri potest; aliter autem corpus minime torqueat, cibaria æque ut famulis domesticis suppeditet: nec enim fur, vel furum socius, vel ejus generis maleficus est censendus. Hac tamen lege cujusvis loci consuetudini non derogabitur. Si mancipatus contra creditoris voluntatem in fugam se conjecerit, priusquam debitum exsolvat, creditori Jus esto, fugitivum ubicunque locorum deprehendi possit, authoritate propria sine Judice comprehendendi & in privatam custodiam, velut pignus debiti non soluti, manu captum pertrahendi. Sin ille prætenderit, se debitum exsolvisse, & volente ac sciente creditore e vinculis discessisse, hoc probet, ut Juris ordo requirit, utque cœterorum debitorum solutio probari consuevit. Emend. l. 4. c. 54. Corr. l. 3. c. 109. Revis. addit. Quando creditores ratione alimentationis & sustentationis mancipati non providerunt, tunc ipsum oportet, de suo victu sollicitum esse. Ut autem incarcerationes non æternentur, & aliquis propter temporale debitum discrimen vitæ patiatur; propterea ejusmodi incarceratio, quæ est infra centum florenos, non diutius quam quinque annos durabit; quo tempore effluxo a debito & actione liber esto: Si vero summa debiti centum florenos excedat tunc incarceratio per decem annos prolongari debet,

quo similiter absoluto annorum spatio similiter e carcere dimittitur & æris alieni immunis judicatur. Quia etiam sæpius accidit quod aliquis per factum incendium, naufragium, vel alios casus fortuitos, & absque sua culpe, ære alieno obruatur & ad summam ruinam mergatur; ideo quando hæc probata fuerint, & a Principe moratoria acceperit ad tempus, currente eo tempore carceribus mancipandus non est, sed ei facultas) concessa videtur honesto modo perpessa damna resarciendi & amissa recuperandi. Revis. lib. 2. t. 23. art. 6.

MANDATARIUS.

1 Legitimatio Mandatarii.

Accinctus ad iter non est retinendus, quando Mandatarium post se relinquat. Vid. Iter. Si per Procuratorem, vel Actor, vel reus steterit, primum Procurator mandatum legitimum proferre debebit, aut de rato cavere, quod nisi fecerit, admittendus non est. Jus Terrest. t. 6. c. 1. §. 26. Mandatarius legitimum Mandatum habeat, de rato caveat,

2. Quis Mandatarius esse & Mandatarium habere posset?

& infamia non sit notatus. l. c. art. 29. Omnes possunt esse Mandatarii exceptis Mulieribus, Ecclesiasticis, proscriptis, Minorennibus, nondum adimpletis 17. annis, & aliis, qui propriis negotiis ne quidem præesse possunt. Quando etiam aliqua communitas criminaliter conveniatur, illa etiam per Mandatarium respondere & se defendere potest. Ad ultimum etiam in criminalibus circa causæ primordia Mandatarius admittitur, ut legitimum impedimentum & causas absentiæ conventi proponat, vel alias exceptiones fori declinatorias

3. Quomodo Mandatarius constituatur.

opponat. Tevis. l. 2. t. 5. art. 7. Mandatarius coram Judicio vel Judice vel per literas aut alio modo constituitur, quando modo, quatenus hoc fuit factum extra judicialiter, competenter coram Judicio attestatio aut probatio constitutionis in Mandatarium factæ eveniat, vel de inferenda legitimatione ad Acta ante litis contestationem sufficiens Cautio præstetur. In Mandato præterea caveri debet, id omne ab ejusmodi Mandatario actum & actitatum ab

ipso-

ipſomet Principali ratum, firmum, & inconcuſſum ſervatum iri. Iſta Cautio a poſſeſſionatis fit ſub hypotheca omnium bonorum ſuorum; ab impoſſeſſionatis vero per alia Juris remedia fieri poteſt. Qui itaque hoc modo in Mandatarium eſt conſtitutus, & Mandatum ſuſcepit, ille Mandata ſibi commiſſa fideliter obſervare, nec ſuas facultates conceſſas excedere debet. Nam ſi Mandatarius contraveniat, conſtituenti ſeu Principali contra ſuum Mandatarium libera eſt conventio & ſuum damnum ab eo repetere poteſt. l. c. art. 8. Quando abſentes Mandatarios conſtituunt, iſta conſtitutio coram ſolenni Judicio fieri & cum Regio, Spiritualium & Secularium, Terreſtrium, Prælatorum, Baronum, Dominorum, Officialium, Nobilium, vel alicujus Civitatis ſigillo, cum deductione cauſæ & denominatione partium corroborari debet. Factum vero Mandatum coram Notario nullius valoris eſt, niſi legitimatio Notarii coram Magiſtratu loci ordinario, in hoc inſtrumento contenta & annexa ſit. l c. art. 9. Quando conſtituens aut conſtitutus Mandatarius moritur, tunc omnis poteſtas Mandati evanuit, nec ex ejus fundamento ulterius agi poteſt, quod vero coram Judicio fuit actum, hoc manet validum, & irrevocabile. Ad hæc omnia Mandata annuatim renovari & reaſſumi debent, hoc non eveniente, Mandatum annihilatum eſt. l. c. art. 10. Qui conſtituitur in Mandatarium, facultatem habet omnia peragendi, quæ pro cauſæ meritis faciunt; Interim tamen inſpecie exprimi debet: Juramenti præſtatio, transactio, reſtitutio in integrum, ſubſtitutio alius Mandatarii, a ſententia lata per appellationem cauſam in ſuperiorem inſtantiam devolvendi facultas, hæc nullus Mandatarius peragere poteſt, niſi iſtæ facultates ſpecifice ſint conceſſæ, aut in generalitate clauſulæ generalis ſint annexa; ut in generalitate omnimodas pro cauſæ exigentia facultates habeat, agendi, peragendi & diſponendi. l. c. art. 11. Quando aliquis mandatum ab aliquo ſuſcepit cauſam aliquam finiendi, ille etiam proſequi & usque ad appellationem a ſententia definitiva incumbere debet: ſi interim a cauſa nondum finita recedere velit, hoc non

4. Officium Mandatarii.

5. Forma conſtitutionis.

6. Quomodo Mandatum finiatur.

7. Facultates Mandatarii præcipuæ.

8. Quando aliquis abdicat mandato, vel removeatur a plenipotentia.

non ſine conſenſu Principalis ſui & absque cauſæ detrimento fieri poteſt. Si vero Principalis ipſemet ſuam cauſam ventilare & eandem alicui alteri demandare velit, hoc quidem ſemper liberum ei eſt, eo tamen modo, ut omnia ad hoc usque tempus, quo talem mutationem ſuæ voluntatis Mandatario notificaſſet, acta & actitata ſunt, rata & grata ſervet. Mandatario utique præterito etiam juſtam recompenſationem & refuſionem præſtet. l. c. art. 12. In cauſa finita per arbitros compromiſſarios, aut transacta, non licet neque Mandatario, neque Procuratori ulterius agere, vid. ſupra **Arbiter**, & infra **Transactio**. Mandatarius etiam in animam ſui Principalis jurare poteſt, vid. **Juramentum**.

MANSUS.

AD quod teneatur ille, qui habet quadraginta Manſos, tempore belli, vid. ſupra **Bellum**. Quantitas manſorum obſervanda eſt juxta modum Flammingicalem. Priv. Culm.

MARCA.

1. Ex quot ſolidis una marca conſtet.

STatuimus ut una moneta, Culmenſis videlicet, ſit per totam terram, & ut de puro & mundo argento denarii fabricentur, ipſi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perſeverent, ut eorum LX. ſolidi ponderent unam Marcam, & dicta Moneta non niſi ſemel in ſingulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit, XII. novi nummi pro XIV. veteribus cambiantur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem quæ venalis in foro portari conſvevit. Privil. Culmenſ. §. 6. Reviſ. l. 1. t. 5. art. 1. vid. plura **Mulcta**.

MA-

MARIÆBURGUM.

COnventus publici ſeu generales, juxta proximam Ordinationem Noſtram in Pruſſia quotannis bis celebrentur, Verno videlicet Mariæburgi ad diem St. Stanislai; tempore autem autumni in Graudentz ad diem S. Michaelis. In Noſtro tamen arbitrio erit, cum res ita poſtulaverit, alium locum & tempus hujusmodi Conventibus præſcribere. Peculiares autem conventus per Nos inſtituendi locum & diem ex Noſtro arbitrio ſortientur. vid. Conſtitutiones D. Sigiſmundi Regis ab Anno 1535. §. 8. Judicia Palatinalia exercentur ſeptima cujusvis menſis die Mariæburgi Jus Terreſt. t. 5. §. 2. Quod ibi Jus Magdeburgicum ſit abrogatum & per D. Caſimirum Regem Jus Culmenſe introductum. vid. ſupra Magdeburgum.

1. Quando Conventus publici celebrentur.

MARITUS.

MUlier ſi marito malis moribus dedito nupſerit, qui facultates ejus, quas parentes vel cognati luculentas in dotem ſuam dederunt, nequiter prodigat ludo, alea, vel ejus generis alienandi modis illicitis, quibus & ſuas & uxoris fortunas evertere properat, mulier eam profundendi licentiam Juris manifeſti remedio detrectare poteſt, nimirum Judicem ſuum adeat, ſibique tutorem optet, qui cauſam ejus agat. Quod ſi certis Judiciis Judici planum facere poterit, maritum improbato more converſari, ſic ut ex ejus luxuria periculum ſibi fortunarum ſuarum immineat, idque teſtibus, qui rem ita ſe habere certo ſciant, affirmate oſtenderit: Judex tutorem, quem petivit ipſa confirmato: is tutor cum muliere ad poſſeſſiones bonorum ejus pergito eaque adminiſtrato. Si quis eam ob rem mulieri vim vel injuriam fecerit, ruptæ pacis publicæ notam incurrito. Mulier autem bona quæ matrimonii cauſa viro contulit, vel dotis nomine tradidit, occupato & in rem ſuam adminiſtrato. Eodem utimur Jure, ſi eve-

1. Si maritus uxoris bona nequiter prodigat.

eveniat, ut quispiam in transmarinis regionibus, quinimo alibi vel intra vel extra Prussiam, æs alienum clam contraxerit, ac interim filiam honesti viri in matrimonium duxerit, cum patri & cognatis de ejus ære, quo nexus erat, alieno, certum non constitisset, tunc enim debita mariti, quæ ante sponsalia contraxit, ex bonis vel dote mulieris minime exsolvuntur, sed integrum est mulieri, res suas dotemq; suam tueri ac usurpare, quandoquidem mariti fortunarum particeps non fuit, sed iniquis utique modis in fraudem illecta satis aperte videatur. Cæterum omne æs alienum, quod constante matrimonio per virum & mulierem contractum est, sive Mercimoniis exercendis, sive alia quapiam causa suggerente, quandoquidem jure Flammingensi hæreditario Maritus & uxor in communione bonorum omnium pari lucro parique damno constituti sunt; ex utriusque patrimonio integro, sine ulla prærogativa dotis, vel alterius cujusvis beneficii, Jure communi scripto, mulieribus indulti, ut dissolvatur & expendatur, jam pridem moribus est constitutum. Emend. l. 3. c. 62. Corr. l. 5. c. 58. Revis. l. 4. t. 14. art. 14. Quando Maritus consentit, Uxor, tutore adhibito, liberam disponendi facultatem habeat cum rebus suis. Jus Terrest. t. 3. §. 20. Vid. plura Tutor. Matrimonium. Alienatio. Hæreditas. Testamentum. Donatio. Uxor. Mulier.

MASCOPIA. Vid. Societas.

MATER.

Vid. Infanticidium. Gravitas. Donatio. Hæreditas. Testamentum. Emancipatio.

MATRIMONIUM. Vid. supra Maritus.

MAXIL-

MAXILLA.

Maxilla vulnerata. Vid. Vulnus.

MEDICINA.

Vid. Doctor. De Expensis Medicis. Vid. Hæreditas. De Expensis Chirurgicis. Vid. Chirurgus.

MENDACIUM.

QUando aliquis in sermonibus suis variat; & publice mendax est, is Judici contra se magnam generat suspicionem. Revis. l. 5. p. 1. t. 16. art. 2. in fin.

MENSIS.

Mensis luctus. Vid. Hæreditas.

MENSURA.

CUjuscunque generis modii vel statæ mensuræ sint, quæ in molendinis ad civitatis jurisdictionem pertinentibus usurpantur, in eas easve civitatis plebiscitum extenditur, ex cujus præscripto Consules definiunto, si qua fraus vel iniquitas modio vel mensura committatur. Emend. l. 1. c. 8. Correct. l. 1. c. 6. & 10. Revis. l. 1. t. 9. Ubi tantum mensura Culmensis inducitur.

1. Ratione mensurarum Consulatus est Judex cognitivus.

MENTE CAPTUS.

CUm mulier prodiga, vel quæ suæ mentis non sit, quatenus talem eam esse publice constet, absque mariti scitu consensuve mutuam pecuniam accipit, maritus eo debito non tenetur, nec ejus illud damno contrahitur. Si quid autem

1. Mulier mente capta mutuam pecuniam accipiens.

autem ad ipſum pervenit, vel adhuc penes maritum reſidet, creditori non ſine ratione reſtituitur. Si conſumtum ſit, non autem in rem mariti, ſiquidem juratus teſtetur verſum eſſe, nullum ſuſtinebit periculum. Emend. l. 4. c. 40. Corr. lib. Reviſ. l. 4. t. 15. art. 5. Mente capti conveniri & convenire poſſunt, non tamen absque tutoribus. Jus Terreſt. t. 6. c. 1. §. 2. vid. plura **Judicium. Teſtis. Teſtamentum. Furioſus.**

MENTUM.

Mentum vulneratum vid. **Vulnus.**

MERCATURA.

1. Prutheni per univerſam Regnum mercaturam libere exercere poſſunt.

MErcatoribus terrarum prædictarum Pruſſiæ in Regnum, Ducatus & Dominia Noſtra venientibus hanc libertatem & prærogativam de cœtero volumus conſervari, ut quoties illos in quæcunque loca, Civitates & Oppida Regni Dominorum Noſtrorum venire cum mercibus eorum, cujuscunque ſpeciei vel materiei exiſtant, contigerit: licitum erit eis hujusmodi merces in loca, teſtudines & cameras, & tecta quarum illis libera præſtari debet arrendatio, deponere, & pro ſuo arbitrio exponere in venalitatem, ſtratasque omnes verſus Hungariam, Ruſſiam, Moraviam, Sileſiam, Auſtriam, Saxoniam, Wallachiam, depoſitis tamen teloneis, & ſtratis antiquis Civitatum Regni & Dominiorum noſtrorum ſemper ſalvis. Privil. Incorporationis. D. Caſimiri Regis ab Anno 1454. §. 8. Cum etiam Mercatores & præſertim peregrini ſive exotici homines, in nobilitatis ac Civitatum injuriam, pelles, frumenta, humulum, ceram, linum, & alia mercium genera, in villis ac pagis, clam & publice coëmere & negotiationes illicitas exercere ſoleant, authoritate noſtra Regia firmiter prohibemus, ne id de cætero fiat, ſtatuentes, ut deinceps ſubditi Dominorum, merces & res ſuas vendibiles in Civitates,

2 Merces tantum in Civitatibus venales exponi debent.

tes, juxta veterem consvetudinem ducant, & in foro publico venales exhibeant; legitima tamen Dominorum suorum, cum pellibus ferarum & bestiolarum sylvestrium, ratione habita; Alioqui emptoribus equos & currus, Venditoribus autem res venditas a Præfectis Nostris adimi & confiscari volumus. Videantur Constitutiones D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 28. vid. plura Mensura. Iter. Hospes.

3. Mercatura annonæ.

Qui annonam venalem exercent, si fraudaverint, vel oneraverint eandem, aut virgis cæduntor, aut a Senatu, pro personarum qualitate, proque delicti modo, mulctantor: utramvis pœnam eligere malit, arbitrium Senatus esto: Fraudem is etiam fecisse dicetur, qui pluris annonam vendit, quam a Consulibus constitutum est. Emend. l. 1. c. 7. Correct. l. 1. c. 9. Revis. l. 1. t. 2. art. 10.

4. De securitate pacis publicæ mercatoribus præstanda.

Cuilibet etiam absque publicæ fidei suspicione una cum rebus suis commeare jus est, nisi specialibus literis uti malit. Sin autem in quopiam territorio fortassis belli causa non satis explorata sit securitas, & mercator aliquis de damno sibi publice caveri petat, territorii domino cavendi potestas est. Verum sive pretio sive gratis hoc impetratum fuerit, mercatori damnum, si quod eo nomine passus est, resarciri oportet: Is qui publicæ pacis cautionem edidit, damnum resarciat, atque hoc Juris esto. Emend. l. 1. c. 15. Correct. l. 5. c. 20. Vid. plura Emptio.

5. Tantum Civibus mercatura & navigatio est concessa.

Nemo ex Nobilibus, nec ullus colonus, cum frumento vel aliis mercibus negociari debet, sed illud Civitatibus permissum est, tum etiam tantum Cives in Majoribus & Minoribus naves ducere, & exercere possunt, in quas Nobiles & terrestres sua propria & in suis fundis acquisita frumenta, & quicquid census nomine acceperint, invehere & deportare, in quaslibet civitates possint, tamen & reversi, renavigando navibus nullas alias merces imponant, solummodo quæ ad illorum domus necessitatem spectant: & debent quoque nautæ indigenæ advenis & peregrinis præferri. Nullus etiam Civis in Nobilium vel Rusticorum villis frumenta emere, sed ea omnia ad Civitates portari & devehi debent.

Proinde Sigiſmundus ſtatuit & ordinavit, quod ubi aliquæ emtiones mercium extra forum civitatum factæ, contractæve fuerint, tunc merces illæ venditoribus & emptoribus, equi & currus ab Officialibus adimi & confiſcari debent, exinde Fiſco tertia pars Civitati, quæ talia mercimonia deprehenderit & detinuerit, addici debent: & Capitanei ſub pœna quingentorum florenorum Polonicalium Fiſco pendendorum & cedendorum id exequi tenebuntur, nec ullæ etiam nundinæ in pagis tolerari, ſed in Civitates ad quas ſpectant remitti debent. Omnes circumforanei nullibi in Regione poſſeſſionem habentes utique non tolerari debent, ſed cum ademtione mercium puniuntor. Judæi vigore antiquæ Ordinationis nullibi in territorio tolerari, multominus ad coemtionem & evectionem illarum mercium admitti debent, ſub amiſſione bonorum, & pœna quinquaginta florenorum Polonicalium, toties quoties deſuper deprehenſi fuerint: Similiter in minoribus Civitatibus nulli Inſtitores (vulgo Vendeti dicti) conceduntur ſub amiſſione mercium. Reviſ. l. 4. t. 5. art. 2. Inſtituræ & Fornicaturæ ac Mercaturæ tantum Civitatibus manere, nec poteſtati in arcibus vel illorum famulis admitti debent, ut in civitatibus haleces, ſal, butyrum, & omnes reliquæ merces minutim divendant, aut hoc civibus facere, coacte injungant. l. c. art. 3.

MERCATORUM LIBRI.

1. Libri mercatoriales probant.

MErcatorum libri & Regeſtra, ſi debito ordine ſcribuntur, & alias ſuſpicione carent, etiam in Jure probant, hoc tamen modo, ut producens librum Juramento ſuppletorio confirmet, niſi adverſarius per evidentia documenta ſeu teſtimonia falſitatem librorum comprobaverit. Reviſ. l. 2. t. 19. art. 4.

2 Socii communem inſpectionem habent ſuorum librorum.

In contractu ſocietatis unicuique conſortium libera datur facultas inſpectionem in libris ſocietatis Mercatorialibus pro lubitu habendi, & in eiſdem qualitatem & circumſtantias ſuæ mercaturæ trutinandi. Reviſ. l. 4. t. 8. art. 6.

MER-

MERCES. Vid. Servus.

MESSIS.

Tempore Messis nulla celebrantur Judicia, Vid. Feriæ, Judicium.

METUS.

Vid. Stipulatio. Verborum Obligatio.

MICHALOWIENSIS TERRA.

IN Terra Michalowiensi, in locis, in quibus Judicia celebrari consveverunt, ab universa Nobilitate in conventibus per Palatinos intra sex septimanas a defuncti excessu indicendis, Judices Terrestres eligi debent; Qui Judices, cum a Rege confirmati fuerint, literis Regiis exhibitis, præsente Nobilitate, quæ ad Judicia convenerit, jurare debent. Jus Terrest. t. 5. §. 15. In Michaloviensi terra semper una septimana post Culmensia Judicia Judices Terrestres consident, & alternatim Brodnicii & Neofori. l. c. §. 23. vid. plura de Judiciis Terrestribus.

1. Electio Judicum Terrestrium.

2. Incidentia Judicialium terminorum.

MILITIA. Vid. supra Bellum.

MINISTERIALIS.

PUblicorum Notariorum, qui contrariis instrumentis sæpe causas intricabant, usu abrogato, in locum illorum Ministeriales Terrestres substituimus, qui duobus Nobilibus adhibitis, quæ Judiciali denunciatione aut attestatione opus habebunt, exequentur. Debent autem Ministeriales in primis Judi-

1. Institutio Ministerialium.

Judiciis Terreſtribus vel Palatinalibus ſequens Juramentum præſtare: Ego N. juro quia ex nunc & in poſtea fidelis ero Sereniſſimo Domino meo Regi &c. negotia Judiciorum mihi commiſſa & credita, & Citationes fideliter faciam, ſuperque quibuscunque negotiis, poſtquam requiſitus fuero, fideliter recognoſcam, non amore, odio, pretio, vel favore, ſed pro DEO & Juſtitia, nec ero conſentiens cuiquam malitiæ, quæ poſſet quoquo modo opprimere veritatem, ſed omnia integra fide, tam in Judicio, quam extra, abſque dolo peragam, recognoſcam & exequar, nihilque unquam falſi committam: Ita me DEus adjuvet & omnes ſancti.

2. Juramentum Miniſterialium.

Si quis Miniſterialem eo tempore, quo officio ſuo fungitur, occiderit, vulneraverit, aut pulſaverit, eadem pœna, qua violator ſecuritatis publicæ Judiciorumve puniri debet.

3. Vis Miniſteriali illata.

Quilibet autem Miniſterialis apud Palatinum ejus Palatinatus reſpondere tenebitur, in quo exceſſus aliquis commiſſus ab eo fuerit. Jus Terreſt. t. 5. §. 38. 39. ſeq.

4. Forum Miniſterialis.

Ad Terreſtre Judicium Citato duarum ſeptimanarum; ad Palatinale autem unius terminus præfigi debet, Citatioque ea tanto tempore ante præfixum terminum per Præconem ſeu Miniſterialem, ut vocant, Terreſtrem, in bonis ejus, qui evocatur, ponetur, ſi abſens fuerit, domeſticis vel colonis inſinuetur, eisque denuncietur, in Jus Dominum vocari. Si citatus poſſeſſiones nullas habet, vel ipſi per Præconem in manu Citatio tradatur, ſi Præco copiam ejus habere potuerit; vel ad valvas templi ejus loci, in quo commorari eum conſtiterit, a Præcone affigatur vel proclametur, vel etiam Parochiæ ejus, in qua bona aliquando poſſedit, ſine præjudicio tamen ullo legitimi poſſeſſoris.

5. Quomodo Miniſterialis citationem inſinuare debeat.

Si probari in Jure poterit, Citationem a Miniſteriali vel omnino non inſinuatam, vel non legitime inſinuatam aut publicatam fuiſſe, illeque nihilominus diverſam relationem fecerit, per carnificem virgis publice cædi, auribusque & naſo mutilari, & ab officio removeri debet, de quo coram Officio Palatinali terminum habebit.

6. Miniſterialis falſarius.

Quæ omnia niſi in ſcribenda & inſinuanda Citatione obſervata fuerint, & Citatus vitium id in termino præfixo Judici demonſtrarit, a termino & Citatione liber erit.

7. inordinata citatio.

Actori

Actori autem denuo in Jus eum vocare integrum erit, ad quam Citationem si non comparuerit; tum primum contumaciæ condemnabitur, nisi forte vel ex Jure vel ex sententia Judicis peremptorius is terminus fuerit. Quod si iterum docere possit, sibi de Citatione illa nihil constitisse, vel minus legitime insinuatam fuisse, ab eo etiam termino & Citatione, non vero a causa, toties, quoties hujutmodi vitium intervenerit liber erit. Jus Terrest. t. 6. §. 9. usque 13. Quod ne- **8. Nemo ob debitum absque pedellorum ope turbandus.**
mo alium ob debitum turbet & absque pedellorum ope impedire debeat. Vid. Creditor. Vid. plura Citatio.

MINOR.

Minor quando fiat Major. Vid. Major. Minor non potest esse Testis. Vid. Testis. De rebus minorum administrandis. Vid. Tutor. De ludo Minorum. Vid. Ludus, Alea. Minor qui decimum quartum annum **1. Minor tutorem petens**
complevit, alium si volet tutorem petere potest, sive prior res ejus bene sive male gessit, petat autem prudentioribus cognatorum approbantibus. Etenim si suo sibi tutorem constituere volet arbitrio, nec Senatus nec Magistratus Terrestris, nec propinqui temeritatem ejus ferent, sed si prior tutor probe rem gessit, deinceps etiam administrabit. Emend. lib. 3. c. 51. Corr. l. 4. c. 50. Inter pubertatis annos, minores **2. De delictis minorum.**
nihil intelliguntur delinquere, quo vitam vel caput committant. Si minor quempiam occiderit vel corporis noxam intulerit, tutor æstimationem damni præstabit, uti pro cæsi vel vulnerati conditione sancitum est, si modo minor facinoris rite convincatur. Quodcunque etiam damnum minor injuria dederit, ex ejus bonis æstimationem tutor exsolvet. Emend. lib. 5. c. 47. Corr. l. 3. c. 34. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 6. De minorum interventionibus. Vid. Retractus. De Furto minorum. vid. Furtum. Post patris obitum **3. De minoribus conveniendis.**
minorennes superstites quamdiu nec in tutelam suam pervenerint,

nerint, nec alium tutorem habeant, ob debiti caufam in Jus non vocantur, nec viciffim ipfi creditum petendi vel exigendi Jus habent. Si quis autem minorennium nomine creditum petere defiderat, idem verfa vice eorundem nomine debiti actiones excipere non refragetur. Emend. lib. 2. c. 24. Corr. lib. 4. c. 52. Revif. lib. 2. t. 10. art. 3. Minores non poffunt effe teftes. Vid. **Teftis.** Parens vivus poteft fuis minoribus tutores conftituere. Vid. **Tutor.** Quomodo Minor reftituitur in integrum. Vid. **Reftitutio.** Vid. plura **Tutor. Coercitio. Infanticidium.** Ratione pignorum habent minores præferentiam. Vid. **Pignus.**

MISERI HOMINES.

1. Qui miferorum hominum cædes poftulant.

HOmicidia & cædes, quæ adverfus homines miferos eveniunt & perpetrantur, Judex per fe poteft ac debet inquirere, nimirum quod publice intereft, ne cædes maneant impunitæ. Si quis miferæ perfonæ cædem exequi ceperit, deinde ab hac luce migraverit, ad Judicem actionis profecutio devolvitur. Si poftea fupervenerit agnatus, & actionem Juris ordine ad fe revocaverit, ejus defiderio Judex fubfcribito, & actionem illi credito. Emend. l. 5. cap. 9. Correct. addit. Si eveniat ut reo juramentum purgatorium decernatur, quo fuam innocentiam probet; Judex hoc Juramentum debet etiam acceptare. Si hoc modo Judex caufam promovet, & intra annum & diem nemo agnatorum appareat, qui actionem fufcipiat, tunc licitum eft Judici debitum Wergeldum exigere & in fuum commodum convertere; Si vero poftea agnatus adveniat, & ut Juris eft, probet, quod impedimento legali detentus fuerit, huic Judex Wergeldum reftituito. Corr. l. 3. c. 61. Revif. convenit cum Emend. Vid. Revif. l. 5. part. 1, tit. 7. art. 1, 2.

MO-

MODERAMEN INCULPATÆ TUTELÆ.

Moderamen inculpatæ tutelæ dicitur, quando aliquis armis mortiferis invaditur, concutitur, & aggreſſus abſque detrimento ſuæ vitæ, corporis & honoris facile haud evadere poteſt, ſed ad defenſionem ſui corporis & vitæ cogitur. Qui itaque juſtâ iſtâ tutela pro ſua ſalute utitur, & aggreſſorem violentum interficit, impune hoc feciſſe ſtatuitur. Reviſ. l. 5. p. 2. tit. 7. art. 13. Cum quis alterum aliquem noctu vel interdiu invadit, nemine præſente, qui rem geri videat, alter retrodecit quantum poteſt, ac lubens ab eo ſe miſſum fieri cuperet, ille plagus ingerere pergit, alter ubi videt, ſibi defenſionis neceſſitatem impoſitam, pari vi reſiſtit, & ob tutelam ſui corporis hominem interficit, quæritur, quomodo fidem juſtæ & neceſſariæ defenſionis facere debeat? Noſtri Juris authoritate reſponſum eſt, ut is, quam primum ejus copiam habuerit, Judicem adeat, & Judicis poteſtati ſe committat, eidem etiam ſuum gladium in notionem legitimam tradat, atq; Judex eum in fidem recipiat, quoad innocentiam, quam pro ſe fert, oſtenderit. Si quis eum cædis accuſet, Judex illum in Jure ſiſtat, & ille a defuncti cognatis actionem ſuſcipiat. Deinde Jure decernetur, ut reus, quatenus ob tutelam ſui corporis ſe cædem facere coactum prætendit, jurejurando ſuo probet, tribus vel pluribus paſſibus retroceſſiſſe, nec amplius evadere potuiſſe, coactum demum defenſionem paraſſe, & quicquid ejus fecerit, ob neceſſarium ſaltem corporis ſui tutelam perpetraſſe. Si teſtibus præſentibus reus accuſetur, ipſe quoque teſtibus actionem declinandi prærogativam habebit. Si nemo ſit ex propinquis occiſi, qui cum percuſſore criminaliter experiri velit, omnis in illum interfecti nomine actio evaneſcit & defenſionem neceſſario factam ſatis abundeque probaſſe Jure cenſebitur. Emend. l. 5. cap. 51. Corr. l. 5. cap. 59. Reviſum adhuc addit: Quando nullus Actor exiſtat, reus vero ſeſe in poteſtatem Judicis de-

1. Quid ſit moderamen inculpatæ tutelæ.

2. De proprii corporis tutela.

derit

dederit & acceptatus ſit ; Judici nihilominus incumbit omnes circumſtantias perſonarum, loci, armorum, vulnerum, item uniuscujusvis vitæ genus actionesque explorare & trutinare debet, ut hinc inde luculenter appareat an neceſſaria tutela, ejusque moderamen locum habeat nec ne ? Si nimium exiſtat dubium, mox ex officio ulterius inquirere tenetur, & in defectu probationis Reo Juramentum purgatorium injungendum eſt, uti ſupra diximus. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 7. art. 14.

3. Defenſio contra latronem. Cum quis aliquem in via publica prædandi animo invadit, atque ille defenſionem parat & latroni vitam adimit, nec amicis occiſi nec Judici damni vel mulctæ nomine fit obnoxius. Si fides illi non habeatur, quod corporis & rerum ſuarum tutelam occupaverit, quatenus facti teſtes inpromptu ſecum ſint, eorum teſtimonio ſtabitur. Si nulli ſint teſtes, religione Sacramenti res expeditur. Emend. l. 5. c. 52. Correct. l. 5. c. 35. Quando in executionibus moderamen inculpatæ tutelæ locum habeat, vid. **Executio, Proſcriptus, Bannitus.**

MODERATIO EXPENSARUM. Vid. Expenſæ.

MODIUS. Vid. Molendinum. Menſura.

MOLENDINUM.

1. Exſtructio molendini. SI rivus aliquis agros alicujus Civis attigerit, ei, cujus agri fuerint, ſolummodo molendinum ædificare liceat in eodem : Si vero idem fluvius aptus fuerit pluribus molendinis, Domus Noſtra in conſtruendis eisdem aliis tertiam partem priorem ſumptuum faciat, & percipiat perpetualiter tertiam partem uſuum de conſtructis, vid. Privileg. Culmenſe §. 6.

2. Quid molitori debeatur In molendinis non amplius niſi ſimplex menſura recipi debet, cum quis ipſemet ſibi molit ; nemo etiam ad molen-

molendinum cogi debet, ſed cuilibet liberum eſt, frumentum ſuum ferre quo vult. Menſura vero recipi debet a quolibet modio ſiliginis vel grani, una menſura, hoc eſt decimus ſextus modius. De ptiſano vero a duobus modiis una menſura, hoc eſt trigeſimus ſecundus modius. Reviſ. l. 1. t. 5. art. 2.

MONACHUS. MONASTERIUM.

MOnachus non gaudet Jure retractus, vid. Retractus. Maritus quando fiat Monachus, vid. Uxor. Quando impuber veniat in monaſterium, quomodo Feudum ſuum amittat, vid. Feudum.

MONETA.

STatuimus ut una moneta, Culmenſis videlicet, ſit per totam terram, & ut de puro & mundo argento denarii fabricentur, ipſi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perſeverent, ut eorum quinquaginta ſolidi ponderent unam marcam, & dicta moneta non niſi ſemel in ſingulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit duodecim novi nummi pro quatuordecim veteribus cambiantur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem, quæ venalis in foro portari conſvevit. Vid. Privil. Culm. §. 6. Cum monetæ juſtam & fidelem ligam pondusque habentis cuſio terram quamlibet fœcundet & nobilitet: Volumus ut in quatuor locis terrrarum prædictarum, videlicet in Thorun, Gdansk, Elbing & Kynsberg, duntaxat gwerra præſente durante, fidelis & juſta, imaginem noſtram & ſubſcriptionem tituli Noſtri continens, moneta cudatur, tecrarum Pruſſiæ Prælatorum, Spiritualium & Secularium impenſis. Pace autem, Domino ſuffragante, habita, tantum in Thorun & in Gdansk, ſine præjudicio Privilegii Thorunienſis Civitatis, noſtris Regalibus cudatur im-

1. De cudenda moneta ab antiquis temporibus.

2 Privilegium de cudenda moneta in certis Civitatibus.

impensis; Proviso tamen, quod moneta ista in pondere, grano & liga debita nullatenus minuatur. Vid. Privileg. Incorpor. D. Casimiri Regis ab Anno 1454. Penes quem falsa moneta deprehenditur, si eo nomine accusetur, quod illam sciens ad fallendos homines circumtulerit, quatenus neget, ad innocentiam demonstrandam Religioni suæ committetur: quatenus autem Jure convictus fuerit, falsi pœnam sustinebit. Emend. l. 5. c. 57. Correct. l. 3. c. 46. lib. 5. c. 18. Revisum sic sancit: Qui falsam monetam cuderit, permutatione, vel alias in se transtulerit, eamque ex proposito & scienter in damnum & præjudicium proximi exposuerit, is igne concremari debet. Qui vero monetam diminuerit in suo valore vel præsciderit, is pro qualitate admissi teneri debet. Revis. l. 5. p. 2. t. 18. art. 6. Cum moneta publice mutatur; vel interdicitur, deinceps inter diem quartum decimum veteri moneta æs alienum exonerari, & redimi pignora non prohibetur. Qui post eum diem nummos jam reprobatos emptionis vel solutionis nomine velit erogare, meminerit, neque venditorem neque creditorem, ut ejus generis nummos in solutum accipiat, cogi debere. Emend. l. 4. c. 55. Correct. l. 5. c. 19.

3. Falsa moneta.

4. De solutione monetæ improbatæ.

MONUMENTA.

Vid. Documenta, Probatio.

MORATORIUM.

1. De causa forma & effectu moratorii

CUm Rex vel Princeps ex Regia vel principali auctoritate causis animorum serio moventibus, debitori cuipiam literarum moratoriarum copiam faciunt, ne intra præscritum tempus ad creditoribus ad solutionem cogi debeat: Prout Reges ac Principes hanc immunitatem in tempus, Puodpiam, justis ducti rationibus, Jure suo consveverunti Qndulgere; tenetur nihilominus debitor creditoribus satisdare

dare, vel fidejussoribus vel pignoribus cavere, quod post elapsum immunitatis spatium creditum sint certo consecuturi. Hoc indultum ideo moratorii nomine in Jure censetur, quod moram saltem interponat, non autem in perpetuum tollat obligationem. Nullius enim Regis vel Principis indulto quisquam debitor, eam Jure consequitur immunitatem, qua debitores suos possit debito defraudare. Finito autem moratorio termino, Judex a Creditore aditus ad executionem legitimam, adversus fidejussorem vel pignus, ut moribus receptum est, prosequatur. Quod si debitor impetrato cujusvis moræ beneficio, adeo rerum suarum egenus & ab omnium ope destitutus fuerit, ut neque pignoribus, neque fidejussoribus satisdare valeat, nec tantum in bonis habuerit, quantum absolvendis creditoribus sufficiat: Judex eum creditoribus vice debiti in manum tradat, quem illi eodem modo alant, vestiant, & operas facere curent, ut cæteros domesticos, donec debitor operis suis, si modo tales sint, sese bonorum virorum arbitrio redimere valeat; Nec quisquam enim Jure nostro per bonorum cessionem omni debito liberari solet. Emend. l. 4. c. 57. Correct. annectit: quod nullum moratorium spacium quinquennii excedere debeat. Vid. Correct. l. 4. c. 56. Revis. mutatis quibusdam dicit: Quando quis a supremo suo Magistratu ad tempus liber redditur, ut ab ipsis durante illo ipso tempore ad solutionem cogi non debeat, tunc illud tali modo auxiliabitur, quatenus eundem Supremum Magistratum per literas inferiorum Magistratuum, hujusque loci, in quo sese detinuerit, sufficienter & veraciter informaverit, se non proterviter pro sua mala voluntate, vel per intensatam negotiationem, verum per aquæ, ignis, vel alterius similis necessitatis, vel fraudis reliquorum hominum damnificatum esse, quod ad solutionem eum impotentem effecerit; quo pacto & in diplomate beneficiati relato, libertate & immunitate illa perfruiturus erit; tamen ut simul caveat, & assecurationem faciat, se medio tempore sua bona, si adhuc aliqua habeat, nemini ulterius oppignoraturum, venditurum, vel alias alienaturum, prout etiam, etiamsi

id absque prmissa facta cautione evenerit, illud omne nullum & invalidum esse debeat, &c. reliqua conveniunt cum Jure Emendato. Vid. Revis. l. 4. t. 15. art. 6.

MORBUS.

1. Morbus impedimentum legale.

QUi morbo laborat necessitatem legitimi impedimenti ad Judicium denunciet, more Juris usitato. Emend. l. 4. c. 70. Correct. l. 3. c. 72. Revis. l. 2. t. 8. art. 2. it. Emend. l. 2. c. 42.

MULCTA.

1. Qualitas mulctæ.

2. Mulcta Palatini.

3 Mulcta Consulum.

4. De modo mulctarum quæ vulnerationibus præscriptæ sunt.

STatuimus ut in Civitatibus terrarum Culmensium Jura Magdeburgica in omnibus sententiis in perpetuum observari debeant, hoc indulto, ut cum reus aliquis Magdeburch in sexaginta solidis puniri debeat, hic in triginta solidis Culmensis monetæ mulctetur, eodem modo in culpis aliis proportionanaliter observando. Privil. Culmens. §. 3. Palatinus vel Vice-Palatinus mulctas nullas, nisi quæ vel Jure expressæ sint, vel in quas nominatim quis se obligavit, decernet. Jus Terrestre tit. 5. §. 11. Si quis delinquit contra Consules & contra Jus Civitatis & Plebisscitum, ejus delicti mulctam Consules pro suo placito, suoque arbitrio exigunt, nec eam ob rem alteri cuivis obnoxii sunt, quoniam ex re Civitatis publica delinquentes mulctant. Emend. l. 1. c. 10. Correct. l. 1. c. 11. Revis. l. 1. t. 2. §. 11. Qui ob noxium corpori illatum, qua membrum quodvis propter impotentiam naturalis actionis usum perdit, vel ob vulnerationes atroces, vel ob vulnus, quod in carne insedit, vel ob cicatricis deformitatem, quæ omnia uno eodemque modo censentur, in Judicio convenitur, siquidem criminaliter agatur, & reus factum non neget, vel alioquin perspicuis documentis facti convincatur, pœna reo sancita est manus præscindendæ, nec insuper alia dicitur mulcta: Liberum tamen erit condemnato, dimidio æstimationis pretio manum redimere. Sin civiliter agatur,

reus

reus in mulctam eam, quæ duodecim marcis æstimari solet, condemnatur. Si quis autem ob simplex vulnus convenitur, quod non atrox sit, quantumvis ex proposito & præmeditate noxa corpori fuerit inflicta, vel ob verborum contumelias, quibus manifesto tenetur, actori solidos triginta, Judici octo luat, atque vulneratus, quamtumvis plagæ livorem contraxerint, vel sangvis super cutem coitus, percussionis vestigia retinuerit, non ideo criminaliter agere potest, sed sufficit mulctam exsolvi. Animadvertendum tamen est mulctam & æstimationem damni crescere minuique debere, prout delictum majoris aut minoris momenti habeatur. Emend. l. 5. c. 23. Burggrabii mulcta & Wergeldum quod decernitur Judicio bannito, solvi debet intra sex septimanas. Correct. l. 2. c. 24. Wergeldum vulgari vocabulo nuncupant mulctam vel æstimationem, qua quis actione se liberat, vel exsolvit, quæ alioquin adversus ipsum commissi facinoris causa Jure competebat. Oritur autem hæc mulcta ex delicto civiliter intentato. Quod enim actionem civilem non habet in hujus æstimationis rationem non deducitur. Exempli gratia, si quis alium non præmeditato, vel casu aut imprudentia occiderit, velut cum furiosus vel mente captus vel infans quem interfecerit, vel cum quis hominem fortuito lapidis vel teli jactu percusserit, dum aliquid aliud eo jactu petit, vel cum in exstruenda domo lapis, vel qua alia materia casu deciderit, quo periret homo, vel cum quis ob tutelam corporis sui quempiam ad mortem adegerit: his casibus mulctam solvendo, quæ cæsi dignitas vel natales æstimantur, actione Criminali, quis semet exonerat. Verum ob homicidium, vulnus atrox, deformitatem ex læsione contractam, impotentiam membrorum vel aliud delictum, quod ex proposito & animo deliberato committitur, quodque pœna manus vel capitis sancitum est, civili mulcta nemo exoneret, siquidem actio criminaliter intentetur, & reus sua confessione, vel aliis modis legitime convincatur. Si quis autem ob homicidium factum civiliter accusetur, quodque utique occisi propinquis solet, quatenus plenæ fortassis probationes

5. Burggrabii mulcta.

6. De mulctis, pœnis pecuniariis, Wergeldo & æstimatione in genere.

deficiunt, & nihilominus actores quidam præſumptionum adminiculis utuntur: Hoc caſu, cum reus delictum fatetur, vel Jure convincitur, mulctam ſolvito, ſecundum æſtimationem defuncti perſonæ, marcas nimirum viginti quatuor (hæc æſtimationis integra mulcta eſt) vicenos groſſos, quorum ſinguli denarios octodecim in uſu & foro verſantes, conſtituunt, in marcam Pruthenicalem computando. Judicis autem mulcta hiſce facti ſpeciebus ſecundum Privilegium, & libertatem Culmenſem eſt triginta ſolidorum, qui monetæ Pruthenicalis quatuor marcas conficiunt, atque hanc maximam Judicis mulctam Legislatores conſtituerunt. Hinc illud nobis intelligendum erit, quod tres hujus generis mulctæ ſemiſſem æſtimationis ejus, quam Wergeldi nomine vulgo cenſeri diximus, hoc eſt duodecim marcas Pruthenicas, adæquare conſveverint. Omnes in univerſum mulctæ in diem eum luuntor, qui Judiciali decreto dictus eſt, ejus ſcilicet ſpeciei nummis, qui uſus & pretii functionem recipiunt. Pœna æſtimationis & damnorum Actori, mulcta Judici datur, nec enim refert ſuperior ſit, an inferior: ſecundum municipii conſvetudinem expenditor. Si dies adjecta non ſit, pœna Actori, mulcta Judici intra diem quartum decimum, æſtimatio vero cædis, damni & injuriæ intra menſem tertium exſolvuntor, ejusmodi ſcilicet nummis, qui in ejusdem fori uſu pretioque publice verſantur. Emend. l. 2. c. 19. Correct. l. 2. c. 28. Ubi ſubnectitur, quod Judici facultas

7. De mulcta per decretum definienda.

moderandi ſit conceſſa. Vid. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 26. Qui Principis vicem gerit & cæteri Magiſtratus in cauſis ex maleficio proficiſcentibus nullam mulctam exigunto, priusquam mulctæ modus Judiciali cognitione definiatur. Si quis autem in Judicio conſtituto ſua ſponte ſibi cujusvis facti mulctam indixerit, eam ſufferat, quatenus ejus facultates patiuntur. Emend. l. 2. c. 20. Correct. l. 2. c. 33.

8 Ne Judex ultra mulctam legitimam quid exigito.

Ex cauſis homicidii & vulnerum eorum, quæ ad mulctarum rationem pertinent, Judex præter mulctam ſibi debitam ne quid amplius a quoquam exigito. Emend. l. 2. c. 21. Correct. l. 2. c. 36. An mulctæ tendant ad hæredes, Vid. Jurisdictio.

Quis-

Quisquis ab adversario ob vulnus atrox vel impotentiam membri vel injuriarum, aut violentiæ causa mulctam seu pœnam facinoris Jure exegerit, non ideo prohibetur, nisi sponte gratiam facere adversario malit, quo minus ob dolores, impensas medicorum, res neglectas, damna, membrorum impotentiam, quibus ad corporis tutelam & rem familiarem sustinendam, non æque nunc uti possit, similiter ob enormem contumeliam adversarium convenire, & ad restitutionem ac compensationem ejus, quod sua interest, compellere possit. Hoc enim casu Judicis est officium, pro qualitatæ causæ & delicti, proque personæ, quæ læsa dicitur, conditione, Jus unicuiq; dicere & administrare. Em. l. 5. c. 40. 9. An ultra mulctam actio de damnis competat.

MORS.

MOrs Regis. Vid. Rex. Si Prætor aut Scabinus moritur, vel alioquin legitimo impedimento detentus fuerit, in ejus locum alius interim substitui potest, si necessitas hoc exigat, ad donationem puta, rite insinuandam sic ut ad minus duo vel tres Scabini in Jure sedeant, sic enim donatio rata habebitur. Emend. l. 2. c. 5. Corr. l. 2. c. 11. Vid. Plura **Donatio. Testamentum. Vulnus. Homicidium. Hæreditas.**

1. Si Prætor vel Scabinus moritur vel legitimo impedimento detinetur.

MULIER.

AN mulier donare aut alienare possit. Vid. **Donatio** Legum decrevit authoritas, ut Virgines & mulieres in omnibus actionibus, pro quovis tribunali, tutores in litem habeant, alias ad agendum a Judice ne admittantur. Maritus uxoris tutor est, si præsens sit; sin extra Provinciam agat, uxor authore Judice tutorem eum scilicet optato, qui vel mariti vel uxoris cognatus aut propinquus sit. Hoc ideo constitutum est, quia majoris gratiæ sunt mulieres in Judicio, quam

1. De Virginum & Mulierum tutoribus in litem dandis.

quam viri. Nam illæ, ſi quæ in Jure verba faciant, quæ quoquo modo cauſæ vel Juri illarum detrimento fraudive eſſe videantur, modo poſtea inficias eant, nullius teſtimonio refelluntur. Si mulieribus Jus jurandum deferatur vel adjudicetur, non tutores illarum, ſed ipſæmet in conſcientiam ſuam juranto. Tutores pro mulieribus fidejubento, ipſæ vero judicatum faciunto. Hæc tutelæ ſpecies tam diu conſiſtit, quoad maritus domum reverterit, vel quoad ipſa mulier conſtitutum volet. In ſingulas enim cauſas fœminis Jus eſt novum tutorem optandi & priorem abdicandi. Emend. l. 3. c. 61, Corr. l. 5. c. 57. Reviſ. lib. 4. tit. 14. art. 11. Si maritus uxoris bona nequiter prodigat. Vid. **Uxor.**

2. Si Mulier Virum in Jus vocet.

Si Mulier virum conveniat ob crediti cauſam eamque in rem teſtes producere velit, magis probandum eſt, quod vir bonorum virorum teſtatione mulieris actionem elidere poſſit. Ob maleficium autem, vulnerationem, membrorum mutilationem vel homicidium æque mulieri Jus eſt ac viro, eum qui pacem publicam violavit in recenti facinore teſtibus conveniendi. Emend. lib. 2. c. 53. Corr. lib. 3. cap. 63.

3. De raptu Virginum & Mulierum.

Cum Virgo ſeu mulier vi rapta, ſe nolente & repugnante in alienam domum protracta fuerit, ibique exclamaverit, nec illi quiſpiam hominum auxilio venire poſſit, ſiquidem illi, qui tum in domo fuerant, eorum teſtimonio, qui clamorem audierant, rite coarguantur, quod facinus celaverint, nec prohibuerint, ita Judicium in illos conſtituitur, ut una cum actore ipſius facinoris capite plectantur. Si is qui facinus fecit, deprehendi poteſt, abſque Judice capitor, & in Judicium protrahitor. Si telo ſe defenderit, quo minus ſe captivum ſiſtat, impune occiditor. Vis enim pudicitiæ violenter illata, eodem Jure cum proſcriptionis rigore cenſetur. Emend. l. 5. cap. 55. Corr. l. 5. c. 39. Reviſ. l. 5. part. 2. tit. 10. art. 2. Vid. plura **Raptus Virginis.** De tutoribus mulierum in genere. Vid. **Tutor.** Mulieres convenire & conveniri quidem poſſunt, non tamen abſque tutoribus Jus Terreſtr. Terrar. Pruſſ. tit. 6.

6. §. 2. Corr. l. 5. c. 57. Reviſ. l. 4. tit. 14. art. 11. ut ſupr. Si mulier in recenti facinore cædis aut vulnerationis deprehendatur, majoris eſt rationis, ut Actor eam teſtimonio fide dignorum hominum convincere poſſit, quam innocentiam illa prætendere, quo minus Judicium patiatur. Si mulier accuſetur ob cædem vel vulnerationem, cujus Judicium eodem die factum ſit, quatenus illa de parendo Juri vadimonium conſtituit, potior erit ad probandam teſtibus fidedignis innocentiam ſuam, quam ut in accuſationis periculum conjici debeat. Si mulier conveniatur ob maleficium comperendinatum, ejus Jus Jurandum ad elidendam actionem illi ſubſerviet, ne quod amplius periculum ſit expectandum. Emend. l. 5. c. 44. Correct. lib. 3. cap. 10. Mulieres prægnantes exemptæ ſunt a tortura. Reviſ. lib. 5. part. 1. tit. 17. art. 3. Vid. plura **Uxor**, **Teſtis**, **Donatio**.

4. Si mulier ob cædem ſeu vulnerationem accuſetur.

MUTILATIO.

De Mutilatione membrorum. Vid. **Vulnus**.

MUTUS.

1. De muto convento.

Cum mutus in Jure convenitur, qui linguæ non poteſt officio fungi; ſiquidem nutu geſtuve Procuratorem petat, Procurator illi dandus erit. Agetur autem cum eo Judicium, quoad ex ſignis & nutibus, quid velit, intelligi poſſit, eoque pacto, quanti auctoris intererit, quantumque ſibi deberi palam fecerit, tanti Judex ſecundum Juris præſcriptum litem æſtimabit. Emend. l. 2. cap. 23. Corr. l. 5. cap. 43. Reviſ. l. 2. tit. 10. art. 4. Mutus quidem convenire & conveniri poteſt, non tamen absque tutore. Jus Terr. terrar. Pruſſ. tit. 6. §. 2. De mutorum teſtimonio. Vid. **Teſtis**.

MUTUUM.

Vid. Creditor. Debitor. Commodatum. Depositum. Usura.

1. Quid sit mutuum? Mutuum, & mutui datio, de qua hic tractatur, consistit in his rebus quæ ponderantur, numerantur & mensurantur, nempe metalla, aromata, pecuniæ, frumenta, vina, panni & similia, quæ mutuata propria fiunt, & eadem pro suo arbitrio usurpari possunt: idcirco & mutuarius non æque eandem rem mutuatam, sed etiam in simili forma, specie, pretio & bonitate, prout etiam pondere, numero & mensura, prout recepit, iterum solvere tenetur. Revis. l. 4. tit. 1. art. 1. 2. Quo tempore mutuum reddi debeat. Si in contractu talium rerum tempus certum, nec non induciæ fuerint præstitutæ, tunc mutuans ante illud tempus id postulare non potest: Mutuarius vero ante dilationis terminum solutionem bene præstare potest. Induciis vero nullis denominatis & expressis, tunc solutio fieri debet quando id mutuans postulaverit. Revis. l. c. art. 2. 3. De mora mutuantis. Quando mutuarius ad præstitutum diem, vel eo non expresso ad amicabilem requisitionem mutuantis cum solutione cessaverit: tunc mutuarius omnia damna, præjudicia, decessus & impendia ob moram perfecta, pro cognitione, persolvere tenebitur. Revis. l. c. art. 3. 4. An interesse de mutuo debeatur? Quilibet æquali persolutione rei mutuatæ contentus esse debet, nec supra sortem ullum lucrum vel usuram expectare & recipere potest, nisi quis pecuniam ab altero in usum suum & negotiationem ad certum tempus accepisset, ab hac annuatim octo pro cento pendere promisisset, tunc capitalem summam cum suo censu & pensitatione ad præfixum tempus persolvere tenebitur. Revis. l. c. art. 4. 5. Infantibus non est mutuo dandum. Pueris & hominibus juvenibus & mironennibus, nondum ad ætatem perventis, & sub Parentum & tutorum potestate constitutis, nemo absque præscientia Parentum & tutorum aliquid mutuare debet, id faciens, sua culpa damnum patitur, quia neque Parentes & tutores, neque ipse puer seu juvenis persolvere tenebuntur, nisi quis aliquid ad studia navanda mutua-

mutuaverit, hujus refuſio æqualis fieri debet. Si etiam puero vel alicui juveni aliquid fuerit mutuatum, quod in ſuorum Parentum utilitatem verſum ſit, vel adhuc exſtiterit, illud Parentes refundere & reſtituere tenebuntur. Rev. l. c. art. 6. Quando etiam ad enorme damnum & interitum progreſſæ juventutis redundet, quod ſæpe numero reperiantur homines, qui ob lucrum ſuum deteſtandum, juventuti pecuniam mutuent, & in futuram Parentum hereditatem ſibi aſſecurationem procurent; & proinde ad omne malum & indecentem vitam, & ab inobedientiam anſam præbeant: Ideo in poſterum liberi expectationem, nec non hereditatem Parentum ſuorum, absque præſcientia illorum & expreſſo conſenſu neque vendendi, neque inſinuandi, vel oppignorandi, aut deſuper aliquid debitum conſtituendi, facultatem habeant, & quo inſuper facto, id nullum & invalidum eſſe debet, qui etiam illis ſuam pecuniam ita mutuaverit, Jure cadere, nec exactioni alicui in hiſce ſubjacere, nec ullo remedio frui debet. Reviſ. l. c. art. 7.

6. Liberis in ſpem futuræ hæreditatis paternæ nihil eſt mutuo dandum.

NARZASZ.

IN terra Pomeraniæ exactionem ſive Daciam, quæ Porcus, alias Narzaſz, veteri inſtitutione Ducum Poloniæ vocabatur, Regia Munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac ſolutionem illarum perpetuis temporibus reſolvimus, dimittimus & relaxamus, nullo unquam tempore per nos aut Succeſſores noſtros Poloniæ Reges, ex quacunque cauſa aut occaſione inſtituendam aut imponendam. Vid. Privil. incorpor. D. Caſimiri Regis, Anno 1454. §. 7.

1. Narzaſz abrogatur.

NASUS, Vid. Vulnus.

NAUFRAGIUM.

LIcet Magiſter & Ordo tempore occupationis Terrarum Pruſſiæ omnia bona & merces quarumcunque materiarum,

1. Bona naufraga ſuis poſſeſſoribus ſunt reſtituenda.

rum, divina permissione naufragium in mari passorum, velut propria ex naufragio quasi Juris sui facta, occupabant: Nos tamen, qui Rex Catholicus sumus, sortem hujusmodi naturali & Divino Jure sedisque Apostolicæ decreto damnatum, velut crudelem & injustum execramur, pollicemurque, quod res & bona, cujuscunque ponderis & valoris existant, earum personarum, quæ maris naufragio periclitabuntur, nunquam per nos aut Officiales Nostros, velut nostras aut Juris Nostri petemus aut requiremus, sed illas absque diminutione per eos, quorum ante naufragium fuerunt, aut eorum propinquiores, demonstratione evidenti propinquitatem probantes, colligendas & in usus beneplacitos decernimus convertendas: Contrariæ consuetudini aut Juri, vel potius corruptelæ, pro nobis & Successoribus nostris renunciando, nisi forte nullus bonorum hujusmodi exstaret justus hæres & Successor; quoniam in casu eo, bona ex naufragio habita, nostræ volumus potestati subjacere. Vid. Privileg. Incorporat. D. Sigismundi, Anno 1454. §. 7.

NAULUM.

1 Privilegium de naulo.

DIcti Cives terrarum Culmensium ac Feudales earundem Civitatum de communi consensu cesserunt, de Jure, quod in Wissa super navigio hactenus habuerunt, ipsum cum omni utilitate Domui nostræ libere resignando, hac tamen conditione præmissa, quod nos dictum navigium pro summa, quanta volumus & possumus, locare seu vendere debeamus hominibus, quibus voluerimus, qui in Civitatibus, Culmensi videlicet & Thorunensi, residentes Justitiam exhibeant unicuique & accipiant coram Civitatum Judicibus earundem, & Naulum usque ad præsens consvetum debeamus absque augmento aliquo deinceps observare. Hiemali vero tempore, cum fuerit glacies, Fratres de consilio Judicum & Consulum earundem Civitatum Naulum statuant, ut eorum discretioni videbitur expedire. Statuimus etiam, ut omnes Clerici & Religiosi viri, de quacunque religione exstiterint, absque omni

omni naulo perpetualiter cum rebus eorum, quas secum habuerint, traducantur. Quod si quis ex ductoribus navium ex prædictis aliquem traducere ausu temerario contradixerit, leviori culpæ subjaceat, quali scilicet quatuor solidorum pœna consvevit asscribi. Vid. Privil. Culmens. a Crucigeris datum §. 3.

NAVIS. NAVIGIUM.

Vid. supra Naulum.

TAntum Civibus majorum & minorum Civitatum naves ducere & exercere licitum est, in quas Nobiles & Terrestres sua propria crescentia frumenta, & quicquid census nomine acceperint, invehere & deportare possint in quaslibet Civitates, tamen renavigando navibus nullas alias merces imponant, solummodo quæ ad illorum domus necessitatem spectant, & debent quoque nautæ indigenæ advenis & peregrinis præferri. Revis. l. 4. t. 5. art. 2. Ne in fluminibus terrarum Nostrarum Prussiæ, ab antiquo navigabilibus, quibuscunque obstacula fiant, ut tam piscibus quam navibus & lignis liber transitus permittatur; bonis ac Juribus nostris Regalibus & quorumcunque Privilegiis antiquis, & præscripta consvetudine, salvis. Vid. Constitut. terrar. Prussiæ à D. Rege Sigismundo Anno 1538. § 17. Si quis ex alienis tabulis navem, vel quid aliud fecerit, corpus ex iis tabulis confectum ejus est, cujus erant tabulæ, nisi alter juramento comprobaverit, non secus sibi conscium fuisse, quam quod suæ essent tabulæ, ideoque se per inscientiam ex aliena materia speciem fecisse. Si ita juraverit, tabularum pretium domino restituet, vel alioquin satisfaciet, vel etiam saltem tabulas illarum loco reponet. Emend. l. 3. c. 4. Correct. l. 5. c. 71. Revis. l. 3. t. 1. art. 4.

1. Navigatio tantum Civitatibus concessa.

2. In fluminibus non fiant obstacula.

3. Si quis ex alienis tabulis navem fabricaverit.

NECESSITAS.

Quando itineris necessitas incumbit. Vid. Iter. Peregrinatio.

NEGATIVA.

1. Mulieres impune negant.

MAjoris gratiæ ſunt in Judicio mulieres quam viri. Nam illæ, ſi quæ in Jure verba faciunt, quæ quoquo modo cauſæ vel Juri illorum detrimento fraudive eſſe videantur, modo poſtea inficias eant, nullius teſtimonio refelluntur. Emend. l. 3. c. 61. Vid. plura Tutor. Actore nudis tantum verbis litem proſequente, nuda ejus affirmatio, nuda partis conventæ negatione elidetur. Jus Terreſtr. Pruſſ. t. 6. §. 43. in fin. Vid. plura Conteſtatio litis.

2. Negativa elidit affirmativam.

NEGLIGENTIA.

Vid. Diligentia. Mutuum. Commodatum. Depoſitum.

NEGOTIORUM GESTIO.

1. Per Factores Principales obligantur.

QUandoquidem in negotiis hominis ac omnimodis variisque mercaturis, non ſolum in propria perſona omnia expediri poſſunt, ideo expoſtulat communis negotiatio & mercatura aliorum quoque hominum auxilia & aſſiſtentiam. Qui itaque aliquem adminiſtrandis ſuis rebus præficit, & negotiationi ſuæ per eum providet, utpote cum navi maritimæ nauta præficitur, ad mercaturam certi factores, & negotiorum geſtores, & his ſimiles, ille tanquam dominus & conſtituens ex illorum contractibus obligatur, illud quod geſſerint vel fecerint acceptum & ratum habere, niſi negotiorum geſtores cum geſtores cum certis mandatis & ad certas res & negotia præſtituti fuerint, neque illis licitum eſt hæcce excedere, & ſi transgreſſi fuerint, eorum propria perſona tenebitur, & nemo alius. Reviſ. Jus Culm. l. 4. t. 9. art. 1.

2. Perfidia Factorum & Scribarum mercatorialium.

Factoribus, vel aliis negotiorum geſtoribus, cum negotiis, mercibus, creditis & bonis perfide agentibus, & ex propoſito dolo malo & fraudulento modo reliquos homines damni fican-

ficantibus, id pro perfidia censendum est, & infamiam & honorem ipsorum attingit, illorum etiam res & bona absque præcedenti processu eo casu arrestari possunt, & si eorum suppellex & bona ad solutionem non sufficiant, in suis personis ad exemplum aliorum aqua & pane obstringi, & carceribus detineri debent. Revis. l. c. art. 2. Factore vel negotiorum famulo extra suum mandatum & famulitium singulare negotium habente, dominus, qui eum suis rebus solum præfecit, propterea non obligatur. Revis. l. c. art. 3.

3. De eo quod Factores suo nomine negotiantur.

NEGOTIATIO. Vid. Mercatura.

NEOFORUM.

Judicia Palatinalia ipsi Palatini moderni quater in anno, singulis nimirum quatuor anni temporibus, habebunt, eademque quatuor septimanis ante publicabunt. Exercebunt autem illa in Palatinatu Culmensi, Neofori, in Mariæburgensi, Stumæ: in Pomeraniæ vero, durante vita moderni Palatini, vel Starogardiæ, vel in oppido Swiecie, vel Tucholiæ, vel Skarssewiæ. Qui vero in posterum constituentur Palatini, singulis quibusque octo septimanis Judicia habebunt, & ita quidem, ut in Culmensi Palatinatu Radzini semper habeantur; in Mariæburgensi, Stumæ, in Pomeraniæ alternis vicibus Starogardiæ, in oppido Swiecie & Tucholiæ. Jus Terrestr. tit. 5. de Magistrat §. 6. 7. Interra Michaloviensi septimana una semper post Culmensia Judicia, & alternatim, Brodnicii & Neofori celebrantur. Jus Terrestr. l. c. §. 23.

1. Judicia Neofori.

NEWOD. Species rete.

Si lacus aliquis ad tres tractus sufficiens agris alicujus Civium Culmensium adjunctus fuerit, quocunque instrumento in eo piscari voluerit, ad commodum duntaxat mensæ suæ præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem. Privil. Culm. §. 6.

1. Newod interdicitur.

NOBILIS.

1. Nobiles poſſunt emere bona Civilia.

CIvibus bona terreſtria & Nobilibus civilia bona liberum ſit emere, ita tamen, quod ad paria onera utrinque ferenda ſint obligati, quod ſcilicet Cives ratione bonorum Terreſtrium omnia Nobilitatis onera, & Nobiles ratione civilium bonorum, omnia civilia onera æquis paſſibus ferat. Vid. Conſtitut. Terrar. Pruſſ. D. Sigismundi Regis Anno 1538. §. 20.

2 Nobilis carcere Civili innodatus.

Cum aliquis Nobilis decreto publici conventus, Judicio Palatinorum aut Terreſtri capitur, quod ſub certis pœnis in poteſtatem aut carcerem civilem non tradatur, ſed in manus Palatinorum. Si quis autem in Civitate, ubi nulla arx eſt, capitur, & auctoritate conventus, Palatini aut Judicii in carcerem civilem conjicitur, in poteſtate eorundem, & non civitatis permaneat; fidejuſſoria autem cautione a carcere hujusmodi liberetur, niſi cauſa fuerit criminalis. l. c. §. 15.

3. Nobiles nullos Cives, & Cives nullos Nobiles arreſtare debent.

Et ſub pœna viginti florenorum Hungaricalium, quorum medietas Palatino, altera parti læſæ cedat, absque ulla remiſſione perſolvenda, Nobiles & eorum ſubditi, authoritate ſeu poteſtate civili non capiantur, detineantur, aut arreſtentur. Nec Nobiles auctoritate propria capiant aut detineant cives vel eorum ſubditos, ſed unusquisque coram Judice ſuo ordinario conveniatur, & Juſtitiam requirat, niſi in caſibus recentibus & actionibus criminalibus prout pax perpetua diſponit, ſtatuens, quod delinquens in loco delicti deprehenſus & contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit conveniri. l. c. §. 16.

4 Domus nobilitaris.

Proſcriptus poterit capi, ubicunque inventus fuerit, præterquam in domo Nobilitari, in qua ſine permiſſu Patrisfamilias neque ab Officio ullo capi poterit. Quod ſi Dominus domus ipſe permiſerit, ſine injuria aut damno ullo illius fieri id debebit; ſi non conſenſerit, proteſtatione interpoſita, ad Officium Palatinale citari poterit; convictus complicitatis eidem pœnæ ſubjacebit, cui Proſcriptus ipſe ſubjectus fuit. Jus Terreſtr. terr. Pruſſ. tit. 6. d. litis expenſ. §. 10. Nobiles a tortura ſunt exempti, Reviſ. lib. 5. part. 1. art. 3.

NOMEN.

NOMEN.

1. Pœna inſimulati nominis.

QUi ſibi ipſi nomen alienum vel cognomen dederit, vel alioquin cujuscunq; ſtatus glorietur ad defraudandum alios homines & decipiendos, is falſum committit, & pro qualitate perſonarum & circumſtantiarum arbitrarie punitur. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 17. art. 7.

NOTARIUS.

1. Notarius Palatini.

NOtarius Palatini Nobilis, poſſionatus, juratusque ſit. Quod ſi plebejum aut impoſſeſſionatum habuerit, ille itidem juratus ſit: factum autem ejus, ſi qua in re peccaverit, Palatinus præſtabit, de eoque conventus reſpondebit. Jus Terreſtr. terrar. Pruſſ. tit. 5. §. 14.

2. Sportulæ Notarii Terreſtris.

Notarius tam Judicii Terreſtris, quam Palatinalis, a quibuscunque ſcriptis, quæ in libros referentur, aut ex iis edentur, non majus ſalarium accipiat, quam ſequenti æſtimatione præſcribitur. A reſignatione perpetua, triginta groſſos: a dotalitiis & advitalitiis obligationibus, totidem: ab obligatione quacunque, qua ſe ad dandum vel aliud faciendum aliquis ſe obligat, duodecim groſſos: a pœna contumaciæ, a prorogatione termini ſeu limitatione ex conſenſu partium, a renunciatione Miniſterialis, proteſtationibus, arreſtis Judicialibus, aliisque actibus ſimilibus, ſenos groſſos: a ſententia definitiva, groſſos duodenos, cujus quidem ſalarii tertia pars Notario; reliquæ duæ Judicio obvenire debent. Ab extractu autem ex Actis ſoli Notario de ſingulis paginis plene ab utraq; conſcriptis quini groſſi ſolventur. l. c. §. 36.

4 Notariorum publicorum abrogatio.

Publicorum Notariorum, qui contrariis Inſtrumentis ſæpe cauſas intricabant, uſu abrogato, in locum illorum Miniſteriales Terreſtres ſubſtituimus, qui, duobus Nobilibus adhibitis, quæ Judiciali denunciatione aut atteſtatione opus habebunt, exequentur. l. c. §. 38.

4. Regeſtrum Notarii.

Cum Judicium aliquod ordinarium celebrabitur, ſive Terreſtre, ſive Palatinale, eadem die, in quam Judicium incidit, Notarius Judicii copiam ſui facere tenebitur: ad eum partes

nomina & cauſas deferent, qui Regeſtrum omnium litigantium, nulli favendo, ita ut qui prior eum appellaverit, prior in album referatur, conſcribet, idque publice ad valvas loci, in quo Judicia celebrantur, proponet. Terreſtr. Jus tit. 6. d. Proceſſ. in Cauſ. Civil. §. 18.

5. Auctoritas Notariorum publicorum. Publica inſtrumenta Notariorum, ſi modo illa cum aſſiſtentia teſtium & conſcriptione & annotatione totius cauſæ, cum omnibus ſuis circumſtantiis, & quicquid alias de Jure ad talia inſtrumenta neceſſarium ſit, proviſum fuerit, ſic ut pro validis ſuſcipienda & uſurpanda ſint; tunc eatenus, quatenus iſti Notarii non ſolum ratione illorum creationis ab his poteſtatibus, quibus de Jure competit, verum etiam ab ordinario Magiſtratu loci, in quo iſta inſtrumenta concepta & confecta ſunt, ſuæ legitimationis & legalitatis ſufficientem probationem habeant. Reviſ. l. 2. t. 19. art. 3. Vid. plura Expenſæ. Documenta.

NOX.

1. Nox hoſpitis. SI hoſpes quem conveniat, Jus illi dicendum eſt poſt noctis interſtitium, quatenus Jure hoſpitum uti velit. Emend. l. 2. c. 40. Correct. l. 2. c. 41. Reviſ. l. 2. t. 14. art. 4. Si quis conveniatur ob alimenta ſeu cibaria ſibi præſtita, de quibus hoſpiti nondum ſatisfecerit, magis eſt, ut is qui eſculenta poculentave præbuit conſcientiæ ſuæ religione debitum comprobet, quam ut is, qui alitus eſt, poſſit inficiari. Si ille Jusjurandum dederit, ea alimentorum cauſa eſt, ut poſt interſtitium noctis debitum hoſpiti ſit exſolvendum. Emend. l. 4. c. 42. Correct. l. 3. c. 69. Reviſ. l. 3. t. 6. art. 4. Vid. plura Veſper.

NUMISMA.

Vid. Moneta. Marca.

NUN-

NUNDINÆ.

NUllus Civis vel in Nobilium vel rusticorum villis frumenta emere debet, sed omnia ad Civitates devehenda & deportanda sunt; proinde Sigismundus Primus statuit & ordinavit, quod ubi aliquæ emptiones mercium extra forum factæ & contractæ sint, illæ merces venditoribus & emptoribus equi & currus ab Officialibus adimi & confiscari debent, exinde Fisco tertia pars, altera pars Capitaneo loci, & una pars Civitati, quæ talia mercimonia deprehenderit & detinuerit, addici debet; Et Capitanei id sub pœna 500. fl. Polonicalium Fisco pendendorum & exsolvendorum id exequi tenebuntur, nec ullæ etiam nundinæ in pagis tolerari, sed in Civitates, ad quas spectant, remitti debent; Omnes circumforanei, nullibi in regione possessiones habentes, utique non tolerari debent, sed cum ademptione mercium sunt puniendi. Revis. l. 4. t. 5. art. 2. Vid. plura Mercatura.

1 In pagis non sint nundinæ.

NUNCIUS.

QUando S. R. Majestas (Constit. 1538.) particulares Conventus Nobilium in uno quolibet Palatinatu, Culmensi, Mariæburgensi & Pomeraniæ celebrantur, quos Palatini pro antiqua consvetudine in quolibet districtu sui Palatinatus in certum quendam locum & diem publicare & inscribere debent, ad hunc finem, ut ibidem Nuncii ad generalem conventum eligantur. Alias etiam Palatinis liberum est pro eligendo Officiali absente vel alioquin ex necessaria & relevante causa Palatinatum convocandi, quod tum in Culmensi districtu Radzini, in Mariæburgensi Stumæ, in Pomeraniensi Stargardi, fieri debet. Quicunque ad ejusmodi Conventum vocatus non venerit, mulctam duarum marcarum pendere debet, quarum una Palatino istius loci, altera communi ærario Terrestri cedere debet. Attamen ab hac excipi debent Consiliarii Terrestres tam de Nobilibus quam de Civitatibus.

1 Electio nunciorum Terrestrium.

Revis. l. 1. t. 3. art. 2. Vid. plura Impedimentum legale.

NUPTIÆ.

1. In hæreditate expensæ nuptiales defalcantur.

QUando Parentes liberos suos elocant & in nuptias expensas faciunt, post eorum obitum, quando ratione earum nulla expressa dispositio invenitur, ut Parentum voluntas hinc inde colligi posset, tunc ejusmodi expensæ secundum normam æquitatis sunt computandæ, & isti, cujus gratia sunt factæ, in exdivisione sunt defalcandæ. Revis. l. 3. t. 11. art. 3.

2. Familia herciscunda ante nuptias.

Quilibet viduus & vidua, priusquam ad secunda vota migraverit, ante diem nuptiarum liberis vel cæteris defuncti mariti vel mulieris, secundum religionem herciscundæ familiæ, nisi Juramenti gratiam liberi vel hæredes ipsis fecerint, hæreditatis divisionem præstanto: Ni faciunt, juxta cujusce loci plebiscitum vel consvetudinem puniuntor. Emend. l. 3. c. 44. Revis. l. 3. t. 10. art. 12. In nuptiis luxus & superfluitas est prohibita. Revis. l. 1. t. 10. art. un. Vid. plura Vestitus.

OBITUS. Vid. Mors.

OBLIGATIO.

Vid. Stipulatio. Sponsio. Chirographus.

OBEDIENTIA. Vid. Relegatio.

OCULUS.

Vulnus oculorum, Vid. Vulnus.

OFFI-

OFFICIUM.

Officium Palatini. Vid. **Palatinus**. Officium Capitanei. Vid. **Capitaneus**. Officium Sculteti. Vid. **Scultetus**. Officium suum nemini debet esse damnosum. Jus Terrestr. tit. 3. §. 16. Personæ in Officio constitutæ immunes sunt a tutela. Revis. l. 4. t. 14. §. 12. In Criminalibus, quicunque Officio fungitur, non est torquendus. Revis. l. 5. p. 1. t. 17. art. 3. De electionis voto non repudiando. Vid. **Consulatus**. Si quis Consul, Scabinus, vel quis alius, Civitatis Officiis vel ministerio, corporis vitæ vel bonorum damnum perpessus fuerit, quatenus Consules affirmant, calamitatem illi causa Civitatis accidisse, is qui dedit damnum, tanti luito, quanti plebiscito constitutum est. Si Plebiscito cautum non sit, Consules in expensas pro personæ causæque rationibus, tanti quanti videbitur, auctorem condemnanto. Si damni auctor non appareat, Civitas ipsa, cujus causa damnum datum est, ex æquo & bono compensato. Emend. l. 1. t. 14. Correct. l. 1. c. 7. Attestatio Officii, vid. **Attestatio**. 1. Si quis in Officio damnum patitur.

ONUS.

Vid. Privilegium Culmense sub v. **Culma**. It. Privil. Incorporationis sub v. **Casimirus**.

OPIS. Vid. Auxilium.

OPIFEX.

Ut opifices in Civitatibus, ita & Civitates cum illis crescunt. Antiquitus ordinatum est, ut in pagis & suburbiis sub Arcibus sitis, vel alioquin in fundo Castrensi, nullus opifex, alias Benhaza, tolerari debet. Si vero sit aliquis ex Nobili- 1. Opifices tantum ad Civitates pertinent.

 bus,

bus, qui aliquo Magiſtro Opifice, vel ejus ſodalitio indigeat, licitum illi ſit, talem ex Civitatibus ad ſe poſtulare. Sin vero quis in fundo Caſtrenſi, vel alias in provincia opificium ſuum exercere velit, id a Contuberniis hujusce opificii in Civitate contigua Contubernium ſolito modo poſtulare debet, & virtute hujusce opificii, legibus ſubjacere. Reviſ. lib. 1. tit. 7. art. 1. Nullus contubernalis ſocius aliquem ex quacunque cauſa in peregrinas Civitates expoſtulare aut avocare debet, ſed omnes res in Boruſſia componi debent, ſub pœna decem marcarum, quam pendere tenebitur, qui huic contravenerit, nec non etiam hic ſuo adverſario omnia damna emergentia & expenſas factas vel fiendas refundere debet. Nullus utique famulus ſodalitius ullas novas fictiones aut leges facere debet, quibus ſuo Magiſtro ſuum opificium deponere velit; id proterve & contumaciter faciens, amputatione capitis coercendus eſt. Si quis illud ignoranter fecerit, is pœnam vel mulctam luet. Quando contubernalis alterum injuria verbali affecerit, non injuriatus, ſed alter qui alicui injuriam objecerit & expoſtulaverit, tenebitur literas teſtimoniales afferre, & contra hunc, quem ita infamaverit, objecta crimina deducere. Reviſ. l. c. art. 2. Nullus famulus contubernalis diem lunæ vel reliquos dies operarios feriare debet, ſi non ordinariæ feriatæ dies in haſce dies inciderint, ſub pœna trium marcarum. Reviſ. l. c. art. 3. Vid. plura **Aurifaber**, **Stannifaber**. Vir bonus qui Civis eſt, & intra Civitatis mœnia larem collocavit, ſive annonam publice venalem habeat, ſive opificium honeſti nominis exerceat, in Senatum legi poteſt, ſi ita videbitur illis, quibus optandi Jus competit, pro juris jurandi ſui religione. Qui vero electus eſt, quantum ad ordinis ſui, vel opificii profeſſionem attinet, eodem Jure cum cæteris ejusdem ordinis Civibus cenſetur. Emend. lib. 1. cap. 4. Correct. lib. 1. cap. 4. Reviſ. lib. 1. tit. 1. art. 8.

2. De evocationibus, injuriis & moribus ſociorum

3. Feriæ Opificum.

4. De Opifice in Senatum legendo.

OPPIGNORATIO. Vid. Pignus.

OS. Os vulneratum. Vid. Vulgus.

OTIUM.

OMnes otiosi impossessionati, nulla honesta negotiatione vel manuum labore victitantes, neque ullo relevante impedimento ab laboribus præpediti, post præmissam præmonitionem, quando de eorum vita delatio fit, primo ad quadrantem anni catenis ferreis illigati, & ad laborem cum aqua & pane a Magistratu loci usurpandi sunt; quo neglecto, & posito postmodum de novo spatio quadrantis una absque famulitio si sint permansuri & circumvagaturi, tunc ad spatium totius anni peractæ pœnæ subjacere, & tandem hoc quoque spre.o adminiculo, deque novo per quadrantem anni circumvagentur, virgis cæsi ex districtu hujus loci perpetuis temporibus relegari & deportari debent. Revis. lib. 1. tit. 8. art. 6. 1. De Coercitione otiosorum.

OVIS.

Ovium emptio & elocatio. Vid. Locatio.

POENA.

SI Senatus Civem accuset ob delictum adversus Civitatem & Plebiscita commissum, isque se gratiæ ejus dediderit, Senatus si volet gratiam delicti facere, & pœnam leviorem imponere, vel totam condonare, suo poterit arbitrio. Emend. lib. 1. cap. 12; Revis. lib. 1. tit. 2. art. 13. 1. Remissio pœnæ.

PAGUS.

De Mercatura & opificibus in Pagis. Vid. Mercatura, Opifex.

PA-

PALATINUS.

1. Palatini Vice-Palatinus.

CUm Palatini ob negotia, tum Reipublicæ quam sua, vacare interdum Judiciis non possint, integrum eis erit habere Vice-Palatinos, qui quidem sint nobiles, indigenæ, & ibidem possessionati. Vid. Jus Terrestr. terr. Pruss. tit. 5. d. Magistrat. & Judiciis §. 1.

2. Palatinalia Judicia.

Exercebunt autem Judicia singulis quatuor septimanis; in Palatinatu nimirum Culmensi prima mensis cujusque die, durante quidem vita moderni Palatini, alternatim & Neofori & Radzini: Illo vero decedente, Radzini tantum: in Mariæburgensi, septima ejusdem mensis Stumæ: in Pomeraniæ, decima quarta, idque Starogardiæ, in oppido Swiecie & Tucholiæ alternatim, durante autem vita moderni Palatini Skarssevìæ, post decessum vero ipsius, non nisi in tribus locis illis superioribus, Skarssevia omissa. Quod si in diem Festum aliquis ex diebus istis inciderit, die sequenti Judicia ordiantur. A Festo autem D. Margarethæ ad Festum exaltationis St. Crucis, Jura prorsus omnia sistantur, & sileant, excepta Executione rerum judicatarum, & causis ex inscriptione venientibus, quas sine ulla exceptione temporis ac dilatione judicare semper tenebuntur. l. c. §. 2.

3. Causæ competentes ad Palat.

Judicabunt autem causas tantummodo civiles: Recognitiones quoque atque inscriptiones quascunque recipient, & rem judicatam exequentur. l. c. §. 3.

4. Vice-Palatinorum Juramentum.

Vice Palatini in primis Judiciis, quæ habebunt, juramentum in hæc, quæ sequuntur, verba, præsente Nobilitate, præstent, juramentumque hoc illorum in Acta publica referatur: Ego N. juro, quia juste secundum DEum, Jus scriptum, æquitatem, & Partium controversias judicabo, recognitionesque suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, civis & peregrini, discrimine sublato: Et neque favorem, neque odium, neque præmium, neque minas, aut inimicitias aliorum curabo, sed judicando solum DEum, & Jus scriptum, æquitatem, Partium controversias, & recognitiones, in hisque omnibus conscientiæ meæ Judicium sequar & audiam, rem judicatam fideliter exequar, aliaque negotia mihi incumbentia pro posse meo faciam: Sic

Sic me DEUS adjuvet, & Sancta Christi Crux.
l. c. §. 5. Judicia autem Palatinalia ipsi Palatini, moderni quidem quater in anno, singulis nimirum quatuor anni temporibus, habebunt, eademque quatuor septimanis ante publicabunt. l. c. §. 6. Exercebunt autem illa in Palatinatu Culmensi Neofori: in Mariæburgensi Stumæ, in Pomeraniæ vero, durante vita moderni Palatini, vel Starogardiæ, vel in oppido Swiecie, vel Tucholiæ, vel Skarsseviæ. Qui vero in posterum constituentur Palatini, singulis quibusque octo septimanis Judicia habebunt, & ita quidem, ut in Culmensi Palatinatu Radzini semper habeantur, in Mariæburgensi Stumæ; in Pomeraniæ alternis vicibus Starogardiæ, in oppido Swiecie, & Tucholiæ. l. c. §. 7. Judicare possunt ea omnia, quæ & Vice-Palatini, ac insuper causas bannitionum, invasionis domesticæ, & quæcunque ex præscripto Constitutionum Terrarum Prussiæ ad illorum Judicia spectant. l. c. §. 8. Palatini imprimis Judiciis suis iisdem, quibus Vice-Palatini verbis juramentum corporale, præsente Nobilitate præstabunt, idque juramentum ad Acta publica referetur. l. c. §. 9. Ego N. juro, quia juste secundum DEum, Jus scriptum, æquitatem, & Partium controversias judicabo, recognitionesque suscipiam, divitis & pauperis, amici & inimici, civis & peregrini discrimine sublato: Et neque favorem, neque odium, neque præmium, neque minas aut inimicitias aliorum curabo, sed in judicando solum DEum, & Jus scriptum, æquitatem, Partium controversias & recognitiones, in hisque omnibus conscientiæ meæ Judicium sequar & audiam, rem judicatam fideliter exequar, aliaque negotia mihi incumbentia pro posse meo faciam: Sic me Deus adjuvet & Sancta Christi Crux.
l. c. §. 10. Judicium causamve nullam Palatinus vel Vice-Palatinus prorogare, diemque Judiciis præfinitum proferre poterit, nisi forte utriusque Partis consensu & postulatu id fiat: Mulctas etiam nullas, nisi quæ vel Jure expressæ sint, vel in quas nominatim quis sese obligavit, decernet. l. c. §. 11. Si privato cum Palatino in causa ad Judicium Palatinale pertinente

5. Incidentia Judiciorum.

6. Ubi Judicia celebrentur.

7. Causæ ad Palatinum pertinentes.

8 Palatini Juramentum.

9. Prorogatio termini,

10. Mulctæ.

11. Ubi Palatinus conveniatur,

tinente controversia intercesserit, Palatinus apud vicinum Palatinum respondere debet, utrum Actor elegerit, is de controversia cognoscere, & rem judicatam exequi tenebitur.

12 Pœna Palatini Officium negligentis. l. c. §. 12. Si Palatinus ejusque Vice-Palatinus causas officii sui statis temporibus non judicarint: Decreta tam a se lata, quam ab aliis quibusvis Judiciis ad se remissa non executus fuerit, aut quo alio modo contra Officium suum peccarit, metasve ejus excesserit, eo nomine ad Tribunal Regni citatus, prima vice pœnam centum Aureorum committet, altera vice in damnis condemnabitur. l. c. §. 13.

13. Notarius Palatini. Notarius Palatini eodem modo Nobilis, possessionatus, juratusque sit. Quod si plebejum aut impossessionatum habuerit, ille itidem juratus sit: factum autem ejus, si qua in re peccaverit, Palatinus præstabit, de eoque conventus respondebit. l. c §. 14.

14. Cognitio Juris Palatini. Palatini causas ad Jus Terrestre spectantes, nisi de consensu Partium, judicent, & provocantes ad Judicium Terrestre remittant, exceptis causis levioribus, quæ valorem videlicet decem marcarum non excedant. Hæ quidem sine strepitu Judicii de simplici & plano ab eis componi possunt. in causis autem sanguinis & facto recenti deprehensis, indilatam Justitiam ministrent, nec Partes contendentes ad componendum amice inter se controversiam cogant, nec ullas pœnas exigant, nisi per Judicium decretas, quarum pœnarum tertia pars Judicio Terrestri, reliquæ duæ partes Palatino loci cedunt. Constit. Terrar. Pruss. D. Sigismund. R. Anno 1538. §. 4.

15. Forum Palatini. Palatini & Capitanei citati tam in Judicio Terrestri, quam Conventuum Publicorum, respondere sint obligati, exceptis Actionibus super bonis nostris Regalibus emergentibus. Capitanei autem juxta continentiam Privilegii Terrarum Prussiæ sint indigenæ possessionati, ratione quarum possessionum si bona Terrestria fuerint, Judicio Terrestri sint subjecti. l. c. §. 5.

16. Executio Palatini. Cum frustra sententiæ ferantur, nisi legitimæ executioni demandentur, volumus & irrefragabili Constitutione sancimus, ut deinceps unusquisque, cujusvis conditionis aut eminentiæ fuerit, rei judicatæ sine omni contradictione cum effectu pareat & obsequatur. Alioquin locorum Palatini,

tini, nullo alio mandato expectato, legitimam executionem
faciant, adjuncto sibi, ubi causæ conditio id postulaverit, Ca-
pitaneo & Nobilibus illius districtus, aut etiam si necessitas
exegerit, omnibus & singulis Vasallis nostris, seu Nobilibus
illius Palatinatus, quos ad assistendum illi sub jurisjurandi
debito & amissione Feudorum obligatos esse decernimus.
Si vero majori potentia sit opus, negotium hoc ad nos refer-
ri volumus ut opportunis rationibus rebus provideamus. l. c.
§. 11. Palatinos similiter ad hujusmodi executiones facien- 17. Pœna non
das, Justitiamque oppressis ministrandam, jusjurandum no- exequentium
bis præstitum adigat, quos etiam, si remissiores fuerint, quin-
quaginta florenorum Hungaricalium pœna plecti volumus,
cujus mulctæ medietas parti, cui Justitia denegata est, altera
vero medietas ærario publico Terrarum Prussiæ cedat. l. c.
§. 12. Palatini & Capitanei, quisque in suo Palatinatu & 18. Observa-
Capitaneatu diligenter fines terrarum observent, ne prædo- tio finium.
nes & grassatores ingrediendo & egrediendo impune gras-
sentur. l. c §. 24. Mandamus, & ita omnino habere volu- 19. Palatini
mus, ut Palatini debitores decimarum aratralium, & quorum- exigant deci-
vis Ecclesiasticorum proventuum censuras contumaciter susti- mas aratrales.
nentes ad hujusmodi debitorum solutionem remediis oppor-
tunis compellant, ne Ecclesiastici proventibus suis frauden-
tur. l. c. §. 29. Causas civiles Judicium Terrestre omnes 20. Violenti-
judicabit. Interpretantes igitur Constitutionem, quæ in vio- as judicat
lentos olim lata fuit, statuimus, ut si quis in domum, vel Palatinus.
possessionem alterius invaserit, in publicis vias insideas posue-
rit, vim armata manu alicui intulerit, vulneraverit, vel occi-
derit, ad Palatini cognitionem vis ea pertineat. Jus Terrestr.
tit. 5. §. 28. Si vero reali aliqua injuria, ob limites contro- 21. Causæ
versos, agro, frumentis, & id genus similibus, damni aliquid Judicii Ter-
dederit, ejusmodi causas non Palatinus, sed Judicium Terre- restris.
stre judicabit, secundumque exigentiam rei de iis decernet.
l. c. §. 29. Vid. plura Executio. Bannitus. Ad Offi-
cium Palatinale pertinent etiam, sicut & ad Judicium Terre-
stre, causæ Pupillares. Jus Terrestr. t. 3. §. 11. 14. Vid. plura
Judicium.

PALINODIA, Vid. Injuria.

PARENS.

1. Filius Patris idoneus testis non est.

CUm Patri vel ob maleficium vel ob debitum in constituto Judicio controversia movetur, ac eidem testium laudandorum facultas proponitur, ejus filii in testimonium in re Patris dicere non possunt, sive sint emancipati, sive nunc etiam in potestate manuve Patria conversentur. Emend. l. 2. c. 49. Correct. l. 3. c. 38. Revis. l. 2. t. 18. art. 2. De

2. Emancipatio liberorum

Emancipatione liberorum vid. supra. Separat Pater & Mater unum liberorum suorum, hoc est filios vel filias a se cum suis bonis, an permanserint in alimentatione Parentum, nec ne? Si voluerint post obitum Patris vel Matris suam portionem hæreditariam postulare, & æqualem divisionem habere, tunc in divisionem conferre tenetur, mediante suo juramento, omnia bona cum quibus separati erant, si fuerint mobilia bona: Si vero alia fuerint, quæ probari possint, tunc illa ejurare eon debent, & cum tali collatione admitti debent, quamvis eandem divisionem hæreditariam repromiserint, nisi hoc coram Judicio bannito fecissent, vel Jurejurando corporali comprobassent. Revis. l. 3. t. 11. art. 2.

3. An expensæ in liberos factæ sint defalcandæ?

Pater & Mater sumptus in suum filium ad negotiandum vel alia honesta opera vel opificia impendens, quatenus bene collata fuerint, illa omnia in futura exdivisione non erunt deducenda, nec eadem in toto conferenda, sed pro bonorum virorum arbitrio, & qualitate bonorum, æquitas æstimanda est, imprimis ideo: quia etiam alias Parentes liberis debita alimenta subministrare, nec non apud se in domo pro necessitate sustentare teneantur; nisi filius probare poterit, Parentum omnimodam sententiam omnia illa donandi fuisse; quod alias in nuptias liberorum nec non res similes impensum fuerit, nec ulla Parentum dispositio seu expressa voluntas ratione harum impensarum inveniatur, qualiter cum hisce pro-

procedendum & tenendum sit, tunc ejusmodi sumptus pro qualitate æstimandi, & huic in quem sunt collati, in divisionem manent deducendi. l. c. art. 3. Filius pro maleficio patris, postquam is vita defunctus est, actionem nullam patitur. Pater pro filio, qui facinoris accusatur, non nisi semel intervenire potest, donec ejus manui potestatique filius adhuc est suppositus, sic ut Jurejurando filii crimen purget, nisi evidentius ipso facto redarguatur. Si Pater & filius ejusdem criminis rei peraguntur, Pater filium maleficio solvere vel eximere nequit, priusquam semet ipsum purgaverit. Emend. l. 5. c. 11. Correct. l. 3. c. 74. Si Pater in Judicio filium in sacris suis constitutum defendere volet, & postquam ad Juramenti decisionem ventum fuit, causa ceciderit, uterque tam Pater quam filius accusationi sunt obnoxii, Pater vero semet eximere poterit æstimationis mulcta, hoc est Wergeldo, quod vocant, integro, si causa capitalis est; dimidio autem, si manus mutilationem concernit, exsoluta. Hanc pecuniam Actori dato, & suam insuper mulctam luito. Actor autem nihilominus causam adversus filium prosequi ne prohibetor. Emend. l. 5. c. 12. Corr. l. 3. c. 75. Si filius rem vel pecuniam Patris ludo prodigerit, Pater id, quod filius prodegit, recte vendicabit. Sin autem filius post vigesimum primum pubertatis annum rem propriam vel peculiarem ludo vel alio more improbato perdiderit, sui ipsius id detrimento esto. Emend. l. 5. c. 89. Correct. l. 5. c. 54. Revis. l. 5. p. 2. t. 22. art. 3. Contra Parentes liberi non habent locum standi in Judicio Terrestr. t. 6. §. 2. De Processu in Caus. Civil. vid. plura Exhæredatio, Testamentum, Donatio, Hæreditas, Tutor, Discipulus, Coercitio,

4. Quatenus Pater pro filio intercedat.

5. Si Pater defensionem filii non peregerit.

6. De filio qui rem Patris ludo prodigit.

7. Liberi non habent locum standi contra Parentes.

PAROCHIA.

PArochiam in Culmensi Civitate dotavimus quatuor mansis, juxta Civitatem, & aliis quadraginta, ubi eisdem fuerint demonstrati. Parochiam vero Thorunensem dotavimus

1. Parochia Culmen.

2. Thorunen.

vimus quatuor mansis juxta Civitatem, & aliis quadraginta, ubi ei fuerint assignati, & in eisdem Ecclesiis Jus Patronatus

3 Jus Patronatus & dotatio.

Nostræ Domui retinemus, eis in Plebanis idoneis provisuri. Cæterum si aliquæ Parochiæ in villis supradictorum Civium fabricatæ fuerint, si tum villarum singulæ earundem octoginta mansos, vel amplius habuerint, promisimus Parochiarum quamlibet prædictarum quatuor mansis de Nostra speciali parte dotare, & Jus Patronatus habebimus perpetuo in dotatis, eis etiam idoneis Sacerdotibus provisuri. Vid. Privil. Culm. §. 5.

PASQUILLUS. Vid. Famosus libellus.

PASTOR. PASCUA.

1. De pecudibus Pastori committendis.

NEmo pecudem domi detineto, quæ pastum sequi potest, exceptis scrophis, quæ nefrendes & porcellos lactantes alunt: sed eas interim etiam sic includito, ne quam noxam noceant: Nemo peculiarem pastorem conducito, quo merces ejus, qui communitatis est, deterior fiat, nisi tres agri mansos, seu proprios, seu clientelæ beneficio possideat, vel nisi Deo domus dicata sit: His enim Jus est, peculiarem gregibus suis pastorem præficiendi. Ubi pastoris merces in mansos constituta est, non in pecudum capita, nemo mercedem differto, ne pago pastor deficiat. Quamcunque pastor pecudem abegerit nisi domum vel in pagum saltem reversa fuerit, eam ipse luito. Si quam pecudem lupi vel latrones rapuerint, & pastor ab iisdem salvus evaserit, vim autem clamore contestatus sit, ejusque testationis auctores habeat, hoc illi ne periculo neve fraudi esto. Si pecus pecudem si in pastu sunt, mutilaverit, vel proculcaverit, & de damno istoc pastor suspectus esse ceperit, pecudem, quæ noxam nocuit demonstrato, & ab ea nocitum esse jurato. Dominus pecudis noxæ pecudem vulneratam domi suæ curato & pascito; quoad ipsamet pastum ire, & gregem vel armentum sequi cum

cum cæteris valeat. Si pereat interim, æstimationem ejus, uti constitutum est solvito. Cum pastor in suspicionem vocatur, quasi pecudem ad pagum ex pastu non reduxerit, siquidem reductum juret, a culpa immunis esto. Si quis autem pecudem suam non reverti animadverterit, e vestigio pastorem adierit, ac duobus testibus præsentibus, sive viri sive mulieres sint, pecudem amissam obnunciaverit, pastor religioni suæ ne committitor. Si pastor neget pecudem secum in pastum exivisse, potius admittendum est, ut dominus duorum, seu virorum seu fœminarum, qui pecudem exire viderunt, testimonio prævaleant, quam ut pastor liquido jurare possit. Emend. l. 5. c. 83. Correct. l. 5. c. 25. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 9. Nemo pecudem suam in alieno fundo sine ejus scitu consensuque temere pascito vel circumagito. Qui secus fecerit, toties quoties fecerit, in unumquodque pecoris caput duobus solidis, vel secundum cujusve loci consvetudinem domino fundi damnum æstimatum præstato. Hoc interdictum temporale est, & a die Georgii usque ad diem Divi Martini profertur, extra quod tempus unicuique liberum est agere animal quo volet, modo ne in sementem vel satum agrum pecudem immittat. Emend. l. 5. c. 82. Correct. l. 5. c. 23. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 8. Qui pecudem suam in alterius agrum seu pratum depascendi causa immiserit, damnum æstimatum præstato, prout Jure constitutum vel moribus receptum est. Si dominus pecudis præsens non sit, cum noxam committit, & pecus pignori capiatur, quatenus damnum in continenti planum fiat, civium vel paganorum instituto dominus æstimationem damni restituito. Si pecus ejus sit conditionis, ut pignori capi vel includi nequeat, puta equi pavidi & feri, anseres vel sues, is qui damnum patitur, arbitros duos adhibeto, illis in re præsenti damnum demonstrato, mox pecudem abeuntem in domicilium suum prosequitor, & dominum pecudis ob pauperiem factam in Jus vocato, atque is æq; damni æstimationem præstato, ac si pecudi pignoris causa manus injecta fuisset. Si pecus ejus sit naturæ vel conditionis, ut facile capi includive possit,

2. De pastione pecoris in alieno fundo.

3. Si quod animal alienam segetem vel pratum depascatur.

possit, puta boves, vaccæ, vituli & oves; hasce pecudes is, cui damnum est datum, in proximum Civitatis vel pagi Judicium abigito, ejusdem Judicii arbitrio damnum in re præsenti inspicitor & æstimator; quanti æstimatum fuerit, tanti dominus, cujus pecudes noxam dederunt, intra diem quartum decimum sarcire damnas esto. Si quis pecudem ultra terminos in agro compascuo definitas immiserit, mulcta duodecim solidorum esto. Qui agrum non exaratum neque satum permeaverit, nisi pratum sit, pascendi causa septum, noxam non committit. Emend. l. 5. c. 81. Correct. l. 5. c. 24. Revis. l. 5. p. 2. t. 19. art. 7.

PATIBULUM. Vid. Furtum.

PATRONUS CAUSÆ.

Vid. Advocatus. Mandatarius.

PATRONATUS JUS.

Magister Ordinis in omnibus Ecclesiis Jus Patronatus sibi reservaverat. Privil. Culmens. §. 5.

PAUPERTAS.

Advocatus pauperum, vid. Advocatus.

PAX.

1 Pœna fractæ pacis.

Statuimus, ut nullus Capitaneus, Nobilis, Civis aut quivis alius, cujuscunque conditionis existat, personis, castris, domibus aut possessionibus alicujus ullam violentiam inferre, incursiones facere, in publicis stratis insidias ponere, præsumat: Super his convictus, juxta antiquum Plebiscitum terræ Cul-

Culmensis capitali pœna puniatur. Constit. Terrar. Pruss. D. Sigismundi R. Anno 1538. §. 14. Si in Judiciorum loco aliquem quis vel vulneraverit, vel occiderit, a quocunque comprehensus per Officium Palatinale capitis pœna puniatur; si etiam evaserit, ad idem Officium Palatinale citetur, itidemque capitali supplicio afficiatur. Terrestr. Jus tit. 5. §. 34. d. Magistrat. & Judiciis. Cuilibet etiam absque publicæ fidei suspicione una cum rebus suis commeare Jus est, nisi specialibus literis uti malit. Sin autem in quopiam territorio fortassis belli causa non satis explorata sit securitas, & mercator aliquis de damno sibi publice cavere petat, territorii Domino cavendi potestas est. Verum sive pretio sive gratis hoc impetratum fuerit, mercatori damnum, si quod eo nomine passus est, resarciri oportet. Is qui publicæ pacis cautionem edidit, damnum resarciat, atque hoc Juris esto. Emend. l. 1. c. 15. Correct. lib. 5. cap. 20. Si quis causam ad finem Jure perduxerit, & petierit adversario imponi pacem & silentium a Judice, Judex pacis tenendæ legem præscribito, sic ut ex auctoritate judiciali pacem litigantibus edicat, ac mandet, ne ob eam causam alter alteri molestiam exhibeat, qui secus fecerit, pœnam in contemptores Pacis constitutam committit, alter vero, si recte sibi consultum voluerit, cautio est, ut Scabinis contestandi gratia sportulas præstet, ac petat rem actis publicis adnotari. Hoc pacto Scabini testimonium rei gestæ conservabunt, ex quo hanc in posterum utilitatem ille consequetur, ut si deinceps adversarius negotium eam ob causam fecerit, alter testificatione Scabinorum evincat, pacem vel silentium actionis dictam impositamque, ex quo consequenter adversarius parti læsæ æstimationem injuriæ, Prætori vero mulctam, illi rei dictam exsolvere cogetur, & in posterum ab molestia alteri temere inferenda, merito temperabit. Emend. lib. 2. c. 13. Corr. lib. 2. cap. 40. Revis. lib. 2. tit. 2. art. 5. Si alicui a Magistratu pacis præceptum indictum fuerit, & nihilominus alterum diffamare præsumpserit, ac criminibus prosciderit, tunc pœnam pacis interdicti incurrit, & nihil ominus læso competentem æstimationem

2. Pax Judicii fracta.

3. De securitate pacis publicæ præstanda.

4. De pace tenenda pro causis Jure finitis.

5. Neglectum Pacis præceptum.

tionem præſtabit. Reviſ. lib. 5. part. 2. tit. 20. art. 2. In cauſa fractæ pacis publicæ etiam die feriata jurare licet. Vid. Feriæ, Juramentum, Plura vid. Rapina, Vis publica.

PECUS. Vid. Animal.

PECUNIA. Vid. Uſura, Moneta,

PEDELLUS. Vid. Citatio, Miniſterialis,

PENSIO.

1. De Penſione condicenda.

SI locator conductori controverſiam faciat ob penſionem anni præteriti non exſolutam, conductor autem debitum inficietur, potior habendus eſt locator, ad comprobandum jurejurando ſuo debitum, quam conductor ad negandum. Emend. lib. 4. c. 41. Corr. l 3. c. 68.

2. Quatenus bonorum omnium hypotheca ſit accipienda.

Spondet quis alteri præſentibus arbitris, Judice & Scabinis in Judicio conſtituto, pecuniam certo die dandam ſine quavis impedimenti exceptione, ejusque ſponſionis ergo bonorum omnium hypothecam proponit: aliquando deinde tempore, poſt eam ſponſionem, fundum emit, & ex eo fundo penſionem annuam certo die præſtandam, alii in Jure cedit & transſcribit, prior creditor debitum ſuum ex penſionibus fundi, qui poſt ſponſionem emptus fuerat, petere non poteſt, ſed qui penſiones fundi ſuis deinde nummis acquiſivit, Jus ſuum controverſia recte tuebitur. Emend. lib. 4. c. 48. Corr. l. 3. c. 100.

3. Favor penſionis.

Quamprimum conductor in domum vel fundum deſcenderit, conſequitur Dominus ratione promiſſæ penſionis in omnibus bonis illatis & invectis taciram hypothecam, adeo ut non ſoluta penſione bona illa in domo arreſtare, & præcæteris creditoribus ob ſuum cenſum domeſticum ſibi proſpicere poſſit. Rev. l. 4. tit. 7. art. 6. Vid. pl. Locatio.

PERJU-

PERJURIUM.

1. Perjurii poena.

QUi sciens perjuraverit, & eam ob causam accusatus fuerit, quaestionis erat, quid in eum Jure statuendum, & siquidem confitetur, se perjurium commisisse, vel sceleris Jure convincitur, infamis esto, & duobus digitis, quibus religionem violavit, mulctator. Si vero negat, neque convinci potest, innocentiam illi suam Juris jurando comprobandi Jus esto. Emend. lib. 2. c. 59. Corr. lib. 3. c. 44.

2. Perjurus testis.

In quamcunque causam testis quispiam producitur, ne pecuniam munusve eo nomine accipito, quod si ad Judicem testimonii dicendi causa ventum sit, ei contra quem juratur, testem illum refutandi Jus esto, quoniam pecunia muneribusve ad testimonium dicendum sit conductus. Si neget sibi pecuniam vel munus in eam rem promissum datumve, sacramento innocentiam comprobato. Adversarius vero testibus, quibus id liquido constet, evincito, pecuniam illi, munusve datum aut promissum, & in eam rem ab ipso acceptatum. Testis hoc modo convictus Judici perjurium duobus digitis luito, & insuper infamia notator, nec amplius ad dicendum testimonium admittitor. Emend. lib. 48. Correct. l. 5. cap. 62.

3. Perjurium lucri causa.

Ubi quis coram Judice aut Judicio perjurus factus sit, & mediante perjurio bona temporalia lacratus sit, de hoc convictus ante omnia haec male parta laeso restituere tenebitur, & insuper duo digiti amputandi sunt, & infamis redditur. Si vero se pejurasse neget, & hujus non convincinci posset, ab accusatione liberatur. Revis. lib. 5. part. 2. tit. 3. art. 1.

4. Qui in criminalibus perjurus est.

Qui in causis criminalibus perjurium committit, & ille, contra quem juratum est, propterea puniretur, tunc ille qui perjurium praestitit, eandem poenam pati debet, quam falsa sua juratione alteri causaverat, & eidem ansa paenae fuerat. Revis. l. c. art. 2.

5. Svasio ad pejurandum.

Qui etiam tale perjurium scienter & ex proposito ac dolo malo per persuasionem vel munera causaverit, is similem poenam eluere debet. l. c. art. 3.

6. Defensio perjurii.

Ut etiam certitudo in causis per juramentum finitis aut corroboratis esset; nemini sit licitum fidem juramenti religione interpositam

frangere ; perjurus prætensus autem in defensione sui debet esse ratione honoris & Juris perfectus, & penes illum irreprehensibiles fide digni testes viri, qui idem, quod conventus de perjurio jurato deposuerat, jure jurando suo comprobent & testificentur. Si vero ejusmodi testes non induxerit, tunc eandem pœnam subit, qua alterum incusabat. l. c. art. 4.

7. Communis pœna perjurii

Quoniam vero causæ non solum per Principales, illorumque juramenta, sed etiam per testium juratas recognitiones finiantur, testis qui ex proposito permisit perjurium, non solum DEum sed etiam Judicem defraudat & partem enormiter lædit ; itaque ejusmodi falsus testis in criminalibus causis eadem pœna, qua alter puniri debuerat, merito plecti & coerceri debet : In Civilibus vero læsæ parti damna refundere tenetur & fit infamis & intestabilis. Revis. l. c. art. 5.

PERMUTATIO. Vid. Retractus.

PHILTRUM.

1. Pœna hujus potus.

Qui potus amatorios præparant aut alio modo fructus corporis muliebris abigunt, si vitalis partus fuerit, delinquentes gladio ultore puni debent. Revis. lib. 5. part. 2. tit. 7. art. 4.

PIGNUS.

1. De Jure pignoris.

Quicquid debitor creditori pro assecuratione mutuæ pecuniæ & rei dederit, illud vocatur pignus, & fit in omnibus rebus mobilibus & immobilibus. Cui tale pignus fuerit datum, is illud retinere potest, donec illi totum debitum fuerit persolutum, illud vero tanquam diligens Paterfamilias, & prout suam propriam rem custodire tenetur, alias damnum & periculum sustinebit. Ubi vero extra talem negligentiam & culpam pignus deterioratum, vel prorsus amissum fuerit, tunc creditor nullum damnum sufferre, attamen

etiam a debitore suum debitum postulare potest, & probare tenetur, pignus absque sua culpa amissum esse. Revis. lib. 4. tit. 4. art. 1.

2. Quomodo pignus acquiratur.

Cui ab altero aliquo aliquod Jure Pignoratitio insinuatum & expresse in scriptis, vel verbotenus coram bonis hominibus comprobatum est, is in eo ipso habet Jus hypothecarium. Minorennes fruuntur Jure hypothecæ in illorum tutorum bonis, prout etiam Civitas & Universitas in bonis illius qui Civitatis fundos conducit sive administrat. His quibus domus aut ædificium locatum pro censu vel pensione obliguntur omnia quæ a conductore in ædes sunt illata. Quicquid etiam ad necessariam sustentationem alicujus rei mutuatum est, ad ejusdem refusionem ista res tacite illi, qui ad hoc mutuavit, de Jure est obligata. Revis. lib. 4. tit. 4. art. 4.

3. Probatio pignoris.

Si apud aliquem bona condicantur vel conveniantur, & is respondeat, sibi pro pecunia oppignorata esse, & denominet ea, proprior erit obtinere prout Juris est, quam ut Actor vincere possit, si modo illa bona in sua possessione habuerit. Revis. l. c. art. 6.

4. De nexu pignoris a Judice extra ordinem decreto.

Si quis alicujus bona extra Judicium constitutum authoritate Judicis nexu pignoris obstrinxerit, ejusdem res erit momenti ac si in Judicio solenniter acto decretum interpositum fuisset. Pignoris enim nexus, cui Prætor suffragium dedit, initium actionis adversus eum institutæ, qui latitat, quique in Jus venire detrectat, ita nimirum ut Judex adversario postulante, proxima quaque Judicii die bona pignori nexa in Jure testetur, & creditor pignoris causam singulis ordinarii Judicii vicibus prosequatur, ut Jure jam pridem receptum est. Quicquid Actor in bonis debitoris lucri fecerit, nisi conventus intra ternas Judicii constituti vices bona defendat, vel soluta præstet, id edicto Judiciali in domicilium & possessionem debitoris, quo redimendi Jus illi sit integrum, obnunciato. Quod ubi rite obnunciatum fuerit, nec ad rem debitor responderit, bona pignori nexa Judex creditori per decretum mancipato, & quasi pignus suum nominatim adjudicato, ille pignus manu captum tribus constituti Judicii diebus publice proclamato. Si conventus demum non adfuerit, neque pignus luerit, potestas Actori

esto, pignus a Judice & bonorum virorum arbitrio æstimatum, vendendi, & inde debitum suum, quantum liquido probaverit ex bonis mobilibus recuperandi. Sin autem bona sint immobilia, debitori Jus esto, intra diem annuam ea redimendi. Si pignus manu captum solvendo non sit, Judex Actore postulante ad ulteriorem pignorum executionem progreditor, & eodem, quo jam dictum est modo, pignoribus capiendis auctoritatem accommodato. Si pretium pignoris debiti æstimationem excurrat, quod superest debitori restituatur. Emend. lib. 4. cap. 77. Correct. lib. 2. cap. 37.

5. De pignoribus per decretum adjudicatis.

Revis. lib. 2. tit. 24. art. 1. Si bona cujuspiam ob debitum pignori data sint, atque is illa secundum Juris ordinem eatenus evicerit ut per decretum illi pro debiti summa tradantur & adjudicentur, potestas illi data intelligitur, pignora Jure manu capta post diem annuam suo arbitrio, suoque lubitu dispensandi. Emend. lib. 4. c. 78. Correct. lib. 3. c. 80.

6. De pignore non nisi per decretum manu capiendo.

Qui tabernam, vel Officinam, vel macellum, vel pergulam cauponariam vel cujusvis generis fundum emptionis titulo, possidet, sic ut annuam pensionem inde solvere teneatur, quantumvis annuæ pensiones, velut usurarum proventus, fundi pretium excedant, non ideo tamen, si nolit, fundi proprietatem amittit, nisi tabernæ, seu fundi possessio, vel ob suum debitum, vel propter annuas pensiones etiamnum debitas, secundum Juris præscriptum evincatur, & Actori per decretum in debiti sui supplementum addicatur, tum demum enim Actori liberum est cum eo fundo facere vel non facere quid volet. Emend. lib. 4. c. 79. Corr. lib. 3. c. 112.

7. De pignore proclamando

Si quis omnibus constituti solenniter Judicii vicibus actionem crediti nomine continuatam adversus debitorem evicerit, ut Juris ordo postulat, & pignus in eam rem a Judice traditum, manu ceperit, in rebus saltem mobilibus constitutum: nulla videtur Actori necessitas imposita forensi præconio pignus idem inclamandi, sed ex decreto Judiciali potestatem usurpabit pignus manu captum, vel deinceps oppignorandi vel dividendi, pro debito suo, vel pro sumptibus in alimenta honeste expensis, uti prudenter arbitrabitur. Emend. l. 4. c. 80.

c. 80. Correct. lib. 3. cap. 85. Revis. lib. 4. tit. 4. art. 5. Si quis Jure fundum alterius evicerit, sicuti debiti nomine creditori possessio tradatur, liberum erit eidem vel occupare fundum, habitationis causa, vel cuivis alii locare. Quod si debitor intra tempus lege constitutum, hoc est intra diem annuum possessionem ad se revocare volet, non tenetur creditor fundi fructus vel pensiones ex locato perceptos in compensationis rationem adducere. Si cui fundus in pecuniam creditam sponte pignori datus sit, is qui pignus accepit, fructus vel pensiones ex locato perceptæ defalcationis ergo nullam rationem habiturus est, nisi diserte inter contrahentes aliud convenisset. Emend. lib. 4. c. 81. Correct. lib. 3. cap. 86.

8. De fructu pignoris capti.

Quæcunque res commodato vel pignori datur, ita restitui debet, ne deterior sit facta, vel pro ea pretium quo fungitur, æstimatum veniet exsolvendum. Emend. l. 4. cap. 1. Correct. lib. 5. cap. 5.

9. Quomodo pignus restituendum.

Hoc Jus est rerum omnium, quæ alterius fidei committuntur. Quicunque rem alterius, illo petente, vel mandante in custodiam receperit, si res furto sit amissa, ad pretii restitutionem obligatur, nisi una cum rebus suis simul eam perdidisset, vel nisi juramento probet, sine culpa & negligentia sua rem amissam. Nec enim salva fide minorem alienis, quam suis rebus diligentiam præstabit. Idem est, si quis rem sibi pro nummis pignoratum furto perdiderit, ut ad pretii restitutionem teneatur. Emend. lib. 4, cap. 3. Correct. lib. 5. cap. 32. Suos fundos pro debito Creditori suo oppignorare est licitum, attamen ista oppignoratio ut in isto foro, in quo fundus est situs, fiat, necesse est. Correct. lib. 3. cap. 81. Revis. lib. 4. tit. 4. art. 3.

10. Si res oppignorata perdatur.

Si quis alicui rem commodaverit, pignori dederit, vel penes aliquem deposuerit, atque is porro eandem rem tertio pro nummis mutuo sumptis, oppignoraverit, primus a tertio rem ne vindicato, sed eum regreditor cui rem suam commendaverat, pignori dederat, vel depositum crediderat. Emend. l 4. c. 7. Corr. l. 5. c. 8. Revisum addit circumstantias: Debitor qui pignus pro certa summa deposuit, meliori pretio ulterius oppignorare potest, attamen ut prioris oppignorationis expresse men-

11 Si res commodata, vel deposita in pignus alteri porro detur.

mentionem faciat, & pro hoc priori creditori in Jure ſuo hypothecario habito nil decedat, qui ſemper præferri debet ratione ſuæ ſummæ capitalis & proviſionis, & poſtmodum alter reſiduo fruatur. Adhæc creditor pignus ſibi conceſſum rurſus oppignorare poteſt. Veniens prior oppignorator, conveniens illum, cui pignus poſtremo eſt oppignoratum, tunc ipſi reſpondere non tenetur, ſed illum convenire debet cui res ſuas primo oppignoravit, niſi prior creditor fugitivus, mortuus & ad ſolutionem impotens nulla bona poſt ſe reliquerit, tunc alter creditor poſt ſolutum debitum, quod priori antea dederat, debitori pignus cedere debet. Reviſ. libr. 4. tit. 4. art. 7.

12. Oppignoratio alienæ rei. Nemo alienam rem in qua nec proprietatem nec legalem poſſeſſionem habet, vel alias ſibi concredita ſit, alicui alteri pro pecunia vel debito oppignorare vel hypothecare poteſt. Hoc ſi eveniat, res huic, cui oppignorata eſt, non obligaretur, & poſſet is ad quem ſpectaret, ubicunque deprehenderit, tanquam ſuam vendicare & poſtulare. Tamen is cui talis oppignoratio facta eſt, ſuum debitum ab oppignoratore requirere poteſt. Reviſ. lib. 4. tit. 4. art. 2.

13. Oppignoratio mutui. Ubi quis ad proprium uſum ab altero aliquid commodaverit & commodatum tertio alicui oppignoraverit, tunc commodans poſſeſſorem oppignoratarum rerum eo nomine convenire non poteſt, verum illum cui commodaverat, tenere debet, niſi ille tertius ſciviſſet, rem commodatam ejus, a quo eandem acceperit, non propriam ſed commodatam fuiſſe, tunc Actori poſtulanti eo nomine reſpondeat, prout ac ſi eadem res ab eodem ipſi donata fuiſſet. Reviſ. lib. 4. tit. 2. art. 3.

14. Quando una res duobus oppignoratur. Si cui pignus, prout Juris eſt, pro debito alicui ſit datum, & teſtimoniis literalibus, vel in locis Judicialibus cautum fuerit, & debitor tale pignus alicui alteri poſtmodum oppignoraverit, & eidem etiam pignoris realem poſſeſſionem dederit, tunc merito etiam prioritate gaudere debet, nec ab altero in ſua poſtulatione, pignoris hypotheca & Jure impediendus eſt, niſi alter creditor priori ſuum debitum plenarie depoſuerit, & ita pignus in ſe receperit, tunc prior Creditor eo contentus eſſe debet, Reviſ. lib. 4. tit. 4. art. 8.

15. Levatio pignoris. Debito in totum

totum perſoluto, tunc eo ipſo pignus liberatur, & debitori reſtituendum eſt, niſi Creditor ulteriorem adverſus debitorem condictionem, iſtud debitum concernentem habeat, propterea illud pignus ad finalem ſatisfactionem detinere poteſt. Quod ſi etiam fundus cum bona voluntate pro pecunia oppignoratus fuerit; Creditor uſumfructum vel cenſum, in ſua pecunia defalcare non poteſt, niſi talis conventio proprie inter ipſos facta fuerit. Reviſ. l. 4. t. 4. art. 9. Vid. plura Uſura. Creditor.

PISCATURA. PISCINIA.

SI lacus aliquis ad tres tractus ſufficiens agris alicujus Civium Culmenſium adjunctus fuerit, ſi is, cujus agri ſunt, eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in ſua ponimus optione. Si vero major fuerit, quocunque inſtrumento in eo piſcari voluerit, ad commodum duntaxat menſæ ſuæ præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem. Privil. Culmenſe §. 6. Volumus, quod nullus Dignitariorum aut terrigenarum in lacubus habeat, præter quod antiquitus habuit, tempore Magiſtri & Ordinis, neque etiam de illis lacubus ſe intromittat, quorum piſcatura ad Magiſtrum & Ordinem pertinebat, eſto quod lacus prædicti, hæreditates aliquorum contingant vel eis contineantur. Vid. Privileg. D. Caſimiri Regis Anno 1476. Nobilibus, qui habent Privilegium piſcandi in lacubus Noſtris Regiis, aut teſtibus fidedignis probare poſſunt, ſe fuiſſe in poſſeſſione piſcandi, aut quorum limites & ager ſtagnis Noſtris Regiis adjacet, his quidem piſcatio permitti debet, ſed parvis retibus duntaxat, ad uſum & menſam eorum proprium, non autem ad vendendum, ea tamen conditione, ut retia caſtrenſia in hyeme primos habeant tractus, & quod tempore, quando piſces, qui Germanice Breſſen (Polonice Klieſcz) vocantur, ſemen aut fœtum emittunt, nulli liberum ſit in lacubus Noſtris Regiis piſcari, ne hujusmodi piſcium fœtura in augmentando impediatur, ſed nolumus per hunc articulum Tenutariis bonorum

1. Newod inter dicitur.

2. Jus piſcaturæ.

3. Piſcatura in lacub9 Regiis

Noſtrorum Regalium aliquod præjudicium generari, aut ipſis, ſeu quibuslibet aliis proprios lacus habentibus, vim aliquam inferri, quo minus Juribus ſuis & antiquis Privilegiis uti poſſent. Conſtit. D. Sigiſmundi Regis Anno 1538. §. 18.

4. De piſciniis & caſtellis arcendis. Nemo aquam publicam in piſciniis altius cogito, neve in caſtellis detineto, quod cum vicini damno fiat, immature, cum tempori interdictum eſt, emittito. Qui ſecus fecerit, damnum æſtimatum reſarcito, & nihilominus loci Magiſtratui, ob factum contra leges temerarium, ex ejus arbitrio mulctam exſolvito. Emend. l. 5. c. 85. Correct. l. 5. c. 27. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 19. art. 11.

PLAGA. Vid. Vulnus.

PLAGIUM.

1 Pœna plagii. QUi hominem furatur, furto manifeſto ſemet obſtringit, ſi homo furtivus in ejus poteſtate inventus fuerit, eodem modo, quo de cæteris modis furtivis, furti convincitur, nec intereſt, utrum minoris ætatis, an inopiæ excuſationem objiciat, ſed plagiarius in crucem agatur; cum longe pluris æſtimetur homo, quam quivis theſaurus vel alia res pretioſa. Emend. l. 5. c. 69. Correct. l. 5. c. 30. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 16. art. 10.

PLATEA. Vid. Fovea.

PLANTATIO.

1 Plantatio in alieno ſolo. SI quis in alieno ſolo ædificium faciat, vel ſerat, vel arbores plantet, quicquid ædificatum, ſatum vel plantatum erit, ad ſoli dominum pertinebit. Emend. l. 3. c. 3. Correct. l. 5. c. 70. Reviſ. l. 3. t. 1. art. 3.

PLE-

PLEBISSCITUM.

Qui contra Plebiſcitum ex conventione publica latum, committit, commiſſum Conſules nomine Civitatis exequi debent, nec hanc in rem ullius alterius Judicis indigent auctoritate. Emend. l. 1, c. 9. Correct. l. 1, c. 11. Reviſ. l. 1. t. 2. art. 11. 1. Conſulatus animadvertit contra contravenientes.

PLENIPOTENS.

Vid. Advocatus, Mandatarius.

PUTEUS. Vid. Fovea.

PODWODEN. Vid. Pruſſia.

POENITENTIA. Vid. Incendiarius.

POMERANIA.

In terra Pomeraniæ exactionem ſive Daciam, quæ Porcus, alias Narzaſz, veteri inſtitutione Ducum Poloniæ vocabatur, Regia Munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac ſolutionem illarum perpetuis temporibus reſolvimus, dimittimus & relaxamus, nullo unquam tempore per Nos aut Succeſſores Noſtros Poloniæ Reges, ex quacunque cauſa aut occaſione inſtituendam aut imponendam. Privil. Incorporat. terrar. Pruſſiæ D. Caſimiri Regis Anno 1454. § 7. 1. Narzaſz tollitur. Palatini ſua exercere Judicia in Pomerania debent die decima quarta cujusvis menſis, idque Starogardiæ in oppido Swiecie & Tucholiæ alternatim, durante autem vita moderni Palatini, Skarſſeviæ, poſt deceſſum vero ipſius, non niſi in tribus locis illis Superioribus Skarſſevia omiſſa. Quod ſi in diem Feſtum ali- 2. Palatinalia Judicia.

quis ex diebus istis inciderit, die sequenti Judicia ordiantur. A Festo autem D. Margarethæ ad Festum Exaltationis S. Crucis, Jura prorsus omnia sistantur & sileant, excepta executione rerum judicatarum, & causis ex inscriptione venientibus, quas sine ulla exceptione temporis ac dilatione judicare semper tenebuntur. Jus Terrestr. terr. Pruss. t. 5. §. 2. 7.

3. Electio Judicum Terrestrium. Judices Terrestres eligi debent in locis, Conventibus particularibus destinatis: In Pomeraniæ autem Palatinatu, & terra Michaloviensi in locis, in quibus Judicia celebrari consveverunt, ab universa Nobilitate, in conventibus per Palatinos intra sex septimanas, a defuncti excessu indicendis; qui quidem Judices cum a Rege confirmati fuerint, literis Regiis exhibitis, Juramentum præsente Nobilitate, quæ ad Judicia convenerit, præstare debent. Terrestre Jus l. c. §. 15.

4. Notarius Pomeraniæ. In Palatinatu Pomeraniæ, in quo Judicia separatim in singulis districtibus haberi solent, uno Notario in omnibus districtibus utuntur, electio Notarii in Conventu Starogrodiensi, ejus rei causa a Palatino post Notarii excessum intra sex septimanas indicendo, haberi debet. l. c. §. 18.

5. Incidentia Judiciorum Terrestrium. In Pomerania Judicia Terrestria haberi debent in singulis districtibus, bis in anno; & Dirssaviensia quidem Starogardiæ, primò Feria secunda post Festum Circumcisionis Domini; secundò Feria secunda post Festum S. Lucæ Evangelistæ: in aliis itidem districtibus, locis consvetis, ita nimirum, ut Swecensia duabus septimanis Dirssaviensia subsequantur; post Swecensia vero aliorum porro districtuum una septimana invicem se consequantur: Quæ si in diem Festum inciderit, Feria proxima subsequente celebrentur. l. c §. 23. Positio Actorum Terrestrium in Palatinatu Pomeraniæ eveniat: Starogardiæ, prima die post determinationem Judiciorum post Festum S. Lucæ incidentium: similiter etiam in aliis districtibus hujus Palatinatus observari debet. Jus Terrestr. l. c. §. 24.

POMESANIA.

1. Cives extra regionem suæ ... EXpugnatis Pomezanis, omnes Cives & Incolæ terrarum Cul-

Culmensium ab omnibus expeditionibus sunt exempti; ad defensionem tamen terræ, videlicet usq; ad Wissam, Ozzam & Driwanzam cum Fratribus Ordinis procedere tenebuntur, ut prædictum est, contra terræ quoslibet invasores. Privileg. *Culm.* §. 6. terræ non militant.

POMERELLIA. Vid. Convocatio.

PONDUS.

Consules potestatem habent judicandi cujuscunque modi fraudem in mensuris, modiis, libris seu stateris & ulnis commissam, nec non mercium omnis generis falsitatem & malitiam vindicandi. Si quis in quavis merce fraudem fecisse convictus fuerit, is secundum uniuscujusce loci plebiscitum ac perpetuam consvetudinem puniatur. Emend. l. 1. c. 6. Correctum pœnam falsi ponderis sancit, ut transgressor convictus, merces amittat, & 36 solidorum mulctam exsolvat. l. 1. c. 6. Revis. l. 1. t. 2. art. 10. In tota regione Borussiæ uniforme Culmense pondus, modii, tonnæ, ulnæ, & reliquæ omnimodæ mensuræ & pondera debent esse, & qui contravenerit, tanquam falsarius puniendus erit. Revis. l. 1. t. 9.

1. De pondere judicat Consulatus.

2. Culmense pondus.

PORCUS. Vid. Narzasz.

POSITIONES. Vid. Testis.

POSSESSIO.

IS habet legitimam possessionem alicujus rei, qui eam habet in possessione, nec aliter existimat, quam se illius Dominum esse & ad ipsum pertinere, vel debet tantum Juris & Dominii in eadem habere, quo plenarius Dominus istius rei effici queat.

1. Possessor quis sit?

2. Nemo Possessioni suæ renunciare cogitur, nisi Jure mediante.

queat. Revis. l. 3. t. 7. art. 1. Possidet quis prædium quod emit, & de quo censum pendit, ac *ille* census sit magni aut vilis pretii, huic contra suam voluntatem renunciare non tenetur, nisi prædium illud suo nomine, vel Domini census nomine ob non solutum censum Juris ordine evictum fuerit, & Actori, mediante sententia Judiciali adjudicatum & addictum, prout Juris fuerit, tunc ipsi facultas census faciendi datur & tribuitur, quomodocunque voluerit. Rev. l. c. art. 2.

3. Probatio Possessionis.

Ubi quis ratione possessionis suorum bonorum conventus fuerit, & suos vicinos, vel reliquos conterraneos testes habuerit, adeo quod illis innotescat, illum in illa possessione absque impedimento quiete fuisse, tunc merito prædium illud retinere debet, & animus adversarii privandi haud officit. l. c. art. 3.

4. Possessio vi ademta.

Qui rem aliquam Jure possidet, huic absque sententia & Jure non est adimenda, nisi eam ultro cedere velit; ubi vero quis alteri possessionem violenter ademerit, tunc eandem eapropter conventus non solum ante omnia Actori restituere tenetur, sed etiam si Jus aliquod in rem habuisset, illo cadit, si autem nullum Jus habuerit, in tantum, quantum spoliata res valuerit, condemnatus esto. Revis. l. c. art. 4.

5 Privilegium possessionis.

Statuimus, ut si qua forte quæstio contra aliquem de bonis suis orta fuerit, si Possessor vicinos ac alios conterraneos suos, quibus notum fuerit, rem taliter sese habere, & testimonium justæ possessionis habuerit, potius debet obtinere bona illa, quam is, qui eum impetit, ab ipso eadem bona alienet. Privil. Culmens. §. 6.

6. Propter quietam possessionem conceditur amissum privilegium.

Si alicui Civitati, vel privatæ personæ Privilegium amissum fuerit, aliud de Consilio Consiliariorum terrarum Prussiæ gratiose dabimus & largiemur, dummodo in hæreditatis & bonorum, quorum a Nobis petetur literalis innovatio, petens fuerit in pacifica, continua & præscriptionem habente possessione. Privil. Incorp. D. Casimiri Regis ab Anno 1454. §. 7.

7. Palatinus cognoscit ratione expulsionis.

Si quis ex possessione fundi alicujus sive fœminam, dotem in bonis aliquibus inscriptam habentem, sive quemcunque alium, bonorumque quorumcunque, vi aut alio quocunque modo expulerit, ad officium Palatini loci, duabus septimanis ante terminum citatione

posita

posita in Jus vocatus, primum terminum peremptorium habebit. Palatinus autem inquisitione de expulsione cognoscet. Ac si quidem ex possessione ejectum aut motum eum esse apparuerit, nulla de proprietate & dominio cognitione, aut nullis aliis exceptionibus admissis, sed iis ad ordinarium Judicium Terrestre aut forum competens rejectis, nulla mora interposita spoliatum pristinæ possessioni restituet, appellatione tamen directe ad Regni Tribunal salva inter causas Officii cognoscenda. Terrestr. Jus t. 6. c. 2. de spoliat. restit. In processu Graniciario si neutra pars signa notabiliora habeat, neque rivus aliquis aut fluvius intercedat, qui ad minimum per decennium in pacifica possessione se fuisse docere poterit, ei ductus decernetur; si ne de possessione constare possit, a Judicio deputati, pro conscientia sua, vel Actorem vel citatum, moderatione adhibita, ad ductum & Juramentum, si necessarium judicaverint, quemadmodum statutum est, admittent. Jus Terrestr. t. 7. §. 20. Si a debitore possessio per missionem emancipata sit, & bonorum usus interdictus; quoties possessionem usurpat, vel in fundum emancipatum ingreditur, toties mulctam Judici committit, acsi Juris ordine possessionis interdictum aboleverit vel retractaverit. Emend. l. 4. c. 73. Correct. l. 3. c. 87. Cum de fundo possessor moribus deducitur, hoc est cum decreto Judicis interdicitur, vel bonorum usu & aditu abstineat, ejus fundi creditor, quem per triduum & trinoctium habuit adjudicatum, tum deinceps possessionem inito & usurpato, hoc est; cœnato, potato, dormito, tribus deinde constituti Judicii vicibus, quibus singulis quatuordecim dies intercedunt, præconio forensi publice fundum inclamato, quarta vice Judex possessionis securitatem indicito, ac vacuam illi possessionem ex Scabinorum decreto in manum tradito. Quibus solenniter peractis, Jus illi esse fundum vendendi, consensu & æstimatione Judicis interveniente, si quid ultra debitum ex fundo comparatum fuerit, debitori, quantum excurrit, restituitor. Si quid deerit, ulterius ad pignora capienda progrediendum erit, quoad creditori satisfaciat. Emend.

8. Possessio limitum.

9. De possessione interdicta.

10. De Jure possessionis evictæ.

Emend. l. 4. c. 74. Correct. l. 3. c. 88. Conventio ratione fundorum, Vid. Forum. Vid. plura Hoſpes. Arca. Uſucapio & Præſcriptio. Arreſtum. Vindicatio. Cautio. Alienæ Res. Intromiſſio.

PRÆCEPTOR.

Vid. Diſcipulus. Coërcitio.

PRÆCO. Vid. Miniſterialis.

PRÆDO. Vid. Rapina.

PRÆSENTIA.

Si moribus receptum eſt, ut præſentium non & jam abſentium ratio habeatur. Emend. l. 2. c. 10.

PRÆSCRIPTIO.

1. Anni præſcriptionis. SI quis rem mobilem per triennium & tres dies, id eſt octodecim ſeptimanas, immobilem autem per triginta annos, non vi, non clam, non alieno ſed ſuo nomine, & titulo bonaque fide, pacifice ſineque ulla cujusquam interpellatione poſſederit, ne rerum dominia in incerto ſint, dominium ejus acquirat: neque quisquam poſtea vindicare eam poterit. Quod ſi quis titulum etiam ac bonam fidem dicere non poſſet, bona autem ea per longiſſimi temporis præſcriptionem, quadraginta nimirum annorum ſpatio pacifice & ſine cujusquam interpellatione poſſederit, eodem modo Actioni vindicationive locus amplius non erit. Jus

2. Hypothecæ præſcriptio. Terreſtr. t. 4. §. 1. Quod idem etiam ad hypothecata aut obligata bona pertinere debet, niſi intra quindecim annorum decur-

decurſum ad acta aliqua avthentica, eadem hypotheca aut obligatio renovata fuerit. l. c. §. 2. Si quis cauſa in Judicio inſtituta, aut etiam parte citata eadem infra annum & ſex ſeptimanas non proſequatur, cauſa cadet, eamque præſcriptione amittet: Similiter, ſi decretum in negotio principali obtinuerit, aut etiam ad executionem rei judicatæ proceſſerit, illamque intra annum & ſex menſes non Magiſtratus, ſed ſua negligentia non proſecutus fuerit, decretum id cauſamque totam commemorati temporis proſcriptione amittet, neque iterum reſuſcitare aut revocare in Judicium cauſam eam poterit. Jus Terreſtr. t. 6. §. 12. de litis impenſis. Quod ſi etiam forte citatum ſe a parte aliqua quis diceret, citationemque ejus ad præſcriptionem objiciendam proferret; pars autem a qua citatio profecta dicetur, ſuo ſcitu vel juſſu eam traditam negaret, Juramento corporali de ignorantia ſua præſtito, præſcriptione removeri non poterit. Terr. l. c. §. 13. Res mobiles uſucapiuntur, quas quis ultra annum & diem a præſentibus, ſine Juris interpellatione poſſedit, ſic ut poſſeſſor ſibi conſcius ſit bona fide rem in ejus bonis converſari. Sin autem animus ejus ſibimet ipſi conſcius ſit, malæ fidei titulum ſe tueri, eo, quo nos utimur Jure nunquam poterit uſucapionis frui beneficio, quantumvis longiſſimo tempore poſſeſſionem uſurpaverit. Si quæ ſunt pecudes ex quibus fructum percepit, fructus quicunque, præter expenſas pabuli percepti, ſunt reſtituendi. Si qua cauſa gravior obſtiterit, ad quem hæreditario Jure res pertinere dicatur, quo minus inter præſentes ſit, adventus ejus expectandus erit, ut rem ſuam vindicet. Fundos autem & res immobiles & hæreditates, quas quis annos triginta nec non diem annuam ſine contradictione Judiciali poſſedit, a poſſeſſore avocare nemo poteſt, ſi is bona fide poſſideat. Si autem inter abſentes triginta annos & annuam diem quisquis poſſederit, & is qui poſſeſſionem retractare volet, cauſam abſentiæ probabilem, captivitatis forſan, allegaverit, eamque teſtibus, quibus id liquido conſtat, comprobaverit, uti Juris auctoritate jubetur, ut illi Jus adminiſtretur, legibus publicis jam pri-

3. Cauſæ Judicialis præſcriptio.

4. Remedium contra cauſæ præſcriptionem.

5. Præſcriptio ex Jure Culmenſi.

pridem conſtitutum eſt. Emend. l. 3. c. 10. Correct. l. 5. c. 52. Reviſ. l. 3. t. 2. art. 1.

6. Res furtiva non præſcribitur.

Qui rem furto vel rapina ablatam bona fide emit, eamque ultra diem annuam ſine interpellatione poſſedit, quæſitum eſt, an eam uſuceperit nec ne? Reſpondetur: Ex Juris inſtituto, quod ea res furto vel rapinæ nihilominus maneat obnoxia, quantumvis diu quis eandem poſſederit. Proinde quodcunque rei dominus, vel eo defuncto hæres ejus rem vendicaverit, poſſeſſori defendendi neceſſitas incumbit. Si Actor Jure planum fecerit rem ſuam eſſe, furtoque ſibi vel rapina ſublatam, res eadem bonitate, uti tum eſt, reſtitui debebit. Si pecudes interim absque poſſeſſoris culpa mortuæ fuerint, petitori ne luuntor. Si quis furto vel rapina rem amiſſam apud quempiam deprehenderit, furti vel rapinæ quidem erit actio, reus autem ad evictorem ſuum recurrendi Jus habet, ſatis manifeſtum eſt. Emend. l. 3. c. 11. Correct. l. 5. c. 53. Reviſ. l. 3. t. 2. art. 3.

7 Curſus temporis in præſcriptione.

Tempus ejusmodi præſcriptionis debet eſſe continuum, hoc eſt triginta annorum, anni & ſex ſeptimanarum & trium dierum, absque impedimento interrumpente, & absque omni contradictione ſtatim continue proſecutum, nec poſſeſſor in iſta poſſeſſione impugnatus eſſe debet. Quodſi poſſeſſor intra præfatum tempus, quandocunq; etiam fuerit, extrajudicialiter vel in Judicio, per proteſtationes ſeu conventiones judicialiter ratione poſſeſſionis in Jus vocatus fuerit, tunc illa poſſeſſio eſt interpellata, nec ulterius eadem gaudet, niſi conveniens vel Actor Jus dereliquerit, & poſſeſſor vel hæredes ejus de novo plenaria præſcriptione compleverint & expectaverint. Reviſ. l. 3. t. 2. art. 2. Vid. plura Servitus, Poſſeſſio.

PRÆSTIGIATOR.

Vid. Veneficus.

PRÆSUMPTIO.

Quando Actor accusationem insinuaverit, & Judex præ manibus nulla testimonia vel probationes habere potuerit, tunc ulterius animadvertere debet, ad directa, indicia, suspiciones, & conjecturas, quibus ad ulteriorem disquisitionem veritatis pervenire, imo etiam ad torturam procedere possit. Revis. l. 5. p. 1. t. 16. art. 1. (1) Præsumptio vel indicium sumi potest ex circumstantiis suspectæ personæ, vitæ vel conversationis; ita an illa persona sit levis & futilis, malæ diffamationis & famæ, quæ ante hac talia & similia facinora committere consveverat, vel propterea aliquando inculpata fuerat, adeo ut ejusmodi maleficium in ipso comprehendi possit. Attamen talis suspicio non ab inimicis & vilioribus personis, verum a non suspectis, directis & liberis hominibus sumi & emanari debet. (2) Præsumptio sumi potest ex loco, prout cum persona illa suspecta in periculoso, & ad facinus suspecto loco deprehensa, vel in loco maleficii commissi visa & inventa fuerit. (3) Indicium sumitur ex quotidiana conversatione: Cum quis scienter cum talibus personis conversatur, habitat vel societatem habet, qui ejusmodi facinoribus inquinati sunt. (4) Indicium sumi potest ex præcedenti inimicitia, odio & livore, quem illa suspecta persona erga occisum habebat & alebat. Item an lucrum aliquod evidens maleficium perpetratum attulerit. (5) Indicium sumi potest ex occisi inculpatione, quam in agone suæ mortis fecit, & desuper mortuus est, vel juramento comprobavit. (6) Ex suspecti fuga: cum quis statim post commissum scelus fugam arripuit & inde discessit. Præter hæc sunt adhuc plura indicia, quæ tamen proprie describi non possunt, sed penes præscriptas rationes pro qualitate personarum & circumstantiarum prudenti a Judice ponderari debent, in quantum locum habere debeant vel possint, utpote sunt præcedentes minæ, effata testium, quando aliquis extrajudicialiter de commisso scelere gloriatur, illudque confitetur, quando aliquis cum occisi propinquis, vel cum ipso læso ami-

1 Præsumptio in Criminalibus.

2 Species præsumptionum.

amicabiliter tranſigit, quando apud aliquem res furtivæ vel raptæ inveniantur, quando ſuſpectus verbis ſuis variat, aperte mentitur, horreſcit & titubat, ex alteratione colorem genarum mutat & timidus eſt, & quicquid ſimile Judici ad ſuſcipiendum & examinandum captivum incidere poterit, quæ diligenter advertenda ſunt. Reviſ. l. c. art. 1. Præſumptiones vero non tam ſimpliciter accipiendæ, & ſubinde ulterius reſpiciendæ ſunt, verum neceſſarium eſt, ut duobus fide dignis teſtibus comprobentur, ubi vero unus tantum teſtis fuerit omni ſuſpicione major, & ad cauſæ meritum luculenter deponat, quod præſens omnia viderit, tunc inde aliqua præſumptio ſcaturiginem capit. Reviſ. l. c. art. 3. Judex ejusmodi præſumptionibus nitens, eæque ſufficienter probatæ ſint, neminem tamen ad pœnam criminalem condemnare poteſt nec debet. Nullus enim homo in corpore & vita puniri debet, niſi ex propria ſua confeſſione, vel ſufficienti probatione, ad carceres vero poteſt mitti & per torturam alterius veritas indagari. Attamen quia ejusmodi indicia & præſumptiones inperpendente cognitione Judicis conſiſtunt, propterea quilibet diſcretus Judex omnia ſecundum circumſtantias accuratius ponderabit. Reviſ. l. c. art. 4.

3. Fontes præſumptionum.

4. Ex præſumptionibus nemo eſt condemnandus.

PRÆTENSIO. Vid. Creditor.

PRÆTOR. Vid. Judex.

PRINCEPS. Vid. Rex. Jurisdictio.

PRIORITAS.

Vid. Protimiſis. Retractus.

PRI-

PRIVILEGIUM.

SI alicui Civitati vel privatæ perſonæ Privilegium amiſſum fuerit, aliud de conſilio Conſiliariorum terrarum Pruſſiæ gratioſe dabimus & largiemur, dummodo in hæreditatis & bonorum, quorum a Nobis petetur literalis innovatio, petens fuerit in pacifica, continua & præſcriptionem habente poſſeſſione. Privil. Incorporat. terrar. Pruſſ. D. Sigiſmundi Regis ab Anno 1454. §. 7. Quisque Palatinus habeat apud ſe exemplar ſeu copiam Privilegii terrarum Pruſſiæ, & illud unicuique petenti oſtendet, & coram eo legi faciet, quod Nos manutere, & ſecundum ipſius tenorem tam Spiritualium quam Secularium Dignitates, Officia & Capitaneatus ſolis & propriis Terrarum Pruſſiæ indigenis conferemus. Vid. Conſtit. Terrar. Pruſſ. D. Sigiſmundi Regis ab An. 1538. §. 1.

1. Amiſſum Privilegium.

2. Palatinus ſemper apud ſe habeat Priv. Incorp.

D. SIGISMUNDI Regis Literæ,

Quibus Ordinibus Terrarum Pruſſiæ, qui vigore Privilegii ad Electionem Filii vocati non fuerunt, poſtea tamen Electionem ratam habuerant, cavet, quod ea præteritio illis fraudi eſſe non debeat, & ſpecialiter obligat Sigiſmundum Auguſtum Filium, ut annum decimum quintum egreſſus, pro more Anteceſſorum, juret ſe Privilegia & indulta tam publice quam privatim obſervaturum, & quamdiu hoc ipſum Juramentum non præſtiterit, Ordines etiam Terrarum & Civitatum ad ſervandum ſuum Juramentum Majeſtati ejus præſtitum aſtrictos eſſe non debere, ſed ubi Majeſtas Ejus ſatisfecerit, tum demum omnem fidelitatem & obedientiam præſtare oportere:

SIGISMUNDUS, DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ totiusque Pruſſiæ ac Maſoviæ &c. Dominus & Hæres, manifeſtum facimus univerſis, quia, licet

Privilegia & Libertates Statibus & Ordinibus Terrarum Nostrarum Prussiæ, tam Ecclesiasticis quam Secularibus a Majoribus Nostris & concessa & concessæ, ac per Nos confirmata & confirmatæ, inter alia id potissimum contineant, ut dicti Ordines & Status Prussiæ ad futurorum Regum Poloniæ, quotiescunque super Electione & Coronatione illorum deliberationem contingat fieri, ad Electionem & Coronationem vocari & admitti debeant. Quia tamen in eligendo Serenissimo Principe Domino Sigismundo Secundo Rege Poloniæ & Magno Duce Lithuaniæ, Filio Nostro charissimo, hoc ipsum prætermissum est, non data quidem opera, sed quod Nobis viventibus & Regno nondum vacante, magisque Divina ordinatione, quam humano Consilio Electio ipsa Majestatis suæ contigit. Considerantes tantam prædictorum Statuum & Ordinum Terrarum Nostrarum Prussiæ, ergo Nos & Serenissimam Familiam Nostram, fidem, affectum & observantiam, ut hanc ipsam Electionem Serenissimi Filii Nostri, præter vocationem eorum factam, approbaverint, & similiter, ipsum eligendo ratam atque gratam habuerint: Nolentesque, ut per ejusmodi Electionem; ad quam vocati non erant, aliquid inposterum Privilegiis & Libertatibus dictorum Statuum & Ordinum earundem Terrarum Nostrarum Prussiæ derogaretur: Decernimus ut deinceps, quotiescunque Regem decedere, & Regnum vacare, aut Electionem quomodocunque celebrari contigerit, Domini & Consiliarii Ordinis utriusque Regni Poloniæ, antequam ad Electionem procedant, prius prædictos Status & Ordines Terrarum Prussiæ de hac ipsa novi Regis Electione certiores faciant, ac eosdem ipsos Status, secundum antiquam consvetudinem & contenta Privilegiorum eorum, ad eam vocent & admittant. Volentes præterea, pro tanta eorum in Nos & Filium Nostrum charissimum integritate, vicissim eis providere, ut & ipsi in suis Juribus & Privilegiis ac Libertatibus Consvetudinibusque approbatis absque ullo conservarentur detrimento, pollicemur illis præsentibus literis Nostris, quod, quandocunque ipse Serenissimus Filius Noster, post mortem Nostram, ad ætatem legitimam,

mam, nempe ad annos quindecim completos, perveniens, possessionem Regni & Dominiorum Nostrorum adire voluerit, tenebitur illis id totum præstare, quod Antecessores Nostri Reges Poloniæ & Nos Ipsi præstitimus ex debito, ad quod ejus Majestatem, ut Filium & Successorem Nostrum, tenore præsentium obligamus videlicet, quod jurare debebit omnia Jura, Libertates & Privilegia, literas immunitatesve earundem Terrarum Prussiæ, tam Ecclesiasticas quam Seculares, Ecclesiis, tum ipsis terris earundemque Prælatis, Baronibus, Nobilibus, Civibus, Incolis & quibuslibet personis, cujuscunque status & conditionis existentibus, per Divos Prædecessores Nostros Principes tam Spirituales quam Seculares Reges & Dominos Terrarum prædictarum juste & legitime donatas & concessas & per Nosmetipsos confirmatas, manutenere, servare, custodire & attendere, in omnibus conditionibus atque punctis & omnia illicite ab eisdem Terris alienata aut distracta, pro posse suo, ad proprietatem earundem Terrarum recuperare: Terminos etiam earum non minuere, sed pro virili defendere & dilatare. Et quamdiu hoc ipsum Juramentum Majestas sua non præstiterit, & huic debito Suo Regio non satisfecerit, ipsi universi Status & Ordines earundem Terrarum & Civitatum nostrarum Prussiæ ad servandum Juramentum suum, quod Majestati Suæ præstiterunt, non erunt asstricti neque obligati. Verum quandocunque post mortem Nostram supradictis omnibus idem Serenissimus Filius noster, in ætate legitima existens, satisfecerit, & hujusmodi Juramentum debitum præstiterit, universi earundem terrarum nostrarum Prussiæ Status & Ordines subditi Nostri, illi ut vero & legitimo Domino & Regi Suo coronato omnem fidelitatem & obedientiam obsequiaq; secundum Juramentum a se illi factum, præstare & exhibere tenebuntur, in cujus rei testimonium, Sigillum Nostrum præsentibus est appensum. Datum in Conventu Generali Cracoviensi, Feria sexta ante Dominicam Judica proxima, Anno Domini 1530, Regni vero nostri vigesimo quarto.

Christophorus de S. Castel. Capit.
Cracovien. ac R. P. Cancell. sst.

Lite-

Literæ
Dn. SIGISMUNDI Regis,

Quibus post præstitum Jusjurandum Filii, solenniter iterum cavet universis Subditis, ejus Majestati neminem parere debere, nec imperio obnoxios fore, nisi prius omnia Jura, Privilegia & Libertates Diplomate suo confirmaverit, & juxta ejus tenorem in executionem posuerit.

SIGISMUNDUS, ejus nominis I. Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Masoviæ &c. Dominus & Hæres. Significamus tenore præsentium universis & singulis cujuslibet ordinis, dignitatis & conditionis hominibus. Quum ante septem annos Consiliarii Regni Nostri, singulari erga Nos Domumque nostram Regiam studio & propensione permoti, tum imminentibus etiam difficultatibus atque motibus, quibus nunc universus ferè orbis terrarum tumultuatur, obviam ituri, Serenissimum Filium Nostrum Sigismundum Augustum Regem Sibi & Regno Poloniæ, nobisque Successorem voluntate nostra constituissent, ac ne res ea posthac ullo pacto in dubium revocare posset, Jurejurando sigillatim dato fidem suam ipsius Majestati obstrinxissent, quoniam is tum per ætatem nondum commode vicissim ipsis Jusjurandum dare poterat, recepimus Nos & spospondimus & Regio verbo nostro promisimus, ipsius Majestatem, cum annum quintum decimum egressa fuisset, vicissim Subditis suis omnibus consentaneum Jusjurandum esse daturam, cujus formula continetur iis literis, quibus fidem tum nostram obstrinxeramus. Nunc itaque cum tempus id venisset, liberavit ipsius Majestas fidem nostram pro se datam, taleque Jusjurandum, quale modo descriptum est, conceptis verbis ad Sancta Dei Evangelia publice in Ecclesia Cathedrali Cracoviensi, quarta die Februarii præsentis anni dedit. At ne quid ea res discriminis malique afferret, ita tum quoque in Electione illa cautum publicoque omnium consensu constitutum

tutum erat, ut, quoad Nos viveremus, penes Nos universa potestas & Regium imperium nihilominus maneret: Nunc etiam recepit idem Serenissimus Filius Noster, spospondit & Regio suo verbo promisit, literarumque munimentis ea de re conscriptis & signo suo consignatis cavit, viventibus nobis nihil se potestatis & jurisdictionis in Regno Poloniæ sibi esse vendicaturum, neque vi quenquam invitum ad jussa sua faciendum adacturum, sed omnia, seque ipsum denique semper in potestate nostra fore. Deinde quæcunque jurasset publice, omnia se sine ulla controversia servaturum, defensurum atque executurum esse. Postremo, post obitum quoque nostrum, neminem prædictorum Subditorum suorum sibi parere debere, nec fore obnoxios fidei imperioque suo, nisi prius ipsis universa Jura, Privilegia, libertates, literas & immunitates, a supra memoratis majoribus suis Divis Regibus Poloniæ & a nobis etiam concessas & donatas, quæque inposterum, dum vivimus a Nobis concedentur donabunturque, Diplomate suo Regio confirmaverit, & pro viribus suis juxta tenores earundem in executionem posuerit: Quæ omnia Nos quoque pro eodem Serenissimo Filio Nostro recipimus, spondemus & Regio verbo nostro promittimus. Ad quod signatis literis Signo nostro impresso consignatis testatum esse voluimus. Datum Cracoviæ, sexta Februarii Anno Domini 1537. Regni vero nostri Anno 31.

Confirmatio
D. SIGISMUNDI Regis,
Privilegiorum, Libertatum, & eorum omnium quæ diu & ab antiquo Ordines Terrarum Prussiæ habuerunt.

CASIMIRUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæque Dominus & Hæres &c. Significamus tenore præsentium, quibus expedit universis, quod

quod, quemadmodum anteactis annis certa Privilegia & Libertates Subditis Nostris & Terrarum Nostrarum Prussiæ Incolis, tam Spiritualibus quam Secularibus dederamus & concesseramus, quæ quidem Privilegia, & alia, diu & ab antiquo per eos tenta & habita, ipsis Subditis nostris in omnibus Punctis, conditionibus, Articulis & clausulis tenere & observare promittimus præsentibus & pollicemur. Harum quibus Sigillum Nostrum est subappensum, testimonio literarum. Datum in Nova Civitate Croczin, Feria sexta proxima post Festum St. Barnabæ Apostoli, Anno Domini Millesimo, quadringentesimo, septuagesimo septimo.

Confirmatio
D. JOHANNIS ALBERTI
Regis,
Omnium Jurium & Privilegiorum Terrarum Prussiæ.

IN nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Quoniam humani generis actiones memoriæ perpetuæ indigentes, plerumque ab hominum notitia dilabuntur, nisi scripturarum seu testium munimine fuerint corroboratæ. Proinde Nos JOHANNES ALBERTUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, nec non terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Supremus Dux Lithuaniæ, Russiæ Prussiæque, Culmensis, Elbingensis & Pomeraniæ Dominus & Hæres &c. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis præsentibus & futuris, harum notitiam habituris, quomodo revolventes in animo, qua quantaque puritatis affectione & integræ fidei constantia Prælati tam Spirituales quam Seculares, Comites, Barones, Milites, Proceres, Nobiles, Communitatesque Civitatum & Oppidorum, cæterique Sub-

Subditi & Incolæ Terrarum Pruſſiæ, tam Spirituales quam Seculares, perſonam noſtram venerati ſunt, atque dilexerunt, ut tandem decedente felicis memoriæ Sereniſſimo Principe Domino Caſimiro, &c. Genitore & Prædeceſſore Noſtro chariſſimo, Nos tanquam verum Hæredem & legitimum Succeſſorem, ipſis in Regem & Dominum concordibus voluntatibus una cum aliis Regni Noſtri Conſiliariis, Dignitariis, Officialibus & cujuſcunque Status Conditionisque Subditis & Incolis elegerunt & aſſumpſerunt, Sacroque Regni diademate inſigniverunt. Cum igitur Altiſſimo dirigente, votis eorundem Incolarum Regni Noſtri in Noſtram Majeſtatem deliberate concurrentibus, Paternum Sacri Regni Poloniæ nacti ſumus ſolium. Dignum eapropter duximus in ipſos Subditos Incolasque oculos pietatis Noſtræ aperire; & eis hanc, quam actu & opere, veluti Athletæ fideles, in Nos exhibuerunt, ſinceritatem & conſtantiam, gratitudine Noſtra, ut decet compenſare. Unde ex certa Noſtra ſcientia, præhabitaque ſufficienti deliberatione, animo benevolo, & voluntate Noſtra ultronea ipſis Prælatis, Comitibus, Baronibus, Dignitariis, Officialibus, Militibus, Proceribus, Nobilibus, Civitatibus & eorundem Communitatibus, cæterisque Subditis & Incolis Terrarum Pruſſiæ, cujuſcunque Status conditionisque exiſtant, quæque ipſorum Jura & Privilegia, tam Eccleſiaſtica quam Secularia, quæcunque a divæ memoriæ Regibus Poloniæ, & ab olim Genitore & Prædeceſſoribus Noſtris, ſuper quibuscunque bonis & Libertatibus habere dignoſcuntur & habent, ſub quibuscunque datis, in vita ipſorum emanatas & conceſſas, emanataque & conceſſa Jura & Privilegia in ſe continentes, in omnibus earum Poſitionibus, Conditionibus, Articulis univerſis ratificamus, gratificamus, approbamus, & præſentium literarum patrocinio confirmamus, decernentes easdem eademque robur habere perpetuæ firmitatis. Promittentes inſuper in verbo Noſtro Regio, & tenore præſentium ſpondentes, eadem ipſorum Jura, Libertates & Privilegia per omnia rata grata habere, & inconcuſſe, jugiter, inviolabiliter & perpetuo, Juſtitia mediante, gratioſe con-

conſervare. In cujus rei teſtimonium, Sigillum Noſtrum præſentibus eſt appenſum. Datum in Thorun, die Sabbato in Vigilia Sancti Andreæ Apoſtoli Anno Domini Milleſimo, quadringenteſimo, nonageſimo quarto. Regni vero Noſtri anno tertio. Præſentibus Reverendis in Chriſto Patribus Dominis Creslao de Curozwanki electo confirmato Wladislawienſis & Regni Noſtri Cancellario, Uriele Poſnanienſis & Luca Varmienſis Epiſcopis, nec non Magnificis, Generoſis & Nobilibus Ambroſio Pampowski Siradienſis, Matthia de Sluzewo Breſtenſis, Nicolao de Bayzen Mariæburgen. Carolo de Felden Culmenſ. Nicolao de Wolikow Pomeraniæ Palatinis. Nicolao de Strezow Wislicien. Joanne de Przithik. Radomien. Petro Miskowski Roſperien. Nicolao Garzina de Ludbranicz Spiczmurien. Caſtellanis. Petro Kmita de Wiſnycze Regni Noſtri, Raphaele de Leſchno, Curiæ Noſtræ Marſchalcis, cæterisque Dignitariis, Conſiliariis & Curienſibus Noſtris fide dignis Teſtibus. Datum per manus Venerabilis Gregorii de Ludbranicz Scarbmurienſis & Sancti Floriani in Cleparz, Eccleſiarum Præpoſiti, Regni Noſtri Vice-Cancellarii, ſincere Nobis dilecti. G. Vice-Cancellarius ſſt. Relatio ejusdem Venerabilis Gregorii de Ludbranicz R. P. Vice-Cancellarii.

Confirmatio
D. SIGISMUNDI Regis.
Omnium Privilegiorum & Libertatum, quas D. ejus Genitor Caſimirus Rex Terris Pruſſiæ conceſſerat.

IN Dei nomine Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Omnium rerum, quæ ſempiternæ memoriæ commendari debent, nulla certior firmitudo inveniri poteſt, quam ut literis poſteritati mandentur. Cætera enim facta, quantumvis memo-

memorabilia, aliis modis æternitati dicata, aliquot quidem ſeculis durare poſſunt, ſed quæ literis memoriæ conſervantur, nunquam intereunt, ipſaque vetuſtate fiunt auguſtiora. Atq; ita Nos SIGISMUNDUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Culmen. Elbingen. Pomeraniæque &c. Dominus & Hæres, manifeſtum facimus his literis Noſtris univerſis & ſingulis, tam præſentibus, quam futuris, quod accedentes ad conſpectum Noſtrum Domini Prælati Terrarum Noſtrarum Pruſſiæ, Spirituales & Seculares, Baron. & Nobil. principalium Civitatum Noſtrarum, videlicet Thorunen. Elbingen. & Gedanenſis Pro-Conſul & Conſules, ac apud Nos earundem Civitatum nominibus Nuncii, ſincerè & fideles Nobis dilecti: Inter cætera Nobis humiliter ſupplicarunt ut eos circa Jura, Libertates, prærogativas, conceſſiones, donationes, & exemptiones, per clariſſimæ memoriæ Dominum CASIMIRUM Regem, Parentem Noſtrum deſideratiſſimum conceſſa & conceſſas conſervare, manutenere, tueri & defendere, ac ea & illa confirmare, approbare, ratificare, laudare ac demum renovare dignaremur. Nos igitur SIGISMUNDUS Rex ſupraſcriptus, qui naturæ benignitatisque noſtræ inſtituto ea, quæ ad ornamentum, dignitatem, amplitudinem atque conſervationem Dominiorum & Subditorum, quibus Divina diſpenſatione ſumus præfecti, ſpectare Nobis videntur, grati libentiſſimique concedimus, ac præſertim cum ipſi Domini Prælati & Barones, & tota ferme Nobilitas, & ſupradictarum Civitatum Cives & alii multi Incolæ & Subditi Noſtri, quamvis ſemper antea, ut ſub imperium & Protectionem Divi Parentis Noſtri CASIMIRI redierunt, nunc tamen maxime, cum hoc bellum, quod nuper cum Illuſtri Domino Alberto Marchione Brandenburgen. cum Magiſtro Ordinis S. Mariæ in Pruſſia geſſimus, eorundem Subditorum Noſtrorum propulſam, damna, cædes & injurias, conſtantiſſimi & integerrimi Nobiſcum perferentes manſerunt. Auditis itaque & bene intellectis hodie ſupraſcriptis Privilegiis & Juribus ac prærogativis, conceſſionibus aut donationibus, ad laudem & gloriam Dei Opt.

Max. omniumque Sanctorum ejus & ad universarum Terrarum Nostrarum Prussiæ incrementum, tranquillitatem, quietem, stabilitatem atq; conservationem suprascripta Privilegia ac Jura, prærogativas, concessiones, donationes & exemptiones, ac omnia & singula in ipsis contenta, cum omnibus & singulis eorum punctis, clausulis & continentiis, prout jacent, ex certa Nostra scientia & voluntate ex consilioq; Consiliariorum Nostrorum ad præsens in hoc novissimo Conventu Nobiscum existentium, pro solita benignitate Nostra Regia approbamus, ratificamus, renovamus & acceptamus, laudamus & confirmamus, ipsaque & ipsas perpetuum firmitudinis robur obtinere volumus. Promittentes in verbo Nostro Regio, ac sub fide boni, legalis & ingenui Principis, pro Nobis & Successoribus Nostris, Nos omnia suprascripta in præinsertis Privilegiis expressa firmiter & inviolabiliter observare, tenore præsentium mediante. In cujus rei testimonium Sigillum Nostrum præsentibus appendi jussimus, & ad meliorem cautelam Nos manu Nostra propria subscripsimus. Actum & datum in Civitate Nostra Thorunensi Feria sexta proxima ante Dominicam Jubilate, Anno Domini Millesimo, quingentesimo, vigesimo primo, Regni vero Nostri Anno decimo quinto. Præsentibus Reverendiss. & Reveren. in Christo Patribus Dominis Joanne de Lasko Archi-Episcopo Gnesnen. & Primate, & Sedis Apostolicæ Legato nato, Matthia de Drewicza Wladislavien. Episcopo, Raphaele de Leschno Ecclesiæ Præmislien. & Laurentio Miedzileski Ecclesiæ Camenicens. designatis & electis Episcopis. Nec non Magnificis Nicolao de Dambrowiza Castellano Cracoviensi, & Regni Nostri Campiductore supremo, Christophoro de Schiedlowiecz Palatino & Capitaneo Cracoviensi, ac Regni Nostri Cancellario &c. Joanne de Lubranicz Posnaniens. Joanne de Calinowa Calisiens. Stanislao de Koscielecz Brescen. & Capitaneo Mariæburgensi Palatinis. Luca de Gorka Posnan. & Majoris Poloniæ Capitaneo Generali, Nicolao de Schidlowicz Sadmirien. & Regni nostri Thesaurario, Joanne Wiethwinski, & in Carnischin Plocensi, Stanislao de Sprowa Sarnoviensi Castellanis, ac Venerabilibus Joanne Latul-

Latulski Gneſnen. Cracovien. ac Lancicien. Eccleſiarum Præpoſito, Andrea Sloriczki Præpoſito S. Floriani in Kleparz extra muros Civitatis Noſtræ Cracovien. & Cuſtode Sandomirien. Nicolao Oleſchniczky Canonico Cracovienſi, Paulo Graſowski Præpoſito omnium Sanctorum in Crac. & aliis qnam pluribus Dignitariis, Officialibus & Curienſibus Noſtris ad præmiſſa teſtibus fide dignis ſincere & fidelibus dilectis. Datum per manus præfati Magnifici Chriſtophori de Schidlowicz in Smielow & magno Opatow Palatini & Capitanei Cracovien. ac Regni Poloniæ Cancellario, tum Siradien Sochaczowien. Coſnien. Capitanei ſincere Nobis dilecti.

Ad
Dn. SIGISMUNDUM Regem,
Ordinum Terrarum Pruſſiæ
miſſa Legatio,

Qua petierunt ut Privilegiorum literas, progenitorum fide, virtute & ſangvine partas, & ab ipſis fide & conſcientia non pejore hactenus poſſeſſas, ratas inviolatasque conſervaret: Terrarum tum Præſide vigilantiſſimo Reverendiſſimo Dn. Tidemanno Giſio, Epiſcopo Varmienſi, Anno M. D. XLVIII.

IN magna perturbatione Anno ſuperiore, Sereniſſimus Rex, conſtituti S. Majeſtatis V. ſubditi Conſiliarii Terrarum Pruſſiæ, cum eorum Jura & Privilegia ſolito acrius oppugnarentur, collato conſilio cum cæteris illarum Terrarum Statibus, nos ex ſingulis quibusvis Ordinibus delectos ad Sereniſſ. Majeſtatem V. deſignaverunt Oratores. Quoniam vero ejusmodi videbatur eſſe cauſa, quæ Majeſtatis Regiæ animum perplectiorem reddere poſſet, ſi ſine mediatore commode apud ipſum ageretur, cenſuerunt prius Legationis Noſtræ rationes omnes S. Majeſtatis V. Filio, Regi & Domino noſtro Cle-

Clementissimo, ad quem totius negotii pondus perventurum erat, exponendas esse. Missi igitur in Lithuaniæ Ducatum, cuncta ad Ejus Majestatem retulimus quæ apud S. Majestatem V. agenda nobis essent, quorum omnium exempla atque ipsam instructam Legationem, cum non ignoremus ad Majestatem Vestram transmissam fuisse, nolumus nunc iterata illorum recensione auribus Majestatis V. duplicato tædio esse molestiores. Ne tamen fides desit relatis, ipsum Legationis avthographum V. Majestati, quandocunque jusserit, exhibere parati sumus: Interim alterum ipsius exemplum, per opportunitatem coram Majestate V. recitandum offerimus, humiliter eam precantes, dignetur hæc non certandi studio, sed supplici & sincera fide, ne citra necessitatem proposita, in benigniorem partem interpretari, ac pio, ut solet affectu in animum admittere. Quoniam vero Nobis & Fratribus Nostris plus præsidii est in naturali illa clementia & æquitate Majestatis V. quam in contentiosa verborum & argumentorum explicatione, ipsas Privilegiorum literas, quibus nitimur, publica fide exceptas, reponimus & prosternimus ad pedes Majestatis V. Cui potestas est vel conculcare illas, si id commeriti sumus, vel rata inviolataque conservare ea, quæ solenni pactorum fœdere recepta sanctè, ac non solum clarissimæ memoriæ CASIMIRI Regis Parentis, sed Ipsius quoq; Majestatis V. & plurimorum Procerum, hujus Regni Senatorum, quorum Nepotes & Cognati adhuc supersunt, Sigillis & sponsionibus stabilita esse, hæc, quæ hic coram Majestate V. in prospectu jacent, clarissime testantur. Quæ omnia Progenitorum Nostrorum fide, virtute & sangvine parta, cum a Nobis Posteris fide & conscientia non pejore sub Majestatis V. Tutela hactenus possideantur, Nos nomine dictorum Statuum ac omnium Majestatis V. Subditorum Terras Prussiæ incolentium, tam Spiritualium quam Secularium, tam adultorum, quam a maternis uberibus pendentium, quorum omnium una libertatis agitur causa, una concussionis manet asperitas, ad pedes S. Majestatis V. humiliter provoluti, per adorandam gloriam Divinæ Majestatis, sub cujus

con-

conſpectu acta & geſta ſunt hæc omnia, per Domini Noſtri Jeſu Chriſti pretioſum pro nobis effuſum ſangvinem redemptionis, iſtorum Noſtrorum fœderum conſcium, per venerandum nomen & honorem Divi CASIMIRI Genitoris Majeſtatis V. qui omnium illorum fuit Dux, præſes & author, per ipſius quoq; Majeſtatis V. regalem hunc thronum & Sacrum Regni Diadema, ſub cujus protectione hactenus ſuſtentati utcunque reſpiramus, per denique altiſſimam illam Majorum Noſtrorum fidem, qua ſe & ſalutem ſuam, Conjuges & Liberos, fortunas & facultates ſuas omnes Divo Parenti Majeſtatis V. & inclito huic Regno ultro crediderunt, oramus & humiliter obſecramus Majeſtatem Veſtram ejusque pietatem ac orbi celebrem fidem obteſtamur, ne ſinat hanc glorioſam ſenectutem dejici a conſcia ſervata ſemper erga omnes Juſtitia, ac a præconio illo Regalis conſtantiæ & moderationis, quo totius orbis Monarchas hactenus antecellit, nec permittat, Nos toto ſpiritu & anima ſibi ſubjectos deturbari a libertate illa, quam a Majeſtate V. & Ejus Divo Parente acceptam, hæreditariam in Nos Patres Noſtri transfuderunt, qua præter commeritum privari non poteſt Nobis vitæ & facultatum deſtitutione eſſe minus acerbum. Comoniti autem uſu & experientia invictæ clementiæ & æquitatis Majeſtatis V. firma ſumus ſpe, Majorum Noſtrorum fidem & merita, ac in Nos propagatam fidelitatem apud ipſam Majeſtatem Veſtram digna haberi æſtimatione, ac propterea Nos & dictos ſtatus ſub Gratia & protectione ejus ab hac infeſtatione deinceps fore tutos, reſtauratis his, quæ hactenus ab integritate ſunt convulſa, quod devotiſſime iterum ſupplicamus. Provocabit hac benignitate Majeſtas Veſtra animos ſubditorum ad flagrantia fidei & devotionis obſequia, ac ſibi Sereniſſimoq; Filio ſuo laudem hanc conſervatæ Juſtitiæ apud poſteros invincibilem & ſempiternam conſtituet. Non dubitamus Sereniſſime Rex, Sacra Majeſtas Veſtra dignabitur Noſtris his humillimis nec inhoneſtis, imo & neceſſariis ſupplicationibus gratioſam aurem præbere, Nosque clementer exauditos, ac ſibi devotiſſime commendatos, ad Fratres Noſtros lætos Nuncios remittere.

Supplicatio

Eorundem Legatorum, oblata Regiæ Majeſtati d. 23. Januarii.

SErenissime Rex, dignabitur Majeſtas Veſtra in memoriam revocare, Nos nomine nuper omnium Statuum Terrarum Pruſſiæ ad pedes Majeſtatis Veſtræ provolutos non aliud petiiſſe quam proprium Regiæ Celſitudinis officium, ut Jura & & Privilegia Noſtra, quorum exempla ad pedes Majeſtatis Veſtræ collocavimus, Nobis integra fide ſervarentur, ea ſane Privilegia, quæ ob excellentiſſima Majorum Noſtrorum merita a Sereniſſimis Poloniæ Regibus conceſſa Nobis poſteris hæreditaria Succeſſione ſunt per manus tradita, quæ quamvis in collatione Dignitatum, Officiorum & Præfecturarum nominumque fuerint cum injuria Noſtrorum interrupta, tamen a Majeſtate Veſtra Thorunii nuper fuerunt in plurimorum Regni Senatorum præſentia reintegrata & innovata, multis ſubſecutis promiſſis Regio Sigillo & manu firmatis, de non admittendo deinceps ſimilium eruptionum eventu. Idvero quem in modum ſit Nobis conſervatum, (quod multo gemitu referimus) præſentium temporum caſus oſtendit, quo non ſolum conatum & ſtudia adverſariorum in occupandis Noſtris Juribus acerrima, ſed etiam ipſos jam occupatores Nobis inſultantes oculis cernimus. Ad quas reprimendas & tollendas injurias, ſi non moverint animum Majeſtatis V. ſupplices preces Noſtræ, tum religioſæ obteſtationes Divini Nominis & Paſſionis Domini noſtri Jeſu Chriſti, non habemus in mundo reliquum aliquid præſidii aut interceſſionis; his Nobis adverſantibus, qui votorum noſtrorum adſtipulatores merito eſſe deberent. Revertimur igitur ad unicum illud remedium ſupplicationis noſtræ, per ipſius Domini Noſtri Jeſu Chriſti ſacratiſſimam mortem, unicum hoc petente, quod toties repetere coram Majeſtate V. pudor Nos cohibet, ac hoc ipſum etiam pro noſtra fidelium Conſiliariorum fide con-

consulentes, ut cuique Jura sua salva maneant. Quæ cum sit actionum nostrarum summa, obsecramus, ne diutius Nos Majestas Vestra in hac ambiguitate sustineat, sed petentibus Nobis respondere dignetur, volet annon volet Privilegia nostra integra Nobis conservare & manutere, simulque Nobis integra restituere, quæ contra Privilegia nostra sunt alienata, ac scripto aliquo hanc suæ voluntatis declarationem Nobis attestari, ut de actis nostris & hujus Legationis nostræ successu fidem Fratribus Nostris facere liceat, ac omnibus Majestatis Vestræ subditis referre, quæ ipsis restet libertatis spes & conditio. Non enim Serenissimus Rex, propterea huc missi sumus, ut de Statu & Libertatibus Nostris Judicio contendamus cum quoquam; minime vero ut eorum habeamus cognitionem, quorum superioritatem non agnoscimus, sed quorundam ex illis adversitatem experimur. Negotium Nobis cum nemine est, nisi cum Sacra Majestate Vestra, quæ ut pacta & conventa ac toties promissa servet, Divino & humano Jure Nobis est obligata. Nos partes nostras exegimus humilitatis & supplicationis debitæ, nec spem deponimus, quin S. Majestas Vestra Justitiæ rationibus devicta, ea, quæ a Nostris Privilegiis, maxime in Castrorum & Præfecturarum alienatione hactenus sunt avulsa, Nobis hic præsentibus restaurare dignabitur, ratione aliqua reperta, qua his Dominis, qui inscriptiones novas utcunque super his obtinuerunt, pro præstitis servitiis compensatio aliqua citra Nostram injuriam fieri possit: Interim etiam proviso ut Generosus Dominus a Baysen Castellanus Elbingensis ob insignia merita pro Genitorum suorum libere fruatur inscriptionibus, quas super Castro Mewen. a Majestate Vestra obtinet, ante quarum exitum deturbare Illum Dominus Palatinus Plocensis conatus est, de qua inconcessa licentia ex Terris Prussiæ plerique exacerbati ad Nos scripserunt: nec parum Nos quoque afflixit, quod hæc, Nobis hic apud Majestatem Vestram ad ejus vocationem præsentibus præter spem & opinionem admittuntur. Dignetur autem S. Majestas Vestra his omnibus rebus Regia benignitate ita prospicere ne cum mœrore & pudore ad Fra-

tres Nostros reversi, majorem etiam ipsis mœrorem afferamus, acceptura pro hoc Justitiæ merito, præter Divinæ Gratiæ compensationem, etiam hujus afflictæ Nobisque dolendæ valetudinis suæ optatam laxationem. A Nobis vero consolatis subditis suis, quæ inde commoda sibi Serenissimoque Filio suo proventura sint, pro sua incomparabili prudentia, ipsa æstimabit

Ejusdem S. Majestatis Vestræ

Subditi

Legati omnium Statuum Terrar. Pruss. una cum Equestris Ordinis & Civitatum minorum Nunciis.

Literæ
Dn. SIGISMUNDI AUGUSTI Regis,

Quibus se Jusjurandum præstitisse debitum, & ita Serenissimi Parentis pro se datam fidem liberasse significat, & solenniter cavet, quod post obitum Patris nemo Subditorum parere debeat, nisi prius ipsis omnia Jura & Privilegia tam publica quam privata, & quasvis Literas, Libertates & Immunitates, a Majoribus suis donatas, & a Serenissimo Parente adhuc donandas & constituendas, literis suis confirmaverit, & juxta continentiam & tenores earundem in debita executione posuerit.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ &c. Dominus & Hæres. Significamus testatumque facimus universis & singulis cujuslibet Ordinis, Dignitatis atque conditionis hominibus, cum Consiliarii Nostri Regni Poloniæ, singulari quadam propensione erga Serenissimum Parentem Nostrum

Noſtrum Dominum Dn. SIGISMUNDUM ejus nominis Primum Regem Poloniæ & erga Nos Proſapiamque Noſtram univerſam adducti, anno abhinc ſeptimo Nos Regem Poloniæ deſignaverant, eidemq; Regno, obedientiæ & fidelitatis Jurejurando Nobis dato, Nos inaugurarent, recepit eis pro nobis & ſpoſpondit & literarum monumentis conſignatis cavit idem Sereniſſimus Parens Noſter, quo volente & adjuvante hæc fiebant, minime teneri eos Jurejurando ſuo, quod Nobis præſtitiſſent, nec imperio noſtro parere debere, niſi Nos ipſis viciſſim juraremus, Nos omnia Jura, Privilegia, libertates, literas & immunitates juſtas & legitimas, ejusdem Regni noſtri Eccleſiaſticas & Seculares, quibusvis Ordinibus & hominibus, nemine excepto, a Majoribus Noſtris Regibus Poloniæ, præſertim vero a Divo Caſimiro antiquo, Ludovico, Uladislao Proavo, Uladislao magno Patruo, Caſimiro Avo, Joanne Alberto & Alexandro Patruis & Sereniſſ. Sigiſmundo Primo Patre Noſtro donatas, omnino ratas habituros eſſe, ſervaturos & defenſuros, omniaque inique ab eodem Regno abalienata atque diſtracta, pro viribus Nobis Noſtris recuperaturos, & ad unionem Regni aggregaturos, nec imminuturos fines ejusdem Regni Poloniæ, ſed aucturos potius prolaturosque quoad poterimus, atque id Jusjurandum ut tum denique daremus, cum adultiorem ætatem attigiſſemus, hoc eſt, cum quindecimum ætatis Noſtræ annum egreſſi eſſemus, verum ea lege tamen ut nihilominus univerſa ejusdem Regni Poloniæ Poteſtas, Imperium & Jurisdictio penes Sereniſſimnm Parentem Noſtrum eſſet, quoad is viveret. Id vero tempus præſcriptum quum adveniſſet, juravimus publice in ſummo templo in Arce Cracovienſi quarta die Februarii anni præſentis, verbis conceptis ad Sancta Dei Evangelia, in eam ſententiam cujus ſupra meminimus, & Sereniſſimi Parentis Noſtri fidem pro Nobis datam liberavimus. Cæterum ut pactis illis & conditionibus, quibus ad Nos Regnum delatum eſt, ſtemus, & ne idem illud Regnum Noſtrum ullis turpibus difficultatibus involveremus, memores primorum beneficiornm Officiique Noſtri, atque benevolentiæ ſingularis erga

erga Nos omniumque Noſtrorum Subditorum, recipimus, ſpondemus & Regio Noſtro verbo pollicemur, primum omnia Nos, quæcunque juravimus, omnibus Subditis Noſtris, Incolis Regni Poloniæ, cujuscunque Ordinis & conditionis fuerint, absque ulla controverſia, ſervare, defendere & exequi velle. Deinde nihil Nos Imperii neque Jurisdictionis in eodem Regno, vivente Sereniſſimo Patre Noſtro Nobis eſſe uſurpaturos, neque coacturos quenquam invitum & recuſantem voluntati juſſisque Noſtris parere, ſed in ejusdem Sereniſſimi Parentis Noſtri poteſtate, quoad victurus erit, omnia Nosque ipſos etiam futuros eſſe. Poſtremo poſt obitum etiam, qui utinam ſero contingat, Sereniſſ. Patris Noſtri, neminem prædictorum Subditorum Noſtrorum Nobis parere debere, niſi prius ipſis univerſis omnia Jura & Privilegia, tam Regni Noſtri Poloniæ, & ditionum ejus communia, quam privatarum perſonarum aut locorum quorumcunque privata & quavis libertates, literas & immunitates a ſupra memoratis Majoribus Noſtris donatas, quæque deinceps adhuc a Sereniſſimo Patre Noſtro, quamdiu vivet, donabuntur & conſtituentur, literis Noſtris confirmaverimus, atque juxta continentiam & tenores earundem in debita executione poſuerimus: Quæ omnia libenter pro viribus Noſtris faciemus & exequemur, quod ut certum firmumque ſit, Signo Noſtro, quo nunc utimur, literas haſce conſignavimus, & manu Noſtra ſubſcripſimus. Datum Cracoviæ ſexta Februarii, Anno Domini Milleſimo, Quingenteſimo, Trigeſimo ſeptimo. Vid. plur. Rex. Pruſſia.

PROBATIO.

1. Dilatio ad monumenta. SI quis ad Monumenta aliqua provocet, in Judicio Monumenta ea nominare, ac ſi quidem in Terreſtri Judicio litigarint, ad ſequentia Judicia dilatio illi dari debet, in quo quidem termino ſi Monumenta a ſe nominata non produxerit, cauſa in totum cadet, legali tamen impedimento, compro-

probationeque ejus ſalva. Vid. Jus Terreſtr. Terr. Pruſſiæ tit. 6. de Proceſſu Civili, §. 36.

2. Pœna teſtium non comparentium.

Tenebitur autem quilibet, cum ad teſtimonium dicendum citatus fuerit, comparere & teſtimonium dicere, ſub pœna decem aureorum Hungaricalium, ſubque eadem pœna Subditos etiam ſuos ſtatuere, ſi teſtimonium ab illis requiratur; quam pœnam Judicium Terreſtre aut Palatinale, aut Commiſſariale, in qua cauſa verſabitur, mox decernere debebit, parsque a Judicio non recedendo eam parti a Judicio dependere, aut ſi eam non dependat, Judicium pro executione ad Officium Palatinale remittere debet. l. c. §. 37.

3. Inductio teſtium in alio foro.

Cum autem iniquum ſit, ut ad teſtimonium in aliena cauſa dicendum, in longinquiorem aliquem locum, cum ſumptu & moleſtia ſua quis evocetur, liberum unicuique erit, a quo teſtimonium exigetur, apud proximum Judicem, vel Officium quod elegerit, ſive Terreſtre ſive Civile, tam in Regno quam in Pruſſia, teſtimonium deponere, quod quidem teſtimonium, cum ab illo Judicio obſignatum, in Judicio, in quo cauſa vertitur, prolatum fuerit, eandem auctoritatem habebit, ac ſi in eo ipſo Judicio depoſitum fuiſſet. l. c. §. 38.

4. Forma inductionis,

Obſervari porro in omni teſtimonio debet, primum, ut pars, cum qualis intercedit, ad inducendum teſtimonium in Judicium illud, in quo teſtaturi teſtes ſunt, ad minimnm duabus ſeptimanis ante citetur, facultasque eidem fiat interrogationes ſuas, de quibus teſtis interrogetur, Judicio offerendi, contra teſtes, teſtimoniave eorum, quæ ei videantur, dicendi; quod ſi fecerit, Judex una cum teſtimonio utriusque partis interrogationes & oppoſitiones ſcripto comprehendet, atque utrique parti, ſi id petierit, ſub Sigillo edere tenebitur. l. c. §. 39.

5. Receptio teſtimonii in contumaciam,

Si pars citata in termino non ſteterit, teſtimonia nihilominus recipientur, partique producenti edentur; libera tamen facultate alteri parti relicta, cum apud Judicem cauſæ prolatæ fuerint, ſi, quæ contra teſtes aut teſtimonia dicat, habuerit, apud Judicem cauſæ ea opponendi. l c. §. 40. Si etiam teſtis aliquod proximum Judicium ſibi elegerit, ad quod pars citari aut venire non potuerit, teſtimonium nihilominus recipietur, ſalva

ſalva contradictione, ſi quam habeat, alterius partis apud Judicem cauſæ. l. c. §. 41. Ne autem homines facile ad perjuria labantur, quilibet Judex, apud quem teſtimonium aliquod deponitur cauſam ſcientiæ interrogare partibus abſentibus teſtem debet, de ætate præterea ipſius, hora loco & tempore, tum an ipſe rei geſtæ interfuerit, an ex aliis eam cognoverit, aliaque quæ ad indagandam rei veritatem pertinere videbuntur, inquiret. Quo melius etiam liquere de veritate teſtimonii poſſit. utrique, ſive etiam alterutri parti, ſi altera id facere neglexerit, liberum erit, capita certa, de quibus teſtis interrogetur, Judici offerre; Judici autem ſecundum ea teſtem examinare incumbet. Ad quæ, ſive a Judice, ſive a parte propoſita, ſi ita teſtis reſponderit, ut rem ei notam aut cognitam fuiſſe veriſimiliter advertere poſſit, ad Juramentum eum admittat, ſi ſponte in ea jurare voluerit; ſin ſecus, Juramentum ei non deferet; dicta nihilominus ejus conſcripta ſub Sigillo parti petenti edet. l. c. §. 42. In termino Monumentorum producendorum pars, quæ ad ea provocarit, ſine ulla dilatione aut exceptione, ſub amiſſione cauſæ exhibere ea tenebitur; Quod cum fecerit, vel teſtimonia produxerit, Judex alteri parti mox in Judicio ea publicabit, poteſtatemque, ſi quis contradicere velit, ea refutandi ei faciet: quod cum fecerit, ad definitivam ſententiam Judex procedet, niſi forte ad alia inſtrumenta & teſtimonia ipſe etiam Actor provocet; tum enim, quantum temporis uni parti ad inſtrumenta teſtimoniave ſua producenda tribui debeat, ſupra ſtatutum eſt, tantundem & eadem conditione, alteri quoque parti tribuetur. Quæcunque deinde pars fidedigniora inſtrumenta & teſtimonia protulerit, ſecundum ea Judex pronunciabit. Simplici vero affirmatione aut negatione, etiamſi ad Juramentum quis ſe offerat, contra inſtrumenta & teſtimonia nemo niti poterit, neque cuiquam contra teſtes & inſtrumenta ſine ullis inſtrumentis aut teſtibus nitenti, Juramentum Judex decernet. Si autem ab utraque parte Inſtrumenta & teſtes fuerint, erit in poteſtate Judicis, ei parti, quæ fidedigniora documenta produxerit, ut in

Marginal notes: 6. Forma examinis. — 7. Terminus probatorius.

in ſupplementum ea confirmet, Juramentum injungere. Actore autem nudis verbis tantum litem proſequente, nuda ejus affirmatio nuda partis conventæ negatione elidetur. l. c. §. 43.

8. Inducenda probatio ſecundum Jus Culmenſe.

Lite jam in Jure conteſtata, & ita intentione & reſponſione conſtanter inſinuata, tunc ambæ partes in eodem termino ſuas probationes indicare, nec non munimenta literaria, quæ ad fundandam intentionem illorum uſurpare intendunt, publicare, & ſubinde Judici & parti copiam dare tenebuntur. In ſequenti termino declarationes ſuas, & quod cum unoquoque probare intendunt producere, & ſic conſequenter ad interrogatoria ſeu poſitiones, reinterrogatoria reclusiva nec non examinationem teſtium procedere, & omnia teſtimonia literalia producere tenebuntur. Hoc in competentibus & Juridicis Judiciis, & ad hoc præſtitutis terminis fatalibusque facto, ſi ulterioribus productis renunciatum & ad ſententiam concluſum fuerit, ambabus partibus Acta communicantur aut traduntur, quibus una poſitione ſimul ad ſententiam concludere poſſint; penes traditionem poſitionis ambæ partes ſtipulantur gvarandam, ſe in iſta cauſa, neque in ſcripto neq, oretenus quicquam producturas, verum ſententiam definitivam præſtolaturas fore: hoc modo omnes proceſſus continuari & finiri debent, amputatis omnibus reliquis ambagibus, & ulterioribus replicis duplicisque. Reviſ. l. 2. t. 11. art. 4.

9. Pœna proterviter negantis.

Reo Convento ratione bonorum, debiti vel aliarum quarumcunque cauſarum accuſato & convento idque ſimpliciter & absque omni alia conditione malitioſè in ſua litis conteſtatione inficiante, eo vero hujusce poſtmodum per ſufficientem probationem convicto, tunc non ſolum id, quod ab ipſo poſtulatum fuerit, ſed etiam in pecunia duplicata, alioque quovis pretio, & ita petitam rem dupliciter Actori præſtare & reſtituere tenebitur. l. c. art. 5.

10 Affirmanti incumbit probatio.

Quilibet, qui in Judicio aliquid poſtulat, id, quod eſt fundamentum ſuæ intentionis, ubi Reus Conventus negaverit, probare debet, & is, qui aliquid negat, probare non tenetur ſuam negativam, niſi ipſe ſuæ negativæ fundamentum allegaret, ut illa negativa ſuper aliquo facto ſubſiſteret, vel con-

tra hasce res, quæ de Jure præſumuntur, aliquid negando allegaretur, aut alioquin ſimilis cauſa exiſtat, qua mediante, æqua Judicii cognitione iſta negatio probanda veniat. Reviſ. l. 2, t. 16. Si mulier virum conveniat ob crediti cauſam, eamque in rem teſtes producere velit, magis probandum eſt, quod vir bonorum virorum teſtatione mulieris actionem elidere poſſit. Ob maleficium autem, vulnerationem, membrorum mutilationem vel homicidium, æque mulieri Jus eſt ac viro, eum qui pacem publicam violaverit in recenti facinore teſtibus convincendi. Emend. l. 2. c. 53. Correct. l. 3. c, 63. Nulli Jus Fasque eſto, qui ob homicidium, vulnerationem, vel quodvis debitum, teſtium aſſeveratione munitum, in Jus vocatur, Juramento ſingulari actionem elidendi. Em. l. 2. c. 55. Correct. l. 3. c. 21. Reviſ. l. 2. t. 20. art. 2. Probatio per Protocollum. Vid. Documenta. Lite per ſententiam Judicis conteſtata, tunc ambæ partes habent tres quaterdenas, vel ſex ſeptimanas, quibus currentibus omnes ſuas probationes & emolumenta, ſeu quicquid alioquin ad rem pertinet, producere debent. Qui tale tempus ſilentio præterierit, poſtmodum ad nullam ulteriorem probationem admittendus eſt, niſi extra Judicium illud debitæ iſtæ probationes conciliandæ forent, ad quas afferendas tempus illud non ſufficeret: hoc caſu Judex pro qualitate & exigentia cauſæ dilationem neceſſariam uni vel alteri parti, concedere debet, nempe extra Terras Pruſſiæ tres menſes, ultra mare & regionem annum & diem, hoc eſt annus & ſex ſeptimanæ & tres dies, pro cognitione Judiciali. Reviſ. l. 2. t. 14. art. 2. Probatio circa præſcriptionem ſervitutis, Vid. Servitus. De Probatione tituli debiti, Vid. Debitor. Creditor. Maleficia & facinora præcipue ſequenti modo manifeſtantur & probantur: (1) Per propriam confeſſionem Rei Conventi. (2) Per ſufficientia documenta & teſtimonia, (3) tandem per torturam, quando ad præcedentes ſufficientes præſumptiones confeſſio a Reo elicitur, & poſtmodum bene-

11. Si mulier virum in Jus vocet.

12. An Juramentum teſtibus prævaleat.

13 Fatale probationis.

14. Probatio in Criminalibus.

benevole confirmatur: Ideo discretus Judex circumstantias & qualitates harum probationum bene ponderare, & ex iisdem informari debet, antequam ad sententiam vel alias procedat. Revis. l. 5. p. 1. t. 15. art. 1. Probationes præcipuæ in Criminalibus causis sunt, quando facinorosus in recenti facto comprehenditur, & id publice & benevole, absque illata aliqua relevante causa confitetur: Nam in tali casu non ulla ulteriore probatione opus est, sed Judex procedit sententionando pro modo causarum. l. c. art. 2. Quando accusatus factum diffitetur, tunc ille per testes vel alias probationes sufficientes convincendus est. Testes vero debent esse honesti, irreprehensibiles homines: effatā illorum puris expressis verbis, ex causæ propria scientia, & non ex auditu fiunto. Super hæc præsente Reo isti testes inducendi, eorumque depositiones publicandæ sunt: In causis capitalibus non minus quam duo testes esse possunt. l. c. art. 3. Quando Actor & Reus æquales testes habuerit, præterea nullo personarum discrimine intercedente, tunc semper Reus ad evadendum propior est; nam in dubiis casibus, æquius est nocentem dimittere, quam innocentem condemnare. l. c. art. 4. Vid. plura Testis. Juramentum. Vindicatio. Dominium. Attestatio. Solutio. Auctor. Judæus. Documenta. Protocollum. Confessio. Creditor. Debitor.

15. Propria confessio.

16. Testium qualitas.

17 In dubia probatione favent Jura reo.

PROCESSUS.

Vid. Actio. Criminalia. Impedimentum legale. Contumacia. Citatio. Forum. Libellus. Litis Contestatio. Calumniæ Juramentum. Cautio. Dilatio. Feriæ. Probatio. Confessio. Testis. Documentum. Juramentum. Sententia. Appellatio. Executio. Arrestum. Expensæ. Processus circa

circa moderamen inculpatæ tutelæ. Vid. Moderamen, Plura vid. Hoſpes. Advocatus, Peregrinus & Iter, Proſcriptionis Proceſſum. Vid. Bannitus.

PROCURATOR.

Vid. Advocatus. Mandatarius.

PRODIGUS.

1. Quando maritus uxoris bona nequiter prodigat.

Mulier, ſi Marito malis moribus dedito nupſerit, qui facultates ejus, quas Parentes vel Cognati luculentas in dotem ſuam dederunt, nequiter prodigat ludo, alea, vel ejus generis alienandi modis illicitis, quibus & ſuas & uxoris fortunas evertere properat. Mulier eam profundendi licentiam Juris manifeſti remedio detrectare poteſt, nimirum Judicem ſuum adeat, ſibique tutorem optet, qui cauſam ejus agat. Quod ſi certis Indiciis Judici planum facere poterit, Maritum improbato more converſari, ſic ut ex ejus luxuria periculum ſibi fortunarum ſuarum immineat, idque teſtibus, qui rem ita ſe habere certe ſciant, affirmantibus oſtenderit, Judex tutorem quem petiit, ipſi confirmato. Is tutor cum Muliere ad poſſeſſiones bonorum ejus pergito, eaque adminiſtrato. Si quis eam ob rem Mulieri vim vel injuriam fecerit, ruptæ pacis publicæ notam incurrito. Mulier autem bona quæ Matrimonii cauſa viro contulit, vel dotis nomine tradidit, occupato, & in rem ſuam adminiſtrato. Eodem utimur Jure, ſi eveniat, ut quiſpiam in transmarinis regionibus, quinimo alibi vel intra vel extra Pruſſiam æs alienum clam contraxerit, ac interim filiam honeſti viri in Matrimonium duxerit, cum Patri & Cognatis de ejus ære, quo nexus erat, alieno, certum non conſtitiſſet, tunc enim debita Mariti, quæ ante ſponſalia contraxit, ex bonis vel dote Mulieris minime exſolvuntur, ſed integrum eſt Mulieri res ſuas dotemque ſuam tueri ac uſurpare, quandoquidem Mariti fortunarum par-

particeps non fuit, sed iniquis utique modis in fraudem illecta satis aperte videatur. Emend. l. 3. c. 62. Correct. l. 5. c. 58. Revis. l. 4. t. 14. art. 14. Cum mulier prodiga, vel quæ suæ mentis non sit, quatenus talem eam esse publice constet, absq; Mariti scitu consensuve mutuam pecuniam accipit, Maritus eo debito non tenetur, nec ejus illud damno contrahitur; Si quid autem ad ipsum pervenit, vel adhuc penes Maritum residet, creditori non sine ratione restituitur. Si consumptum sit, non autem in rem Mariti, siquidem juratus testetur, versum esse, nullum sustinebit periculum. Emend. l. 4. c. 40. Correct. l. 3. c. 102. Revis. l. 4. t. 15. art. 5. 2. Prodiga uxor accipiens pecuniam.

PROFUGUS.

Vid. Fuga. Creditor. Debitor.

PROLOCUTOR. Vid. Advocatus.

PROMISSIO. Vid. Stipulatio.

PROPINATIO.

Nullus Capitaneus, Tenutarius vel Administrator bonorum Regalium in Terris Prussiæ cerevisiam braxare debet, solummodo ad mensæ suæ, & villarum Regiarum necessitatem. Propinare vero & in tabernas distribuere nullus præmemoratorum præsumat, verum usus iste tabernarum & propinatio perpetuis temporibus penes Civitates permanere, neque illa ullo inhibitorio, interdicto, vel alio quocunque modo, nullis coactis gravaminibus impediri potest. Cives utique & rustici in pagis a braxatione cerevisiæ penitus abstineant; Idcirco etiam nullæ domus braxatoriæ in pagis existere debent, nisi quis antiquitus vigore tenoris præmemoratæ Terrestris Ordinationis, ad ejusmodi usum braxandi prætensum 1. Propinatio tantum Civitatibus est concessa.

tensum Jus haberet, quod tamen ad necessitatem tantum suæ mensæ, & non de tonnis mediastinis & integris evendendis seu extradendis intelligendum est: eo quoque modo, ut hic ille cum Civitatibus adjacentibus, secundum earum ordinationes, ratione ejusmodi braxationis suæ per transactionem componat. Quod post memoratum tempus obtentum est, in nullum præjudicium Jurium Civitatum redundare debet. Unicuique cremati braxatio & propinatio Capitaneis & Administratoribus bonorum Regalium simili modo interdicta & prohibita sit. Nobilibus vero vigore prædictæ ordinationis, prout hactenus, ita & inposterum liberum sit in proprias hæreditarias tabernas, cerevisias braxandi ex proprio illorum germine, & ex eo, quod census nomine & loco a subditis suis percipiunt. Positio vero & æstimatio Cerevisiæ in Civitatibus a Senatu, in Provincia vero a Consiliariis Terrestribus in Conventibus ordinariis fieri debet. Ex Constit. Sigismundi Tertii Anno 1542. Vid. Revis. l. 1. t. 6. art. 1. Vid. plura Braxatio.

PROPINQUI.

Propinquorum Jura. Vid. Retractus. Jus. Hæreditas.

PROPRIETAS.

Thesaurus in proprio fundo inventus. Vid. Thesaurus. Vid. plura Ædificatio. Navis. Materia. Titulus. Dominium. Possessio. Præscriptio.

PROSCRIPTUS. Vid. Bannitus.

PROTIMISIS. Vid. Retractus Jus.

PRO-

PROTOCOLLUM.

SCabinis nulla eſt neceſſitas impoſita cujusvis cauſæ & actionis memoriam retinere, niſi cum quispiam quid illorum, quæ in Judicio aguntur, ad Acta publice referri petat, eamque ob rem Scabinis, quod par eſt præſtet. Quæcunque autem ad Acta referuntur, eorum memoriam conſervare, deque iis in Judicio teſtimonium dicere tenentur Scabini, quoties hoc ab eis petitur & poſtulatur. Emend. l. 2. c. 11. Corr. l. 2. c. 16. Reviſ. l. 2. t. 1. art. 7. Vid. pl. Actio, Libellus, Documentum, Notarius, Acta, 1. Effectus Protocolli.

PROVISIO. Vid. Uſura.

PRUSSIA.

ANno 1454. per D. Caſimirum Regem Poloniæ Pruſſia aſſumitur & incorporatur. Vid. Privilegium Incorporationis ſub v. Caſimirus. 1. Incorporatio.

Pruſſiæ Prælati, Barones & Nobiles, quotiescunque ſuper Electione & Coronatione Regis deliberatur, ſimul admittuntur, & ſua vota habent. l. c. §. 7. 2. Electio Regia.

Rex Caſimirus promittit omnes incolas Terrarum Pruſſiæ favore, Gratia, benevolentia, & Regali Affectione ſe proſecuturum. ib. 3. Affectio Regia.

Rex contra quascunque adverſitates, impugnationes quorumcunque hominum univerſis Incolis harum Terrarum defenſionem & Aſſiſtentiam promittit. ib. 4. Protectio Regia.

Rex prædictas Incolas in Juribus, libertatibus, literis, Privilegiis, immunitatibus, quæ a Principibus Spiritualibus & Secularibus Regibus & Dominis Pruſſiæ obtinent, debet conſervare, fovere, defendere, nec unquam Regi licitum eſt ea violari aut prævaricari permittere. ibid. 5 Conſervatio Libertatum.

Amiſſa Privilegia iterum Rex largietur, ibid. Vid. pl. Privilegium. 6. Privilegiorum reſtitutio.

Dacia

7. Telonea abrogata.

Dacia Germ. Funth-Zoll, it. in Pomerania Narzaſz alias Porcus & omnia telonea in aquis & terra, nova aut antiqua obſervantia, dari ſolita, in perpetuum ſunt ſublata. ib. Vid. plura Teloneum, Dacia.

8. Naufraga bona.

Bona ex Naufragio ſuperexiſtentia Proprietariis Rex vult reſtituere. ibid.

9. Priv. Indigenatus.

Dignitates & Officia item Caſtra & Tenutæ tantum Indigenis ſunt conferendæ. Vid. Indigenatus.

10. Pruſſia ſuas cauſas ipſa judicat.

Cauſæ omnes notabiles in Pruſſia, easque terras concernentes cum communi Conſiliariorum Spiritualium & Secularium, Nobilium & Civitatum Majorum conſilio terrarum prædictarum terminari, tractari & diffiniri debent. Priv. Incorporationis §. 7.

11. Pruſſ. non alienanda.

Pruſſia a corpore & integritate Regni Poloniæ non debet alienari, ſequeſtrari aut ſcindi. l. c.

12. Gades Pruſſiæ non ſunt diminuendi.

Caſimirus promittit: Terras Pruſſiæ ſub Noſtro Regimine & Regni Poloniæ corpore conſiſtentes, in ſuis antiquis gradibus, limitibus & terminis conſervabimus, tuebimur, & defendemus, nec terminos & gades Terrarum ipſarum in aliquo diminui & periclitari, velut Regni Noſtri partes individuas, ullatenus patiemur. ib.

13. Moneta.

Pruſſia habet in Civitate Thorun, Gdansk, Elbing & Kynsberg facultatem cudendi monetam. ibid. Vid. plura Moneta.

14. Abſentia Regis.

In abſentia Regis Deputati Terrar. Pruſſ. cum bene placito & voluntate Regis, ac cum conſilio Prælatorum, Conſiliariorum, Civitatum Majorum ſuper quolibet defectu cognoſcant, ſunt conſtituendi: Hi itaque Gubernatores providentia, proviſione & authoritate omnia ſuppleant & emendent. ib.

15. Priv. Mercatorum.

Mercatoribus Terrarum prædictarum Pruſſiæ in Regnum Poloniæ ejusque Ducatus & Dominia venientibus, libertas & Prærogativa eſt conceſſa: ut quoties illos in quæcunque loca, Civitates & Oppida Regni & Dominiorum venire cum mercibus eorum, cujuscunque ſpeciei vel materiei exiſtant, con-

contigerit; licitum erit eis hujusmodi merces in loca, teſtudines, Cameras & tecta, quarum illis libera præſtari debet arrendatio, deponere & pro ſuo arbitrio exponere in venalitatem, Stratasque omnes verſus Hungariam, Ruſſiam, Moraviam, Sileſiam, Auſtriam, Saxoniam, Wallachiam, depoſitis tamen theloneis & ſtratis antiquis Civitatum Regni & Dominorum ſemper ſalvis. ib. Vid. plura Mercatura.

Reciprocam Sponſionem quam in D. CASIMIRI Poloniæ 16. Reciproca ſponſio.
Regis verba, Ordines Terrarum Pruſſiæ, pro temporum illorum conditione, fecerunt, habetur itidem verbotenus ſub v. Caſimirus.

In terris Pruſſiæ omnia Jura ſunt ſublata & abrogata, & 17. Jus Culmenſe.
unicum Jus Culmenſe in omnium reliquorum locum eſt ſuffectum, ut juxta ejus tenorem omnes cauſæ & controverſiæ decidantur & determinentur. Vid. Culma.

Div. Caſimirus Rex in Privilegio verba facit; Abrenun- 18. Allodia.
ciantes inſuper devolutionem bonorum hæreditariorum, quæ Nobis & Dominio Noſtro Jure Feudi cedebant & debebantur, ac ab eadem recedentes, ſucceſſionem poſteris eorum in perpetuum donantes. Vid. Privileg. Caſimiri Anno 1476.

De expeditionibus bellicis, quid debeant Terrigenæ, & 19. Expeditio bellica.
quibus armis adeſſe eos oporteat. Vid. Bellum. Feudum.

Quid debeant Terrigenæ in recognitionem Dominii. 20. Recognitio Dominii.
Vid. Feudum.

De Libertate piſcaturæ. Vid. Piſcatura. Lacus. 21. Libera piſcatura.
Newod.

Anno 1477. Confirmavit D. Caſimirus Rex omnia Privi- 22. Confirmationes Privilegiorum.
legia, Libertates & ea omnia quæ Prutheni ab antiquo & diu habuerunt. Anno 1494. Confirmavit Albertus Rex. Anno 1521. confirmavit Sigiſmundus Rex. Vid. Privilegium.

Rex debet jurare, ſe Privilegia & indulta, tam publice & 23. Rex de conſervatione Privilegiorum debet jurare.
privatim conſervaturum, & quamdiu hoc ipſum Juramentum non præſtiterit, Ordines etiam Terrarum & Civitatum, ad

ſervandum ſuum Juramentum Regi præſtitum aſtricti eſſe non debent; Sed ubi Majeſtas ejus ſatisfecerit, tum demum omnem fidelitatem & obedientiam præſtare oportet Vid. literas D. Sigiſmundi Regis ab Anno 1530. e Conventu Generali Cracovienſi feria ſexta ante Dominicam feria proxima datas, ſub. v. Privilegium.

24. Niſi Rex juraverit, de Privilegiis nemo obedire tenetur.

Poſt præſtitum Jusjurandum ſui Sereniſſimi Filii D. Sigiſmundus Rex, ſolenniter iterum cavet univerſis Subditis, ejus Majeſtati neminem parere debere, nec imperio obnoxios fore, niſi prius omnia Jura, Privilegia & libertates diplomate ſuo confirmaverit & juxta ejus tenorem in executionem poſuerit. Vid. Ejus literas Cracoviæ ſexta Februarii Anno 1537. datas ſub v. Privilegium.

De Inſtantiis Judiciorum circa appellationes in Pruſſia. Vid. Inſtantia.

De Jure belli Terrar. Pruſſ. Vid. Bellum.

Declaratio Juramenti D. SIGISMUNDI AUGUSTI Regis,

Regno Poloniæ præſtiti; illud ad Terras Pruſſiæ quoque pertinere illasque cum ſuis Subditis in illo eſſe comprehenſas.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ totiusque Pruſſiæ, Maſoviæ &c. Dominus & Hæres: Significamus præſentibus literis, quorum intereſt, univerſis: Quoniam in dubium vertitur, an Jusjurandum Noſtrum, quod anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſeptimo ſolenniter præſtitimus, Status quoque & Subditos Terrarum Noſtrarum Pruſſiæ comprehendat,

hendat, cum ad Status tantum Regni Poloniæ videatur adſtrictum, de aliis Dominiis ipſi Regno incorporatis nulla mentione facta: Nos pro liberatione fidei Divi Parentis Noſtri, & ſecuritate terrarum Noſtrarum Pruſſiæ, præſentibus declarantibus & interpretantibus hoc Noſtrum Juramentum, bona fide dicimus & affirmamus, Noſtram intentionem & mentem, tunc cum juravimus, fuiſſe, nec alio ſenſu a Nobis intellectum eſſe, quam ut ipſum Juramentum etiam ad Terras Pruſſiæ pertineret, ipſæque terræ cum ſuis Subditis in illo eſſent comprehenſæ, uti & comprehenſos volumus & interpretamur. Harum teſtimonio literarum, quibus Sigillum Noſtrum eſt impreſſum. Datum Peterkowiæ pridie Epiphaniæ Domini in Conventione Regni Generali, Anno Domini milleſimo, quingenteſimo, quadrageſimo nono, Regni Noſtri XIX,

Samuel Epiſcopus & R. P.
Cancellarius ſſt.

Relatio Reveren. in Chriſto Patris Domini Samuelis Epiſcopi Cracovienſis & Regni Poloniæ Cancellarii.

PUPILLUS. Vid. Tutor.

PURGATORIUM JURAMENTUM. Vid. Juramentum.

QUADRUPES. Vid. Animal.

QUIETATIO. Vid. Documentum.

RAPINA.

1. Palatini & Capitanei provideant de securitae publ.

PAlatini & Capitanei, quisque in suo Palatinatu & Capitaneatu diligenter fines terrarum observent, ne prædones & grassatores ingrediendo & egrediendo impune grassentur. Vid. Constit. Terrar. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 24.

2. Defensio contra latronem.

Cum quis aliquem in via publica prædandi animo invadit, atque ille defensionem parat, & latroni vitam adimit, nec amicis occisi, nec Judici damni aut mulctæ nomine fit obnoxius. Si fides illi non habeatur, quod corporis & rerum suarum tutelam occupaverit, quatenus facti testes secum sint in promptu, eorum testimonio stabitur. Si nulli sunt testes, religione Sacramenti res expeditur. Emend. l. 5. c. 52. Correct. l. 5. c. 35. Revis. l. 5. p. 2. t. 7. art. 13. 14.

3. Processus contra rapinam,

Si quis Civium in aliena Provincia, vel alio quovis locorum bonis suis per rapinam exutus fuerit; is quamprimum factum resciverit, civile Judicium adeat, & Juramento profiteatur, tantum damnum in bonis suis ex rapina se passum, ut in eum Jus sibi dici magnopere desideret. Judex violentiæ querelam decernet, & ille de facto recenti conqueratur. Si hunc Juris ordinem omiserit, tribus deinde Judicii constituti vicibus causam peragat, & eodem, ut dictum est, modo juret. Quo facto, Judex raptorem edictis legitimis in Jus vocet, & absentem proscribat. Emend. l. 5. c. 70. Correct. l. 2. c. 51. Revis. l. 5. p. 2. t. 17. art. 1.

4. De rapina Jure vindicanda.

Si quis conveniatur ob rapinam, qua rem alienam in potestatem redegit, sic ut recens facinus probari possit, ac violentiæ clamore Judex in rem præsentem vocetur, Judex Actorem e vestigio sequitor, ac in factum recens Jus dicito adversus raptorem & ejus facinoris socios, deinde rei possessionem Actori restituito, nisi conventus actionem & crimen Jure a se removerit. Qui præsens in Judicio convenitur, quatenus ex Jure profugerit, actione, qua agitur, convictus habetor. Emend. l. 5. c. 71. Corr. l. c.

5. Si vir bonus de rapina conveniatur.

Si quis bonæ existimationis opinione præditus in Judicio constituto ob rapinam simplici assertione insimuletur, ubi factum recens non adsit, potius est, ut Jurejurando suo culpam de-

declinare poſſit, quam ut in ſuſpicionem ejus facinoris vocari debeat. Emend. l. 5. c. 72. Correct. l. 3. c. 41. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 17. art. 3. Si hoſpes hoſpitem rapinæ volet inſimulare, quæ in extraneis Provinciis commiſſa ſit, primum omnium in Judicio eo actionem proponat, ubi rapina recens facta dicitur. Sin ibi Jus ſuum conſequi nequiverit, vel legitimo impedimento retractus in Judicium illud venire non poſſit, poteſtas ipſi erit, etiam in alio Judicio, quocunque venerit, experiundi, ibique Judicis Officio juxta ordinem illi Jus adminiſtrabitur, quatenus nemo contradicit. Tribus autem conſtituti Judicii vicibus actor cauſam peragat, priusquam ad Juris executionem procedatur. Emend. l. 5. c. 73. Correct. l. 3. c. 42. Reviſ. l. 5 p. 2. t. 17. art. 2. Qui rapiendi propoſito vias obit publicas, ſecumque ſocios ducit, quorum ope rapinas convehat, & in peccatum perducat, non ille culpæ ſolum reus eſt, qui cæteris ſecum eundi fuit auctor, ſed etiam cæteri, qui auctorem eum ſecuti ſunt, eodem maleficio tenentur irretiti: nec enim ſolus late graſſari poterat, neque prædas paſſim comportare. Si quis ex raptoribus præ manu ſit, ſine Judice capi poteſt, deinde vero ducendus eſt in Judicium. Et ſiquidem ſocius fuit rapinæ, æque ut princeps maleficii ſententiam patietur. Si factum inficietur, ipſius prædæ vel rei raptæ teſtimonio, ſi adſit, ſi non adſit, aliis teſtibus, uti Juris eſt, facti convincatur. Emend. l. 5. c. 74. Correct. l. 5. c. 36. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 17. art. 4. Si quis arcem vel prædium in crimen vocet, quod eo præda convecta ſit, raptores autem omnes profugerint, atque is, qui prædio vel arci præeſt, factum inficietur, ipſa cum duobus una teſtibus conſcientiam Juramenti religione purget. Si qui vero prædam usque ad receptaculi portas perſecuti fuiſſent, hoc pacto præfecti teſtimonium refutatur. Judex autem res raptas repetat, niſi reſtituantur, arcem vel prædium & ejus præfectum, vel Dominum & cæteros, qui cum eo ſunt, proſcribat, in proſcriptos autem, ut Juris eſt, deinceps animadvertatur. Emend. l. 5. c. 75. Correct. l. 5. c. 38. Qui cauſa rapinæ cum adverſario tranſigit, infamis eſt. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 23.

6. Si hoſpes hoſpitem rapinæ reum faciat.

7. De Raptoris ſociis.

8. De prædonum receptaculo.

9. Pœna Rapinæ. t. 23. art. 1. Unusquisque raptor qui delicti ex proposito patrati convictus est, quod scilicet per eum pax publica sit violata, pœnam gladii subit. Revis. l. 5. p. 2. t. 17. art. 5. Vid. plura Spolium.

RAPTUS VIRGINUM.

1. Processus & pœna raptus mulierum. CUm Virgo vel Mulier vi rapta, se nolente & repugnante in alienam domum pertracta fuerit, ibique exclamaverit, nec illi quispiam hominum auxilio venire posset, siquidem illi, qui tum in domo fuerant, eorum testimonio, qui clamorem audierant, rite coarguuntur, quod facinus celaverint, nec prohibuerint, ita Judicium in illos constituitur, ut una cum auctore ipsius facinoris capite plectantur. Si is, qui facinus fecit, deprehendi potest, absque Judice capitor, & in Judicium protrahitor. Si telo se defenderit, quo minos se captivum sistat, impune occiditor. Vis enim pudicitiæ violenter illata, eodem Jure cum proscriptionis Jure censetur. Emend. l. 5. c. 55. Correct. l. 5. c. 39. Revis. l. 5. p. 2. t. 10. art. 2.

RATUM.

Cautio de rato. Vid. Advocatus.

RADZINUM.

1. Incidentia Judiciorum. PAlatinalia Judicia celebranda veniunt singulis quatuor septimanis, nimirum in Palatinatu Culmensi prima mensis cujusque die Radzini. Vid. Jus Terrestr. Terrar. Pruss. t. 5. de Magistrat. & Judiciis. §. 2. 7. Judicia Terrestria Radzini exercenda, primo feria secunda post Festum Corporis Christi, secundo feria secunda post Festum Hedwigis Thorunii, & sic bis in anno in Palatinatu Culmensi habentur. l. c. §. 23. Vid. plura Terrestre Judicium, aut Terrestria. Convocatio.

RE-

REBELLIO.

SI quis Civis adversus Senatum temere insurgat, ubi Jus Culmense receptum sit, potestas esto Senatui, Civem illum ad se accersendi, ac eidem sub mulcta pecuniaria, vel sub relegatione unius vel duorum aut plurium annorum denunciandi, ut animum ab istac temeritate revocet & Magistratui æque cum cæteris Civibus obtemperet. Si dicto audiens esse noluerit, mulctam vel pœnam, sive ea sit relegationis, sive qua alia ex condicto sustineat. Si Consules Civitatis nomine quempiam relegaverint, ipsorum arbitrium est, an cum eo depacisci & relegatum in Civitatem recipere velint vel nolint? Emend. l. 1. c. 11. Correct. l. 1, c, 12, Revis. l. 1, t. 2. art. 12, Vid. plura Seditio,

1 Pœna intentatæ rebellionis.

RECEPTATOR.

Receptator Proscripti. Vid. Bannitus,

RECLAMATIO.

CUm quid aliquis modo ebrioso, ex ira vel errore factorum vel aliis similibus circumstantiis inconsiderate extrajudicialiter præmemorato modo confessus fuerit, tunc id revocare taliter tenetur: Ut Jurejurando suo probet, se ex prætactis & similibus causis sine ratione elocutum esse, & in rei veritate se non sic habere. Revis. l. 2. t. 17. art. 3.

1. Quomodo reclametur?

RECONVENTIO.

REus non reconventione uti poterit, sed si quid Actor ei debeat, peculiari Judicio prosequi debet. Terrestr. Jus Terrar. Pruss. tit. 6. de Magistrat. & Judiciis. §. 23. Generaliter constitutum est, ut Actor ibi forum sortiatur, ubi agit, ideoque post actionem Jure finitam in eodem foro conventi quoque actiones accipere & litem Juris Ordine prosequi cogetur.

1. Ubi & quando reconventio locum obtineat.

tur. Emend, l. 2. c. 35. Correct. l. 4. c. 59. Revisum addit: Si ex alia causa aliquem quis reconvenire velit, ad eam respondere non tenetur conventus, nihilominus tamen ad instantiam partis actoreæ sufficientem cautionem præstabit, sive jurato stipulabit, se in præfixo termino coram suo competente Judice sistiturum, & judicatum passurum. Revis. l. 2. t. 7. art. 9. Quando Actor libellum suum ad Acta insinuavit, tunc ad instantiam rei Conventi cautionem de reconventione præstare tenetur, nimirum quod eam in eodem Judicio in quo agit ex Actoratu, postmodum ex reatu suscipere velit. Revis. l. 2. t. 13. art. 1. Vid. plura Cautio.

2. Cautio de reconventione.

REGESTRUM.

1. Regestrum Judicii Terrestris.

CUm Judicium aliquod ordinarium celebrabitur, sive Terrestre, sive Palatinale, eadem die, in quam Judicium incidit, Notarius Judicii copiam sui facere tenebitur, ad eam partes nomina & causas deferent, qui regestrum omnium litigantium, nulli favendo, ita ut qui prior eum appellaverit, prior in album referatur, conscribet, idque publice ad valvas loci, in quo Judicia celebrabunt, proponet. Jus Terrestr. Terrar. Pruss. t. 6. de Processs. Civil. §. 18. Ex eo deinde albo eo ordine, quo inscriptum nomen cujusque est, Præco præ foribus Judicii alta voce ter partes ad Judicium vocabit. l. c. §. 19.

REGIOMONTUM. Vid. Moneta.

RELEGATIO.

1 Condonatio relegationis.

SI quis Civis per Consulatum Civitatis nomine sit relegatus, in Consulum arbitrio est, an cum eo depacisci & relegatum in Civitatem recipere nolint vel velint. Emend. l. 1. c. 11. Correct. l. 1. c. 12. Revis. l. 1. t. 2. art. 12. Qui ob maleficium commissum ad tempus vel in perpetuum relegatus

2. Pœna relegati contra decretum redeuntis.

gatus eſt, is locum Judicii & quousque ejusdem Jurisdictio ſeſe extendet, vitare & inde abſtinere tenetur, quo transgreſſo, ſi eo in loco deprehenſus fuerit, & prior relegatio temporalis ſit conſtituta, tunc in perpetuum relegari debet, ſub hac admonitionis comminatione, ut ſub amiſſione ſui capitis per carnificem eo in loco non reperiatur. Si temere talem præmonitionem exceſſerit, & ibidem repertus fuerit, tunc in arbitrio Judicis conſiſtat, an fuſtigatione perpetuo, vel ubi prius delictum adeo enorme fuerit, aut ubi iſtum locum Jurejurando Judiciali exultionis evitare repromiſerit & ob alias incidentes relevantes cauſas, in corpore punire velit. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 25. Relegatus non habet Jus Retractus ſeu Interventionis. Reviſ. l. 4. t. 6. art. 8.

RELUITIO.

SI cujus fundus in Judicio ſolenni nexu Juris pignoretur ratione debiti, centum marcarum, qui ducentis vel trecentis æſtimari poſſit, & creditor fundum ſingulis conſtituti Judicii diebus, ordine Juris, præconio forenſi inclamaverit, ſic ut in poſſeſſionem mittatur, & per decretum illi fundus addicatur, arbitrium ejus erit, fundum porro vendendi & ſibi retinendi: liberum autem erit debitori fundum intra diem annuam tanti, quanti venditus erat, redimere ac liberare. Sin creditor fundum non quidem vendat, ſed ſibi retineat, ac illi fundus per Judicem arbitrio bonorum virorum in æſtimatum addicatur, Jus itidem erit debitori intra diem & annum debito ſoluto, quod ſuum erat, recuperandi. Si intra diem & annum rei ſuæ liberandæ curam abjecerit, deinde nulla redimendi poteſtas relinquitur. Tenebitur autem creditor fundi pretium, quod ultra debitum excurrit illi reſtituere. Emend. l. 4. c. 72. Correct. l. 3. c. 84. Vid. plura Abſentia, Arreſtum, Executio.

1. De bonis a debitore tempore utili redimendis.

REMISSA.

1. De Remissa arbitrorum.

CUm arbitri coram Judicio causam recipiunt, eamque se determinaturos spondent, sic ut litigantes eam ob rem amplius in Judicium venire non debeant, arbitri eo casu Jure coguntur, ut intra sesqui mensem controversiæ limites recte definiant, nec ampliori tempore causam apud illos ventilari licet. Sin autem arbitri neque receperint causam coram Judicio, neque dirimenda ejusdem sibimet ipsis necessitatem imposuerint, sed dixerint, arbitrium suum sibi non liquere, litigantes eo casu ad Judicium solenne remitti debent, ut ibidem Juris ordine lis pertractetur. Emend. l. 2. c. 69. Corr.

2. De remissione ad aliud Judicium.

l. 2, c. 57. Revis. l. 2. t. 3. art. 2. Judex eum qui coram ipso Jure convenitur, ad aliud Judicium remittere non debet, nisi res de qua agitur, in alio foro sita est. Hoc enim casu apud eum de re controvertitur, cujus Jurisdictioni subjacet, vel nisi conventus sponte sua cognitionem de re controversa in alieno Judicio sit passurus. Neque Judici Jus est quempiam ab actione sua prosequenda excludere, nisi cum ejus consensu, qui convenitur. Emend. l. 2, c. 38. Correct. l. 2, c. 34. Revis. l. 2. tit. 7. art. 8.

REMISSIO.

Remissio Juramenti. Vid. Juramentum.

RENUNCIATIO.

De renunciatione Hæreditatis. Vid. Hæreditas, Donatio, Testamentum.

REPRÆSENTATOR.

1. Jus repræsentationis circa hæredi-

QUicunque descendentes vocantur hæredes, masculini vel fœminini sexus, cæteros omnes tam in ascendenti

quam

quam collaterali linea collatos, quantumvis in gradu cognationis illi ſint priores, excludunt. Verbi gratia: Decedit quis, relictis poſt ſe pluribus filiis & filiabus, æqualiter omnes in viriles portiones ſuccedunt. Item, decedit quis relictis ſuperſtitibus filiis & nepotibus, nepotes cum ejus filiis, hoc eſt cum patruis, avunculis, amita vel matertera ſuis, æque ſunt hæredes in bonis avitis, non in capita quidem ſed in ſtirpes. Perſonam enim Parentum referunt, easque portiones accipiunt, quas Parentes, ſi tum viverent, accepturi fuiſſent. Hoc Jus repræſentationis appellamus, in quo locum non habet vulgaris regula: qui gradu propior eſt, a Succeſſione remotiorem excludit: Niſi Parentes, dum in vivis erant, portiones ſuas præcepiſſent, & Jure familiæ erciſcundæ in Judicio conſtituto cum religione Jurisjurandi ſui renunciaſſent. Hoc enim caſu nepotes una cum defuncti filiis non admittuntur. Idem intelligendum de cæteris deſcendentibus: nec enim hæreditas recta linea excidit, quamdiu deſcendentes ſuperſunt. Emend. l. 3. c. 24. Correct. l. 4. c. 34. 44. Reviſ. l. 3. t. 9. art. 1. & 3. Emend. l. 3. c. 26. Si quis vita decedens ſuperſtites habeat fratres vel ſororem, utroque Parentum latere conſociatos, & præmortui fratris filium: eo caſu frater & ſoror fratris, vel ſororis liberos, a capiendis bonis excludunt. Nec enim inter collaterales receptum eſt, ut Jure, quod ajunt, repræſentationis, in Parentis defuncti locum ſubſtituantur. Emend. l. 3. c. 33. Reviſ. l. 3. t. 9. art. 11.

tatem, inter deſcendentes

2. Jus repræſ. inter Collaterales.

RESPONSIO. Vid. Litis conteſtatio.

RES.

Maxime naturali libertati conveniens eſt, ut quemadmodum quisque velit, re ſua utatur. Jus Terreſtr. tit. 2. §. 1. Res finita. vid. Actio. Lis. Pax. Silentium. Res judicata, ibid. Cui res alienæ committuntur. Vid. Alienæ Res. Vid. plura Executio.

RESPUBLICA. Vid. Abſentia.

RESTITUTIO IN INTEGRUM.

Quod ſpoliatus ante omnia reſtituendus ſit. Vid. Spolium.

1. Reſtitutio cauſ. in integr. coram Jud. Terreſtr.

SI citatus in aliquo termino aliquo legali impedimento retentus, aut etiam citationis ignoratione non comparuerit, de reſtitutione in integrum agere, legaleque impedimentum aut ignorantiam probare, tandemque reſtitutionem obtinere poterit. Jus Terreſtr. tit. 7. §. 17. Vid. plura Abſentia.

2 Proceſſus, modus, cauſa & circumſtantiæ reſtitutionis in integrum.

Quoniam ſæpius evenire ſolet, ut tam minorennes quam majorennes perſonæ per ſententias, contractus vel alios actus, ſui Juris & emolumenti præjudicium aut detrimentum patiuntur, propterea beneficium reſtitutionis in integrum in Jure introductum eſt; & notandum eſt, quod reſtitutio in integrum nihil aliud ſit, niſi reintegratio prioris ſtatus vel Juris, quando aliquis per emptionem, transactionem aut ſententiam iniquitatem patitur & Juri detrahitur ejus, eo caſu coram Judice competente in ſuo Jure in integrum reſtitui poteſt. Iſta reſtitutio vero ex conceſſione Juris & propter prægnantes rationes evenire debet, verbi cauſa: Propter defectum ætatis, abſentiam rei publicæ cauſa, incarcerationem, aliaque graviora impedimenta. Itaque quando contra minorennem, qui nondum annum vigeſimum primum adimplevit, ſententia fertur, vel ille per contractum damnum patitur, mediante hoc beneficio ſtatum priorem integritatis obtinet, læſionem vero ſuam antea luculenter probare tenetur; libera deſuper ei conceditur facultas, ſi volet, damni perpeſſi reſartionem a ſuo Curatore ſeu tutore urgere. Itidem quando contra perſonam, quæ jam majorennis eſt, & Reipublicæ aut aliorum neceſſariorum negotiorum gratia extra Provinciam verſatur, decretum gravaminoſum pronun-

cietur

cietur, tunc ea perſona eo beneficio reſtitutionis uti poteſt. Item ſi quis è Patria relegatus, ſtante ſua abſentia, in ſuis relictis bonis damni aliquid patiatur, ut dehinc merito conqueri queat, ille æque reſtitui debet, præcipue ſi in gratiam receptus fuerit. Si etiam contra commodum publicum alicujus Civitatis ſeu Communitatis eodem modo, uti minorennis, in integrum reſtitui poteſt, & unusquisque aut pro ſe, aut per Procuratorem de hoc beneficio reſtitutionis agere poteſt, Procurator vero ad hoc ſufficienti plenipotentia inſtructus debet eſſe, alias in defectu hujus ſpecialis legitimationis, inadmiſſibilis cenſetur. Si abſens Mandatarium poſt ſe relinquit, tunc hoc beneficio haud fruitur. Hoc ſuperhæc probe eſt obſervandum, quod minor ſemper reſtitutionem in integrum precari poteſt priusquam annos viginti & unum natus; Poſt decurſum hujus vigeſimi primi anni habet quatuor annos utiles, i. e. usque ad vigeſimum quintum incluſive. Majorennis autem etiam quatuor annos utiles habet pro petenda reſtitutione in integrum, iſtique anni ordiuntur a die læſionis, aut ab iſta die quando quis domum redux factus ſit, & læſionem audiverit, niſi cauſa taliter ſit qualificata, ut in inſtanti e. g. detruſionis a poſſeſſione, interventionis &c. contradictione neceſſum ſit, tunc minor poſt annum quo major factus eſt; Major vero poſtquam domum redierit, reſtitutionem efflagitare, & actione interventionis experiri debet. Quando hoc modo Reſtitutio in integrum evenit, tunc omnes res in ſuo ſtatu & eſſentia uti ante decretum vel læſionem fuerant, ſunt conſtitutæ. Correct. l. 4. c. 60. Ad Reſtitutionem in integrum requiritur ſpeciale mandatum. Reviſ. l. 2. t. 5. art. 11. Vide plura Tutor, Uſucapio.

RETRACTUS.

SI quis vendat fundum, poſſeſſionem, ædes, prædium, cenſum hæreditarium, vel quam aliam rem, quæ immobilium appellatione venit, quanquam ipſemet per ſucceſſionem vel

1. Methodus Juris Retractus.

vel per emptionem, vel alio quovis titulo acquiſivit, proximo conſangvineo utriusque ſexus poteſtas eſto, intra diem annuum ab eo tempore computandam, quo traditio & adſcriptio judicialiter celebrata fuit, Jure Protimiſeos vel Retractus emptorem amovendi, ea lege & conditione, ut proximam ſangvinis conjunctionem, niſi de ea publice conſtet, in Jure planam faciat, & Retractum tanta pecunia, quantam emptor dederat, præſentibus nummis evincat, quo facto emtor proximo conſangvineo fundum emtum cedere ac reſtituere compellitor. Cum emtor intra diem annuam in fundum emptum neceſſarias, probabiles & utiles impenſas fecit, neque conſangvineus, cui retractandi Jus erat, novum opus illi Judicis auctoritate nunciavit, ſi is deinde fundum in familiam revocare volet, emptori tam emptæ rei pretium, quam ſumtus in eam factos, arbitrio boni viri reſtituito. Si venditor dolo malo majus pretium in Judicio dixerit, quam quanto fundus venditus fuit, ſcilicet ut eo magis conſangvineum a Retractu abſterreret, quatenus is fidem illi habere noluerit, venditor de conſcientia ſua cum Jurisjurandi religione pretium verum nuncupato. Nam qui Jure propioris conjunctionis venditionem retractare cupit, non in amplius pretium, quam quo fundus verè venditus fuit, refundendum obligatur. Emend. l. 4. c. 19. Reviſ. l. 4. t. 6.

2 Si res empta ſtante retractu perierit. art. 1. Si proximus conſangvineus emptorem ad retrahendam venditionem in Jus vocaſſet, ac emtionis pretium Jure & more ſolviſſet, interim autem priusquam cauſa peragatur, fundus emtus ſubito caſu interierit vel incendio perierit, vel alioquin deterior factus ſit, conſangvineo liberum erit arbitrium vel inſtitutum proſequendi, vel ab actione deſiſtendi.

3. De ceſſione Retractus. Emend. l. 4. c. 20. Reviſ. l. 4. t. 6. art. 2. Jus Retractus alii cedi non poteſt, nec ei quidem, qui ejusdem generis ac familiæ ſit, niſi ſecundum eum, cui Jus iſtud competit, proximus eſſet ad quem alioquin Jus revocandi per ordinem fuiſſet perventurum. Emend. l. 4. c. 21. Reviſ. l. 4. t. 6. art. 3.

4. De fundo, qui debiti nexu obſtrictus Si quis fundum vel poſſeſſiones in tantum æris alieni magnitudine oneraverit, ut niſi fundo vel poſſeſſionibus addictis cre-

creditoribus ſatisfacere nequeat, hacque neceſſitate ducitur eum easve creditoribus vel in Jure ſolenni, vel extra Judicium in manu reliquerit, Jus nihilominus erit proximo conſangvineo intra diem annuam, ex quo poſſeſſiones Jure evictæ vel ſponte traditæ fuerant, exſoluto ære alieno, fundum in familiam revocandi. Emend. l 4. c 22. Reviſ. l. 4. t. 6. art. 4.

eſt, revocando.

5. De Jure Retractus minoribus competenti.

Si minori Jus protimiſeos competat ad revocandam venditionem fundorum proximi conſangvinei, & in ejus facultatibus tantum ſit pecuniæ, quantum repetendæ rei venditæ ſufficit, tutores autem intra tempus legitimum, pupilli nomine Jus revocandi fundi neglexerint, actio minoribus hoc caſu contra tutores datur, quatenus absque authoritate Magiſtratus, qui ſumus eſt tutor, & legitima cognitione non interveniente Jus Minorum negligenter omiſerint, vel proſequi ſuperſederint. Emend. l. 4. c. 23. Reviſ. l. 4. t. 6. art. 5.

6 Si pluribus ſimul idem Jus retractandi competat.

Si is, qui fundum vel poſſeſſionem vendit, quatuor habeat fratres in vivis ſuperſtites, vel alios conſangvineos plures ejusdem gradus, quorum ſinguli venditionem ſuo quisque compendio intra diem & annum retractare cupiant, illis omnibus idem a ſe revocandi Jus eſt. Si fundum communiter poſſidere nolint, vel alioquin inter ſe convenire non poſſint, ſortis arbitrio diſcerneretur. Emend. l. 4. c. 24. Reviſ. l. 4. t. 6. art. 6.

7 Quoto gradu Jus Retractus admittitur.

Jus conſangvinitatis vel cognationis in revocandis conditionibus iisdem gradibus cenſetur, quibus ſucceſſio & Jus hæreditatis capiendæ connumerantur. Em. l. 4. c. 25. Secundum Reviſum Jus idem ſtatuitur Jus cognationis vel conſangvinitatis usque ad ſeptimum gradum incluſive computando. l. c. art. 7.

8 In quibus cauſis Jus revocandi locum non habeat.

Jus revocandi locum non habet, nec admitti debet, niſi ſolum in emtionibus & venditionibus. Itaque nec ad permutationem hoc Jus extenditur, atqui quoties fundi vel poſſeſſiones permutantur, quo alterutri pretium ſit adjiciendum, neceſſum eſt, ut pretium in permutationem adjectum minoris ſit, quam fundus cui adjicitur; ſic enim æque permutatio facta cenſebitur ac ſi fundi fuiſſent æquales. Præterea nec ex ſimplici donatione, vel quæ in mortis cauſam concepta eſt, nec in bonis ex teſtamento vel legato provenientibus, nec in bonis ex pacto

vel

vel transactione cuipiam traditis Jus revocandi locum habet. Nisi forte donatio vel permutatio simulate fuisset mala fide in consangvineorum præjudicium excogitata. Exempli gratia: Si Donator cum donatario clam convenisset, ut emtionis pretio contractæ donationis colorem prætenderent, hoc enim casu consangvinei simulatum donatarium Jure suo submovere possunt. Consangvineus, qui Juri suo sponte & expresse renunciavit, quive consors vel socius venditionis fuit, quive diem annuam silentio præterire passus est, Jus revocandi alienationem perdit. Spurii non amplius retractus Jure gaudent, quam Jus Successionis illorum admittit. Monachi & Regulares Jus revocandi consangvinitatis ratione non usurpant. Qui imperii edicto præscripti, vel ex Provincia, bonis in Fiscum commissis, relegati sunt, Jus retrahendi nullum habent. Si Vasallus fundum feudalem vendat, ejusq; consangvinei feudi Dominum offendissent, & ipso facto injuriose tractassent, ac ob eam rem Jure convicti fuissent, ii prærogativæ hujus beneficio censentur indigni. Qui Jure communi emere non possunt, iidem a Privilegio revocandi venditionem excluduntur ut fœminæ in bonis feudalibus, homines qui Sacris Ordinibus non sunt addicti in decimis comparandis, & si qui sunt horum similes. Item cum quis fundum vel aream emit eo animo, ut templum vel cœmeterium vel scholam publicam exstruat, vel locum in usus divinos aut utilitatem Reipublicæ convertat, venditionem consangvinei proximi revocare minime possunt. Si quis agri jugera duo vel plura quæ partim fructuosa, partim sterilia sint, æquo singulis pretio adscripto vendiderit, consangvineus proximus, ea quæ in fructu sunt sola revocare non potest, nisi sterilia Retractui conjungat. Emend. l. 4. c. 26. Revis. l. 4. t. 6. art. 8.

REUS. Vid. Actio.

R E X.

Regis Coronatio. Vid. Coronatio.

Dn. SIGISMUNDI Regis Literæ,

Quibus Ordinibus Terrarum Prussiæ, qui vigore Privilegii ad Electionem Filii vocati non fuerunt, postea tamen Electionem ratam habuerunt, cavet, quod ea præteritio illis fraudi esse non debeat, & specialiter obligat Sigismundum Augustum Filium, ut annum decimum quintum egressus, pro more Antecessorum, juret se Privilegia & Indulta tam publice quam privatim conservaturum, & quamdiu hoc ipsum Juramentum non præstiterit, Ordines etiam terrarum & Civitatum ad servandum suum Juramentum Majestati Ejus præstitum astrictos esse non debere, sed ubi Majestas Ejus satisfecerit, tum demum omnem fidelitatem & obedientiam præstare oportere.

SIGISMUNDUS, DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, totiusque Prussiæ ac Masoviæ &c. Dominus & Hæres. Manifestum facimus universis. Quia licet Privilegia & Libertates Statibus & Ordinibus Terrarum Nostrarum Prussiæ, tam Ecclesiasticis quam Secularibus, a Majoribus Nostris & concessa & concessæ ac per Nos confirmata & confirmatæ, inter alia id potissimum contineant, ut dicti Ordines & Status Prussiæ ad futurorum Regum Poloniæ, quotiescunque super Electione & Coronatione illorum deliberationem fieri contingat, Electionem & Coronationem vocari & admitti debeant. Quia tamen in eligendo Sereniss. Principe Domino SIGISMUNDO Secundo Rege Poloniæ & Magno Duce Lithuaniæ, Filio Nostro charissimo, hoc ipsum prætermissum est, non data quidem opera, sed quod Nobis

viventibus & Regno nondum vacante, magisque Divina ordinatione, quam humano consilio, Electio ipsa Majestatis suæ contigit: Considerantes tantam prædictorum Statuum & Ordinum Terrarum Nostrarum Prussiæ, erga Nos & Serenissimam Familiam Nostram, fidem, affectum & observantiam, ut hanc ipsam Electionem Serenissimi Filii Nostri, præter vocationem eorum factam approbaverint, & similiter ipsum eligendo ratam atque gratam habuerint: Nolentesque, ut per hujusmodi Electionem, ad quam vocati non erant aliquid inposterum Privilegiis & Libertatibus dictorum Statuum & Ordinum earundem Terrarum Nostrarum Prussiæ derogaretur: Decernimus, ut deinceps, quotiescunque Regem decedere, & Regnum vacare aut Electionem quomodocunque celebrari contigerit, Domini Consiliarii Ordinis utriusque Regni Poloniæ, antequam ad Electionem procedant, prius prædictos Status & Ordines Terrarum Prussiæ de hac ipsa novi Regis Electione certiores faciant, ac eosdem ipsos Status, secundum antiquam consvetudinem & contenta Privilegiorum eorum, ad eam vocent & admittant. Volentes præterea, pro tanta eorum in Nos & Filium Nostrum charissimum integritate, vicissim eis providere, ut & ipsi in suis Juribus & Privilegiis ac Libertatibus Consvetudinibusque approbatis absque ullo conservarentur detrimento, pollicemur illis præsentibus literis Nostris, quod quandocunque ipse Serenissimus Filius Noster, post mortem Nostram ad ætatem legitimam, nempe ad annos quindecim completos, perveniens, possessionem Regni & Dominiorum Nostrorum adire voluerit, tenebitur illis id totum præstare, quod Antecessores Nostri Reges Poloniæ & Nos ipsi præstitimus ex debito, ad quod ejus Majestatem, ut Filium & Successorem Nostrum, tenore præsentium obligamus, videlicet, quod jurare debebit omnia Jura, Libertates & Privilegia, Literas, Immunitatesque earundem Terrarum Prussiæ, tam Ecclesiasticas quam Seculares, Ecclesiis, tum ipsis Terris, earundemq; Prælatis, Baronibus, Nobilibus, Civibus, Incolis & quibuslibet personis, cujuscunq; Status & conditionis existentibus, per Divos Prædecessores Nostros Prin-

Principes tam Spirituales, quam Seculares, Reges & Dominos Terrarum prædictarum, juste & legitime donatas & concessas, & per Nosmetipsos confirmatas, manutenere, servare, custodire & attendere, in omnibus conditionibus atque punctis, & omnia illicite ab eisdem Terris alienata aut distracta, pro posse suo, ad proprietatem earundem Terrarum recuperare: Terminos etiam earum non minuere, sed pro virili defendere & dilatare. Et quamdiu hoc ipsum Juramentum Majestas sua non præstiterit, & huic debito suo Regio non satisfecerit, Ipsi universi Status & Ordines earundem Terrarum & Civitatum Nostrarum Prussiæ ad servandum Juramentum suum, quod Majestati suæ præstiterunt, non erunt astricti neque obligati. Verum quandocunque post mortem nostram supradictis omnibus idem Serenissimus Filius noster, in ætate legitima existens, satisfecerit, & hujusmodi Juramentum debitum præstiterit, universi earundem Terrarum Nostrarum Prussiæ Status & Ordines Subditi Nostri, Illi ut vero & legitimo Domino & Regi suo coronato omnem fidelitatem & obedientiam obsequiaque, secundum Juramentum a se illi factum, præstare & exhibere tenebuntur. In cujus rei testimonium, Sigillum Nostrum præsentibus est appensum. Datum in Conventu Generali Cracoviensi, feria sexta ante Dominicam Judica proxima, Anno Domini Millesimo, quingentesimo, trigesimo, Regni vero Nostri vigesimo quarto.

Christophorus de S. Castel. Capit.
Cracovien. ac R. P. Cancel. sst.

II. Literæ
Dn. SIGISMUNDI Regis,

Quibus post præstitum Jusjurandum Filii, solenniter iterum cavet universis Subditis, ejus Majestati neminem parere debere, nec imperio obnoxios fore, nisi prius omnia Jura, Privilegia & Libertates Diplomate suo confirmaverit, & juxta ejus tenorem in executionem posuerit,

SIGISMUNDUS ejus nominis Primus DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ, Maſoviæ &c. Dominus & Hæres: Significamus tenore præſentium univerſis & ſingulis cujuslibet ordinis, dignitatis, & conditionis hominibus, quum ante ſeptem annos Conſiliarii Regni Noſtri, ſingulari erga nos Domumque noſtram Regiam ſtudio & propenſione permoti, tum imminentibus etiam Difficultatibus atque motibus, quibus nunc univerſus fere Orbis terrarum tumultuatur, obviam ituri, Sereniſſimum filium Noſtrum SIGISMUNDUM AUGUSTUM Regem ſibi & Regno Poloniæ nobisque Succeſſorem voluntate noſtra conſtituiſſent, ac ne res ea poſt hac ullo pacto in dubium revocari poſſet, Jurejurando ſigillatim dato fidem ſuam ipſius Majeſtati obſtrinxiſſent, quoniam is tum per ætatem nondum commode viciſſim ipſis Jusjurandum dare poterat, recepimus nos & ſpoſpondimus, & Regio verbo noſtro promiſimus, Ipſius Majeſtatem cum annum quintum decimum egreſſa fuiſſet, viciſſim ſubditis ſuis omnibus conſentaneum Jus jurandum eſſe daturam, cujus formula continetur iis literis, quibus fidem tum noſtram obſtrinxeramus. Nunc itaque cum tempus id veniſſet, liberavit ipſius Majeſtas fidem noſtram pro ſe datam, taleque Jusjurandum, quale modo deſcriptum eſt, conceptis verbis ad Sancta DEI Evangelia publice in Eccleſia Cathedrali Cracovien. quarta die Februarii præſentis anni dedit. At ne quid ea res diſcriminis mali afferret, ita tum quoque in Electione illa cautum publicoque omnium conſenſu conſtitutum erat, ut, quoad nos viveremus, penes nos univerſa poteſtas & Regium Imperium nihilominus maneret. Nunc etiam recepit idem Sereniſſ. Filius Noſter, ſpoſpondit & Regio ſuo verbo promiſit, literarumque Monumentis ea de re conſcriptis & ſigno ſuo conſignatis cavit, viventibus nobis nihil ſe poteſtatis & Jurisdictionis in Regno Poloniæ ſibi eſſe vendicaturum, neque quenquam invitum ad juſſa ſua faciendum adacturum, ſed omnia, ſeque ipſum denique ſemper in poteſtate noſtra fore. Deinde quæcunque juraſſet publice, omnia ſe ſine ulla controverſia ſervaturum, defenſurum atque executurum eſſe.

eſſe. Poſtremo, poſt obitum quoque Noſtrum, neminem prædictorum Subditorum ſuorum ſibi parere debere, nec fore obnoxios fidei imperioque ſuo, niſi prius ipſis univerſa Jura, Privilegia, Libertates, Literas & Immunitates, a ſupra memoratis Majoribus ſuis Divis Regibus Poloniæ, & a nobis etiam conceſſas ac donatas, quæque in poſterum, dum vivimus, a nobis concedentur donabunturque, Diplomate ſuo Regio confirmaverit, & pro viribus ſuis juxta tenores earundem in executionem poſuerit. Quæ omnia Nos quoq; pro eodem Sereniſſimo Filio Noſtro recipimus, ſpondemus & Regio verbo Noſtro promittimus. Id quod ſignatis his literis ſigno Noſtro impreſſo conſignatis teſtatum eſſe voluimus. Datum Cracoviæ ſexta Februarii Anno Domini Milleſimo, quingenteſimo, trigeſimo ſeptimo, Regni vero Noſtri Anno trigeſimo primo.

Declaratio Juramenti *D. SIGISMUNDI AUGUSTI Regis*,

Regno Poloniæ præſtiti, illud ad Terras quoque Pruſſiæ pertinere, illasque cum ſuis ſubditis in illo eſſe comprehenſas.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſſiæ totiusque Pruſſiæ, Maſoviæ &c. Dominus & Hæres: Significamus præſentibus literis, quorum intereſt, univerſis: Quoniam in dubium vertitur, an Jusjurandum Noſtrum, quod anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſeptimo ſolenniter præſtitimus, Status quoque & Subditos Terrarum Noſtrarum Pruſſiæ comprehendat, cum ad Status tantum Regni Poloniæ videatur adſtrictum, de aliis Dominiis ipſi Regno incorporatis nulla mentione facta: Nos pro liberatione fidei Divi Parentis Noſtri, & ſecuritate terrarum Noſtrarum Pruſſiæ, præſentibus decla-

declaramus & interpretamur hoc Noſtrum Juramentum, bona fide dicimus & affirmamus, Noſtram intentionem & mentem, tunc cum juravimus, fuiſſe, nec alio ſenſu a Nobis intellectum eſſe, quam ut ipſum Juramentum etiam ad Terras Pruſſiæ pertineret, ipſæque terræ cum ſuis Subditis in illo eſſent comprehenſæ, uti & comprehenſos volumus & interpretamur. Harum teſtimonio literarum, quibus Sigillum Noſtrum eſt impreſſum. Datum Peterkowiæ pridie Epiphaniæ Domini in Conventione Regni Generali, Anno Domini milleſimo, quingenteſimo, quadrageſimo nono, Regni Noſtri XIX.

Samuel Epiſcopus & R. P.
Cancellarius ſſt.

Relatio Reveren. in Chriſto Patris Domini Samuelis Epiſcopi Cracovienſis & Regni Poloniæ Cancellarii. &c.

Vid. plura Pruſſia.

Caduca bona relabuntur ad Fiſcum Regium. Vid. Caduca.

Ubi Princeps ſubditos ſuos convenire debeat. Vid. Forum. Actio.

ROBARIÆ CRIMEN.

Vid. Rapina.

RUMATIO.

1. Tempus præfixum rumationis.

UBi quis ſuper bonis immobilibus & fundis Jus aliquod evicerit, tunc ſequenti modo executio præſtari debet, ut nimirum creditor in poſſeſſionem & proprietatem fundi, in quantum debitum ipſius concernit, Jure intromittatur, & debitori Rumatio in tempore dilationis debito, ſeu in tribus menſibus demandetur, & creditor in continenti intra immiſ-

ſionem ad venditionem bonorum immobilium vel fundorum procedere poteſt, in quantum potuerit, & debet talis ſubhaſtatio bonorum vel fundorum manifeſte per publicationem notificari, vel alias pro uniuscujusque loci conſuetudine ſubinde procedi, ut id ad omnium notitiam pervenire poſſit: Attamen id omne tali modo, ut illi tres menſes ad Rumationem nihilominus liberi permaneant. Ubi etiam prædium illud alienatum vel venditum fuerit, tunc debitoribus & ejus proximioribus cognatis Jus Retractus reſervatur. Rev. l. 2. t. 23. art. 5. Vid. plura **Retractus**. Cum quis ad certum tempus aliquid locaverit, tunc poſt exitum iſtius temporis ad bona conducta condeſcendere tenetur, nullo vero tempore præmemorato vel expreſſo Dominus iſtorum bonorum, ante tempus ſemeſtre, quo illa ſibi condeſcendere deſiderat, Conductori reſignare tenetur. Hoc ſi non factum ſit, tunc tacite ſubintelligitur locationem de anno in annum renovatam in reſignatione non facta, nec non conductorem oportet, quando in conducto longius permanere nolit, ut id etiam quadrante anni ante exitum temporis, vel eo non præſtituto & expreſſo ante Rumationem Domino renunciare. Rev. l. 4. t. 7. art. 7. Ubi conductor ob Reſignationem vel Rumationem erga Dominum aliquem errorem habuerit, tunc de Jure ante Rumationis tempus deducere & expedire tenetur. Si vero id ex propoſito usque ad tempus Rumationis diſtulerit ad pertrahendum Dominum & in uſum ejus proprietatis impediendum, tunc cum eo minime audiendus, ſed primum ad condeſcendendum & poſtmodum ſuas condictiones, ſi quas habet, ad proſequendum adigitur. l. c. art. 8.

2. Rumatio Conductoris.

3. Error reſignationis.

RUSTICUS.

Non liceat Ruſticis feras in nemoribus venari, nec laqueos in ſylvis & agris ponere, canes aut retia venatoria habere. Alioqui in poteſtate Dominorum ſit bombardas, canes, & retia hujusmodi aufferre, & pro qualitate exceſſus mandatum prævaricantes in decem marcis Domino fundi applicandis

1. Venatio Ruſticorum.

candis toties quoties punire. Exceptis fossis pro Luporum captura, quas sine tamen cujusvis præjudicio quilibet cum consensu dominorum suorum habere potest. Vid. Constitut. Terrar. Prussiæ D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 21.

2. Rustici non sint armati. Ne rustici cum bombardis, cuspidibus, lanceis, gladiis, aut similibus armis publice aut privatim incedant, eaque deferant, nisi ad venationem, aut publicam pacem tuendam a Dominis & Potestatibus suis evocati fuerint. Sculteтis etiam exceptis, quibus ob publicam functionem armatis esse liceat. l. c. §. 25.

Laudum Sredense in Conventu Generali Palatinatuum Posnaniensis & Calissiensis die 16. Mens. Decembr. Anno 1632. sancitum. Constitutione Regni 1633. approbatum.

De profugis Rusticis & Subditis.

NOs Consiliarii & Equites Palatinatus Posnaniensis & Calissiensis in moderno Conventu Sredensi pro die 16. Mensis Decembris Anno præsent. 1632. congregati, perdentes magnam desolationem & destructionem villarum Nostrarum, Nobilium, Ecclesiasticarum & Regiarum quæ inde suboritur, quod Subditi a Dominis suis hæreditariis aufugiunt, & ex villa in villam, ex civitate in civitatem migrando vagantur, neque se annis servitiis adjicere volunt, sed aliqui illorum cubiculum apud rusticos incolunt, aut in diem aut septimanam saltem se locant, alii tugurio aut horto a Dominis in annum accepto, ubi per annum aliquando etiam brevius, ibidem habitaverunt, in aliàs villas migrant, alioqui nullibi fixa domicilia habent, unde villæ desolantur, subditiq; depauperantur. Ideo Nos occurrendo huic desolationi laudamus & vigore præsentis Conventus ordinamus, ut ejusmodi homines vagabundi, tam mares quam fœminæ, qui in una villa per annum & diutius habitarunt, ad alias villas absque

absque voluntate & consensu illius Domini, sub quo per annum vitam degerunt, se non transferat, imo vero, ut quilibet Dominus & Possessor tales retinere possit, neque iisdem, ut alio se conferant, permittat, & si forte aliquis horum fuga se subducat, hunc talem nemo ad villas suas aut oppida recipere debeat, quinimo eundem Domino suo extradere teneatur, sub pœna ducentarum marcarum pecuniæ Polonicæ, quo nomine forum habebit in Judicio Castrensi sine Appellatione. Dominis tamen hæreditariis liberum semper erit, nativos suos subditos proprios repetere, secundum Jura antiqua. Quod vero civitates & oppida concernit, inhærentes Constitutioni Anno 1593. de vagabundis sancitæ, ordinamus, ut nullus civitatensis tales homines vagabundos, annuis servitiis non addictos fovere præsumat sub pœna eadem 200. Marcarum ad Instantiam cujuscunque in Judicio Castrensi sub pœna Bannitionis decernenda: Imo vero tales omnes unicuique Nobili, vigore ejusdem Constitutionis Anni 1593. comprehendere, comprehensis catenas injicere, & ad labores stringere liberum erit, in quo Magistratus Civitatenses neminem impedire debent sub eadem pœna & foro. Interea tamen circa personas liberas & opifices longo jam tempore in Civitatibus, Oppidis & Villis habitantes, neque cum vagabundis & erronibus commercium habentes, easdem Civitates, Oppida & Villas conservatas esse volumus. Hi vagabundi & errones agrarias sibi impositas solvere tenebuntur, Laudumq; hoc ad omnia bona Regalia Spiritualia & Secularia se extendet. Adamus Albertus Przyiemski, Metator Castror. Regni, Mareschallus præsen. Conventus Srzeden.

Laudum hoc Constitutione Regni Anno 1633. approbatum, etiam ad Terras Prussiæ, protestantibus Civitatibus extenditur.

Qui Rusticos habet, Jus illorum illæsum conservare & debitam Justitiam administrare debet, juxta Constit. ab Anno 1490. Ubi in villa aliqua Colonus habens plures filios habitat, quando cum uno filio villam occupaverit, & œconomiam 2. De Jure Rusticorum.

am exercuerit, reliquis liberum erit quovis locorum proficisci, quo animus tulerit, uxoresque suo visu ducere, vel in hocce vel in alieno solo. Si vero Pater tam infirmus fuerit, neque par oneri rustico perferendo exstiterit, habens tantum unicum filium, tunc ille filius villam istam suscipere, vel cum bona voluntate Domini sui alium aliquem in possessione substituere tenetur. Sin vero quis rusticos habuerit, quos antiquitus tanquam proprios sibi addictos & ad agrum istum scriptitios esse testimonio sufficienti comprobare possit, hi absque suorum Dominorum voluntate liberos se efficere non possunt, sed cum omnibus rebus suis in potestate Dominorum suorum permanent. Revis. l. 1. t. 8. art. 1. Si cui rusticus aufugerit, is nulla Civitate vel arce detineri debet, imo & in omnibus locis, trajectitiis, portubusque super eo opera dari debet ne navigio traduceretur. Quocunque in loco iterum deprehensus fuerit, domino suo restituendus est, etiamsi alicui alteri sese repromiserit, nihilominus priori Domino retradi debet. Juxta Constitut. ab Anno 1490. l. c. art. 2. Vid. plura Libertas. Rusticis mercatura cum frumento vel aliis mercibus interdicitur. Rev. l. 4. t. 5. art. 2. Nullus Rusticorum villam suam vendere debet absque consensu sui Domini hæreditarii, sub amissione pretii venditionis l. c. art. 16. Vid. pl. Subditus. Servus.

4. De Rusticis profugis.

5. Non mercantur.

6. De venditione fundi illorum.

SACRILEGIUM.

1. Pœna Sacrilegii.

Qui Ecclesias, Capellas, Monasteria, Hospitalia & his similia loca, ut furtum in ære & aliis talibus rebus ad ista pertinentibus committat, attrectaverit, vel cistas, in quibus eleemosynæ colliguntur, effregerit, & exinde alias dolose sustulerit, id delictum gravius quam furtum ordinarium punitur, & semper corpus & vitam concernit, in quo discretus Judex pro qualitate causarum, & magnitudine facinoris, procedere dignoscet. Rev. l. 5. p. 2. t. 16. art. 12.

SAL.

SAL.

SAlisfodinas Magister Ordinis Teutonici, tanquam Regale sibi reservaverit. Vid. Priv. Culm. §. 6. Ex quo etiam multorum querimoniis accepimus, quosdam Officialium Nostrorum, præsertim Tucholienses, prætextu Mandati prohibitorii de invectione Salis peregrini in Poloniam, innocentibus, antequam finibus Terræ appropinquent, Salem adimere; Quod quia iniquum est, sub gravi indignatione Nostra prohibemus, ne de cætero cuiquam adimatur, nisi ultra fines transgresso. Vid. Constit. Terr. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 26. 1. Ademptio salis.

SACERDOS.

Sacerdos ab expeditione executionis contra proscriptum immunis est, vid. Bannitus.

SALARIUM.

Vid. Advocatus.

NB. In Jure Culmensi Emendato pro honorario Advocatorum ponitur Salarium. vid. Emend. l. 2, c. 44. imo in capite sequenti 45. Merces vocatur.

SALVUS CONDUCTUS.

CUilibet etiam absque publicæ fidei suspicione una cum rebus suis commeare Jus est, nisi specialibus literis uti malit. Sin autem in quopiam territorio fortassis belli causa non satis explorata sit securitas, & mercator aliquis de damno sibi publice caveri petat, territorii Domino cavendi potestas est. Verum sive pretio sive gratis hoc impetratum fuerit, mercatori damnum, si quod eo nomine passus est, resarciri oportet: Is qui publicæ pacis cautionem edidit, damnum re- 1. De securitate Pacis publicæ præstanda.

resarciat, atque hoc Juris esto. Emend. l. 1. c. 15. Correct. l. 5. c. 20.

SATISDATIO.

1. An qui simpliciter promisit de satisdando cogendus sit?

SI quis alteri, vel pro sessione Consulum, vel præsentibus in Judicio Scabinis, pecuniæ solutionem certo die faciendam receperit, eamque promissionem stipulator haud invitus acceptaverit: nulla justa ratione deinde ante diem solutionis cedentem a debitore vel expromissore rem ullam vel satisdationem desiderabit, postquam semel fidem ejus in Juris loco secutus est. Verum si debitor constituto die non solverit, & ob sponsionem non impletam in Judicio Consulum vel Scabinorum conventus fuerit, non ignoti Juris est, ut creditor a debitore fidejussorem vel cautionem idoneam exigere possit, nisi satisdationem remittere vel cautionis illi gratiam facere maluerit. Cæterum si debitor ante diem solutionis dictam facultatibus ita labi ceperit, ut non solvendo futurus videatur, ad satisdandum eum cogi optima ratione defenditur. Emend. l. 4. c. 50.

2. De satisdatione hæredum.

Cum fidejussor in fata concessit, hæredes utiq; non eo vestigio temporis ad solutionem compelluntor, sed principalis debitor, vel ejus hæredes primum excutiuntor. Quos si solvendo non esse cognitum fuerit, tum demum fidejussoris hæredes, quatenus ejus hæreditas obligationi sufficiat, solutioni faciendæ obnoxii sunt. Emend. l. 4. c. 59. Correct. l. 3. c. 90. Revis. l. 4. t. 11. art. 4.

3 De satisd. in Criminalib9.

Cum quis in causa maleficii pro quopiam fidejubet, ut eum in Judicio sistat, si copiam ejus sistendi non habeat, æstimationem damni, quam Wergeldum vulgo vocant, præstare debet, nisi alias certa summa nominata in fidejussionis obligationem venisset. Emend. l. 4. c. 60. Correct. l. 3. c. 91. Si quis fidem interposuerit stato Judicii die sistendi alium, qui maleficii cujusvis causa reus agitur atque is interim è vivis migraverit, ejus morte fidejussor liberabitur, modo planum faciat, illum in rebus humanis amplius non conversari. Emend. l. 4. c. 61. Corr. l. 3. c. 93. Revis. l. 4. t. 11. art. 7.

Si

Si quis ob homicidium, vel vulnus illatum conventus fuerit, & ædes suas hypothecæ dederit Judicii, sistendi causa, ac interim profugiat, neque in Jure sistat, is tribus edictis evocandus est. Si tribus Juris constituti vicibus non comparuerit, tanquam in contumaciam sententia profertur, & ex hypotheca damni æstimatio actori & Judici Mulcta per Decretum adjudicatur. Emend. l. 4. c. 62. Correct. l. 3. c. 22. Qui ob maleficium reus agitur, adversarius postulante Judicis authoritate cogitur, ut de sistendo fidejussorem constituat. Non amplius autem cavere tenetur, quam quanti Judicis mulcta est, ni vocatus in Jure compareat. Si fidejussor eum non stiterit, nec certa summa pœnæ nomine expressa est, adversario litis æstimationem quam Wergeldum vocari jam antea diximus, totam exhibeto. Emend. l. 4. c. 63. Civis qui fundum, ædes, tabernam, Officinam vel macellum habet, recte possessor appellabitur, eaque possessio illi cautionis est loco, si tanti sit quanti est actio qua convenitur. Emend. l. 4. c. 64. Correct. l. 1. c. 17. Revis. l. 4. t. 11. art. 1. Qui in alterius debitum fidejubet, fidei suæ satisfacere tenetur. Oportet autem ut Creditor prius debitorem principalem conveniat, ac si is solvendo non sit, fidejussor pro debitore respondebit ac solutionem præstabit, nisi fidejussor rei principalis obligationem in se recepisset, quo casu beneficium excussionis non usurpabit, sed liberum erit Creditori etiam principali reo non convento a fidejussore solutionem exigere. Cum autem plures fidejussores concurrunt, majoris est dubitationis quinam priori loco sint conveniendi? quorum causam ita distingvemus. Si plures simul pro quopiam fidem interponant & hoc diserte conventum sit, ut singuli non in totam summam, sed in virilem saltem portionem obligentur: Creditor non amplius a singulis quam partes viriles consequetur: quibus solutis singuli liberantur, nec amplius conveniri possunt, licet sociorum aliquis solvendo non inveniatur. Sin autem plures fidejussores conjunctim in unam summam concurrant, omnes in solidum tenebuntur, sic ut creditori liberum sit singulos, quo velit, in universum debi-

4. De reali satisd.

5. Qui satisdare cogatur?

6. Qui non cogatur?

7. De satisd. plurium fidejussorum concurrentium.

debitum convenire. Cæterum fidejussoribus, quia conjunctim sposponderint, beneficiorum divisionis Jure conceditur, cujus ea vis est, ut postulante fidejussore creditor jubeatur obligationem dividere, & fidejussores singulos in virilem portionem convenire, quod tum locum habet, cum singuli sunt solvendo. Nam quo casu cæteri solvendo non sunt, is qui convenitur in solidum præstare solutionem tenetur. Si vero plures fidejussores interveniant usitatis obligationem formulis conjunctim & divisim vel unus pro omnibus & omnes pro uno, vel similibus, eo casu creditoris optio, utrum omnes, vel singulos in universum convenire malit? Si unum in solidum convenerit, conventus solidum præstare tenetur, nec divisionis beneficio juvatur. Si solidum unus solverit, cæteri quidem fidejussores a creditore liberantur, sed creditor tenetur illi qui solus solvit, actiones suas cedere, quibus ille tam a principali reo, quam ex fidejussoribus quod ex reliquis portionibus illi deest, Jure consequatur. Emend. l. 4. c. 65. Revis. l. 4. t. 11. §. 3. Vid. plura Arrestum. Cautio. Stipulatio.

8. Satisd. in Criminalibus

Ob maleficium criminaliter accusatus ab accusatore Gvarandam petere potest, hæc est talis cautio ut nullam alteram conventionem expectare debeat, & qui Gvarandam seu evictionem præstat, eandem servare tenetur. Promittens alteri Gvarandam seu evictionem ob maleficium caput vel manum concernens, postmodum alter cognatorum venit & convenit eum ob eandem causam, ratione cujus evictio promissa est: Actor succumbens manum amittit, sed eandem luere potest dimidio Wergeldo, quod reo convento datur, Judici quoque mulcta præstatur. Revis. l. 5. p. 1. t. 14.

SATISFACTIO.

Satisfactio decreto. Vid. Executio.

SATUM. Vid. Ager.

SCA-

SCABINUS. Vid. Judicium.

SCHOLASTICUS.

Forum Scholastici in delictis. Vid. Forum.

SCLOPETUM. Vid. Arma.

SCORTATIO.

QUando Conductor in sua mansione Scortationes exerceri patitur, tunc locator ante præfixum Terminum contractus e domo sua, certis tamen datis induciis amovere potest, Revis. l. 4. t. 7. art. 3.

SCRIPTURA.

IN criminalibus verbotenus & non in Scriptis accusandum & respondendum est. Rev. lib. 5. p. 1. t. 4. art. 3. Vid. plura Libellus. Chirographi, Apochæ & his similes scripturæ a privatis hominibus scriptæ, & illorum Sigillo confirmatæ, hæ testificantur plenarie contra scribentes, si vero ille duobus testibus probare potuerit, eam non suam manum esse, nec sigillum sua voluntate aut scitu, sed falso sub impressum esse, tunc eo ipso ab obligatione harum Literarum & in ea contenti debiti liber pronunciatur. Ubi vero in Chyrographo penes eum qui illum scripsit, etiam alii duo testes nominati fuerint, quorum subscriptio in documento una extat, hoc casu Chirographus omni suspicione & contradictione carere debet. Mercatorum libri & regestra, si fuerint competenter conscripta, & alias absque suscipione reperta, probant utique de Jure, eo tamen modo, ubi ad adversa parte per sufficientes reprobationes non poterunt refelli, is cujus liber est, eundem Jure jurando suo confirmare tenebitur. Cum 1. De Scripturis privatis.

nudis ſcripturis vel copiis non ſigillatis nihil probari poteſt. Rev. lib. 2. t. 19. art. 4. Quando Scriptura quælibet, cujuscunque ſit formæ, in Judicio producta & ab eodem pro valida pronunciata fuerit, tunc omnia per hoc in eadem Scriptura contenta, tanquam valida ſunt æſtimanda, niſi quid aliud ſingulare expreſſum fuerit. Nemini Proteſtatio adjumento eſſe poterit, ut unam ſcripturam ex parte tantum ipſi inſervientem, & non in toto produxerit & inſinuaverit, l. c. art. 5. Vid. plura Documenta, Notarius, Acta.

2. Scriptura non in partem ſed in totum valeat.

SCULTETUS.

1. Gerat arma.

SCultetis ratione ſui officii licitum eſt geſtare arma. Vid. Conſtitut. Terrar. Pruſſiæ. D. Sigismundi Regis §. 25. ab Anno 1538. Moritur quis relinquens hæreditatem ſcultetialem, & ſimul relinquat poſt ſe Patris ſui fratrem vivum utrinque conjunctum, & ſororis ſui filium etiam utrinque conjunctum, quis inter hoſce habeat Jus ad hæreditatem Scultetialem? Ad hæc Jus procedit: Jus hæreditarium Scultetiale, & quicquid ad illud ſpectat, Sculteti poſt mortem, devolvitur ad proximiores hæredes utriusque ſexus de Jure: Si ſint etiam ad hoc Officium hæreditaria aliqua bona, vel prædia, vel cenſus mutuati, hæc ſequi & cedi debent Officio. Si vero vadia, mulctæ, æſtimationes a Judicio conſtitutæ a Sculteto autem non perceptæ inveniantur, tunc pecunia talis ſpectat, ſi ſcultetus moriatur ad proximiores hæredes vel cognatos, tam maſculos quam fœminas: Aſt Officium Scultetiale, quod quis Jure hæreditario emit, devolvitur etiam ad hæredes utriusq; ſexus, ſic tamen ut maſculus, ſi videatur idoneus, ſemper fœminis præferatur. Rev. lib. 3. t. 9. art. 19.

2. De Succeſſione in hæreditate ſcultetiali.

SECURITAS, Vid. Salvus Conductus.

SE-

SEDITIO.

SI quis periculosam & malitiosam plebis seditionem ex proposito adversus Magistratum excitaverit & machinatus sit, ille quatenus convictus fuerit hujus delicti capitis amputationem meretur; Si vero talis Seditio per plures personas mota fuerit tunc principaliores autores vita, reliqui relegatione puniri & coerceri debent. Rev. lib. 5. t. 4. Vid. plura **Rebellio.** 1. Pœna seditiosorum.

SENATUS.

Vid. **Consulatus.** Senatores Prussiæ penes Jusjurandum consuetum etiam de Justitia rite administranda jurare debent. Rev. lib. 1. t. 2. art. 2.

SEPULCHRUM.

SI quis hominis mortui cadaver ausu proprio, sine permissu Magistratus sepulchro exemerit, cui id perpetrandi Jus fasque non est, vim & Ecclesiæ & mortuorum conditoriis fecisse judicatur, in cujus facinoris mulctam omnia sua bona quæcunque possidet, Ecclesiæ committit. Si bona, quibus mulctetur non habeat, ad palum in coemeterio religator, & quadraginta plagis vapulato, ac secundum auriculas tondetor. Si Clericus facinus hoc designaverit, Episcopus eum omni suæ dignitatis honore privato, ac in perpetuum exuito, sic ut ad conditionis suæ statum recuperandum nullo unquam tempore sit admittendus. Quicunque vero Judex facinus hoc eo modo, quo supra scriptum est, exequi neglexerit, & bonorum amissionem & honoris infamiam incurrito. Atque crimen hoc unicuique persequendi publice Jus esto. Emend. lib. 5. c. 62. Corr. lib. 5. c. 68. Revisum aliter statuit: Qui hominem mortuum proprio motu absque ullius consensu effoderit, vel sepulta cadavera attractaverit, postmodum terræ man- 1 Sepulchrum violatum.

mandaverit, is virgis cæsus perpetuo relegandus est; Si vero corpus illud seu cadaver insepultum reliquerit, vel tale facinus sæpe commiserit, & armata manu consumaverit, ille capite plecti debet. Rev, lib. 5. p. 2. t. 16. art. 13.

SEPULTURA.

SEpultura propinqui eximit a termino Judiciali. Vid. Impedimentum Legale. Expensæ funebres habent præferentiam præ omnibus Creditoribus. Rev. lib. 2. t. 24. art. 3.

SENTENTIA.

1. Quæ sententia prior.

CAusam, quæ prior in Judicium venit, priori loco sententiis ferendis Judices determinanto. Emend. lib. 2. c. 61. Corr. lib. 2. c. 12.

2. De sportulis sententiæ aliunde petitæ.

Si quæ civitates sententiam, quam ipsæmet ignorant, aliunde petiverint, Scabinis, qui Sententiam tulerant, in singulas earum tres quadrantes bonas unius Marcæ, nummorum scilicet ejus generis, qui eo loco probi sunt atque recepti, quibus ea, quæ potui ac esui sunt, comparari solent, sportularum nomine persolvunto. Uter litigantium causa ceciderit, Sportulas luito, vel ambo ex lege Conventionis æquis portionibus penduntо. Emend. lib. 2. c. 62. Corr. lib. 2. c. 5. Rev. l. 2. t. 21. art. 4.

3. Si Scabini in ferenda sententia dissenserint.

Si Scabini in eandem Sententiam simul pedibus ire nequeant, cum in Judicio constituto quid juris sit rogantur, licentiam habento in alterum vel tertium diem, qui Judicio dictus est, animi sensum prorogandi. Tertio sane die vel ipsi sententiam ferunto, vel si Jus nesciant, aliunde, unde fas est, petunto, nec in ulteriorem diem cognitiones sustinento. Emend. lib. 2. c. 63. Corr. lib. 2. c. 8. Rev. l. 2. t. 21. art. 2.

4. Si quis sententiam rogatus, quid Juris sit, nesciat?

Qui sententiam rogatus quid in ea causa Juris sit nesciat, illi tempus proferendi jus esto. Multi sunt enim qui non statim rationes expedire possint, quid quaque in re Juris sit constituti. Nemo proinde sententiam ferat ex suo saltem arbitrio vel ingenio, sed ex Jure scripto,

ſcripto, ſic ut conſcius ſibi ſit, juſtum hoc eſſe quod promulgat. Sin dubitet pœnæ divinæ ſemet obſtringit, quatenus ſententiam ex nuda ſaltem opinione tulerit. Si quis prætendat Sententiam male vel inique adverſus ſe dictam, eamque refutare volet, refutandi modus hic ſolennis eſt: Ego ſententiam iſtam redarguo, & injuſtam eſſe ajo, atque hanc in rem ad eum provoco, ad quem provocandi Jus eſt, hoc eſt, ad Judicem ſuperiorem, deinde cauſam peragat, uti Jure conſtitutum eſt. Stando Sententia refutatur, ſedendo fertur. Stando actori præſtatur æſtimatio damni, quod in Judicio committitur, & ſtando itidem Judicii mulcta luitur. Si quis ſecus fecerit modica mulcta juxta morem a Judice coercetur. Ne quis ſententiæ ferendæ Jus uſurpato, niſi qui in Judicium ordinem lectus eſt, & niſi cui Magiſtratus ſpecialiter id commiſit. Scabini vero prudentes leguntor, & ipſimet prudentes & non inepti ſunto ad ſententias dicendas & promulgandas. In quacunque cauſa judicaverit, ſeptem ad minimum numero ſubſelliis aſſidento; Si plures fuerint melius æquius eſto. Emend. lib. 2. c. 64. Sententiam quilibet refutare poteſt, quatenus Juris notio ſit, nec in eam rem municipali decreto pœna conſtituta eſt. Emend. lib. 2. c. 65. Corr. lib. 2. c. 6. Rev. lib. 2. t. 22. art. 1. Qui ſententiam retractavit, quam Scabinus in ejus detrimentum tulerat, & in eam cœteri Collegæ pedibus iverant, ſi Jure & ordine ſuperiorem Judicem appellaverit, quatenus cauſa cadit, & Scabini ſententia comprobatur, ſportulas in ſponſionem refutatoriam depoſitas amittito. Sin autem Scabinos male pronunciaſſe decretum fuerit, provocatori ſponſionis ſportulæ reſtituuntur. Emend. l. 2. c. 67. Corr. l. 2. c. 7. Rev. l. 2. t. 22. art. 5. Ubi additur quod virtute Conſtitutionis Regiæ coram Judicio terreſtri ſolvi debeant tres marcæ: In Conventu publico ſex floreni a 30. gr. In civitatibus novem Marcæ pro ſuccumbentia ſint enumerandæ l. c. Hoſpes civem conveniebat, rei vendicatione conventus nihil a ſe deberi probaturum ſe recipiebat. Hoſpes alteram Civi actionem intentabat, is ibidem ſe religioſo Jure fidei manusque ſuæ purgari poſſe profite-

5. De ſentent. refutanda.

6. De mulcta ſententiæ retractatæ.

7. De ſententia redarguatoria prorogatæ cauſæ.

fitebatur. Decreto dies probationibus peragendis constituebatur, ubi dies venit, hospes Jure provinciali probationes testium ac juris jurandi, uti decretum erat, postulabat. Scabini expectandum esse de plano interloquebantur, quamdiu Judicium exerceretur. Conventus interveniens ajebat, se pecuniæ, quam actor petebat, sponsionem facere; Si provocationi suæ ad Judicem, ad quem Jure provocari liceat, cedatur, ac decerni rogabat, an provocationem actor sequi teneretur? Hospes excipiebat se Juris cognitionem desiderare, si non Conventus Scabinorum decreto, quoad hoc die Judicio exercebitur, satisfecerit, sibi Jus crediti quod peteret, potius adjudicatum iri, quam ut adversarii provocationem sequi debeat. Utriusque causæ definitionem Scabini ad proximum solennis Judicii diem proferebant. Quæsitum est an probabilius admittendum sit, quod hospes causam obtinuerit, quando quidem civis probationes, quas receperat, non peregit? & non est incogniti Juris siquidem Scabini Controversiæ definitionem ad proximum stati Judicii diem protulerunt actore sciente neque legitimis modis contradicente, quod tam actor quam reus Judicii diem & Juris sui decisionem itidem, ut antea, opeririri debeant. Quamdiu enim sententiæ, quæ totam rem definiant, non promulgantur, nec hospes nec civis Jure suo defraudatus intelligitur. Emend.
8 Publicatio sententiæ. l. 2. c. 67. Correct. l. 5. c. 12. Judici licitum est vel in instanti sententiam ferre, vel causam ad deliberandum suscipere; Quando postmodum Decretum publicatur, pars partem adcitare debet, quibus semper ad hoc Terminus peremptorius est conservatus. Revis. l. 2. t. 21. art. 2. Vid. plura
9 De sentent. arrestata. Arbiter. Si forte Parte aut Procuratore ejus in loco Judicii quidem præsente, per negligentiam tamen, vel etiam aliquam justam causam non respondente, Decretum latum fuerit, ante occasum solis arrestare integrum ei erit; quo quidem ita arrestato, sequente die aut Judiciis ante omnes alias causas de eo cognoscere Judicium tenebitur. Jus Ter-
10 Publicatio sententiæ. restre Terr. Pruss. tit. 6. §. 17. De processu Civili. Libello denique Exceptionibusque utrinque propositis, instrumentis etiam

etiam seu Monumentis, ac Testimoniis diligenter examinatis, definitivam sententiam ex scripto proferet Judex, Partibusque petentibus scriptam edet: appellare etiam ab ea volentem appellare permittet. l. c. §. 44. Appellationes 11. Appellatio a sententia,
autem a Causis Judicii Terrestris, antequam Judicium ex loco Judicii eadem die recedat, fient indifferenter ad Conventum generalem Terrarum Prussiæ, vel ad Tribunal Regni, quod prius horum celebratum fuerit. l. c. §. 45. Quisquis a Judicio Terrestri appellaverit, tres Marcas Judicio deponere tenebitur: Si vero a Conventu generali Terrarum Prussiæ, tres florenos per triginta grossos, qui, si Appellans in superiori Judicio succubuerit, in usum Judicii cedant; si causam obtinuerit ei restituantur sub pœna. l. c. §. 46. Non modo autem ab ultimis sententiis definitivis permitti Appellatio debebit, verum ab aliis etiam, quæcunque gravius aliquod præjudicium Parti adferre possent: Ab Accessoriis vero & Interlocutoriis vim definitivæ sententiæ non habentibus, ut quæ terminum saltem aut citationem, sine ipsius Causæ amissione, proferant, aut alias grave aliquod præjudicium Parti non adferentibus, tum omnibus, a quibus directe in Jure hoc Appellatio remota est, nulla Appellatio admittenda est. l. c. §. 47. Si quis Scabinum in Jure sedentem maligne 12. De convicio propter sentent. dicto.
reprehenderit ob dictam sententiam quam cœteri Collegæ calculo suo comprobassent, singuli Scabinorum injuriæ æstimationem ab eo, qui convicium fecit, exigant; Judex autem mulctam toties petat, quoties ille Scabinis injuriam passis æstimationem præstiterit. Emend. l. 2. c. 3. Correct. l. 2. c. 3. Prætori Scabinus sententiam dicere non cogitur extra Judici- 13 Quando Scabinus sententiam dicere debeat?
um, præterquam in non recentis criminis maleficio. Emend. l. 2. c. 4. Correct. l. 2. c. 11. Nemo præsumat sibi aliquod Jus ære conciliare; sed unicuique Justitia administretur in civitatibus sancitum est, ut Scabinis parvulæ dentur Sportulæ pro sua turbatione & labore in inquirenda causa Juris, & desuper Judicium suum aperiundi. Quando ex Scabinis alicu- 14. De sent. aliunde petita, s. per corruptelam obtenta.
jus civitatis quæritur, quid in ista aut alia causa sit Juris? Scabini causæ decisionem nesciunt & eandem desuper jamjam pecu-

pecunia accepta, aliunde petunt, & dum petunt adinveniunt, ex legali ratiocinatione decretum, ut sententia aliunde petita haud opus sit, neque partes usque ad adventum peregrinæ sententiæ non expectare teneantur, tunc Scabini pecuniam acceptam pro sententia aliunde petenda refundere tenentur. Quando vero sententia aliunde petitur, tunc succumbens solvit Sportulas & victor suas expensas recipit. Quando enim unus Scabinorum absque scitu & communicatione cum suis Collegis pro se & pro accepta pecunia decretum fert illud nullius est valoris, & si Scabinus eapropter convictus fuerit, in Scabinatu ulterius non est tolerandus. Correct. l. 2. c. 14. Vid. plura Executio, Appellatio.

SEQUESTRATIO.

1 Jura sequestraturæ. DUobus vel pluribus super re eadem & ipsius possessione discordantibus, tunc hanc apud aliquem spontanea voluntate deponere possunt, usque ad finalem causæ exitum, judicialiter vero nemini bona sua adimenda vel sequestranda sunt, nisi duobus de possessione alicujus rei contendentibus, nec confestim reperiri possit, ad quem ista possessio vere pertineat, vel si majores rixæ, turbationes, deteriorationes & damna hujus rei, de qua litigium vertitur, sint extimescenda, vel aliæ rationes juridicæ emergerent: attamen etiam quis sequestrationem amovere potest, per datos fidejussores aut aliam sufficientem cautionem de damno non subsecuturo. Apud quem itaque aliquid sequestratum aut depositum fuit, ille gaudet rei depositæ possessione, ita, ut si desuper aliquis contra eum intervenire nitatur, ejus interventionem elidere & impetitorem a possessione arcere possit. Tenetur insuper rem depositam aut sequestratam causa per strepitum Juris evicta, finita aut transacta victori cedere & tradere. Revis. l. 4. t. 3. art. 5.

2. Quomodo debitor sequestrare possit. Quando creditor a suo debitore solutionem acceptare noluerit, debitor vero a nexu debiti se lubentissimè vellet explicare, ulterioraque damna evitare, tunc eandem pecuniam numeratam & obsigillatam apud Judicem potest depo-

deponere, mediante qua depositione Creditori omnis aditus propter eandem pecuniam conveniendi præcisus est, Revis. l. 4. t. 15. art. 1.

SERVITUS.

QUi binas habet ædes continuas, sic ut aqua, quæ in urnis colligitur, canali vel tuba per alteras derivetur, si eas, ex quibus aqua fluere solet, vendiderit, & in Judicio constituto tradiderit, sine quapiam exceptione servitutis ejus, aquæ ductus non præstandæ, & emtor ædes illas cum aquæ ductu per vicinam aream defluente possidere ceperit. Venditor deinceps qui servitutem non excepit, prohibere non potest quo minus aqua per aream suam profluat, uti ante venditionem fluere solebat. Emend. l. 3. c. 6. Correct. l. 5. c. 10. Revis. l. 3. t. 4. art. 2. Si cujus ex domo stillicidium in aream vicini cassitare consveverit, idque vicinus pati noluerit, documentis tabularum publicarum, vel aliarum literarum vel idoneorum testium, qui sint homines integræ famæ, ætate & possessionibus præditi, probandum erit, quod stillicidium istud antiquitus ita cadere solitum fuerit, quodque vicinus sibi vel auctori suo patientiam ejus Juris præstiterit: Sic etiam Servitutem retinebit, modo per annos triginta & annuam diem sine interpellatione usurpaverit. Fistulam autem novam imponere, vel aliud stillicidium projicere, quo magis vel gravius nunc quam antea in aream vicini cadat, Jure prohibetur. Emend. l. 3. c. 7. Correct. l. 3. c. 11. Revis. l. 3. t. 4. art. 1. Qui domum ædificat, quam volet altissime tollendi Jus habet, nisi vicinorum luminibus ita officiat, ut illum altius tollere Jure prohibere possint. Si cujus lumina alterius ædificio obscuriora fiant, Senatum adito, atq; is luminis impedimentum ad Juris normam reducito. Emend. l. 3. c. 8. Correct. l. 5. c. 69. Revis. l. 3. t. 4. art. 3. Vid. pl. Feudum.

1. Servitus aquæductus.

2. Servitus stillicidii.

3. De luminibus officiundis.

SER-

SERVUS.

1. De homine in servitutem vendicando. SI quis hominem in servitutem vendicare velit, servum suum esse probare debet, ut Juris est, quatenus ille pro libero se gerat, sin se liberum non perhibuerit, Dominum sequatur; Si literarum testificatione subnixus sit, quibus natales ejus vel manumissionem mancipii dominus, unde oriundus est, confirmat, vel si libertatem testibus comprobare possit, pro libero censebitur, ac libertatis beneficio gaudebit. Emend. lib. 4. c. 33. Corr. lib. 3. c. 73. Rev. lib. 1. tit. 8. art. 3. Ubi addit: Si quis per quinquennium in alieno loco degat, Dominus ejus etiam quod ibi vivat habeat notitiam, servum non vindicet, neque currente quinquennio absentiæ contradicat, tunc servus hoc annorum spatio Jure præscriptionis libertate sua perpetuo fruitur, nec unquam per priorem

2 De mercede condicenda. dominum revocari potest. l. c. Si Servus mercedem a Domino condixerit, eamque Jure probaverit, vel obtinuerit, non ideo Dominus Judici mulctam committit, sed tenetur servo mercedem eo die, priusquam sol occidat, exsolvere. Emend.

3. Privilegium mercedis. lib. 4. c. 43. Corr. lib. 3. c. 67. In concursu creditorum merces Servorum præ omnibus creditoribus habet Privilegi-

4. De conductione servorum. um. Rev. lib. 2. t. 24. art. ultimo. Mercenarii diurni nullum cibum accipere debent, sub pœna trium marcarum bonæ monetæ, quam pœnam in civitatibus Senatus, in terrestribus Domini territoriales exigant. Excipiuntur vero hi qui in arcibus vel Monasteriis terrestribus mercede diurna laborant. Quilibet operarios conducere potest quam minimo pretio absque esculentis. Hortulanis vero Dominis suis laborantibus cibus est subministrandus & diebus singulis duo solidi exsolvendi. Triturantes decimum quartum modium accipiunto, contra faciens pœna trium marcarum b. m. a suo Magistratu mulctandus est. Qui non habet hortulanos, illi licet trituratores minimo quovis pretio conducere, absque tamen cibo. Qui se se alicui alteri ad servitia præstanda devinxerit ad spatium anni, eundem annum in servitio continuare tenetur; quod si sequenti anno permanere noluerit, id ipsum octo septi-

ſeptimanis ante exitum anni domino indicare, idemque Dominus erga ſervum præſtare tenetur. Quicunque pluribus Dominis, & non uni ſolum ſeſe locaverit, huic adjudicandus erit, a quo primam arrham accepit, huic miniſtrato, & præterea a Magiſtratu punitor. Quilibet ſervus tenetur ſuo Domino fideliter ſervire, nec ullo unquam die, tam feriato quam operato, absque conſenſu Domini ſui exire; Quodſi vero ipſi conceſſum fuerit exire, tunc ſub pœna ad præſtitutum tempus ſeſe ſiſtito. Poſt finitum ſervitium nullus ſervus ſervaque ultra quatuordecim dies absque famulitio circumvagare debet, niſi apud Parentes ſuos commorati fuerint. Hoc ſimiliter de opificibus, foſſoribus, lignatoribus & reliquis operariis intelligendum eſt, qui contra fecerit, punitor, & ad ſervitium remittendus erit, ſecundum Conſtitut. ab Anno 1490. & 1566. Reviſ. l. 1. t. 8. art. 4. Qui a ſervitio diſcedit, a Domino literas teſtimoniales recipere debet, quibus deficientibus detinendus erit, & qui talem ſervum celaverit, pœna quinque marcarum mulctandus venit; Nemini etiam licitum eſt eosdem pernoctare, ſed de eorum præſentia debet denunciatio ſub pœna coram Magiſtratu fieri, niſi ex exteris Regionibus in cauponam venerint. Qui alicui Servitium promittit, deſuper arrham accipit, & nihilominus aufugit, ille in duplo domino quo conductus eſt, condemnabitur, & quicquid mercedis nomine acceperit duplicatum reſtituere tenetur, ſimulque condemnator in proximo caſtro in ferro laborare per dimidium anni. Cum hortulanus, ſervus, vel operarius alicui aufugerit, deſuper deprehenſus domino ſuo reſtitui debet ſub pœna 20. florenorum Hungaricalium, quando propterea requiſitus fuerit absq; dilatione in primo termino reſpondere & convictus ejusmodi pœnam in continenti deponere tenetur. l. c. art. 5. Omnes otioſi, impoſſeſſionati, nulla honeſta negociatione vel manus labore victitantes, neq; per alia relevantia impedimenta præpediti, quo minus honeſto labori incumbere poſſint, poſt præmiſſam præmonitionem, quando Magiſtratui de illorum ſtatu innoteſcit, primo ad quadrantem anni catenis ferreis illigati ad laborem cum aqua & pane a Ma-

5. Quomodo ſervus ſe gerere debet?

6. De otioſis.

Magiſtratu loci uſurpandi ſunt; Quo neglecto & poſtpoſito, poſtmodum de novo ſpatio quadrantis anni, ſi iterum absque famulitio circumvagaturi permaneant, tunc ad ſpatium totius anni ſupra memoratæ pœnæ ſubjaceant & tandem hoc etiam ſpreto adminiculo, deque novo per quadrantem anni ſi otio ſe conſecrarent, virgis cæſi, ex diſtrictu hujus loci perpetuis temporibus relegari & deportari debent. l. c. art. 6. De alienatione ſervorum. Vid. **Ludus.** Plura vid. **Ruſticus. Opifex. Subditus.**

SIGILLUM.

1. Quibus ſigillis in citationibus utendum.

SI ad Conventum Terrarum Pruſſiæ quis evocetur, Sigillum Terreſtre Palatinatus ejus, in quo reus fuerit, ei applicabitur; Si ad Palatini Judicium, ipſius Palatini: Si ad Tribunal, Terreſtre. Jus Terreſtre Terrar. Pruſſ. t. 6. §. 6. De proceſſu Civili· Quæcunque ex libris Terreſtribus eduntur, Signo Terreſtri obſignentur, quod apud Judicium eſſe debebit, manuque ejusdem Notarii Terreſtris ſubſcribantur. Jus Terreſt. t. 5. §. 35. De Magiſtratu & Judiciis.

2. De variis ſigillis.

Pontificis Maximi ſigilla, Bullas vocamus, eorum diplomata, cum recte riteque dantur & accipiuntur, commodo ſunt & emolumento. Regum ſigilla permagnam vim habent. Et Epiſcoporum ac Principum, omniumque Communitatum Sigilla ſunt legitima atque hæc quidem, tam in aliis, quam ipſorum propriis cauſis & negotiis locum obtinent. Aliorum autem Sigilla nullam vim habent, præterquam in cauſis illorum propriis. Civitates itidem Sigilla habere debent cum conſenſu & permiſſu Principis. Sin absque Principis conſenſu habuerint nullius ſunt roboris præterquam in propriis illorum negotiis. Omnes Judices publice uti poſſunt Sigillis, eaque valent in cauſis ad illorum Juriſdictionem pertinentibus. Qui Privilegium conſcribit vel concedit ſeptem quam minimo teſtes adhibeto: quo plures ſint, eo melius fuerit. In quolibet Privilegio teſtimonium eorum, qui in rebus humanis eſſe de-

ſie-

ſierunt, æque ac viventium ratum eſto. In conficiendis Privilegiorum literis annum nati Chriſti Salvatoris adſcribito. Teſtium etiam ſigilla ad rei majorem evidentiam adponere fas eſto. Emend. l. 1. c. 16. Corr. lib. 5. c. 64. Sigillo ſuo contradicere quis poteſt manus ſuo teſtimonio, ſic ut juret, ſigillum ſe nolente & neſciente literis appreſſum vel appenſum fuiſſe. Si teſtibus arguatur, teſtibus itidem propoſitam ſibi defendendi neceſſitatem intelligant. Emend. l. 5. c. 60. Corr. l. 3. c. 61.

3. Si quis ſigillo ſuo contradicat.

SILENTIUM.

SI quis cauſam ad finem Jure perduxerit, & petiverit adverſario pacem vel ſilentium a Judice, Judex pacis tenendæ legem præſcribito, ſic ut ex auctoritate Judiciali pacem litigantibus edicat, ac mandet, ne ob eam cauſam alter alteri moleſtiam exhibeat, qui ſecus fecerit, pœnam in contemptores pacis conſtitutam committit: alter vero ſi recte ſibi conſultum voluerit, cautio eſt, ut Scabinis conteſtandi gratia Sportulas præſtet, ac petat rem actis publicis adnotari. Hoc pacto Scabini teſtimonium rei geſtæ conſervabunt, ex quo hanc in poſterum utilitatem ille conſequetur, ut ſi deinceps adverſarius negotium eam ob cauſam fecerit, alter teſtificatione Scabinorum evincat, pacem vel ſilentium actionis dictam impoſitumque, ex quo conſequenter adverſarius parti læſæ æſtimationem injuriæ, prætori vero mulctam, illi rei dictam exſolvere cogetur, & in poſterum ab moleſtia alteri temere inferenda merito temperabit. Emend. lib. 2. c. 13. Corr. lib. 2. c. 40. Rev. l. 2. t. 2. art. 5.

1. De pace tenenda pro cauſis Jure finitis.

SOCIETAS.

SI quædam perſonæ in honeſtis contractibus & negociationibus ſocietatem iniverint, quod tum æquis modis transactum, collocutum, conventum, & concluſum fuerit, verbotenus vel deſuper confectis inſtrumentis & ſcriptis, illud omni

1. Societas mercatorum.

modo validum & firmum tenendum & cenſendum eſt. Rev. l. 4. t. 8. art. 1. Quando etiam ex ſocietate ratione ſui laboris, ſudoris, diligentiæ, vel etiam ſingularis alicujus experientiæ, in mercatura ſupra ſuam depoſitam ſummam capitalem aliquod lucrum inſuper conceſſum, vel etiam totalis libertas damni approbata & conventa fuerit, illud ita tenendum & aſſequendum eſt. Societas etiam iniri poteſt ut unus ſaltem pecuniam deponat, alter ſudorem & laborem pro certo lucro præſtet, quod etiam validum cenſendum eſt. Quando vero unus damnum ſolum, alter autem lucrum recipere ſtudet, in caſibus quibus utrinque pecuniæ depoſitæ, & negotia pari ſudore & labore proſequi debent, tunc ejusmodi conventio de Jure invalida cenſenda eſt. Si vero nullæ certæ partes & ſortes reſervatæ fuerint, tunc lucrum & damnum ſimul pro cujusque depoſita capitali Summa redundat art. 2. l. c.

2. De laudato damnato & lucro.

Quilibet ſocius in cauſa communis ſocietatis & negociationis talem diligentiam, curam & cuſtodiam bonorum, quorum adminiſtratio illi demandata eſt, adhibere debet, qualem in ſuis propriis bonis & rebus præſtare tenetur, quo non facto, & ſuper illo probato, tenetur damnum ſua negligentia vel incuria cauſatum, ferre & refundere: Quando vero ultra talem adhibitam diligentiam Societati damnum aliquod emerſerit, illud in genere Societati communiter accidit. art. 3. l. c.

3. Jura Societatis de communi bono.

Societas communis unum eligens, qui negocio præeſſet, is illud adminiſtraret, vel etiam absque electione proſpiceret & pateretur, ut adminiſtratio per ſe ita fieret, tunc tota ſocietas ratione ejusmodi negociationis ad lucrum damnumque redundans perferendum aſtringitur & obligatur: Simili quoque modo cum omnibus negociorum geſtoribus & factoribus negocio e ſocietate perfecto obſervandum & intelligendum eſt art. 4. l. c.

4. Quomodo Societas ex negotiorum geſtione obligetur?

Qualiacunque debita durante ſocietate in alios homines collata contractaque fuerint, pro hiſce ſocii omnes in ſolidum obligantur, hoc eſt, quilibet pro integro debito, ita tamen, ut ſi unus ſupra vel ultra ſuam portionem perſolverit, hoc a ſuis conſociis repetere poteſt. Art. 5. l. c.

5. De communi debito ſocietatis.

In conventione ſocietatis certo tempore rationum diſtrahenda-

6. Calculatio rationum.

darum inſtituto, tunc illud absque contradictione tenendum eſt, tempore vero nullo denominato, tunc ad minus ad evitandas varias difficultates & ambages annuatim capitalis computatio ingeri & trutinari debet, ubi etiam aliqua ſuſpicio vel incommoditas alia inciderit, ob quam unus vel plures ſociorum ante tempus communes rationes calculi deſideraverint, tunc illi obligantur rationes conferre & computare, & ſi aliqui defectus præter caſum fortuitum appareant, reliqui ratione damni ſupervenientis reſarcire non tenentur. Similiter, tametſi libri mercatoriales ſub directorio unius tantum ſocii habeantur, nihilominus unicuique conſociorum eſt facultas conceſſa libros ſuo lubitu perluſtrare, & ſuam creſcentem & deficientem fortunam obſervare. Art. 6. l. c. Si aliquis ſociorum naturæ debitum perſolvit, tunc ejus hæredes inviti ad continuandam ſocietatem neutiquam ſunt cogendi, multo minus reliqui conſociii ad hoc poſſunt adigi, ut contra liberam voluntatem defuncti hæredes in ſocietatem reciperent, niſi iſta ſocietas ſuam originem trahat ab avis, & iſta ſocietas familiam propagatam involvat, ipſique tutores hæredum in Societate permanere cuperent, tunc reliqui ſocii eosdem acceptanto, niſi in Contractu fundamentali alia conditio ſit oppoſita. Art. 7. l. c. Hæredes defuncti tenentur in ſolidum ad omnia ea quæ cum ſuo Anteceſſore Societas concludit, ipſeque ſtipulavit & confectum inſtrumentum ſubſcripſit. Art. 8. l. c. Qui ad certum tempus ſocietatem inivit, ante ejus effluxum non debet reſilire; niſi alter ſocius ipſe pactis conventis contraveniret, vel ut iſtæ res, propter quas ſocietas fuerat ſtabilita, non poſſint haberi, & ſic fruſtrata finis contractum evaneſcere faciat. Illi liberrime a Societate recedere Jura permittunt, qui reipublicæ cauſa procul iter facere ibiq; commorari debeat, ſic ut ſocietati intereſſe, ei providere, ſolidaque commoda promovere haud poſſet. Art. 9. l. c. Societate finita & ſublata, ex diviſio omnium rerum, paratæ pecuniæ, omnium nominum & prætenſionum, omniumque mercium ſic evenire debet, uti tenor pactorum conventorum ab initio expreſſerat; Si vero nullæ conditiones ſingulares fuerint

7. Mors ſociorum.

8. Heredes ſociorum.

9 Quomodo Societas ante tempus finiatur.

10. Exdiviſio Societatis.

fuerint inter partes expressæ, tunc secundum proportionem geometricam unius cujusvis summæ capitalis illatæ repartitio lucri & proventuum est instituenda. Art. 10. l. c. Quando in societate conventum sit, ut unus tantum pecuniam conferat, alter vero suum laborem impendat, & nihilominus certam portionem lucri exinde percipiat, quæritur an post finitam societatem illata massa pecuniæ sit inter utramque partem dividenda aut suo domino, qui eandem intulit, in solidum restituenda? Respond. Qui solus æs suum impendit, ille etiam solus recipit, nec alteri quicquam de eo debet, qui contentus esse debet, quod sine pecunia partem lucri pro labore suo sit adeptus. Si vero illata capitalis Summa stante societatis contractu, fuerit deteriorata, ille, cujus pecunia erat, suum damnum solus perfert, alter vero irritum & sine fructu desudavit laborem. l. c. art. 11.

11. Quando unus sociorum æs suum alter vero laborem impendat, quid circa exdivisionem finalem sit servandum.

SODOMIA.

SI homo cum pecude, juvene, aut viro, venerem suam exercet, omnes vita puniendi & in palo cremandi sunt. Rev. lib. 5. p. 2. t. 11.

SOLUM. Vid. Fundus, Ager.

SOLUTIO.

1. De die solutioni dicta.

SI cui pecunia vel argentum solvendum est, quatenus vel ad Judicii diem præsto non sit, vel pecuniam non accipiat, non ideo pecuniam suam amittit, sed diei saltem jacturam facit. Tribus autem stati Judicii vicibus Jus obire jubebitur, si non adsit, neque testimonia sua peragat, causam perdit, nisi causa gravior impediverit, puta si captivus sit, vel alia necessitate distentus, quo minus nuncium mittere potuerit, ad impedimentum legitime comprobandum: hoc enim casu damnum non patietur: Prætor ubique Jus administrabit prout decreto judicatum est. Cum autem quis ad probandam

bandam necessitatis fidem adfuerit, is Judicem adeat & impedimentum juramenti religione liquido contestetur: Judex autem, uti antea judicavit, ita nunc Judicium repetat, eodemque loco res habetur, ac si stato die ad peragendam caussam adfuisset. Emend. l. 4. c. 49. Correct. l. 5. c. 40. Qui alicui aliquid debet, exsolutionem præstituto termino & die nec prius nec post præstare debet, in bona & in foro versatili moneta in solidum & non particulariter; nisi aliter inter Partes fuerit conventum. Si etiam in contractu certus locus solutionis fuerit designatus, tunc in eo & non alias parata pecunia enumerari debet: Si nullus locus solutionis contractui est insertus, tunc ordinarie exsolutio in domo debitoris expectanda est. Si vero creditor solutionem repudiat, & debitor nexu obligationis sese eliberare cupiat, habet eo casu remedium Juris ut debitam suam summam ad evitandum ulterius damnum coram Judice enumeret, obsigilet & deponat, quo facto, a creditore suo est liberatus. Revis. l. 4. t. 5. art. 1. Qui alium Jure convenerit ob pecuniam sibi debitam & necessitate jurisjurandi propter inficias adversarii expressa, causam vicerit, cogitur eo ipso die debitor & pecuniam actori solvere & Judici mulctam luere. Quin autem conventus debitum agnoscat, intra diem quartum decimum actori satisfacere tenetur, nisi faciat, Judici mulcta committitur. Deinceps solutioni præstandæ constituat prætor diem octavum, deinde triduum, deinde biduum, tandem etiam noctis interstitium. Quoties his vicibus non obtemperaverit, toties Judicis mulctam incurrit. Si neque debitum neque commissi mulctam exsolverit, Judex ejus bona manu capit, deinde Jure decretoque cogit ad debiti mulctæque solutionem; Si bona quæ possideri queant, non habeat, interdicto Judicio circumscribitur, cujus ea vis est, ut detineatur, ubicunque deprehendi possit, quoad a mulcta debitoque se præstiterit immunem. Quisquis eum interim receptaverit, mulctam itidem eidem Judex irrogabit. Emend. l. 4. c. 52. Corr. l. 3. c. 58. Revis. l. 2. t. 23. art. 2. Quilibet hæres hæreditarii debiti solutionem post auctoris obitum probare damnas esto.

2. De solutione in genere.

3. De solutionis die constituenda.

4. Solutionis titulus.

esto, ut Juris auctoritate definitum est. Qui ab altero debitam pecuniam exigit, cum ad Judicem ventum sit, debiti causam diserte profitetor; Si quid ex ludo vel alea quasi debitum petatur nec conventus respondeto nec Judex cognitionem interponito. Emend. l. 4. c. 51. Correct. l. 3. c. 50. Revis. l. 3. t. 6. art. 1. Convenit aliquis aliquem coram Judicio, ratione debiti, post autoris mortem, vel sui causa, & producit simul chirographum, seu alias scripturas judiciales, docentes, quod ante aliquot annos ista prætensio jamjam in Protocollo fuerit connotata, & sic suum Actoratum speciosa probatione firmat: Si conventus ad hæc litem contestando regerit, solutionem jamjam esse factam, tunc eandem solutionem probare tenetur vel per sufficientes testes, documenta avthentica, aut alio Juridico modo. Si hoc præscripto modo per reprobatoriales evincat, tunc documentum & assecuratio Judicialis, quam Actor produxerat, nullius est valoris. Revis. l. 4. t. 15. art. 2. An maritus debeat solvere debita per suam uxorem contracta? vid. supra Maritus. Cum moneta publice mutatur vel interdicitur, deinceps inter diem quartum decimum veteri moneta æs alienum exonerari & redimi pignora non prohibetur. Qui post eum diem nummos jam reprobatos emtionis vel solutionis nomine erogare, meminerit, neque venditorem neque creditorem, ut ejus generis nummos in solutum accipiat, cogi debere. Emend. l. 4. c. 55. Correct. l. 5. c. 19. vid. plura Moratorium. Executio.

5. De probatione solutionis.

6. De solutione monetæ improbatæ.

7. De actione damni pecuniarii.

Si quis alteri de damno sibi dato controversiam faciat, eo quod pecuniam in certum diem debitam ex præscripto suæ sponsionis non exsolverit, tenetur actori conventus respondere, sive non sposponderit. Emend. l. 4. c. 35. Correct. lib. c. 49. vid. plura Creditum. Qui est solvendo contra eum non debet initium processus Arrestum esse. vid. Arrestum. Quando circa mutuum solutio fieri debeat. vid. Mutuum. De subdelegatione in solutionem. vid. Assignatio. Sponsio.

SOROR.

SOROR. Vid. Hæreditas.

SPOLIUM.

UT Palatini & Capitanei quisque in ſuo Palatinatu & Capitaneatu diligenter fines Terrarum obſervent, ne prædones & graſſatores ingrediendo & egrediendo impune graſſentur. Vid. Conſtitut. Terrarum Pruſſ. D. Sigiſm. Regis §. 24.

1. Purgentur fines a prædonibus.

De Spoliato ante omnia reſtituendo.

SI quis ex poſſeſſione fundi alicujus, ſive fœminam dotem in bonis aliquibus inſcriptam habentem, ſive quemcunque alium, bonorumque quorumcunque, vi aut alio quocunque modo expulerit, ad Officium Palatini loci duabus ſeptimanis ante terminum Citatione poſita, in Jus vocatus, primum terminum peremptorium habebit. Palatinus autem inquiſitione de expulſione cognoſcet. Ac ſi quidem ex poſſeſſione ejectum aut motum eum eſſe apparuerit, nulla de proprietate & dominio cognitione, aut ullis aliis Exceptionibus admiſſis, ſed iis ad ordinarium Judicium Terreſtre aut forum competens rejectis, nulla mora interpoſita, ſpoliatum priſtinæ poſſeſſioni reſtituet, Appellatione tamen directe ad Regni Tribunal ſalva inter cauſas Officii cognoſcenda. Jus Terr. t. 6. Vid. plura Rapina.

2. Spoliatus ante omnia reſtituendus.

SPONSIO.

QUicunque ſpondet alteri in Judicio conſtituto pecuniam in certum diem præſentibus nummis exſolvendam, ſi Judex & Scabini ſponſionibns ejus teſtes ſint, quam primum dies venit, præſenti manu ſolvere jubetur, uti ſpoſponderat, nec cogitur actor res alias præter pecuniam paratam in ſolutum accipere, niſi quod ſponte ſua fecerit. Emend. l. 4. c. 44. Correct. l, 3. c. 101. Reviſ. l. 4. t. 10, art, 4. Si quis alteri pro-

1 De ſponſione pecuniæ in diem certum exſolvendæ.

2. Si pecunia in ſolutio-

nem promissa ab aliis Creditoribꝰ arresti nexu constringatur.

promiserit pecuniam certo die sine cujusvis impedimento vel contradictione præstandam, nisi sponsionem inficietur, solutionis sibi proposuit necessitatem. Cæterum ante diem solutionis cedentem Jus non est creditoribus ejus, qui pecuniam spospondit, eandem præoccupandi vel Arresti nexu pignorandi. Sin autem promissor diem distulerit, quem solutioni dixerat, & post eum diem pecunia pignoretur vel condicatur, expensas omnes pro liberanda pecunia factas, quo ipse suo die non solvens impedimenti causam dedit, stipulatori refundere & nihilominus pecuniam, uti spospondérat, exsolvere tenebitur. Emend. l. 4. c. 55. Correct. l. 3. c. 97. Rev. l. 4. t. 10. art. 5.

3. Effectus sponsionis.

Quando aliquis alteri ad dandum aut faciendum per verbales obligationes promittit, & alter promissum cum gratiarum actione acceptat, tunc promissor verbis suis stare tenetur. Si fidem datam fallit, alter de Jure actionem ex stipulatu contra eum instituet. Revis. l. c. art. 1.

4. Requisita sponsionis.

Ejusmodi vero promissiones, seu sponsiones debent pro fundamento habere fidem, honestatem, & possibilitatem, alias in Jure non subsistunt, & nullius valoris censentur. Qui igitur cum obtestatione in suum honorem pro salvanda sanitate, corpore & vita aliquid spondet, quando sponsioni non satisfacere potest, ejus honor hinc inde nulla infamiæ notula afficietur. Si etiam aliquis fraudulenter carceribus innodatus ad spondendum aliquid cogeretur, neutiquam satisdabit, quando Juramenti religione planum faciet, quod sponsio ista è vi & metu fraudulantam trahat scaturiginem. l. c. art. 2.

5. Captivi sponsio.

Captivi sponsiones in Jure obtinent neutiquam, nisi mediante sua fideli sponsione dimissus sit, ut se constituta die iterum sistat, quo casu datam fidem servare & sponsioni satisfacere merito tenetur. Si etiam aliquis liber factus spospondérit & juraverit Jusjurandum exultionis & evitandæ diffidationis, illud similiter servare tenetur. l. c. art. 3.

6. De diversis debitis diverso die condictis.

Si quis in Judicio constituto spospondérit, interposita bonorum omnium hypotheca, se debitum certo die soluturum, ab eodem debitore etiam alii creditores, tam antè quam post hanc sponsionem, æs suum Jure obtinuerint ac evicerint, hunc servabimus

mus

mus ordinem, ut illi primum Jure decretoque adjudicata habent. Deinde ſtipulatorem, cui in dièm certum ſponſio ſub hypotheca bonorum facta eſt, vocabimus: tandem reliquos, qui poſt ſponſionem æs ſuum evicerunt, in debitoris bona vel poſſeſſiones, quas quæque habet, vel poſt mortem relicturus eſt, admittemus. Emend. l. 4. c. 46. Correct. l. 3. c. 98. Cum quis alteri ſpoſponderit pecuniam certo die ſolvendam, eamque in rem fidejuſſorem conſtituerit, ut vel ipſe vel fidejuſſor ſponſioni ſatisfaciat, ſiquidem deinde debitor probaverit, debitum a ſe recte ſolutum, liberabitur etiam fidejuſſor. Emend. l. 4. c. 47. Correct. l. 3. c. 99. Rev. l. 4. t. 11. art. 5. Spondet quis alteri præſentibus arbitris, Judice & Scabinis in Judicio conſtituto, pecuniam certo die dandam ſine quavis impedimenti exceptione, ejusque ſponſionis ergo bonorum omnium hypothecam proponit, aliquanto deinde tempore poſt eam ſponſionem fundum emit, & ex eo fundo penſionem annuam certo die præſtandam, alii cuipiam in Jure cedit ac tranſcribit, prior creditor debitum ſuum ex penſionibus fundi, qui poſt ſponſionem emtus fuerat, petere non poteſt, ſed qui penſiones fundi ſuis deinde nummis acquiſivit, Jus ſuum controverſia recte tuebitur. Emend. l. 4. c. 48. Correct. l. 3. c. 100. Reviſ. l. 4. t. 10. art. 6. Vid. plura Stipulatio. Cautio.

7. Debitore liberato liberatur etiam fidejuſſor.

8. Quatenus bonorum omnium hypotheca ſit accipienda.

SPORTULÆ.

Vid. Expenſæ. Sententia. Notarius.

SPURIUS.

Spurius non habet Jus retractus. Vid. Retractus.

Filius & filia naturalis partem ſuam hæreditatis ex bonis maternis æque capit, ut cæteri fratres & ſorores legitimi, ſive ante vel poſt naturalem conſtante jam matrimonio inter homines eſſe cœperint. Emend. l. 3. c. 27. Correct. l. 4. c. 45.

1. De liberis naturalibus ſive ſpuriis.

2. De liberis legitimandis. c. 45. Revis. l. 3. t. 9. art. 4. Si quis ex Concubina liberos sustulerit, deinde justis nuptiis eam sibi junxerit, ac itidem ex ea postquam in manum convenerat, liberos genuerit, priores liberi censentur legitimi, propter matrimonium subsecutum. Itaque patri diem functo, tam priores quam posteriores æqualiter succedunt ex Juris præscripto. Emend. l. 3. c. 28. Correct. l. 4. c. 47. Revis. l. c. art. 5.

3. De hæredibus spuriorum. Si spurius morte sua decedat, liberis jam extra vitam positis, hæreditatem ejus ab intestato venientem primum omnium mater capit, sin mater diem obierat, defunctus bona sua materna, ad fratres vel sorores devolvit, si nec fratres quidem vel sorores in præsenti sint, hæreditas in caducis censebitur. Emend. l. 3. c. 31. Correct. l. 4. c. 46. Revis. l. c. art. 16.

STANNIFABER.

FAbri Stannarii ad cantaros duas libras stanni, & tertiam plumbi recipere debent; Lagenæ & reliquæ species de puro stanno sunt laborandæ, & quælibet pars a senioribus contubernii cum signo civitatis, a Magistro vero qui illud conficit cum suo signo domestico signari debet; Falsum vero opus concidi & operatori officium ad quadrantem anni deponere injungendum est. Revis. l. 1. t. 7. art. 5.

STAROGARDIA.

De Judiciis Starogardiensibus. Vid. Neoforum, Radzinum.

ELectio Notarii in Conventu Starogardiensi a Palatino post prioris Notarii excessum, intra sex septimanas in dicendo haberi debet. Jus Terrest. Terr. Pruss. tit. 5. §. 18.

STELLIONATUS.

Vid. Advocatus.

STILLICIDIUM, Vid. Servitus.

STIPULATIO.

SI quis alteri vel pro ſeſſione Conſulum, vel præſentibus in Judicio Scabinis, pecuniæ ſolutionem certo die faciendam receperit, eamque promiſſionem ſtipulator haud invitus acceptaverit: nulla juſta ratione deinde ante diem ſolutionis cedentem a debitore vel expromiſſore rem ullam vel ſatisdationem deſiderabit, poſtquam ſemel fidem ejus in Juris loco ſecutus eſt. Verum ſi debitor conſtituto die non ſolverit, & ob ſponſionem non impletam in Judicio Conſulum vel Scabinorum conventus fuerit, non ignoti Juris eſt, ut creditor a debitore fidejuſſorem vel cautionem idoneam exigere poſſit, niſi ſatisdationem remittere vel cautionis illi gratiam facere maluerit. Cæterum ſi debitor ante diem ſolutionis dictam facultatibus ita labi ceperit, ut non ſolvendo futurus videatur, ad ſatisdandum eum cogi optima ratione defenditur. Emend. l. 4. c. 50. Correct. l. 1. c. 16. Rev. l. 4. t. 10. art. 7.

1. An qui ſimpliciter ſtipulavit ſatisdato cavere cogendus eſt.

STUDIUM.

LIberis non licitum eſt mutuo dare, niſi Studiorum gratia, unde parentes exinde comodum ſentiunt, ac uti parentes æs mutuum per liberos contractum exſolvere non tenentur, nihilominus tamen ad refundendum mutuum ſtudiis impenſum merito obligantur. Reviſ. l. 4. tit. 10. art. 6.

1. Expenſæ ſtudiorum.

STUMA.

Quando Stumæ Judicia celebrentur. Vid. Judicium.

STUPRUM.

QUi ob vim publice factam, vel ſtuprum violenter illatum, actione quaſi de plano vel ſimplici convenitur, ſi conſcien-

1. De ſtupro violento.

ſcientiæ religionem ſuam & manu interpoſuerit, noxa ſe liberabit. Si teſtibus præſentibus accuſetur, teſtium itidem ſuppetiis accuſationi eximetur. Si vero vim aut ſtuprum violentum interveniſſe cognitum fuerit, ſive reus in facto recenti deprehenſus & captus ſit, nequaquam crimen declinare poterit, ſed capitale ſupplicium ſuſtinebit. Emend. lib. 5. c 53.

2. Proceſſus ſtupri violenti. Si quis alicui honeſtæ matronæ, uxori aut virgini per vim & contra ejus voluntatem virgineum & uxoralem honorem abſtulerit, in facto recenti deprehenſus, captus, ad Judicium deductus, & ratione delicti deprehenſus fuerit, ſi ultro confiteatur, aut Juris ordine convincatur, capitis ſupplicium ſuſtinebit. Si vero neget delictum, proximior eſt fœmina facti eum ad convincendum, quam ut ſe excuſet; Si vero Vir in carcerem deduceretur, ut cauſa comperendinetur, nihilominus mulier, quæ fuit violata, delinquentem coram Judicio ſiſtet, & eum facti accuſabit, ſi eat inficias, tunc expurgabitur fide dignorum teſtium depoſitionibus. Corr.l.3.c.31.Rev.l.5.p.2.

3. Pœna ſtupri violenti. t.10.art.1. Si virgo aut vidua vi in aliam domum contra ſuam voluntatem rapiatur, eaque clamorem attollat, ſic ut propter clamorem aliquis in auxilium ſuperveniat, tunc omnes domeſticos, qui tunc præſentes erant, per hos qui per clamorem moti acceleraverant, convincere poteſt quod omnes ſint complices machinatores & promotores delicti, eaque propter eorum capita una & violenti Stupratoris ſunt amputanda. Et ſi delinquens in facto recenti deprehenderetur, tunc absque Judicio poteſt capi & coram Judicio ſiſti. Si ſe opponat & defendat contra capientes tunc poteſt impune occidi, nam ſtuprum violentum & proſcriptio ſunt parile Jus. Corr. lib. 5.

4. Proceſſus propter ſtuprum violentum. c. 39. In cauſa ſtupri violenti judicat Prætor & Scabini cum ſcitu Burggrabii. Si aliquis mulierem aut ancillam violenter ſtuprat, & in facto recenti vir deprehenſus cum clamore ad Judicium trahitur, ſi teſtes adſunt, qui clamorem vim paſſæ audiverunt & corpus delicti revera exiſtat, delinquensque convinci queat, ſuum ſcelus amiſſione ſuæ vitæ expiare debet. Si actio ſit comperendinata, per Judicem & Scabinos cum ſcitu ſuperioris Magiſtratus, ut ſupra dictum eſt judicatur.

tur. Si vero nullum appareat corpus delicti aut factum recens, tunc accusatus propior ad Juris rigorem evadendum est quam ut convinci possit. Corr. lib. 2. c. 23. Si aliquis accusatur simplici conventione de stupro violento, tunc Jure jurando se potest purgare. Si vero accusatur cum testibus tamen sine clamore, tunc se cum duobus testibus eliberat; Quando vero stuprum violentum Juris ordine fuit probatum, & cum clamore causa in Judicium sit devoluta, tunc per sex testes omni exceptione majores conventus se expedire potest; Ast si in facto recenti captus est, nullo modo superveniente ulteriori probatione se enodari poterit, sed pœnam gladii subit. Corr. lib. 3. c. 30. Si stuprum violentum intendens per defensionem Virginis aut mulieris retrudatur, ut malum propositum eliberatâ fœminâ nullam habeat effectum; tunc delinquens prævia accusatione & probatione mali propositi pro qualitate conditionis, status, personæ & ipsius delicti annali incarceratione & relegatione coërceri debet. Revis. lib. 5. p. 2. t. 10. art. 3. Cum mulieribus circum foraneis vel Amasiis, nec non nutricibus etiam stuprum violentum committitur, per quod vitam amittimus, si scilicet illæ absque ipsarum gratia fuerint stupratæ. l. c. art. 4.

5. Defensio Juridica in causa stupri.

6. Nondum patratum stuprum.

7. Alia stupri species.

SUBDITUS.

Subditi contra suos Dominos non habent locum standi in Judiciis. Jus Terrar. Pruss. Tit. 6. §. 2. De Processu Civili. Vid. plura Servus, Rusticus.

SUCCESSIO. Vid. Hæreditas.

SUPERCILIUM.

Vid. Vulnus.

SUPPLE-

SUPPLETORIUM JURAMENTUM.

1. Cui sit deferendum. SI ab utraque parte Instrumenta & testes fuerint, erit in potestate Judicis, ei Parti, quæ fide digniora documenta produxerit, ut in supplementum ea confirmet, Juramentum injungere. Actore autem nudis verbis tantum litem prosequente, nuda ejus affirmatio, nuda partis conventæ negatione elidetur. Jus Terrest. Pruss. Tit. 6. §. 43. De processu Civili, Rev, lib. 2. tit. 18. art. 8. Vid, plura **Juramentum.**

SURDUS.

1. Surdi Jura. STandi autem locum in Judicio non habent: Liberi contra Parentes in personalibus Actionibus; subditi item contra Dominum, & vice versa, cum ob potestatem, quam quisque in suos habere debet, nullum cum suis Judicium intercedere debeat. Proscripti item & infames. Muti autem, surdi, pupilli, mulieres, mente capti, conveniri quidem, & convenire poterunt, non tamen absque Tutoribus. Jus Terrest. Terrar. Pruss. tit. 6. §. 2. De Process. Civ. Surdus non potest deponere testimonium. Rev. l. 2. t. 18. art. 1.

SWICIE.

Quando Judicium ibi exerceatur. Vid. **Judicium.**

TARGOWEN.

1. Targowe abrogatur. INcolæ terrarum Culmensium ab omnibus oneribus Podwodarum, Targowe, aliisque his similibus angariis immunes sunt. Rev. l. 1. t. 4. art. 1.

TELO-

TELONEUM.

UT autem noſtræ liberalitatis, æquitatis & juſtitiæ dextram, his ſubjectionis eorum & noſtræ acceptationis felicibus, dante Domino, primitiis, ſentiant in univerſos & quemlibet eorum effuſam, & in mutatione Principum commutatam etiam & ſublatam deprehendant oppreſſionem, Daciam quæ in vulgari Funthezol dicitur; Item alia omnia telonea in aquis & terra, nova aut antiqua obſervantia, in Terrris duntaxat prædictis Pruſſiæ quomodolibet conſtituta: Item in Terra Pomeraniæ exactionem ſive Daciam, quæ Porcus, alias Narzaſz, veteri inſtitutione Ducum Poloniæ vocabatur, Regia munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac ſolutionem illarum perpetuis temporibus reſolvimus, dimittimus & relaxamus. Nullo unquam tempore per Nos aut Succeſſores Noſtros Poloniæ Reges, ex quacunque cauſa aut occaſione inſtituendam aut imponendam. Vid. Privilegium Incorporat. Terrar. Pruſſ. D. Sigismundi Regis ab Anno 1454.

TEMERUM LITIGIUM. Vid. Lis.

TENUTA.

Tenuta tantum indigenis eſt conferenda. Vid. Indigenatus.

TERMINUS.

TErminus ſeu Granicies. Vid. Condeſcenſio. Si quis tumulos vel veteres, vel nuper Judicialiter conſtitutos, vel alia ſigna metalia, ſeu integra, vel ex parte aliqua disjecerit, exciderit corruperitve, Terminum in Judicio Terreſtri habebit. Ex Actoris & Citati Controverſiis absque quavis mora & dilatione de medio ſui duos Scabinos ad indagandam rei veritatem, Partibus termino conſtituto, in campum mittet.

1. Pœna termini moti.

tet. Et si compertum sit limitem temere violatum corruptumve esse, ibidem in instanti præsentibus Scabinis violatum limitem citatus restaurabit. Ratione vero pœnæ quinquaginta Aureorum in Judicio Terrestri in primis terminis Terrestribus conservatum terminum habebit. Jus Terrest. Terr. Pruss. Tit. 7. §. 24. de Finibus regundis. Iisdem pœnis tenebitur, qui privatim sine autoritate Judicii limites signaque aliqua limitanea erexerit, constituerit, feceritve. Quarum pœnarum nomine eodem omnino modo, quemadmodum contra legitimi termini motorem, contra eum procedetur. l. c. §. 25. Qui ex malitia & iniquo proposito signa limitanea amoverit, succiderit exstirpaveritque, ille pro qualitate causæ corpore luat. Si vero id ex malo proposito fiat in signis talibus, quæ dirigendis navigationibus & arti nauticæ inserviunt ille gladio puniendus est. Revis. l. 5. p. 2. t. 18. art. 8. De testimoniis certa die & termino exhibendis. Vid. **Testimonium.** Terminus Solutionis. vid. **Solutio.** plura vid. **Citatio. Contumacia. Libellus. Actio.**

TERRESTRIA.

1. Terrestria Judicia. JUdicia Terrestria in singulis Palatinatibus quotannis bis serventur, ita ut in Palatinatu Culmensi primum Judicium feria tertia post Dominicam Quasimodogeniti: Secundum autem feria tertia post Lamperti celebretur. In aliis autem Palatinatibus juxta veterem consvetudinem observetur. Ex quibus quidem Judiciis Terrestribus Appellationes ordinariæ fiant ad Conventus Generales Terrarum Prussiæ; A Conventibus autem Generalibus ad Regium Tribunal Nostrum, donec alterutra partium tres conformes sententias obtinuerit. Vid. Constitut. Terr. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 2. Ut autem frivolæ & temerariæ Appellationes non nihil cohibeantur, quisquis in Judicio Terrestri ad Conventum generalem appellaverit, tres Marcas in Judicium reponat; Si vero a Conventu generali ad Nos appella-

2. A Terrestri Judicio Appellatio.

tum

tum fuerit, ſex floreni per triginta groſſos deponantur. Et ſi appellans coram Judice appellato ſuccubuerit, in uſum publicum Judicii, in quo erant repoſiti, cedant; alioquin parti reſtituantur. l. c. §. 3. Nec Palatini cauſas ad Jus Terreſtre ſpectantes, niſi de Conſenſu partium, judicent, & provocantes ad Judicium Terreſtre remittant: Exceptis cauſis levioribus, quæ videlicet valorem decem marcarum non excedant. Hæ quidem ſine ſtrepitu Judicii de ſimplici & plano ab eis componi poſſunt. In cauſis autem ſangvinis & facto recenti deprehenſis, indilatam Juſtitiam miniſtrent, nec partes contendentes ad componendum amice inter ſe controverſiam cogant, nec ullas pœnas exigant, niſi per Judicium decretas. Quatum pœnarum tertia pars Judicio Terreſtri, reliquæ duæ partes Palatino loci cedant. l.c. §. 4.

3. Palatini nequaquam cauſas ad Judicium Terreſtre ſpectantes ad ſe trahant.

Palatini & Capitanei citati tam in Judicio Terreſtri, quam Conventuum publicorum, reſpondere ſint obligati: Exceptis Actionibus ſuper Bonis Noſtris Regalibus emergentibus. Capitanei autem juxta continentiam Privilegii Terrarum Pruſſiæ ſint indigenæ, poſſeſſionati, ratione quarum poſſeſſionum ſi Bona terreſtria fuerint, Judicio Terreſtri ſint ſubjecti. l. c. §. 5.

4. Palatini habent ratione bonorum ſuum forum in Judicio Terreſtri.

Ut autem temerariæ lites amputentur, Commiſſarios ſive Judices delegatos non deputabimus in cauſis ad Judicium Terreſtre ſpectantibus, & minus in eo jam pendentibus, niſi per Appellationem ordinariam, de qua ſuperius dictum eſt, a ſententia definitiva ſeu interlocutoria jam lata ad Tribunal Noſtrum devolutæ fuerint; Exceptis cauſis limitum Bonorum Noſtrorum Regalium, & diviſione fratrum & proximorum. l.c. §.6. Vid. plura **Judicium, Forum.**

5. In cauſa Terreſtri Rex non deputat Commiſſarios

Civibus Bona Terreſtria, & Nobilibus Civilia Bona liberum ſit deinceps emere, ita tamen, quod ad paria onera utrinque ferenda ſint obligati, quod ſcilicet Cives ratione Bonorum Terreſtrium omnia Nobilitatis onera, & Nobiles ratione Civilium Bonorum omnia civilia onera, æquis paſſibus ferant. l.c. §. 20.

6. Cives poſſunt emere bona Terreſtria.

Sacerdotibus bona Terreſtria Eccleſiis ſuis donare, cedere, aut incorporare absque ſpeciali conſenſu Regio, non licet; & tametſi hoc etiam eveniat, non aliter, niſi de ſubditis intelligendum

7. Eccleſiis non donanda, inſcribenda aut appropriandaſunt bona Terreſtria

gendum esse debet, ne servitia, quæ communi utilitati ex bonis Terrestribus competunt intereant; pro illorum privatis personis Sacerdotes bene bona Terrestria emere possunt, quæ si stante illorum vita aliis addicta vel donata non fuerint, post mortem illorum cognatis & consangvineis ordinaria successione cedere debent. Revis. l. 4. t. 5. art. 4. Vid. Constitut. Terr. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 19. Vid. plura Conventus, Feudum.

TESTAMENTUM.

De Donationibus & Testamentis secundum Jus Terrestre.

1. Testamenti confectio secundum Jus Terrestre.

DOnatione inter vivos donare, inscribere, vendere sua bona, ad Acta tamen aliqua avthentica, unicuique & cui voluerit, liberum erit: cum maxime naturali libertati conveniens sit, ut quemadmodum quisque velit re sua utatur. Testamenta autem de bonis mobilibus quibuscunque non autem de immobilibus, qui factionem Testamenti habuerint, condere eis liberum erit. Ut firma ac legitima Testamenta sint, ad minimum ipsius Testatoris sana mente ac trium fidedignorum testium manibus & Sigillis subscipta & obsignata esse debent: Quod si ipse Testator nesciverit, quartus testis in præsentia cæterorum nomine illius subscribat. Si etiam in Jure id Testator facere maluerit, integrum illi erit, ad Acta quæcunque avthentica ultimam voluntatem suam disertis verbis profiteri, atque in Acta referendam curare, aut etiam Testamentum sua solius manu subscriptum & sigillo obsignatum, clausum ad eadem Acta offerre: cujus oblationis & traditionis Actus Actis Officii inscribi debet. Morte deinde Testatoris consecuta, intra tres menses ad instantiam Officii, apud quod Testamentum depositum fuerit, vel etiam Officio id negligente, ad instantiam cujuscunque, qui interesse suum putaverit, peremptoriè Successores ad Officium citentur, ad audi-

audiendum & videndum, Teſtamentum illud clauſum per Officium aperiri & publicari: in terminoque ſive comparuerint, ſive non, Teſtamentum nihilominus aperiatur & publicetur atque in Acta inſcribatur. Quacunque ratione Teſtamentum quis condiderit, vel teſtibus nimirum adhibitis, vel apud Acta aliqua publica, toties, quoties viſum ei fuerit, ante mortem voluntatem ſuam revocare, mutare, in univerſumq; quod viſum fuerit, addere, detrahere, minuere & vel integrum teſtamentum inducere, abolereve, vel parti ejus derogare, integrum ei erit, ita ut ad mortem cujusque voluntas ambulatoria & libera ſit, ſemperque noviſſima quæque voluntas rata habeatur. Si hæreditati, in quam debeat ſuccedere, quis renunciaverit, ſive filius, ſive quicunque alius; ad debita quidem ſolvenda aut alia onera hæreditatis non tenebitur, bona autem omnia creditoribus dimittere debet: ac ſi ſuſpicio aliqua fuerit, ex hæreditate aliquid ad illum perveniſſe, a creditore ad Judicium Terreſtre vocatus, terminum peremptorium habebit, in quo corporale Juramentum præſtet, nihil ex bonis defuncti ſe poſſidere, aut dolo malo poſſidere deſiiſſe, quod ſi præſtare recuſarit, ac liquidum debitum, quod petetur, fuerit, ad ſolvendum cogatur. Jus Terreſtre Terrar. Pruſſ. tit. 2. tt. Cuilibet liberum eſt, dum in vivis agit, dumque publice converſatur, amico vel cognato, cui volet, liberalitatis affectu, quin etiam extraneo, referendæ, quam acceperat, gratiæ cauſa res mobiles & pecuniam donare, tantum quantum volet, ſic ut poſſeſſionem e veſtigio amittat & in donatarium transferat. Qui vero ob adverſam valetudinem decumbit, amplius donare non poteſt, niſi quantum ſemel manu brevi citra alterius adminiculum transleсtulum porrigere valeat, neque neceſſum eſt, ut hanc in rem proximioris hæredis conſenſum roget. Fundos autem & poſſeſſiones, & res immobiles, ſine hæredum conſenſu donandi Jus non eſt, præterque eas quæ non a Parentibus profectitiæ, ſed ex rudi fundo & donatoris negociatione, labore & ſimili titulo comparatæ ſunt. Has enim nolentibus etiam hæredibus donare licet, ſic

2. De donationibus inter vivos & de teſtamentis.

ſic ut coram Domino ſuperiore, vel in Judicio conſtituto, præſentibus Judice & Scabinis, donatio peragatur. Hæc donatio etiam ſub conditione fieri, & in tempus mortis conferri poteſt, ut donator rem donatam cum omni fructu, quoad inter homines erit, poſſideat & donatario poſt mortem demum donantis, niſi inter vivos donationem revocaverit, pleno Jure relinquat ac cedat. Quicquid vero vel inter vivos vel infirmitatis tempore ſine hæredum conſenſu donari poteſt, idem accipiendum eſt etiam in Teſtamento vel ultima voluntate poſſe donari, legari, dari poſt teſtatoris mortem donatario vel legatario accipiendum habendumque. Salvo nihilominus & illæſo cujusvis civitatis & loci more plebiſcitove. Emend. l. 3. c. 12.

3. De his qui teſtamenta condere poſſunt.

Téſtamenta condere & mortis cauſa diſponere cuique licitum eſt, cui non ſpecifice eſt in Jure interdictum. Teſtari vero non poſſunt minorennes, i. e. qui annum vigeſimum primum nondum adimpleverunt. Item homines læſæ mentis & furioſi, donec iterum rationis & intellectus ſui compotes facti ſunt. Item omnibus prodigis, quibus adminiſtratio ſuorum bonorum a Magiſtratu interdicta eſt, adempta eſt. Item his, qui muti & ſurdi ſimul ſunt, & omnibus his, quorum bona propter patrata crimina Fiſco adjudicata ſunt. Reviſ. l. 3. t. 8. art. 1.

4. Libera diſpoſitio mortis cauſa.

Quia unicuique licitum eſt mortis cauſa de relictis ſuis bonis diſponere; hinc inde ultima iſta voluntas vel publice vel privatim exprimitur & teſtamentum in occluſo in loco Judicii poteſt inſinuari aut etiam extra Judicialiter. l. c. art. 2.

5. De teſtamento occluſo.

Qui itaque judicialiter occluſum teſtamentum vult inſinuare, ille, ut perſonaliter compareat neceſſe habet ſuamque ultimam voluntatem in ſcriptis ad acta porriget & proponet, quod in his ſcriptis ultima ſua voluntas & diſpoſitio ſuorum bonorum poſt ſuum obitum contineatur, cum petitione ut hoc teſtamentum ad Acta ſuſcipiatur, & facultas renovandi, mutandi & caſſandi reſervetur, aut poſt eventualem ſuam mortem, his, quorum intereſt publicetur, & avthentica copia detur. Hoc Teſtamentum a Judicio eſt ſuſcipiendum, declaratio ad Acta connotanda, & univerſum Inſtrumentum ſeu diſpoſitio mor-

tis causa pro solenni & valida est judicanda. l. c. art. 3. Si aliquis impedimento legali detentus, ipse ad Judicium personaliter venire nequeat, ille ex consensu Judicii, Judicem, Scabinos & Notarium Judiciorum in suam mansionem aut residentiam vocabit, illisque suum Testamentum insinuabit, aut ultimam voluntatem declarabit. Hoc eundem habet valorem quasi in Judicio Constituto solenniter sit factum & haud opus est testibus. l. c. art. 4. Si vero aliquis propter subitos casus, impedimenta, tempusque pestilentiale, Scabinos apud se habere nequit, ille scriptum suum Testamentum duobus fide dignis & inexceptibilibus testibus una cum Notario insinuabit, cum petitione præsens Instrumentum ut coram Judicio Actis incorporari faciant, qui testes postmodum proxime sequenti Judicii die absque ambagibus coram Judicio comparere, & sub robore JuramentiCorporalis recognoscere debent, quod præsens testamentum ex propria Testatoris manu acceperint, eum sanæ mentis invenerint, & claris verbis intellexerint, quod in hoc instrumento ejus testamentum & ultima voluntas contineatur. Si vero etiam ad requisitionem Notarius Judiciorum haberi non possit, tunc ejus loco tertius testis est adhibendus & adjungendus, per quem itidem, uti supra dictum est, attestatio fiat; quod ideo coram Judicio non attestatur, illud nullius valoris. l. c. art. 5. Omnia occlusa Testamenta, si non in totum, tamen in partem, Testatoris propria manu, cum expressione pronominis & cognominis, subscripta, & consvetum sigillum proprium adimpressum esse debet, in quorum defectu Testamentum invalidum censetur. Qui vero ipse Scripturæ & literarum est expers, illi conceditur, ut alius scribat & subscribat, si modo recognoscat & declaret, quod omnia contenta, quæ sibi sincere sint prælecta, ratihabeat, instrumentumque suo Sigillo confirmet. l. c. art. 6. Tametsi cæcitas sit defectus naturæ, tamen cœcus libere Testamenta facere potest; nam si mortis causa cœcus dispositurus est, præter septem testes octavum adhibeat, qui persona publica & jurata aut Notarius sit, ille voluntatem testatoris concipiat, scribat & prælegat. l. c. art. 7. Quod viro sano corpore existenti, sine

6. Quando quis personaliter ad Judicium venire nequit.

7. Quomodo in causa necessitatis testamenta sine Notario & Scabinis condantur & insinuentur.

8. De subscriptione & sigillatione.

9. De testamento cœci.

10. Quantum quis in testa-

mento donare possit. sine consensu suorum hæredum donare est licitum, de hoc etiam in Ordinario testamento & ultima voluntatepro lubitu

11. Legata ad pias causas. potest disponere. l. c. art. 8. Qui in scriptis, ut supra dictum est, ad pias causas aliquid legare vult, & ultimam suam voluntatem coram duobus testibus manifestat & recognoscit, hoc prævia at-

12. De testamentis quæ sine scriptis verbotenus fiunt. testatione coram Judicio robur & valorem obtinet. l. c. art. 9. Si aliquis ratione relinquendæ suæ post se hæreditatis sine scriptis Testamentum condere vult, hoc publice coram Judicio, aut coram Judice & duobus Sabinis, vel in casu necessitatis & tempore pestis coram duobus fide dignis testibus, vel in absentia Notarii Judiciorum coram tertio teste faciat, qui de facto Testamento relationem & attestationem ad acta ferent, quid per testatorem verbotenus sit actum, tunc hæc acta & actitata plenarium juris vigorem, tanquam omnes adhibitæ fuerint so-

13. De Parentum testamentis in genere. lennitates, habebunt. l. c. art. 10. Pater & mater, quando Testamenta facere, vel mortis causa disponere volunt, suis liberis, si causam exhæredandi non habeant, ad minimum eorum legitimam absque onere relinquere debent, & hoc etiam de liberis erga Parentes intelligendum est, sic tamen, si eorum plures essent, omnes unam tantum partem avi illorum vel suorum Parentum percipere, & pro persona una compu-

14. Quid sit legitima. tari debent. l. c. art. 11. Quando Pater vel Mater unum, duos, tres vel quatuor Liberos post se relinquat, tunc legitima, deducto omni ære alieno, est tertia pars omnium bonorum. Si vero sint quinque liberi tunc post exsoluta debita legitima est dimidietas omnium bonorum existentium. l. c. art. 12.

15. Quando liberi sine causa exhæredantur. Si Pater aut Mater uni vel pluribus liberorum in suo Testamento debitam legitimam non relinquat, sed tacite illos prætereant, aut expresse exhæredent, & nullam exhæredandi legitimam causam allegent, tunc præteriti & exhæredati liberi inofficiosum hoc testamentum impugnare & invalidare pos-

16. Impugnato testamento quomodo cum legatis procedendum. sunt. l. c. art. 13. Quando liberi præmemorato modo parentum suorum Testamenta impugnant aut annihilant, nihilominus Legata in Testamento contenta suo stant talo & valent, nisi ista Legata etiam legitimam exhauriant; hoc casu ista adimplenda venit, & de residuo Legata, in quantum Massa

hære-

hæreditaria ſufficit, pro rata portione ſunt exſolvenda, & hoc non ſolum de inofficioſis teſtamentis, ſed etiam de donationibus intelligendum eſt, nimirum ut liber ratione ſupplendæ legitimæ agere, ſupplementumque accipere debeat. l. c. art. 14.

17. De legitima Parentibꝰ relinquenda.

Quemadmodum Parentes oportet liberis ſuis legitimam relinquere, ſic etiam poſcit naturalis æquitas, ut liberi, ſi deſcendentes hæredes non habeant, & teſtamenta facere velint, ut Parentibus ſuis etiam legitimam ſtatuant. Legitima vero eſt, tertia pars omnium bonorum tam parentum quam avorum. l. c. art. 15.

18. De acceptanda & repudianda hæreditate.

Qui in hæredem eſt conſtitutus, ille poſt aperturam Teſtamenti intra tres menſes declarabit, an jacentem hæreditatem ſit aditurus aut renunciaturus, hoc ſi non eveniat, proximi hæredes ad perficiendum inventarium, & ad expedienda Legata admittuntur. l. c. art. 16.

19. De teſtamentis eorum qui non habent Parentes aut liberos.

Si aliquis velit Teſtamentum facere, & hæredes ex linea aſcendenti & deſcendenti nullos habeat, ille ſuos collaterales hæredes, tametſi ſint fratres, non inſtituere, ſed eis quartam partem omnium bonorum relinquere tenetur, & ſi eos ultra quartam partem læſerit, invalidum eſt. l. c. art. 17.

20. De mutatione teſtdamentorum.

Unicuique licitum eſt voluntatem ſuam mutare, emendare, augere, minuere caſſare, & quomodo ſeu quoties volet annihilare, tametſi de hoc non faciendo ſe expreſſe obligaverit. Nam hominis voluntas liberrima debet eſſe usque ad mortem. Interim tamen circa ejusmodi mutationes & caſſationes teſtamentorum, eædem Solennitates ſunt obſervandæ, quæ circa confectionem requirebantur. l. c. art. 18.

21. Quo tempore teſtamentum ſit impugnandum.

Si Teſtamentum intra Annum & diem non impugnatur, ad idem invalidandum quilibet poſtmodum irritos ſuos impendet conatus; niſi aliquem ſufficiens impedimentum legale retinuerit, quod coram Judicio probato, Judicium vero cognitionem Juris interponito, an allegatum impedimentum ſit ſufficiens nec ne. l. c. art. 19.

22. De donationibus mortis cauſa Judicialiter præſtitis.

Si Maritus coram bannito Judicio uxori ſuæ, conſanguineo, vel etiam peregrino bona mobilia aut immobilia poſt ſuam mortem Jure hæreditario habenda & cum plenaria proprietate dominioque poſſidenda donaret, ea tamen conditione ut donator donec viveret Dominus rei donatæ velit eſſe: Quæritur: An Donatarii poſt mortem

Donantis meliore Jure quam proximi hæredes dona ante
aut poſt mortem donatoris impugnare & in controverſiis ver-
tere poſſent? Ad hæc Jura ſtatuunt bona mobilia, immobilia
& ſe moventia alicui coram Judicio donata & attributa, vel
proprio ſtudio acquiſita, parta & lucrata poteſt quis ſuæ uxori,
amico vel extraneo, quomodocunque voluerit, mortis cauſa
& poſt mortem ſuam poſſidenda ſine hæredum contradictio-
ne vel impeditione donare & tradere, ac ſi eadem ex mani-
23. De donatione inter conjuges. bus dederit vel inſinuaverit. l. c. art. 20. Maritus & Uxor,
qui una in matrimonio & ſecundum Jus Flammingicale hære-
ditarium in communione bonorum vivunt, unus alteri, ſuis
liberis, conſanguineis, aut aliis ex ſuis bonis donare & legare,
quodcunque ad donandum & legandum neceſſarium eſt, poſ-
ſunt; Iſta donatio vel teſtamentum vero tantum portionem
donantis vel teſtantis concernat, ne alterius conjugis portio
deterioretur & immiſceatur, niſi ex bona voluntate inter con-
juges aliter conventum, & ſuo Juri renunciatum ſit. l. c. art. 21.
24 Conjugum reciproca donatio. Maritus ſuæ Uxori & Uxor Marito, cum adhuc ſunt inter vi-
vos, ſua bona reciproce donare poteſt, ut pars ſuper vivens
defuncti conſanguineis ad minimam quartam partem bono-
rum, quæ hæredibus alias ab Inteſtato competiiſſet, exſolvere
teneatur, advitalitio Jure, ut ultimus ſuperſtes Conjux, quoad
vixerit, iisdem bonis utatur, fruatur, attamen ut cautio cum
ſatisdatione præſtetur ad inſtantiam hæredum, ſucceſſu tem-
poris iſta bona non deterioratum iri, deceſſo & mortuo etiam
altero conjuge, tunc utrinque cognati & hæredes admittan-
tur, ut tam mariti quam Uxoris hæredes æqualiter admittan-
tur, & primo prædefuncti hæredes vel ſucceſſores bona divi-
dere & ultimi demortui in hiſce electionem habere debent.
25. De annuo cenſu donato. l. c. art. 22. Si Maritus, prout de Jure fieri poteſt, coram
Judice & Scabinis in Judicio Bannito uxori ſuæ poſt obitum
ſuum annuum cenſum certo die levandum & percipiendum,
quoad viveret, donaret. Si Uxor ante diem levandi cenſus
moriatur, tunc iſte cenſus ad mortui Mariti hæredes reſultat,
nam quia Uxor præfixum diem percipiendi cenſus non ſuper-
vixit, etiam hæredes illam pecuniam non poſſunt exigere. l. c.

art.

art. 23. Vid. plura Donatio, Exhæredatio. Super litigiosis rebus ex Testamentis perfectis nulla transactio fieri potest, ne illius effectus impediatur, & unicuique, quod illi relictum est, plenarie tribuatur. Quando etiam aliquis in Testamento vel alioquin sumptus & alimenta reliquerit, dederit, vel adhuc dare debeat, tunc nulla transactio desuper iniri potest. Si vero jam perempta fuerint, tunc cum iis pro lubitu disponere potest. Rev. l. 4. t. 13. art. 2. 26. In causa testamentaria non procedit transactio.

TESTIS. TESTIMONIUM.

SI quis ad Monumenta aliqua provocet, in Judicio Monumenta ea nominare, ac siquidem in Terrestri Judicio litigarint, ad sequentia Judicia dilatio illi dari debet, in quo quidam termino, si Monumenta a se nominata non produxerit, Causa in totum cadet, legali tamen impedimento, comprobationeque ejus salva. Jus Terrestr. Terrar. Pruss. Tit. 6. §. 36. De Processu Civ. Tenebitur autem quilibet cum ad testimonium dicendum citatus fuerit, comparere & testimonium dicere, sub pœna decem Aureorum Ungaricorum, subque eadem pœna subditos etiam suos statuere, si testimonium ab illis requiratur; quam pœnam Judicium Terrestre aut Palatinale aut Commissoriale, in quo causa versabitur, mox decernere, Parsque a Judicio non recedendo eam pati ac Judicio dependere, aut si eam non dependat, Judicium pro Executione ad Officium Palatinale remittere debebit l. c. §. 37. Cum autem iniquum sit, ut ad testimonium, in aliena causa dicendum, in longinquiorem aliquem locum, cum sumptu & molestia sua, quis evocetur, liberum unicuique erit, a quo testimonium exigetur, apud proximum Judicem, vel Officium, quod elegerit, sive Terrestre, sive Civile, tam in Regno quam in Prussia testimonium deponere, quod quidem testimonium cum ab illo Judicio obsignatum, in Judicio, in quo causa vertitur, prolatum fuerit, eandem authoritatem habebit, ac si in eo ipso Judicio depositum fuisset. l c. §. 38. Observari porro in omni testimonio debet, Primum, ut pars, cum qualis interce-

1 Provocatio ad testimonium.

2. Pœna testium non comparentium.

3 Testimonium in quolibet Judicio deponitur.

4 CitatioPartis ad audiendum testimo-

nium, & exhibitio effatorum.

dit, ad inducendum testimonium in Judicium illud, in quo testaturi testes sint, ad minimum duabus septimanis ante citetur, facultasque eidem fiat Interrogationes suas, de quibus testis interrogetur Judicio offerendi contra testes testimoniave eorum, quæ ei videantur dicendi; quod si fecerit, Judex una cum Testimonio utriusque Partis Interrogationes & Oppositiones scripto comprehendet, atque utrique Parti, si id petierit, sub Sigillo edere tenebitur. l. c. §. 39.

5. Si pars ad audiendum testimonium non comparuerit.

Si pars citata in termino non steterit, testimonia nihilominus recipientur, partique producenti edentur; libera tamen facultate alteri Parti relicta, cum apud Judicem Causæ prolatæ fuerint, si, quæ contra testes aut testimonia dicat, habuerit, apud Judicem causæ ea opponendi. l. c. §. 40.

6. Quando testis ipse sibi forum eligit.

Si etiam testis aliquod proximum Judicium sibi elegerit, ad quod Pars citari, aut venire non potuerit, testimonium nihilominus recipietur, salva contradictione, si quam habeat, alterius Partis apud Judicem causæ. l. c. §. 41.

7. Examen testium.

Ne autem facile homines ad perjuria labantur, quilibet Judex apud quem testimonium aliquod deponitur, causam scientiæ interrogare, Partibus absentibus, testem debet, de ætate præterea ipsius, hora, loco & tempore, tum an ipse rei gestæ interfuerit, an alias eam cognoverit, aliaque quæ ad indagandam rei veritatem pertinere videbuntur, inquiret. Quo melius etiam liquere de veritate testimonii possit, utrique sive etiam alterutri Parti, si altera id facere neglexerit, liberum erit, capita certa, de quibus testis interrogetur, Judici offerre, Judici autem secundum ea testem examinare incumbet. Ad quæ sive a Judice sive a parte proposita, si ita Testis responderit, ut rem ei notam aut cognitam fuisse verisimiliter advertere possit, ad Juramentum eum admittet, si sponte in ea jurare voluerit; sin secus, juramentum ei non deferet, dicta nihilominus ejus conscripta sub Sigillo Parti petenti edet l. c. §. 42.

8. Terminus probatorius & qualitas probationum.

In termino Monumentorum producendorum Pars, quæ ad ea provocarit, sine ulla dilatione aut Exceptione, sub amissione causæ exhibere ea tenebitur; Quod cum fecerit, vel testimonia produxerit, Judex alteri Parti mox in Judicio ea publicabit, potestatemque, si quis contradicere velit,

velit, ea refutandi ei faciet: quod cum fecerit ad Definitivam ſententiam Judex procedet, niſi forte ad alia Inſtrumenta & Teſtimonia ipſe etiam Actor provocet: tum enim quantum temporis uni parti ad Inſtrumenta Teſtimoniave ſua producenda tribui debere ſupra ſtatutum eſt, tantundem & eadem conditione alteri quoque parti tribuetur. Quæcunque deinde Pars fide digniora Inſtrumenta & Teſtimonia protulerit, ſecundum eam Judex pronunciabit. Simplici vero affirmatione aut negatione, etiamſi ad Juramentum quis ſe offerat, contra Inſtrumenta & Teſtimonia, nemo niti potuerit, neque cuiquam contra Teſtes & Inſtrumenta ſine ullis Inſtrumentis aut Teſtibus nitenti, juramentum Judex decernet. Si autem ab utraque parte Inſtrumenta & Teſtes fuerint, erit in poteſtate Judicis, ei parti, quæ fide digniora documenta produxerit, ut in ſupplementum ea confirmet, juramentum injungere. Actore autem nudis verbis tantum litem proſequente, nuda ejus affirmatio nuda partis Conventæ negatione elidetur. l. c. §. 43. Ad Senatum ſi quis ſponte veniat, & alteri ſponderit aliquam pecuniæ ſummam certa die ſolvendam, vel ſi quid aliud, cujuscunque ſit generis, probe faciendum receperit, ac aliquis poſtea de fide conventionis haud impleta teſtimonium Senatus allegare volet; dubitabatur, an teſtimonium illud Jure ſubſiſtat, quove modo ſit deducendum? Juris auctoritate definitum eſt: Cum unus vel plures coram Senatu quicquam ſpoſponderint vel receperint, quatenus id factum eſſe Conſules probe ſciant, ſic ut juramento ſuo factum aſſerere velint, magis eſt, ut teſtimonium Conſulum prævaleat, quam ut illi ſponſionem abnegare debeant. Si autem Conſules factum aſſerere nolint, ſponſionem illi mediante juramento ſuo abnegare poterunt. Quicquid Conſules aſſerunt, ſe præſentibus actum, quod recte meminerint, non alia jurisjurandi religione probare tenentur, quam qua Civitati jam antea ſunt obſtricti. Si quis aliquem conveniat ob debitum pecuniarium, & conventus ad Senatum provocet, æquum videtur, ut Actor auctoritatem amicæ transactionis ergo ſequatur. Sin cauſam Senatus ad Judicium Civile

9. Teſtimonium Conſulum.

vile rejecerit, legitimæ porro notioni res committatur. Emend. l. 1. cap. 13. Corr. l. 1. cap. 13.

10. De testimonio Judiciali.

Si quis aliquem in alio foro maleficii convenire voluerit, cujus in alio foro instituta fuerat accusatio, Judex & Scabini, pro quorum subselliis prius Judicium inchoatum fuerat, quid actum sit, ex libris suis Judicialibus in alienum Judicium liquido testentur. De cæteris quoque causis in Jure tractatis, Judex & Scabini vel tabulis publicis vel affirmatione sua in subsidium alterius Judicii testimonium ferant, & ex alio Judicio cum ita res tulerit, ejusdem generis testimonia recipiant. Emend. l. 2. c. 14. Revis. l. 2. tit. 18. art. 12. Ubi additur: Quando etiam in alio Judicio testes sunt examinandi, interrogatoria eidem Judicio, in quo causa est inchoata, sunt insinuanda, quibus perlectis & trutinatis, per literas mutui compassus ad alterum Judicium transmittantur, ut ibi examen testium existentium instituatur. Ubi partes omnia sollicitare, attentare, juramentum de deponenda veritate audire, & effata testium in occluso rotulo referre tenentur. l. c.

11. Filius Patris testis idoneus non est.

Cum Patri vel ob maleficium vel ob debitum in constituto Judicio controversia movetur, ac eidem testium laudandorum facultas proponitur, ejus filii testimonium in re Patris dicere non possunt, sive sint emancipati, sive nunc etiam in potestate manuve patria conversentur. Emend. l. 2. c. 51. Correct. l. 3. 38. Revis. l. 2. t. 18. art. 2.

12. De corruptela testium.

In quamcunque causam testis quispiam producitur, ne pecuniam munusve eo nomine accipito, quod si ad Judicem testimonii dicendi ventum sit, ei, contra quem juratur, testem illum refutandi Jus esto, quoniam pecunia muneribusve ad testimonium dicendum sit conductus. Si neget sibi pecuniam vel munus in eam rem promissum datumve, sacramento innocentiam comprobato. Adversarius vero testibus, quibus id liquido constat, evincito, pecuniam illi munusve datum promissumve, & in eam rem ab ipso acceptatum. Testis hoc modo convictus Judicii perjurium duobus digitis luito, & insuper infamia notator, nec amplius ad dicendum testimonium admittitor. Emend. l. 2. c. 48. Correct. l. 5. c. 62. Revis. l. 2. t. 18. art. 3.

13. De testibus examinandis.

Testes qui in singu-

ſingulas cauſas dantur, Judex ſeparatim in privato ſingulos audiat & examinet, nec quisquam teſtium aliquid dicat cæteris audientibus. Si de eadem cauſa unum eundemque ſermonem attulerint, tot teſtes ad probandam veritatem idonei judicabuntur, quotquot illorum æque dictis conſentiunt. Qui per decretum juſſus fuerit duobus teſtibus cauſam probare, ſi teſtium quos produxit, duo ſimul æque dictis conveniant, expedita probatave res eſto. Emend. l. 2. c. 49. Correct. l. 5. c. 47. Reviſ. l. 2. t. 18. art. 6. & 7. Minorennes, qui non- 14. Qui teſtes eſſe non poſſunt.
dum in tutelam pervenerunt, teſtes eſſe non poſſunt. Fœminæ, niſi in iis cauſis, quibus eas Jure prohiberi receptum eſt, teſtimonii dicendi Jus habent. Tutores ſeu Curatores, qui ob tutelam perfide geſtam eo devenerunt, ut pupilli, qui in eorum tutela curave erant, bona illorum Judiciali decreto poſſederint. Item furioſi, fatui, cœci, ſurdi, banniti & proſcripti, hæretici, perjuri, quicunque de hisce criminibus in Jure convicti ſunt, ad dicendum teſtimonium ne admittantur. Emend. l. 2. c. 50. Correct. l. 5. c. 46. Reviſ. l. 2. t. 18. art. 1. Ubi punctum de teſtimonio fœminarum illuſtratur, in quibus caſibus teſtimonium dicere non poſſint, nimirum in teſtamentis, chirographis & inſtrumentis publicis. l. c.

Qui ob debitum pecuniarium actionem inſtituit, eamque 15. Si quis actionem ſuam teſtibus comprobare velit.
teſtibus comprobare volet, quatenus teſtes ſint bonæ exiſtimationis & probatæ fidei, eorum ſuffragio rem obtinebit. Teſtibus in Judicio ſiſtendis dies decreto præfigi ſolet. Actori ſex ſeptimanarum terminus, aut ſi malit, die, qui Judicio proxime celebrando conſtitutus eſt, niſi conventus ſe innocentem prætendat. Sin autem exceptionem pecuniæ ſolutæ objiciat, actoris teſtes hac exceptione declinabit, ſic ut ipſimet Juris adminiculo ſolutionem factam probandi ſit facultas. Emend. l. 2. c. 52. Correct. l. 3. c. 57. Reviſ. l 2. t. 18. art. 10. Si mulier virum conveniat ob crediti cauſam, eamque 16 Si Mulier virum in Jus vocet.
in rem teſtes producere velit, magis probandum eſt, quod vir bonorum virorum teſtatione mulieris actionem elidere poſſit. Ob maleficium autem, vulnerationem membrorum, mutilationem vel homicidium, æque mulieri jus eſt ac viro,

eum

eum qui pacem publicam violaverit, in recenti facinore testibus convincendi. Emend. l. 2. c. 53. Correct. l. 3. c. 63.

17. De testimonio ad certum diem edendo.

Qui coram Consulatu per sponsionem receperit, se quempiam alicujus facinoris ad certum diem testibus convicturum, si non convicerit, vel ad diem condictum, non adsit, litem perdit, & adversarius actione liberatur, nisi qua causa gravior obstiterit alteri, quo minus in Judicio adesset. Causam autem absentiæ Consulatui probabit Juramento ad DEUM testem, & sacrosanctum ejus verbum composito, uti Juris authoritate constitutum est. Emend. l. 2. c. 54.

18. An juramentum testibus prævaleat?

Nulli Jus fasq; esto, qui ob homicidium, vulnerationem, vel quodvis debitum testium asseveratione munitum, in Jus vocatur, Juramento singulari actionem elidendi. Emend. l. 2. c. 55.

19. Testibus jurament. remitti potest.

Actor si cui sanctissima affectione ductus, vel bonorum virorum intercessionis ergo juramenti gratiam facere volet; non alienum erit a religione Judicantis, ut in eam rem consentiat. Emend. l. 2. c. 56. Correct. l. 2. c. 29.

20. De denominatione testium.

Si aliquis testes judicialiter indicturus est, eosdem antea coram Judicio denominare debet, & simul suos articulos exhibebit, ad quos testes de scientia sua interrogandi sunt. De his articulis parti adversæ, contra quam testes inducuntur, copia communicanda est, ut altera pars in sequenti termino, quando testes se sistunt, sua contra interrogatoria, si visum fuerit, inferre possit. Quæ contra interrogatoria Judici solum & neutiquam adversæ parti insinuantur, testesque desuper, quando ordinarie ad hoc adcitati sunt, examinari debent. Qui testes vero ab initio in Judicio non fuerunt denominati, eorum postmodum adminiculo pars neutiquam frui potest; nisi aliquis Juramenti sui religione comprobet, quod ab initio nullam habuerit notitiam, sed postmodum de eis sit factus certior. Quo casu pars cum ejusmodi testibus audienda & admittenda. Taliter etiam cum omnibus scriptis, documentis & reliquis probationibus observandum est. Revis. l. 2. t. 18. art. 4.

21. De inductione & juramento testium.

Quando testes inducuntur, parti adversæ liberum est, suas exceptiones, si quas habeat, contra personas testium, proponendi, ubi postmodum judicialiter decernendum est, qui

testes

testes sint admissibiles nec ne. Qui vero admissibiles judicantur, omnes in præsentia partium suum Juramentum præstare debent, nisi illud expresse a partibus remittatur, & forma rotæ in hoc consistat: Quod ad omnes articulos & contra interrogatoria in hac causa, quantum interrogati notitiam habuerint, se genuinam veritatem fideliter & sine dolo deposituros. Se super hæc a semita sanctæ veritatis neque donationibus, favore, amicitiaque neque odio, ira, invidia, inimicitia, metu & aliarum rerum causa seductum iri, uti eos Deus adjuvet & ejus sanctum Evangelium. Ad eorum depositionem dilatio pro recollectione usque ad proximum Judicii diem conceditur. l. c. art. 5. Quando testes iidem in eadem causa deponunt, tot, qui in effatis conveniunt, producenti sunt proficui. Si vero alicui injunctum sit, ut duobus testibus actionis suæ intentionem comprobet, & inter multos testes duo tantum testes unanimiter pro producente deponant, tunc suæ probationi debitæ satisfecisse judicandus est. l. c. art. 7. Testes ad requisitionem Judicis oportet non solum suam scientiam, sed etiam causam suæ scientiæ indigitare, & de hoc solum testari debent, quod propriis oculis viderunt. Ejusmodi testimonia enim solum Juris valorem habent & inexceptibilia sunt. De auditu vero hoc tantum testimonium Juris talo consistit, quando de eo deponitur, quod ex ore illius, contra quem testes sunt inducti, auditum fuit, sive quod de valde veteribus rebus & ex hominibus omni fide dignis compertum est, tamen hoc ultimum testimonium in tantum vim Juris obtinet, ut Actori Juramentum suppletorium deferatur. Particulares testes, qui in fundamento causæ non conveniunt, nihil probant. Similiter de dubiis, obscuris & sibi invicem contradicentibus effatis est statuendum. Qui falsa deponit, & hujus ex effatis contestium convincitur, illius testimonium non solum ruet, sed etiam pœnam falsi luet. l. c. art. 8. Si aliquis testimonium ferre renuat, ad hoc per remedia Juris, h. e. per mulctam & aliam pœnam, ut ad minimum tertio se termino sistat, cogi potest. Nisi ejusmodi sint personæ, quæ illi, contra quem

22. De numero & harmonia testium.

23. De effatis testium & pœna falsi.

24. An testis ad testandum cogi possit?

testandum est, proxima consangvinitate conjunctæ sint. Nemo etiam inter testandum propriam allegare turpitudinem obligatur, præprimis quando antea nullius opprobrii inculpatus fuerit. Nihilominus gravi senio provecti, ægroti, Matronæ & aliæ personæ quæ in solio dignitatum sunt constitutæ neutiquam adigi possunt, ut se personaliter coram Judicio sistant, sed earum testimonium in causa necessitatis in earum lapideis audiendum est. l. c. art. 10. Quando Judicium bannitum attestatur, hoc omni testimonio majus Jure medi- ante. l. c. art. 13. Quia sæpius accidit, ut ante motam litem, testes ad futuram causam necessarii longinquum iter suscepturi sint, ut illorum reditus sit incertus & necessitate exigente suo tempore coram Judicio induci non possint; sive ejusmodi testes adeo morbo & senio sint correpti, ut ante tempus probationis eorum obitus sit præsumendus; sive si morbi pedechiales & pestilentiales subito homines devorent, tunc ejusmodi testes in his & aliis similibus casibus in continenti induci & audiri, sive Actores prævia sollicitatione ad alia Judicia, mediantibus literis mutui compassus, remitti possunt, ubi pars adversa, quando prius de hoc facta est certior, cum suis Contrainterrogatoriis admittitur. Et hoc sosolummodo ab Actore intelligendum est. Reus vero ejusmodi testimonio quando & quoties ejus necessitas requirat sine impeditione uti potest. Quando pars adversa præfixa die non compareat, nihilominus testes examinandi & eorum effata coram Judicio usque ad ordinarium terminum in occluso manere debent. l. c. art. 14. Quando utraque pars ulterioris testimoniis renunciavit, & ad instantiam ipsius vel solius producentis testium apertura rotuli sollicitatur, tunc Judex prævia competente citatione rotulum aperire, & partibus copiam concedere tenetur. Quando tali modo rotulus est apertus, tunc nemo partium ulteriores testes inducere potest. l. c. art. 15. Possunt etiam testes post aperturam rotuli de novo examinari. Quando scilicet rationem suæ notitiæ haud indigitarunt. Item ubi effata sunt obscura & dubia, vel quando non sufficienter ad articulos sunt examinati,

25. An super Judicium bannitum sit testimonium.

26. De testimonio in perpetuam rei memoriam.

27. De apertura rotuli.

28. Iteratio examinationis testium.

minati, vel pars ipsa leuterationem effatorum poscit. Eo casu Judex ex officio testem post aperturam effatorum de novo examinare & ex eo circumstantias exquirere potest. l. c. art. 16. Quando in criminalibus Reus suum delictum non fatetur, tunc id per testes vel alia sufficientia monumenta probandum est. Testes vero honesti & inculpatæ vitæ homines sint, & clarissimis verbis propriam suam scientiam & rationem hujus, non vero ex auditu aliorum, deponant. Illi Testes etiam in præsentia Rei produci, & eorum testimonium aperiendum est.

29. De probationibus per testes in Criminalibus.

In criminalibus vero causis non minus quam duo testes esse debent, quando in criminalibus Actor & Reus similem numerum testium habent in quibus nulla differentia personarum & circumstantiarum est; tunc Conventus ad evitandum proximior est. Enimero in casibus dubiis melius est nocentem absolvere, quam innocentem condemnare. Revis. l. 5. p. 1. tit. 15. art. 3. &. 4.

30. Paritas probationum.

THORUNIUM.

1. Parochia Thorunensis.

PArochia Thorunensis dotata est quatuor Mansis juxta civitatem, & aliis quadraginta, ubi ei fuerint assignati, & in eadem Ecclesia Crucigeri Jus Patronatus suæ Domui retinuerunt, eis in Plebanis idoneis provisuri. vid. Privileg. Culm. ab Anno 1233. §. 5. Eligi debent, tam Judices, quam Scabini, & Notarii, in aliquo districtu Palatinatus ejus, in quo Judicia administrare debent, possessionati Nobiles, Indigenæ, integræ famæ. In Palatinatu vero Culmensi, ex Consulari Ordine Civitatis Thoruniensis duo sint Scabini, secundum consvetudinem antiquam, a Nobilitate modo suprascripta eligendi, in numerumque octo Scabinorum referendi. Vid. Jus Terrestre Terrarum Prussiæ de Magistratibus & Judiciis. tit. 5. art. 21.

2. Ad Judicium Terrestre Palatinatus Culmensis duo Consules Thorunenses eligi debent.

Cum monetæ justam & fidelem ligam pondusq; habentis cusio Terram quamlibet & nobilitet & fæcundet: Volumus, ut in quatuor locis terrarum prædictarum, videlicet in Thorun, Gdansk & Elbing & Kynsberg, duntaxat gwerra præsenti durante, fidelis & justa, imaginem Nostram

3. Civitatis Thorunensis Jus monetam cudendi.

& ſubſcriptionem tituli Noſtri continens, Moneta cudatur, præfatorum Prælatorum Spiritualium & Secularium, Militarium, Civium, Terrigenarum Terrarum prædictarum impenſis. Pace autem, Domino ſuffragante, habita, tantum in Thorun & in Gdansk, ſine præjudicio Privilegii Thorunienſis Civitatis, Noſtris Regalibus cudatur impenſis; Proviſo tamen quod Moneta ipſa in pondere, & grano & liga debita nullatenus minuatur. Vid. Privileg. Incorporat. Terrarum Pruſſ. D. Caſimiri Regis ab Anno 1454. §. 7. in fine. Judicia Terreſtria haberi debent in Culmenſi Palatinatu, Radzini & Thorunii bis in anno; primo feria ſecunda poſt Feſtum Sanctæ Hedwigis Thorunii: In Michalovienſi autem Septimana una ſemper poſt Culmenſia Judicia, & alternatim Brodnicii & Neofori: In Mariæburgenſi, Stumæ, primo feria ſecunda poſt conductum Paſchæ; ſecundo feria ſecunda poſt Lamperti: In Palatinatu Pomeraniæ, in ſingulis Diſtrictibus Judicia itidem haberi debebunt bis in anno; & Dirſſavienſia quidem Starogardiæ, primo feria ſecunda poſt Feſtum Circumciſionis Domini; ſecundo feria ſecunda poſt Feſtum S. Lucæ Evangeliſtæ: In aliis itidem Diſtrictibus, locis conſvetis, ita nimirum, ut Svecenſia duabus ſeptimanis Dirſchavienſia ſubſequantur; poſt Svecenſia vero aliorum porro Diſtrictuum una ſeptimana invicem ſe conſequantur: Quæ ſi in diem feſtum inciderint, feria proxima ſubſequente celebrentur. Vid. Jus Terreſtre Terrar. Pruſſ. De Magiſtratibus & Judiciis. tit. 5. §. 23.

4. Quando Judicia Terreſtria Thorunii celebrentur?

TORTURA.

1. Quando Judex ad torturam procedere poſſit.

NUllus Judex prius ad torturam procedat, niſi cauſa ſit Criminalis, corpusque & ipſam vitam concernat, & nullæ aliæ probationes adſint, quibus aliter rei veritas erui poſſit; enim vero tamdiu facti munimenta ad manus ſunt, cruciatio torturæ ſuſpendi & corpus delicti per probationes liquidum fieri debet. Torturam autem ſufficientia indicia & præſumptiones præcedere neceſſum eſt, quibus decretum Judicis ad tor-

torturam nitatur. Jus Rev. l. 5. part. 1. tit. 17. art. 1. Quando reus ad propositam accusationem litem negative contestetur, Judici vero nullæ relevantes probationes ad manus sint; tunc sedulo trutinet sincera indicia, momenta & signa, suspiciones & præsumptiones, ut mediantibus his ad ulteriorem indagationem veritatis descendere, imo ad torturam progredi possit. Revis. l. 5. tit. 16. art. 1. 1) Præsumptio & indicium scatere potest ex circumstantiis suspectæ personæ, vita & gestu, an audax & impietatibus inebriata persona sit, malæ famæ & nominis, quæ paria delicta patrandi consuetudine se jam imbuerit, eaque propter nunquam insimulata fuerit, sic ut maxima suspicio in eam redundet quod scelus perpetraverit. Interim tamen ejusmodi suspicio non ab ejus inimicis aut impiis hominibus, sed ab indifferentibus Viris promanet & eliciatur. 2) Indicium desumi potest ex loco, quando scilicet suspecta persona in loco periculoso & ad committendum scelus apto deprehendatur, aut in ipso loculo delicti consumati videretur. 3) Ex quotidiana vita, quando aliquis scienter cum talibus versetur, habitet & collegialiter degat, qui ejusmodi sceleribus intaminati & arguti sunt. 4) Suspicio & indicium grave fundatur in prævia inimicitia, odio & invidia, quam suspecti erga occisum exercuerunt, item an ex delicto emolumentum apparens causatum sit? 5) Ex morientis inculpatione quando desuper moriatur aut inculpationem suam juramento confirmet. 6) Ex fuga suspecti, quando aliquis statim post commissum delictum se per fugam eripiat & excedat. Adhæc multa alia indicia supersunt, quæ proprie non describi aut determinari possunt, sed secundum supra allegatas præsumptiones secundum qualitatem personarum & circumstantiarum per Judicem rationabiliter trutinari, in quantum locum habere possint, debent. Uti sunt: præviæ minæ; effata testium; quando aliquis extrajudicialiter de patrato facinore gloriatur, factumque fatetur; quando aliquis cum occisi aut læsi consanguineis transigit, sive cum ipso læso amicabiliter componit; quando apud aliquem res raptæ & furtivæ apprehenduntur; quando suspectus in suis sermonibus variat, publice mentitur, titubat, ex alte-

2. De Judicis præsumptionibus.

3. De diversis præsumptionibus, indiciis & suspicionibus.

alteratione per ſtuporem colorem genarum mutat, & ſtatim perculſi & abjecti animi incipit fieri, & quod ulterius in acceptatione & inquiſione reorum Judici accidere poteſt, quæ

4. Quomodo præſumptiones & indicia probari debeant?

omnia ſumma diligentia obſervanda ſunt. l. c. art. 2. Iſtæ præſumptiones vero non ſimpliciter ſunt accipiendæ nec ad eas decerni debet; ſed neceſſarium eſt ut illæ per duos viros omni exceptione majores comprobentur. Si vero etiam unicus modo ſit teſtis, qui integræ & probatæ fidei exiſtat, & ſic in cauſa deponat, quod ipſe teſtis ocularis fuerit, tunc etiam ex ejus effatis præſumptio deſumi poteſt. l. c. art. 3.

5. An aliquis ad indicia & præſumptiones condemnari poſſit?

Quando itaque Judex ejusmodi præſumptiones & indicia præ ſe ferat, eaque ſufficienter probata ſint, nil ominus eidem haud eſt licitum ad Criminalem pœnam progredi. Enimvero nullus homo corpore aut vita puniendus eſt, niſi factum ipſe fateatur & ſufficiens probatio adſit. Ad acceptationem autem, incarcerationem & torturam, mediantibus ejusmodi indiciis Judex facile procedere poteſt contra reos. Nilominus ejusmodi indicium plerumque in diſcretione Judicis ſitum eſt: propterea unusquisque Jurisdictionem exercens ſit providus, omnia ut debito & competente modo ventilet

6. Quomodo tortura fieri debeat?

circumſpecte. l. c. art. 4. Unusquisque Judex circa torturam ſummam adhibere debet temperantiam & prudentiam, ne inæquitate & forma excedatur. Propterea cauſarum gravitas & difficultas, perſonarum qualitas, circumſtantiæ & occaſio, ut & atrocitas & lenitas perſonarum diligenter ſunt attendendæ, & ſic omnes cauſæ promoveantur & peragantur. Si plurimi per torturam examinandi veniunt, apud illum fiat initium, qui eſt ſuſpectiſſimus, & plurioribus indiciis gravatus habetur, ſive qui cæteris delicti complicibus timidior & effœminatior videtur. Item diſtinguendum inter juniores & ſeniores, viros & mulieres, robuſtos & imbecilles, ſanos & morbulentos, ut per minimum torquendorum periculum & difficultatem veritas in liquidum reduci & erui poſſit.

7. An omnes perſonæ torqueri poſſint?

Reviſ. l. 5. p. 1. t. 7. art. 2. Omnes perſonæ ſive ſint mares ſive fœminæ præviis relevantibus indiciis torquendo examinari poſſunt, exceptis his qui in Jure expreſſe eximuntur: Uti

Uti ſunt minorennes pueri, omnes qui in dignitatibus & officiis ſunt conſtituti, ſenio decrepiti, prægnantes fœminæ, milites, Nobiles & Doctores. l. c. art. 3. Quando reus conventus præviis indiciis inter torquendum nihil fateatur, non ſine indiciis recenter repertis iterum torquendus eſt, ſed omnes ſuſpiciones extinctæ & deletæ ſunt judicandæ, & ſi non aliud novum gravamen contra reum Judici deferatur accuſatus Juramento exultionis præſtito dimittatur, Judex vero manet indemnis, quia per aperta indicia reum gravantia ad torturam animi legali motu fuit adactus. Si vero reus delinquens ſub doloribus torturæ factum fateatur, poſtea vero inficias eat, eo caſu Judex torturam iterare poteſt; enimvero iſta confeſſio, tametſi ſub tortura facta ſit, generat præſumptionem & probationem contra eum, qui confeſſus eſt, & ſufficit ad reaſſumptionem torturæ. l. c. art. 4. Quando captivus ſub tortura factum fateatur, poſtmodum vero factum neget, Judici liberum eſt tribus vicibus examen doloriferum iterare, ſi captivus contumaciter perſeverat, neque novæ præſumptiones incidunt, tunc incarceratus mediante juramento exultionis dimittitur, neutiquam tamen ab actione abſolvitur: Siquidem ſucceſſu temporis ex aliarum relationum meritis accidentaliter emergentibus actio revivicari poteſt. l. c. art. 5. Sæpius accidit, tametſi delictum compatratum abundanter ſit probatum, tamen captivorum propria confeſſio non obtineri poſſit, ut hinc inde Judices dubiorum procellis fluctuent, an definitive ſententiam ferre, ſive propriam confeſſionem per cruciatus extorquere debeant? Ultimarium medium equidem fuit in obſervantia; Quia vero imminet periculum, quod per tolerationem dolorum & cruciatuum item immutabilem negativam malefici, apertiſſima & luce meridiana clarior veritas ſupprimatur & totaliter extingvatur, & ſic per contumaciam captivi Juris cognitio, totusque proceſſus criminalis annihiletur, imo publice probata ſcelera impunita maneant: Propterea inpoſterum Judici facultas ſit conceſſa, ſtante ſuo robore plenaria & luculenta probatione, ſuum decretum formandi publicandique, illudque

8. Iteratio torturæ.

9. Quoties inquiſitio per torturam repeti poſſit?

10. An per torturam captivi propria confeſſio ſit extorquenda, quando abundans ſubſit probatio?

illudque poſtmodum exequendi, tametſi propria confeſſio deficiat. Si vero Judex prævijs ſufficientibus probationibus nihilominus equuleo reum imponere vellet, hoc non propter primarium negotium, quippe quod abundanter probatum eſt, ſed propter alias circumſtantias, ſcilicet ratione conſortium criminis, cauſarum, loci & temporis, fieri debet. Interim tamen Judici liberum ſit opportunis mediis, e. g. per comminationes & territiones propriam confeſſionem expiſcari. l. c. art. 6.

11. De valore & effectu torturæ.

Quando captivus ſub tortura factum profitetur, non propterea Judici licitum eſt in continenti ferre ſententiam, ſed poſt aliquot dies, quando dolores aliquantiſper evanuerint, captivum ad ſe requirere, & amicabili modo examinare debet: Quando itaque in ſua confeſſione perſeverat, Judex ex fundamento hujus confeſſionis ſuum decretum formare & Jure mediante exequi poteſt. Si illa confeſſio etiam alios homines implicaret, Judex ſine præviis præſumptionibus, eos non ſtatim torturæ demandare præſumat, ſed antea omnes circumſtantias trutina ſuæ mentis ut & concomitantes occaſiones bene ponderabit, niſi ille, de quo confeſſum eſt, ſit perſona ſuſpecta, malæ famæ aliisque præſumptionibus gravata. l. c. art. 7.

12. De pœna Judicis, qui indecenter & injuſte tortus eſt.

Sine prægnantibus cauſis Judici haud licitum eſt ad torturam deſcendere: Si nihilominus decernatur tortura, omnis cautio & moderatio eſt adhibenda, ne debitus modus excedatur & vitæ captivi damnum inferatur. Si vero Judex aliquem ex malo propoſito & ſubdoloſo modo torqueat, quem torquere non competebat, ſine præviis indiciis, tortusque deſuper moriatur, tunc Judex vita puniendus eſt. Si autem non moriatur, ſecundum cognitionem Magiſtratus Judex de damnis debite ſatisfacere tenetur. Exiſtente vero caſu ut aliquis de Jure virtute genuinorum indiciorum torqueatur, Judex ab omni impetitione immunis manet.

TRITURA.

1. Jus triturantium.

TRiturantes decimum quartum modium accipiunt, contra faciens pœna trium Marcarum b. m. a ſuo Magiſtratu

ſtratu mulctandus eſt. Qui non habet hortulanos illi licet trituratores minimo quovis pretio conducere, absque tamen cibo. Reviſ. l. 1. t. 8. art. 4.

TUCHOLIA.

De Judiciis Tucholiæ exercendis. Vid ſupra Thorunium.

EXercenda ſunt Judicia in Palatinatu Culmenſi, Neofori: in Mariæburgenſi, Stumæ: in Pomeraniæ vero, durante vita moderni Palatini vel Starogardiæ, vel in oppido Swiecie, vel Tucholiæ, vel Snarſſeviæ. Qui vero inpoſterum conſtituentur Palatini, ſingulis quibusque octo ſeptimanis Judicia habebunt, & ita quidem, ut in Culmenſi Palatinatu, Radzini ſemper habeantur; in Mariæburgenſi Stumæ, in Pomeraniæ alternis vicibus Starogardiæ, in oppido Swiecie & Tucholiæ. Jus Terreſt. Terrar. Pruſſ. De Magiſtratu & Judiciis. t. 5. §. 7. 1. Quando Judicia Terreſtria Tucholiæ exerceantur.

Multorum querimoniis accepimus, quosdam Officialium Noſtrorum, præſertim Tucholienſes, prætextu Mandati prohibitorii, de invectione Salis peregrini in Poloniam, innocentibus, antequam finibus terræ appropinquent, Salem adimere. Quod quidem iniquum eſt, ſub pari indignatione Noſtra prohibemus, ne de cætero cuiquam adimatur, niſi ultra fines transgreſſo. Vid. Conſtit. Terrar. Pruſſ. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 26. 2. Tucholienſibus non adimatur ſal.

TUTELA.

Jus Terreſtre Terrarum Pruſſiæ, Titulus III, de Tutelis.

OMnibus liberos impuberes habentibus, integrum ſit quoscunque illis videbitur, Tutores vel Teſtamento vel ad Acta quæcunque avthentica conſtituere. §. 1. Si quis nullis Tutoribus relictis deceſſerit, Tutores legitimi ſint proximi agnati, qui nimirum maſculino ſexu pupillis conjuncti ſint: 1. Parentes conſtituere poſſunt tutores. 2 De legitima tutela.

ſint : deficientibus agnatis, proximi cognati, qui per fœminam pupillos cognatione attingunt. §. 2. Quod ſi ex linea agnatorum, aut agnatis deficientibus, cognatorum pari propinquitatis gradu plures tutelam vendicare ſibi voluerint, Judicium Terreſtre tres ex ipſis, ſi tot ſint, deligat, quos pupillorum rationibus magis expedire judicaverit. §. 3. Quodſi vel nullos agnatos aut cognatos habeat, aut ſi fuerint, legitimis cauſis a tutela ſe excuſent, Judicium Terreſtre, a quocunque eo nomine appellatum, in proximis terminis Terreſtribus tutores duos aut tres idoneos, & ſufficienter ibidem poſſeſſionatos, dare pupillis, tenebitur. §. 4. In educandis pupillis, voluntatem defuncti Parentis, aut ſi de ea non conſtiterit, proximorum agnatorum aut cognatorum Tutores ſpectent. §. 5. Sive autem Teſtamentarii fuerint, ſive legitimi, ſive dati, tutelæ ſuæ adminiſtrationem a confectione Inventarii ordiantur. Ad quod conficiendum, intra menſem poſt ſuſceptam tutelam, Judex Terreſtris loci illius, a tutoribus requiſitus, duos Scabinos in bona pupillorum delegabit, qui confectum inventarium manibus ſuis ſubſcribant & ſigillis muniant, quod Tutores in proximis Judiciis Terreſtribus ad Acta referant. §. 6. Quod ſi a Tutoribus prætermiſſum fuerit, quanti a pupillis aut hæredibus eorum, moderatione Judicis præcedente, in litem jurabitur, tantum damni nomine præſtare illis tenebuntur. §. 7. Confecto inventario, res, quæ temporis tractu perituræ videantur, quam optima conditione poterunt, quam primum vendent, pecuniamque ex illis redactam, una cum reliqua pecunia pupillari ex utilitate pupilli, inque rem illius collocabunt. Si debita aliqua extiterint, mobilia bona vendant, ex quibus ea ſolvant. §. 8. Immobilia bona non niſi ex ſequentibus cauſis & decreto Judicii Terreſtris, cauſa aliqua earum in Judicio Terreſtri prius probata, vel vendant, vel alienent, vel obligent. Cauſæ autem, ob quas decreto & æſtimatione Judicii accedente, alienare, aut obligare ea poterunt, hæ ſint : Dotis ſolvendæ: Alimentorum pupillis, ſi aliter expediri ea non poſſunt, conſtituendorum : Damna ex obligationibus aliquibus, aut uſuris, ſi

3. Si plures tutelam ſibi arrogare velint.

4. Tutores ex officio conſtituti.

5. Educatio pupillorum.

6. Confectio inventarii.

7. Pœna tutor. inventarium non conficientium.

8. Bona corruptibilia ſunt vendenda.

9. In quibus modo cauſis immobilia poſſint alienari pupillorum.

ſi ea non explicarentur, provenientia: ad extremum, liquidorum debitorum ſolutio. Extra haſce cauſas, aut etiam cum aliqua harum cauſarum prætendetur, ſi abſque decreto Judicii veneant, dominium non transferetur, rećteque poſtea a pupillis vindicari poterunt. §. 9. Cum plures Tutores fuerint, etſi unus tutelam adminiſtrarit, pupillis tamen hæredibusve eorum omnes conjunćtim, & ipſi & bona eorum in ſolidum obligata erunt. §. 10. Si tutor tutoresve ſuſpećti ſint, vel bona pupilli male adminiſtrent, libere erit cuicunq; vel propinquo vel etiam alieno, qui cura pupilli tangatur, ad Judicium Terreſtre vel Palatinale eum eosve vocare. Ac ſi ex rationibus proventuum vel certis aliis indiciis ſuſpećtus fuerit, aut tutelam male adminiſtrare reperiatur, Decreto Judicii a tutela removeatur, ac ſi quid damni ex adminiſtratione ejus ad pupillum pervenerit, præſtet, omniaque ſecundum Inventarium alteri tutori a Judicio delećto reddere cogatur. §. 11. Si durante tutela ex tutoribus aliquis mortuus fuerit, ſuperſtites tutelam adminiſtrent, cujusque tamen Tutoris bona aut hæredes, non per amplius tempus tenebuntur pupillo, quam per quod tutelam quisque geſſit, ita ut ſuum quisque faćtum, aut ejus cui in bonis ſucceſſit, tantum præſtet. §. 12. In tutela ad decimum oćtavum ætatis annum minorennes ſint, quem cum attigerint, Judicio Terreſtri annum ætatis probent, adminiſtratioque rerum ad illos pertinentium a Judicio eis decernatur. Decreto interpoſito tutores omnia bona tam immobilia quam mobilia, eorum in uſum, poſſeſſionem & adminiſtrationem ſine dilatione ulla tradere eis tenebuntur, tutelæquæ ſuæ adminiſtrationis tam ipſorum bonorum quam omnium fručtuum, redituum & proventuum, præſentibus duobus propinquis pupilli, rationem eis reddent. Et adminiſtratio quidem bonorum, tam immobilium quam mobilium mox ad eos transferetur: immobilia tamen bona, antequam vigeſimum quintum ætatis annum expleverint, niſi ex iis cauſis & modo, ex quibus & quo Tutores alienare ea poſſe ſupra conſtitutum eſt, alienare nullo modo poterunt. §. 13. Si moram aliquam Tutores hac

10. Omnes tutores tenentur in ſolidum.

11. De ſuſpećtis tutoribus.

12. De mortui tutoris hæredibus.

13. Quando pupilli ſint majorennes facti.

14. Quando tutores pupil-

lis non statim bona exhibent. hac in re fecerint, ad Judicium Terrestre, aut Officium Palatinale peremptorie citentur, quantique in litem a pupillis juratum fuerit, sine exceptione & Appellatione ulla, damni nomine eis præstare, bonaque nihilominus iis restituere, & rationes reddere teneantur. §. 14. Quodsi plures fratres fuerint, ut quisque eorum ad legitimam ætatem pervenerit, ita usum sortis, saltem cujusque eorum, modo supra definito, tradere ei tenebuntur: reliquorum autem fratrum minorennium & sortium illorum, conjunctim cum fratre adulto, tutelam & administrationem continuabunt. Divisio autem bonorum perpetua non nisi tum fiet, cum decimum octavum ætatis annum omnes compleverint. §. 15. Si sumptus aliquos necessarios, vel in personam pupilli, vel in bona vel in Judicia, vel rem aliquam ad illum pertinentem tutor fecerit: si eam ipse, cum ejus causa aliquo iret, aut negotia ejus gereret, aliquid insumserit, cum Officium suum nemini damnosum esse debeat, recte in rationes referet. §. 16. In universum, nihil præter dolum & latam culpam, quæ dolo proxima est, præstare tutor debet. Itaque si, cum ipse omnia fecerit, vel Procurator ad Judicia pupilli delectus, vel Minister administrationem rei familiaris, in rebus pupilli aliquid peccarit, aut fortuitus aliquis casus, qui provideri non potuerit, damni aliquid rebus pupilli attulerit, præstare id Tutor non tenetur. §. 17. Omnibus autem in rebus Pupillus meliorem suam conditionem, etiam sine tutorum authoritate, facere poterit, deteriorem non. §. 18. Quod si pupillus, postquam ex potestate tutoris excesserit, damnum passum se ab eodem senserit, Actionem eidem ob male administratam tutelam infra tres annos & tres menses, Præscriptione inposterum obstante instituere debebit. §. 19. Mulieres in aliena cura & tutela semper sint, & filiæ familias quidem in parentum aut fratrum, si adulti sint, tutorumve agnatorum, vel iis non existentibus, proximorum cognatorum. Uxores cum maritorum consensu, tutore adhibito, liberam disponendi facultatem habeant. §. 20. Puer quatuordecim & puella duodecim annorum tutorem petere possunt cum Magistratus con-

15. Quando unus majorennis frater adhuc minorennes habeat.

16. Tutori sunt damna refundenda & expensæ.

17. Lata culpa tutori solummodo damnosa.

18. Pupillus rem suam non deteriorem reddit.

19. Actio pupilli contra tutorem.

20. Fœminæ semper sunt sub cura.

21. De tutoribus petendis & rationibus

conſenſu, quem volunt. Tutor autem minoribus, vel matri vel proximis cognatis de adminiſtrantis tutelæ rebus, ſingulis annis, quatenus ab eo petuntur, rationes reddere tenetur. Emend. l. 3. c. 52. Correct. l 4. c. 50. Reviſ. l. 4. t. 14. art. 4.

tutelæ reddendis.

Poſt Patris obitum minorennes ſuperſtites, quamdiu nec in tutelam ſuam pervenerint, nec alium tutorem, ob debiti cauſam in Jus non vocatur, nec viciſſim ipſi creditum petendi vel exigendi habent Jus. Si quis autem minorennium nomine creditum petere deſiderat, idem verſa vice eorundem nomine debiti actiones excipere non refragetur. Emend. l. 2. c. 24. Correct. l. 4. c. 51. 52. Reviſ. l. 2. t. 10. art. 3.

22. De minoribus conveniendis.

Non poſſunt eſſe teſtes Tutores ſeu Curatores, qui ob tutelam perfide geſtam eo devenerunt, ut pupilli, qui in eorum tutela curave erant, bona illorum Judiciali Decreto poſſident. Emend. l. 2. c. 50. Correct. l. 5. c. 46. Rev. l. 2. t. 18. art. 1.

23. Tutor res minorum perfide adminiſtrans non poteſt eſſe teſtis.

Si minori Jus protimiſeos competat ad revocandam venditionem fundorum proximi conſangvinei, & in ejus facultatibus tantum ſit pecuniæ, quantum repetendæ rei venditæ ſufficit, tutores autem intra tempus legitimum, pupilli nomine Jus revocandi fundi neglexerint, actio minoribus hoc caſu contra tutores datur, quatenus absque authoritate Magiſtratus, qui ſummus eſt tutor, & legitima cognitione non interveniente Jus minorum negligenter omiſerint, vel proſequi ſuperſederint. Emend. lib. 4. c. 23. Reviſ. lib. 4. t. 6. art. 5.

24. De protimiſeos Jure minoribus competenti.

Quoties liberi intra legitimos ætatis annos conſtituti ſunt, proximi cognati, & quidem natu majores, qui natalibus iisdem pollent, & in ejus Judicii diſtrictu larem collocatum habent, illorum tutores ſunto, donec ad adultam ætatem pervenerint, tunc enim tutores illis omnia bona ſua reſtituere coguntur, niſi rationibus liquido demonſtrent, vel alias ſufficienter probent, quid in pupillorum utilitatem verſum ſit, vel quid per rapinam aut alios fortuitos caſus ſine tutorum culpa perierit. Emend. l. 3. c. 50. Reviſ. l. 4. t. 14. art. 2.

25. De legitimis tutoribus

Cum filius annum ætatis viceſimum primum eſt egreſſus, alterutro parentum defuncto, ſuperſtitem alterum ad bonorum diviſionem Jure compellere poteſt. Si tutor vel curator

26. De minoribus, eorum tutoribus & curatoribus.

bona pupilli vel minoris malo more gesserit, matri vel cuivis alii cognato adversus tutorem & curatorem actio competit, sed & Consulatus Civitatis & Magistratus in Districtu Terrestri auctoritatem interponere possunt, ut Tutor vel Curator causam dicat, & quod male gessit restituat. Si convictus fuerit, res minorum mala tractasse fide, infamiam incurret, nec ullam deinceps tutelam vel curam administrandi Jus habebit. Si Tutor ab hostibus captus sit, interim alius ejus loco substituitur, ille reversus in pristinum administrationis statum reponitur. Tutor pupilli sui res quas ad se recepit, in utilitatem pupilli convertere debet. Si quid aliud ipsis fecerit, quod a Jure sit alienum, pupillo Jus est conveniendi, quam primum majorennitatem suam attigerit, Tutor autem ipsi eo nomine respondere tenetur. Minor qui decimum quartum annum complevit, alium si volet tutorem petere potest, sive prior res ejus bene sive male gessit, petat autem cum prudentioribus cognatorum approbationibus. Etenim si suo sibi tutorem constituere volet arbitrio, nec Senatus nec Magistratus Terrestris, nec propinqui temeritatem ejus ferent, sed si prior tutor probe rem gessit, deinceps etiam administrabit. Quilibet adolescens, qui suis ipsemet rebus non sufficit, tutorem accipiat, ad ætatis annum usque vicesimum primum, interim res suas ipse dispensare non potest, nisi tutoris authoritas interveniat. Tutore defuncto adolescens rem suam a quocunque possessore Jure vendicabit. Si pupillus rem suam e manu tradidit auctore tutore, nec inde quicquam, quod probari possit, in utilitatem pupilli rediit, pupillo contra hæredes tutoris actio competit. Si post tutoris mortem pecunia pupillaris penes ipsum inventa fuerit, quam nondum in puppilli commodum erogavit, ex ea pupillo satisfaciant hæredes, priusquam de suo expendant. Emend. l. 3. c. 51. Corr. l. 5. c. 55. Rev. l. 4. t. 14. art. 5. 6. 7.

27. De tutoribus vivo Patre constitutis, deque legitimis & dativis.

Pater si volet, dum inter homines versatur, tutores liberis suis constituere non prohibetur: quamvis non proprie tutela dicatur, quamdiu pater superstes est. Eo defuncto si liberis tutores inter vivos non dedit, proximus cognatus, si idoneus

idoneus est tutor esto. Si defunctus vel defuncti liberi cognatos vel consanguineos nullos habeant, ejus loci Magistratus officium erit curatores, qui bonis minorum præsunt, constituendi. Emend. l. 3. c. 53. Corr. l. 4 c. 53. Rev. l. 4. t. 14. art. 1. Ubi additur, quod proximi cognati sub amissione Juris successionis teneantur intra mensem coram Magistratu de constituendis Tutoribus sollicitare. l. c. Tutor qui pupillorum proximus hæres est, consensu & opera cæterorum cognatorum, interveniente, Magistratus, qui summum tutorem agit, legitima cognatione, res & bona pupillorum citra cujusvis impedimentum administrandi dispensandique Jus habet, prout ipsi melius visum fuerit. Sin autem in bonis pupillaribus male versetur, de eo pupilli, cum ad ætatem suam pervenerint, tutori controversiam movebunt, isq; Jure respondere compelletur. Emend. l. 3. c. 54. Corr. l 4. c. 55. Rev. l. 4. t. 14. art. 13. Ubi additur: Si etiam minor propriis manibus bona dispenderit cum consensu tutoris, tutor nihilominus pro damno, si sufficienter probatum sit, tenebitur, quia minoris commodum & emolumentum observare tenetur; si vero tutor decesserit, tunc minor ejus hæredes convenire potest, & illi in Jure respondere tenentur, de omnibus bonis Minoris apud ipsos exstantibus, vel quod alias Minoribus per negligentiam, dolum aut dolum malum sit detractum. l. c. Tutores pupillorum suorum res immobiles, possessiones seu fundos sine consensu Magistratus ne vendunto, neve alienanto. Emend. l. 3. c. 55. Corr. l. 4. c. 13. Rev. l. 4. t. 14. art. 8. addendo: Si vero eveniat alienatio, tunc minor non solum tutores eorumque hæredes convenire, sed etiam sua bona apud quemcunque possessorem condicere & vindicare potest. l. c. Decedens qui res hæreditarias quidem reliquit, sed plurimo ære alieno obstrictus est, habent & Minores ejus liberi legitimos tutores, ii vero tutelam obire nolunt, eo fortassis studio, quo magis ac diutius creditores frustrentur. Quæsitum fuit, quo remedio creditoribus consuleretur. Sane Juris auctoritate prospectum est, ubi tale quid accidit, ut creditores proximum agnatum in Jure conveniant, quasi is officio tutelæ ideo fungi nolit

28. De rebus minorum administrandis.

29. De rebus minorum non alienandis.

30. Si tutor legitimus tutelam gerere nolit.

nolit, quo magis in debito consequendo creditores impediantur. Si fatetur eam ipsam ob causam tutela se abstinere, Jure cogitur pupillorum nomine debiti conditiones suscipere. Sin autem Jure jurando se purgaverit, non eam utique ob causam tutelæ munus aspernari, litem agnoscere non cogitur. Creditores vero si volent, a Magistratu pupillis tutores petant, deinde hæreditatem ad pupillos pertinentem debiti nexu publice obstringant, ac Jus suum in ea bona solenniter prosequantur, eoque modo debiti sui solutionem ex iisdem bonis expediant. Emend. l. 3. c. 56. Corr. l. 4. c. 54.

31. De excusatione tutorum.

Rev. l. 4. t. 14. art. 3. A tutela excusantur omnes, quicunque rei publicæ causa munus vel Officium administrant, utpote qui Magistratum publice gerunt, qui Principi sunt a Consiliis, Milites, Nobiles & Medicinæ Professores. Excusantur etiam a tutela, quicunque morbo sontico laborant, sic ut suis ipsis rebus super esse nequeant: & qui septuaginta annorum onere premuntur ætatis habent excusationem, & qui trium tutelarum munera jam antea sustinent, quasquidem ipsi sponte non ambiverint, a quarta, legibus excusantur. Emend.

32. Quibus non est necesse dari tutores.

l. 3. c. 57. Revis. l. 4. t. 14. art. 12. Cum minor ad justam ætatem pervenerit, hoc est annum vicesimum primum compleverit, non magnopere tutoribus indigebit: si modo judicetur idoneus, qui res suas suo commodo gnaviter administret: Mulieres autem & Virgines tutoribus semper indigere non est incognitum. Emend. l. 3. c. 58. Correct. l. 4. c. 55.

33. De tacita pupillorum hypotheca in bonis tutorum.

Revis. l. 4. t. 14. §. 13. Quanquam tutores Jure scripto communi teneantur cautiones præstare pupilli rem salvam fore: consvetudine tamen Juris Culmensis receptum est, ut tutorum facultates & bona pupillis ob gestam tutelam tacite sint obligata, sic ut in bonis tutorum aliis creditoribus pupilli sint potiores ad detrimenta rerum suarum ex iis resarcienda. Tutor non rebus solum, verum etiam personæ datur: quapropter ejus muneri vel maxime incumbit, ut pupilli secundum generis dignitatem & patrimonii facultates, liberalibus disciplinis erudiantur, & bonis moribus conformentur. Em.

34. Quis ex tutoribus

l. 3. c. 59. Revis. l. 4. t. 14. §. 9. Cum tres vel quatuor sunt

ſunt tutores in rem pupillorum Jure conſtituti, omnes æque tenentur rebus pupillaribus proſpicere, & omnes ſimul in eam cauſam erunt obnoxii. Verum ſi uni vel pluribus adminiſtratio bonorum a cæteris demandata fuerit, at illorum culpa vel negligentia res pupillorum fit deterior, primum illi convenientur, qui geſſerunt, & ad damnorum reſtitutionem cogentur, quatenus illorum facultates patiuntur. Si quis illorum ſolvendo non ſit, cæteri contutores, licet non geſſerint, in id, quod pupillis deeſt, recte convenientur. Cum unus ex tutoribus in fata conceſſerit, ejus hæredes tamdiu pupillaribus actionibus manent obnoxii, quoad bonorum ratio conſtet integra, ſic ut defunctus tutelæ geſtæ nomine amplius conveniri non poſſit. Emend. l. 3. c. 60. Reviſ. l. 4. t. 14. §. 10. Legum decrevit authoritas, ut virgines & mulieres in omnibus actionibus pro quovis tribunali tutores in litem habeant, alias ad agendum a Judice non admittantur. Maritus Uxoris tutor eſt, ſi præſens ſit: Sin extra Provinciam agat, Uxor auctore Judice tutorem optato, eum ſcilicet, qui vel Mariti vel Uxoris cognatus aut propinquus ſit. Hoc ideo conſtitutum eſt, quia majoris gratiæ ſunt Mulieres in Judicio quam Viri. Nam illæ ſi quæ in Jure verba faciant, quæ quoquo modo cauſæ vel Juri illarum detrimento fraudive eſſe videantur, modo poſtea inficias eant, nullius teſtimonio refelluntur. Si mulieribus Jusjurandum deferatur vel adjudicetur, non tutores illarum, ſed ipſæmet in conſcientiam ſuam juranto. Tutores pro mulieribus fidejubento, ipſæ autem judicatum faciunto. Hæc tutelæ ſpecies tamdiu conſiſtit, quoad maritus domum revertatur, vel quoad ipſa mulier conſtitutum tutorem retinere velit. In ſingulas enim cauſas fœminis, Jus eſt, novum tutorem optandi & priorem abdicandi. Emend. l. 3. c. 61. Correct. l. 5. c. 56. & 57. Reviſ. l. 4. t. 14. art. 11. Mulier absque Mariti voluntate conſenſuque res ſuas ſive ſint in reditibus, poſſeſſionibus, ſive rebus mobilibus, donare non poteſt: quod ideo conſtitutum eſt, quia tutor Uxoris eſt maritus. Virgines & Mulieres, quæ ſunt extra matrimonium, res quidem ſuas abalienant,

[Margin: pupillorum actioni magis ſit obnoxius.]

[Margin: 35. De virginum & mulierum tutoribus in litem dandis.]

[Margin: 36. An mulier ſine tutoris auctoritate res ſuas donare poſſit?]

nant, sine tutorum consensu, scilicet cum ad ætatem suam pervenerint, hæredes autem earum alienationi contradicere possunt, uti Jure constitutum est. Emend. l. 3. c. 21. Corr. l. 5. c. 56. Revis. l. 3. t. 3. §. 3. Quamdiu quis infra quindecim pubertatis annos constitutus est, furto vitam non committit. Furtum autem tutores ex pupilli facultatibus iis, ad quos ea res pertinet, restituant. Si pupillus in bonis, quod restitui possit, non habeat, virgis cædatur. Emend. l. 5. c. 68. Correct. l. 5. c. 33. Revis. l. 5. p. 2. t. 16. art. 6. Ubi in eo adhuc illustratur: Si in minore appareat, quod malitia, ætatem suppleat, tunc Judex pro discretione Judicii sui pœnæ inflictionem decernet. l. c.

37. De furto a minoribus commisso.

Mulier si marito malis moribus dedito nupserit, qui facultates ejus, quas Parentes vel cognati luculentas in dotem suam dederunt, nequiter prodigat ludo, alea, vel ejus generis alienandi modis illicitis, quibus & suas & uxoris fortunas evertere properat. Mulier eam profundendi licentiam Juris manifesti remedio detrectare potest, nimirum Judicem suum adeat, sibique tutorem optet, qui causam ejus agat. Quod si certis indiciis Judici planum facere poterit, Maritum improbato more conversari, sic ut ex ejus luxuria periculum sibi fortunarum suarum immineat, idque testibus, qui rem ita se habere certo sciant, affirmate ostenderit: Judex tutorem quem petivit ipsa, confirmato: Is tutor cum muliere ad possessiones bonorum ejus pergito eaque administrato. Si quis eam ob rem mulieri vim vel injuriam fecerit, ruptæ pacis publicæ notam incurrito. Mulier autem bona quæ matrimonii causa viro contulit, vel dotis nomine tradidit, occupato, & in rem suam administrato. Eodem utimur Jure, si eveniat, ut quispiam in transmarinis regionibus, quinimo alibi vel intra vel extra Prussiam æs alienum clam contraxerit, ac interim filiam honesti viri in matrimonium duxerit, cum Patri & cognatis de ejus ære quo nexus erat, alieno certum non constitisset, tunc enim debita mariti, quæ ante sponsalia contraxit, ex bonis vel dote mulieris minime exsolvuntur, sed integrum est, mulieri res suas dotemque suam tueri ac usurpare, quandoquidem Mariti for-

38. Si prodigat Maritus Uxoris suæ bona nequiter.

fortunarum particeps non fuit, sed iniquis utique modis in fraudem illecta satis aperte videatur. Cæterum omne æs alienum quod constante matrimonio per virum & mulierem contractum est, sive mercimoniis exercendis, sive alia quapiam causa suggerente: quandoquidem Jure Flammingensi hæreditario maritus & uxor in communione bonorum omnium pari lucro parique damno constituti sunt; ex utriusque patrimonio integro, sine ulla prærogativa dotis, vel alterius cujusvis beneficii, Jure communi scripto, mulieribus indulti, ut dissolvatur & expendatur, jam pridem moribus est constitutum. Emend. l. 3. c. 62. Correct. l. 5. c. 58. Revis. l. 4. t. 14. art. 14. Moderamen inculpatæ tutelæ. vid. Defensio.

USUCAPIO. Vid. Præscriptio.

USURA.

SI quis usuras illegitimas contra præscriptum publicæ constitutionis & morem receptum, sciens prudensque ultra quam besses & marcæ trientem (quod vulgo dicimus octo marcas & totidem scotos) exegerit, eamque ob rem in Judicium vocatus fuerit, quæsitum est, quantam pœnam commisisset? Et Juris quidem expediti est, eum qui legitime convincatur, usuras illegitimas exercuisse, mulctæ nomine decimam partem sortis committere, toties quoties deliquerit, ac usuras nihilominus quæ legem excesserunt, ut debitori restituat, compelli debere. Emend. l. 4. c. 9. Correctum, Mulctam 36. Solidorum, quotiescunque aliquis usuras immodicas acceperit, statuit. Correct. l. 3. c. 45. Revis. l. 4. t. 1. art. 5. Sine Juramenti religione me adstringo de dandis alicui usuris, ut mihi pecuniam pro oppignoratis bonis mutuo det. Ille vero pecuniam mihi subministrare renuit, nisi compositis verbis ad Deum omnipotentem jurem, quod ego nunquam neque bona neque indebitas usuras sim judicialiter revocaturus; Ego insuper hoc Juramentum præstem, ille

1. Pœna usurarum.

2 Pœna usurarii secundum Jus Correct.

vero mea bona tamdiu poſſidet, usque uſuræ ipſum pretium bonorum, quo oppignorata erant, excedant; Jam quæritur: An bona mea illi relinquam, vel de repetendis eisdem judicialiter agam? Si actionem inſtituo, pecco contra conſcientiæ meæ religionem. Si vero meam conſcientiam immaculatam velim conſervare, debeo mea bona poſſidenti relinquere. Sed datur in cauſa remedium, adeundus eſt Judex Spiritualis, eidem ſtatus cauſæ & omnia merita ſunt aperienda; Is ex Officio uſurarium ad ſe vocabit & judicabit, quaſi ego actionem inſtituiſſem. Judex tenetur Uſurarium punire, ne anima periclitetur. Et ſi Judici ex rigore Juris mea bona ſunt exhibita, ille mihi reſtituere tenetur. Si ſtipulo me alicui propter mutua bona uſuras exſoluturum, ſi nondum exſoluta eſt ſumma capitalis, teneor eandem exſolvere, ſed uſuras retinere mihi eſt licitum, niſi ex nexu Juramenti me ad uſuras obligaverim, tunc ſupradicto modo mihi procedendum eſt. Si convenitur aliquis ratione exactæ uſuræ, Judex deciſionem interponere tenetur; Et ſi alicui capitalem Summam reſtituam, uſuras vero non exſolvam, Judex mihi injungere debet ne darem uſuras, & ego obedire debeo, & propter juratam ſtipulationem de uſuris dandis, meæ conſcientiæ damnum non infertur; Quia decet majorem obedientiam Deo præſtare quam hominibus. Si vero Uſuræ jam jam ſint exſolutæ, tunc autoritate Judicis per Conventum ſunt refundendæ & læſo reſtituendæ. Si Judici Spirituali obedire Conventus nolit, eum excommunicet, & ſi per ſex ſeptimanas unamque diem in excommunicatione hæſerit Secularis Judex eum proſcribere tenetur. Si hoc Judex Secularis exequi nolit, tunc Spiritualis Judex mediante cenſura Eccleſiaſtica contra eum procedet, & unum Judicium alteri brachio ſuo debet ſubſidio eſſe, ut combinatis viribus majores exiſtant effectus. Si jurem me neminem de exſolvendis meis uſuris certiorem redditurum, ejusmodi Jusjurandum me non obligat, & Epiſcopus ſive meus confeſſionarius me ab ligamento Juramenti hujus iniqui facile abſolvit; Ejusmodi enim Jusjurandum eſt contra præceptum Divinum, quod dicit: Ama Deum & Proximum

mum tuum, ut te ipſum. Propterea nemo proximi peccaminoſum errorem occultare debet, ne anima ipſius a recta via aberrando infernales ærumnas incurrat. Si in aliqua civitate publici Uſurarii vivunt, qui nihilominus ſe Chriſtianos eſſe credunt vel credi volunt, quæritur: an reliqui cives propter illos culpam ferant? Reſp. Ille plurimum eſt in culpa, ad quem Civitas illa pertinet, quia non, uti deberet, delinquentes ab ejusmodi impietatibus coërcendo revocat. Si uſuras accipiendo Sacerdos delinquat, ejus Superiores ſuper illo judicabunt, & ſi Judex Spiritualis nolit contra eum cognoſcere, tunc Judex Secularis Jurisdictionem ſuam contra eosdem exercebit. Qui uſurarium tuetur, ille cum Uſurario parili pœna afficiendus eſt. Adhortandi ſunt etiam Uſurarii, ut ab uſuris abſtineant, & quod impio modo, ſcilicet titulo Uſurarum ad eas pervenerit, reſtituant. Tribus vicibus adhortati non obedientes excommunicandi ſunt: Si etiam excommunicationem & fulmen Eccleſiaſticum paſſi impios ſuos mores haud corrigant aut jugiter uſuras exigant, Judex Secularis eos ex Civitate relegabit, bona ipſorum relicta in ſuam manum recipiet, iſtisque attribuet, qui per exſolutionem Uſurarum læſi fuerunt. Si ex bonis aliquid ſuperſit hoc in manibus Judicis permanet, & ſi Uſurarius iterum tribus vicibus admonitus, ab uſuris haud abſtineat, tam Spiritualis quam Secularis Judex a Chriſtiana Societate eum ſegregabit, ſegregatusque virgis probe eſt cædendus. Hoc uſurariorum Jus eſt, qui ſe Chriſtianos eſſe jactitant & gloriantur. Uſurarius illorum teſtimonio eſt convincendus, a quibus uſuras exegit vel per alios homines qui de hoc certe ſciant; teſtimonium vero hoc in effatis trium fide dignorum virorum conſiſtat. Correct. l. 5. c. 65. Quilibet contentus eſſe debet ſimilis ſpeciei exſolutione ſui dati mutui, neque licitum eſt deſuper emolumentum uſum vel uſuram exigere velle, aut mutuantem ad ſtipulationem uſurarum exſolvendarum cogere, niſi ſi aliquis numeratam pecuniam ab aliquo in ſuum uſum & negociationem ad certum tempus mutuo acceperit, ea conditione ut annuatim octo pro cento loco proviſionis exſol-

3. Diſpoſitio Juris Reviſi.

exſolvat, tunc capitalem ſummam cum ſtipulato Intereſſe in præfixo termino exſolvat. Reviſ. l. 4. t. 1. art. 4.

USUSFRUCTUS.

De Uſufructu bonorum Uxori legato, vid. Uxor. De Uſufructu, reditu pecuniario Uxori donato, ibidem.

UXOR.

1. Uxoris hæreditas poſt obitum mariti ſui.

NEc maritus in bonis Uxoris, nec uxor in bonis mariti, poſt mortem alterius, quicquam Juris amplius, Juribus tamen ejusmodi præteritis nihil nocendo ſibi vendicare, aut uſurpare poterunt, quam quod ad acta publica quæcunque authentica, legitime inſcriptum ſibi docere poterunt. Loco vero ſucceſſionis mutuæ in dimidiam partem bonorum, quæ hactenus in uſu fuit, bona ad maritum attulerit, dotemque & contra dotem a marito ſibi inſcriptam, integram habere debebit, quas ita marito inſcribere liberum erit, ne amplius tamen, quam dimidiam partem bonorum ſuorum iis oneret. Et dotis quidem proprietas ad illam, hæredesque ipſius pertinebit: Contra dote autem ad vitæ tempora utetur, fruetur; Succeſſoribus tamen defuncti, de reſtitutione poſt mortem ſuam, inſcriptione in aliqua bona libera, vel ſua vel fidejuſſorum ſufficienter poſſeſſionatorum, cavere tenebitur. Advitalitium etiam Jus mutuum in omnibus bonis liberum erit Conjugibus ſibi inſcribere. Si quæ etiam nullam dotem a marito inſcriptam habuerit, quartæ tamen partis bonorum mariti defuncti uxor ſuperſtes uſum fructum percipiet, donec ad ſecundas nuptias tranſierit. Jus Terreſt. terrar. Pruſſ. Tit. 1. §. 7. 8. 9. & 10. De donatione Viri & mulieris. Vid. Donatio. Teſtamentum. An mulier ſine conſenſu res

2. De uſu & Judicio familiæ herciſcundæ.

ſuas donare poſſit. Vid. Tutela. Cum Uxor in manum Viri convenit, marito deinde mortuo mulier beneficio Juris Culmenſis ſemiſſem omnium bonorum capit, liberi vel alii, qui-

quicunque tandem ſint viri, hæredes altero ſemiſſe eſſe patiuntur. Mulier quæ liberos habet ſuperſtites, in bonorum poſſeſſione manet, quamdiu ad ſecundas nuptias non convolaverit, quatenus nimirum absque liberorum fraude ac detrimento bona adminiſtrat, & quatenus liberi, qui ſuæ jam factæ ſunt ætatis, portionem patrimonii ſui non exigunt. Alioquin mulier poſt diem triceſimum, is enim menſis luctui datur, cum liberis & aliis mariti hæredibus diviſionem inire cogitur, ut Juris ratio præſcribit. Si defunctus liberos ex priori matrimonio ſuperſtites reliquit, ii ſemiſſem omnium bonorum una cum cæteris æqualiter capiunt. Idem de uxore quæ ante maritum deceſſit, deque liberis ejus ex anterioribus nuptiis erit intelligendum. Emend. l. 3. c. 43. Corr. l. 4. c. 23. Rev. l. 3. t. 10. art. 11. Ubi mentio fit quod per Pacta conventa ſeu transactiones ante nuptias huic legi poſſit derogari. l. c.

3. De diviſione ante ſecundas nuptias.

Quilibet viduus vel vidua, priusque ad ſecunda vota migraverit, ante diem nuptiarum liberis vel cæteris defuncti mariti vel mulieris hæredibus, ſecundum religionem herciſcundæ familiæ, niſi juramenti gratiam liberi vel hæredes ipſis fecerint, hæreditatis diviſionem præſtanto: Ni faciant juxta cujusque loci plebiſcitum vel conſvetudinem puniuntor. Si cum minoribus inſtituatur diviſio, ea in Conſulatus & Judiciorum libros publicos, ob rei geſtæ teſtimonium rite refertur. Quod in quibusdam locis terrarum Pruſſiæ receptum eſt, ut parentes ſuperſtites minorennium liberorum portiones in uſu poſſeſſioneque retineant, quoad illi in tutelam ſuam pervenerint, ſi parentes interim vel ſua ipſorum culpa, vel ad vim majorem DEO connivente facultatibus labi ceperint, id absque liberorum fraude diſpendioque eſto. Minores in bonis Parentum tacitam hypothecam habento, ejusque Jure cæteris creditoribus omnibus præferuntor. Emend. l. 3. c. 44. Rev. l. 3. t. 10. art. 12.

4. Si uxor ſit prodiga.

Cum mulier prodiga, vel quæ ſuæ mentis non ſit, quatenus talem eam eſſe publice conſtet, absque mariti ſcitu conſenſuve mutuam pecuniam accipit, maritus eo debito non tenetur, nec ejus illud damno contrahitur. Si quid autem ad ipſum pervenit, vel adhuc penes maritum reſidet,

residet, creditori non sine ratione restituitur; Si consumtum sit, non autem in rem mariti, siquidem juratus testetur, versum esse, nullum periculum sustinebit. Emend. l. 4. c. 40. Corr. l. 3. c. 102. Rev. l. 4. t. 15. art. 5. Uxor Maritum occidens. Vid. Proscriptio. Vulnus. Homicidium. Vid. plura Census.

5. Si Maritus fiat Monachus. Si aliquis Vir in matrimonio vivat & sine consensu suæ Uxoris Monachus fiat. Si Uxor eum de debita cohabitatione in Jus vocet, Maritus se sistere debet, & copula matrimonii manet salva. Corr. l. 5. c. 51. Vid. plura Tutor.

VADIUM. Vid. Mulcta.

VALETUDO.

Valetudinarii a tutela sunt exemti. Rev. l. 4. t. 14. art. 12. Valetudo impedimentum Legale. Vid. Impedimentum.

VAPULATIO. Vid. Verberatio, Percussio.

V A R M I A.

Privilegium
CAPITULI VARMIENSIS,

Super electione Episcoporum Varmien. Et gratitudine personæ eligendæ, & quod ex electis Rex nominare non debeat, nisi vero Terrarum Prussiæ Indigenam.

IN Nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Cujaviæ, Russiæ, Prussiæ ac Culmen. Elbingen. Pomeraniæque &c. Dominus & Hæres. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis & singulis, præsentibus & futuris,

futuris, harum notitiam habituris. Quod cum defuncto bonæ memoriæ olim Reverendo in Christo Patre D. LUCA Episc. Varmien. ejusdem Ecclesiæ Prælati & Canonici ad electionem novi Episc. & Pastoris processissent, fuissetque orta aliqualis controversia super eadem electione, quæ videbatur Nobis facta non observato tenore cujusdam articuli inter olim Serenissimum Principem Dominum CASIMIRUM Regem Poloniæ, Genitorem nostrum Charissimum & Reverend. Patrem NICOLAUM Episcopum Varmien. & ejus Capitulum per quandam inscriptionem facti, in quo cavetur, quod iidem Prælati & Canonici Ecclesiæ Varmien. defuncto eorum Episcopo, personam gratam Regibus Poloniæ eligere teneantur. Cumque ejusdem articuli, de eligenda grata Regibus persona, interpretatio in dubium hinc inde traheretur. Nos prospicere cupientes, ne qua post hac controversiæ occasio inter Nos vel Successores Nostros Reges & Dominum Episcopum ac ejus Capitulum dictæ Ecclesiæ Varmien. super electione Episcoporum, & gratitudine personæ eligendæ, exoriri possit, ad tollendam omnem ejusdem articuli in posterum ambiguitatem matura deliberatione, & Consultatione, cum Consiliariis Nostris Spiritualibus & Secularibus, habita: Cum Reverendo Patre Dom. FABIANO Episcopo Varmiense moderno, ac ejus Ecclesiæ Capitulo in hunc, qui sequitur, modum devenimus. Quod cum contigerit vacare Ecclesiam Varmien. Prælati & Canonici ejusdem Ecclesiæ tempestive & ante Electionem novi Episcopi mittere tenebuntur de Gremio Sui Nuncios ad Nos & Successores Nostros legitimos, Reges Poloniæ, si fuerimus, aut iidem Successores Nostri fuerint in Polonia, non tamen in terris Prussiæ, aut Magno Ducatu Lithuaniæ, usque Vilnam & non ulterius, & significare per eosdem Nuncios suos obitum sui Episcopi, & diem electioni novi Pastoris præfinitum. Et præterea dicere tenebuntur nomina omnium Prælatorum & Canonicorum Ecclesiæ suæ, præsentium & absentium ab Ecclesia, ac declarare pro eorum Judicio fideliter ac veraciter, vitam, mores, dignitatem, genus & omnem conditionem status uniuscujusque. Quod si forsan

pro eo tempore Nos aut Noſtri Succeſſores non eſſemus, ſeu non eſſent in Polonia, ſed in terris Ruſſiæ aut ultra eſſemus, ſeu Succeſſores Noſtri eſſent in Magno Ducatu Lithuaniæ ultra Vilnam, tunc iidem Prælati & Canonici, ne forte Electio nimis tardetur & Eccleſia præfata alicui periculo aut incommodo ſubjiciatur, obligati erunt per ſuos Nuncios omnia ſuperius deſcripta Reverendiſſimo Domino Archi-Epiſcopo Gneſnen. pro tempore exiſtenti, aut ejus Paternitate extra ſuam Provinciam exiſtente, Wladislavien. aut Plocen. Epiſcopo ſignificare; Qui quidem Dominus Archi-Epiſcopus, ſive alter ex ſupra dictis Epiſcopis, illo abſente, ſine omni mora per ſuum tabellarium ſive nuncium de illis omnibus, quæ ſic ſignificabuntur, Nos & Succeſſores Noſtros curabit reddere certiores. Ex quibus quidem Prælatis & Canonicis ejusdem Eccleſiæ nos quatuor pro arbitrio Noſtro nominabimus, non alios tamen, quam qui ſint veri Terrarum Pruſſiæ Indigenæ, ac per ſpecialem Nuncium noſtrum ſeu literas clauſas ſignificabimus, ipſi Capitulo, quos judicaverimus ad illius Culmen dignitatis & locum in Conſilio noſtro magis idoneos & Nobis gratos. Ipſi vero Prælati & Canonici prædicti unum ex illis quatuor, quam voluerint aut judicaverint meliorem & utiliorem, deligere in Epiſcopum tenebuntur, & erunt aſtricti. Et quia ex longa mora electionis aliqua difficultas vel impedimentum evenire poterit; Itaque poſt acceptum de morte Epiſcopi a Capitulo Nuncium, ſupra dictos nominare vellemus, qui prius eſſet de Gremio Capituli Eccleſiæ prædictæ, id in Noſtro & Succeſſorum Noſtrorum Regum Poloniæ arbitrio & poteſtate erit, ac ſi idem filius vel frater Terrarum Pruſſiæ Indigena eſſet. Cum autem dicti Prælati & Canonici, ſic ut præfertur, unum ex iisdem quatuor nominatis elegerint, intimare debebunt Nobis & Succeſſoribus Noſtris, novum electum, & cum eo ſupplicare, ut illum Noſtris literis Sedi Apoſtolicæ & Sanctiſſimo Domino commendemus, ut Electionem de eo factam cum gratia confirmare dignetur. Qua quidem confirmatione & proviſione ſecuta, idem Electus, juxta tenorem & inſcriptionem, cum ſuperius nominato olim Domino NICO-

NICOLAO Episcopo Varmiensi, & ejus Capitulo factam, præstabit juramentum Nobis & Successoribus Nostris, prout in eadem inscriptione latius continetur. Reliqua vero, quæ in eisdem articulis cum supra dicto Domino NICOLAO Episcopo Varmien. habitis continentur, salva & integra permanere debent, in perpetuum & inviolabiter observanda. Ea vero, quæ his literis continentur, ipse Dominus FABIANUS Episcopus Varmien. prædictus, cum Capitulo Ecclesiæ firmiter, illæse & in concusse tenere, exequi & inviolabiter, perpetuo observare debebit, & ejus Successores debebunt. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præmissorum præsentes literas scribi fecimus & Sigillo Nostro communiri. Actum in Conventione Generali Piotrkovien. Die Martis septima Mensis Decembris, alias in Vigilia Conceptionis Beatissimæ Virginis Mariæ, Anno Domini Millesimo quingentesimo duodecimo, Regni vero Nostri sexto. Præsentibus Reverendissimo & Reverendis in Christo Patribus Dominis Joanne Archi-Episcopo, Gnesnen. & Primate, Joanne Cracov. Joanne Posnanien. Erasmo Plocen. Fabiano Varmien. Matthia Præmislien. & Regni Nostri Cancellario, Jacobo Camenecen. Ecclesiarum Episcopis; nec non Magnificis, Venerabilibus, Generosis & Nobilibus Nicolao de Camienyoz Cracoviens. & Campiductore Regni Nostri Generali, Nicolao de Ludbrancz Posnanien. & Capitaneo Lancicien. Joanne de Tarnow Sandomiriense, Jaroslav de Lasko Siradien. Joanne Jarandi de Brudzew Lancicien. Nicolao de Gretkow Brestense, Joanne Odrowansch de Sprowa, Russiæ Terrarum Generali, Otha de Chodecz Podoliæ, Nicolao Firley de Dambrowicza Lublinen. Georgio de Baysen, Mariemburgensi, Nicolao de Pilcza Belzense, Andrea de Radzicowcza Plocense & Ravense Capitaneo, Prandola de Zelasna Ravense, Palatinis. Luca de Gorka Posnaniense & Capitaneo Majoris Poloniæ generali, Christophoro de Schidlowicz Sandomirien. & Regni Nostri Vice-Cancellario, nec non Siradiense, Sochaczovien. & Gostinense Capitaneo, Stanislao de Ostrorog Calissiense, Janussio Latalski Gnesnense, Joanne de Przeremb Siradiense,

Alberto de Gladczianow Lancicienſe, Nicolao de Schiedlowicz Radomienſe, & Succamerario Cracovienſe, Règnique Noſtri Inciſore, Nicolao Jerdan de Zacliczin Vislicien. Andrea de Oporow Breſtenſe, Jeronymo de Cobilani Roſperienſe, Andrea de Tanczin Bicenſe, & Cauſarum Curiæ Noſtræ Referendario, Georgio Krupski de Orchow Belozenſe, Stanislao de Pothulice Miedzirzcenſe, Jaraslao Sokolowski de Wrancza Landenſe, Petro Gorski Naklenſe, Joanne de Bochothnicza Malegoſtenſe, Stanislao de Sprowa Zarnovienſe, Martino Skemitzki de Bogoria Zawichoſten. Stanislao Kuropathva de Lazuchow Chelmen. Caſtellanis, Stanislao de Chodetz Marſchalco & Capitaneo Leopolienſi, Andrea de Coſzieletz Theſaurario Scepuſienſeque Oſwiczemenſe, Sandecenſe, Juniwladislavienſe, & Bidgoſtienſe Capitaneo nec non Zuppario & Magno Procuratore Generali Cracovienſe, Regni Noſtri, Andrea de Klecz cuſtode & Joanne Sculteti Sacræ Theologiæ Profeſſore ac Archi-Diacono Varmien. Joanne Latalski Gneſnenſe, Cracovienſe & Lancicienſe Præpoſito. Petro Thomiczki Decretorum Doctore, Archi-Diacono, Joanne Carnkowski Canonico, Cracovien. Stanislao Goretzki Præpoſito, Caliſchien. Eccleſiarum, Secretario Noſtro; Stanislao Jaroczki Marſchalco Curiæ noſtræ Raphaele de Leſchno Capitaneo Szlochovienſi, Henrico Itfeld Proconſule Thorunen. Ambroſio Storm. Nuncio & Notario Gedanen. Civitatum Noſtrarum. Adamo de Drzewicza Sandomirien. Stanislao Lasloczbi Poſnanien. Terrarum Succamerariis, Nicolao Oczieski Capitaneo Coſtenſe, & Magiſtro agaſonum Curiæ Noſtræ, & aliis quamplurimis Dignitariis, Officialibus & Curien. Noſtris, circa præmiſſa teſtibus fide dignis, ſincere & fidelibus Noſtris dilectis. Datum per manus præfati Reverendiſſimi Chriſto Patris Domini, Matthiæ Epiſcopi Præmislien. & Regni Noſtri Cancellarii, ſincere Nobis dilecti. Matthias Dominus Epiſcopus & Cancellarius ſſpt. Relatio ejusdem Reverendi in Chriſto Patris Domini Matthiæ Epiſcopi Præmislien. & Regni Poloniæ Cancellarii.

Epiſco-

Episcopus Varmiensis NICOLAUS cum suo Capitulo facit obedientiam CASIMIRO Regi Poloniæ, Successoresque suos ad eam faciendam Regibus Poloniæ pro tempore existentibus adstringit, & obligatos facit. Juramentorum modum formamque per eos ipsos Successores Suos Episcopos, Prælatos & Canonicos ac quamcunque personam Ecclesiasticam beneficiatam Ecclesiæ Diœces. Varmiens. circa receptionem beneficii cujuslibet faciendorum, dat & inscribit, contentaque omnia in inscriptione pacis perpetuæ facere promittit.

IN Nomine Domini Amen! Ad perpetuam rei memoriam. Nos NICOLAUS, Dei & Apostolicæ Sedis Gratia Episcopus Varmiensis: Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis, præsentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quomodo destructioni bonorum Subditorumq; Ecclesiæ Nostræ Varmiensis, quæ per armorum gentes facta est: fitque usq; eo, condolentes: ac ipsos Subditos Nostros paci reddere optatæ cupientes: Recensentes Episcopatum Nostrum & Ecclesiam vigore perpetuæ pacis, medio Reverendissimi in Christo Patris, Domini Rudolffi, Dei Gratia nunc Vratislaviensi, tunc vero Lavantini Episcopi, Sacrosanctæ Sedis Apostolicæ Legati, inter Serenissimum Principem & Dominum Dominum CASIMIRUM, Dei Gratia Poloniæ Regem Illustrissimum, Magnum Ducem Lithuaniæ, Russiæ Prussiæque Dominum & Hæredem &c. Dominum Nostrum Gratiosissimum ex una, nec non Magnificum & Venerabilem Dominum Magistrum generalem, Ordinis Beatæ Mariæ Virginis domus Theutonicorum Hierosolimitan. in Prussia partibus ex altera initæ, ordinatæ, factæ, dispositæ & celebratæ, literisque ac sigillis atque Juramentis corporalibus hinc inde per partem utramque munitæ & obfirmatæ, de corpore inclyti Regni Poloniæ existere: cui huc usque restitimus propositum Nostrum revocantes. Præfatum Serenissimum Dominum Regem Poloniæ, ac suæ Serenitatis Successores Reges Poloniæ futuros, pro Nobis & Successoribus Nostris, cum Venerabili Capitulo Ecclesiæ Nostræ

ſtræ prædictæ vigore mandati in certas perſonas hoc plenarie per ipſum Capitulum dati & conceſſi, quod in manibus præmemorati Sereniſſimi Domini Regis & Suæ Serenitatis Conſiliariorum reliquimus, recognovimus, recognoſcimus præſentibus eſſe Dominum & Protectorem Eccleſiæ Noſtræ, cum Caſtris, Civitatibus ac Vaſallis Noſtris, Gratiaque a Sua Serenitate conquiſita, innitendo præfatæ pacis perpetuæ diſpoſitioni & ordinationi, & ab ipſa in nullo deſcendendo. Nos Eccleſiam, Capitulum Subditosque Noſtros tam Spirituales quam Seculares ad corpus & unionem præmemorati inclyti Poloniæ Regni revocamus & reducimus, ſub articulis infra ſcriptis. Ad quorum obſervationem firmiorem Nos, Eccleſiam, Capitulum & Subditos Noſtros ac etiam Succeſſores obligamus: eosdem articulos perpetuo ſervaturos. Quorum quidem articulorum tenor de verbo ad verbum ſequitur, & eſt talis:

Imprimis quod quilibet Epiſcopus Varmienſis Succeſſor Noſter futurus, ſeu alii omnes pro tempore exiſtentes, in perpetuum infra tres menſes a die receptionis literarum Apoſtolicarum Proviſionis Eccleſiæ Varmienſis tenebitur, ſeu tenebuntur perſonaliter venire ad præſentiam Regiæ Majeſtatis & Suorum Succeſſorum dummodo in terris Pruſſiæ eſſent conſtituti, aut in illorum abſentia in Caſtrum Marienburgenſe, & ibidem in manibus Epiſcopi & non alterius, quem ad hoc Sua Celſitudo deſignaverit, in Eccleſia Majori ad altare ſummum ſub præſentia Palatini Marienburgenſis & Capitanei, ac etiam Magiſtrorum Civium de Thorun, Elbing & Gdansk præſentium & in futurum, exiſtentium, teneantur Juramentum facere. Quod & Nos Nicolaus fecimus, ſub ea quæ ſequitur forma, & in Caſtrum præfatum deſcendere ſub tempore præſcripto aviſati. Caſu vero quo unus vel plures deſcriptorum intereſſe impediretur: nihilominus in manibus dicti Epiſcopi coram præſentibus qui convenirent, Epiſcopus ſeu Epiſcopi in futurum exiſtentes Varmienſes jurare tenebuntur in hæc verba:

Ego N. Epiſcopus Varmienſis promitto & juro, quod ex nunc & in antea fidelis ero Sereniſſimo Domino meo Caſimiro

miro Regi Poloniæ Ejusque Succeſſoribus Regibus & Regno Poloniæ, tanquam Domino & Protectori Eccleſiæ meæ, ac etiam Capituli. Suæ Serenitati & Regno aſſiſtam: nec non ejus Succeſſoribus, uti Suæ Serenitatis Conſiliarius, contra quemlibet inimicum. Cum quo nullos tractatus, fœdera aut inducias faciam ſine Suæ Majeſtatis conſenſu. Inſcriptionemque pacis perpetuæ in omnibus capitulis & punctis, ac etiam inſcriptionem per meum Anteceſſorem, Nicolaum, Epiſcopum Varmienſem cum conſenſu Capituli factam inviolabiliter tenebo. Conſilium mihi creditum ad Suæ Serenitatis damnum non revelabo: omnem machinationem, quam practicari ſubodoravero, in præjudicium & & incommodum Regiæ Majeſtatis Succeſſorum, aut Regni terrarumque & Civitatum Pruſſiæ de corpore inclyti Regni Poloniæ exiſtentium, pro quibus fideliter conſulam, præcuſtodiam tempeſtive & aviſabo. Sic me Deus adjuvet & hæc Sancta Dei Evangelia.

Caſu autem quo aliquis Epiſcopus Varmienſis pro tempore exiſtens Juramentum fidelitatis juxta formam & tempus præſcriptum præſtare non curaret: ex tunc Vaſallis & Subditis prædictæ Eccleſiæ Varmienſis licebit cum honore & impune ab obedientia dicti Epiſcopi vi Juramenti firmata reſilire & R. M. usque quo juraverit adhærere.

Item quod hinc & in perpetuum Vaſalli & Subditi Eccleſiæ Varmienſis, cujuscunque ſtatus & conditionis exiſtant de terris & Civitatibus, tam Noſtri Epiſcopales, quam Capitulares, de decennio in decennium, Juramentum fidelitatis Regiæ Majeſtati, Succeſſoribusque & Regno Poloniæ, ac etiam de obſervanda pace perpetua atque articulis, in præſenti inſcriptione contentis, renovare tenebuntur, in manibus Conſiliariorum Regiæ Majeſtatis ad hoc deputandorum temporibus perpetuis & æviternis. Cujus quidem decennii initium incipiet & tranſibit a die præſtationis juramenti per præfatos Vaſallos, & cæteros ſubditos Eccleſiæ præſcriptæ in proximo faciendi.

Præterea ſubmittimus & præſentibus obligamus, Nos & Succeſſores Noſtros, cum Capitulo Eccleſiæ Noſtræ Varmien-

ſis,

ſis, quod in futuris electionibus pro tempore exiſtentibus, ſive poſtulationibus Epiſcoporum dictæ Eccleſiæ Varmienſis, Capitulares ejusdem Regiæ Majeſtati & Suis Succeſſoribus perſonam gratam eligere tenebuntur.

Item quod quilibet Prælatus & Canonicus dictæ Eccleſiæ Varmienſis infra unum menſem a die receptionis ſuæ ſive repræſentationis in Eccleſia, alias dummodo poſſeſſionem fuerit conſecutus, jurare ſimiliter tenebuntur fidelitatem ſuæ Serenitati, & obſervantiam perpetuæ pacis, juxta tenorem inferius deſcriptum in manibus Epiſcopi & Capituli Varmienſis, qui per ſuas patentes literas de cujuslibet Canonici ſeu Prælati juramento ſupremo Dignitario Regiæ Majeſtatis in Pruſſia plenam fidem facere tenebuntur: Cujus quidem juramenti tenor ſequitur in hæc verba:

Ego N. Prælatus vel Canonicus. Eccleſiæ Varmienſis, juro & promitto, quod ex nunc & in antea fidelis ero Sereniſſimo Domino meo, Domino Caſimiro Poloniæ Regi Illuſtriſſimo, Ejusque Succeſſoribus Regibus & Regno, tanquam Domino & Protectori Eccleſiæ Varmienſis, inſcriptionemque pacis perpetuæ, ac Capitulorum pet Dominum Nicolaum, Epiſcopum Varmienſem, de conſenſu Capituli deſcriptorum inviolabiliter tenebo. Sic me DEus adjuvet &c.

Item quod tam Dominus Epiſcopus, quam Capitulum pro tempore exiſtentes, Advocatum, quoties præficere aut immutare Dominus Epiſcopus velit, ſive Capitulum, aut Adminiſtrator Sede vacante, non alium deputent, niſi pro parte Subditorum Regiæ Majeſtatis, eorum etiam, qui ſub ditione Eccleſiæ Varmienſis conſiſtunt. Qui ſic deputatus jurare ſimiliter tenebitur Regiæ Majeſtati, modo ſuperius expreſſo, dum talis hoc ipſum prius non juraſſet. Item caſu, quo Magiſter Generalis nullo facto juraret, ſive cum Regia Serenitate hinc diſſideret, & ad arma Eum & Ordinem jam ex nunc, vel in futuris temporibus veniretur, aut cum aliis quibuscunque hoſtibus. Ex tunc Nos Nicolaus Epiſcopus tenebimur, & Noſtri Succeſſores tenebuntur eſſe auxilio & conſilio Suæ Serenitati, toties quoties opus fuerit, ſicut Conſiliarius Suæ

Suæ Serenitatis, cum Caſtro, Civitatibus & Vaſallis, tam Noſtris Epiſcopalibus, quam Capituli: Ita videlicet, quod ſine omni contradictione Caſtra & Civitates Ecclesiæ prædictæ, gentibus Regiis pateant & aperiantur, & ſingulis Nos ſubmittemus periculis, Noſtrique Succeſſores Se ſubmittent cum Sua Serenitate: nec tractatus fœdera vel ligas aut ullas inducias cum hoſtibus faciemus, ac Noſtri Succeſſores facient absque ſcitu & conſenſu Regiæ Majeſtatis & Succeſſorum ejus.

Item, quoties beneficia cum cura vel ſine cura in Diœceſi Noſtra Varmienſi vacare contigerit: Ex tunc circa inſtitutionem beneficiati Nos Nicolaus Epiſcopus, & Noſtri Succeſſores, aut Noſter, & ipſorum Succeſſorum Noſtrorum Vicarius, tenebimur ſeu tenebuntur, ſive tenebitur, recipere Juramentum a quolibet eorum de obſervanda pace perpetua & tenenda fidelitate Regiæ Majeſtati & Regno Poloniæ.

Poſtremo & finaliter præſentibus adjicimus, Nosque & Succeſſores Noſtros obligamus; quod Subditis tam Noſtris Epiſcopalibus quam Capitularibus, omnibus & ſingulis liceat in cauſis militaribus, Feudalibus, Civilibus & Criminalibus, ſive quibuscunque aliis Secularibus ad Regiam Majeſtatem provocare, in cauſa gravaminis, & defectu Juſtitiæ, querulari & appellare, ad Suosque Succeſſores Reges Poloniæ temporibus perpetuis. Obſervato tamen prius ordine provocationis in cauſis Civitatenſibus ad Jus Culmenſe, Lubecenſe, Magdeburgenſe, & cæteris quibus gaudent, in quibus eis non præjudicabitur. Hoc tamen ſpecialiter expreſſo, quod quoties aliquem ad Regiam Majeſtatem provocare contingeret, ex tunc coram Nobis Epiſcopo, & Succeſſoribus Noſtris cautionem faciet, quatenus, caſu, quo appellationem non fuerit proſecutus infra tempus, per Nos Nicolaum Epiſcopum, & Noſtros Succeſſores, juxta cauſæ & circumſtantiarum qualitatem limitandum, aut ſi cauſa ſuccubuerit, pœnam amiſſionis cauſæ, & ſolutionis expenſarum parti adverſæ incurrat. Quæ omnia & ſingula ſcilicet ſcripta, Nos Nicolaus Epiſcopus Varmienſis, præfatus cum Capitulo, Vaſallis & omnibus Subditis Noſtris, firmiter, illæſe & inconcuſſe tene-

Hhhh re,

re, exequi & inviolabiliter perpetuo obſervare promittimus: Ac Nos Succeſſoresque Noſtros, & Capitulum Noſtrum prædictum cum Vaſallis & Subditis Eccleſiæ Noſtræ generaliter univerſis, tenore præſentium, obligamus. In quorum omnium fidem & evidens teſtimonium præmiſſorum, præſentes literas Noſtro atque Capituli Noſtri Sigillis juſſimus & fecimus communiri. Datum in Conventione Petricovienſi generali, die Jovis quinta decima Menſis Julii, alias ipſo Feſto Diviſionis Apoſtolorum. Anno Domini 1479.

VASALLUS.

1. Eccleſiaſticis non licitum eſt Eccleſiis bona terreſtria adſcribere

NOn licitum Eccleſiaſticis bona terreſtria Eccleſiis adſcribere, appropriare ſive incorporare absque ſpeciali conſenſu Noſtro, amodo non niſi a ſuis vaſallis emant, ne obſequia Nobis ex ipſis debita intereant; Pro ſe vero privatim illa emere poſſunt, quæ ſi in vita ſua non alienaverint, aut cuipiam non donaverint, ad eorum propinquos & conſangvineos devolvantur. Conſtitut. Terrarum. Pruſſ. D. Sigiſmundi Regis ab Anno 1538. art. 19.

2. Nobiles poſſunt emere bona Civilia, & cives vice verſa terreſtria.

Civibus bona Terreſtria & Nobilibus Civilia bona liberum ſit deinceps emere, ita tamen, quod ad paria onera utrinque ferenda ſint obligati, quod ſcilicet Cives, ratione bonorum terreſtrium, omnia Nobilitatis onera, & Nobiles ratione civilium bonorum omnia civilia onera æquis paſſibus ferant. l. c. art. 20.

3. Poſſeſſor tuendus.

Statuimus ſi qua forte quæſtio contra aliquem de bonis ſuis orta fuerit, rem taliter ſe habere & teſtimonium juſtæ poſſeſſionis habuerit, potius debeat obtinere bona illa, quam is, qui eum impetit, ab ipſo eadem bona alienet.

4. Diverſæ immunitates.

Abſolvimus autem prædictos Cives Culmenſes ab omnibus collectis injuſtis & hoſpitationibus coactivis, aliisque exactionibus indebitis, ad omnia bona eis attinentia hanc gratiam extendentes.

5. Jura circa Feuda ſecundum Privilegium Crucigerorum.

Porro eisdem Civibus Noſtris vendidimus bona ſua, quæ a Domo Noſtra habere noſcuntur, ad hæreditatem Flammingicalem, ipſis & eorum hæredibus utriusque ſexus, ea cum omnibus proventibus in perpetuum libere poſſidenda, ſalvis tamen his, quæ domui Noſtræ per totam terram duximus reti-

retinenda. Retinemus enim domui Noſtræ in bonis eorum omnes lacus, caſtores, venas ſalis, auri argentique fodinas & omne genus metalli, præter ferrum, ita ut tamen inventor auri, ſive is, in cujus bonis inventum fuerit, idem Jus habeat, quod in Terra Ducis Sleſiæ, in hujusmodi, talibus eſt conceſſum. Inventor autem argenti, ſive is, in cujus agris inventum fuerit, Jus Fribergenſe in hujusmodi inventione perpetualiter obtinebit. Quod ſi lacus aliquis ad tres tractus ſufficiens, agris alicujus prædictorum Civium, adjunctus fuerit, ſi is, cujus agri ſunt, eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in ſua ponimus optione. Si vero major fuerit, quocunque inſtrumento in eo piſcari voluerit, ad commodum duntaxat menſæ ſuæ præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem. Item ſi rivus aliquis agros alicujus Civis attigerit, ei, cujus agri fuerint, ſolummodo molendinum ædificare liceat in eodem: Si vero idem fluvius aptus fuerit pluribus molendinis, Domus Noſtra in conſtruendis eisdem aliis tertiam partem priorem ſumptuum faciat, & percipiat perpetualiter tertiam partem uſuum de conſtructis. Volumus etiam, ut de qualibet fera, quam ipſi vel eorum homines cœperint, exceptis Urſis, porcis, & capreolis armum dextrum Domui Noſtræ reddere teneantur. Sane quod de Lacubus, molendinis ſeu feris poſuimus, ad illos tuntaxat Cives extendimus, qui a Domo Noſtra, ſicut ſupradictum eſt hæreditati eſſe noſcuntur. Ipſis etiam hanc contulimus libertatem, ut Bona ſua, quæ a Domo Noſtra poſſident, vendendi talibus ſane, qui Terræ ac Domui Noſtræ bene competant, habeant facultatem, ita ut hi, qui ea emerint, de manu Fratrum ſuſcipiant, & Domui Noſtræ ad idem Jus idemque ſervitium teneantur, quod illi Nobis exinde facere debuerunt, & Nos ea ipſis porrigere ſine ulla difficultate debemus. Licentiamus etiam, ſi forte aliquis ante dictorum Civium neceſſitatis cauſa allodium ſuum, vel X. manſos ad majus, ab aliis bonis ſuis ſeparare voluerit & vendere ſeparatim, is idem Jus idemque ſervitium Domui Noſtræ debebit facere de reliquo, quod prius de toto noſcitur debuiſſe. Is

vero qui idem allodium vel X. Manſos emerit, debet ratione ejusdem allodii, cum armatura, quæ plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis & uno equo, ad arma talia competente, Domui Noſtræ ad tale obſequium eſſe aſtrictus, quale inferius plenius deſcribetur, addentes, ut nullus eorum, qui nunc a Domo Noſtra hæreditati eſſe noſcuntur, hæreditatem aliquam, poſſit emere præter unam. Statuimus ſiquidem, ut quicunque XL. Manſos vel amplius a Domo Noſtra emerit, is cum plenis armis & dextrario operto & armis talibus competente, & aliis duobus ad minus equitet. Qui vero pauciores Manſos habuerit, cum plata & aliis levioribus armis & uno equo, ad arma talia competente, debet cum fratribus Noſtris in expeditionem, quoties ab eis requiſitum fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes Terræ Culmenſis turbatores. Cum vero præfati Pomezani in Terra Culmenſi, præſtante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes Cives prædicti ab omnibus expeditionibus ſunt exempti; ad defenſionem tamen Terræ, videlicet usque ad Wiſſam, Ozzam & Driwanzam cum fratribus procedere tenebuntur, ut prædictum eſt, contra Terræ quoslibet invaſores. Item ſtatuimus, ut quilibet homo, hæreditatem a Domo Noſtra habens, Fratribus Noſtris ſolvat exinde unum nummum Colonienſem, vel pro eo quinque Culmenſes & pondus duarum marcarum ceræ, in recognitionem dominii, & in ſignum, quod eadem bona ſua habet a Domo Noſtra, & Noſtræ debeat Jurisdictioni ſubeſſe, & Nos eum favorabiliter confovendo contra eos, qui injuriam intulerint, debemus, in quantum poſſumus Noſtrum præſidium impertiri. Prædictum autem cenſum ſingulis annis in die Beati Martini vel ab ipſo ad XV. dies dare debent. Quicunque autem in prædicto termino non dederit cenſum ſuum, taliter puniatur: Poſt primos XV. dies in X. ſolidis; elapſis vero aliis XV. niſi perſolverit X. ſolidorum debito ſit aſtrictus: Item evolutis aliis XV. diebus tertio, in aliis X. ſolidis, ſi non ſolverit cenſum ſuum, puniatur, & nunc pro his XXX. ſolidis & pro cenſu ſuo tempore

non

non soluto, ejus pignora, sine omni contradictione accipi faciet, & habebit accepta, donec ei satisfaciat, Domus Nostra. Item si forte aliquis debitum obsequium suum, quod Domui Nostræ debere dignoscitur, in expeditionibus peragendis, non impenderit, & absens fuerit, Provisor Terræ de bonis alium statuat loco sui, sic ut Domus Nostra Sui Juris in hac parte sentiat nullatenus detrimentum. Item statuimus, ut si forte aliquis ex supradictis civibus recedens a Terra, pactiones suas Domui Nostræ non fuerit prosecutus, eidem infra XVIII. septimanas tres termini cum sententia præfigantur; Quod si infra easdem XVIII. septimanas non satisfecerit, pœnæ XXX. solidorum Nostræ Domui reddendorum subjacebit; Et si nec tunc emendaverit, singulis sex septimanis ad satisfactionem in totidem Culmensis monetæ solidis compellatur; Si vero infra annum neglexerit emendare, Domus Nostra Se de omnibus bonis suis, donec satisfaciat ei de omnibus, intromittat. Volumus autem, ut de bonis prædictorum Civium, de quolibet aratro Theutonicali unus modius tritici, & unus siliginis, in mensura Wladislaviens. quæ vulgari nomine Scheffel dicitur, cui mensura Culmensis est ædæquata, & de Polonicali aratro, quod Hacke dicitur, unus modius tritici in eadem mensura annuatim Diœcesis Episcopo pro Decimis persolvatur. Si vero idem Episcopus prædictos homines pro aliis Decimis angariaverit, pro his Domus Nostra tenebitur respondere. Item statuimus, ut una moneta, Culmensis videlicet, sit per totam terram, & ut de puro & mundo argento denarii fabricentur, ipsi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perseverent, ut eorum LX. solidi ponderent unam Marcam, & dicta moneta non nisi semel in singulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit, XII. novi nummi pro XIV. veteribus cambiantur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem, quæ venalis in foro portari consvevit. Item quantitatem mansorum juxta morem Flammingicalem statuimus observari. Absolvimus etiam totam Terram prædictam ab omni penitus telonei exactione. Privil. Culmens. §. 6. Incolas Terrarum Prussiæ ab omnibus etiam 6. Jura Feudi ex Privilegio

Caſimiri Regis.

etiam oneribus ac daciis inconſvetis, quibuscunque appellentur nominibus, quas Magiſtro & Ordini de bonis eorum dare cogebantur, ipſos libertamus. Abrenunciantes inſuper devolutionem bonorum hæreditariorum, quæ Nobis & Dominio Noſtro Jure Feudi cedebant & debebantur, ac ab eadem recedentes, ſucceſſionem poſteris eorum in perpetuum donantes: Hoc duntaxat pro Nobis & Succeſſoribus Noſtris excipiendo & reſervando, quod quilibet Dignitarius & Terrigena Terrarum Pruſſiæ ad bellicam expeditionem, quotiescunque neceſſitas exoptaverit, illam per Nos & Succeſſores Noſtros indici, in armis & equis decentibus, quilibet juxta continentiam Privilegii ſui tenorem; alias qui careret Privilegio, ſecundum facultatem bonorum ſuorum, ſervire erit & obligatus & obſtrictus, prout & aliæ Incolæ Regni Noſtri ad hoc ipſum obligantur ſervitium. Præterea volumus ut omnes & ſinguli præfati ſubditi Noſtri in recognitionem Dominii, prout etiam prius ſolitum erat, pro quolibet feſto S. Martini, cum uno talento ceræ albæ Nobis & Succeſſoribus Noſtris ac Officialibus ad exigendum per Nos deputatis, dent, ſolvant & conſignent. Inſuper volumus, quod nullus Dignitariorum aut Terrigenarum in lacubus habeat, præter quod antiquitus habuit, tempore Magiſtri & Ordinis, neque etiam de illis lacubus ſe intromittat, quorum Piſcatura ad Magiſtrum & Ordinem pertinebat; Eſto quod Lacus prædicti hæreditates aliquorum contingant vel eis contineantur. Harum quibus Sigillum Noſtrum eſt ſubappenſum &c. Vid. Privil. D. Caſimiri Regis ex Caſtro Mariæburgenſi datum Feria ſexta proxima poſt Feſtum S. Jacobi Apoſtoli Anno 1476. Ubi Princeps Vaſallos ſuos conveniat. Vid. Actio, Forum.

VENATIO.

1. Venatio ruſticis interdicta.

Ruſticis non licitum eſt feras in nemoribus venari, nec laqueos in ſylvis & agris ponere, canes aut retia venatoria habere: Alioqui in poteſtate Dominorum ſit, bombardas, canes & retia hujusmodi auferre, & pro qualitate exceſ-

exceſſus mandatum prævaricantes, in decem Marcis Domino fundi applicandis toties quoties punire. Exceptis foſſis pro Luporum captura, quas ſine tamen cujusvis præjudicio, quilibet cum conſenſu Dominorum ſuorum habere poteſt. Vid. Conſtitut. Terrarum Pruſſiæ D. Sigiſmundi Primi ab Anno 1538. §. 21. Simili modo nec Palatini, Capitanei aut Nobiles alter in alterius fundo, absque voluntate Domini fundi, venari, nec in ſylvis feras domare aut cicurare debet, quod Klupffen vocant ſub amiſſione rerum, equorum & curruum. l. c. §. 22. Bombardis autem nemo omnino nec in propriis nec in alienis ſylvis ſub pœna centum florenorum Hungaricalium irremiſſibiliter ſolvendorum, amodo utatur, cujus mulctæ medietas Nobis, altera Ærario publico Terrarum Pruſſiæ proveniat. l. c. §. 23. Et præterea, ne ruſtici cum bombardis, cuſpidibus, lanceis, gladiis aut ſimilibus armis, publice aut privatim incedant, eaque deferant, niſi ad Venationem aut publicam pacem tuendam, a Dominis & Poteſtatibus ſuis evocati fuerint: Scultetis etiam exceptis, quibus ob publicam functionem armatis eſſe liceat. l. c. §. 25. Vid. plura. Fera.

2. Nemo in alterius territorio venabitur.

3. Ruſticis inter venandum arma conceduntur.

VENDITIO. Vid. Emptio.

VENDETEREUS.

VEndeterei in minoribus Civitatibus non ſunt tolerandi ſub amiſſione mercium. Reviſ. l. 4. t. 5. art. 2. in fin.

VENEFICIUM.

1. Pœna veneficii.

QUicunque cujusque ſexus veneficiis & præſtigiis operam dederint, adhibuerintve, quique improbatas artes callent atque exercent, quibus malos dæmones accerſent, alia peſſimorum geniorum opera patrent, flammis exuruntor: atque iſtud illis capitale ſupplicium eſto, quoniam a DEO ſeceſ-

ſeceſſionem fecerunt, & dæmonibus ſeſe malo more manciparunt. Quicunque ejusmodi maleficiorum conſcii fuerint, eaque celaverint, vel opem vel auxilium addiderint, quod vel confeſſo vel teſtato conſtet, capite mulctantor. Emend. l. 5. c. 61. Correct. l. 5. c. 67. Reviſ. l. 5. p. 2. t 2. art. 1. Ubi additur quod veneficiorum libri & inſtrumenta ſimul ſint cremanda. l. c. Si etiam aliquis absque ejusmodi pacto hominibus, pecudibus aliisque rebus per magiam aut veneficium damnum inferat, ille etiam ut ſupradictum eſt vita puniendus eſt. l. c. art. 2. Omnes illi qui audent arte dæmonica vaticinari, augurari vel per Chryſtallum aut alio modo cum diabolo communicationem ſeu ſermones habere, & ex eo de futuris exquirunt, pœnam gladii incurrunt. l. c. art. 3. Si etiam aliquis inveniatur qui præſtigiis aut magia utatur, nemini vero per eum detrimentum ſit illatum, ille relegatione aut alias ſecundum qualitatem cauſæ & perſonæ arbitrarie a Judice coërcendus eſt. l. c. art. 4.

2. Pœna hariolorum.

3. De his qui faſcinatione utuntur, nemini vero damnum inferunt.

VERBERATIO.

1. De fuſtium ictu ſeu verberatione.

SI quis alterum ex propoſito fuſtibus, bacillis, clava lignea, palo vel radice crebro verberaverit, vel verberari mandaverit, ſic ut in corpore vulnera ſangvinolenta, & carnis rupturæ, nec non tumores lividi appareant, quatenus criminaliter agatur, in reum pro qualitate perſonæ & delicti animadvertitur. Si plagæ ſint mortiferæ, ſic ut verberatus inde mortem contrahat, capitali ſupplicio reus afficitur. Emend. l. 5. c. 39. Correct. l. 3. c. 14. & 19. Alapæ, percuſſiones, ruptura crinium & id genus alia, quæ absque vulnere carnali fiunt ſunt injuriæ reales. Qui hoc committit mulctam & æſtimationem ſolvit, quam Judex pro qualitate cauſæ augere & minuere poteſt. Reviſ. l. 5. p. 2. t. 20. art. 4.

2. Pœna injuriarum realium ſecund. Jus Reviſ.

VERBUM.

Verborum obligatio. Vid. Stipulatio, Sponſio, Obligatio, Chirographus. VESPER.

VESPER.

NUllus contractus emptionis venditionis aut commutationis ratione immobilium, vespertino tempore fieri debet, & si vespertino tempore sit consumatus, infirmatur, nisi matutino tempore reassumatur, aut de novo recognoscatur. Revis. l. 4. t. 5. art. 14.

VIA.

STatuimus, ut nullus Capitaneus, Nobilis, Civis aut quivis alius, cujuscunque conditionis existat, personis, castris, domibus aut possessionibus alicujus ullam violentiam inferre, iucursiones facere, in publicis stratis insidias ponere, praesumat: super his convictus, juxta antiquum Plebiscitum Terrae Culmensis Capitali poena puniatnr. Vid. Constitut. Terrar. Pruss. D. Sigismundi Regis ab Anno 1538. §. 14. Interpretamur Constitutionem, quae in violentos olim lata fuit: Statuimus, ut si quis in domum vel possessionem alterius invaserit, in publicis viis insidias posuerit, vim armata manu alicui intulerit, vulneraverit vel occiderit, ad Palatini cognitionem vis ea pertineat. Jus Terrest. Terrar. Pruss. t. 5. §. 28. Vid. plura Fovea, Jaculatio, Thesaurus, Inventio, Insidiae, Pax.

1. Securitas viarum.

2. Forum turbatoris viae publicae.

VINDICATIO.

UNusquisque qui in proprietatem alicujus rei acquisivit, potestate fruitur, eandem, sive sit mobilis sive sit immobilis, non solum coram Judicio tuendi, sed etiam si contra suam voluntatem e sua possessione & proprietate venerit, eandem in Jure condicendi & vindicandi, nec quisquam eidem eapropter contradicet. Si vero cum consensu & voluntate Domini accidat, e. g. quando bona sua alicui mutuo dat, oppignorat, vel deponit, & alicui administrationem concedit, ille vero alicui alteri ea oppignoret, vel alio modo

1. Qui Jus vindicandi habeat?

alienet, tunc Dominus a nemine alio rem suam potest repetere, nisi ab his personis, quibus mutuo dedit, oppignoravit vel deposuit; & illi si male in causa gesserit, de damno respondere tenentur. Vid. Revis. l. 3. t. 5. art. 1.

2. De rapina Jure vindicanda.

Si quis conveniatur ob rapinam, qua rem alienam in potestatem redegit, sic ut recens facinus probari possit, ac violentiæ clamore Judex in rem præsentem vocetur, Judex actorem e vestigio sequitor, ac in factum recens Jus dicito, adversus raptorem & ejus facinoris socios, deinde rei possessionem actori restituito, nisi Conventus Jure actionem & crimen a se removerit. Qui præsens in Judicio convenitur, quatenus ex Jure profugerit, actione, qua agitur convictus habetor. Emend. l. 5. c. 71.

3. An furtiva res contra vindicationem usucapiatur?

Qui rem furto vel rapina ablatam bona fide emit, eamque ultra diem annuam sine interpellatione possedit, quæsitum est, an eam usu ceperit, nec ne? Resp. Ex Juris instituto, quod ea res furto vel rapinæ nihilominus maneat obnoxia, quantumvis diu Jus possederit. Proinde quandocunque rei Dominus, vel eo defuncto, hæres ejus, rem vindicaverit, possessori defendendi necessitas incumbit. Si Actor Jure planum fecerit, rem suam esse, furtoque sibi vel rapina sublatam, res eadem bonitate, uti tum est, restitui debebit. Si pecudes interim absque possessoris culpa mortuæ fuerint, petitori ne luuntor. Si quis futo vel rapina rem amissam apud quempiam deprehenderit, furti vel rapinæ quidem erit actio, reus autem ad evictorem suum recurrendi Jus habet satis manifestum. Emend. l. 3. c. 11. Correct. l. 5. c. 53.

4. De vindicatione quando conductor profugerit.

Si quis vestem Sartori faciendam sarciendamque dederit, vel equum vel aliud animal alteri locaverit, atque conductor interim profugerit, re locata domi suæ, vel ubi habitaverit, relicta, dominus vestis vel animalis rem suam recte vendicabit & obtinebit, nec profugi creditores pro debito suo vestem, sive animal locatum ullo Juris nexu poterunt detinere. Em. l. 4. c. 5. Correct. l. 5. c. 4. Revis. l. 3. t. 5. art. 5.

5. Probationibus res vindicanda est.

Qui rem vendicare volet, cujuscunque sit generis vel speciei, quam prætendit, a furibus vel raptoribus ablatam, rei gestæ fides vendicationem tribuet, sic ut Jure probet, rem suam fuisse

fuisse & nunc esse, eamque furto vel rapina sibi ablatam ereptamque. Emend. l. 4. c. 29. Revis. l. 3. t. 5. art. 2. Cum duo singulatim monile aureum vel argenteum facere curaverint unius formæ & speciei, sic ut alterum ab altero dignoscere facile non sit, alter si suum perdat, & alter quasi suum vendicare velit, possessoris potior est conditio rem suam retinendi, quam petitoris rem alienam appetentis. Probabit autem rem suam esse suo sumtu fabrefactam. Emend. l. 4. c. 30. Correct. l. c. 108. Revis. l. c. art. 4. De homine in servitutem vindicando. Vid. Libertas. De vindicatione equi. Vid. Equus. Qui rem sibi mobilem sive immobilem vendicat, ut Juris ordine constitutum est, nullam Judici mulctam committit. Emend. l. 4. c. 32.

6. De rebus ejusdem formæ vindicandis.

7. Vindicatio non fert mulctam.

VIOLENTIA. Vid. Via & Vis.

VIRGO.

CUm Virgo vel Mulier vi rapta, se nolente & repugnante, in alienam domum pertracta fuerit, ibique exclamaverit, nec illi quispiam hominum auxilio venire possit, si quidem illi, qui tum in domo erant, eorum testimonio, qui clamorem audierant, rite coarguantur, quod facinus celaverint, nec prohibuerint, ita Judicium in illos constituitur, ut una cum autore ipsius facinoris capite plectantur. Si is qui facinus fecit, deprehendi potest, absque Judice capitor, & in Judicium pertrahitor; Si telo se defenderit, quo minus se captivum sistat, impune occiditor. Vis enim pudicitiæ violenter illatæ eodem Jure cum proscriptionis rigore censetur. Emend. l. 5. c. 55. Correct. l. 5. c. 39. Revis l. 5. p. 2. t. 10. art. 2. Vid. plura. Stuprum. Adulterium. Vis. Virgines possunt alienare. Vid. Donatio. Vid. plura Raptus Virginis. Tutela.

1. De raptu Virginum.

VIS.

1 De vi publica & privata.

NEmo alterum turbet in Judicio. Vid. Judicium. De Vi publica & privata, de ſtupro violento, deque cæteris maleficiis, quæ ad capitis animadverſionem pertinent, ne quis cognitionem uſurpato, præter Judicem & Scabinos cum ejus conſenſu, qui vices Principis gerit, vel qui ſuperioris Judicii poteſtatem habet, ſecundum cujusvis loci morem & conditionem. Cum ſigna adſunt, quibus Domus per vim introita doceri poſſit, ut puta vulnera, res capta vel cæſæ, vel alia ejus generis indicia, quæ fidem faciant, idque Judex & illi, qui clamorem audierant, conteſtentur, potior is eſt, cui vis facta dicitur, his teſtibus reum convincendi, quam ut reus ad crimen aliis teſtibus diluendum admittatur. Si quis in alterius domum irruperit, noctu vel interdiu atque vim fecerit, cum Judicem prius non adiſſet: vel ſi quis mulierem aut virginem per vim ſtupraverit, & in recenti facinore comprehenſus, ac in Judicium cum clamoris teſtificatione pertractus fuerit, quatenus teſtes adſint qui clamorem illatæ violentiæ audierant, & vis facta Juris ordine probetur, reus capite luito. Sin accuſatio noctis interſtitio comperendinata ſit, Judex & Scabini cum Magiſtratus ſuperioris ſcitu cognitionem, uti ſupra dictum eſt, interponunt. Ubi recens factum demonſtrari non queat, magis probandum eſt, ut reus accuſationem evadat, quam ut facinoris convinci poſſit. Emend. l. 5. c. 7. Corr. lib. 2. c. 23.

2. Ne cui vis fiat ob debitum quodvis extra Jus.

Ne quis alterum violenter ob quodvis debitum impedito, neve per vim in Judicium pertrahito, ſine Judicis permiſſu ac ſine miniſterialium ope, qui in Judicii functionem jurati ſunt. Qui ſecus fecerit, vel ſibimet ipſi Jus dixerit, æſtimationem injuriæ læſo, mulctam Judici dato. Judicis autem erit arbitrium pro conditione perſonarum, & cauſæ mulctam & injuriæ æſtimationem augendi, eo ſolum excepto, ſi debitor ex fuga retrahatur. Emend. lib. 2. c. 28. Vid. plura Creditor. Violenta effractio Carceris. Vid. Carcer.

3. Quid ſit vis publica & pœna ejus?

Vis publica dicitur quando aliquis in ſua domo aut prædio armata manu invaditur, & damnum aut Vim in ſua perſona bonisque

nisque patitur; Qui ejusmodi vim infert, delictum sua vita eluit & capite plectendus est. Rev. l. 5. p. 2. t. 5. art. 1. Qui in via publica insidias struit, iter facientium bona occupat, violento modo captivat, abducit, concutit aut alio modo violento aliquem lædit, ense puniendus est. l. c. art. 2. Qui Magistratui in suo Officio, quando executiones expedit, violenter repugnat, sive manus suas, pedellis aut aliis, qui ex Officio ad peragendum quid missi sunt, injicit, ille pro qualitate & atrocitate delicti, relegatione, incarceratione, aut corpore & vita puniendus est. Revis. l. 2. Qui arresto innodatum Virum vi eximit, aut tunc quando cum Assistentia ad Judicium vel a Judicio trahitur, violenter eripit & secum abducit, ille arrestati pœnam, quam propter suum delictum erat meritus, de Jure subit & perfert. l. c. art. 4. Vid. plura Defensio, Moderamen inculpatæ tutelæ, Violentia, Via, Invasio.

4. Aliæ species vis publicæ & pœna earum.

5. De vi quæ pro captivis fit.

VISTULA. Vid. Wisla.

VOLUNTAS.

1. Voluntas hominis mutabilis.

QUacunque ratione Testamentum quis condiderit, vel testibus nimirum adhibitis, vel apud Acta aliqua publica insinuaverit, toties quoties visum ei fuerit, ante mortem voluntatem suam revocare, mutare, in universumque, ex lubitu addere, detrahere, minuere & vel integrum Testamentum reducere, abolereve, vel parti ejus derogare, integrum ei erit, ita ut ad mortem cujusque voluntas ambulatoria & libera sit, semperque novissima quæque voluntas rata habeatur. Jus Terrest. Tit. 1. §. 5. De Donationibus & Testamentis.

VULNUS.

1. De foro Scholastici Laici ratione vulnerum.

SI Scholasticus Laicus, qui sacris non initiatus est, ab alio Scholastico vulneretur, actionem læsus coram Civili Judice

dice loci ejusdem attentato, nec ad Ecclesiasticum forum pertrahendi reum Jus habeto. Civilis autem Judex vulnerationis causa secundum Juris ordinem Jus dicito. Emend. l. 2. c. 37. Corr. l. 3. c. 77

2. De vulnerationibus.

Qui in territorio Civitatis vulneratur, ac vulnus clamore testatum fecit, si percussor in facto recenti captus ad Judicem pertrahatur, ac vulneratus copiam habeat testium, qui clamorem audierant, potior erit conditionis ad convincendum percussorem, quam ut alter innocentiæ colorem prætendere debeat. Ob vulnus ita alte adactum, ut in profundo ungvem, in longo digiti membrum extremum adæquet, mutilatio manus esto: manum æstimatione marcarum duodecim redimendi Jus esto: Ob cædem factam capitale supplicium esto, nisi Juris ordine pœnam declinaverit. Emend. l. 5. c. 14.

3. De vulnerationibus comperendinatis.

Qui in territorio Civitatis vulneratur, neque Judicem adit ante noctis interventum, sic ut actio comperendinetur, dies illi dicitur, quanto citius Judicium solenniter ac ordine celebrandum erit. Sin reus intra noctis decursum Judicem adierit sui purgandi causa testibus fide dignis, actionem perimit. Actor cum postulare ceperit, & reus tribus constituti Judicii vicibus in Jus non venerit, quarta vice reum actor Proscriptioni subjugato. Si quis ita vulneretur, ne vulnus atrox sit, ad proximum constituti Judicii diem actio prorogator. Sin vulnus autem atrox sit, e vestigio Judex datur: qui de recenti facinore cognoscat. Emend. l. 5. c. 15. Corr. l. 3. c. 2. 29.

4. De pluribꝰ vulneribus simul ingestis

Si quis alteri duo vel plura vulnera, quæ contigua sint, uno ictu inflixerit, non amplius quam ad mutilationem manus convenitur: eam autem per Decretum Judicis duodecim Marcarum mulcta redimit. Emend. l. 5. c. 16.

5. Si vulneratus in continenti agere nolit.

Si quis atrociter vulneratus, recenti adhuc facto litem movere noluerit, suo arbitrio facito. Si postea volet agere, tribus ordinarii Judicii diebus Judicem & Scabinos in Jure adeat, ac Judicem imploret, ut injuriam irrogatam sibi liceat clamore contestari ea contestatio per cognitionem decernenda est: is vero qui vulnus vel cicatricem, vel membri impotentiam ex vulnere contractam, reus peragitur, iisdem judicii constituti vicibus innocentiam suam ex Juris præscripto demon-

strare

ſtrare poterit. Sin autem in Jus ſui defendendi cauſa non venerit, proſcriptionem incurret. Emend. l. 5. c. 17. Corr. lib. 3. c. 28. Si tam alte vulnus deſcenderit, ut atrocis numero cenſeatur, vel ex quo membra ad uſum a natura inſtitutum fiunt inepta, & vulneratus deinde priusque percuſſorem in Jus vocet, ab incidenti morbo mortem contraxerit, hæredibus ejus poſt deceſſum illius nomine nulla competit actio. Emend. l. 5. c. 18. Corr. l. 3. c. 17. 32. Evenit, ut quis alium vulneret, haud in Jure conventum in via Regia, vulneratus & ipſe arma nanciſcitur, & eum qui noxam corpori fecerat, repente e veſtigio viciſſim vulnerat, ac vociferatione vim ſibi fieri conteſtatur, ſi quidem hic in Jus venire nequeat, de corporis imbecillitate teſtato conqueratur. Quod ſi is, qui prior temere vim intulerat, prius Judicem adierit & actionem præoccupaverit, alter autem poſterius venerit, die tamen eodem, & factum recens in Judicium deduxerit, vim factam oſtenderit, & bonorum virorum affirmatione manifeſtum fecerit, priorem illum prius vim admiſiſſe & turbæ auctorem ſe præbuiſſe: quatenus hæc uſitato legum more comprobantur; hoc ordine, poſterior ad agendum prius admittitur, atque hunc actionem præceptam habere dicimus. Sin nox interceſſerit, priusquam Judicem adeat, adverſario non æque præjudicabit. Emend. l. 5. c. 19. Corr. l. 3. c. 3. Si duo inter ſe per vices alter alterum æque vulneraverint, ſic ut alter unum vel plura acceperit vulnera, quæ atrocitatis ſpeciem præ ſe ferant, alter autem ejus generis laboret vulnere, quod membri cujusvis impotentiam adferat, uter eorum cum ſolenni clamore ad Tribunalis Cancellos prior convolaverit, & actionem prior inſtituerit; Judex ejus rei auctor erit, ac quatenus ille honeſtorum hominum teſtimonio juvabitur, non inique ſtatuemus, quod actionis præjudicio adverſarium anteverterit. Emend. l. 5. c. 20. Corr. l. 3. c. 9. 16. Rev. l. 5. p. 1. t. 4. art. 7. Si duo qui invicem ſimul in ſe vulnera congeſſerant, ſimul in Jus venerint, ſimul actionem intentaverint, ac cognitione per decretum in ampliorem diem prolata, interim alter in rebus humanis eſſe deſierit, alter ad diem

6. De eo qui poſt vulnus acceptum moritur.

8. De actione præcipienda.

8. Si per vices vulnerantium una eademque cauſa ſit?

9. Si vulnerator alteruter ante Judicium finitum deceſſerit.

diem condictum in Jus venerit, ac hæredibus interfecti adverſum ſe Jure experiundi poteſtatem fecerit, facilius dicemus admittendum ut teſtibus iſthac ſemet actione expediat, quam ut hæredum quiſpiam illum teſtato convincere valeat. His facti ſpeciebus, ſi cui teſtium in præſenti copia non ſit, dies in ſesquimenſem, donec Judicium tunc ex ordine habebitur, prorogandus erit, ut de teſtibus producendis iterum diſpiciat, quandoquidem in Jus ex improviſo fuerit pertractus. Emend. l. 5. c. 21. Corr. l. 3. c. 17. Rev. l. 5. p. 1. t. 4. art. 9.

10. Si plures ſimul ob vulnerationem conveniantur

Cum vulneratus vim ſibi intra civitatis terminos irrogatam clamore conteſtatus eſt, neque ſui copiam facit, ſiquidem vulneratus teſtes vociferationis ob vim edictæ paratos habeat, quot acceperit vulnera, tot reos peragere poteſt. Si ſe Judicio ſiſtant illi, quos reos facit, quinque vulnerum auctores ſunt, Jus erit ipſi duello eos provocandi, hoc eſt actionem criminalem illis intentandi, modo vulnera ſint ejus atrocitatis, ut in criminalem actionem vocari debeant. Si plures reos egit quam acceperat vulnera, conſilii, opis vel affectationis cauſa quicunq; crimini affines non ſunt, actiones evitabunt ſuo Jure, hoc eſt Jurisjurandi religione. Emend. l. 5. c. 22. Correct. l. 3. c. 13 Reviſ. l. 5. p. 1. t. 4. art. 8.

11. De modo mulctarum quæ vulnerationibus præſcriptæ ſunt.

Qui ob noxam corpori illatam, qua membrum quodvis propter impotentiam, naturalis actionis uſum perdit, vel ob vulnerationes atroces, vel ob vulnus quod in carne inſedit, vel ob cicatricis deformitatem, quæ omnia uno eodemque modo cenſentur, in Judicio convenitur, ſiquidem criminaliter agatur, & reus factum non neget, vel alioquin perſpicuis documentis facti convincatur, pœna reo ſancita eſt manus præcidendæ, nec inſuper alia dicitur mulcta: liberum tamen erit condemnato, dimidio æſtimationis pretio manum redimere. Sin civiliter agatur, reus in mulctam eam, quæ duodecim marcis æſtimari ſolet, condemnatur. Si quis autem ob ſimplex vulnus convenitur, quod non atrox ſit, quantumvis ex propoſito & præmeditato noxa corpori fuerit inflicta, vel ob verborum contumelias, quibus manifeſto tenetur, actori ſolidos triginta, Judici octo luat, atque vulneratus quantumvis plagæ livorem contraxerint,

rint, vel ſangvis ſuper cutem coitus, ſpercuſſionis veſtigia retinuerit, non ideo criminaliter agere poteſt, ſed ſufficit mulctam exſolvi. Animadvertendum tamen eſt mulctam & æſtimationem damni creſcere minuive ſolere, prout delictum majoris vel minoris momenti habeatur. Emend. l. 5. c. 23. Correct. l. 3. c. 12. Qui in ſumma capitis parte vulneratur, punctim vel cæſim vel teli jactu, quo cranium lædatur, ſic ut intra cutem & calvarium vulnus deſcendat, & ſatis alte inflictum appareat, vulnus hujus generis atrox cenſetur, & duodecim Marcis æſtimatur. Cum Cranium ictu attritum vel perforatum eſt, ut oculis id appareat, vulneris Jure cenſetur. Emend. l. 5. c 24. Correct. l. 3. c. 7. Si cui auriculæ vel totæ vel ex parte media præcidantur, ad vulnerationis atrocitatem noxa refertur, & ſemiſſem æſtimationis, quæ duodecim Maris cenſetur, in mulctam reus committit. Si cui cæſim auris diſſecta ſit, atroci plagæ, quæ capillis prominentibus non contegatur, ejus generis vulnus eſt, quod duodecim Marcis æſtimato compenſatur. Sin auricularum aliqua pars amputetur, deformitatem notat, & duodecim Marcis æſtimatur. Emend. l. 5. c. 25. Si quis transverſum oculos vulneretur, ſic ut pilis vulnus non tegatur, ac inde cicatricem in facie deformem conſequatur, deformitas ea duodecim Marcis æſtimatur. Idem Juris & ejusdem æſtimationis eſt, ſi cui ſupercilium præcidatur ex quo faciei deformitas naſceretur. Item ſi oculus ictu, punctura vel jactu eruatur, eandem æſtimationis & vulneris rationem habebimus. Em. l. 5. c. 26. Si maxillæ vulnerentur ictu, jactu vel punctura, ſeu recto ſeu transverſo vulnere, ſic ut macula deformis ex plagæ veſtigio remaneat: vulnus iſtud propter deformitatem quam humanæ faciei confert, Marcis duodecim compenſabitur. Emend. l. 5. c. 27. Si cui Naſi pars anterior usque ad os, vel naſus totus amputatur, pro atroci vulnere ac membri deformitate noxam accipimus. Emend. l. 5. c. 28. Correct. l. 3. c. 15. Si cujus Os ita vulneratum vel attritum fuerit, ut ex cicatrice os diſtortum relinquatur, membri impotentiam intelligimus. Si dentes duo vel plures, ſive pri-

12. De vulneribus capitis.

13. De vulneribus aurium.

14. De vulneribus oculorum.

15. Vulnus maxillarum.

16. Vulnus naſi.

17. Vulnus oris & dentium.

mores ſive intimi ſunt, uno ac eodem ictu, jactu vel punctura ſimul & ſemel frangantur, impotentis membri mulcta eſt æſtimatio. Si dens unus vel pars dentis punctura vel jactu frangatur, ad impotentiam non refertur, ſed ſangvinolenti vulneris nomine venit, & Judex quatuor ſolidorum mulctam lucratur. Si quis ex anteriorioribus dentibus frangatur, ſic ut vulneratus inde loquendi vitium contraheret, ad impotentiam, qua membri uſus ſit deterior, vulnus hoc erit referendum. Emend. l. 5. c. 29. Correct. l. 3. c. 5.

18. Vulnus menti. Si cui mentum vel menti particula præcidatur, quatenus ex vulnere deformitas in facie reſideat, duodecim Marcarum mulcta eſt æſtimatio. Emend. l. 5. c. 30.

19. Vulnus colli. Si quis in collo punctim vel cæſim ita vulneretur, ut læſis nervorum juncturis collum obtortum maneat, membrum, quo minus officium fungatur, deſtructum intelligimus & ad æſtimationem duodecim Marcarum noxam revocamus. Emend. l. 5. c. 31.

20. Vulnus humerorum. Cum in humero vulnus tam graviter incidit, ut brachium ad Caput usque protendendi facultas non ſit, membri impotentiæ adſcribitur, & ejusdem æſtimatione cenſetur. Emend. l. 5. c. 32.

21. Vulnus corporis. Si quis punctim in corpore vulneretur, ut vulnus ad interiora penetret, quanquam duplex vulnus cenſeri poſſit, partis tam interioris quam exterioris, unius tamen vulneris mulcta eſt. Emend. l. 5. c. 33.

22. Vulnus brachii vel cruris. Si brachium vel crus ictu per transverſum diſcindatur, rumpatur vel frangatur, ſic ut vulnus in carnem altius non deſcendat, impotentiam membri notat, ac Marcarum duodecim mulctæ determinatur. Emend. lib. 5. c. 34.

23. Vulnus cubiti. Si quis in cubito vulneretur, inferius vel ſuperius, ſic ut digitorum impotentia contrahatur, noxæ digitorum ipſius vulneris rationem ſequuntur, nec amplius ea noxa quam vulneris æſtimatione cenſebitur. Emend. l. 5. c. 35.

24. De vulneratione manꝰ & digitorum. Idem Juris eſt, ſi quis in manu vulneretur, & inde digitorum impotentia naſcatur, ea enim vulnus ſequitur, & vulneris æſtimatione cenſetur. Si quis in manu ita vulneratur, ut ipſa manus cum omnibus digitis manca ſit, & viribus ſuis deſtituta, minores noxæ majorem ſequuntur, & impotentis membri mulcta & æſtimatio conſtituitur. Si manus vel digitus ita vulneretur vel

vel frangatur, ut diſtortionem vel impotentiam ſecum ferat, eadem erit eſtimatio. Si quis in manu vulneretur ſangvinolento ſaltem vulnere, ac inde digito vel articulo torpor concilietur, vulnus ſangvinolentum impotentiam membri ſequitur, & juſtæ æſtimationis, quam Wergeldum vocant, partem decimam mulctæ nomine importat. Si digitus plane amputetur, abſciſſione digiti damnum erit cenſendum. Membrum digiti præciſum ad impotentiam refertur, & decimam ejus, quam diximus mulctæ partem irrogat. Membrum penitus a digito detruncatum, impotentiam ejus & vulneris atrocitatem demonſtrat. Si cui digitus unus vel plures uno ictu præcidantur, unum ſane damnum eſt, decima juſtæ æſtimationis parte ſarciendum. Quilibet digitus vel manus vel pedis mulctam peculiarem habet, hoc eſt juſtæ æſtimationis, partem decimam. Unguis a digito præciſus vulnus ſanguinolentum notat, triginta ſolidorum mulcta æſtimatum. Emend. l. 5. c. 36. Si cui membrum penitus amputetur, cujus æſtimationem jam antea in Judicio acceperat, triginta ſolidis noxa penſatur, & mulcta Judici ſolvitur. Emend. l. 5. c. 37. Vulnus tormento factum, vel punctim inflictum gladio, telo, pugione, vel alio armorum genere, ad cædem accommodato, quod juſtam unguis altitudinem adæquat, quamvis in longum non protendatur, nec enim in vulnere punctim dato longitudinem ſpectamus, atrocis vulneris, cui nomen duellari vulgus fecit, Jure cenſetur, quod percuſſori capitale eſt, niſi integro æſtimationis pretio, quod viginti quatuor marcis circumſcribitur, ſe ſe redemerit. Etenim ejus generis arma, quæ diximus ad cædem & necem furtive ac proditorie comparata creduntur. Sin autem autem vulnus atrox cæſim vel ſciſſim inflictum ſit, mortifero armorum genere, percuſſor ad manus mutilationem convenitur, niſi eam marcis duodecim redemerit. Duo vel plura vulnera atrocia uno ſimul ictu cæſim inflicta, non pluris quam duodecim marcis æſtimantur. Emend. l. 5. c. 38. Corr. l. 3. c. 11. 12. Si quis occiſum in Judicium deferat & in ejus corpore Scabini neque vulnera neque plagas, nec alia cædis ſigna deprehendere poſſint, ex quibus

25. De membro jam antea læſo.

26. De qualitate vulnerum æſtimanda.

27. Si in corpore occiſi nulla ſigna appareant.

bus indicium sit, eum cæde consumtum fuisse, atque post Scabinorum testimonium proximus agnatus virum integræ famæ in ipso facinore non deprehensum, ejus cædis reum facere velit, & nuda quidem accusatione, probabilius dicitur, reum jurejurando suo accusationem elidere. Sin autem testibus actori adstipulantibus accusatur, & cædes clamore violentiæ in testatum venit, itidem testibus innocentiam ejus defendendi Jure constitutum est. Emend. l. 5. c. 42. Si mulier in recenti facinore cædis aut vulnerationis deprehendatur, majoris est rationis, ut actor eam testimonio fide dignorum hominum convincere possit, quam innocentiam illa prætendere, quominus Judicium patiatur. Si mulier accusetur ob cædem vel vulnerationem, cujus Judicium eodem die factum sit, quatenus illa de parendo Juri vadimonium constituit, potior erit ad probandam testibus fide dignis innocentiam suam, quam ut in accusationis periculum conjici debeat. Si mulier conveniatur ob maleficium comperendinatum, ejus Jus jurandum ad elidendam actionem illi subserviet, ne quod amplius periculum sit expectandum. Emend. l. 5. c. 44. Corr. l. 3. c. 10.

28. Si mulier ob cædem aut vulnerationem accusetur.

35. Inter pubertatis annos minores nihil intelliguntur delinquere, quo vitam vel caput committant. Si minor quempiam occiderit, vel corporis noxam intulerit, tutor æstimationem damni præstabit, uti pro cæsi vel vulnerati conditione sancitum est, si modo minor facinoris rite convincatur. Quodcunque etiam damnum minor injuria dederit, ex ejus bonis æstimationem tutor exsolvet. Si quis adultus casu, non ex animi sui proposito minorem interfecerit, noxam æstimatam juxta conditionem occisi integre præstabit. Si quis minorem percusserit vel capillo traxerit, vel virgis ceciderit, ob id, quod male fecerat, non erit culpæ adscribendum, quatenus jurejurando probaverit, se non injuriæ causa sed emendandi animo malitiam coercuisse. Emend. l. 5. c. 47. Corr. l. 3. c. 34. Si quis vulneratus agere noluerit nec vulnera sua testato comprobaverit, eum Judex ad agendum cogere non potest, nisi vulneratus clamore solenni fuisset injuriam contestatus. Is enim clamor actionis est initium, quo facto causam

29. De minori vulnerante cædente vel cæso & de minorum coercitione.

ſam jure proſequi cogetur, nec absque Judicis voluntate ſilentio ſupprimere debebit. Emend. l. 2. c. 28. Corr. l. 2. c. 49. Qui aliquem in via aut platea publica ex propoſito & nequitia, absque omni cauſa vulnerat, ille tanquam fractor pacis publicæ amittit manum aut perpetuo relegatur. Læſo vero expenſas chirurgicas & æſtimationem dolorum ſolvere tenetur. Rev. l. 5. p. 2. t. 21. art. 1. Si ex odio, rixa & iracundia aliquis in tantum movetur, ut utraque pars ad plagas deſcendat, unusque alterum vulneret, tunc vulnerans pro qualitate vulneris cicatricis & membri factam imbecillitatem puniendus eſt, Judex tamen pro æquo ſuo viſu pœnam exacerbare aut molire poteſt. l. c. art. 2. Quando Judex vulneranti meritam pœnam per Decretum indixerit, tunc parti læſæ nihilominus licitum eſt, pro doloribus, expenſis chirurgicis, damnis, lucro ceſſante, & quod ſuis membris mutilatis in poſterum ad ſuſtentationem ſui corporis & vitæ haud uti queat, ut & quod ea propter ignominiam paſſus ſit, compenſationem ex legali æſtimatione poſcere. l. c. art. 3. Vid. plura Concuſſio, Verberatio,

30. De vulneribus in platea publica.

31. De vulneribus ex rixa.

32 De damnis ex vulneribꝰ & mutilationibus ſcatentibus.

WERGELDUM.

UT frivolæ & temerariæ Appellationes non nihil cohibeantur, quisquis in Judicio Terreſtri ad Conventum generalem appellaverit, tres Marcas in Judicium reponat; Si vero a Conventu generali ad Nos appellatum fuerit, ſex floreni par triginta groſſos deponantur. Et ſi appellans coram Judice appellato ſuccubuerit, in uſum publicum Judicii, in quo erant repoſiti, cedant; alioquin parti reſtituantur. Vid. Conſtitut. D. Sigismundi Reg. Terrar. Pruſſiæ. 1538. Rev. l. 2. t. 22. art. 5. Ubi additur: quod Wergeldum appellationis in Civitatibus conſiſtat in novem Marcis. l. c. Quisquis a Judicio Terreſtri appellaverit tres Marcas Judicio deponere tenebitur: Si vero a Conventu generali Terrarum Pruſſiæ, tres Florenos per triginta groſſos, qui, ſi Appellans in

1. Appellans deponat Wergeldum.

2. Wergeldum Judicii Terr.

in ſuperiori Judicio ſuccubuerit, in uſum Judicii cedant; ſi cauſam obtinuerit, ei reſtituantur ſub pœna. Jus Terreſt. Terrar. Pruſſ. Tit. 6. §. 46. De Proceſſu Civili.

3. Definitio Wergeldi.

Wergeldum vulgari vocabulo nuncupant mulctam vel æſtimationem, qua quis actione ſe liberat vel exſolvit, quæ alioquin adverſus ipſum commiſſi facinoris cauſa Jure competebat. Oritur autem hæc multa ex delicto civiliter intentato, quod enim actionem civilem non habet, in hujus æſtimationis rationem non deducitur, e. g. ſi quis alium non præmeditato ſed caſu vel imprudentia occiderit, velut cum furioſus vel mente captus vel infans quem interfecerit, vel cum quis hominem fortuito lapidis vel teli jactu percuſſerit, dum aliquid aliud eo jactu petit, vel cum in exſtruenda domo lapis, vel qua alia materia caſu deciderit, qua periret homo, vel cum quis ob tutelam corporis ſui quempiam ad mortem adegerit: his caſibus mulctam ſolvendo, qua cæſi dignitas vel natales æſtimantur actione criminali, quis ſemet exonerat. Verum ob homicidium, vulnus atrox, deformitatem ex læſione contractam, impotentiam membrorum, vel aliud delictum, quod ex propoſito & animo deliberato committitur, quodque pœna capitis, vel manu ſancitum eſt, civili mulcta nemo delictum exonerat, ſiquidem actio criminaliter intentetur, & reus ſua confeſſione vel aliis modis legitime convincatur. Si quis autem ob homicidium factum civiliter accuſetur, quodque utique propinquis occiſi ſolet, quatenus plenæ probationes fortaſſis deficiunt, & nihilominus actores quidam præſumptionum adminiculis utuntur. Hoc caſu cum reus delictum fatetur, vel Jure convincitur, mulctam ſolvit, quæ ex æſtimato defuncti perſonæ debetur, Marcas nimirum viginti quatuor, (hæc æſtimationis integra mulcta eſt) vicenos groſſos, quorum ſinguli denarios octodecim in uſu & foro verſantes conſtituunt, in Marcam Prutenicalem computando. Judicis autem mulcta hisce facti ſpeciebus ſecundum Privilegium & libertatem Culmenſem eſt triginta ſolidorum, qui monetæ Prutenicalis quatuor Marcas conficiunt, atque hanc maxi-

maximam Judicis mulctam legislatores constituerunt. Hinc illud nobis intelligendum erit, quod tres, hujus generis mulctæ semissem æstimationis ejus, quam Wergeldi nomine vulgo censeri, diximus; hoc est: duodecim Marcas Prutenicas adæquare consveverint. Omnes in universum mulctæ in diem eum luuntor, qui judiciali decreto dictus est, ejus scilicet speciei nummis, qui usus & pretii functionem recipiunt, pœna æstimationis & damnorum actori, mulcta Judici datur, nec enim refert, superior sit, an inferior, secundum municipii consvetudinem, expenditor. Si dies adjecta non sit, pœna actori, mulcta Judici, intra diem quartum decimum, æstimatio vero cædis aut damni, & injuriæ intra mensem tertium exsolvuntor, ejusmodi scilicet nummis, qui in ejusdem fori usu pretioque publice versantur. Emend. l. 2. c. 19. Correct. lib. 2. c. 28. Revis. lib. 5. p. 2. tt. 26. Vid. plura **Mulcta. Appellatio.**

WISSLA.

FLumen Wissam a Villa quadam quæ dicitur Topulna, per descensum, usque ad Lacum, qui Rensehe vocatur, cum omni utilitate, exceptis Insulis & Castoribus, ad communes usus piscandi, Culmensibus Civibus & peregrinis duximus assignandum. Civitati vero Thorun. idem Flumen in longitudine ac terminis Domini Cujaviensis Episcopi ad unum milliare descendendo, & in terra in latitudine circa Wissam circumquaque per dimidium milliare, cum omni utilitate, exceptis Insulis & Castoribus ad communes usus Civium & peregrinorum duximus assignandum. Privil. Culmense §. 2. Dicti Cives ac Feudales earundem Civitatum de communi consensu cesserunt, de Jure, quod in Wissa super Navigio hactenus habuerunt, ipsum cum omni utilitate Domui Nostræ liberè resignando; Hac tamen conditione præmissa, quod Nos dictum Navigium pro summa, quanta volumus & possu-

1. Jus Civitatis Thorunensis & Culmensis in Vistulam.

2. Thorunium & Culma renunciant suo Juri in Vistulam.

poſſumus, locare ſeu vendere debeamus hominibus, quibus voluerimus, qui in Civitatibus, Culmenſi videlicet & Thorunenſi, reſidentes Juſtitiam exhibeant unicuique & accipiant coram Civitatum Judicibus earundem, & naulum usque ad præſens conſvetum debeamus absque augmento aliquo deinceps obſervare. Hyemali vero tempore, cum fuerit glacies, Fratres de conſilio Judicum & Conſulum earundem Civitatum naulum ſtatuant, ut eorum diſcretioni videbitur expedire. Statuimus etiam, ut omnes Clerici & viri Religioſi, de quacunque religione exſtiterint, absque omni naulo perpetualiter cum rebus eorum, quas ſecum habuerint, traducantur. Quod ſi quis ex ductoribus navium ex prædictis aliquem traducere auſu temerario contradixerit, leviori culpæ ſubjaceat, quali ſcilicet quatuor ſolidorum pœna conſvevit adſcribi. l. c. §. 3.

FINIS.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0026492